

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

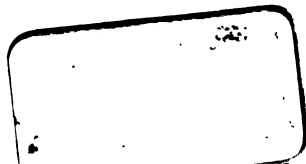
- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

108 d. 16.

Bidrag
til
en historisk-topografisk Beskrivelse
af
Island.

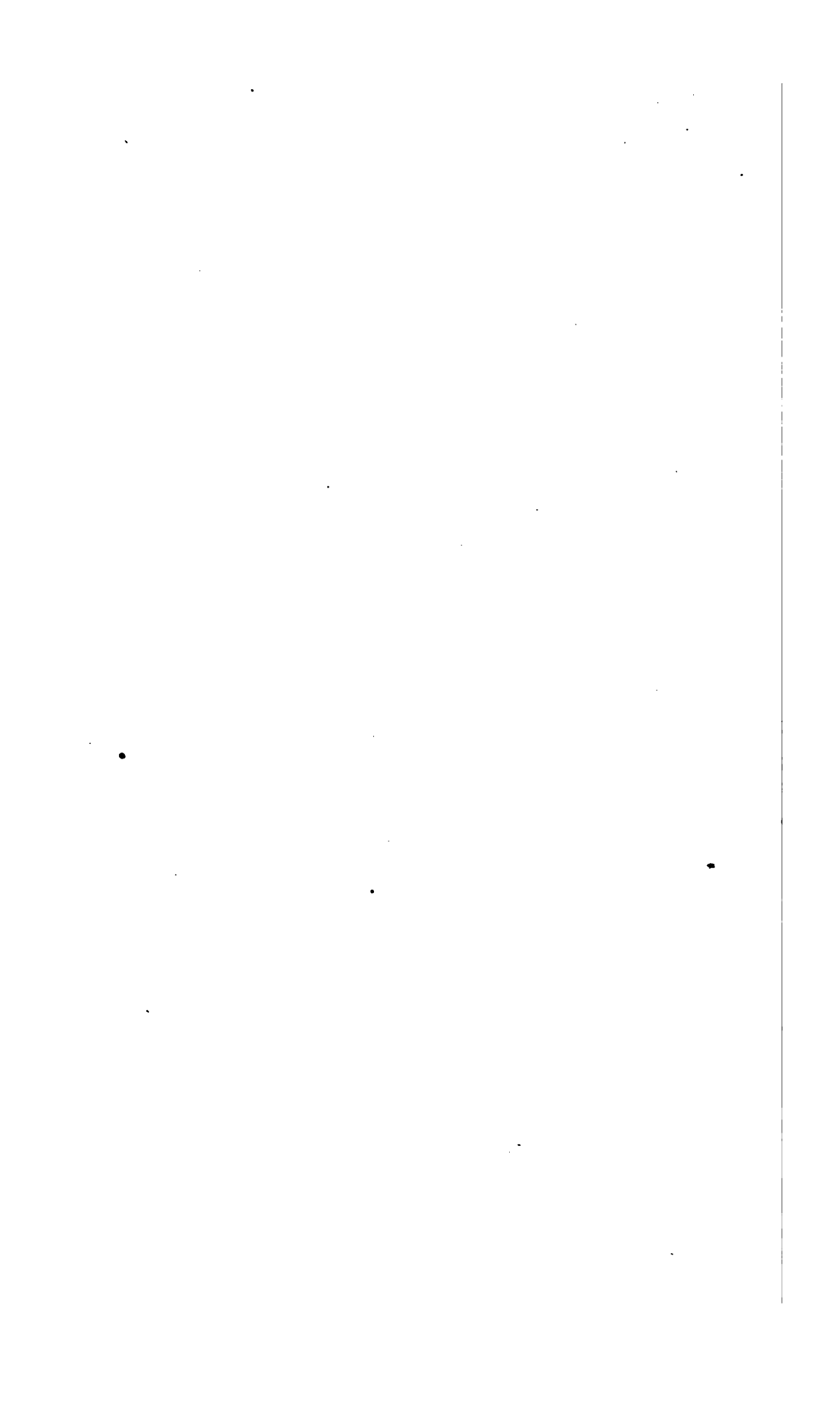

Syd- og Vest-Fjærdingerne.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel.

1877.

Bidrag
til
en historisk-topografisk Beskrivelse

af
Island

ved
P. E. Kristian Kålund.

I.
Syd- og Vest-Fjærdingerne.

Med 9 litograferede Kort.

Udgivet
af
Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat.

Kjøbenhavn.
Gyldendalske Boghandel.
1877.

Trykt hos Jørgensen & Knudsen.

Ved det Arbejde, hvoraf første Del herved udgives af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat, har Forfatteren, Cand. mag. Kr. Kålund, søgt dels at give en anskulig, topografisk Skildring af Islands forskjellige Egne, dels særlig med Hensyn til Sagalitteraturens Forstaaelse at oplyse de i Sagaerne omhandlede Stedsnavne og topografiske Forhold. For de ældre historiske Sagaers Vedkommende ville saaledes samtlige de i dem nævnte Stedsnavne findes anførte med Tilføjelse af de nødvendige Oplysninger om de enkelte Steders Beliggenhed. Hvad angaar Landnámabók er dog, for at Stoffet ikke skulde blive altfor overvældende, kun de Stedsnavne anførte, hvor der var Forhold af særlig Interesse, eller navnlig hvor en eller anden værdifuld Oplysning kunde gives, eller et eller andet historisk mærkeligt Moment fortjente at erindres. Med Hensyn til Sturlunga-saga er Forholdet omtrent som ved Landnámabók; hertil kommer, at denne Saga behandler senere Forhold, og der er derfor ikke blevet den den samme Opmærksomhed til Del som de ældre Sagaer. Det samme gjælder om

de fleste saakaldte Biskupa-sögur. Hvad de digtede Sagaer angaar, er det kun undtagelsesvis, at nogen udførligere Behandling er blevet dem til Del. Til den topografiske Beskrivelse knytter sig endvidere, hvor Lejlighed gives, Oplysninger vedrørende Islands historiske og antikvariske, samt til Dels ogsaa Nutids-Forhold.

Efter det anførte indeholder det heromhandlede historisk-topografiske Arbejde vel en Del, som kun staar i fjærnere Forbindelse med det Arnamagnæanske Legats Formaal, men da Skriftets væsentligste Indhold bestaar i en fortløbende Række antikvariske Undersøgelser og Meddelelser af videnskabeligt Værd, og da navnlig ogsaa selve den sammenhængende topografiske Skildring af de forskjellige Egne afgiver et vigtigt Bidrag for den islandske Oldforskning til en fyldigere Opfattelse af de i Sagaerne fortalte Begivenheder og disses indbyrdes Forbindelse, har Kommissionen ikke fundet Betænkelse ved at antage Skriftet til Udgivelse.

Arbejdet støtter sig hovedsagelig til det Materiale, som Forfatteren under et toaarigt Ophold i Island (1872—74) har indsamlet, i det han i Løbet af de to Somre berejste hele Landet. Det saaledes samlede Stof, til hvis Bearbejdelse han har nydt en Understøttelse af den Hjelmstjerne-Rosen-croneske Stiftelse, er senere paa forskjellig Maade blevet foretaget og berigtiget, først og fremmest ved Hjælp af de i det islandske litterære Selskabs Arkiv opbevarede Sognebeskrivelser, der have været af overordentlig Betydning for Arbejdet. Men desuden ere ogsaa de øvrige tilstedeværende

Kilder, trykte og utrykte, benyttede; blandt de utrykte kan foruden Sognebeskrivelserne fremhæves:

1. Det i Kongerigets Arkiv opbevarede originale Exemplar af Arnæ Magnæi islandske Jordebog.
2. Forskjellige antikvarisk-topografiske Specialafhandlinger fra Island (for største Delen tilhørende det islandske litterære Selskab og da nu trykte i Safn til sögu Islands).
3. De i det kgl. nordiske Oldskrift-Selskabs Arkiv opbevarede antikvariske Indberetninger fra de islandske Præster, der 1817 og følgende Aar indsendtes til den kongelige Kommission for Oldsagers Bevaring.
4. Forskjellige utrykte Arbejder af Jón Ólafsson fra Grunnavík, Landfoged Skúli Magnússon, Lægen Sveinn Pálsson, samt Digteren og Naturforskeren Jónas Hallgrímsson.

Af Kjøbenhavns offentlige Samlinger har endvidere næsten hver kunnet yde noget, ligesom ogsaa adskillige Oplysninger ere modtagne af Forfatteren ved direkte Meddelelse fra Island.

Det er Forfatterens Ønske at lade denne første Del efterfølge af en anden, der vil omfatte Nord- og Øst-Landet samt det indre, ubeboede Højland, og som tillige vil indeholde de nødvendige indledende Oplysninger og Register til hele Værket.

Det islandske litterære Selskab har udvist den Velvilje imod Foretagendet at tillade, at der toges Overtryk af de det

tilhørende Kobberplader af Björn Gunnlaugssons store (til Dels med Hensyn til de i Sagalitteraturen forekommende Stedsnavne udarbejdede) Kort over Island, hvorved det er blevet muligt at lade derefter udarbejdede Specialkort over de enkelte Sysler følge Bogen.

Kjøbenhavn den 19. Oktober 1877.

K. Gislason. N. L. Westergaard. P. G. Thorsen.

V. Finsen. Svend Grundtvig.

Forklaring over anvendte forkortelser.

- A.:** Ånæs syssel.
- Add. eller Addit.:** Additamenterne til den arnamagnæanske håndskriftsamling.
- AM.:** Den arnamagnæanske håndskriftsamling.
- A. M.:** Arne Magnussøns jordebog.
- AN O.:** Annaler for nordisk Oldkyndighed.
- Bdm. C.:** Bandamanna saga, Ceder-schiölds udg., Lund. 1874.
- Bdm. F.:** Bandamanna saga, H. Fredrikssøns (Fridriksson) udg., Kbh. 1850.
- Bgf.:** Borgefjords syssel.
- BH.:** Bjarnar saga Hitdœlakappa. Kbh. 1847.
- Bek.:** Biskupa sögur. Kphn. 1858.
- BSnf.:** Bárðar saga Snæfellsáss. Kbh. 1860.
- Bst.:** Bardastrands syssel.
- D.:** Dala syssel.
- Drpl.:** Droplaugarsona saga. Kbh. 1847.
- Eb.:** Eyrbyggja saga. Leipzig. 1864.
- Ef.:** Øfjords (Eyjafjardar) syssel.
- Eg.:** Egils saga. Reykjavik. 1856.
- E. O.:** Eggert Olavssøns (Olafsen) og Bjarne Povlssøns (Povelsen) Reise igjennem Island. Soree. 1772.
- Fbr.:** Fóstbræðra saga. Kbh. 1852.
- Finnb.:** Finnboga saga. Akureyri. 1860.
- Flatb.:** Flateyjarbók. Chrania. 1860-68.
- Flm.:** Flóamannasaga (Fornsögur. Leipzig. 1860).
- FMS.:** Fornmanna sögur.
- Gb.:** Guldbringe syssel.
- Gisl.:** Tvær sögur af Gisla Súrssyni. Kbh. 1849.
- GhM. (og flere lettere gennemskuelige forkortelser):** Grönlands historiske Mindesmærker.
- Grg.:** Grágás, udg. af V. Finsen. Kbh. 1852.
- Gr.:** Grettis saga. Kbh. 1859.
- Gunl.:** Gunnlaugs saga ormsúngu (Íslendinga sögur II. Kbh. 1847).
- Gp.:** Gull-Þóris saga. Leipzig. 1858.
- Hák.:** Hákonarbók.
- Hallfr.:** Hallfreðarsaga (Fornsögur. Leipzig. 1860).
- Háv.:** Hávarðar saga Ísfrðings. Kbh. 1860.
- Heið.:** Saga af Víga-Styr ok Heiðarvígum (Íslendinga sögur II. Kbh. 1847).
- Heimskr.:** Heimskringla. Chrania. 1868.
- HGrk.:** Harðar saga Grímkelssonar (Íslendinga sögur II. Kbh. 1847).
- HkH.:** Hákonar saga Hákonarsonar (Konunga sögur. Chrania. 1873).
- Hnp.:** Hnappadals syssel.
- Hrk.:** Hrafnkels saga. Kbh. 1847.
- Hv.:** Hunavatns syssel.
- Hþ.:** Hænsa-Þóris saga (Íslendinga sögur II. Kbh. 1847).

- Isf.:** Isefjords syssel.
Ísl. Ann.: Íslenzkir Annálar. Hafnæ. 1847.
Islb.: Íslendingabók (Íslendinga sögur I. Kbh. 1843).
Ísl. s.: Íslendinga sögur I og II. Kbh. 1843—47.
Ísl. Þjóðs.: Íslenzkar Þjóðsögur og æfintýri. Leipzig. 1862—64.
Jb.: Ný jarðabók fyrir Ísland. Kphn. 1861.
Jh.'s jt.: J. Johnsen, jarðatal á Íslandi. Kphn. 1847.
Jónsb.: Jónsbók.
Kj.: Kjos' syssel.
Kjln.: Kjalnesinga saga (Íslendinga sögur II. Kbh. 1847).
Kr., se Krstn.
Krm.: Kormaks saga. Hafnæ. MDCCCXXXII.
Krstn.: Kristni saga (Biskupa sögur).
Laxd.: Laxdæla saga. Hafnæ. MDCCCXXVI.
Ljósv.: Ljósvefningasaga (Íslendinga sögur. Kphn. 1829—33).
Ldn.: Landnámabók (Íslendinga sögur I. Kbh. 1843).
M.: Myre syssel.
Nj.: Njála. Kbh. 1875.
NM.: Norder Mule syssel.
NT.: Norder Tinge syssel.
OSto.: Orms þátr Stórolfssonar (Flat-eyjarbók).
R.: Rangávalde syssel.
SM.: Sønder Mule syssel.
Skf.: Skagafjords syssel.
Snf.: Snefjeldsnæs syssel.
ST.: Sønder Tinge syssel.
Str.: Stranda syssel.
Sturl.: Sturlunga saga (den af Gudb. Vigfussön i Oxford forberedte udgave; men da denne kun i kortere tid har stået til forf.'s rådighed, citeres undertiden af nødvendighed efter den ældre udg.).
V.: Vestmæne syssel.
Vd.: Vatnsdælasaga (Fornaögur. Leipzig. 1860).
Vem.: Vemundar saga ok Vigaskútu (Íslendinga sögur. Kphn. 1829—33).
VGl.: Vigaglúms saga (Íslendinga sögur. Kphn. 1829—33).
Vigl.: Viglundarsaga. Kbh. 1860.
Vm.: Vilchins máldagi (findes i flere afskrifter i den arnamagnæanske samling, således AM. no. 260, fol.).
VSkf.: Vester Skaftafells syssel.
þH.: Sagan af Þórði Hreðu. Kbh. 1848.
þK.: Þorfinns saga Karlsefnis ok Snorra Þorbrandssonar (trykt i Antiquitates Americane og Grönlunds hist. Mindesmærker).
ÅnO.: Aarbøger for nordisk Oldkyndighed.
Ölk.: Ölkofra þátr. Kphn. 1866.
ØSkf.: Øster Skaftafells syssel.

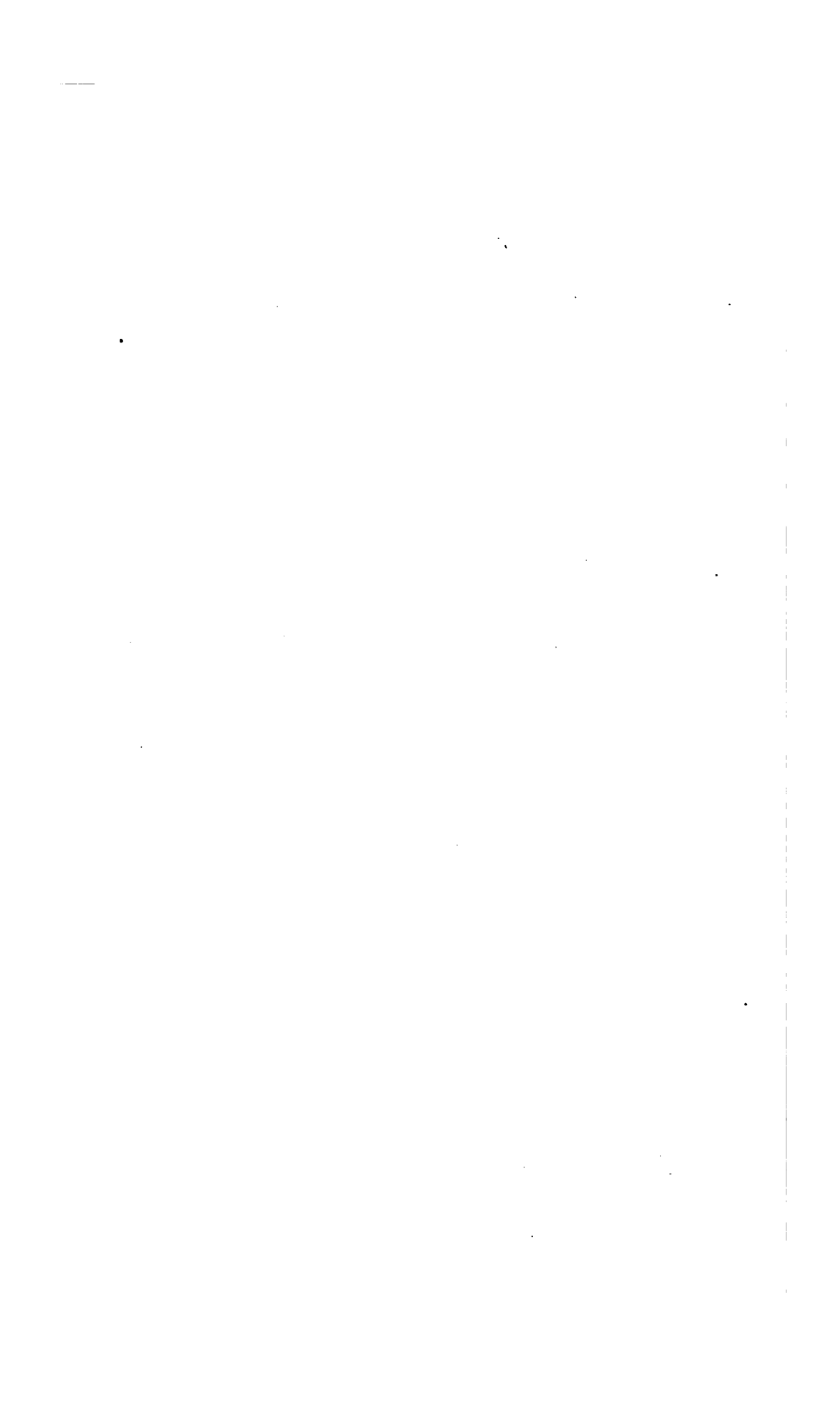
Indhold.

Söndlendinge- eller Rangæinge-fjærdingen
og
Vestfjordinge- eller Bredfjordinge-fjærdingen
(Sunnlendinga- [Islb. Rangæinga-] fjórðungr
og
Vestfirðinga- [Islb. Breiðfirþinga-] fjórðungr).

Guldbringe syssel	s. 1.
Kjos' syssel	s. 44.
Ánæs syssel	s. 73.
Rangávalde syssel	s. 204.
Vestmæne syssel	s. 278.
Borgefjords syssel	s. 286.
Myre syssel	s. 331.
Hnappadals syssel	s. 395.
Snefjældsnes syssel	s. 410.
Dala syssel	s. 459.
Bardastrands syssel	s. 505.
Isefjords syssel	s. 563.
Stranda syssel	s. 621.

Kortenes plads.

Kortet over Gb. & Kj.	s. 1.
— — Reykjavig	s. 13.
— — A.	s. 73.
— — altingsstedet	s. 93.
— — R. & V.	s. 204.
— — Bgf. & M.	s. 286.
— — Hnp., Snf., D. og en déel af Str.	s. 394.
— — Bst.	s. 505.
— — Isf. og en déel af Str.	s. 563.

36° 0'

40'

GULDBRINGE OG KJ SYSLER.

20'

0°
64'

Hvalance

Styffe
Bland
Kjølby
Osse

Kjølby
Kjølby

Sandby

Kjølby

Kjølby

Kjølby

Kjølby

Kjølby

40°

63'

40'

20'

Guldbringe syssel (Gullbringu sýsla).

[Indbyggerantal: c. 6000, Reykjavig indbefattet;
uden denne by c. 4000].

Guldbringe syssel, som er navnet på det sydvestligste af Islands 22 sysler, indtager den store, støvleformede halvø, der skyder sig ud længst i sydvest, samt to mindre næs, Alvtanæs og Seltjarnarnæs, nord for denne. Alt længe har det dog i forbindelse med det langt mindre, nordligere liggende Kjos' syssel (Kjósar sýsla) dannet én jurisdiktion — hvorfra landets i Guldbringe syssel beliggende hovedstad Reykjavig imidlertid er udskilt. Dette landområde udgjorde den væsentligste del af de strækninger, som den første og berømteste landnamsmand, Ingolv, tog i besiddelse; selv bosatte han sig i Reykjavig, og det omkring den her anlagte gård nærmest liggende land kom altså til at udgøre hans umiddelbare ejendom.

Alene denne omstændighed taler i høj grad for ved en historisk-topografisk beskrivelse af Island at begynde med Guldbringe syssel, udgående herfra. Men også hensyn til forholdene, som de senere har udviklet sig, må opfordre til det samme. Reykjavig er bleven ligesom den port, hvorigennem adgangen til landet sker, og det midtpunkt, hvorom de andre landsdele, nærmere eller fjærner, ordne sig. Derved vil man rigtignok — ifg. Ldns angivelse — komme til at begynde beskrivelsen midt i en af landets fire gamle fjæringer (Sønderlands fjæringen); men, som det senere nærmere skal udvikles, er den oprindelige grænse mellem Sønder- og Vestlandet meget usikker. Andre kilder give grund til at formode, at den oprindelige grænse mellem de to fjæringer netop er falden sammen

med den nuværende grænse mellem Kjos' syssel og det nordfor liggende Borgefjords syssel — og i hvert fald vilde det være meget ubekvemt at begynde landets beskrivelse med Borgefjords syssel, der står i så mangfoldig og nøje forbindelse med det ovenfor liggende Myre syssel.

Det billede, Guldbringe syssel frembyder for den søvejs fra ankomende, er ikke lysteligt: et vildt bjærglandskab, goldt og øde, uden spor af vegetation, hvor kuppelformige banker, kegler, skråninger, stærkt sønderrevne klippepartier og enkeltstående fjældblokke veksle mellem hinanden — alt af en forunderlig mat grågul eller blålig farve. Et enkelt sted ses oppe i fjældskrænten et skarptfarvet rødgult lille parti, det er svovlminerne ved Krisevig. — Efterhånden som man nærmer sig halvøens yderste pynt Reykjanæs, bliver landet lavt, bedækket med sort, vulkansk sand, hvoraf sortebrune, forbrændte klippeblokke hæver sig op; og idet man drejer om pynten, ses omtrent et stenkast fra land en klippeblok, et uregelmæssig kantet stenspir, rage op af søen — det er Karlen, som i en klippepynt lige over for på næsset har sin tilsvarende »Kerling« (ifølge sagnet begge oprindelig trolde, der røvede de rejsende); til venstre hæver sig udenfor i havet et par mile fra land en foroven flad, stejl klippe Eldø, af de danske sømænd på grund af dens udseende kaldet Melsækken. Lige så uvenlig forbliver foden i stövlen, som man nu sejler op langs med, for, forbi spidsen af den, at dreje ind i den store Faksefjord (Faxafjörður) — Faxeós (Faksemunding), som den ifølge Ldn. (s. 29) skæmtevis kaldtes, fordi en syderøisk mand Fakse, der var om bord hos Islands tredje opdager, vikingen Ravne-Floke, antog den 18 mile brede fjordåbning for en flodmunding, da han så Snefjældsjæklen lige over for hinsides fjorden; i klart vejr ser man ikke alene dennes majestætiske snekøgle, men også fjældrækken indenfor, der strækker sig langs den fjorden mod nord begrænsende halvø —; kysterne af næsset frembyder kun nøgne øde strækninger, hvor en enkelt gang en gård eller en kirke hæver sig op af sandet. Den, som efter at være kommen ind i fjorden har Reykjavig til mål, styrer nu mod øst; halvøens fjælde viser sig nu sete fra nord længere borte og lavere, men snart tiltrækker sig forude Esjas og Akrafjælds blålige, kompakte fjældmasser opmærksomheden, indtil man med disse på venstre hånd løber ind mellem et par små flade øer og derefter befinder sig på hovedstadens red eller havn med en nøgen og skaldet kyst for sine øjne, og byens huse lige for i en lille sænkning og op ad bakkerne til begge sider. — Reykjavig by er be-

liggende omtrent midt paa den nordlige kyst af det forholdsvis smalle **Seltjarnarnæs** (Seltjarnarnes); fra et ophøjet standpunkt, f. eks. højderne øst for byen, der viser næsset næsten i fugleperspektiv, ser man tydelig, hvorledes det fra øst til vest skyder sig ud i den inderste del af Faksefjorden, svagt hvælvet og bølgeformigt, til alle sider omgivet af hav. For sine fødder har man da Reykjavig, der aldeles bedækker en lille flad slette mellem to banker, og til dels disses sider, mod nord begrænset af fjorden, mod syd af en lille ind sø eller — som den på islandsk kaldes — »tjörn«. Fra dennes nordøstlige hjørne løber en lille bæk (lækr) i nordlig retning gennem byen til kysten.

I **Reykjavig** (Reykjavík, ældre: Reykjarvík, Islb.: Raikjarvík; Vik — Vig — nævnes stedet med den afkortede, endnu hyppig brugte form i den opdigtede Kjlñ.) betræder man et af de mest klassiske steder i landet, kan man sige, og dog et af de i landets ældre historie sjældnest omtalte. Ved gudernes førelse troede Islands første landnamsmand Ingolv at være bleven ledet til at fæste bo her. Så snart han fik land i sigte, formodentlig langt ude i havet sydøst for Island, kastede han sine højsædesstøtter over bord, med løftet om at bygge hvor de drev i land. Selv landede han i den sydøstligste del af landet, vel 40—50 mil fra Reykjavig, men sendte strax folk vester på langs søen for at finde støtterne; og selv fortsatte han trøstig rejsen mod vest, indtil endelig hans trælle i det tredje år efter hans ankomst til landet fandt højsædesstøtterne »ved Arnarhvål — Arnarhváll, yngre: Arnarhóll — neden for heden« (Ldn. s. 37). Dette var signalet for ham til selv næste år at drage »ned over heden« og vælge sig sin bolig, hvor støtterne vare drevne i land, i Reykjavig, og der var i følge Ldn. (s. 37) endnu da de samme højsædesstøtter i ildhuset. — Ethvert sagn om højsædesstøtterne er for længst forsvundet, men navnet på stedet, hvor de drev i land, er blevet bevaret. **Arnarhol** var nemlig indtil efter midten af forrige århundrede navnet på en selvstændig gård i eller umiddelbart ved Reykjavig, men hvis land da henlagdes til det tugthus, der her skulde oprettes, hvoraf senere landshövdingegården er opstået. Det store **Arnarholstun**¹⁾ begynder øst for den ovennævnte lille bæk ved dennes nedre løb og strækker sig derfra mod nordøst, med tiltagende højde, ud mod kysten. Sydvestlig i tunet byggedes det senere til stiftamtmandsbolig omdannede tugthus (den nuværende

¹⁾ tun o: den dyrkede græsmark, den gården omgivende hjemmemark.

landshövdingsgård); nordøstligere i tunet stod imidlertid endnu ved begyndelsen af dette århundrede en islandsk gård benævnt Arnarhol. — Fra hvor tunet er højest, strækker en lille pynt sig frem østlig i Reykjavigs havn, hvorpå nu lævningerne af en forfalden skanse står, og her er da vel støtterne drevne op¹⁾. — Med Ingolvs hjem kan i en vis forstand intet sted i landet måle sig i historisk interesse, og det er, som Eggert Olavssön og Bjarne Povlssön udtrykker sig i deres islandske rejsebeskrivelse²⁾, hvor de (s. 1040—41) fortæller om de ny indretninger, der af Frederik den femte anlagdes her for at ophjælpe fabrikker og manufakturer, »truffet artig ind, at valget faldt på Reykevíg, uden at nogen tænkte derpå«, og unægtelig endnu »artigere«, at her efterhånden har udviklet sig landets eneste virkelige by, hovedsædet for hvad det ejer af dannelse og intelligens. Men på den anden side gælder det ikke alene om Reykjavig, men om hele syslet, hvori byen ligger, at disse egne hele den bevægede fristatstid igennem ikke har været skuepladsen for en eneste historisk mærkelig begivenhed.

Reykjavig er vistnok temlig længe forbleven i Ingolvs familie. Ingolvs søn Torsten var indstifteren af Kjalarnæsting, og dennes søn Torkel måne, den mand, der ifølge sagaernes vidnesbyrd af alle i den hedenske tid var rigest på kristelige dyder og klare forudannede kristendommen, nævnes i HGrk. som boende her. Derefter tier i lang tid alle kilder om Reykjavig. I året 1616 tilbyttede Kristian den fjerde sig den dengang temlig betydelige gård med tilhørende kirke for flere andre jorder³⁾. Da der i året 1752 indstiftedes et islandsk interessentskab, »de nye indretninger« kaldet, der som alt omtalt i forskellige retninger skulde ophjælpe landet, gav kongen blandt andet Reykjavig til dette, hvor der så anlagdes klædefabrikker med tilhørende ild-

¹⁾ Er dette tilfælde, mødes gamle og ny minder her på en underlig måde. Skansen anlagdes nemlig af den såkaldte »Kong Jörgensen«, en dansk æventyrer, der, under krigen mellem Danmark og England i begyndelsen af århundredet, i året 1809 med bistand af et engelsk bevæbnet handelskib i seks uger opkastede sig til Islands behersker, indtil ankomsten af et engelsk krigsskib igen bragte orden til veje.

²⁾ Reise igennem Island. Sorøe 1772; her citeret som E. O.

³⁾ Magn. Ketilssöns Forordninger II, 265; en del af ejendommen synes dog kronen at have besiddet siden 1590 (se Finn. Johannæus: Hist. eccl. III, 35), i dette år fortrængte nemlig den kgl. befalingsmand Laurids Kruse Orm Narvessön — med hvis moder og tre brødre mageskiftet 1616 foretoges — fra en part af gården Reykjavig.

spinderier, væverstole o. s. v. Dette anlæg kunde imidlertid ikke bestå, allerede få år efter begyndte det at hensygne, og efterhånden døde fabrikvirksomheden helt hen. — Imidlertid begyndte Reykjavig tillige at få betydning som købstad; allerede fra gammel tid havde umiddelbart ved Reykjavig været et handelssted »Holmenshavn«. I det 18de århundrede stod handelshusene på en lille ø **Efferse** (Effersey, egl. Örfirisey : en ø, der ved ebbetid er i forbindelse med det faste land), der danner en del af den vestlige begrænsning af Reykjavigs havn; således nævner E. O. (s. 854) blandt øerne ved Seltjarnarnæs »Örfarsø, almindelig kaldet Effersey, og af de færende Holmen; thi her står handelshusene, og havnen er der inden for midt mellem den og Reykjavig«. Derfra flyttedes de c. 1780 til Reykjavig, der i året 1786 ved handelens frigivelse for alle danske undersætter tillige med nogle andre handelspladser erholdt købstadsret¹⁾. Imidlertid er det en almindelig tradition, der støttes ved flere meddelelser fra forrige århundrede, at handelshusene oprindelig stod på en endnu lidt vestligere liggende holm, der nu ikke er andet end et skær, som kun ved flodtid rager op af søen, og at havnen da har været vestligere end nu, mellem denne holm og det faste land; efter denne holm skulde da handelsstedet have fået sit navn, den benævntes nemlig kun **Holm** (Hólmr) eller Grandholm. Jærningene, hvorved skibene blev bundne, skal endnu kunne ses i klipperne paa skæret, vil man påstå. I Espolins årbøger findes Holm et par gange nævnt, idet der fortælles, at mænd (i årene 1619 og 1702) er druknede ved uforsigtig at begive sig ud på »Holms grande«; denne »grande« er et stenrev, der straks udenfor byen strækker sig ud i fjorden og danner havnens vestlige begrænsning, idet det deler sig i to arme, hvoraf den ene, den nærmere og anseligere, løber ud til Efferse, den anden til det omtalte skær eller »holmen«; dette rev ser man altså har været benyttet som den nærmeste vej ud til handelsstedet²⁾.

¹⁾ Til handelsstedets forestående flytning fra Efferse til det faste land henvises i en toldkammerskrivelse (af 22/1 1780) til den islandske handelsdirektion — se »Lovsamling for Island« — angående de ulæmper, der befryktes herved at ville opstå for falkevæsenet i Reykjavig. — At handelshusenes flytning allerede var begyndt året i forvejen, ses af forskellige skrivelser falkonervæsenet vedrørende, hvortil senere vil blive henvist. — Om Reykjavigs ophøjelse til købstad se »Lovsamling for Island« V 301 fig.

²⁾ At handelsstedet virkelig oprindelig har stået på bemældte lille nu næsten

Efterat Reykjavig var bleven sædet for de ny indretninger, fremtræder bestandig klarere regeringens hensigt at gøre denne

overskyllede holm, synes utvivlsomt efter den bestemthed, hvormed det angives i forskellige pålidelige kilder. — Således udtaler landfoged Skule Magnussön sig på følgende måde i en af ham forfattet, hidtil udtrykt, prisbelønnet „Beskrivelse over Gulbringe og Kjose Sysseler“ 1785, nu i landbohøjskolens bibliotek, der indeholder udførlige og værdifulde oplysninger om de pågældende dele af landet: „I de ældste tider har handelshavnen været mellem gården Eyde og den i nord derfra liggende ø Akere, og handelshusene stået på den der liggende Grandholm (rettere Gammelholm); denne havn har vel ikke været sikker i vestlig storm, desuden er den hele jordsvær bortblæst af bemældte Gammelholm, som nu ej rækker over vandskorpen uden med lavt yande“. — Og i en af det kgl. sekortarkiv 1788 udgiven beretning om Islands kyst og havne ved P. de Løwenörn hedder det om Reykjavigs havn: „Havnen beholder endnu navn af Holmens-havn, fra den tid at handelshusene stod på nogle små holme, der ligge her, som kaldes Granholmene, men da seent ofte overskyllede disse, hvilket nu dagligen sker, så bragte man dem først på Örfarse; på denne kan og imellem i meget hårdt vejr seent stå höjt, den er dog bebot af et par islandske fiskerfamilier. Både af denne årsag, og fordi det i andre henseender var bekvemmere, bleve magasinerne flyttede lige overfor på det faste land, og stedet var kaldet Rejkjavik“. Hvor tidlig denne flytning fra „holmen“ til Efferse er gået for sig, er derimod ikke så let at se. Arne Magnussöns jordebog (i det efterfølgende citeret som A. M.; for denne egns vedk. fra 1708) omtaler vel ikke ligefrem beliggenheden af handelsstedet; men af den måde, hvorpå Efferse udførlig beskrives — en ø, der nu er ubebot, men som lige til dens afståelse til „de nye indretninger“ 1752 udgjorde en ikke så ganske ubetydelig landejendom, hvor der foruden en gård stod flere dertil hørende huse (hjálejer) — uden at der med et ord nævnes den ulæmpe for beboerne, som nødvendig synes at måtte følge af et handelshus' beliggenhed der; samt når hensyn tages til den bestemthed, hvormed handelsstedet oftere umiddelbart derefter benævnes som „Hólmr“ eller „Hólms kaupstað“ (der påhvilede adskillige af de omkring Reykjavig liggende gårde en heafgift til falkekvæget „siðan fálkar sigldu í Hólmi“, og beboeren af Reykjavig gård skulde „láta bera fálkana af Víkr sandi fram í Hólms kaupstað“), — skulde man snarest formode, at handelsstedet endnu den gang stod på sit oprindelige sted. — At det oprindelige sted har været „holmen“, bekræftes jo også allerede ved handelsstedets navn; ti medens det er let at forstå, at handelsstedet, når det først engang havde erholdt navnet „Holmens havn“, kunde hos handelsmændene og regeringen beholde dette efter at være flyttet til Efferse, er det ikke rimeligt, at det skulde have erholdt denne farveløse benævnelse — endog blandt islænderne — hvis det oprindelig havde været anlagt på Efferse. — „Holmen“ findes det allerede benævnt i Kr. IV.s oktroj angående de islandske havne 1602. — I en fortegnelse over de islandske havne fra c. 1600 (Addit. 48.e. fol.) findes det besynderlig nok benævnt „Bremer holmen“, hvad der dog

plads til landets vigtigste by og til sædet for den øverste administration. Allerede 1759 besluttedes anlæggelsen af et tugthus her, og 1764 henlagdes til dette gården Arnarhol, i hvis tun virkelig også tugthuset blev opført; senere nedlagdes det dog atter, og først i de sidste år har Island igen fået et eget tugthus.¹⁾ — År 1785 flyttedes Skálholts lærde Skole til Reykjavig; denne by bestemtes til sæde for biskoppen over Skálholts stift, der snart ved dette bispedømmes sammensmeltning med nordlandets blev biskop over hele Island; og den ny kirke, der nu opførtes i Reykjavig, fik titel af domkirke.²⁾

Da efter nogle års forløb skolebygningen var faldefærdig³⁾, forlagdes rigtignok i begyndelsen af dette århundrede skolen, der nu også — ved forening med den samtidig med den nordlandske bispestol nedlagde Holar skole — var bleven fælles for hele landet, til Bessestad, men kun for 1846 at vende tilbage og da tage sæde i en for den opført anselig bygning i den østlige del af byen, medens samtidig et præsteseminarium oprettedes i Reykjavig. Det hensygnende alting holdt ligeledes sine sidste møder i Reykjavig, indtil det år 1800 blev ophævet og erstattet af en landsoverret, der fik sæde her; siden altingets genopstandelse har Reykjavig ligeledes været dettes samlingssted, hvor det

måske kan have hensyn til, at holmen oprindelig er bleven benyttet som handelsstation af de nordtyske købmænd, der for handelen monopoliseredes, hyppig besøgte Island.

¹⁾ Se Lovsamling for Island.

²⁾ Den har nu — efter at den i året 1847 er bleven ombygget — et ret anseligt ydre og i det hele en til navnet nogenlunde svarende udstyrelse. Hertil henflyttedes forskellige ældre sager fra de tidligere domkirker i Skálholt og Holar; den mærkeligste af disse er en pragtfuld bispekåbe (brugt af biskoppen ved præsteindvielse) af rødt fløjel med rigt broderi og mange udsyede figurer, der oprindelig skal være en gave fra paven til den bekendte nordlandske bisp Jon Aressön til belønning for hans troskab mod den katolske tro.

³⁾ Denne første skolebygning lå, i modsætning til den nuværende, vest for den lille sø; af et i „Lovsamling for Island“ anført uddrag af Rente-kamrets norske relationsprotokol (anfært som indledning til en resolution angående observatoriet i Reykjavig $\frac{1}{11}$ 1805) ses, at de dengang til Island opsendte landmålere, for at have et sted hvor de om vinteren kunde gøre observationer og tillige opbevare deres instrumenter, havde ladet opføre et observatorium på høiden ved Reykjavigs latinske skole; det var opført af pisé (=: stampet jord), for at man kunde erfare, om denne bygningsmåde var passende for Island. — Til dækning af de ved dette observatoriums opførelse foranledigede udgifter anvistes ved kgl. resolution en sum.

holder sine møder i skolebygningen, da tingtiden falder i den tre måneders sommerferie.

De forskellige højere embedsmænd, til hvem der til dels var blevet bygget kostbare huse på forskellige landejendomme omkring Reykjavig, flyttede efterhånden ind til byen, stiftamtmanden allerede 1816, efter at det gamle tugthus var bleven ombygget i dette øjemed, og samtidig tiltog byens befolkning med en efter forholdene rivende hurtighed. Ved århundredets begyndelse havde Reykjavig 300 indbyggere, 1840 var folkemængden omtr. 900, 1870 var den stegen til 2000, og denne tiltagelse synes at skulle vedvare. Nu gør Reykjavig for øjet indtrykket af en ikke ubetydelig by, husene er spredte over en forholdsvis stor strækning, idet de ikke er sammenbyggede, men hvert for sig omgivet af en indhegnet gårdsplads eller en lille have; udenom den egenlige by ligger så til alle sider grupper af islandske græstørvsbygninger, de såkaldte „bæer“ (o: bæer, gårde), der afgiver boliger for den talrige fiskerbefolkning. Byens huse hører næsten uden undtagelse til de såkaldte »tømmerhuse«, o: bindingsværkshuse med en udvendig brædebeklædning, samt lofter og indvendige skillerum ligeledes af træ. Disse huse kan net malede og vedligeholdte afgive et ret pynteligt skue, når man først har vænnet sig til brædebeklædningen, som man i Danmark jo ikke er vant til at se anvendt som ydre dækning for beboelseshuse eller til andre solide bygninger, men kun som selve væg i et skur. — Derimod pynter de talrige småhaver ikke så meget, som man skulde tro, da de, køkkenhaver, som de er, den største del af året kun fremviser den sorte jord, Huse, der er opførte udelukkende af mursten eller hugne sten, tiltrækker sig altid på Island opmærksomhed som noget kostbart eller storartet; blandt sådanne bygninger i Reykjavig må landshövdingens før omtalte residens på Arnarhol, en lang hvid bygning med kvist, nævnes, ligeledes det meget anselige østligst i byen beliggende nyopførte råd- og tugthus, ved hvilket man med stort held har anvendt kløvede islandske stenblokke; derimod har man været mindre heldig med murstens anvendelse på Island, således ved den 1847 stedfundne ombygning og udvidelse af kirken. Blandt »tømmerhusene« (hvorved dog altså må forstås noget ganske andet end de norske virkelige tømmerhuse) er ubetinget det betydeligste skolen, en stor toetages bygning, der står i linje med landshövdingensboligen, ligesom denne øst for bækken, men sydligere og nærmest »tjørn«-en. I byen bor som før omtalt en talrig embedsstand: landets øverste embedsmand landshövdingen, amtmanden for sønder- og vesteramtet, biskop-

pen, landsoverretsassessorerne, landfogeden, byfogeden, landfysikus, lærerne ved præsteskolen og lægeskolen (en sådan har nemlig netop for nylig fået sin endelige ordning), den lærde skoles embedsmænd o. s. v., og ikke få købmænd (dog for en del kun forretningsførere — faktorer); derimod har en egen håndværkerstand endnu ikke eller kun i ringe Grad udviklet sig, — I Reykjavig findes det betydeligste af landets bogtrykkerier; af samlinger til videnskabeligheds fremme havs foruden skolebiblioteket et stiftsbibliotek; og man er begyndt at anlægge en oldsagssamling; oprettelsen af en »lovskole« har længe stået på dagsordenen. — Efterhånden som byen er vokset, er naturligvis traditionen om fortidens minder aftaget¹⁾. E. O. (s. 1041) fortæller, at man endnu dengang i Reykjavig så tomten af Ingolvs skibshus kaldet Ingolvs-naust; om det ved ingen noget nu²⁾; heller ikke navnet Ingolvs

¹⁾ Allerede 1821 klager den daværende præst i et brev til Finn Magnussön (Geh. Ark.) over den fuldstændige mangel på historisk tradition der i sognet.

²⁾ Hvorvidt denne tradition imidlertid har været ægte, kan vel være tvivlsomt nok. Særlig på Island må man overfor en foregiven tradition, der vil vide besked med forskellige i sagaerne nævnte lokaliteter eller knytte bevarede oldtidslævninger til en eller anden i sagaerne omhandlet personlighed, være overmåde forsigtig. Sagaerne kendes af alle, så godt som enhver bonde omfatter med særlig interesse det sagastof, der angår hans egn; det er altså næppe muligt andet, end at jævnlig en hypotese må være bleven fremsat om betydningen af den og den oldtidslævning, beliggenheden af det og det sted (et eller andet nu ukendt vadested eller fjæld, en å, der har skiftet navn, en gård, der er bleven nedlagt o. s. v.), og at hypotesen ved at bifaldes allerede for samtiden er bleven forvandlet til vished, og for den nærmest påfølgende generation er kommen til at stå som tradition. Hvad der også meget må svække tilliden til den islandske tradition, er den omstændighed, at sagaerne, hvorvel nu læste af alle, dog i en vis tidsperiode (gennem hele det 15de til ind i det 16de årh.) synes at have været næsten helt forglemte. Måske kan man dog antage, at de enkelte håndskrevne eksemplarer af sagaerne, som gennem denne tid bevarede på Island, som oftest har hert hjemme i den landsdel, hvis historie vedkommende saga fortæller, og at erindringen om de i denne omhandlede begivenheder dog altså i vedkommende landsdel aldrig er fuldstændig forsvunden. Den omstændighed, at der nu på Island ikke lever mindste erindring om indholdet af de helt forsvundne sagaer, taler ikke bestemt derimod. Ti netop, idet ethvert håndskrift af vedkommende saga var forsvundet, tabte jo traditionen sit væsentligste støttepunkt. — Hvorledes det nu end forholder sig dermed, vilde det dog vistnok være overilet ved en historisk-topografisk beskrivelse af Island slet ikke at tage hensyn til traditionen. Må det end f. eks. altid være højst usikkert, om de gamle tomter, der udgives for lævninger af gudehuse (hov), virkelig have en sådan oprindelse, er der

brönd om den gode ferskvandskvæld i Reykjavig, som Skule Magnussón i sin beskrivelse af Guldbringe og Kjos' sysler omtaler, har vedligeholdt sig; — efter vandets godhed og beliggenheden at dømme kunde man antage den for den samme som byens nuværende hovedpost i den gamle hovedgade (Aðalstræti, Adelgade).

Også med hensyn til gården Reykjavigs beliggenhed må man lade sig nøje med mere eller mindre rimelige formodninger. Af Arne Magnussóns jordebog, der opregner gården Reykjavigs husmandspladse, hvilke nu alle tillige med de nærmeste gårde ligge i udkanten af byen, kan det med temmelig sikkerhed sluttes, at den gamle hovedgård har ligget etsteds midt i den nuværende by. Byen Reykjavig, der hovedsagelig er beliggende på den lille slette vest for bækken (læken), består nu af en hovedgade »Adelgade» i den vestlige del af byen, fra hvilken en gade (Hafnarstræti, Strandgade) strækker sig mod øst langs havnen foran en enkelt række huse og en anden (Austrstræti, Østergade), højere oppe i byen, ligeledes mod øst; desuden findes flere nyere mere eller mindre bebyggede veje og gader. Mellem den øvre del af Adelgade, samt Østergade og husrækken vest for bækken ligger en firkantet græsrot plads indesluttet, kaldet Østervold (Austrvöllr, eller -vellir); mod syd begrænses den af en med Østergade parallelt løbende vej, der skiller den fra domkirken. Midt på denne plads er nu den af Københavns kommune skænkede Thor-

dog ingen grund til ikke at anføre sagnet, da det tilmed ofte giver den rimeligste forklaring. Og så snart benævnelsen paa det oldtidsminde (et tingsted f. eks.), hvortil en tradition knytter sig, eller den i en saga omtalte lokalitet, hvorom oplysning ønskes, nærmer sig til at være et virkeligt stedsnavn, stiller forholdet sig straks langt heldigere. Stedsnavne, selv på aldeles ubetydelige lokaliteter, vise ofte en forbausende sejhed og kan med lethed tænkes bevarede fra generation til generation uden stette i nogen tradition. Hyppig kendes sådanne navne ikke af andre end heboerne af den gård, på hvis grund de findes; men dette taler vel snarere for deres ægthed end imod den. Undertiden kan naturligvis også som omtalt et sådant stedsnavn (når det findes omtalt i en eller anden saga) skyldes en senere hypotese, men selv da vil man vel i reglen have den trost, at angivelsen af vedkommende steds beliggenhed virkelig er den, som har den største rimelighed for sig.

Med hensyn til brugen af ordet „tomt“ på ovenanførte sted, er det måske ikke overflødigt at bemærke, at det i dette arbejde jævnlig vil blive brugt i en særlig islandsk betydning, nemlig for at betegne en tagløs bygnings vægge med den af dem indesluttede plads, eller de tilbagestående rester af en bygning, hvor taget er forsvundet.

valdsens statue opstillet ¹⁾. — Den gamle gårds plads bestemmes nøjere ved følgende ytringer i Skule Magnussöns beskrivelse af Guldbringe og Kjos' sysler: «På den søndre side af gården Reykevíg er en liden indsø, kaldet Reykevígs tjörn, hvorfra løber en liden bæk mellem Reykevíg og Arnerhol i søen ... Gården Effersø ligger på en ø i søen norden for Reykevíg dog fast til Hlidarhus ved et stenrev kaldet Grande.» Herefter føres man til at søge gårdens beliggenhed i den sydligste del af den egenlige by, enten imellem den klynge huse, der ligger ved den lille søs nordvestlige bred, eller i den øverste del af Adelgade. — Den sikreste vejledning til at bestemme den gamle hovedgårds beliggenhed frembyder dog vistnok den gamle kirkegård, i hvilken kirken oprindelig havde sin plads. Så godt som altid vil man nemlig på Island finde den af kirkegården omgivne kirke tæt ved siden af eller lige over for den gård, hvortil den hører. — Reykjavígs fordums kirkegård (nu benyttet som tun) finde vi da også, netop hvor vi efter ovennævnte vink måtte vente det, nemlig ved det sydvestlige hjørne af Østervold — på den ene side begrænset af Adelgade, på den anden af den langs sydsiden af Østervold gående vej. — Ifølge en, rigtignok mange år senere given, meddelelse fra en mand ²⁾, der selv havde været discipel i Reykjavígs lærde skole kort efter dennes oprettelse, kunde det synes, som om den gamle hovedgård endnu 1785 havde været til. Da fandtes der — beretter han — i Reykjavig kun et eneste handelsetablisement, nemlig det gamle kongelige, og nogle bygninger tilhørende den Reykjavígske klædefabrik; for resten var der på hjemmegården en islandsk «bæ» og nogle «hjålejer» eller såkaldte «kot», hvoraf hver havde sit stykke af hjemmemarken eller tunet, hvorpå de kunde holde en eller to kær. — Turde man gå ud fra, at der ved denne «bæ» på hjemmegården var

¹⁾ Hvor ordet „völlr“, eller flt. vellir, forekommer i stedsnavne, gengives det her ved „vold“, idet dette ord da benyttes i sin ældre betydning „slette“.

²⁾ Provst Gutt. Povlsson på Vallanæs (SM.), i et forslag af 1/10 1841 til direktionen for universitetet og de lærde skoler om, hellere end påny at forsøge at have skole i Reykjavig, at henlægge den lærde skole til et andet sted udenfor Reykjavig, hvis det skulde blive nødvendigt at flytte den fra Bessestad. — Skrivelsen, der indeholder interessante bidrag til belysning af Reykjavígskolens elendige tilstand i slutningen af forrige århundrede, (den lå da, som før omtalt, vest for „tjörnen“, omtrent i forlængelse af Adelgade, en del syd for den egentlige by,) opbevares i Geh. ark. i Finn Magnussöns isl. brevsamling.

ment selve Reykjavig-gård, vilde denne fremstilling yde god vejledning til at udfinde den gamle hovedgårds plads, da beliggenheden af fabriksbygningerne og den kgl. handels bygninger lader sig bestemme ved hjælp af et af löjtnant Ohlsen 1801 tegnet kort over Reykjavig¹⁾, hvor hvert hus' beliggenhed, bygningsæmne og navn er angivet, med tilføjelse af, hvilke af byens huse der var byggede fra 1788 (med dette års begyndelse skulde nemlig førelsen af handelen for kongelig regning fuldstændig ophøre). Fabriksbygningerne var den gang (1801) to i tallet og lå på vestsiden af Adelgade skrås over for (nordvest for) kirkegården. Men desuden ses på kortet i række med disse at ligge et før 1788 opført murhus, med tilhørende stor have bagved, lige i vest for kirkegården; det kaldes her landfogdens hus (et navn det dog ikke længe kan have båret, da landfoged Skule Magnussön lige fra midten af århundredet indtil sin død 1794 boede på Vidø²⁾). Også dette har utvivlsomt hørt til fabrikkerne og været det fabriken tilhørende hus, hvor Holmens (o: Reykjavigs) købmand boede de nærmeste år før handelens frigivelse³⁾.

Da det kgl. handelsetablisement 1788 afhændedes, overdroges det med alle dertil hørende bygninger (6 i alt) til købmand Sünckenberg, der allerede i monopolhandelens tid havde været dette steds købmand⁴⁾. Den ene af disse handelsbygninger stod endnu dengang på Efferø, de andre fem genfindes på kortet som bygninger tilhørende den Sünckenbergske handel.

Af disse ligge de fire ved den nederste (nordligste) ende af Adelgade, de to som de første huse i husrækken på gadens vestside, de to andre endnu lidt vestligere. Det femte ligger omtrent midtvejs i den østlige husrække i Adelgade; dette sidste er måske det hus, der omtales som værende under opførelse 1787. At i al fald de først byggede handelshuse i Reykjavig har hørt til den

¹⁾ Af dette kort følger her en litograferet gengivelse, taget efter den det kgl. sekortarkiv tilhørende original.

²⁾ Espolins árb. IX, b. a. 84, sml. Sv. Povlssöns dagbog III, 80. (isl. litt. selskabs arkiv).

³⁾ Se islandske Handels Realisations Commissions Journal Lit. A. 1787—88, Nr. 84. — Denne købmand meddeler²³⁾ 1787, at der i den „afvigte år udsendte bygning“, der kun var halv færdig, nødvendig må göres indretning til våningsværrelser, eftersom han ikke kan vente at beholde de han nu bebor, da samme tilhøre fabriken (han ned 200 rd. årl. for at have opsigt med denne).

⁴⁾ Isl. Hand. Real. Commissions Journal Lit. A: Nr. 588; sml. Nr. 482, 100, 84.

omtalte husgruppe ved Adelgades nordvesthjørne, fremgår tydelig af forskellige skrivelser, der i årene 1779—81 veksledes mellem de i sagen interesserede parter i anledning af en forflyttelse af falkehuset, der nødvendiggjordes ved de ny handelsbygningers anlæggelse i Reykjavig. Det havde, siges der, fået et pakhus «tvært for den nordre dør» og en krambod «tæt ved den sydre». Sluttelig flyttedes det, «omtrent 20 skridt» fra sin oprindelige plads — utvivlsomt til det sted, hvor det findes afsat på kortet: nedenfor Strandgade, omtrent hvor denne støder til Adelgade, og hvor det stod, indtil det i den endnu levende generations tid nedreves¹⁾. — Under forudsætning af hovedgården Reykjavigs beståen efter fabrikkernes anlæggelse og helt ned til efter 1785 har de nu anførte bygninger rimeligvis alle (eller alle på en enkelt handelsbygning nær) været samtidige med den gamle hovedgård; af disse er det, som det vil ses, kun fabriksbygningerne, der har optaget noget af den nærmeste plads omkring kirkegården, nemlig hele strækningen vest for denne; her kan altså, under den angivne forudsætning, pladsen for den gamle gård ikke være at søge. Mod øst stødte ifølge kortet kirkegården op til Østervold. Pladsen nord for kirkegården optoges af et ud mod Adelgade vendende, før 1788 bygget, en købmand tilhørende hus med store på islandsk vis opførte udbygninger. Syd for kirkegården hinsides vejen optoges pladsen ned mod «tjørnen» af udstrakte haver, hvorimellem lå enkelte mindre på islandsk vis opførte, dog af borgere beboede huse. På et af de to sidstnævnte steder, nord eller syd for kirkegården, kunde man da snarest tro, at den gamle gård havde ligget. Den omstændighed, at den nu midt i byen liggende græsplæne, utvivlsomt en del af det gamle tun, bærer navnet «Østervold», samt at et af de ved «tjørnens» nordvestlige bred liggende huse har båret navn «Suðrbær» (Sydbæ), vilde tale for at søge hovedgårdens plads nord for kirkegården. I søkortarkivet findes imidlertid et af Minor 1776 optaget søkort over Holmens havn med tilstødende fjordpartier, der kan betragtes som det ældste nogenlunde udførlige kort over Reykjavig. På dette kort ses vest for bækken kirken; af bygninger er her desuden afsat — foruden en lille bygning nede ved stranden, utvivl-

¹⁾ Om falkehusets flytning se Kongerigets arkivs falkonersager: kopierne af Holmens købmands skrivelse ²¹/₁₀ 1779 og rejsefalkonerens ²¹/₁₂ 1779, falkonermesterens skrivelser ²/₁ 1780 og ²/₁₀ 1780, og rejsefalkonerens ²²/₁₀ 1780 — samt Islands journal 5: Nr. 211 og 481, og endelig den kgl. resolution ¹⁹/₁₀ 1781 (islandske Resolutions Protocol).

somt falkehuset — et større bygningskompleks nordvest for kirken og en enkeltstående bygning syd for kompleksets 4—5 tilsyneladende sammenbyggede huse. Denne gruppe tilsammen tillægges navnet Reykjavig. Af «bær» eller «kot» er ingen aflagte. (Øst for bækken er tugthuset afsat.) Herefter vil det måske være rettest at antage, at G. Póvssóns «bæ» på hjemmegården har været Suðrbær, og at fabriksbygningerne virkelig har indtaget den gamle hovedgårds plads vest for kirken og er de bygninger, som på Minors kort benævnes Reykjavig.

Endnu 1801 var ifølge Ohlsens kort bebyggelsen af Reykjavig, der dog var i rask fremvækst, indskrænket til Adelgade og Strandgade. I Strandgade, der alt da bestod af lutter handelsetablissementer, var alle huse — på ét etablissement nær, der dog må være bygget efter den kgl. resolution om monopolhandels ophævelse ^{18/s} 1786, — byggede siden 1788.

Reykjavig gælder, og ikke mindst på selve Island, for et af naturen meget stemoderlig behandlet sted; græsrigge jævne sletter, der varsle om frugtbarhed og blomstrende landbrug, og som blandt landboerne naturlig anses for den første betingelse for et smukt landskab, findes der i byens omegn kun lidet af. Bag ved (ø: syd for) den lille sø strækker sig mosedrag tværs over næsset, men ellers møder øjet kun skaldede banker bedækkede med klippeblokke og større og mindre sten, de såkaldte «holt», eller flade grusmarker, de såkaldte «melar», alt af et trist jordfarvet udseende. De talrige omsprede sten, alle af vulkansk natur og med mere eller mindre tydelige blærer og huller, som vidne om deres tidligere smeltede tilstand, ligner endogså undertiden slående store jordklumper fra vore pløjemarken (geologerne mener at kunne påvise striber og skurer på dem, bevirkede ved ismasser, som i en forhistorisk tid antages at være gledne hen over dem og have ført dem med fra den fjældmasse eller lavastrøm, hvorfra de oprindeligt har udgjort en del); kløves de, viser bruddet en smuk blågrå farve, og som alt anført har man i den sidste tid for alvor begyndt at bruge dem til bygninger i Reykjavig. Markerne viser ofte en flade bedækket med grus og småsten af en næsten forunderlig regelmæssighed, så at man uvilkårlig mindes om en ridebane eller en velholdt grusbelagt skoleplads. Til gengæld for hvad den nærmeste udsigt lader tilbage at ønske, kan den fjernere derimod være så meget des skønnere. Udover den et par mile brede Kollafjord (Kollafjörður), den inderste del af Faksefjorden, svæver blikket for desto længere at dvæle ved den imponerende og afrundede fjældgruppe,

der begrænser udsigten mod nord. Her ligger som i en bue de tre fjælde Esja, Skardshede (Skarðsheiði) og Akrafjæld (Akrafjall), tilsyneladende dannende en uafbrudt række, skönt de to sidste dog er adskilte fra Esja ved den lange smalle Hvalfjord. Esja, der er det nærmeste, hæver sig med lodrette eller stejlt skrånende sider, sluttet og alvorlig op fra sit lave smalle forland (til en højde af 2500 fod). En enkelt gang ses et tyndt snelag bedække fjældet foroven og på de øverste skrænter, men oftest står det dog klart og tydeligt med sine brunlig violette fjældsider, der efter den forskellige belysning spiller i de forskellige nuancer af svagt blålige, bleggullige eller hist og her metallisk grønne farvetoner. Bagved og som i en bue strækker sig over mod Akrafjæld Skardshede, der hæver sin som ved knivsnit regelmæssig sønderdelte fjældmasse højt i luften (3000 fod) og fremviser tre til fire skarpe helt hvide fjældrygge, der alle løber parallelt ned mod søen. Ved buens anden ende kommer så Akrafjæld, vestligst, men dog adskillig nærmere end Skardshede, af samme karakter som Esja, men mindre, og mindre imponerende. Og videre går blikket ud over den bestandig bredere og bredere fjord, der i klart vejr ses begrænset af Snefjældsnæssets bjærgkæde, indtil yderst i nordvest den sjælden svigtende Snefjældsjøkel i 18 miles afstand hæver sig op over bølgerne som en snehvid aldeles regelmæssig kegle, med bred fod, og den øverste spids afskåren ved et halvmåneformet indsnit, der lader den ende lige som med to små horn. En vinterdag, når fjorden ligger blikstille og af den reneste blå farve, der endnu mere fremhæves ved de små flade gråbrune holme, der ligger spredte udenfor Reykjavig, eller en sommeraften, når den store glødende sol, idet den forsvinder bag jøklen, aftegner fjældenes konturer dobbelt skarpt og smukt og meddeler både fjælde og himmel, men navnlig søen, de skønneste farver, så at denne spiller med en forunderlig vekslen af rødt og violet i alle overgange, medens brede striber, de såkaldte «alvebånd» (álfabönd), ifølge folketroen kølvandet efter alvernes (de underjordiskes, ellefolkets) både, strækker sig hen over den stille overflade, — fremkalder denne udsigt en så højtidelig, men tillige smuk og mild stemning, at man ikke kan andet end forsones sig med egnen trods dens klipper og grus. — Mod syd er udsigten mindre imponerende; den alt tidligere omtalte fjældrække, som strækker sig langs Reykjanæshalvøen, ses her i hele sin længde fra nord. Takkede og uregelmæssige nok er fjældene, men dog for langt borte og for lave til ret at kunne gøre nogen virkning; en smuk

pyramidalsk kegle «Keilir» (o: Kilen, Keglen) i midten og en uordenlig sammendynget fjældmasse «Trölladýngja» (o: Troldestuen) indenfor denne tiltrækker sig mest opmærksomhed. — Mod øst ind ad landet til begrænses udsigten af de forskellige fjældheders bjærgstrøg og foranliggende højder.

Af de i fjorden udenfor Reykjavig liggende småøer er næst efter Efferø **Engø** (Engey) den nærmeste og mest i øjen faldende, idet den ligger ligefor, dannende havnens ydre begrænsning; den er en langagtig, græsgrot holm, hvorpå der står en enkelt bondegård, nu en værdifuld ejendom og berømt for sin æderfugleavl, et udtryk, som man måske tør bruge, da denne fugl jo nemlig på Island betragtes som et slags husdyr, og det et af de mest indbringende, hvis formering man støtter på alle måder. I Nj. (s. 57, 65) er øen nævnt som fællesejendom for brødrene Torarin og Glum¹⁾. — Noget østligere og nærmere land, så at den gør indtryk af at være sammenhængende med dette, ligger en langt større og mere bekendt ø, **Vidø** (Viðey). Det er en aflag ø, egenlig bestående af to ved en tange forbundne afdelinger, kun ved et smalt sund adskilt fra det nærliggende land; overfladen er bakket og særdeles græsrig, hist og her springer klippegrunden frem, eller danner stejle højder ud mod søen. Øen kan tjæne som forbillede på en islandsk landejendom, som man der helst vilde ønske sig den, her er storartet æderfuglevarp, rig lejlighed til høst og altså til at holde stor kvægbesætning, vintergræsning for andre kreaturer og endelig adgang til fiskeri og fugleæg. I de ældre sagaer nævnes øen ikke; først i den yngre saga om biskop Torlak den hellige (Bsk. 293) omtales øen i anledning af et mirakel, som biskoppen udførte dér, idet han fik magt over den mængde mus, som dér i en utålelig grad ødelagde kornet og agrene. Heraf ses tillige, at der dengang har været en ikke ubetydelig agerdyrkning i Vidø. Fra det 13de århundrede af får øen derimod større betydning. I året 1226 købte nemlig en af Islands anseteste hövdinger Torvald Gissurssøn, af den berømte Haukdæleæt og fader til den bekendte Gissur jarl, Vidø og oprettede her et Avgustinerkloster, i hvilket han selv indtrådte som munk. Ved reformationens indførelse inddroges klosteret med tilhørende gods under kronen²⁾. — Senere bestyredes

¹⁾ Her fødtes 1636 — af anset slægt — den senere så bekendte historiker Tormod Torvæssøn (Torfæus).

²⁾ Om klosteret i Vidø findes udførlige oplysninger i 4de b. af Finn Jönssöns islandske kirkehistorie (Hist. eccl.). Vidø regnes nu til Guldbringe

gården sædvanlig fra Bessestad af, idet den benyttedes som hospital for tolv på offentlig bekostning underholdte lemmer (A. M.). — I midten af forrige århundrede opførtes her en anselig bygning af hugne sten til bolig for landfogeden, og noget senere et kapel ligeledes af sten. I begyndelsen af dette århundrede solgtes øen og har siden den tid været i privatbesiddelse; i denne periode var en tid lang landets eneste bogtrykkeri her. — På Vidø knytter tradition og minder sig så godt som udelukkende til klosteret. Omtrent midt på øen, i dens større sydøstlige del ligger stenhuset med kirken; på en lille høj noget nordligere skal det gamle kloster have stået, tilsyneladende af ringe omfang. Lige over for landingspladsen omtrent midt på øens sydside er en skrænt Tvothol (Þvothóll), hvor ligene, der ankom søvejs fra, blev toede, før de førtes til klosteret; lidt højere oppe ligger en basaltskrænt med en som et sæde dannet indsenkning, der vender ned mod søen, ved navn Abbedsædet (Ábótasæti). — Omtrent over for Vidø på det faste land, tæt ved søen og omtrent en fjerdingvej fra Reykjavig, ligger en anden stenbygning **Laugarnæs** (Laugarnes), der i løbet af dette århundrede med megen bekostning opførtes til embedsbolig for biskoppen, men kun i kort tid benyttedes som sådan og derefter solgtes til privatmænd. Gården drager sit navn af en varm kilde eller „laug“, der vælder op i en lille gennem mosen flydende bæk noget fra gården. Det må åbenbart være røgen fra denne kilde, der har givet Reykjavig (Røgvig) sit navn, uagtet forunderlig nok denne røg, i det mindste nu til dags, ikke kan ses fra byen og knap nok fra højderne øst for denne. Laugarnæs er ligeledes nævnt i Nj. (s. 57, 65, 75) som en af brødrene Torarins og Glums fællesejendomme. Efter at Glum havde ægtet den berømte, eller vel snarere berygtede Halgerd, Gunnar på Hlidarendes senere kone, flyttede Torarin hertil for at kunne overlade dem den gård i Borgefjord, hvor begge brødrene hidtil havde bot; men efter at Halgerds fosterfader, den slette Tjostolv, havde dræbt Glum, byttede Halgerd og Torarin om, så at hun tog bolig på Laugarnæs. Mere ved sagaen ikke at fortælle herom;

syssel; ikke desto mindre skal klosteret i følge samme forfatter i ældre tid stundum være bleven kaldt „Viðey, er ligger með sundum í Mosfellssveit“, også blot „Viðey með sundum“ eller lignende. På reformationstiden udsattes dette kloster, det rigeste af alle på Island, for en særlig hård behandling: det udplyndredes skånseløst, kirken ødelagdes, klosterbygningen nedreves, og stedet, hvor den havde stået, forhånedes.

på Laugarnæs viser man imidlertid nu Halgerds grav (Hallgerðar leiði); den ligger øst for den ved den gamle kirkegård liggende lille bondegård, i øst fra stenhuset, og viser sig som en noget større sammenhængende flade (eller banke) i den med tuer opfyldte mark; bonden, der udjævnedes tuerne her, skal med forsæt ikke have villet trænge længere frem for ikke at ødelægge graven, da han kendte traditionen. Halgerd tog efter sin tredje mands Gunnars drab ophold hos sin og Glums gifte datter Torgerd, så i og for sig er der intet urimeligt i, at hun efter sin svigersøn Tráins drab atter kan være flyttet til Laugarnæs¹⁾. — Længere inde i landet, en mils vej sydøst for Laugarnæs, men endnu i samme kommune (Seltjarnarnæs hrepp), ligger en lille indse Ellidavatn (Elliðavatn), bredderne er rigtignok med undtagelse af to her liggende gårdes tun nøgne og skaldede, men der er dog noget lunt og tiltalende ved det hele parti, indesluttet som søen er af holter og temlig høje bakker; derover hæver sig fjærnere andre højere fjælde og ejendommelig formede bakkedrag — som

¹⁾ Se også herom Ísl. Þjóðs. II, 93. — Om „lejdet“ er andet end frugten af en nyere tids gætning, er dog såre tvivlsomt. På foregivne gravsteder (leiði) eller høje fra oldtiden, så vel over historisk-bekendte personer, som over ganske ubekendte, er der vel ingen mangel på Island, hvad man let overbeviser sig om ved at gennemgå de antikvariske indberetninger, som 1817 og følgende år nedsendtes fra de islandske præster til den i København nedsatte kgl. kommission for oldsagers opbevaring (nu tilhørende det oldnordiske museums antikvarisk-topografiske arkiv); i disse findes så godt som for hvert sogns vedkommende beretning om et eller flere sådanne „formannaleiði“ (og mange flere påvises desforuden), om hvilke traditionen stadig er meget levende. Men vistnok alle disse gravsteder og høje er falske; for de flestes vedkommende er dette endogså ved første øjekast kendeligt, da de vise sig som naturlige høje; de fleste af de i sagaerne omtalte gravhøje kendes derimod ikke. Og hvor man af og til er stødt på en virkelig oldtidsbegravelse, en uanselig dysse eller en tue, hvor det dækkende jordlag i tidens løb var bortblæst, har i reglen enhver tradition forlængst været tabt. Kun få sådanne har hidtil været undersøgte; dog siger Sig. Gudmundsson i sin „Skýrsla um forngripasafn Íslands“ (I, 35), at han kender omtrent 70—80 dysser, som han anser for sikre oldtidsgrave. — Hvad forholdene efter kristendommens indførelse i denne henseende angår, da er de simple ved intet udmærkede islandske græstørvsgrave kun lidet skikkede til at yde traditionen noget tilknytningspunkt, hvad da også erfaringen viser. For den ældre tids vedkommende er en tradition, knyttet til en enkelt bestemt kirkegårdsgrav, så godt som uden eksempel, og, hvad nutiden angår, viser det sig, at allerede kort efter selv mere bekendte mænds jordfæstelse er erindringen om deres hvilested forsvundet.

f. eks. de ved en dyb ildrød farve fremhævede kegleformige Rødholer (Rauðhólar) øst for søen —, og alleryderst begrænses horisonten af de samme fjælde som ses fra Reykjavig. Ved søens østlige ende ligger gården Vatn eller Ellidavatn; her boede ifølge Kjl. (s. 405) en af denne sagas hovedpersoner, Bues uheldige medbejler, den underlige Kolfinn og hans moder; hvor gården omtales i sagaen, nævnes lejlighedsvis en brændestabel på gårdspladsen, hvad der er god i overensstemmelse med de stedlige forhold, da denne gård endnu er en af de få på Island, som kan benytte birkekrat til brændsel. — Større interesse i antikvarisk henseende har dog et lille næs Tingnæs (Þingnæs), der omtrent midt fra søens sydside skyder sig mod nord ud i denne. Det er stenet og ujævnt, en fortsættelse af holtet, med mangfoldige indskæringer og småvige, men dog hovedsagelig af form som en uregelmæssig trekant; foran det ligger en lille holm adskilt derfra ved et smalt sund. Temlig langt inde på næsset mellem en banke midt på dette og en anden mindre nordvest derfor nærved kysten strækker sig en lille græsflade, og her findes øjensynlig sporene af et gammelt tingsted. I selve sænkningen mellem højderne ligger 12—14 bodtomter tæt sammen, og midt imellem disse ses svage spor til en stenkreds (domringen?), desuden findes et par tomter på det højere liggende jordsmon nordvest for græsfladen. Tomterne er nu alle meget utydelige, så at de for en tilfældig besøger måske slet ikke falde i øjnene, de fleste viser sig mest som en fordybning i jorden i langagtig firkant, hvor kun vægglævningerne hæve sig lidet over det omgivende jordsmon, men for den, der først er bleven opmærksom på dem, og som har noget kendskab til ældre islandske tingsteder, viser de sig dog så vel ved deres form som ved deres hele anordning umiskendelig som lævninger af tingboder.

De er af middelstørrelse, længden omtrent 12—16 al., bredden 4—6 al.; som på flere andre gamle tingsteder træffes også her dobbelte eller sammenbyggede boder. Disse oldtidslævninger er i året 1841 blevne undersøgte af digteren Jonas Hallgrímsson, der 1837 og 1839—42 med offentlig understøttelse foretog en naturvidenskabelig rejse på Island, og en af ham til Finn Magnússon indsendt beskrivelse (på dansk) er bevaret¹⁾. Jonas Hallgrímsson foretog en udgravning af «domringen» og et par boder, domringens diameter angiver han til godt og vel 20 al., væggen

¹⁾ Befinder sig nu i altingsformand hr. Jon Sigurdssøns besiddelse.

anser han for at have været c. 2 al. høj, og i kredsens midte vil han finde spor til sæde for dommerne. I øvrigt bestræber han sig navnlig for at vise, at boderne ikke kan have været kreaturhuse, i hvilken anledning han omhyggelig har undersøgt den i og omkring disse værende jord. Med rette gør han også opmærksom på den sandsynlighed, som selve stedets navn giver for, at her i tidligere tid har været tingsted. Derimod har hans gætning, at Islands mest ansete ting før altingets oprettelse, Kjalarnæsting (Kjalarness þing) — hvilket navn på Björn Gunnlaugssöns bekendte kort over Island som en følge af denne hypotese findes tillagt dette sted —, skulde have været holdt her, vistnok intet at støtte sig til, i al fald, når dermed menes, at dette skulde have været det oprindelige sted for hint ting. — Af stedet med dets oldtidslævninger har senere den 1874 afdøde maler Sigurd Gudmundsson taget en tegning, der er udgivet af dr. Angus Smith, Edingb. 1874, i det skotske antikvariske selskabs skrifter. Der tillægges her næsset navnet «Krossnes» — alene vistnok støttet på næssets foregivne lighed med et kors —, men som, hvis det ikke var så ganske vilkårligt, vilde være interessant, da en variant (E.) til Ldn. (s. 38) anfører Krossnes i steden for Kjalarnes som det sted, hvor Torsten Ingolvsson grundede tinget. Hvilket ting der har haft sit sted her, — om Kjalarnæsting virkelig for en tid har været holdt her, eller om boderne skylder en uregelmæssig opstået tingkreds, eller et af de ved femterdommens indstiftelse oprettede ny godord sin tilværelse — må henstå uafgjort¹⁾. — De to gårde ved søen Ellidavatn er vel de to længst fra kysten liggende i Seltjarnarnæs hrepp, men endnu strækker hreppens besiddelser sig et betydeligt stykke længere i sydøst op over lavamarkerne, indtil hvor højlandet danner grænsen mellem Gb. og A. Her, omtrent på sysselgrænsen, hæver sig op fra fjældheden et anseligt, noget spidst tilløbende, fjæld, der allerede fra Reykjavig ses danne en del af horisontens begrænsning. Det er Vivilsfell (Vífilsfell), der ifg. Ldn. (s. 37—38) bærer navn efter Ingolvs frigivne træl Vivil (Vífill). Vivil bosatte sig på «Vífilstóptir»; dermed kan dog

¹⁾ Endnu værre er man stillet i de hyppige tilfælde, hvor kun stednavne sammensatte med „þing“ (eller: „leið“) minder om, at tingforsamlinger engang har været holdte på vedkommende sted, — således kaldes bankerne syd for Arnarhol, hvor nu den sydøstligste del af Reykjavig står, „þingholt“; navnlig de med „þing“ sammensatte stednavne kan ofte være af temlig sen oprindelse.

næppe være ment nogen gård i nærheden af fjældet, hvor der vistnok aldrig har været nogen menneskebolig. Disse «Vivilstomter» er utvivlsomt den i Alvtanæshrepp liggende gård Vivilsstaðir (Vífilsstaðir); således benævne også de to af Ldns recensioner (C. og E.) Vivils gård; og fra en anden saga (Fbr.) har vi et tydeligt eksempel på, at en og samme gård (det nuværende Hávarðstaðir i Bgf.) endog i samme sagarecension er benævnt vekselvis med -tóptir og -staðir (Hávarðstoptir, Hávarsstaðir). Måske er man af udtrykket «tóptir» berettiget til at slutte, at gårdens bebyggelse for en tid — nemlig på den tid sagaberetningen redigeredes — har været opgivet. — Om folkesagnene om Vífill se Isl. þjóðs. II, 76—77. — Inden Seltjarnarnæs hrepp forlades, kan bemærkes, at yderst ude på næsset hæver sig en stor stenbygning, ligesom de tidligere omtalte oprindelig (i den sidste halvdel af forrige århundrede) opført som embedsbolig, denne for landfysikus og apotekeren, men den havde samme skæbne som de andre, nemlig at opgives af vedkommende embedsmænd for bylivet i Reykjavig; det er hovedbygningen på gården Nes, der 1760 anvistes landfysikus til beboelse. — Historiske minder, dog fra en senere tid, knytter sig til **Kopavág** (Kópavogr), en lille gård, der ligger en halv mils vej syd for Reykjavig ved en lille vig af Skerjafjorden (Skerjafjörðr) på grænsen mellem Seltjarnarnæs' og Alvtanæs' hrepper. Trist og kedelig ligger gården begrænset af lave stenede højdedrag eller brunlige tuede moser. Her sammenkaldte hovedsmanden Henrik Bjelke, da han i somren 1662 først efter altingets slutning var ankommen til landet, en ny forsamling og lod denne sværge Frederik den tredje arvehyldingseden, hvorved Islands stilling i statsretlig henseende væsenlig forandredes, i det man nu uden hensyn til den oprindelige mellem islænderne og den norske konge afsluttede gensidig bindende, men efterhånden halvt eller helt glemte, overenskomst nu ubetinget underkastede sig den uindskrænkede konge. Her var også et i disse århundreder jævnlig benyttet tingsted, hvor de afsagte dødsdomme tillige eksekveredes¹⁾. I året 1574 bestemtes det endog

¹⁾ Jonas Hallgrímsson fortæller i det alt angående Tingnæs benyttede uddrag af hans dagbøger for 1841 „for så vidt angår antikvariske iagttagelser“, at midt i gården Kopavágs tun ligger det gamle tingsted kaldet „þinggerði“; „der ses endnu tydelig en domring, et par ned-sunkne tomter og en meget ny og temmelig vel vedligeholdt tomt, dels bygget i den gamle domring, og skal den have været det sidste tingsted eller lögrjetta, hvor „herrerne fra Bessestad præsiderede“. Om her

ved et åbent brev ¹⁾, at altinget herefter skulde holdes i Kopavåg (Koppevoage) som et langt bekvemmere sted, hvad dog aldrig kom til udførelse.

Den nu beskrevne del af Guldbringe syssel, Seltjarnarnæsset, udgør dette syssels nordligste hrøpp eller kommune. Syd for Seltjarnarnæs strækker sig et andet mindre næs Alvtanæs (Álptanes) ud i Faksefjorden kun adskilt fra Seltjarnarnæs ved den smalle og forholdsvis korte Skerjafjord og på den anden side begrænset af den lille Havnefjord (Hafnarfjörör), hvorefter den øvrige del af syslet, den allerede tidligere nævnte store halvø, uden at indskæres af flere fjorde strækker sig mod vest. Vild og ufrugt-

forefindes virkelige oldtidslævninger, turde dog vistnok være meget tvivlsomt, Kopavåg nævnes først som tingsted i en senere tid; derimod er den måde, hvorpå et „tinghus eller lögrjetta“ fra forholdsvis ny tid omtales, ret oplysende. På mange gårde, især de hvor sysselmændenes mandtalsting endnu holdes, der finder sted i et dertil opbygget „tinghus“, og da navnlig præstegårde, findes nemlig en firkantet hustomt i tunet benævnt „lögrétta“, hvorimod sådanne tomter intetsteds påvises på de gamle tingsteder, så let kendelige ved deres boder og hele beliggenhed, på engang central og dog isoleret, d. v. s. lidt afsides, udenfor den almindelige færdsel, og på et sted fremhævet ved naturlige grænser og vel skikket til afspærring. — Oprindelsen til den noget underlige benævnelse „lögrétta“ om sådanne tinghuse må vel søges i, at man har benævnt de steder, hvor sysselmændene fældede deres domme i analogi med det sted, hvor altingsdommene fældtes (i følge forordning af 1707 — se Jon Arnessöns Islandske Rættergang s. 471, hvormed dog må sammenlignes Sv. Sölvessöns Tyro juris IV, 6 — skulde endog meddomsmændene ved sysselmændenes herredsting i overensstemmelse med norske lovs brug også på Island ligefrem kaldes lovrettemænd). — Til oplysning om måden, hvorpå disse bygdetingsteder dannede sig, kan anføres, hvad J. Arnessön s. 482 meddeler —, at sysselmændene i året 1658 fik stadfæstelse på de tingsteder, som deres formænd havde beskikket på beneficii gårde (gårde der tilhøre den der stående kirke og derigennem det offentlige), og tillige selv fik tilladelse til at udvælge sådanne gårde dertil; senere udstraktes tilladelsen til gårde, hvor kirken var privatejendom. Heraf ses, hvorfor „lovretterne“ så ofte findes ved præstegårdene. — Prof. K. Maurer benytter, besynderlig nok — i sit ypperlige skrift: Island . . . bis zum Untergange des Freistaats, München 1874. s. 193 — den hyppige forekomst af „lögrétta“, „medens der dog kun forekom en lögrétta på altinget“, til derfra at slutte, hvor ringe vægt der kan tillægges bevarede bodtomter, domringe og stedsnavne, og formoder, at en forveksling af „lögrétta“ med „lögrétt“, en ifølge lovbestemmelse indrettet fårefold, oftere kan have foranlediget sådanne angivelser, en formodning som alene disse „lögrétta“ers beliggenhed og udseende udelukker.

¹⁾ Se Safn til sögu Islands II, 216.

bar syntes den fra søsiden, og det nærmere bekendtskab tjæner kun til at stadfæste dette første indtryk. Skule Magnussön ytrer sig i indledningen til sin för omtalte udførlige og nøjagtige beskrivelse af Guldbringe og Kjos' sysler således: »Så ulige og særskilt Guldbringe syssels naturlige beskaffenhed er fra de øvrige 20 sysseler i Island, lige så og mere trænger det til sin egen særskilte beskrivelse. Alle de øvrige syssellers böjgdelave, to tingsogne i Snefjældsnes syssel undtagne, bestå næsten dels af mere og mindre vittløftige græsmarker, Guldbringesyssels derimod af et forbrændt hraun eller lava, sortagtig sandsten og flyvesand. Det hele Guldbringesyssel, få landgårde undtagne, mangler sommergræs-gang til sine køer, alle de øvrige sysler besidde slig græsning og nogle i overflødighed, disse have og eng med det deraf faldende hø, men Guldbringe syssel ingen. Alle de øvrige sysseler have snart til hver gård det søde rindende vand, det hele Guldbringesyssel har kun tre rindende vandbække. Gårdene ligge i de fleste andre sysseler om ikke tæt samlede, så dog op i landet og ind udi dalene; Guldbringe syssels gårde ere udstræde rundt om en halvø tæt ved strandbredden af det store brusende hav. Til de inden herreds veje, som i andre sysseler kunne rejses i 3 timer, må man anvende 6 til 8 timer, formedelst de utallige kroge over og imellem de forhøjninger, som lavastrækningerne forvolde. I stedet for at de fleste sysseler have tørv til brændsel, samt jordsvær til huse og høtag, have 3½ tingsogn i Guldbringesyssel ej andet end søtang og torskeben, og kunne ikke ligge tørt udi deres meget slette og dårlige huse. Herimod besidder dog Guldbringesyssel det bedste hav- eller torskefiskeri i hele Island, hvoraf 9 øvrige sysler have nydt meget til sin underholdning fra alderstid.« — I virkeligheden har også Reykjanæshalvøen været som et brændpunkt for vulkansk virksomhed af enhver art, og uagtet halvøen allerede för Islands bebyggelse væsenlig havde samme udseende og karakter som nu, har dog også i den historiske tid hyppige jordskælv rystet denne, og ny lavastømme udgydt sig oven på de ældre fra de næsten utallige kratere, der åbner sig i den gennem halvøen løbende fjældrække, der kun er en fortsættelse af langt større og mere udstrakte vulkanske bjærgmasser, der strækker sig i nordøstlig retning helt ind mod søns ubeboede indre. En egn af denne natur kunde ikke være synderlig indbydende for de første beboere; »tåbelig handlede vi ved at drage forbi frugtbare landskaber, når vi skal bebygge dette udnæs«, hører vi Ingolvs træl Karle udbryde, da hans herre vejledet af sine højsædesstøtter tog som sit landnam hele Guld-

bringe og Kjos syssel med de nærmest omliggende egne og bosatte sig i Reykjavig, — hvorpå han flygtede bort ledsaget af en træl-kvinde. — I oldtiden var landvæsenet den naturligste og mest passende beskæftigelse for en bonde, fiskeri derimod en både mindre anset og mindre indbringende, samt usikrere erhvervskilde. Først efter at Island var kommet under den norske konges herredømme, begyndte den senere så vigtige fiskehandel med udlandet¹⁾; denne kilde til underhold for en forholdsvis meget talrig befolkning i fiskeridistrikterne og, under heldige forhold, til stor velstand for de mere bemidlede søbønder, kendtes altså i det ældste tidsrum af landets historie ikke. Omsætningen var i de tider indskrænket til hvad man kunde sælge til landbønderne, og i øvrigt fiskede man til eget forbrug, vistnok så godt som altid støttet til større eller mindre landbrug. Endvidere var det vistnok en undtagelse, at landbønderne vinteren over personlig deltog i fiskeriet ved at forlade deres gårde og begive sig ned til søkysten. Den islandske lovbog »Grágás« fra fristatens tid taler vel et par steder om »fiskiskálar« (fiskeboder) og om folk, der tilbringer vinteren eller somren i disse for at fiske, og ligeledes nævner et par af sagaerne »vermenn« (folk, der for en tid ligger i fiskepladse) og fiskepladse, hvor mange kom sammen; men af den fuldstændige tavshed, sagaerne ellers iagttager om disse forhold, i forbindelse med oftere forekommende ytringer om køb af tørfisk hos søbønderne synes det at fremgå, at det kun har været enkelte løse og ledige mænd eller folk fra selve fiskedistrikterne, der har været beskæftigede på denne måde. Som følge heraf må vi tænke os tilstanden i Guldbringesyssel i oldtiden ganske anderledes end nu. Nu er dette syssel et af de folkerigeste i landet og kan opvise ved siden af en stor fattigdom adskillige efter islandske forhold rige mænd. Hver vinter, eller egentlig hele året rundt med undtagelse af de tre sommermåneder, er det skuepladsen for den livligste sammenstrømmen af folk, idet omtrent enhver bonde fra Skaftefells syssel til Skagefjord²⁾ (begge indbefattede) enten møder selv eller sender en tjænestekarl for at tage del i fiskeriet en eller flere »vertider« (fisketider)³⁾. Denne

¹⁾ Se Maurer.: Island s. 420—22, sml. s. 412—14.

²⁾ Dog med undtagelse af dem, der fra de Vestmæneerne nærmeste sysler vælger at drive fiskeriet derfra, og af Snefjældsnæssets beboere.

³⁾ Betegnende er det, at ifølge Maurer (Island s. 439) omtales i den ældre literatur intetsteds havfiskeriets inddeling i de tre afdelinger: vinter-, vår- og hostvertidsfiskeri.

indvandring, der beløber sig til flere tusende mennesker, som på den vidunderligste måde stuves sammen i gårdene eller egne dertil indrettede verboder, og som under rære kulturtilstande måtte give anledning til optrin af den mest forskellige art, kunde næppe have fundet sted i oldtiden uden at være bleven omtalt i sagaerne.

I de tre sommermåneder endelig udvandrør fra dette syssel en stor mængde yngre folk af begge køn for som daglejere at hjælpe til ved hørarbejdet i de andre sysler. I stedet for at være skuepladsen for alt dette liv og røre lå halvøen rimeligvis i oldtiden hen som en af landets mest afsides og mindst ansete, måske også svagest befolkede egne. Derpå tyder også, at ingen saga behandler denne del af landet, næppe et eneste stednavn herfra findes nævnt andetsteds end i Ldn.; først på annalernes tid og i det 15de—16de århundrede, efter at landet for længst havde mistet sin selvstændighed, begynder disse egne at spille en rolle.

Foruden af Seltjarnarnæs består Guldbringesyssel af følgende bygdela: Alvtanæs, (som allerede tidligere er nævnt), Vatnløsestrand (Vatnsleysuströnd)¹⁾, Vågene (Vogar) og Njardvig (Njarðvík), »Leira» (c: Lere), Gard (Garðr), Midnæs (Miðnes) og Sydernæs (Suðrnes) — disse fire tilsammen benævnte Rosmhvalaneshrepp —, Havnene (Hafnir), Grindavíg (Grindavík), Krisevíg (Krisuvík), hreppernes antal er i det hele seks. Egenlig tilkommer, som det af denne opregning ses, navnet Sydernæs kun en mindre del af Rosmhvalanæsset — der nu falder sammen med Rosmhvalaneshrepp —, men i daglig tale bruges sædvanlig benævnelsen Sydernæssene om Rosmhvalanæs og Havnene i modsætning til Alvtanæs og Seltjarnarnæs, som da kaldes Indnæs (Innes), ja endog af fjærnere boende om halvøens fiskepladse overhovedet²⁾. På det flade vågskårne Alvtanæs (Fbr. s. 4) hæver sig frem en anselig stenbygning med kirke temlig langt ude på næsset i den nordøstligste del af dette; desuden er næsset langs søen oversåt med en mængde gårde og småhuse. Den store bygning er Bessestad (Bessastaðir). Først i Sturlungøtiden begynder gården at nævnes; den hørte til Snorre Sturlassöns ejendomme, og en gang da han under de uophørlige indre uroligheder, der dengang hjemsøgte

¹⁾ Beskrivelsen af Vatnløsestrand og de følgende bygdela i Guldbringesyssel, samt Selvåg i Ånæs syssel støtter sig kun til sognebeskrivelser og andre skrevne eller trykte efterretninger, ikke derimod, hvad der ellers som oftest vil være tilfældet, til egne iagttagelser sammenholdte med disse.

²⁾ Således allerede Sturl. I, 343.

æen, følte sig truet på Reykholt, flyttede han med familie og tyende hertil og opslog for en tid sin bolig her¹⁾. Efter Snorres drab kom Bessestad i kong Håkons besiddelse, idet den norske konge påstod sig berettiget til alle Snorres efterladenskaber, han betragtede nemlig denne, der stod i kongens personlige tjeneste, som højforræder og hans gods som forbrudt til kronen. Således var altså Bessestad et af de første steder, hvor kongemagten fik fast fod i landet. Her var senere, navnlig efter at de danske konger var blevne landets herskere, det sædvanlige opholdssted for den kgl. befalingsmand under dennes sommerbesøg på Island og det sted, hvor han holdt sin foged hele året rundt. Efter at i det 17de århundredes slutning et amtmandsembede var bleven oprettet på Island, havde amtmanden sin bolig her, i en længere årrække sammen med landfogeden; og senere, efter at landet var bleven delt i to amter og bestyrelsen af sønder- og vesteramtet overdraget stiftamtmanden, havde ligeledes denne landets højeste embedsmand, der tidligere mest havde opholdt sig i Danmark, sin residens her, indtil han i århundredets begyndelse opgav sin bolig her i anledning af skolens påtænkte forflyttelse fra Reykjavig. Det omtalte stenhus, der 1760 var bleven bygget til amtmanden, blev nu indrettet til skolebygning, medens lærerne fik bolig i forskellige nærliggende gårde. Da der efter skolens endelige forlæggelse til Reykjavig ikke længere var nogen brug for gården, afstodes ejendommen ved et mageskifte for nogle år siden til en privatmand. Kirken, der ligeledes efter islandske forhold er meget anselig — dog skæmmes den ligesom gården ved et uskønt sort tømmertag — opbyggedes noget senere også af hugne sten. I Bessestad kirke findes flere ligstene, deriblandt en af marmor over høvedsmanden Povl Stigssøn († 1566) med hans billed, en pansret ridderskikkelse omtrent i legemsstørrelse; blandt andre, der er begravede her, kan mærkes to her afdøde amtmænd; den lovende, men desværre straks ved sin ankomst til landet (1619) afdøde høvedsmand Frederik Friis begravedes vel også her, men hans lig førtes senere til Danmark. I forrige århundrede, endnu i Bessestads velmagtsdage, indrettedes på en tæt ved liggende gård (Lambhús), der senere benyttedes som lærerbolig, bolig for en astronom²⁾; ligeledes stod

¹⁾ Sturl. I, 341.

²⁾ Efter at man var kommen bort fra en først næret plan om oprettelsen af et observatorium på Vestlandet, besluttedes det 1773 at indrette et sådant ved Bessestad; på Lambhus nævnes i den følgende tid to astronomer, af

falkehuset på Bessestad, indtil det flyttedes til Reykjavig. Nord for Bessestad skyder sig en lille vig ind i landet, der nærmere gården ender i en med lavvande tørt liggende strækning Bessestads tjörn. Vigen, der mod nord begrænses af Alvtanæs' nordligste pynt, er **Sejla** (Seila), en i ældre tider brugt havn, hvor sædvanlig det skib, der overførte høvedsmanden, havde leje; havnen er ret god, men indsejlingen vanskelig, hvad der formodentlig i sin tid befriede den daværende høvedsmand fra at stifte nærmere bekendtskab med de algierske sørøvere, som i året 1627 hærgede Island; disse gjorde nemlig også forsøg på at lande her, men opgav det, da skibet kom på grund. Syd for vigen anlagdes i den sidste halvdel af det 17de århundrede en lille skanse til forsvar for havnen og kongsgården; skansen, hvis lævninger endnu ses, synes dog aldrig at være bragt i ordenlig stand; dens kanoner førtes tilsidst til Reykjavig til brug ved den i begyndelsen af dette århundrede der opbyggede skanse.

Sydvestligere end Bessestad og længere inde på næsset ligger **Gardar** (Garðar), hvor næssets anden kirke med tilhørende præstegård ligger. Her dreves, ifølge den bekendte fortegnelse over kirkeejendom i Skálholts stift fra slutningen af det 14de århundrede, den såkaldte Vilchins måldage (Vm.), endnu da agerdyrkning; til Kirken hørte nemlig to gamle plovokser, og der tilkom den et temlig betydeligt tilsåt areal (X såld nidr færd)¹). — Største delen af Alvtanæsset er bedækket med en øst fra kommende lavastrækning (hraun); langs nordsiden af dette hraun løber en bæk **Hraunsholtslæk** (Hraunsholtslækr), der falder ud i en våg af den mellem Sel-tjarnarnæs og Alvtanæs skillende fjord. Denne bæk, der allerede i Ldn. (s. 320) fremtræder som nordgrænsen for Alvtanæs, har sit udspring fra en lille sø Vivilsstadatjörn (Vífilsstadatjörn) benævnt efter den nordvest for denne liggende gård Vivilsstad (Vífilsstaðir), som alt tidligere er nævnt. — Ligeledes oven for dette hraun, og ikke ude på selve næsset, ligger gården Hovstad (Hofstaðir), hvor Jonas Hallgrimssón beretter at have undersøgt en i tunet beliggende høj »Hofhóll« kaldet, der dog viste sig kun at være en almindelig græsgrøt askedyng.

hvilke den ene endnu ses at have levet. år 1800 (Se Forb. til Olavii Oeconomisk Reise igienn. Island, CLXI fig., samt Lovsamling for Island 1773—1800).

¹) Ifølge den antikv. indberetning (1820) fandtes på Alvtanæs et par, dog rimeligvis ikke ægte, oldtidsbegravelser (deriblandt et „Völvuleiði“), samt en kunstig indhegnet, af klipper beskyttet brönd.

Begiver man sig, i stedet for at dreje ud langs Alvtanæs, tværs over det omtalte hraun til handelspladsen Havnefjord, der ligger ved den inderste del af den lille, smalle fjord af samme navn, der begrænser Alvtanæs mod syd, får man lejlighed til at gøre nærmere bekendtskab med dette. Det er vistnok ældre end landets bebyggelse; det er således temlig bevokset med mos og hist og her i fordybningerne med græs, men dog vildt og øde nok, næsten at ligne med en uhyre plads bedækket med affald fra smelteovne. Rundt omkring ses dynger af lavabrokker eller større stærknede bølger, hist og her står større blokke i vejret, af og til støder man på pludselige kedelfordybninger, eller man ser lavapartier adskilte ved skarpe rævner, der tydelig viser bristningens gang. Den fremstikkende lava har overalt det samme blågrå noget porøse udseende, som slagger almindeligvis have. I ly af dette hraun nede ved fjordbunden ligger nu handelspladsen **Havnefjord**, der er en af de større med 5—6 købmænd og flere hundrede indbyggere, der saa godt som udelukkende ernære sig ved fiskeri, samt bekendt for sin gode havn. Tidligere har handelshusene stået lige over for på et lille næs kaldet **Hvaløre** (Hvaleyri, ældre Hvaleyrr), længere ude paa denne halvø findes på et sted, hvor klippegrunden træder frem, i overfladen af et par flade klippeblokke flere tegn indhuggede: endel latinske forbogstaver og årstallene 1628 og 1777, samt nogle binderuner og lignende; alle disse tegn antages i almindelighed for at være af samme oprindelse og skrive sig fra handelsfolk, matroser og andre, der her som så ofte på steder, hvor manges vej faldt forbi eller ved hvis beliggenhed der var noget ejendommeligt, har haft lyst til at indhugge deres navne eller disses forbogstaver¹⁾. Oven for Alvtanæs og Havnefjord er udstrakte lavasletter,

¹⁾ Jonas Hallgrimsson, der besøgte og omstændelig undersøgte stedet 1841, påstod imidlertid, at binderunerne på en af disse stene måtte være langt ældre, og at de andre indskrifter til dels vare hugne oven over (o: oven i) disse, samt kom på den tanke, at disse binderuner endog skulde stamme fra tiden umiddelbart før landets bebyggelse og indeholde navnene på Flokes skibsmandskab. Nogle af håndskrifterne til Ldn. (C. og E.) fortæller nemlig (s. 30), at Floke, da han, efter at have opholdt sig en vinter på Island, besluttede sig til at forlade landet, nødtes for modvind til at lande i Havnefjord; en af sine ledsagere Herjolv, der var dreven fra skibet i en båd, fandt han på Hvaløre, og først næste sommer lykkedes det ham at forlade landet. Af denne klippeblok, som J. H. kaldte „Flókasteinn“, sendte han Finn Magnussøn en afbildning, som nu befinder sig i hr. prof. univibibl. Thorsens besiddelse, indeholdende 28 store og meget

til dels skjulte fra bygden ved smaa højder, men ellers strækkende sig temlig jævnt op under fjældene; imod sydøst begrænses de på dette strøg af en svær ubrudt fjældvæg Langehlid (Lönguhlíð), men fortsættes mod nordøst langt op i de højere vulkanske fjældmasser og mod sydvest helt ud til Reykjanæs. Foran Langehlid strækker sig nogle lavere højder Underhlíðerne (Undirhlíðar), hvis fortsættelse er en noget stejl, men ikke særlig høj eller bred hals — således kaldes langagtige smalle højdedrag —, der adskiller dette parti fra svovlminerne i Krisevig. Hraunet er her helt overgrot med gråligt mos, og farligt eller umuligt at passere til hest uden netop ad de få banede stier, da mosset dækker mellemrummene mellem de løse lavabrokker. Som i alle hraun er her fuldt af små huler, grotter, kløfter, rævner, men ingen af særlig betydning. Derimod findes her en ret mærkelig lille å Kaldá (Kaldá), der har sit udspring ikke langt fra et midt i hraunnet fritstående lille fjæld Helgafell; omtrent en fjerdingvej løber den i vestlig retning gennem lavastrækningen, men forsvinder så under denne for ikke mere at komme til syne, i det vandet rimeligvis under hraunet siver ud i søen etsteds ved gårdene syd for Havnefjord, hvor man er bleven sligt rindende vand vár. Det er imidlertid en almindelig tro, at åen løber under hraunet langs gennem hele halvøen og først falder i søen ved Reykjanæs, hvor man da tilskriver den andel i den bekendte malmstrøm Reykjanæs-røst, og til støtte for denne mening anføres så, at vandet i søen omkring denne i stille vejr er ganske fersk og drikkeligt; tidligere var det en stor å, fortælles der, men efter et jordskælv forsvandt den i jorden, og nu ses kun dens tidligere leje, — som senere skal omtales. Sydvest for Havnefjord strækker sig ligeledes langs kysten hraunstrækninger med forskellige navne, alle indbyrdes sammenhængende og udgåede fra halvøens indre, de når helt ud til søen, og kun hist og her ses langs denne tunpletter, som lavaen da omgærder. En del af dette hraun er det såkaldte Kapelhraun (Kapeluhraun), en smal, vegetationsløs lavastrækning, der ser ud til at være yngre end det omliggende hraun og synes at have løbet

sammensatte stave (binderuner) foruden fire lignende fra stenens ene side; en tilsvarende skriftlig indberetning fra ham ejes ligesom de tidligere omtalte af hr. Jon Sigurdssön. — „Floke“stenen er omtalt i et brev fra Jonas Hallgrímssön til Finn Magnússön (1741), og hypotesen om navnene på Flokes ledsagere videre udviklet i et brev fra Magn. Grímssön til samme (1745) — begge i Gehejme arkivet.

hen over et ældre; det er ualmindelig besværligt at passere og aldeles ufremkommeligt uden netop ad den der igennem lagte fortrinlige sti, hvis oprindelse ikke kendes. På denne vej skal de danske fra Bessestad være blevne overfaldne og dræbte til hævn for den katolske biskop Jon Aressöns drab, formodenlig da det almindelige overfald af nordlænderne på de danske på Sydernæssene, hvorom kilderne berette, fandt sted (1551); de skal være begravne på drabsstedet, — men til deres dysser, siger den antikv. indb. (1820), ses intet spor. Sognebeskrivelsen derimod siger, at en opstabet stendynge, som den kalder »Kapellet» — omtrent midt i hraunet, tæt ved vejen —, betegner stedet, hvor de mænd fra Bessestad, der dræbtes til hævn for Jon Aressön, dyssedes. Ísl. Þjóðs. (II, 74) beskriver endog den omtalte stendynge som en art kapel, hvori en af ombudsmændene på Bessestad, der var bleven anfaldet og dræbt i hraunet, var begravet. Om den med Jon Aressön samtidige ombudsmand på Bessestad, Kristian skriver, gælder det imidlertid, at han dræbtes på et ganske andet sted på Sydernæssene, betydelig længere mod vest. — Det er formodenlig dette hraun, som i ældre tid er bleven kaldt Nye hraun (Nýja hraun). I Kjl. (s. 402, 455) nævnes det som sydgrænse for de på Kjalarnæs i Kjos' syssel boende hövdingers magtområde (der siges om sagaens helt Bue, at han havde godord — manna forræði — helt ud til Nýja hraun og ind til Botnså — nordgrænsen for Kjos —, ligesom der om hans forgænger Torgrim er sagt, at han havde »mannaforráð» lige til Nýja hraun, og det kaldtes Brundæla godord). Den her antagne beliggenhed for Nýja hraun bestyrkes ved en angivelse i Ísl. ann. (s. 260), hvor der siges, at år 1343 strandede et skib, der var sejlet ud fra Hvalfjord, uden for Havnefjord ved Nýja-hraun. — På den anden side dette begynder den såkaldte Alménning (Almönningr), et udstrakt hraun, der strækker sig helt bag ved den følgende bygd Vatnløsestrand og langt op mod fjældene her, Keglén og Trolddýnge (Trölladýngja), af hvilke det sidste har udspytet ny lavamasser oven på de ældre, kendelige ved deres golde og ubevoksede udseende, hvorimod der i Alménningen ellers hist og her findes birkekrat, og græs og urter i sænkningerne i hraunet. En sådan nyere hraunstrækning (ifg. sognebeskrivelsen fra 13de eller 14de årh.) skal ses løbe frem mod søen syd for gården Hvassahraun, der ligger på grænsen af Alvtanæs' og Vatnløsestrands hrepper. Men da Hvassahraun alt nævnes i Ldn. (s. 319—20, som grænseskel mellem to landnam), er det rimeligt, at her allerede dengang har ligget et særlig udpræget

hraun; og navnet synes at antyde, at dette har, ligesom hraunet syd for gården Hvassahraun nu, været særlig goldt og stenigt. Almenningen er bekendt af, at navnlig her har den rensdyrhjord sit tilhold, som er opstået af nogle få til Guldbingesyssel fra Norge i året 1777 overførte rensdyr: dyrene komme undertiden ned til gårdene på Vatnløsestrand, og af og til skydes et, ellers ser man ikke meget til dem; hjorden skal heller ikke være særdeles talrig, 40—50 stykker. Den nævnte bygd Vatnløsestrand i forbindelse med de dertil hørende Våge og Njardvig er et af de for dette syssel karakteristiske landskaber, rindende vand findes ikke — sml. navnet *•Vandløsestrand•* —, men man maa hjælpe sig med brønde, hvor vandet paa de fleste steder er slet og brakt, brændsel mangler ligeledes, så man nødes til at tage sin tilflugt til tang og fiskeaffald, men til gengæld er her godt og stadigt fiskeri. Vågene er Ldns *Kviguvágar* (s. 317), og den vest herfor liggende Stape (Stapi) eller Vogastape, et foroven jævner fjæld, der med lodret affaldende skrænter skyder sig ud frem imod søen, svarer til *Kviguvágabjörg* (s. 319); vest for dette ligger Njardvig¹⁾. Hinsides Njardvig tager

¹⁾ Som et ganske morsomt eksempel på, hvor stærk troen på falske oldtidsgrave, hvoraf en senere opstået tradition, som alt omtalt, har skabt en stor mængde på Island, kan være, kan anføres hvad Jonas Hallgrímsson i sin indberetning til Finn Magnússon fortæller om „Flekkuleiði“ ved gården Flekkuvík på Vatnløsestrand. Da der her fandtes en runesten, hvis indskrift Finn Magnússon satte i forbindelse med gårdens foregivne første beboerske „Flekka“ og overensstemmende dermed henførte til landnamstiden [se antikv. Annaler IV. 345 og Antiqv. americanæ s. 394—95 samt Antiq. de L'orient s. 233—35; Flekkuvíghöjen også nævnt — som søgte — hos C. Engelhardt, årb. for nord. oldk. 1876, s. 99—100], foretog Jonas Hallgrímsson sig at undersøge stedet for at få afgjort, om stenen — som man havde gættet på — var Flekkas gravsten. Han beskriver „Flekkuleiði“ som en græsgrøt forhøjning i tunet, af skuffende lighed med en grav; midt på denne lå en lille og flad hraunsten med de omtalte runetegn (dog ↓ for ↓). Stedets beboere viste den største uvilje over hans ankomst, ti ifølge Flekkas egne ord skulde, „så længe hun lå ud for indsejlingen, intet skib tage fejl af denne“; han måtte love at lade Flekka uforstyrret, hvis han fandt hende, og fremhævede, at hans undersøgelse kun gjordes hende til hæder. Da den lille sten var tagen op, viste det sig imidlertid, at her ingen grav var, men allerede et kvarter under overfladen stødte man på fast lavaklippe. — Ligesom her graven skulde skjule Flekka, gårdens første beboerske, således er det i almindelighed landnamsmænd eller den mand gården antages at bære navn efter (ofte en aldeles opdigtet eller ubekendt person), hvis hvilested man mener at kunne påvise tunet eller andetsteds i gårdens nærhed. — I følge den antkv. indb. (1817) skal der foruden „Flekkuleiði“ i samme sogn findes tre andre old-

Rosmhvalaneshrepp sin begyndelse, omfattende den yderste halvdel af »stövlens« fod o: det forholdsvis brede spidst tilløbende næs, der fra halvøens vestligste del går lige i nord. I oldtiden må navnet Rosmhvalanæs (o: Hvalrosnæsset) have haft en videre betydning; i Ldn. (s. 319) fortælles nemlig, at Ingolv frænke Stenun af ham købte, eller rettere fik, hele Rosmhvalanæs uden for (o: vesten for) Hvassahraun, og hun giver igen en slægtning af sig land mellem Kvigevågebjærgene og Hvassahraun, hvorefter altså Rosmhvalanæs må have omfattet største delen af halvøens nordkyst. Men påfaldende bliver det så rigtignok, at grænsen mod syd er den samme som nu; kort efter fortælles nemlig, at Ingolv giver en frænde af sig, Herjolv, land fra Reykjanæs til Våg (Vogr, Vágr), der må antages at være den våg, som nu danner sydgrænsen for Rosmhvalaneshrepp¹⁾.

Østligst i hreppen ved søen ligger handelspladsen Kevlavig (Keflavík), der har 3—4 købmænd og som sædvanligt en større jordløs af fiskeri levende befolkning; havnen er kun dårlig. Mellem Kevlavig og bygden »Leira«, der er bekjendt for sit gode fiskeri, skyder et stejlt fjæld »Hólmsberg« sig frem i søen, her drives fuglefangst og indsamlen af æg, samt under fjældet fiskeri. På en holm foran landet her skal endnu ses lævninger fra den tid hansestæderne havde handelsboder der. Blandt gårdene i Lejra må mærkes Guveskálar (Gufuskálar); ifølge Eg. (s. 132) opholdt landnamsmanden Ketil guva sig den første vinter på »Guveskálar på Rosmhvalanæs²⁾. Denne bygd så vel som Gard og næssets

tidsgrave; den ene af disse skal ifølge gamle folks udsagn have været i tunet på Store Vågar (Stóru Vogar), hvor der senere stod en hjáleje, nu et lammehus; „dette skal have været den Hjørlejvs (o: Hrollejvs?) grav, der først boede i Heidarbæ, men så gav Eyvind valget mellem holmgang eller landesalg (Ldn. V. 13)“. Se herom Ldn. s. 319, hvor der fortælles, at Hrollejv er hejlagt i Kvigevågar.

¹⁾ I Bsk. s. 386 siges om en mand, der boede på „Hvaleyri fyrir neðan heiði“, at han og hans to brødre sejlede fra Rosmhvalanæs til Hvalfjord — menes Hvalere her at ligge på Rosmhvalanæs?

²⁾ Nær ved denne gård ligger Ravnkelsstað (Rafnkelsstaðir), hvor der ifølge Antikv. Annaler IV, 346—47 også findes en „mærkelig“ runesten. Her skal nemlig i „Kistungerði“, en af klipper og sten indhegnet plads, Ravnkel være begravet; her findes flere store sten, en af form som en kiste, tset ved denne står en mindre med indhuggede runetegn, der endog dér i egnen mistænkes for at være af nyere oprindelse. Man er overhovedet næppe i stand til på Island at påvise nogen runeindskrift fra hedenskabets tid eller de nærmest påfølgende århundreder, de fleste rune-

yderste odde, den lave, sandede **Skage** (Skagi), er tæt bebyggede og ikke ufrugtbare, men af sandfog stærkt plagede egne. Utskålar (Utskálar) er præstegården her. I sognebeskrivelsen berettes, at der på Skagen i ældre tid fandtes kornagre og sædemarker, hvis gærder man endnu ser spor til. Et efter sagnet med ledde forsynet hovedgærde (Skagagarör) skal således endog have gået tværs over hele Skagen. I følge Vm. erhvervede Skálholts kirke sig ved midten af det 14de årh. en fjerdedel af Utskåleland foruden «alle de agerlande» som vedkommende daværende besidder havde købt til Utskåle¹⁾. Ud for Skagen er to malstrømme eller strømhvirvler, der dog ikke har nogen videre betydning. Af gårdene, der ligge langs med næssets vestside, kan mærkes **Kirkebol** (Kirkjuból) tæt syd for Skagen på grund af de blodige optrin, som her i slutningen af middelalderen er foregåede. Her opholdt sig i den første halvdel af det 15de århundrede hirdstyreren Vigfus Holms datter Margret. Den samtidige biskop i Skálholt, den voldsomme og uretfærdige Jon Gerrikssön, havde en uægte søn, der var køgemester ved biskopsstolen. Denne friede til Margret, men da han fik afslag, drog han i spidsen for biskoppens svende til Kirkebol og agtede at brænde hende inde. Hendes broder, som var tilstede her, skød de ihjel og tændte derpaa ild på gården, men hende lykkedes det ved hjælp af sin saks at grave sig ud gennem badstuen og således undkomme; efter at være kommen i sikkerhed lovede hun sin hånd til den, der havde mod og vilje til at hævne hende; hævnen udeblev heller ikke, men kostede endog selve biskoppen livet. — Den anden og endnu blodigere tildragelse, her gik for sig, er godt og vel et hundrede år yngre og tilhører reformations-tiden. Efter at den danske ombudsmand eller foged på Bessestad Kristian skriver havde ladet den oprørske katolske biskop Jon Aressön og hans to sønner henrette uden lov og dom i Skálholt 1550, forbitredes dennes frænder og undergivne på nordlandet i høj grad og pønsede på hævn; blandt de omtrent 300 nordlændere, der den følgende vinter drog til Sydernæssene for at fiske,

stene man kender, er fundne på kirkegårde og tilhører rimeligvis de nærmeste århundreder før og efter reformationen; ofte er det dog umuligt endog tilnærmelsesvis at bestemme indskrifternes alder, da man på Island er vedbleven at benytte runerne helt ned til den nyeste tid.

¹⁾ Samme kilde nævner og, som et landemærke på Rosmhvalanæs, „det gærde, som går ned syd for Sandgerdingernes agerland“; gården Sandgerde ligger noget sydligere på næssets vestside.

At opregne alle de steder, hvor der vides tidligere at være drevet

var adskillige, som netop var udsete til at udføre denne. Ved deres ankomst til Guldbringe syssel var Kristian netop ude på Rosmhvalanæs i forskellige ærinder og tog her ind på Kirkebol. Nordlænderne kom over ham her, med hætter over hovedet og masker for ansigtet, og omringede gården. Af bonden fik de tilladelse til at bryde husene op mod at bøde ham skaden — hvad der det følgende år kostede ham hans hoved; derpå begyndte de angrebet og dræbte 7—8 af fogedens danske ledsagere, selv slap han ud af huset, men dræbtes uden for. Allerede Jon Egilsson¹⁾, der er den første forfatter, som omtaler disse begivenheder, fortæller, at de dræbte dyssede norden for gærden på Kirkebol, og at man, da man troede at spore, at nogle af dem gik igen, gravede dem alle op, afhuggede hovederne og satte dem ved deres bag. Disse dysser påvistes senere (se sognebeskr.) nord for gærden på den nord for Kirkebol liggende gård Havrbjarnarstad (Hafrbjarnarstaðir), hvor ved sandets bortblæsning menneskeben af og til var komne til syne. At imidlertid en forveksling her havde gjort sig gældende, viste sig tydelig nok ved en undersøgelse, som fandt sted 1868, efter at vinterstormene havde blottet disse dysser, 7 i alt, som hidtil havde været bedækkede med sand. Ved undersøgelsen fremgik, at man her havde en samling af ægte oldtidsbegravelser for sig, til dels nogle af de mærkeligste, som hidtil ere fundne på Island²⁾. —

agerdyrkning på Island, vilde i øvrigt blive for vidtløftigt; kun lejlighedsvis kan opmærksomheden henledes på nogle af de vigtigere. Udførligere men dog heller ikke udtømmende, oplysninger om denne sag kan findes i en afhandling af J. Snorronius: *De agricultura Islandorum*. Havn 1757. For at få en klar forestilling om agerdyrkningens tidligere udstrækning og betydning på Island vilde det være nødvendigt at samle alle om agerdyrkning mindende stedsnavne.

Den antikv. indb. (1817) for Utskåle og Kirkevågs sogn omtaler foruden Ravnkelslejde endnu et par oldtidsgrave; desuden skal der findes en runeligsten på Utskålar.

¹⁾ I sine omtrent 50 år senere skrevne *Biskupa Annálar* (Safn til sögu Íslands I, 99).

²⁾ Den største dysse, som var den eneste, der nøjagtig vendte i øst og vest, var 7 al. lang og 2 al. bred, spidst tillobende i begge ender. Her lå, vestligst i dyssen, med hovederne i vest, ligene af to mennesker, en fuld-voksen mand og et 10—12 år gammelt barn; ved fødderne af dem lå benene af en hund, østligst i dyssen benene af en best. Manden havde hjelm på hovedet, ved hans højre side lå et prægtigt sværd med selv-indlagte hjalter, endvidere et økseblad og et bidsel; i dyssen fandtes desuden et stort spydblad, benkamme, knive, en hvæssesten, en kedel, en stor tand og flere nagler, samt hist og her omkring benene en mængde

Flere andre gårde følge nu i sydlig række langs søen, alle lider de af sandfog, men jorden er dog i sig selv ikke ufrugtbar, desuden er her ypperligt fiskeri og på mange steder drivtømmer; inden for på næsset ligger den såkaldte hede, opblæst og stenet, sparsomt bevokset med lyng. Sydvestlig på Rosmhvalanæs var tidligere en handelsplads **Bátsandar** (Bátsendar — Bådsand, Bosand), men handelshusene bortreves fuldstændig af en stormflod 1799, og siden er den ikke bleven benyttet, da både indsejlingen er farlig og havnen selv noget besværlig, skibene lå sædvanlig »svinebundne« ved jærnringe. Lidt sydligere ligger Torshavn (Þórshöfn), der i endnu ældre tid er bleven benyttet som havn, nemlig i hansestædernes tid. Imellem Rosmhvalanæs og Havnene (Hafnir) skyder en lav vig sig ind, de såkaldte »Ósar« (Ose), vest for den inderste våg stod fordem en kirke kaldet »kirkjan at Vogi« (Vm.); hele denne vig, Osarne, snarere end dens inderste våg Djupevåg (Djúpivogr), er det vel, som svarer til den i Ldn. (s. 106, 319) nævnte »Vágr«. — Uagtet den skade, sø og sand kan have gjort de forskellige gårde i Havnene, afgiver dog netop denne bygd i den senere tid et eksempel på, hvilken velstand havet under heldige forhold kan skænke; her skal findes efter islandske forhold prægtige bøndergårde, tømmerhuse med aldeles købstadmæssig indretning, overdådighed i mad og drikke o. s. v. Omtrent midtvejs i bygden ligger Kirkjuhöfn (Kirkjuhöfn = Kirkehavn), hvor der i hansestædernes tid var handelshavn, kort syd for begynder Havnaberg (Hafnaberg), et en halv mil langt bjærg, der strækker sig ud mod søen; det er ikke højt, men dog ubestigeligt, så at man maa lade sig hisse ned i tov for at nå de der rugende fugle. Inden for denne bygd træffer man igen hraunet for alvor med utallige rævner og kløfter; en af disse Hauksvardegjá (Hauksvörðugjá), der går i sydvestlig retning ned mod Reykjanæs og kan spores helt op til Vatnlösestrand, er især mærkelig. Det er en overmåde lang og bred, men ikke så særdeles dyb kløft, på somme steder med lave klipper til begge sider, sandskråninger på andre. Denne har

rustnættede træstumper, som man gætter på har været af et skjold lagt over manden (da der også blandt det i dyssen fundne synes at være lævninger af en skjoldbule) — eller af en båd, hvori manden muligvis kan have været højlagt. — I dyssen nr. 2 fandtes benene af en mand, en hund, en hest — i samme indbyrdes orden som i forrige, samt et spydblad. — I dyssen nr. 3 fandtes benene af en mand og en hund, samt et spydblad; tør man forlade sig på undersøgerens udsagn, var her mandens hoved sat ved hans bag. — I dyssen nr. 4 fandtes menneske- og hesteben og måske hundeben. — I dysserne nr. 5—7 fandtes lignende ben og brud-

i følge sagnet været lejet for den ovennævnte Kaldå, som under et vulkansk udbrud skulde være forsvunden i jorden. — Sydligere, yderst på næsset er forbrændte klipper, deriblandt længst ude den tidligere nævnte »Kerlinga». Næsset¹⁾ er gennemtrængt af en stærk underjordisk varme, man finder her rygende dampe og hverer eller kogende kilder; den bekendteste af disse er den såkaldte »Gunná», der skal have sit navn efter en gengangerske, som den bekendte galdrekyndige præst Erik Magnussön i Selvåg († 1716) manede her ned; stedet har været meget passende valgt, kilden er nemlig at se til som en stor kogende lerpøl. I den omgivende høj har man i de seneste år troet at finde en art porcellænsømne (silica), som man er begyndt at bryde for at få det udført til England.

Ude i havet sydvest for Reykjanæs ligger — foruden den før omtalte »Karl» — en række klipper, **Fugleskærene** (Fuglasker); af disse er den tidligere nævnte **Eldø** (=: Ildøen), omtrent 1½ mil fra land, med den noget sydvestligere **Eldeyjardrange** (Eldeyjardrángr)²⁾, de nærmeste; en mils vej længere i sydvest ligger det egenlige **Gejrfugleskær** (Geirfuglasker) og sydvest for dette **Gejrfugledrange** (Geirfugladrángr) — på søkortene Ladegården og Grenadérhuen; endelig findes omtrent lige så langt fra Gejrfugledrangen, som denne er fra land, det såkaldte **Blinde fugleskær** (Eldeyja boði). Om end hele Reykjanæshalvøen er bleven frygtelig hjemsøgt af vulkanske omvæltninger, synes disse dog intetsteds at have været så voldsomme som på selve næsset og i søen uden for samme. De islandske annaler berette fra det 13de århundredes begyndelse af om talrige sådanne udbrud. I året 1211, samtidig med jordskælv på sydlandet, brød ild frem af søen ud for Reykjanæs; da fandt Sörle Kolssön

stykker af ben. — Omkring hver dysse (=: de og det i hver dysse nedlagte?) var der sammenstablede sten, hvorover der var lagt større flade sten, og derover har der så været opkastet sand eller tækket med græstørv; alle dysserne lå så at sige fuldstændig over jorden. (Ang. disse disse dyssers og gravfundenes beskrivelse se i øvrigt Sig. Gudmundssöns beretning i: Skýrsla um forngripasafn Íslands II. Kph. 1874, s. 67—78, 94—95). — Man har vistnok her lævningerne af en oftere benyttet begravelsesplads; hvad disse grave lærer os, giver i forbindelse med flere samstemmende fund især fra nordlandet, højst interessante oplysninger om begravelsesskikkene i den hedenske tid på Island.

¹⁾ Reykjanæs nævnt Eg. s. 56, 60; Laxd. s. 32; Eb. s. 5.

²⁾ drángr eller dráangi betegner en frit stående, høj og spids klippe, oftest i eller ved søen.

de ny Eldøer, men de gamle, der hidtil bestandig havde stået, var forsvundne» (Isl. Ann. s. 88); — de ny Ildøer må vel være de nuværende Fugleskær. — Endnu fire gange i samme århundrede skal der (i følge Annalerne og Sturl.) have været vulkanske udbrud på selve næsset eller i søen foran dette; ved det sidste udbrud 1240 skal ¹⁾ det halve Reykjanæs være blevet tilintetgjort. I året 1390, samtidig med udbrud i Hekla og Trölladyngja og flere fjælde brændte, ifølge Espolin (Árb. I. 110) hele Reykjanæs, «det brændte halvt af, og der står tilbage ude i søen Dybdesten (Dýptarsteinn) ²⁾ og Fugleskær. — Denne angivelse ser dog ud som et sagn, da det ellers bliver højst påfaldende, at hverken Ldn. eller nogen anden kilde fremhæver det lange næs eller omtaler dele af dette; desuden kommer denne angivelse i modstrid med fortællingen om Fugleskærenes (Ildøernes) oprindelse 1211. I året 1422 brød igen ild frem i havet sydvest for Reykjanæs, og et land skød op, »som de siden kan se, der rejser der i nærheden» (Isl. Ann. s. 396), — det må dog vel igen være sunket, da der nu ikke er andre skær eller holme her end de før nævnte. — Derefter følger en lang rolig periode indtil 1783, da samtidig med det store vulkanudbrud i Skaftafellssyssel en ø skød op af havet sydvest for Fugleskærerene, den var høj og stejl, omtrent en mil i omkreds, ilden spyedes ud af kløfter og kratere på den, og søen bedækkedes i vid omkreds med pimpsten, så at skibene næppe kunde fortsætte deres vej. Den danske regering gav ordre til at tagen søen i besiddelse og døbte den Nys, men året

¹⁾ Ifølge Gisle Oddssöns annaler, — disse citeres af Jonas Hallgrímsson i hans endnu utrykte skrift: „De islandske Vulkaner“, i etatsråd Jap. Steenstrups besiddelse. — Sml. også E. O. s. 74.

²⁾ Hertil føjer Jonas Hallgrímsson, formodentlig efter mundtlig tradition: „Den klippe, som nu er kaldet Elde og nu er godt og vel 1½ sømil fra landet, skal have været et ikke så lille fjæld ude på næsset, før end det sank“. Disse ord synes at indeholde en forklaring til Espolins meddelelse, naftet Jonas Hallgrímsson selv gætter på, at Dýptarsteinn har været Eldøjardrángur. At der ved Dýptarsteinn skulde være tænkt på den forholdsvis nær ved Eldey stående Eldeyjardrange, er ikke rimeligt; den skildres desuden som et lille lavt skær (i følge Eggert Olavsson rigtignok „en høj klippe“); „Karlen“, af hvilken den øverste del er falden for et par menneskealdre siden, står for nær land til at kunne være ment, og er desuden temlig lille. Geirfugladrángur, der skildres som høj og stejl, kunde måske være ment, hvis „fuglasker“ skal tages som enkelttal; men rimeligst er det vel, at der ved Dýptarsteinn menes Eldey.

efter skal den være forsvunden¹⁾. Endnu engang, nemlig 1830, har man set ild bryde frem af havet langt ude sydvest for Reykjanæs²⁾.

Fugleskærene er dog ikke alene bekendte af deres vulkanske natur, men også som det sidste tilflugtssted for den nu måske uddøde gejrfugl, og af denne grund har de i den nyere tid i en særegen grad tiltrukket sig naturforskernes opmærksomhed³⁾. Det egenlige Gejrfugleskær er det eneste sted, hvor man ved, at denne på Island altid sjældne fugl har ynglet i nogen større mængde; farten hertil og navnlig landingen var meget vanskelig og kostede stundum menneskeliv, dog drog man i tidligere tid jævnlig hertil lokket af den rige fangst, man kunde gøre. Efterhånden var dog disse farter ophørte, og i begyndelsen af århundredet frygtede man allerede for, at fuglen var ganske forsvunden fra dette strøg. I somren 1830 fandt man den imidlertid rugende på den nærmere landet liggende Eldø, og her fangedes i de følgende år adskillige af disse hjælpeløse fugle, indtil de sidste dræbtes 1844. Af de oplysninger, som af interesse for gejrfuglens naturhistorie er indhentede, fremgår det — sml. også vedkommende sognebeskrivelse —, at ved de vulkanske rystelser 1830 forvandlede Gejrfugleskæret til et blindt skær, som følge heraf måtte de der rugende gejrfugle forandre opholdssted, og deraf forklares, at de pludselig ved den tid dukkede op på Eldø. Denne forandring af Gejrfugleskæret findes også angivet på det nyeste søkort over denne del af Island; også Gejrfugledrangen skal, i følge indberetning til søkortarkivet 1873, være i det mindste til dels nedfalden, så at den ikke længer på

¹⁾ Se herom M. Stephensen: Kort Beskrivelse over den nye Vulcans Udsprudning i Vester Skaftafells Syssel 1783, — hvormed kan sammenlignes de to i Lovsamling for Island meddelte skrivelser (²/₁₀ 83, ³/₁₀ 84) angående den påtænkte besættelse af øen. I følge Löwenörn er det rimeligvis det såkaldte „Blinde Fugleskær“, der det år som en vulkan har hævet sig op over vandskorpen, men allerede kort efter indtaget sin tidligere stilling som „blindt“ skær. Se den af det kgl. søkortarkiv udgivne „Beskrivelse af den islandske Kyst og alle Havne“ ved P. de Löwenörn 1788, I, s. 13—14.

²⁾ Ifølge J. Hallgrímsson: „De islandske Vulkaner“; sml. også sognebeskr. for Utskåle sogn.

³⁾ Se således Jap. Steenstrup: „Et Bidrag til Geirfuglens Naturhistorie 1857“, og Alfr. Newton i „the Ibis“ for oktober 1861, samt i „The natural history review“ (octb. 1865). Den sidste af de to forf. — der i øvrigt støtter sig til Steenstrup — har med stor omhyggelighed samlet efterretninger om denne

afstand ses rage op over havet som et højt klippekær¹⁾. — Ud for Reykjanæs er den tidligere så bekendte, men nu ikke meget frygtede Reykjanæs' røst eller malström; her er stærk ström og urolig sø, som rimeligvis skyldes en hraunryg, der fra Reykjanæs strækker sig ud imod Eldø.

Øst for Reykjanæs på halvøens sydlige kyst strækker sig bygdelaget **Grindavíg** (Grindavík: HGrk. s. 23, Gunl. s. 207). Bygden ligger også her langs søen, og landets beskaffenhed er den alt oftere omtalte. Det indre land er et vildt hraun, hvorfra forskellige højder og småfjælde hæver sig op, enkelte mere græsrige, men de fleste kun mosgroede, eller ikke engang det, men sorte og nøgne. Hraunet kan på en måde kaldes en fortsættelse af Almenningen, men mindre bevokset og yngre end denne. Denne karakter beholder landet til helt ud mod kysten, straks uden for gårdenes tun ses ikke andet end sand, opblæste hede-strøg og sort forbrændt lava. En stor mangel ved denne bygd er savnet af græsgange; både køer og får, både golde og malkende kreaturer må straks om forsomren drives fra gårdene og op til et fælles sætersted oppe under fjældene; da man ikke har særlige fællesgræsgange (avretter), kan man endnu her — som på et par andre lignende steder i Island — se lammene gå om mellem malke-færene »kævlede« : med et tenformigt træstykke, der, fastholdt ved et over hovedet korsformig anbragt bånd, ligger som et bidsel i munden, for at de således kan forhindres i at die. Også hestene må man med stort besvær drive langt bort fra gårdene, hver gang man har brugt dem. Et andet stort savn er vandmanglen. På de fleste steder må man hjælpe sig med brakvand fra vandsamlinger ved søbredden eller fra kløfter i hraunet, hvor søen falder ud og ind med hver ebbe og flod. Det eneste rindende vand, som findes i nærheden af gårde, er i en meget dyb kløft, Badstuen kaldet; her må man med stort besvær med den ene hånd sænke spanen 15 fave ned langs den ujævne fjældside, medens man med den anden holder sig fast for ikke at miste fodfæste. Fiskeri er na-

fugls forekomst og kommer til det resultat, at den vistnok endnu må findes på Geirfugledrangen.

¹⁾ I det Reykjavígske stiftsbiblioteks håndskriftssamling (nr. 44, fol.) findes en beskrivelse af Geirfugleskæret; benyttelsen af de derværende samlinger er så at sige umuliggjort, da udlån udenfor Reykjavíg ikke tilstedes. Ved inspector Ion Arnessöns velvilje har jeg imidlertid erholdt en afskrift af denne (defekte?) beskrivelse, der må være forfattet ved midten af forrige

turligvis beboernes hovederhverv, men ikke uden fare, da der hører betydelig øvelse til at finde den rette indsejling ad de forskellige sund, der åbne adgang til landet gennem den under-søiske skærgård, som omgiver halvøens sydkyst. — Allerede Ldn. (s. 276) omtaler den mangel på havne, der er karakteristisk ikke alene for denne strækning, men for hele Islands sydkyst. Mellem Hornefjord og Reykjanæs, siges der, blev der senest fuldstændig bebygget, vejr og sø (brim) bestemte landingen på grund af mangel på havne og tilholdssteder. At Grindavig desuagtet i oldtiden ikke har været så dårlig en egn, synes at fremgå af, hvad Ldn. (s. 271) fortæller om Molda-Gnups sønner. Fordrevne ved et vulkanudbrud fra Skaftafellssyssel besatte de i forening med deres fader Grindavig og havde i begyndelsen kun få kreaturer. Da drömte en nat den ene søn Björn, at en bjærgbo kom til ham og tilbød ham at gå i fællig med sig, hvilket han modtog; da kom en buk til hans geder og herefter formeredes hans hjord så stærkt, at han hurtigt blev grundrig; siden kaldtes han Bukke-Björn (Hafr-Björn). Det så sognets folk, at alle landvætter fulgte Havrbjörn til tings, men hans to brødre til jagt og fiskeri.

For flere gårde, navnlig præstegården Stad (Staör), er tillige drivtømmer, der af og til i betydelig mængde findes opskyllet på strandbredden, en vigtig indtægtskilde. Den omtalte gård Stad ligger en mils vej øst for Reykjanæs, tæt øst for denne var tidligere en handelsplads med tilhørende havn, hvor skibene efter en besværlig indsejling lå fortøjede ved forskellige i klipperne anbragte jærnringe; på grund af havnens farlighed ophørte man

århundrede. Den giver en ret interessant beskrivelse af gejrfulgen. Om selve skæret — der tillige er forsøgt aftegnet, — siges der, at det er med lodret klippevæg overalt, kun mod øst er det lavere, og herfra bestiges det; skærets størrelse svarer omtrent til en „kyrföðurs völlum“, det er længst fra sydøst til nordvest og noget skrånende fra vest til øst, men foroven væsentlig fladt; stenarten er udpræget lava, af samme beskaffenhed som hraunet syd for Hvaløer. Der var på denne klippe en sliq vrimmel af „svartfugl“, at den skjulte alt: man vadede gennem fugleskarn og æg op til knæerne, fuglene lå 3—4 oven på hverandre, og nat og dag omsværmedes skæret af flyvende fugle, der også bedækkede seen der omkring. — Af gejrfulge var der ikke så mange, siger forf., som man kunde være tilbøjelig til at tro; disse indtog kun $\frac{1}{10}$ del af skæret, nærmest landstigningsstedet; længere kunde de ikke komme op på grund af deres mangel på flyvesvæne.

År 1732 opsejtes i følge samme kilde skæret på ny efter 75 års forløb.

imidlertid allerede før midten af forrige århundrede med at besejle den. En bedre havn kunde måske med endel bekostning indrettes noget østligere ved gården Hóp, hvor der ved stranden findes en lille sø, der — som navnet antyder — ved en kanal eller munding står i forbindelse med havet¹⁾. Grindavig og Reykjanæs'er — som det vil ses af citaterne — nævnte i et par sagaer, men ellers intet stednavn fra denne bygd.

Østen for Grindavig sogn strækker sig flere højdedrag ned mod søen og desuden et vildt, aldeles vegetationsløst og forholdsvis ungt hraun, Ógmundarhraun²⁾, som adskiller denne bygd fra Krisevig. I Krisevig er egenlig kun én gård, men med endel husmandspladse (hjálejer) omkring sig. Gården, der ejer udstrakt og til dels ikke ufrugtbart land, afvekslende med hraun, fjælde, græsland og enge, hvortil desuden kommer et fuglebjærg nede ved kysten, er bleven bekendt af sine svovlminer, der ligger på skrånningen og ved foden af den tidligere nævnte Underhlidernes fortsættende hals, der skiller denne egn fra hraunet nord for, medens store fjældmasser hæver sig kort østen for. Disse svovllejers udseende er omtrent som Myvatnsminernes på Nordlandet, man ser også her fjældskrånningen bedækket med en skorpe af svovlblandet ler og gips med vekslende hvid-gul-rødlig overflade og gennembrudt af utallige små huller, hvor igennem den svovlholdige hede luft presses frem med hvislen og susen; hist og her træffes store kogende blå eller mælkehvide lerpøle. Dog er alle de tilsvarende fænomener på nordlandet mere storartede, og det vil det vil derfor være naturligt at opsætte den nærmere skildring af sådanne til beskrivelsen af Myvatnsøgnen³⁾.

Efter at der har været gjort flere mislykkede forsøg på med

¹⁾ Sebrud, sandfog og mangel på brændsel hører også til denne bygds plager, hvor man til dette og andet brug må foretage en regelmæssig tanghøst med storstrømsebber i sommermånederne.

²⁾ Til en vej, der fører over den ellers ufremkommelige lavastrækning, knytter sig et lignende sagn som til det bekendte Berserkjahraun i Snefjeldsnæssysel (se Eb. s. 47), — og til gården Krisevig og den øst for i Selvåg liggende Herdisarvig (Herdisarvík), samt fjældstrøget Deildarháls, et af de sædvanlige stednavn-forklarende sagn om to kvinder Kris og Herdis, der kom i strid om græsgangene og her dræbte hinanden; deres og Kris' ligeledes dræbte fårehyrdes dysser vises endnu tæt ved den over halsen førende vej.

³⁾ En udførlig beskrivelse af egnen omkring Krisevigminerne og disse selv findes for øvrigt i Mackenzies isl. rejsebeskrivelse (Travels in Iceland, Edb. 1811, s. 111 fig.; også en tysk oversættelse af bogen findes på det kgl. bibliotek).

udbytte at drive Krisevigminerne, ligge de for øjeblikket ubenyttede hen. Fra den stejle, men korte fjældvej, der over halsen fører gennem hraunet til Havnefjord og Reykjavig, skal man have en særdeles smuk udsigt over fjorden til de nord for liggende fjælde. Ligeledes skal vejen, der fra halsen fører ned til Krisevig gård, frembyde endel interesse, i det den til dels snor sig mellem selve minerne, hvor man må iagttage forsigtighed for ikke at træde igennem den skøre og løse lerskorpe, der ofte skjuler kogende dynd.

De talrige lavastrømme, der, som anført, har udgydt sig over denne halvø til forskellig tid og i forskellig retning, og hvoraf nogle sikkerlig er yngre end landets bebyggelse, er alle udgåede fra den bjærgkæde, der i sydvestlig retning gennemløber halvøen, og som er ligesom ove:isat med større og mindre kratere. Den betydeligste af disse vulkaner er fjældet Trölladyngja, annalerne omtaler vel også oftere (5 gange), at der har været ild i **Trölladyngerne** (i Trölladyngjum), men angivelserne ere temmelig uklare og vanskelige at benytte, så meget mere, som der er to fjælde af dette navn på Island¹⁾. Det andet fjæld Trölladyngjur ved Ódádahraun (Udådehraun) eller Dýngjufjöll, er ligeledes en vulkan, hvem den oven nævnte uhyre lavastrækning inde i ubyden mellem nord- og østerlandet skylder sin oprindelse. I og for sig skulde man tro, at dette fjæld som det langt større måtte være det mest bekendte af disse to, medens det andet kun kunde være kendt i en mindre del af landet, og med hensyn hertil vilde det være af betydning at vide, i hvilken del af landet hver af de pågældende annaler er skreven. Jonas Hallgrimssön antager imidlertid²⁾, at Trölladynger i Ódádahraun ikke findes omtalte i nogen af de om vulkanudbrud bevarede efterretninger, men at der altid, hvor Trölladynger nævnes, menes vulkanen af dette navn i Guldbringesyssel, eller rettere ikke denne alene, men hele den bjærgkæde, hvori Trölladynge var det navnkundigste krater. Men selv under forudsætning af denne mere omfattende betydning af navnet bliver annalernes beretninger vanskelige nok at forklare, da deres beskrivelse undertiden ikke synes at passe på nogen af de to lokaliteter. I året 1151 omtales (Isl. Ann. s. 62) udbrud i Trölladyngerne samtidig med husrystelser på grund af jordskælv og stor dødelighed; deraf kan man måske med Jonas Hallgrimssön slutte, at dette ud-

¹⁾ Ti at fjældet i Guldbringesyssel nu sædvanlig benævnes i ekt. „Trölladyngja“, derpå kan vist ikke lægges nogen vægt.

²⁾ De islandske Vulkaner.

brud må have fundet sted nærmere bygden end de nordøstlige Trölladynger er, og da navnlig hvor jordskælvene altid har været hyppigst og stærkest, i landets sydvestlige del.

År 1188 er kun i almindelighed nævnt ilds udbrud i Trölladynger (Isl. Ann. s. 76). I året 1340 skal ifølge Gisle Oddssöns annaler¹⁾ et hraun fra Trölladynger være løbet ned i Selvåg, øst for Krisevig, hvad umulig kan være tilfældet på grund af mellemiggende fjælde, med mindre man med Jonas Hallgrimssön antager navnet for tillige at omfatte det hele vulkanen nærmeste ligeartede fjældparti; udbruddet må da rimeligvis have været i det østligere Langehidsfjæld, hvor adskillige kratere forefindes. For året 1360 (1354, eller 57 — tiden angives noget forskellig) findes i annalerne (Isl. Ann. s. 296) en beretning om ilds udbrud i Trölladynger, der synes lige vanskelig at lade sig forene med nogen af de to Trölladyngers beliggenhed. Askefaldet ødelagde nemlig da mange gårde i Mydal (formodentlig Mýrdalr i Vester-Skaftafellssyssel), og vide der i nærheden anrettedes stor skade, pimpstenene drev øster til Myrerne, og ilden kunde ses fra Snefjældsnesset. Ved Myvatn (ST.) var der stor dødelighed (mannfall), i tre kirkesogne døde 85. Dette udbrud henføres dog måske i hvert fald rettest til Trölladynger ved Odådahrann, Jonas Hallgrimssön forstår derimod også dette udbrud om Trölladynger i Guldbringesyssel.

Endelig skal i året 1390 ifølge Espolin (Árb. I, 110) samtidig med, at «det halve Reykjanæs sank», med et af Heklas udbrud og med vulkanudbrud i Skaftafellssyssel, Trölladynger have brændt «helt syd i søen og vester til Selvåg» — en temmelig uforståelig angivelse. Vil man antage, at ved denne lejlighed en lavastrøm er løbet ned til Selvåg, må udbrudsstedet forlægges til fjældene øst for Trölladyngja. Jonas Hallgrimssön er dog mere tilbøjelige til at antage, at Selvåg her er forvekslet med Grindavig, og henlægger da opståelsen af Ögmundarhraun til dette udbrud.

¹⁾ Se de isl. Vulkaner.

Kjos' syssel (Kjósar sýsla).

[Indbyggerantal c. 1300].

Fra den før omtalte i Seltjarnarnæs hrepp liggende lille sø Ellidavatn løber en å i nordlig retning, indtil den falder i søen i en lille vig omtrent ud for sydenden af Vidø. Denne å, af de danske almindelig kaldet Lakselven, af islænderne **Ellidaæerne** (Elliða-ár) — i ft., da den forgrener sig i to arme, — eller i daglig tale Hellisåerne, danner grænsen mellem Guldbringesyssel og det nord for liggende Kjos' syssel. Dette, der kun er af ringe udstrækning, og som står under samme sysselmand som Guldbringesyssel, består af tre bygdelag Mosfellssvejt (Mosfellssveit), Kjalarnæs (Kjalarnes) og Kjos (Kjós), der hver for sig danner én hrepp; syslet begrænses mod vest af Faksefjordens inderste del, nordgrænsen dannes af den lange, smalle Hvalfjord, der skyder sig ind mellem Kjos' og Borgefjords sysler. Til Kjos' syssel, der har et helt andet udseende end Guldbringe syssel, danner Seltjarnarnæs en naturlig overgang. Så snart man er kommen over Ellidaæerne, ser man en betydelig del af **Mosfellssvejten** udbredt for sig; man finder vel også her stenede holter og græsløse meler, men hovedbestanddelen af landet er dog græsrigt om end tuede moser eller engdrag, hvor gårdene med deres grønne tun ligger omspredte på højere og tørrere steder, og som ved småfjælde og højdedrag er delt i forskellige dalstrøg og småbygder. Medens det i fiskedistrikterne er sædvanligt at finde gårdene og husene gruppevis samlede næsten som en landsby hos os, er det oppe i landet ikke reglen; kun hist og her kan man finde en større gård med en del derfra udparcellerede tæt omkring sig, et såkaldt »hverfi» (hverve)

eller torp, men i almindelighed ligger hver gård for sig midt i sit eget landområde. På det stærkere befolkede sønderland, hvor hver gård ikke har overvættens megen jord og den enes græsningsland i almindelighed støder umiddelbart op til den andens, bliver vel afstanden mellem gårdene ikke synderlig stor, men i tyndere befolkede egne, og således som forholdene almindelig er, er dog den sædvanlige afstand mellem to nabogårde (en »bæarleid«) fra en til tre fjærdingvej. Faksefjordens indre del, Kollaffjorden (Kollaffjörör) i videre forstand, afsætter langs hele kysten forskellige vige og indskæringer, og fjordbunden selv er opfyldt med småøer, ved snævre sunde adskilte fra hinanden indbyrdes og fra det faste land, med hvilket de næsten synes at gå i ét. Straks ved Ellidaåernes munding findes en saadan ubenævnt lille våg, der vel må være den i Ldn. omtalte **Ellidaãos** (Ellidaáráós, Ldn. s. 312), hvor landnamsmanden Ketilbjörn landede med sit skib Ellide. En arm af denne vig danner den sydlige begrænsning for **Guvænæs** (Gufunes), et hverken langt eller bredt næs, yderst på hvilket et kirkested af samme navn findes. Her tilbragte Ketil guva sin anden vinter (Eg. s. 192); senere, i sidste halvdel af forrige århundrede, var her en tid lang hospital¹⁾. Nord for Guvænæs skærer sig **Lerevågene** (Leiruvogar) eller som oldskrifterne udtrykke sig **Lerevågen** (Leiruvágr) sig ind i landet; nu bruges ordet sædvanlig i ft., på grund af den huk Skibshol, som adskiller dem²⁾. Til sammen har de imidlertid udseende af en smal våg, hvori flere småøer løbe ud, blandt hvilke **Lerevågså** (Leiruvogsá) er den betydeligste. Ved ebбетid er vågen aldeles tør og frembyder da en fast flad lerbund, hvorover vejen ligger kun afbrudt ved åernes smalle grøftformige lejer, over hvilke der dog med lethed rides; ellers er den daglige vandstand to til tre fod. Når man betænker den store forskel på vandstanden med ebbe og flod i storstrøms-tiden ved Islands kyster, for Kollaffjordens vedkommende mere end 11 fod, kan man vel forestille sig, hvor egnet et sted som dette måtte være for oldtidens skibsfart, hvor det gjaldt om til havn at finde et sted, hvor man med flod kunde flytte skibet langt op i en eller anden vig eller flodmunding, hvor det senere kunde stå sikkert på det tørre; selv endnu roses Lerevågene som en tryk og rolig havn for småskibe. Vi høre da også ofte i oldskrifterne om landinger her. Her landede således det skib, med hvilket der overbragtes

¹⁾ Ifg. Sturl. lagdes der år 1216 en mélafgift på landet her.

²⁾ Skule Magnussöns beskr. af Gb. & Kj.

Egil Skallagrímsson et kostbart skjold fra en af hans norske venner (Eg. s. 209), her lander ligeledes Ravn Önundsson, og her udrustede han sit skib for at sejle bort og holde tvekamp med Gunlaug ormstunge, og her er det han overhugger tovene på Halfred vandrædeskjalds Skib, så det drev op på lererne (leirur), under en mellem dem opstået uenighed — den samme begivenhed, der omtales i Halfreds saga, men hvor det bliver ved truslen¹⁾. Den i historisk henseende upålidelige, men i topografisk særdeles nøjagtige Kjlñ. omtaler (s. 422) også en holm i Lerevågsa, som stedet for en i sagaen skildret tvekamp²⁾. Mellem Lerevågene og den nordligere tæt under Esja liggende lille fjord, Kollafjorden i snævrere forstand, skyder igen et lille næs sig frem; tæt uden for dette ligger søen eller holmen Ternø (perney). Imellem dem og næsset er en ret god havn, til hvilken der rimeligvis hentydes i Kjlñ., hvor sagaen lader Örlyg lande i **Ternøsund** (Perneyjarsund) (s. 399).

Fra Ellidaerne fører den almindelige vej nord på over Lerevågene; man passerer da tæt forbi den i Kjlñ. nævnte gård **Korpulvsstad** (Korpúlfsstaðir), der ligger sydøst for gården Guvenæs ved roden af næsset, tæt ved den vest fra kommende Korpulvsstað (Korpúlfsstaðá)³⁾, hvor denne drejer mod nord. Inde i dalen, hvorfra denne å kommer, ligger blandt flere gårde **Termødsdal** (Þormóðsdalr), der ligeledes nævnes i samme saga. Lidt nordligere end Korpulvsstad skyder en smuk såkaldet hammer,

¹⁾ Gunl. s. 238, 263, 244 — sml. Hallfr. s. 113.

²⁾ Nu findes imidlertid ingen sådan holm, men måske kan man antage, at et lille landstykke ikke langt fra søen, der nu kun mod vest begrænses af søen, men øst for hvilket der ses tydeligt spor af et ældre åleje, tidligere har været helt indesluttet mellem to arme af søen.

Når Kjlñ., uagtet det er en forsættelig opdigtet saga, i det følgende får en lige så udførlig omtale, som den der i dette arbejde sædvanlig bliver de historiske sagaer til del, er dette vel til dels en inkonsekvens, som har sin grund i rent tilfældige omstændigheder, f. eks. at denne egn ikke er skuepladsen for nogen anden saga; men på den anden side synes dog Kjlñ. at fortjene en noget anden behandling end de øvrige æventyr-sagaer, da det for en del er historiske personligheder og disses fra Ldn. bekendte gårde, der kommer til omtale i sagaen; desuden er den lokal-kundskab, der, som oven for bemærket, overalt i sagaen ved stedsangivelser lægges for dagen, af særlig interesse.

³⁾ Utvivlsomt Ldn.'s **Ulvarsá** (se *Safn til sögu Islands* II, 352), der synes at have dannet nordgrænsen for Ingolvs landnam i snævrere forstand, ligesom **Hraunsholtalæk** (Gb.) var den tilsvarende sydgrænse. — **Ulvarsá**: Ldn. s. 40.

et langagtigt foroven fladt, ved den forreste ende stejlt affaldende fjæld, sig frem. Dette (Lágafellshamar—Lágafellshammer—Lavfjældshammer) vender sin smukt buede trapformede forside ud mod sletten og søen; bag ved det i øst og nordøst hæver sig en gruppe af små fjælde og højder¹⁾, der omslutte og begrænse forskellige dalstrøg. Det ejendommeligste af disse fjælde er Helgafell, et frit liggende lille fjæld, der i sin form noget minder om den yngre jernalders skåltormede spænder ved sin lågformig-hvælvede med mange småbuler og knuder besatte overflade; gennemgående synes det i det hele for de ikke få fjælde på Island, der, som dette, ved deres navn betegnes som «hellige», at de både ved deres form og deres isolerede beliggenhed har noget opmærksomhed vækkende ved sig. Blandt småbygderne her er navnlig det lille Reykjahverve sydøst for Helgafell af nogen interesse paa grund af sine varme kilder; allerede i længere afstand ser man talrige røgskyer hæve sig i vejret. Det hede vand vælder dels op af en forbiløbende bæk, dels får denne tilløb fra en mængde små grøfter, hvoraf hver begynder med en varm kilde, eller rettere sagt, ved hvis begyndelse det varme vand siver frem af jorden. Varmen er her taget i landbrugets tjeneste, langs bækken er kartoffelhaver anlagte, der lykkes udmærket²⁾.

Men ubetinget det største dalstrøg i Mosfellssvejten, ligeledes den i historisk henseende mærkeligste egn er den nord for liggende Mosfellsdal, hvor Egil Skallagrimsson tilbragte sine sidste leveår. Denne dal strækker sig op fra Lerevågene fra vest til øst; mod nord begrænses den af Mosfell, et langstrakt hvælvet fjæld³⁾, der følger dalens retning og skræner jævnt ned mod øst, hvor det går over i et lavere højland; mod vest når det ikke helt ud til dalmundingen, men fortsættes her af lavere bakkestrøg; sit navn må det vel have fået af sin mosvækst, nu er det imidlertid for største delen nøgent. Mod syd begrænses dalen af Helgafell og et

¹⁾ Lágafell med Úlmanss-(= Úlfars-)fell, Helgafell, Reykjafell med höjden Reykjaborg, Grímmanss-(= Grímars-)fell.

²⁾ Her synes i ældre tid at have fundet en ikke ubetydelig korndyrkning sted; således siges i en måldage for den daværende Reykja kirke (fra slutn. af 12te årh., Dipl. isl. I, 268), at bonden på Reykir kunde betale præsten hans halve løn i mel; kirken ejede da et temlig betydeligt areal agerland (nitian mæla acrlond i gorpom ut), hvoraf halvdelen skulde afleveres tilsåt.

³⁾ Eller måske rettere sagt højde; «fell» betegner nemlig både noget mindre og mindre stejlt og vildt end «fjall».

par andre småfjælde, mod øst skræner Mosfjældhedens højland ned mod dalbunden.

Dalen er en meget græsrig, men fugtig lille slette, der gennemstrømmes af to små åer *Köldukvísl* (Koldekvisl): den kolde arm, det kolde vandløb) og *Varmá* (Varmá) eller *Reykjaá* (Reykjaá), der omtrent ud for Helgefjell forener sig; den forreste del af dalen går over i det foran Lerevågene liggende sletteland. Under eller i Mosfjældets sydlige skræning står tre gårde *Hrisbru* (*Hrisbrú*), *Mosfell* og *Lille* (minna) *Mosfell*, — *Mosfell*, der er en anelig gård, præstebolig og kirkested, i midten, *Lille Mosfell* 4—500 alen østligere, *Hrisbru* dobbelt så langt vestligere, så at de tre gårdes tun omtrent gå i ét. På *Mosfell*¹⁾ boede i følge *Egils saga hövdingen Grim Svertingsson*, gift med *Egil Skallagrimsson*s stedatter og broderdatter *Tordis*, efter sin hustrus død flyttede *Egil* hertil, hvor han opnåede en høj alderdom, men var sine sidste leveår aldeles blind.

Sagaen fortæller (s. 227—28), hvorledes *Egil* engang, da *Grim* var på altinget og *Tordis* i sit sæter, ved aftentid befalede to trælle at følge sig til *laug*; de skaffede ham nu en hest, og man så derpå *Egil* fulgt af dem bærende sine to af kong *Adelsten* modtagne sølvkister begive sig ned gennem tunet og forsvinde bag den bakk skræning, som der hæver sig. Næste morgen så man *Egil* famle sig frem på holtet østen for tunet (og: gærdet) trækkende hesten efter sig. Man førte ham nu hjem; trællene, sagde han, havde han dræbt og skjult kisterne, men mere betroede han ingen mand. Forskellige gisninger er der senere bleven opstillet, fortæller sagaen, om hvor *Egil* kunde have skjult sine penge. Østen for tungærdet på *Mosfell* går en stor kløft ned fra fjældet, hvor man, da kløften efter et stærkt tøbrud igen var bleven tør, har fundet engelske penge; derfor gætter nogle på dette sted. Neden for tunet på *Mosfell* er der store og meget dybe moradser, og mange antager, at *Egil* har kastet sine penge heri. Syd for åen ere

¹⁾ Her ved omtalen af den første i oldhistorisk henseende noget mærkeligere gård er det måske rettest straks at fremhæve, at man éngang for alle må opgive i de islandske landgårde at træffe bygningslævninger fra oldtiden; en sådan *ba* bestående af mange til dels indbyrdes forbundne småhuse med græstørvsvægge, indvendig — når det kommer højt — beklædte med brædder, og ligeledes med bræddegavle, lider nemlig så meget af fugtighed, at den på sydlandet sjælden står mere end 20—30 år, på nordlandet 50—70; i det højeste en enkelt ndskåren stolpe fra middelalderen eller nogle brædder kan undtagelsesvis være blevne lævnede til nutiden.

•laugar• og kort derfra store jordgrave, og nogle formoder, at Egil har skjult sine penge der, ti der har man ofte set højild. Da Egil kort efter døde, blev han ført ned i Tjaldanæs (Tjaldanes) og højlagt der. Men da Grim på Mosfell blev døbt, lod han der (o: på Mosfell) bygge en kirke, Tordis skal da have ladet flytte Egil til kirken og til bevis herpå tjæner, •at siden, da en kirke blev bygget på Mosfell, men på Hrisbru den kirke nedbrudt, som Grim havde ladet gøre, da blev kirkegården gravet op•, og man fandt da under alteret meget store menneskeben, som i følge gamle folks udsagn var Egils. Egils ben blev lagte ned i udkanten af kirkegården på Mosfell (Eg. s. 228—29). Blandt de ved denne lejlighed nærværende nævner sagaen præsten Skafto Torarinsson, der antages at være den samme som er nævnt levende ved år 1143 (Isl. s. I, 384), og i følge dette har man antaget, at kirkeflytningen må være foregået i midten af det 12te århundrede¹⁾.

Ifølge Gunl. (s. 207) boede hövdingen Önund, der havde godord •syd der omkring på næssene•, noget senere på Mosfell, hans søn Ravn hjemfører i sin medbejler Gunnlaug Ormstunges fraværelse Helga den fagre (Egils sønndatter) som brud. Efter at Gunnlaug og Ravn har fældet hinanden i tvekamp i Norge, rider Gunnlaugs fader Illuge med tredive mand til Mosfell. Önund og hans sønner slap ind i kirken, men Illuge fik fat i to af hans frænder, af hvilke han dræbte den ene, fodhuggede den anden (Gunl. s. 272).

Af Egils sagas oven anførte fremstilling ses, at den af Grim byggede kirke har stået ved Hrisbru, der oprindelig ikke kan have været nogen selvstændig jord, da sagaen nævner den kirke som bygget på Mosfell²⁾, som den selv senere siger har ligget ved Hrisbru. Hermed stemmer også, at umiddelbart ved gården Hrisbru et par skridt nordvest for denne påvises der en høj Kirkehol (Kirkjuhóll), hvor den gamle kirke skal have stået. Men hvor kirken oprindelig er bleven hygget, må næsten med nødvendighed gården (hovedgården) på den tid have stået. Det er, som allerede bemærket, gennemgående ved alle de islandske kirkesteder, at kirken oprindelig er bleven bygget enten lige over for eller ganske tæt ved våningshusene, en fremgangsmåde, som var så meget mere praktisk, som man ofte, hvad den oven for anførte begivenhed fra Gunl. frembyder

¹⁾ Se fortalen til udgaven af Egils saga, Reykjavig 1856.

²⁾ I sagaen •þar•, der må henføres til det umiddelbart forudgående •at Mosfelli• — se Eg. s. 229.

et eksempel på, måtte benytte kirken som det eneste nogenlunde sikre tilflugtssted under fjendtlige overfald. Der er heller intet, som taler imod, at gården Mosfell oprindelig har haft sin plads, hvor Hrisbru nu står; i og for sig kunde vel dette sted for en første beboer frembyde sig som det naturligste, fjældskrånningen er her højest og græslandet under nedden ned til mosen bredest, og med den store bedrift, der udmærkede hövdingegårdene i oldtiden, er der intet unaturligt i at tænke sig, at tunet har strakt sig langt imod øst indbefattende måske både Mosfells og Lille Mosfells tillige¹⁾. Hvad angår de i sagaen nævnte øvrige lokaliteter, da er det ikke let at se, om deres beliggenhed er angivet i forhold til Hrisbru eller Mosfell, og derfor vanskeligt at afgøre, om sagaskriveren har været sig bevidst, at gården Mosfell i Egils tid må have stået på Hrisbru, eller om han tænker sig Egil boende på det nuværende Mosfell. Er det således ikke usandsynligt, at gården først kan have været anlagt, hvor Hrisbru nu står, er det på den anden side ret forklarligt, at den senere kan være bleven flyttet; der hvor gården nu står, har man således den frieste udsigt over de tre gårdes tun til begge sider. Men var først gården flyttet, måtte kirken nødvendigvis snart følge efter. Nu står kirken — som sædvanligt midt i kirkegården — på en høj, der falder temmelig brat af mod mosen, men tidligere har kirken og kirkegården, af hvilken endnu lævninger ses, været lidt nordligere umiddelbart nord for den nuværende. Et eller andet steds i denne gamle kirkegård er det, at Egil Skallagrímssóns ben nedlagdes, og følgelig kan det sagn næppe have noget at støtte sig til, der vil påpege stedet for Egils grav i den nuværende kirkegård. Ved at forflyttes denne ubetydelige strækning har gården naturligvis ikke forandret navn, derimod måtte den afbyggede gård, der enten samtidig eller senere rejste sig på den gamles plads, antage et nyt, og et sådant kan da naturlig have frembudt sig i »Hrisbrú« (risbro), idet gården er bleven benævnt efter en med ris brolagt vej; for en sådan kunde der være god brug over mosen nedden for gården.

Fra Mosfell ses ved foden af Helgafell røgskyer stige i vejret fra en del varme kilder, til en af disse har det upåtvivelig været, at Egil agtøede sig. På Island inddeler man som bekjendt de varme kilder i to slags »hverar« og »laugar«; hvererne er de hedeste, stærkt kogende, hvor det boblende og sydende vand i reglen sprudler

¹⁾ Denne sidste gård viser sig både i følge sit navn og sin jords beliggenhed som senere afbygget.

eller kastes mere eller mindre i vejret, men selv laugérne vilde, om end ikke kogende, dog være altfor hede til umiddelbart at kunne benyttes; heller ikke vilde deres bassin egne sig dertil; det er sædvanlig en lille flad fordybning, omtrent en alen i diameter og et kvarter dyb, hvor vandet bobler frem af mange smaa huller. Nu benyttes de i almindelighed kun, ved at varmt vand til husholdningsbrug eller vask hentes i dem. De af dem, der i oldtiden brugtes til bade, har rimeligvis været satte i forbindelse med en lille stensat beholder, hvor man efter behag kunde lede vandet til og fra, og som man da benyttede, når det hede vand i dem var afkølet til en passende temperatur. Blandt de her værende varme kilder gætter man på den lige over for Mosfell liggende Æsustaðalaug (Æsustaða laug eller hver) som den til badning benyttede, da den er den mest tempererede: den er i øvrigt temlig uanselig og uden spor til badeindretning. I denne retning ses også sporene af en gammel vej, der fra Mosfell har strakt sig tværs over mosen.

Den bakkesskråning, som Egil i følge sagaen forsvandt bag ved efter at være reden gennem tunet, kan ikke være nogen anden end højen, hvorpå kirken står; thi hvad enten man tænker sig ham dragende ud fra Hrisbru eller Mosfell, er der kun én slig højde, og selv denne skjuler i intet tilfælde den forbi dragende længe, men navnlig fra Mosfell så godt som slet ikke. I øvrigt passer bakkens beliggenhed godt, da netop den før omtalte gamle vej fra mosen har ligget op vest for denne.

Den i sagaen omtalte kløft, hvor Egil måske kunde have skjult sine penge, er upåtvivlelig det såkaldte Kýrgil (Ϸ: Kogil), der ligger øst for tunet på Lille Mosfell; det strækker sig helt oppe fra fjældets top til dets fod og har en betydelig dybde, i bunden af det findes et lille vandløb; desuden findes to andre, men langt uanseligere gil (kløfter) i fjældet mellem Hrisbru og Mosfell.

De tidligere nævnte to åer løber hver for sig nær fjældierne, så at så godt som hele dalfjæden ligger imellem dem, dog ligger mellem de tre tit nævnte gårde og åen Koldekvísl en smal og meget sumpig mosestrækning; her er mange pytter og moradshuller, hvoraf nogle ikke ses fra gårdene, og her må vel de i sagaen omtalte store og dybe moradser have været. Syd for Koldekvísl, der er den største af åerne — den anden, Varmå, løber umiddelbart forbi de varme kilder —, i dalsletten omtrent 1000 alen fra kilderne findes store rundagtige vandpytter med blød bund, det er måske sagaens store jordhuller (eller grave) syd for åen. Holtet øst for tungærdet, hvor Egil sås vanke om, må snarest være strækningen

mellem Kyrgil og Mosfell, men den største del af denne strækning kan rigtignok ikke overses fra Hrisbru, og strækningen mellem Hrisbru og Mosfell kan en sådan benævnelse ikke vel tilkomme.

Hvor Egil har skjult sine penge er naturligvis et spørgsmål, som på Island har beskæftiget mange; således er den formodning fremsat¹⁾, at Egil først er draget den sædvanlige vej til de varme kilder, og da den samme vej tilbage til han kom til »jordhullerne» ved åen, at han her har sænket sine kister ned og måske bestukket trællene til at tie og følge sig hvorhen han vilde, at han derpå har fortsat vejen, til han kom over åen Koldekvisl, men så er drejet op langs dennes bred mellem den og den før omtalte sumpede mosestrimmel, indtil hvor vandets rislen i Kyrgil høres; der er dér omtrent ud for Lille Mosfell en stor og dyb mudderpyt kaldet Trællepyt (Prælapyttr), hvor trællene i følge sagnet skal være fundne — dog derom ved sagaen intet. Hvis Egil har ombragt trællene her, har han let herfra kunnet finde til gilet — forudsat der har været vand i dette — og op langs dette.

Jon Olavssön fra Grunnavig beretter i en lille islandsk afhandling om »oldsager fundne på forskellige steder på Island udenfor høje» (Addit. 44, fol.), at hans broder Erlend — sysselmand i Isefjords syssel — havde fortalt ham, at omtrent 1725, medens han endnu som ung stod i tjeneste hos skolemesteren i Skálholt, var engang nogle af de af Egil skjulte penge blevne skyllede frem ved vandløbenes opsvulmen (»í vatnavöxtum»); omtrent tre mønter vare blevne fundne, af hvilke han havde set en, der var af størrelse som en tiskilling (»tískillingr heill vorra tíma»); den havde haft en utydelig indskrift, måske ANSLAFR eller noget lignende²⁾. — Magnus Grimssön meddeler et sagn om, at Egils penge skal være bleven fundne i Kyrgil af en fattig bonde, der dog holdt sit fund hemmelig, men pludselig blev en rig mand.

Hvor det sæter (sel) har været, hvori Tordis opholdt sig, medens Egil iværksatte sin oven omtalte plan, er ikke let at sige. På den nordlige side af Mosfjældet er en lille højderyg, som hedder

¹⁾ Af Magnus Grimssön, præst på Mosfell, i en afhandling i *Safn til sögu Islands II: Athugasemdir við Egils sögu Skallagrímssonar*, som ved udarbejdelsen af den her givne fremstilling af forholdene i Mosfjældet er bleven benyttet.

²⁾ Hermed kan sammenlignes, hvad Jon Olavssön siger om samme sag, men mindre udferlig, i sin på latin skrevne udsigt over de islandske sagaer: *Addit. 21, fol.* = *ny kgl. saml. nr. 1143, fol.*, der dog kun indeholder værket's første halvdel.

Selås (Seláss), hertil henlægger den almindelige mening stedet. Nu er sætervæsenet en undtagelse på Island, det kræver større folkehold, og besætningen er sjælden så stor, at det kan betale sig. Mosfell er dog en af de gårde, hvor det jævnlig er bleven brugt, men i de senere tider har sæterlandet været oppe i Mosfellsdalen, de såkaldte Guldbringere (Gullbringur).

Stednavnet Tjaldanæs (ǰ: tæltænæs) er nu ikke til, men ved sammenløbet af de to åer, omtrent 7—800 fv. fra Hrisbru i sydvestlig retning, dannes en lille odde Víðiroddi (efter slettens navn Víðir), hvorover den alfare vej langs Köldukvísl fører, netop odden skal være det almindelige bedested, hvortil navnet Tjaldanæs vel vilde svare, ligesom sagaens udtryk »ned til Tjaldanæs« vilde passe vel til beliggenheden; på odden er en lille forhøjning, der vel kunde være resterne af en høj. Stedet er smukt, og hvis det har været Egils gravsted, har det unægtelig været heldigt valgt¹⁾.

Den omtalte Lerevågså, der kommer tra Mosfellsdalen og løber nord om Mosfjælden, danner grænsen mellem Mosfellsvejen og Kjalarnæs hrepp. På dens sydlige bred tæt oppe under heden står den i Kjl. (s. 400, og Ldn.) nævnte gård Skeggjastad (Skeggjastaðir). Den smalle tæt under Esja liggende dal, som den gennemløber, har ikke noget fælles navn, men dens forskellige dele har forskellige benævnelser efter de små fra Esja kommende her udmundende tværdale; nærmere søen går den over i det flade omkring Lerevågene og Kollafjorden liggende land, kun adskilt fra Mosfellsdalen ved lavere højdedrag. Nederst i dalen ikke langt fra Kollafjordens bund ligger gården af samme navn (Kollafjörðr, hyppig nævnt i Kjl. s. 404—53), tæt under Esja, kun adskilt fra dette fjæld ved et stærkt skrånende holt; syd for gården og foran liggende lille dalslette strækker sig ligeledes et større holt. I Kjl. omtales gården som bolig for Olöv den væne, om hvem de tre bejlere, den norske Orm styremand, Bue og Kolfinn flokke sig; her holdes lege, og mange samle sig til disse. Hinsides de sydlige holter falder Orm for Kolfinn (s. 420—21); laugen, hvor Bue træffer Olöv (s. 425), og hvor han senere efter at have dræbt Kolfinn opholder sig for at forbinde sine saar (s. 453), ses ganske tæt ved gården nordvest for denne. Her findes endnu spor til et langagtigt, stensat bassin, vandet er ikke særlig hedt, men nu bruges

¹⁾ Også fra dette sogn opregnes i den antikv. indberetn. (1817) oldtidsgrave (tre).

den kun til vask. Straks vest for Kollafjord står en anden gård **Mogilsá** (**Mógilsá**), ovenfor denne neden til i Esja har man for nylig opdaget kalk, et mineral som man hidtil hårdt har savnet på Island.

Fra Kollafjordens nordlige kyst strækker sig nu syd og vest under Esja, en smal, flad, sumpig landstrimmel, det egenlige **Kjalarnæs**, i begyndelsen så smalt, at det kun består af den høje og stejle skråning under Esja, senere udvides det noget, mod sydvest og vest opnår det sin største bredde og udsender i sydvestlig retning et smallere klippefuldt næs. Vejen over det flade land er på mange steder næsten ufremkommelig uden kyndig ledsagelse på grund af mosens blødhed; i reglen holder man sig tæt under Esja, der set nær ved tager sig særdeles godt ud. Den øverste del af fjældet er massiv klippe af en smuk mellem brunt og sort spillende farve, den nederste del en stejl skråning dannet ved stenblokke og skærver fra de hyppige stenskred, der dog ofte ikke holder sig til fjældskråningerne alene, men ruller langt ned over det underliggende land skæmmende tun og enge. Egnen her er hovedskuepladsen for den oftere omtalte **Kjalnesinga** saga, hvis historiske pålidelighed som anført står i omvendt forhold til den topografiske.

Midt i de flade mosestrækninger, hvor landet under Esja begynder at udvide sig noget, ligger gården **Esjeberg** (**Esjuberg**). Her tog i følge Ldn. (s. 44) den kristne Örlyg vejledet ved den syderøiske biskop Patriks forudsigelse sig bolig og byggede en kirke, hvortil han havde ført viet jord, jærnklokke og andet mere med sig. Denne fortælling kender Kjln. også, men den lader Örlyg være barnløs og afstå gården til Esja, en irsk kvinde, der noget senere landede i Lerevåg (s. 399), men som ikke nævnes i nogen anden kilde; på grund af navnet og den halvt overnaturlige skildring, der gives af hende i sagaen, kunde man fristes til med Gudbr. Vigfussön¹⁾ at anse hende for oprindelig ikke at være tænkt som nogen menneskelig skikkelse, men som fjældets skytsånd, hvad dog sagaen ikke selv antyder. På Esjeberg fæster ligeledes sagaens helt Bue senere bo. Her viser man endnu stedet for den gamle kirke, den første på Island, indviet til den hellige Kolumba: den, og kristendommen her, forfaldt vel snart, men Örlyg og hans slægt troede dog, som Ldn. beretter, på Kolumba; som døbt mand begravnes i følge sagaen Bue her, under den søndre kirkevæg (s. 459). Ved Esjeberg er der, som sagaen omtaler (s. 457), en laug.

¹⁾ *Safn til sögu Islands* I, 207.

Noget nordvestligere sydvest for Esja ligger, ligeledes i flade omgivelser, på en græsrot bakke nær søen en anden af hovedskuepladserne for de i Kjl. omtalte begivenheder, nemlig Høv (Hof). Også her er sagaen til en vis grad overensstemmende med Ldn., i det begge lader hövdingen Helge Bjola bo her¹⁾, men hvad Kjl. for resten ved at fortælle om hans sønner og efterkommere kender ingen anden kilde noget til. Et par hundrede alen syd for gården ligger en lavere høj, der bærer navnet »G oð h ö l l« (Gudehol, Gudehøj); her skal det storartede gudehus, som Helges søn Torgrim gode i følge sagaen (s. 402—04) byggede, have stået. Nu ses ingen tomter her, i følge ældre efterretninger synes dog spor af sådanne at have været bevarede indtil dette århundredes begyndelse²⁾; at et tempel i oldtiden virkelig har stået her, er der i al fald ingen grund til at betvivle, det ligger jo allerede i gårdens navn, ligesom også Kjl.'s beretning om de tværtræer i skålen på Hov, som oprindeligt havde været i hovet og som Olav Jonssøn, ved midten af det 13de århundrede³⁾, da han lod den forandre, lod kløve, men som selv derefter dog var temlig tykke, — viser, at sagaens beretning om hovet støtter sig til ældre tradition⁴⁾.

¹⁾ Ldn. s. 42, Kjl. s. 397; i modsætning hertil lader Laxd. (s. 6), men vistnok med urette, Belge Bjola bo på Esjeberg.

²⁾ E. O. s. 74—75. — Finn Magnusen: Bidrag til nordisk Archæologie Kbh. 1820, s. 104. — Præsten til Bredebolstad på Skogarströnd (Snf.) omtaler i sin antkv. indb. (1817) blandt hvad han med egne øjne har set af alderdomsløvninger: „Rústir af hofi Þorgrims goða, er Kjalnesinga saga umgetur.“

³⁾ se Ísl. II, s. 404. note 6.

⁴⁾ På det oldnordiske museum i København findes to interessante udkårne fjæle, som er erhvervede fra denne gård. Finn Magnussøn fortæller s. 104—05 i sin arkæologi, at han oftere for en del år siden havde haft lejlighed til at se disse trætavler, angående hvis erhvervelse for museet der netop dengang (1820) førtes underhandlinger, på Island. De var da indfattede i den udvendige bræddebeklædning af et bondehus på Hov, uden ramme, en på hver side af døren; der havde dengang længe bot på gården en gammel bonde, som på ingen måde havde villet skille sig af med disse fjæle, „da man mener, at de bringe gården lykke, eftersom de engang havde været indfattede i den ældgamle, nu ellers længst forsvundne tempelbygning“. Fjælene nedsendtes 1820 til den kgl. kommission for oldsagers opbevaring med den bemærkning, at de i de senere tider vare flyttede fra deres forrige sted i skemmen og opsatte i skillerummet i folkestuen (se det i det kgl. nord. oldskriftselskabs arkiv opbevarede brev fra biskop G. Vidalin, Reikevig ^{20/10} 1820). Fjælene, der er afbildede i Worsåes „nordiske Oldsager“ Kbh. 1859, er godt 2 alen lange, omtrent

Hele den neden for gården liggende grund er morædsig, en straks syd for Godhol liggende vandpyt angives som den »blótkelda« (offer-sump), hvori i følge sagaen de til ofring bestemte mennesker ned-styrtes.

Omtrent tusend alen vest for Hov ligger **Brautarholt** på en høj, der skræner stejlt ned mod den bag ved (nord for) liggende mose. Lidt østen for gården er højen stejlest, og herfra ser man tydelig gården Hov og dens omgivelser; nu er hele gården og dens nærmeste omgivelser græsbevoksede og fortjener ikke mere navn af holt. Her anviste i følge Kjl. Helge Bjola Andrid bolig; da var, fortæller sagaen (s. 400), hele Kjalarnæs bevokset med tæt skov så at der kun var åbent land, hvor man havde hugget vej (braut) eller plads til gårde, og navnlig var en stor vej hugget fra Hov over holterne, her midt på vejen byggede Andrid sin gård. Nu ses hverken her eller i omegnen spor af skov, hvis man ikke dertil vil regne de birkekviste, som her undertiden skal opskæres med tørv, og måske fortællingen i sagaen kun er fremkommen for at forklare gårdens navn; men på den anden side er det ikke utroligt, at det flade land, om end kun mose, her som så mange andre

2½ kvarter brede og 2 tommer tykke. Træet er overalt gennemboret som af insektstik, formodenlig er altså sømnet taget af et stykke drivtemmer. Hver af brædderne er ved to tværstriber delt i tre felter, i det midterste af disse er et fantastisk dyr udskåret (en bas relief), på det ene bræt nærmest lignende en græssende hjort, på det andet en løve; desuden findes ved den øverste og nederste ende af brædderne, der her ere over-savede på tværs, dele af en roset eller et bladornament; kun på den ene side af det ene bræt ses spor af en fure eller fals med fremspringende kant bag ved.

Indtil for nogle år siden skal der på Hov have været nogle med runer o. d. l. udskårne fjæle, der så hövledes og anvendtes som sengefjæle. — Hjemme på den ellers i ingen henseende fremragende gård findes dog endnu et minde fra fortiden, en såkaldt „fornmannabrunnr“ (oldtidsbrønd), en 4—5 alen dyb stensat vandbeholder eller brønd inde i husene; den får sit tilløb gennem en rende fra et kildevæld bag ved gården, ligeledes fører en rende på den modsatte side det overfløede vand bort fra brønden; den har for været i den forreste del af den gennem husene førende gang (bæargöngin), men da badstuerne i den senere tid ere rykkede noget frem, findes den nu i den bageste del af gangen i en art niche til venstre, i nærheden af ildhuset, der ligger bagest, formodenlig på gårdens tidligere plads. Til brønden, fortæller man, er knyttet den overnaturlige egenskab (álög), at den er farlig, når den holdes tildækket, uskadelig når den står åben; efter at et barn for nogle år siden druknede i den, medens man bestræbte sig for at holde den lukket, står den nu altid åben.

lignende steder for landets bebyggelse kan have været bevokset med birkekrat¹⁾. Vest for Brautarholt ses et lille næs **Musarnæs** (Músarnes) at gå frem i søen; det er næsset, hvor Andrid (Kjln. s. 401) efter tre års forløb genfandt sin i skoven forsvundne kvie, den havde da to kalve hos sig. — Mod syd ser man ud over Kjalarnæssets yderste del, hvor blikket dog snart standses af lave klipper, hvis højeste og midterste punkt er den karakteristiske Brautarholtsborg, der skuffende ligner de tilbagestående mure af et gammelt kastel²⁾. Mod nord ses temlig kort fra land den lille ø **Andridsø** (Andriðsey), hvor i følge sagaen (s. 415) Andrid højlagdes; under en flad sten midt på øen siges Andrid at ligge begravet; et vistnok aldeles grundløst sagn.

Sagaens helt Bue var en søn af denne Andrid, men opfostredes dog hos Esja på Esjeberg. Efter at han på Torgrim godes søn Torstens foranstaltning var bleven dømt fredløs, er det, at Bue engang på vejen lange søen fra Brautarholt til Esjeberg angribes af Torsten på den høj, der hedder **Kleberg** (Kléberg, Kjln. s. 407); dette er en lille pynt, hverken lang eller synderlig høj, der strækker sig frem i søen kort fra Hov, omtrent hvor det flade land mellem Esja og fjorden begynder at udvide sig; den nærmere beskrivelse i sagaen: den lille bæk, der løber forbi, de nærmeste omgivelser flade — passer aldeles til forholdene, som de nu er. Senere, under et besøg på Brautarholt, er det, at Bue en morgen, da han går øst på holtet, ser Torsten begive sig fra gården Hov til gudehuset; han opsøger og dræber ham, brænder hovet og tillyser på hjemvejen drabet på gården **Holar** (í Hólum, Kjln. s. 409—11); det er gården **Sjávarholar** (Sjáfarhólar) der ligger omtrent midtvejs mellem Hov og Esjeberg.

Hvad den hule angår, som i følge sagaen (s. 411—12) skal findes i fjældet Esja i tinden **Laugargnýpa**, hvortil en smal sti

¹⁾ Tidlig er imidlertid denne skovrigdom forsvunden; da sagaerne nedskreves, var forholdene i det væsentlige som nu, og allerede Are kan kun som et sagn berette, at Island på landnamstiden var „vípi vaxit á miþli fjalls ok fjöro. (Islb. s. 4).

²⁾ På flere steder i landet, hvor slige „borge“ findes, er deres udseende så skuffende, at man, hvis man ikke vidste bedre, vel kunde tro at have et på toppen af en klippe liggende moderne fort med høje, stejlt skrånede mure for sig; så skal man slutte, at nordmændene, da de i det 9de århundrede kom til Island og gav disse steder navne, har haft blot nogenlunde lignende forbilleder i tanken, må deres kendskab til borge og befæstningsværker, hvad enten hjemlige eller fremmede, ikke have været så ringe.

førte op, hvor der var godt husly og en smuk varm kilde (? — jarðlaug) neden under, og som Esja anviste Bue til opholdssted efter drabet på Torsten, da synes fantasien at være løbet af med forfatteren. Nu i det mindste er der ingen fjældpynt eller tinde i Esja af dette navn; den nærmest Esjeberg liggende del af fjældet hedder »Bue» (Búi), heri findes rigtignok en »Búahellir» (Buehule), men det er en utilgængelig hule, hvor man, når undertiden får falder ned i hulen eller i den herværende kløft, må lade sig hejse ned i tove fra oven for at frelse dem.

Nordligere, ved Hvalfjordens stejle bred, ligger **Saurbæ** (Saurbær), en anselig og smukt beliggende gård, hvortil vejen syd fra fører over udstrakte moser; her boede i følge Kjl. (s. 401) Torggrim godes broder Arngrim og dennes sønner. Op i Esja strækker sig lidt syd for Saurbæ fra vest til øst en ubebot dal Blikdal (Blikdalr, på kortet Bleikdalr), i dalmundingen står fårehusene fra Saurbæ, og højere oppe i dalen er der om somren sæter (selför) fra samme gård. Det passer derfor godt, når der i sagaen siges, at Bue, da han ved sin forestående udenlandsrejse på vejen til nordlandet er kommen ind forbi **Blikdalså** (Blikdalsá, Kjl. s. 429), træffer fårehyrden fra Saurbæ, der, så snart en højde skjuler dem for hinanden, løber hjem og angiver ham for sønnerne der på gården, der også straks forfølge ham.

Fra Saurbæ ligger vejen nord på langs Esja, indtil man støder på en å, der kommer øst fra, men her vender sig mod nord for gennem nogle store sandbanker at søge sig en udgang i Hvalfjorden. Her drejer man mod øst op gennem et temlig stejlt skard¹⁾, hvor en smuk fjældtinde til højre rager betydelig op over den øvrige mere flade del af fjældet; efter at have passeret dette pas Tindastadaskard befinder man sig i en smuk lille, mellem fjældene eller egentlig oppe i fjældet liggende dal Mydal (Mýrdalr); ved indgangen til denne under Tindastadafjæld (Tindastadafjall) ligger den i Kjl. nævnte gård **Tindstad** (Tindstaðir). Dalen gennemstrømmes af den oven nævnte å, Mydalså (Mýdalsá), grænsen mellem Kjalarnæs og Kjos; således angives også nordgrænsen for Kjalarnæs i Ldn. (s. 42); Kjl. derimod indbefatter (s. 397) Kjosens under Kjalarnæs og lader således Kjalarnæs strække sig lige til, hvor Borgefjords syssel nu begynder.

¹⁾ egl. „skár“, ordet bruges om de forskellige, dels snævre og stejle, dels jævne og meget brede passer, der fører gennem fjældene og højdedragene på Island.

Foruden de nævnte lokaliteter er der endnu et i oldskrifterne omtalt sted, der kræver sin behandling her, da det i følge navnet naturlig må søges paa Kjalarnæsset — nemlig **Kjalarnæsting** (Kjalarnessping). Det er ikke just så bekendt ved talrige eller mærkelige sager, som her er blevne forhandlede, men i følge den måde, det oftere i sagaerne omtales på, synes det næsten at være bleven betragtet som altingets forgænger eller spiren til dette. I Islb. (s. 6) og Ldn. (s. 38) berettes, at Ingolvs søn Torsten lod indrette ting på Kjalarnæs, og det holdtes, som det synes, af ham i forbindelse med flere andre hövdinge. Dette ting nåede tidlig en stor anseelse, således erfarer vi af Grt. (s. 15), at en drabssag, hvori ansete mænd fra forskellige andre dele af landet var indviklede, i følge overenskomst blev henskudt til Kjalarnæsting, da altinget endnu ikke var indrettet. Efter at altinget kort efter landets fuldstændige bebyggelse var oprettet år 930, og da landet kort efter, omtrent 965, inddeltes i fire fjærdinger, hvoraf hver skulde omfatte tre ting (nordlandet dog fire), hvert bestående af tre godord, så blev også Kjalarnæsting et af disse. Det omtales i øvrigt kun sjælden i sagaerne, i HGrk. (s. 65) forekommer den besynderlighed, at en mand, der bliver opfordret til at ride til altinget for at forsvare sin svoger, undskylder sig med, at han har lovet en anden mand at ride til Kjalarnæsting, da dog vårtingene — og om et sådant kan her alene være tale — fandt sted 3—4 uger før altinget. — I Kjlñ. (s. 404) fortælles, at Torgrim gode lod sætte vårting på Kjalarnæs, syd ved søen, man ser endnu stedet for bodterne (o: bodtomterne). Nu findes virkelig ved søen på Kjalarnæssets sydlige kyst et sted, der almindelig udgives for for et gammelt tingsted¹⁾, ligesom det ved sit navn viser sig som sådant, og hvis beliggenhed svarer til den i Kjlñ. angivne; det er den såkaldte Leidvold (Leiðvöllr), en flad langagtig grusstrimmel eller øre, der på den nordlige side af Kollafjord ikke langt fra fjordbunden (lidt vest for Mogilså) strækker sig ud i fjorden eller egenlig langs med denne neden under den smalle, høje og stejle skråning af Esjas sydligste fremspring. Øren er nu for største delen bedækket med strandsten, da søen undertiden går over den, og har en lille opdæmmede vandsamling langs sin indre midterste del. Af bodtomter ses nu kun få og tvivlsomme spor; vestligst og inderst på øren og under skråningen er vel et par lave ophøjninger, men om det er overgroede stensked, tuer eller stærkt udviskede

¹⁾ Jonas Hallgrímsson i sin beretning om Tingnæs (Gb.) bekræfter dette.

tomter, er ikke let at afgøre¹⁾. Umiddelbart vest for øren rager fra skråningen nogle klipper, »Leiðhamrar«, frem²⁾. Boderne kan havet i tidens løb have ødelagt, og andetsteds på Kjalarnæs finder man hverken noget ved traditionen udpeget eller i og for sig bekvemt sted til tinget. Det eneste, som kunde vække betænkelighed ved at henlægge Kjalarnæsting hertil, er stedets navn. Det må forekomme besynderligt, at dette gamle vårtingssted har taget navn efter det mindre betydelige hestting (leið); måske man kunde gætte på, at dette navn havde fæstet sig ved stedet efter Islands underkastelse under den norske konge, da der, efter den gamle forfatnings undergang, ikke synes at være brug for regelmæssige vårting, hvorved lejdmoderne, som vedblev at bestå (Hákb's og Jónsb's Tingfarebalkindsærper således de verdslige øvrigheds personer — valds menn, sýslumenn — at holde ting efter altinget «á leiðum»), nu kan have fået en forholdsvis større betydning³⁾. Hvis derimod navneforandringen skyldes en flytning af vårtingsstedet, hvor efter det oprindelige sank ned til at blive hesttingssted for en mindre kreds, vilde dette tale for hypotesen om, at Kjalarnæsting i al fald til en vis tid har været holdt på Tingnæs. At det derimod oprindeligt har været på selve Kjalarnæs, ligger allerede i navnet. ligesom det fremgår af kildernes udtryk.

Passerer man den oven nævte, mellem Esja og det nordligere Ørefjæld (Eyrarfjall) liggende, Mydal fra vest til øst, fører det sidste stykke af vejen over den såkaldte Skeiðhlíð (Skejdli) langs skråningen af Ørefjæld; hertil var Bue nåt, før han opdagede den tidligere berørte forfølgelse fra Saurbæ. Han red da til han kom til den høj, som siden hedder Orrustuhóll (Orrustehol = kamphøj); her står en hård kamp, indtil bonden fra Ejlivsdal (Eilífsdalr) adskiller dem (Kjln. s. 429—30). Denne høj bliver man snart vár, når man fra Mydal kommer ud i den sydlige del af Ejlivsdal, en anden lille dal, der i nordlig retning ligger ned fra Esja; man ser da for sig to køgleformede sandhøje af særdeles regelmæssig form, og bag ved disse kommer gården Ejlivsdal frem; den første af de nævnte to høje er Orrustehol. Ned gennem denne dal åbner ud-

¹⁾ Stedet med de formodede tomter er afbildet i Angus Smiths i anledning af Tingnæs (Gb.) nævnte afhandling.

²⁾ Oven for øren breder sig en lille græsflade Kirkjueyri (Kirkeøre), her skal tømret til Esjebergs første kirke have været lagt op.

³⁾ At dette sted er vedblevet at benyttes som tingsted i en forholdsvis sen tid, bestyrkes ved en angivelse af Maurer (Germania X. s. 492), i følge hvilken der ved tingstedet skal påvises et eksekutionssted «Galge» (Gálgi).

sigten sig til det egenlige Kjos. Bygden svarer til sit navn, der betyder en af høje fjælde tæt indesluttet dal. Til højre ligger midt i det lille dalstrøg Meðalfell, et isoleret lille fjæld, og efter at være kommen forbi det befinder man sig i den egenlige Kjosdal, en lang indelukket dal, aldeles afgrænset mod nord af den lange sammenhængende Reynevoldhals (Reynivallaháls), mod øst af det kegleformige Sandfell og de indre fjældheder, mod syd af Medalfell og Esja; ikke engang Hvalfjorden mod vest ser man på grund af mellemliggende højder. Største delen af dalen er engbund, gennemstrømmet af en middelstor å Lakså (Laxá).

Lige så rig som Kjosen er på en, rigtignok noget vild eller mærk, romantisk skønhed, ligeså fattig er den på historiske minder; ingen saga har hentet sit stof fra denne egn, og kun et par enkelte berører den og omtaler flygtig et par stednavne herfra. I Hörds saga, der ellers hovedsagelig foregår ved Hvalfjordens kyster, nævnes **Bollastad** (Bollastaðir, HGrk. s. 82), hvor Bolle fæster bo efter, til løn for sin troskab, af sin herre at have erholdt friheden og desuden gård og besætning. Denne gård er ikke længer til, men svage spor af dens tomter ses nord for Lakså ikke langt fra dens udløb, mellem gårdene Nedre Hals og Valdastad (Valdastaðir)¹). Omtrent midtvejs i dalen står under skråningen af den omtalte stejse Reynevoldhals præstegården Reynevold (Reynivellir). meget truet af sne- og stensked fra fjældet. Et bekendt ulykkestilfælde af den art forefaldt her vinteren 1699, da et sneked omstyrtede alle gårdens huse og dræbte den derværende meget ansete provst og 6 andre folk, men 7 udgravedes levende, tomterne af de gamle huse ses endnu nær ved præstegården.

Ved kysten af Hvalfjorden nord for det tidligere nævnte Ørefjæld findes en god havn Eyri (Øre) tidligere benyttet af handelsskibene. Kjosdalen fortsætter sig temlig langt mod øst mellem interessante fjældpartier, til slut forgrenende sig i flere smådale. Længst inde, i en lille sidedal nord for Lakså ligger den i Kjn. (s. 397) nævnte gård **Hækingsdal** (Hækingsdalr). Omtrent her ud for ligger mod sydvest en ubebot dal Svinedal (Svínadalr), gennem den går vejen til det meget benyttede Svínaskarð, fjældvejen over Esja og den sædvanlige sommervej for alle gennem Kjos' syssel rejsende. Til venstre (mod øst) har den syd over

¹) Ifg. A. M. vidste allerede da (1705) ingen, når gården var lagt i øde, men i al fald over hundred år havde den dengang været ubebot; dens hidtil vel bevarede tunplads var da nylig bleven ødelagt ved et fjældskred.

rejsende et anseligt fjæld **Skálofell** (Skálafell) — her havde Ingolv sit færehus (fjárskáli), siger sagnet¹⁾ —, der ved en dyb og lang kløft adskilles fra Esja; til højre hæver sig hist og her i fjældmassen smukke og høje tinder. Langs ad den fra Esja ned mod kløften liggende skrænt fører vejen, en vanskelig og utydlig sti, der om vinteren eller, når der ligger sne i skardet, ikke vel kan befares på grund af skræntens stejlehed enkelte steder eller vejens nærhed ved kløften. Skardet passerer dog på et par timer, vejen derigennem fører ned til den af Lerevågså gennemstrømmede dal. Et par steder kommer man forbi en af de på Island almindelige stendysser, et par alen høje, på hvilke efter ældre skik enhver vejfarende havde at kaste en sten, og hvortil da som oftest knytter sig sagnet om det ulykkestilfælde hvorved, eller den uhyggelige måde hvorpå vedkommende, der hviler herunder, skulde være kommen af dage²⁾.

Både vest for og tværs over Reynevoldhals ligger veje til den smalle kyststrimmel nord for halsen langs Hvalfjordens kyst, ligeledes fører en tredje vej øst for halsen forbi Brynjudalens (Brynjudalr) munding, den sydligere af de to små og korte dale, der fra bunden af Hvalfjorden strækker sig ind i landet. Denne egn, ligesom hele partiet omkring **Hvalfjord** (Hvalfjörör) berøres stærkt af de i Hörð Grimkelssöns saga fortalte begivenheder. Efter at nemlig den kække Hörð ved egen heftighed og et sammenstød af ulykkelige omstændigheder er bleven erklæret fredløs, begiver han sig ledsaget af sin opofrende ven Gejr og en del stalbrødre ud til en lille i Hvalfjorden beliggende holm (Gejrsholm) og begynder herfra at plyndre de omboende, der naturligvis snart alle blive hans fjender. Blandt disse nævnes bonden på Hvamm og forskellige af Brynjudalens beboere. **Hvamm** (Hvammr) ligger på en pynt eller et lille næs, der fra nordsiden af Reynevoldhals skyder sig ud i Hvalfjorden. Her boede Orm, blandt hvis trælle den før nævnte Bolle var; de fredløse plyndrer ved nattetid et udebur her, men Bolle bringer ved list dem til at indfinde sig igen med det kostbareste bytte ved Orms skibsskur (naust), hvor de bliver overmandede, en dåd, der skaffer Bolle friheden (HGrk. s. 80—82). Underlig nok bruger sagaen udtrykkene at ro fra holmen *•inn á fjörð•* til Hvamm og fra Hvamm *•út í Hólm•*, medens dog retningen er den modsatte.

¹⁾ Sml. Ldn. a. 38: *Ingólfr lét gjöra skála á Skálofelli.*

²⁾ Undertiden på vanskelige tilgængelige steder fremtræder denne skik som en art offer til stedets genius.

Brynjedalen (Brynjudalr), som man straks ved det sydøstlige hjørne af Hvalfjorden støder på, er hverken stor eller lang, dog varer det længe, inden den indtrængende ret kan få noget overblik over den, i det stenede holter idelig kommer imellem; først efter at man er kommen forbi den første gård og ned på engene ved den gennem dalen løbende å, åbner sig en smuk og venlig udsigt. Op fra den til dels kratbevoksede dalbund hæver sig **Sulerne** (Súlur), et anseligt, spidst tilløbende fjæld, der ender i flere stumpe kegler eller tinder, gråbrunligt, med snepletter hist og her¹⁾. Hvor dalbunden begynder at hæve sig, ses Brynjedalså komme ned fra højlandet gennem en stejl, sønderreven klippekløft. Den langagtig smalle dal får ved de den begrænsende fjældes form noget ualmindelig regelmæssigt ved sig.

Mod nord skyder fra højlandet **Mulefjæld** (Múlafjall, HGrk. s. 115: Múlafell) sig frem mod søen, en slags hals, flad foroven; også mod syd begrænses dalen af en lodret affaldende fjældvæg. I dalen findes nu følgende gårde: forrest **Skorhage** (Skorhagi), desuden norden for åen **Ingunnarstad** (Ingunnarstaðir) og **Hrisakot**, syd for åen den i Kjl. (s. 397) nævnte gård **Trándarstad** (Prándarstaðir). Ingunnarstad ligger omtrent midtvejs i dalen, skrås over for på den anden side åen lidt længere inde i dalen ses ved foden af fjældet en jævnt skrånende græsslette **Stykkesvold** (Stykkisvöllr) kaldet; spor af tomter ses her ikke, men i følge HGrk. (s. 72) boede på Stykkesvold i Brynjedal godordsmanden **Ræv**. Hans troldkyndige moder **Torbjörg Katla** boede på **Hrisar** (HGrk. s. 72); nu er der ingen gård i dalen af dette navn, men noget

¹⁾ Sulerne — der nævnes Nj. s. 70, hvor Glums drab af Tjostolv under afsøgningen af fjældgræsgangene omtales — er bekendte af den storartede udsigt man herfra har, når det er Sulevejrs o: når fjældtinderne ikke er indhyllede i skyer. Fra Brynjedalen finder den sædvanlige opstigning sted; fjældets fod, et stenigt, sparsomt bevokset højland, kan passeres til hest, men de sidste to tredjedele af det formodenlig nogle tusinde fod høje fjæld må man tilbagelægge gående. Den bølgeformige, stejle fjældskråning består hele vejen af grus eller mere og mindre fint knuste sten og klippestykker, hist og her med sparsomt mos imellem, så det bliver temlig trættende at klavre op ad i den løse grund, men med nogen fare eller anden besvær er opstigningen ikke forbunden. Tilsidst når man så højt, at man får den ene af de to fra Brynjedalen synlige, tilsyneladende lige store Suletinder under sig; endnu en lille anstrængelse, og man står på den andens flade top; herfra fører en smal ryg til en tredje endnu højere tinde. Højere kan man ikke nå, men man har nu også en udsigt for sig, der strækker sig fra Snefjældsjöklen til Vestmanøerne, fra Reykjanæs til nordlandets fjælde.

længere inde i dalen end Ingunnarstad, dog på samme side åen, findes det omtalte Hrisakot, en ubetydelig husmandsgård, og i nærheden heraf må da vistnok Hrisar søges¹⁾. Da Ingunnarstad, som ikke nævnes i sagaen, ejer så godt som alt land i den indre del af dalen — hele dalsletten på begge sider af åen, Stykkesvold indbefattet —, er det næppe for dristigt at antage, at Hrisars land er bleven opslugt af denne gård; måske har Ingunnarstad selv indtaget hins plads, eller med andre ord gården blot i årenes løb skiftet navn. Hvor **Torbrandsstad** (**Þorbrandsstaðir** — HGrk. s. 73), Rævs broders Kjartans gård, har ligget, og om overhovedet i denne dal, er uvist.

Lidt ovenfor Hrisakot ligger den sædvanlige vej mellem Brynjedal og den nord for liggende Botnsdal; den er ret god, da Mulefjæld her ikke længere er stejlt affaldende, men går over i en lavere, hvælvet, til dels græsgrøt hals. Ved Holmsmændenes første mislykkede forsøg på at røve kvæg fra Torbjörg lader de Tord Kat sidde på halsen og holde vagt, men han overraskes og dræbes, og er ifølge sagaen (HGrk. s. 76) begravet i den nederste del af **Kattarhövde** (**Kattarhöfði**). Mulefjæld løber som omtalt ud mod fjorden med en lodret affaldende mule (∩: afrundet pynt, egl: snude), under hvilken man må passere ad en snæver sti i den stejle skrænt; straks efter at man er kommen forbi mulen, ses en grønklædt lille klippe skyde sig frem mod Botnsvåg, Hvalfjordens inderste vig. Dette er Kattarhövde. Inden for hövden er et godt landingssted, og her antager man, at Holmsmændene har landet på deres gentagne røvertog mod Hrisar; kort efter fornyede de nemlig toget og med mere held. De drev en mængde får ned til båden, slagtede disse og indskibede dem (HGrk. s. 77). Fårene kan de enten have drevet fra Brynjedalen over et skard i fjældet, **Lambaskarö**, hvor man til nød kan passere gående, eller snarere ad den almindelige vej inden for Hrisakot ned i Botnsdal og så langs dennes sydside, hvor der ingen gårde ligger. Noget inden for Kattarhövde omtrent ud for midten af Botnsvåg, hvor grænse-skellet er mellem Brynjedalens og Botnsdalens jorder, ligger **Kötlugróf** (**Katlagrov**), en græsgrøt dalstrækning eller fordybning, oven for hvilken netop Lambaskard udmunder. Her er i følge sagnet stedet for den sidste kamp mellem de to troldkyndige kvinder

¹⁾ A. M. siger om Hrisakot, at det er en hjåleje, der længe har været bebygget og fordem været en egen jord, men som dog i umindelig tid er bleven regnet for Ingunnarstaða land.

Torbjörg Katla og Torgrima smedkone, om hvilke sagaen fortæller (s. 115), at de fandtes begge døde i Mulefjæld, aldeles sønderrevne; ved deres dysser antoges der at spøge, og man antog, at de havde dræbt hinanden indbyrdes.

Hen imod dalmundingen falder Brynjedalsåen i flere småfosser ned mod fjorden. Neden for den sidste af disse kort før åens udløb i Brynjedalsvåg er ved åens sydlige bred en bred, men ikke dyb grotte med skrånende loft, den såkaldte Bårdshule (Bárðarhellir). Hele den brede forside er åben, men kun nærmest nede ved åen og yderst ved munden kan man stå oprejst, højden aftager hurtig ind efter og længere borte fra åen, til dels på grund af, at hulen ved i mangfoldige tider at benyttes som fåreleje har fået gulvet bedækket med et bestandig voksende lag af jord og gødning. I hulens bløde sten findes navnetræk og enkelte runer indhuggede. Eggert Olavssøn omtaler i sin rejsebeskr. (s. 76) hulen som en af alderdommens mærkværdigste lævninger, på grund af at «den kæmpe eller halvgud Bárder Snæfellsås» skal have benyttet den¹⁾; herom fortælles intet nu, derimod skal Grette, om hvem der går sagn næsten i enhver egn på Island, have levet her en tid lang og fanget foreller under fossen fra stenene ved den modsatte bred, hvor der er dybt vand. Grænsen mellem Kjos' og Borgefjords syssel dannes ved den mellem Botnsdalen løbende Botnså (Botnsá)²⁾.

Op fra bygden i de to nu beskrevne sysler ligger, som allerede oftere omtalt, mod øst en sammenhængende bred strækning bestående af fjælde og ubeboede højdedrag under navnene Hellehede (Helligheiði) og Mosfellshede (Mosfellsheiði). Allerede fra Reykjavig ses nord for Langehlid svære fjældmasser hæve sig i disse højdedrag, først det mere spidst tilløbende Vivilsfell (Vífilsfell), så den svære tunge fjældmasse Hengill, som tilsammen be-

¹⁾ Sml. BSnf. s. 18.

²⁾ At Botnså i følge Kjln. (s. 397, 455) er nordgrænsen for Kjalarnæsset og nordgrænsen for Bues magtområde, er forhen (se s. 30) nævnt. Dette herredømme svarer formodenlig til det, som Torgrim gode tidligere skal have haft (Kjln. s. 402), og som i sagaen kaldes Brundæla godord, et navn, der må være afledet af Brynjedalen; det er dog, som Maurer anfører (i «Die Quellenzeugnisse über das erste Landrecht . . . des isländischen Freistaates». München 1869, s. 99—100, Abh. des k. bair. Akademie der Wissenschaften) utvivlsomt ganske vilkårligt, når Kjln. sætter Bryndælegodordet i forbindelse med Helge Bjolas slægt (Helges søn var jo i følge sagaen Torgrim).

grænse udsigten mod sydøst; Mosfellshedens højslette viser sig derimod utydeligere og for største delen skjult af Mosfellssvejtens foranliggende små fjælde. Begge nævnes de i oldskrifterne kun ganske i almindelighed »Hede«; således siges der både om Arnarhol og Ellidaos (Ldn. s. 37 og 312), om Lerevåg (Gunl. s. 238) og Mosfell (Eg. s. 193), ja endog om Hvaløre (Bsk. s. 386), at de ligger »fyrir neðan heiði«.

Omtrent langs midten af disse heder falder grænsen mellem Ånæs (Árness) og Guldbringe og Kjos' sysler, og over dem ligge hovedvejene så vel til den nordlige som til den sydlige del af Ånæs syssel og derfra videre ud om landet. Ved hede forstår man imidlertid på Island noget temlig forskelligt fra i Danmark. Til det danske begreb hede svarer nærmest ordet mo (mór, sædvanlig brugt i flertal móar); for det islandske ord hede (heiði, ældre form heiðr) er vel også det udstrakte, øde, ubeboede ejendommeligt, men man forbinder tillige hermed altid mere eller mindre forestillingen om en fra bygden fuldstændig fjærnet og over denne hævet højslette, hvorfor også så godt som alle større heder er mere eller mindre farlige at berejse, eller endogså ganske ufarbare, undtagen i sommertiden, på grund af de der sædvanlige snestorme og uvejr. Stundum er den islandske hede en temlig flad af lyng- og mosgroede tuer opfyldt strækning, hvortil man ved en jævn stigning af egnen temlig umærkelig når op; men oftest tager heden sig ud i afstand som en sammenhængende fjældmasse, op på hvilken man først når efter en stejl opstigning. Er man først nåt herop, bliver rigtignok udsigten igen mere hjemlig; man har for sig udstrakte, mere eller mindre bølgeformige flader, hvor lave højdedrag — der ofte i virkeligheden er toppen af høje fjælde — lukker udsigten og ikke lader en ane, at man befinder sig højere end sædvanlig. Til den første slags heder hører Mosfellshede, til den sidste Hellehede.

Over Mosfellsheden (400 fod høj) ligger en meget benyttet vej til det gamle altingssted Tingvold, hvorfra vejen forgrener sig til landets fjærreste egne. Op på heden kommer man fra enhver af Mosfellssvejtens dale, dog er den sædvanlige vej gennem den sydligste af disse, den såkaldte Seljadals vej. Her drager man — med Reykjavig tænkt som udgangspunkt — kort efter at være kommen over Ellidaåerne i nordøstlig retning over stenige holter, mest op ad bakke, forbi et par småsøer, til man efter et par timers ridt når Seljadalen, en lille ubebot dal, gennemstrømmet af en å i mange bugtninger, hvor det sædvanlige bedested er, inden vejen over Mosfellshede tiltrædes. Overgangen til denne er som sagt

temlig umærkelig, og efter tre til fire timers ridt går den ligeledes umærkelig over i et gammelt, forholdsvis jævnt, mosgrot hraun, begyndelsen til de lavastrækninger, der bedække hele Tingvold-svejtten (Þíngvallasveit). Man ser nu også dette smukke fjældlandskabs bjærgø hæve sig forude og til begge sider og Tingvoldssøen (Þíngvallavatn) brede sin udstrakte flade forude til højre, men selve Tingvold (Þíngvellir) skjuler sig til det sidste øjeblik. Over hele heden er der ved den stadige færdsel dannet en bred jordvej, og langs vejen møder øjet de så nyttige varder, et par alen høje, kegleformige sten- eller græstørvsstadler, der ved vintertid eller i tåge er den rejsendes eneste vejledning.

Også Hellehedevejen tager sit udgangspunkt lidt oven for Ellidaerne, hvor den skiller sig fra Seljadalsvejen, idet man drejer endnu mere til højre i sydøstlig retning. Først over gamle hraun og derpå over forholdsvis flade og jævne strækninger — hvis man vælger at omgå det hidtil næsten ufarbare Svínahraun med dets forbrændte med grøngult mos bevoksede tinder — nærmer man sig Hengil, hvor et lille frodigt dalstrøg i hraunet ligger indesluttet mellem dette fjæld og Hellehedens længst fremløbende højder. Inderst i dalen ligger den smalle vej gennem en kløft eller sænkning mellem to af de vulkanske højder op til den stejle hede, der på dette sted falder terrasseformig af mod lavlandet, så at opstigningen foregår i to afdelinger. Passet, hvorigennem opstigningen finder sted, hedder nu Helleškard (Helliškarð). I Kjl. (s. 449) er det nævnt Öxnaskarð (o: Okseskarð), hvad der passer godt med forholdene, som de tidligere var, da sommergræsgangene her omkring benyttedes af talrigt hornkvæg fra Guldbringe og Ånæs sysler, hvis indbyggere hvert efterår samlede kvæget og sorterede det i en fold her i nærheden, hvorefter det for Ånæs syssels vedkommende blev drevet over Hellehede og måske netop ad Öxnaskard. Nu er her som andetsteds studeopdrætningen næsten ophørt, men i tidligere dage, siges der, kunde man se dem om somren i hundredevis på sletterne nedenfor Hellehede, hvoraf en endnu bærer navnet Bolavellir (tyresletterne).

Umiddelbart før opstigningen har man på højre hånd, ved foden af fjældene, nede i dalen en rundagtig, men temlig lav bakke eller høj, Kolviðarhöll (Kolvidarhol); på højen står nu et meget benyttet »sælehus«¹⁾, en fjældstue, af hvilke der er altfor

¹⁾ »Sæluhús«, egentlig et hus, der er bygget i et veldædigt øjemed — i dette tilfælde for at kunne huse udmattede rejsende — til sjælens frelse (efter den katolske opfattelse).

få på Island, hvor fjældhederne så at sige hver vinter kræver deres ofre af ihjelfrosne mennesker. I denne høj skal efter det nu almindelige sagn den i Kjln. nævnte Kolfiör (Kolfinn) være højlagt. Omtrent midt i hedeskrænten til venstre, et par hundrede fod oppe, bliver man en stor kvadratisk klippeblok vår; dette er Búasteinn (Buesten), og hertil henlægges den i Kjln. (s. 449 fig.) omtalte kamp, hvor Bue, da han kom ned fra Öksnaskard og så Kolfinns baghold, red hen til en stor sten, der stod under skardet, »så stor som en hammer, og således at man kun kunde angribe ham forfra«, og forsvarede sig herfra. Ved nærmere eftersyn viser det sig, at det egentlig kun er forsiden, der er kvadratisk, bagtil skråner den derimod nogenlunde jævnt ned imod fjældet, med hvilket den er sammenhængende, og er egentlig kun en, men den største, af flere fremspringende vulkanske klippeblokke, som i en række gå fra fjældskråningens øverste rand til dens fod, hvor hele skrænten ellers er bedækket med knuste og smulrede slagger. Over denne hede, hvor man kommer hetydelig højere til vejrs end på Mosfellsheide, ligger vejen over gamle flade hraunstrækninger, hvor den idelige færdsel har frembragt en sti på flere tommers dybde i lavaklippen. Dette er nemlig en af bønderne fra de øst for liggende sysler, der for en stor del både handler og fisker i Guldbringe syssel, idelig benyttet vej. Efter et par timers ridt begynder nedstigningen, mere og mindre jævnt skrånende og temlig langvarig, der først ret tydelig giver en forestilling om, hvor højt man har været til vejrs, og som frembyder en smuk og udstrakt udsigt over Ånæs syssels neden under liggende sydvestlige del. Foruden denne vej fører endnu et par andre, ligeledes ad særlige og særlig benævnte passer, over heden, omtrent med samme udgangspunkt, men liggende mere i syd-østlig retning. Disse veje må nøje følges, ti forvildes man her, er det vanskeligt at komme ned fra hedens bratte østside¹⁾.

De hidtil beskrevne strækninger, som det er naturligst at sammenfatte under ét, har i længere tid også virkelig dannet en enhed, idet de to sysler som et »Guldbringe og Kjos' syssel«

¹⁾ I det tidligere nævnte fjæld Hengil er der flere smådale og ikke få varme kilder (også „elkilder“ og svovl skal i den nyeste tid være fundet her); en af disse varme kilder er rimeligvis den hver, som i følge annalerne opstod i Heingláfjældene i året 1339, da senderlandet hjemsegtes af frygtelige jordskælv, „10 favne på hver led, hvor der før var slet jord“. Uagtet dette fjæld tilligemed de derefter omtalte punkter ligger indenfor Ånæs syssels grænselinje, vælges det dog her at beskrive dem i forbindelse med den bygd, som de er i den nærmeste berøring med.

har været forenede under én øvrighedsperson. Det tilsvarende herredsprovsti kaldes endnu Kjalarnæsting, et navn der har holdt sig fra gammel tid; Kjalarnæss þing findes nemlig det til disse egne svarende landskab benævnt i Hákb's og Jónsb's 2det kap. Om dette da just har haft de samme grænser som Guldbringe og Kjos' syssel nu, er dog vanskeligt at afgøre¹⁾. At nordgrænsen uforandret er den samme, kan måske slutes af den Dipl. isl. I. s. 492 fig. anførte, med biskop Magnus' råd vedtagne, altingsbestemmelse, som henføres til år 1226, hvorved der fastsættes, at der af enhver gård mellem »Reykianess oc Bozar« skal betales en ostepgift til Vidøkloster; — i så fald måtte ved disse to stedsnavne angives ydergrænserne for Kjalarnæsting. Til bestyrkelse heraf kan henvises til et samtidigt brev fra samme biskop Magnus [Gissursón] til alle bønder og præster i »Kjalarnæs þingsokn« om gaver til samme kloster²⁾. Måske også et sted i Grg. (§ 167, — når intet andet udtrykkelig bemærkes, citeres altid Finsens udg.), hvis det var fuldstændigt, vilde have bekræftet det samme; der opregnes her forskellige herredsområder (heraðs tacmark, ekt.), indenfor hvert af hvilke tre valgte mænd skulde bestemme prisen på norske varer; som stedet nu er, ses kun, at én herredsbegrænsning var fra Tjorsåos til Reykjanæs, altså Ánæssyssel + det samme stykke af Gb., som er udeladt i ovennævnte biskopsbrev.

Ved benyttelsen af disse angivelser fra ældre tid møder rigtig nok den vanskelighed, at, som Maurer har fastslået og bestemt hævder³⁾, tingene og godordene i fristatens tid ikke kan betragtes som fast afgrænsede distrikter på grund af tingmændenes ret til — indenfor samme landsfjærding — at sige sig i ting med hvilken gode de vilde; kun landsfjærdingerne optræde som sådanne. Uagtet rigtigheden heraf må indrømmes, så at det vilde være unøjagtigt på et kort over Island i fristatstiden at drage bestemte grænser mellem landets 13 ting, er dog næppe derved udelukket, at man allerede i fristatstiden kan have forbundet en geografisk forestilling med hvert enkelt ting. Det må ellers forekomme forunderligt, at Hákb. og Jónsb. skulde kunne benytte de gamle tings navne som

¹⁾ Det nuværende Guldbringe og Kjos' syssel udgjorde som forhen bemærket største delen af Ingolvs landnam, der dog mod nord kun strakte sig til Brynjedalså (Ldn. s. 37 og 47) men til gengæld mod øst tillige indbefattede de dele af Ánæssyssel, der ligger vest for Ölveså og Öksará.

²⁾ Dipl. isl. I. s. 490 fig.

³⁾ Die Entstehung des isl. Staats s. 109 fig., 174—75; „Island“ s. 40 fig., 55, 156 fig.

benævnelse på bestemt afgrænsede landskaber (hver indbefattende et eller flere af de nuværende sysler) uden at behøve at angive grænserne for disse. Ser man hen til vårtingstederne, finder man netop disse liggende i midten af hvert af de nysnævnte ting eller landskaber. I og for sig synes det også en naturlig antagelse, at oprindelig ved fastsættelsen af tingenes antal et hensyn til landsbeskaffenheden har gjort sig gældende — ligesom jo øjensynlig nordlandets inddeling i fire ting i stedet for tre skyldes geografiske hensyn —, så at deres antal bestemtes i overensstemmelse med antallet af de større afdelinger, hvori landet naturlig faldt, og at man i hvert af disse lod de tre mægtigste goder — der altså sandsynligvis allerede tidligere har haft flertallet af øgnens folk som deres tingmænd — blive de af altinget anerkendte, til hvem upåtvivlelig største delen af de andre tidligere goder og deres mænd har valgt at slutte sig fremfor at have ulæmpen af at søge et længere bortliggende vårting. At tingets navn kunde forblive knyttet til landskabet, uagtet i tidernes løb adskillige af beboerne kom til at tilhøre andre ting, er naturligt nok, da upåtvivlelig til enhver tid flertallet af beboerne af ethvert af de store herreder (landskaber) tilhørte det i dette liggende vårting, om end på en noget broget måde fordelte mellem de tre gamle og muligvis flere andre nye eller uregelmæssig opståede godord.

Maurer påviser, hvorledes godordenes sammendynge på enkelte hænder i Sturlungetiden og bestræbelsen for at have sine tingmænd så samlede som muligt bidrog til, at tilnærmelsesvis territorielt afgrænsede herredømmer dannedes; men sådanne herredømmer af vekslende og rent tilfældig udstrækning måtte langt mere bidrage til at udslette erindringen om de gamle ting end til at omforme disse i landskaber. At de straks efter overgivelsen fremtræder som sådanne, må derfor snarere være en følge af en fra deres første oprindelse vedligeholdt forestilling om, hvilken landstrækning hvert af dem hovedsagelig omfattede.

Til de to anførte aktstykker fra 1226 (Dipl. isl. I. s. 490, 492), der i forbindelse med den omtalte § 167 af Grg. synes ganske bestemt at tale for en med tingene forbunden territorial forestilling, komme endnu andre, som i Dipl. isl. (s. 316, 318) henføres til omtrent samme tid (c. 1200). Således kan det næppe tænkes, at man kunde vedtage varetakster for et enkelt eller et par tinglags medlemmer, når tingsognet ikke nåede over et vist bestemt område; imidlertid se vi — på oven anførte steder — en sådan varetakst (fjårlag) vedtaget for Ånæs tingsogn (arnes

þingh sokn), og bestemmelser om prisen på forskellige varer vedtagne for Ánæs og Rangæinga tingsogne (um tvær þingsoknir Arness þingsokn ok rangæinga þingsokn skal eigi kavpa og eigi selia dyrra o. s. v.). Tilsvarende forestillinger træffer man mere eller mindre bestemt udtrykt flere steder i Grágás. Maurer har allerede anført flere slående steder af det yngre håndskrift¹⁾, men også i det ældre forekommer noget tilsvarende; således lögréttup, § 117, s. 215, hvor der siges, at lovsigemanden i stedet for en pligtforsømmende lovrettemand skal om muligt tage en mand fra det vartinglag, hvortil denne hører, men har lovsigemanden ikke kendskab til folk i den bygd (kann þar eigi menn fyrir í þá sveit), skal han bede de goder, der er fra samme tinglag, at skaffe manden; og Ómagab. § 143, s. 26—27, hvor der siges, at det er berettiget at lyse søgsmål mod alle fjærdingens beboere til overtagelse af en sådan trængendes forsørgelse, der ikke her i landet har nogen frænde, der har formue til at overtage forsørgelsen, og skal man som den sagen anlægges imod nævne en bonde, der bor i det tinglag (í þeirri þingsókn búi), hvor den, der skal forsørges, blev trængende i. Ligeledes er det vel naturligst at antage, at hvor der i loven (§ 62, s. 115) er tale om namsret efter en fredløs og der dér bestemmes, at de trængende slægtninge af den domfældte, som kommer til namsretten, skal dømmes til at gå på omgang i det ting (um þat þing), hvor namsretten er afholdt, men hvis der er to ting, der har fælles tingsted (nú ero þar þing 2 á einom þingvelli), skal de trængende gå på omgang i begge ting (fara um þau þing bæði), — at her da ved ting tænkes på et landskab af en vis udstrækning, snarere end på de personer, der hørte til vedkommende tingkreds.

Forskellige steder i sagaerne, hvoraf Maurer (Island s. 41) anfører adskillige, synes at vise, at disses forfattere, uagtet de na-

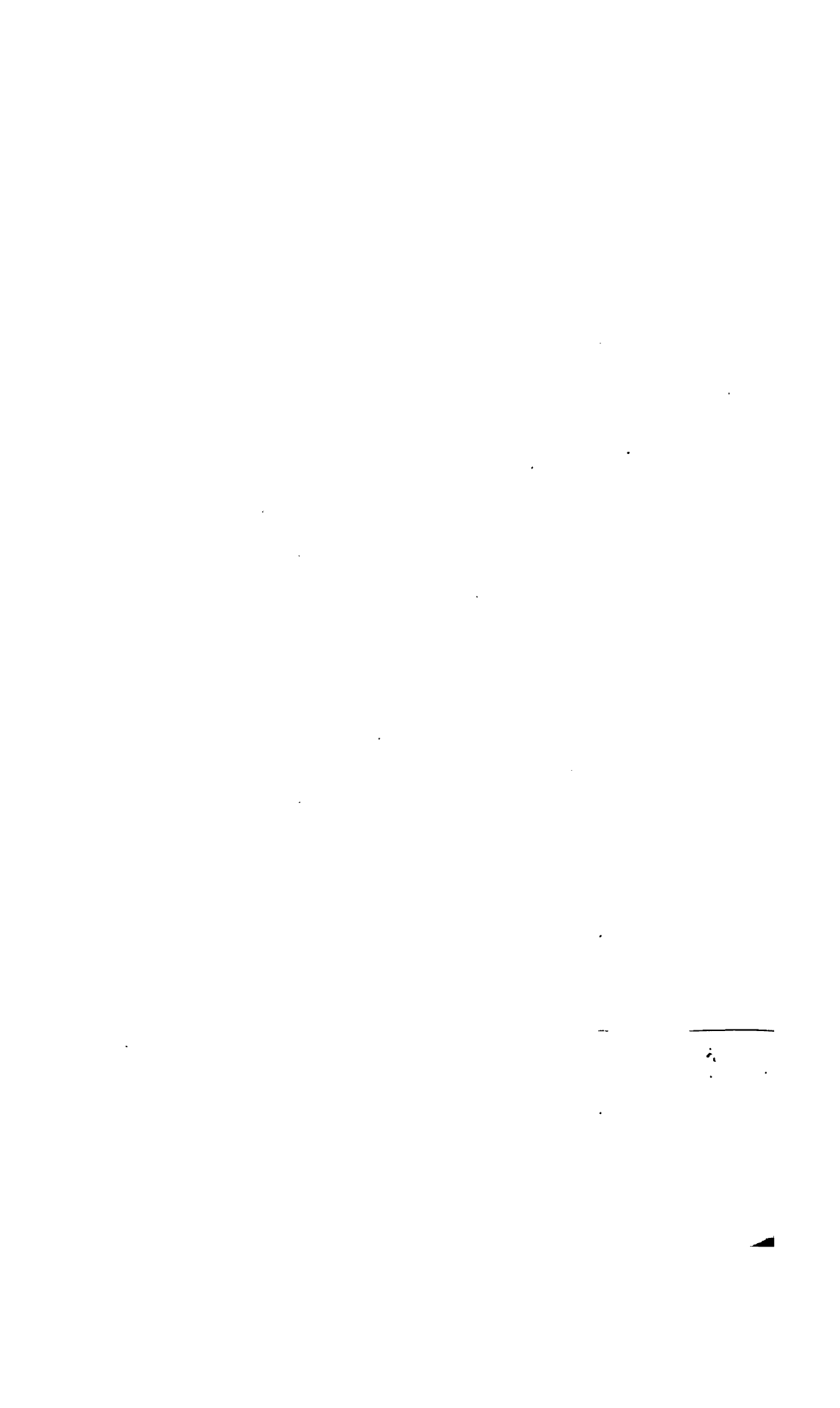
¹⁾ Kaupab. s. 460: Hvis en mand tager sig folk fra et andet ting (þingmark), skal han selv have alt ansvar for hvad der kan hænde med dem, men hreppsmændene er ikke pligtige til at hjælpe; s. 461: Hvis udenherredsmænd har sag at søge imod udlændinge, da skal de stævne og holde dom på den godes bolig, som de vælge af dem, som har godord i det ting (þingsókn), hvor sagen opstod (sem sakir göraz i); s. 463: Hvis købstævnet — hvor nordmænd har forbrudt sig — er i et andet ting (þingsókn), end den gode søger (heyr), som sagsøgeren er i ting med, eller i en anden fjærding, så skal sagsøgeren vælge, hos hvilken gode han vil have dom af dem, som er i det ting, hvor købstævnet er; men i Østfjordingsfjærdingen er det lige så ret at søge ved den købstaden nærmeste begravelleskirke som at vælge en gode til.

turligvis var sig vel bevidst, at tilslutningen til det enkelte godord var en frivillig sag, og ofte omtale en del af en godes tingmænd som vidt omsprede, dog forestillede sig godordet som knyttet til til en vis egn og godordets besiddelse som ensbetydende med hövdingaskabet over denne.

Efter Islands underkastelse under den norske konge ansattes sysselmænd i landet, først kun få, hvis sysler havde meget vekslende størrelse, senere udstykkede lensherrerne efter behag landet i større og mindre sysler, og først sent kom der nogen fasthed i disse forhold, så at syslerne for en stor del kom til at svare til de gamle ting (som disse kendes fra Hákb. og Jónsb.) i hvilket tilfælde navnet oftest blev uforandret, kun med ombytning af *þing* med *sysla*, eller hvor disse var for vidtløftige, kom til at bestå af en del af disse og da med nyt navn. Dog anvendtes indtil den nyeste tid og anvendes endnu de gamle benævnelser med *þing* for mange syslers vedkommende i skrift og i daglig tale, især, som anført, hvor talen er om gejstlige forhold. Navnene på de her beskrevne to sysler er begge sådanne ny opståede. Kjos' syssel, hvis navn naturligvis er taget fra bygden Kjos, nævnes allerede i det 15de årh.¹⁾; benævnelsen Guldbringe syssel skal først forekomme fra det følgende århundrede, og navnet skal være taget fra en bakkeskråning på sysselgrænsen²⁾.

¹⁾ Arnesen, isl. Rættergang s. 477.

²⁾ Jon Olavssön fra Grunnavig (om hvem mere senere) nævner lejlighedsvis i et af sine utrykte arbejder (Addit. 8, 4to. s. 2623), at en samtidig af ham, Jon Torkelssön († 1759), der havde skrevet et latinsk lovprisningsdigt „Chrysores“ om Guldbringe syssel, deri havde forseggt en (uheldig) forklaring af navnet, men at han (J. O.) havde meddelt ham, at han havde fået at vide, at der på grænsen fandtes en blomsterklædt skrænt, som kaldtes Gullbringa, id est pectus aureum. — Jon Torkelssöns digt findes på det kgl. bibliotek (Gl. kgl. Saml. 2874, 4to.), det er ledsaget af forklarende noter, og bagefter følger en gengivelse af en del, af Jon Olavssön mod enkeltheder i digtet gjorde, indvendinger med tilhørende gendrivelse. Det ses heraf, at den omtalte skrænt Guldbringe skal være i nærheden af Geitahlíð — en omtrent $\frac{1}{2}$ mil lang fjældskråning på sydkysten af Reykjanæshalvøen, på grænsen mellem Gb. og A.; i følge sognebeskrivelsen skal dens skønhed i senere tider meget have tabt sig. — Jon Olavssön mener, at navnet først er opkommet efter reformationen, og at det skyldes de danske, hvem det er forekommet smukt og tillige passende, da dette sted lå på sysselgrænsen. — Vilde man antage, at syslets navn havde sin oprindelse fra „Guldbringerne“ i Mossfellssvejt, måtte man antage, at denne bygd først senere var bleven udskilt fra Gb., hvad vel ikke er tilfælde.

Ånæs syssel (Árness sýsla).

[Indbyggerantal: c. 6000].

Som omtalt under beskrivelsen af hederne oven for Guldbringe og Kjos' syssel, fører vejen over Hellesheden til **Ånæs** (Árness) syssel, og da først ind i det flade græsrigge **Ölves** (Ölfus), der er et af de otte landskaber eller herreder — dette ord bruges nemlig ikke om landets verdslige inddeling, men kun i betydningen bygdelag, naturlig begrænset landsafdeling o. d. l. —, hvori natur og sædvane har inddelt dette store og folkerige syssel, medens det i verdslig henseende er delt i 13 hrepper; Ölves udgør i forbindelse med det vest herfor langs stranden liggende **Selvåg** (Selvogr) sysslets sydvestlige del. Under den langvarige, jævnt skrånende nedstigning fra Hellesheden ser man først lige for sig det kompakte **Ingolvsfjell** og **Ölveså** som en lysende stribe, senere til højre åens store bredning og i horisonten havet. Til venstre skyder sig frem forskellige meget maleriske og takkede forgreninger af Helleshedens udløbere. Fra fjældheden går vejen lige ned mod gården **Reykir**, der ligger ved munden af en lille dal, som her skyder sig i nordvest op mellem fjældene, på den anden side den dalen gennemstrømmende **Varmå**, som her antager dette navn efter de herværende varme kilder, men som i øvrigt så vel under sit tidligere løb som på sit senere gennem Ölves har flere andre navne, På Reykir boede i Sturlungetiden den bekendte **Gissur Torvaldsson**, den senere Gissur jarl, en tid lang i sine første hövdingear. Da **Sturla Sighvatsön** havde overlistet og fanget Gissur ved **Apavatn**, begav han sig med ham herhen, og under opholdet på Reykir blev

det bestemt, at Gissurs fætter Hjalte, biskop Magnus' søn, skulde overtage alle hans godord og det hele hövdingdømme, Gissur selv skulde forlade landet, — en overenskomst, der rigtignok fik en ganske anden betydning end den tilsigtede, da Hjalte viste sig at stå i ledtog med Gissur, så at den endog blev indledningen til selve Sturlas fald (Sturl. I, 351 ff.).

Reykir er i øvrigt mest bekendt af sine varme kilder, der jo også har givet stedet navn. De ligger lidt oven for gården på begge sider af åen. Indtil for kort tid siden kunde man her se en virkelig springkilde, den såkaldte »Lille Geysir«, men for 10—20 år siden ophørte den ut sprudle¹⁾. Tæt oven for tunet på Reykir ses dens krater, et par alen i gennemsnit, ikke som sædvanlig tragtformigt, men omtrent som et uregelmæssig boret eller hakket hul i kiselen. Det er fyldt med smukt blåligt vand, hvorigennem store dampblærer stige op; hyppig øges dens virksomhed, kogningen tiltager, og vandet i midten af krateret sprudler et kvarter op. I kanten af den kilden omgivende høj af kiselsinter findes en mindre hver, der til en vis grad synes at følge dens bevægelser. I ældre tider har springkildernes virksomhed her været overordenlig. Årbøgerne²⁾ fortæller således, at under et jordskælv 1597 forsvandt den store hver Geysir i Hveragærde (Hveragerði)³⁾ syd for Reykir, og der kom op igen en anden hver oven for tunet på Reykir, som er endnu i dag og sprudler meget, dog ikke som den store før havde sprudlet; thi det havde ikke været uden fare at passere vejen, som lå ganske tæt ved den, således som man end kan se på størrelsen og sporene derefter; ti der er endnu kildedstedet tilbage, bredt med kogende vand. Og der er lang vej

¹⁾ Navnet Geysir — med dansk endelse egenlig »Geyse« — er til forskellig tid bleven tillagt forskellige berømte springkilder på Island; oversat betyder det »den fremstyrrende, stærkt sprudlende«.

Iblandt Ölveshvererne synes særlig Lille Geysirs virksomhed at have været hyppige forandringer undergivet; i følge G. Oddssøns Landaskipunarfræði (1822) s. 190 var den dengang temlig rolig; i H. Friðrikssøns Landaskipunarfræði (1854) s. 114—15 fortælles, at den havde udbrud regelmæssig hver sjette time. I et brev til F. Magnussøn fra Th. Sveinbjörnssøn (Hjalmholt 4/8 1829) — nu i Gehejmearkivet — berettes, at under de jordskælv, som i løbet af vinteren og våren havde fundet sted i disse egne af Ånæs syssel, havde den hver i Ölves, som kaldes Geysir, sprudlet lige så stærkt som sin navne i Biskopstungerne (A.), og da meddelelsen om den, sprudlede den omtrent 50 al. højt.

²⁾ Björn på Skardså (II, 18) ifg. O. E. S.

³⁾ »gerði« betyder egenlig den ved et gårde indhegnede plads.

dér imellem, hvor den Geysir er, som nu siden har været, og åen imellem. Blandt de andre kilder falder nu mest i øjnene et temlig stort bassin syd for åen — formodentlig den 1597 forsvundne Geysirs krater —, således som de varme kilder selv danner dem, skål- eller tragtformige, ved rundt om sig at afsætte hvidgul kisel-sinter, hvor smukt blåligklart, kogende vand vælder op i midten, og flere mindre af samme slags, samt kilder med boblen eller kogen så stærk, at vandet skydes flere tommer i vejret. Den morsomste af de herværende kilder ligger ligeledes syd for åen, men lidt højere oppe, tæt ved vejen, der fører ind i dalen; det er den såkaldte Grýla (o: skræmslet), en lille kilde med et langagtig uregelmæssigt krater, lavest ved dets forreste ende. Hveren sprudler omtrent hvert kvarter, man ser da vandet stige op til kraterets overflade, derefter begynder en heftig boblen i den bageste del af krateret, og det kogende vand kastes nu i en langagtig bue på omtrent et kvarters højde frem gennem krateret, medens det overfløede vand løber bort over den forreste lavere rand. Desuden er på begge sider af åen flere dyndkilder; syd for åen ses et lille bassin med blåligt dynd, der i store bobler skydes op forskellige steder; nord for åen ser man et steds en dyb kildeåbning, hvor det blå dynd koger som i en stor kedel et par alen under overfladen, et andet steds en rød dyndkilde til dels dækket, hvor det kogende røde dynd kun ses gennem mange små huller; og ved flere kilder høres kun larmen af det kogende vand eller dynd, men dette selv ses ikke på grund af kiseliskorpen, som dækker åbningen¹⁾. Fra

¹⁾ Fra begyndelsen af forrige århundrede, da de underjordiske kræfter endnu var i fuld virksomhed her, har man en interessant beskrivelse af Ölves: *•Descriptio Ölves hrepps anno MDCCIII. ved Halvdan Jonssön (AM. 767, 4to.)*, hvor også hvererne ved Reykir skildres, og følgende fremhæves som de mærkeligste: Blandt de mange i det såkaldte Hveragærde var der en omtrent en favn fra alfarvejen med kogende vand; her sås jævnlig af vejfarende folk to fugle svømme, af størrelse som små ænder, kulsorte med hvide ringe om øjnene; efter at have svømmet lidt omkring dykker de under og kommer ikke mere op. (Om disse *•hverafugle. ved også Egg. Olavssön og Bj. Povlssön* meget at berette i deres rejsebeskrivelse, fra forskellige steder på Island, og angivelserne har været så nøjagtige og tilsyneladende pålidelige, at disse ellers ikke overtroiske forfattere ikke tør forkaste muligheden af sådanne fugles tilværelse, se f. eks. E. O. § 846). En anden kilde sydvest herfor var vel kun lille af omfang, men spyede vand og tyk røg højt op i luften, når vejret begyndte at blive uroligt, men i tørt og roligt vejr opsendte den kun sædvanlig røg. Hinsides åen (øst for denne) fandtes den såkaldte Badstuehver (Badstofuher) dybt

Reykir fører vejen, snart over moser og enge, snart over grussletter med lavagrund, langs foden af Helleshede med Ölvesets udstrakte enge til venstre, til det omtrent en mil sydligere liggende Hjalle (Hjalli), der ligger tæt under hedeskrænten. Gården, der som sædvanlig står lidt højere end de nærmeste omgivelser, har øst for sig kirken, vest for sig en lille bæk. I oldtiden et hövdingesæde huser denne gård nu kun fattigdom på grund af den her stedfundne udstykning. Forskellige sagaer nævne Hjalle som bolig for hövdingen Torodd gode og hans endnu mere bekendte søn Skafe lovsigemand. Flóamannasaga (s. 160—61) underretter os om, at Skafe oprindelig havde ladet bygge en kirke vest for bækken, og ved den blev hans fader Torodd, hans svoger Torgils (sagaens helt) og Bjarne den spage fra Gröv jordede, men siden flyttedes deres ben til det sted, hvor kirken nu står, ti Skafe lovede at lade opføre en kirke, da Tora (hans kone) brækkede sit ben, da hun var ved sine lærreder. På Hjalle grebes 1541 den

nede i et omtrent to fod bredt hul, der stedvis kaster kogende vand med voldsom røg og damp höjt op i luften, så det er vidunderligt at se; når hverken sprudler op og giver vandet fra sig, render der en bæk derfra og ud i åen, men når dette har været kort tid, suger hullet alt vandet i sig igen, så at man næppe ser spor af det, indtil vandet i hullet igen vokser, hvorpå kilden igen sprudler på ovenbeskrevne vis. Nærmest fjældet oven for Reykja tun er en kilde kaldet Geysir. hvis frygtelige larm et fjældskred nu for nogle år siden har stanset. Desuden fandtes endnu vest for tunet en kilde, omtrent tre alen i diameter, kogende med rent vand, der suger indtil 20 alen lange vadmelsstykker i sig og spyr dem fra sig igen i en bylt, når den sprudler. Endvidere omtaler den nævnte forfatter vandets forstenende kraft, der viser sig på uld og andre bløde legemer som henlægges i de fra hverene strømmende bække. [Foruden i rejsebeskrivelsen på oven anførte sted, § 846, omtaler Egg. Olavsson også Ölveshvererne i sin 1749 udkomne latinske afhandling *Enarrationes historicae de natura et constitutione Islandiæ*, s. 92—98, en bog, der i øvrigt kun på de færreste steder er støttet på selvsyn. — Om den måde, hvorpå forf. forberedte sig til sidst nævnte arbejde, foreligger der interessante oplysninger i hans i Andvari. III trykte islandske fore-spørgsler ²⁰/, 1749 topografien vedrørende]. — Svend Povlsson — senere død som læge i Skaftafellasyssel —, der i 1791 og følgende år rejste som naturforsker med offentlig understøttelse på Island, og som fra denne rejse har efterladt sig udførlige og særdeles interessante dagbøger (III b. i fol.), der nu befinde sig i det islandske literære selskabs (bókmentafélags) besiddelse, fortæller, at ved Reykir, hvor der vrimlede af hverer, hvoraf mange sprudlede af og til, dog ikke synderlig höjt, var der opstået en mængde ny ved jordkælvet 1789, men at mange af disse dog allerede igen (1793) var forsvundne.

sidste katolske biskop i Skálholt Ögmund Póvssön, der på grund af blindhed allerede tidligere havde frasagt sig embedet, af den danske befalingsmand Kristoffer Hvitfeld, og førtes til Danmark, hvor der blev anvist ham ophold i Sorø kloster. (Herom kan læses udførligere f. eks. hos Espolin III d. s. 133 ff.). — Et på Hjalle lokaliseret sagn om den fabelagtige Bård Snefjældsas' datter Helga er i visse henseender ikke uden interesse. På Hjalle findes nemlig (i følge den antikvariske indberetning 1821) en stald »Granahesthús» kaldet, hvori et stort klippestykke (hella) er anbragt, som Helga Bårdsdatter i følge sagnet har ladet føre derhen på ryggen af sin hest, ad en i tunet beliggende, efter den benævnt strækning »Granafloót». Herom nævnes intet i Bårds saga, derimod siges, hvor Helgas vinterophold på Hjalle omtales (s. 14): »Det var hende, som var en vinter på Hjalle i Ölves hos Torodd og hans søn Skafté, og ikke Gudrun Gjokedatter, som nogle siger». Da nu hesten Grane tilhører Völsung-Gjukungesagnkredsen, ligger det nær at formode, at hvad der nu fortælles om Helga på Hjalle, tidligere har været et på Island udformet sagn om Gudrun.

I Kristnisaga (s. 22) fortælles, at i det afgørende øjeblik under forhandlingerne på altinget om kristendommens antagelse, da det så ud til, at landet skulde spaltes i to samfund, kom en mand løbende og fortalte, »at jordild var kommen op i Ölves, og at den vilde løbe på Torodd godes gård», en begivenhed, der af hedningerne fremstilledes som et tegn på gudernes vrede, indtil Snorre gode afvæbnede dem ved at spørge, på hvem vel guderne vrededes, »da det hraun, vi nu stå på (o: det forhistoriske Tingvoldhraun), brændte». Denne lavastrøm som således år 1000 truede Hjalle, antages almindelig for at være det lille hraun Þurrárhraun (Töráhraun) der nordøst for Hjalle fra heden strækker sig ned mod moserne.

Hinsides engene hæver egnens præstegård, det i HGrk. (s. 26) nævnte Arnarbæle (Arnarbæli) sig, og vejen hertil, aldeles ufremkommelig uden kyndig vejviser, er godt skikket til at give en forestilling om Ölvesets ejendommeligheder. Over flade oversvømmede strækninger, fugtige enge, bæk- og åmundinger eller forgreninger af Ölveså går det, over et marskland, der allerede nu er berømt for sin rige høavl, men som med den fornødne udgræftning og vandafledning vilde kunne blive et af hovedsæderne for Islands kvægavl. Arnarbæle ligger sammen med flere andre gårde særdeles smukt på en stor høj eller bakke tæt ved Ölveså, der syd for gården danner en stor sølignende bredning. Fra gården får man en særdeles god oversigt over hele landskabet. Mod vest hinsides engene begrænses

udsigten af den stejlt, næsten som en mur, affaldende Helleshede, og op fra denne hæver sig flere fritstående, smukt formede fjælde; blandt disse er **Skålefell** (Skålafell), hvorfra der er en vid udsigt over de omliggende sysler. Traditionen tillægger det navn efter Ingolvs »skáli«, hvad der også stemmer med fortællingen i Ldn., at Ingolv lod gøre skåle på Skålefell, derfra så han røg ved Ölvesvatn (o: Tingvoldssøen) og fandt der sin bortløbne træl Karle.

Længere i nord viser sig Hengilen og de kløftede mosgroede Reykjafjælde, og længst i nordøst ved et fjældstrøg sammenhængende med disse det anselige **Ingolvfsfell** (Ingólfsfell), der ses fra ethvert punkt i Ölves og ellers aldeles har karakteren af et fritstående fjæld. Midt på den svagt hvælvede fjældryg ses en høj — synlig til alle sider fra fjældet undtagen nord fra — aldeles af form og tilsyneladende af størrelse som en kæmpehøj, hvormed den derfor på afstand har en skuffende lighed; i höjen, der bærer navnet Inghóll, skal i følge et almindelig udbredt sagn Islands første bebygger Ingolv være højlagt. Sagnet er temmelig gammelt; allerede recensionen E. af Landnamsbogen — og noget lignende er også antydnet i C. — føjer til Ldn.s tekst (s. 36) om Ingolv: »Han var den tredje vinter under Ingolvfsfell vest for Ölveså«, sætningen »hvor nogle sige, at han er højlagt«; derimod har den ældre Islendingabog (s. 4) kun: »Ingolvfsfell er vest for Ölveså, hvor han (o: Ingolv) siden udstrakte sin besiddelse over.« Kommer man op til höjen, hvad der kun uden besvær kan ske fra nordsiden, skal den vise sig at bestå af klippeblokke, grus og sten og i det hele gøre indtrykket af at være en naturlig højde¹⁾. Fjældet skråner med sin øverste halvdel jævnt for derefter at falde stejlt af mod sletten; kun mod syd fremskyder det en lavere udløber. Neden for denne ligger en kegle- eller pyramideformig højde Kögunarhóll, der tidligere skal have heddet Knörhóll, og hvori sagnet lader Ingolv have sat sit skib.

I HGrk. (s. 4) siges det om en mand Sigurd mule, der op-

¹⁾ Den bekendte biskop Brynjulv Svendssön (1639—74) red, ifg. Descr. Ölves, op på fjældet for at bese höien, der ved denne lejlighed målttes og viste sig at være 200 fv. i omkreds. Sml. E. O. s. 859. — Ifg. den antikv. indberetn. (1821) skal der til Ingolv og Inghol knytte sig et lignende, eller samme sagn, som til Egil på Mossfell i Mosfellsøvejt og til Ketilbjörn på Mosfell i Grimsnes: kort för sin død skal han af sine to trælle og en tjenestekvinde have ladet sit gods skjule i Inghol og derpå have dræbt disse på de efter dem benævnte steder i fjældet (Ímuskarö, Kagagil, Kallbakr).

fostrede en datter af den ved sydenden af Tingvoldsøen boende Grimkel gode, at han boede på gården **Fell** (undir Felli), og senere hen (s. 38) fortælles det, at Grimkels søn Hörð lader alle de varer føre under Fell til Sigurd mule, som hans fader overlader ham til hans forestående udenlandsrejse, der skal udgå fra havnen Eyrar (øst for Ölvesåens udløb). I et membranbrudstykke af en som det antages ældre recension af Hörds saga er Sigurd mules gård kaldet **Fjall** (hann bio undir fjalli, Ísl. s.: II, s. 476). Denne gård Fell eller Fjall er utvivlsomt ødegården Fjall, af hvis tømter og tun der ses spor kort syd for Ingolvsvell. A. M. (1706) nævner Fjall som en i sin tid ret betydelig ejendom, hvor der endog i følge sagnet fordum skulde have været kirke; ved begyndelsen af forrige århundrede var der imidlertid af den ældre ejendom opstået fire gårde, hvoraf en bevarede navnet Fjall og gårdens oprindelige plads; senere er denne yngre gård Fjall, tilligemed en anden af de fire (Fossnes) lagt i øde, så at nu kun to (Langarbakki eller -bakkar og Hellir) står tilbage.

Mellem Arnarbæle og Ingolvsvell ligger den i HGrk. (s. 57) nævnte gård **Bakkáholt** (Bakkárholt). Over Ingolvsvell ligger nordgrænsen for Ölves, og omtrent herudfor falder Tingvoldsøens afløb Sog i den fra nordvest kommende Hvitá, begge anselige vandløb, der efter deres forening danner Islands måske betydeligste elv Ölvesá (Ölfusá). Denne kan kun passeres ved hjælp af færger, af hvilke et par findes på den strækning af åen, der løber sydøst for Ingolvsvell, adskilt fra dette ved en smal engstrækning; åen er her vistnok hen ved 600 al. bred; begge færgegårdene ligger på den anden side åen. Det mest bekendte og benyttede færgested er dog ved munden af Ölvesá, hvor åen snævrer sig ind igen efter den store bredning¹⁾. Her skyder sig en smal sandtange frem mellem åen og havet, og fra enden af den foretages overfarten, der som sagt besørges fra en på den modsatte side af åen liggende færggård, et forhold, der her, som andetsteds på Island, volder mangfoldige ulæmper for alle de rejsende, der kommer fra den side, hvor ingen færggård findes; skønt indsnævret er åen her bred nok — omtrent dobbelt så bred som udfor Ingolvsvell —, så at hestene sædvanlig bruge c. 10 minutter til at svømme over den.

Endnu et par steder står der tilbage at omtale, der, hvorvel

¹⁾ Osøre (Óseyri) kaldes stedet med et navn, som vel (oprindelig) tilkommer åmundingens østre bred, men som synes at være gået over til at omfatte selve udløbet.

deres beliggenhed ikke længer vides med sikkerhed, da deres ældre navn er glemt, dog med mere eller mindre sandsynlighed kan henføres til denne egn. Først må da her det i et par sagaer (Flm. s. 153, Nj. s. 105, 122) omtalte landingssted **Arnarbælesós** (Arnarbælisóss) nævnes; navnet opfordrer på en vis måde til at søge det her, om end først og fremmest dels den omstændighed, at Arnarbæle, hvorefter stedet skulde have taget navn, ikke ligger umiddelbart ved Ölvesåens munding (ós), dels de for skibsfarten ugunstige forhold her, må vække nogen tvivl. — De herved vakte betænkeligheder lode sig dog måske overvinde. Hvad da først Ölvesåens farbarhed angår, da findes der vistnok uden for åens nuværende munding en sammenhængende række af blinde skær, der i høj grad måttte vanskeliggøre en indsejling eller endog gøre enhver sådan umulig; men forskellige forhold synes at tale for, at Ölveså tidligere, i det mindste til dels, har haft et andet udløb. Fra den nuværende munding og vest efter, omtrent en mils vej, udgøres nemlig strandbredden af en sandstrækning Skejd (Skeið)¹⁾, der nu efter de gårde, hvortil den hører, deles i Hraunskejd og Torlakhavn- (porlákshafnar-) eller Havnar- (Hafnar-) Skejd, hvis grænse fælder omtrent midtvejs på Skejd'et ved den såkaldte Miðalda. I fordums tid skal Ölveså til dels være falden i søen ved Midalda, og den smalle sandstrimmel øst herfor have været en lille ø Skerdingaholm (Skerðingahólmi), hvorpå stod en egen gård. Navnet Skerdingaholm er sikret ved flere ældre dokumenter, således siges i Vm., at at kirken i Arnarbæle i Ölves ejer en fjerdedel i Skejd (og) en fjerdedel i Skerdingaholm. Fremdeles anfører P. Melsted — i sin sysselbeskrivelse for Ånæs syssel —, at det fremgår af talrige vidnesbyrd, som 1631 fremførtes for retten i anledning af en strid, som Skálholts bispestol havde om drivgodsrettigheden på Hraunskejd, at det daværende Hraunskejd havde forud heddet Skerdingaholm, og Ölveså da havde haft udløb ved Midalda, men havde siden ødelagt holmen og brudt sig vej øst over den, til hvor den nu løber forbi Osøre. (En arm af åen må dog åbenbart have løbet her før; dette fremgår allerede af navnet Skerdingaholm; desuden forekommer «Óseyri» allerede i begyndelsen af det 14de årh. — Bsk. s. 389 —). Nogle vidner beretter endog de nærmere omstændigheder ved, hvorledes Skerdingaholm omtrent 100 år forud, da den var bleven ubebyggelig, blev ophævet som særskilt

¹⁾ egl. løbebane, flad og jævn strækning, hvor man kan lade hestene strække ud (skeiða).

jord¹⁾. Ud for Midalda er ren sø og dybt nok, til at skibe her kunde gå op i åen. De nærmeste omgivers natur synes også at bestyrke hypotesen om et fordums udløb her, ti vil man f. eks. fra den oppe under heden liggende gård Hraun ned på den omtalte sandodde, passerer man netop en strækning, hvor man endnu rider i vand²⁾. At noget af Ölvesås udløb skulde have båret navnet Arnarbælaós, synes dog, i betragtning af at gården Arnarbæla ligger ikke så lidt ($\frac{1}{2}$ —1 mil) højere oppe, ikke rimeligt. Derimod kunde man antage, at da der ved Ölvesåens udløb næppe har været noget sikkert leje for oldtidens skibe, landingsstedet af den grund måske havde fået navn efter det sted, hvor skibene lagde sig ind eller fortøjede. Muligheden heraf bekræftes ved en beretning i Ldn. (s. 318) om landnamsmanden Alv den egdske. Han drog til Island og landede med sit skib i den os (munding), som har fået navn efter ham og hedder Alvsos (Álfsós); han besatte hele landstrækningen uden for Varmå og boede på Gnúpur (át Gnúpum). Her er Ölveså ikke nævnt, uagtet han for at komme i Alvsos måtte sejle ind ad Ölvesåens munding og op gennem Varmåens nedre løb, den såkaldte Torlejvslæk (Þorleifslæk). På samme måde kunde man antage, at Arnarbælaós var en ved Arnarbæla værende åmunding, hvor havskibene sædvanlig lagde ind og søgte den havn, som selve Ölvesåens altfor brede og måske i flere henseender farlige munding ikke frembød. En sådan åmunding har netop været her, i det Varmå i ældre tider faldt i Ölveså kort øst for Arnarbæla, men

¹⁾ Den samme sag behandlede på altinget 1632, og en fremstilling heraf findes i altingsbogen for samme år, sag nr. 4. Til bestyrkelse for, at Skejd kun har strakt sig til Midalda, fremlægges en måldage om, at Arnarbæla kirke ejer en fjerdedel af alt drivgods på Skejd, vest fra Skjolklett og øst til Midalda og øst til Ölveså., hvorhos flere gamle mænd vidne, at de har hørt af sig ældre mænd, at Ölveså havde haft udløb ved Midalda, og at navnet Skejd kun havde gældt for strækningen mellem Skjolklett og Midalda., ligesom nogle mænd vidnede, at Skerdingaholm ligger østen (skal vel være øster?) fra Midalda til Ölveså.

²⁾ I forholdene, som de i den tidligere nævnte „Descriptio Ölves“ skildres, finder man måske en lævning af den ældre tilstand. Der siges dér, at Ölveså falder i søen ikke langt neden for færgestedet ved Osøre, men i to arme, hvoraf den ene løber øst med landet, den anden vest med Skejd'et, en forgrening der foranlediges af Håsteinar (Höjstene), som ligger midt i åens gab. Disse Håsteinar er store klippeblokke, der er tørre ved ebбетid, men under vand med floden, da de kun viser sig ved brændingen her. Vest for Håsteinar ligger Håsteinasund, hvor man kan ro ind med lastede storbåde. — Nu til dags er åen så opfyldt af rev og grunde, at den knap nok er tilgængelig for både.

for omtrent 200 år siden brød den sig vej til Alvsos og således til Torleivslæk¹⁾. At der ved Arnarbæle har været anlægssted for havskibe, bekræftes af endnu levende sagn, til støtte for hvilke flere stedsnavne anføres, således en tidligere husmandsplads Búlkhus (=: Lasthus) i tunet vest for præstegården, hvor skibene siges at have losset — se også angående dette Descr. Ölves²⁾.

Et andet, om end til dels ufrivilligt, landingssted, der med større sikkerhed kan søges her, er „Vikarsskeið“, hvor to gange en med skibbrud forbunden landing nævnes at være foregået; det således benævnte sted må antages netop at svare til strækningen Skejd³⁾. I Laxd. og Ldn. fortælles, at Unn (eller Aud) — som efter sin landing begiver sig til Kjalarnæs — landede på sønderlandet på Vikrár- (eller Vikars-) skeið, skibet sønderbrødes aldeles, men alle folkene og godset reddedes. — I HGrk. fortælles, at Orm kom ud på på Vikarsskejd ved Tjorså, de brød skibet. Den ældre udgave af HGrk. (Hólum 1756) læser i stedet for Tjorså Ölveså, hvad der også passer bedst med den vej sagaen i det følgende lader Orm tage fra skibet⁴⁾. — Også det Ísl. s. medfølgende kort har „Vikarsskeið“ ved Ölveså. At denne beliggenhed af Vikarsskejd er den rette, fremgår med sikkerhed af Heimskr.'s beskr. (s. 152), hvor der fortælles om den modtagelse, som den af Harald blåtand til Island udsendte troldmand fik af landvætterne. Efter at han forgæves havde forsøgt landgang i Vopnafjord på Østlandet, i Øfjord på Nordlandet og i Bredefjord på Vestlandet, for han syd om Reykjanæs og vilde gå op på „Vikars-

¹⁾ Se Descriptio Ölves.

²⁾ Da imidlertid også en anden anskuelse, at Arnarbælesos skulde være at søge under Øfjældene (R), har meget for sig, tør man næppe, selv om man virkelig vil antage, at Ölveså i ældre tid har været sejlbær, med sikkerhed gå ud fra, at det oftnævnte landingssted har været her. — Hvad der kan tale for, at Arnarbælesos har været under Øfjældene, vil på sit sted blive anført.

³⁾ Navnet forekommer i forskellige former: HGrk. (s. 57) Vikarsskeið; Laxd. (s. 8) Vikrárskeið; Ldn. (s. 110), i teksten, Vikarsskeið, men B. Vikars skeið, E. Vikarskeið. Turde man antage B.s „Vikars skeið“ for det oprindelige — kun med et s for meget —, vilde man få en mere tiltalende form af navnet: Vikarsskeið (af „vikr“ = pimpsten), som vilde svare meget godt til de stedlige forhold på Skejd, da der her (på Havnarakejd) skal ses mange „vikr“lignende sten.

⁴⁾ Indride, der afhenter Orm for at føre ham hjem til sin gård i Skorradal i Borgefjord, rider med ham „sunnan hjá Bakkárholti, um Grafning ok Búlsfell, og svo hjá Úlfjótuvatni, ok þaðan til Ölufvatns“.

skeið. Der kom imod ham en bjærgrise med en jærnstav i hånden; hans hoved ragede op over fjældene, og mange andre jætter fulgte ham. Derfra for han (o: troldmanden) østerpå, langs med hele landet (o: kysten af sydlandet); der var da ikke, siger han, uden sandstrækninger og havnløs kyst og stærk brænding udenfor. Da var Broddhelge i Vopnafjord, Eyjolv Valgerdssön i Øfjord, Tord gelle i Bredefjord, Torodd gode i Ölves¹⁾.

Allerede i dette landskab møder et af de næsten utallige Grettetstag (Grettistak, fit.-tök), store stene, som Grette, i lighed med hvad der enkelte steder i sagaen fortælles om ham, skal have løftet og lagt på den plads, hvor de nu befinde sig, og af hvilke næsten enhver egn på Island ved at opvise en eller flere; men med deres ægthed er det rigtignok slet bevendt, og det er ikke langt fra, at enhver løsreven klippeblok, hvis stilling var noget karakteristisk fritliggende, når størrelsen ikke var altfor overdreven, uden videre er bleven kaldet »Grettistak»; at de fleste af dem langt overgår, hvad endog den stærkeste mand vilde kunne rokke, forstår sig af sig selv. Denne her omtalte, der står under det over Hellehede førende Olavsskard, skal høre til de aldeles urokkelige.

Forbi den for sit fiskeri bekendte store bondegård Torlakhavn (Þorlákshöfn) strækker Ölves sig endnu en mils vej langs stranden tæt under den høje vulkanske fjældhede. Derpå begynder Selvågens smalle mellem sø og fjæld indsnævrede bygd, der i karakter meget nærmer sig egnene på sydsiden af Guldbringe syssel. Jo længere man kommer mod vest, desto højere og brattere bliver fjældskrånningen, flere steder har lavastrømme fra fjældssiden styrtet sig ned mod søen. Eggen tager navn efter en bred og kort lille bugt Selvåg (Selvoggr, ældre -vággr), inden for hvilken der

¹⁾ Øst for eggen om Vikarskejd skulde der i følge ovenstående ikke langs sydkysten findes nogen almindelig bekendt havn. Vikarskejd selv kan dog vel ikke have været noget indbydende landingssted. Derimod har der — bortset fra hvorledes det har stået sig med Ölvesámundingen i denne henseende — øst for denne fra gammel tid været et meget benyttet landings- og handelssted (det nuværende Ørebakke), der vel kan have lokket skibe i nærheden af Vikarskejd. I tilfælde af hårdt vejr her er man endnu ofte nødt til at løbe op på sandet, og at skibene fra denne havn kan være udsatte for skibbrud på „Vikarskejd“, ses f. eks. af Flatb. III, 557—58 (annalen for 1337), hvor der siges, at tre skibe kom meget tidlig „á Eyrar“ (o: til Ørebakke), et lagde straks i havn, men to drev op „på Skejd vest for Ölvesá“.

ligger en lille sø eller dam, der ved en os står i forbindelse med vågen; heromkring gruppere gårdene sig, der alle i høj grad lide under det skadelige sandfog; havne findes her ikke, og selv med både kan det være vanskeligt nok at finde de enkelte brugelige landingssteder. Øst for vågen findes den største samling af huse og gårde, og noget vest for disse står ene på den øde sandstrækning Strandar-kirke; tidligere hørte til kirken en i sin tid anselig gård Strönd¹⁾, men i omtrent 150 år har gården været i øde på grund af sandfog. Strandar-kirke har i den nyeste tid fået en vis berømmelse, i det den gamle katolske skik, til frelse fra fare eller for at bevirke et ønskes opfyldelse at love noget til (heita á) en gudelig stiftelse, med hensyn til denne kirke forunderlig nok er levet op igen endog efter en temlig betydelig målestok. Om den før nævnte sira Erik Magnussön (galdremanden), der i sin tid havde dette kald, minder endnu en stor kunstfærdig »Eriksvarde« højt oppe på kanten af en stejl fjældbrink. Foruden fiskeri er fåreavl indbyggernes hovederhvervskilde, og fårene finder også på fjældheden gode græsgange og mod uvej og kulde ly i adskillige lavahuler, der her som i almindelighed på sydlandet ligefrem bruges som fårestier. Når havisen en enkelt gang når til disse kyster, regnes dens skadelige indvirkning på tangen til de største ulykker, da både indbyggerne benytte denne, og navnlig for kreaturerne er det om vinteren den eneste næring, når isskorpe ofte i lang tid bedækker jorden²⁾. Selvåg støder mod vest op til det under Guld-

¹⁾ I følge den antikv. indberetn. af 1818 påvises resterne af et særdeles betydeligt gårdeanlæg (vöröslugarör), der skal have strakt sig fra Hlíðarvatn til Strönd og videre øst på langs alle svejtens tun — der da skulde have været sammenhængende — med et låset led for hvert tun; det tillægges den bekendteste af den ældre tids mænd her i bygden, den på reformationstiden levende lovmand Erlend Torvardssön.

²⁾ I følge Ldn. (s. 318) tog landnamsmanden Tore hestmærke Selvåg og Krisevig; når der om hans søn sammesteds siges, at han boede „at Vági“, må derved menes en efter Selvåg benævnt gård, forakkelig altså fra „Vágr“ i Gb. Om Tore fortælles, at han skal have bot på gården Hlíð ved den inderste ende af den omtalte lille sø, og om ham kendes her forskellige sagn. Han skal først have lagt vej over Grindarskörð (kortets Grindaskardö). — Grindaskardvejen er en meget stejl fjældvej, der fører fra Selvåg tværs over halvøen til det omtrent nord for liggende Havnefjord — men da var der så megen skov overalt, at han satte et afbarket træmmeled (raptagrind — deraf navnet) på skardskrænten, for at folk lettere skulde finde vejen. — Engang da den samme Tore var ude for at se til sine beder, fik han øje på en troldkvinde, der skal have levet i en ved Grinda-

bringesyssel beskrevne Krisevig, der i gejstlig henseende hører til Ånæs syssel, idet det er anneksi til Selvåg.

Nord for Ölves, langs Sog og Tingvoldsåens sydvestlige bred, ligger den såkaldte **Gravning** (Grafningr), et afsides og lidet besøgt bygdelag, hvis beboere både i deres personlige optræden og huslige indretning viser sig kun lidet påvirkede af omverdenen. Fra Ölves adskilles Gravningen ved Ingolvselfell og fjældstrøgene, der forbinder dette fjæld med Hengilen og dertil hørende fjældheder. På sin vej fra Tingvoldseen til Hvitå gennemstrømmer den brede å Sog, der har sit udløb fra Tingvoldsåens sydøstlige hjørne, først den langagtige, temlig store sø Ulvljotsvatn (Úlfjótavatn) og derpå Alvtavatn (Álptavatn), der er omtrent en fjærdingvej bredt, men så grundt, at man kan ride tværs over det på forskellige steder. Allerede navnet Sog (af at suge) antyder stærk strøm og vandrigdom; således er også i virkeligheden forholdene ved dette afløb, der til alle tider har vakt forbavelse, da Tingvoldseen aldeles intet tilsvarende tilløb har. De fugtige engstrækninger langs Soget er berygtede for deres talløse skarer af stikkende myg, der på flere af de her liggende gårde er om somren både for mennesker og dyr en næsten utålelig plage, som for resten også mærkes mere og mindre på forskellige punkter ved Tingvoldseen. Blandt gårdene her nævnes i HGrk. (s. 57) Ulvljotsvatn (Úlfjótavatn) syd for seen af samme navn, og den tæt syd for liggende gård Bildsfell (Bíldsfell)¹⁾. Flere spredte småfjælde og højdedrag skiller dette parti, til hvilket navnet Grafningr i Hörds saga (HGrk.) synes at være indskrænket, fra den langs den sydvestlige bred af Tingvoldseen liggende del af Gravningen; blandt disse kan mærkes Dráttarhlid (Dráttarhlíð), der som et næs skyder sig frem mellem Tingvold- og Ulvljotsseen; i højdedraget her vil man påvise forskellige såkaldte landnamsmænds høje²⁾.

skard værende dyb kleft „Stórkongjá; han indhentede hende, og da han så, at hun bar en fuld byrde af hvalked, vilde han dræbe hende, da hun måtte have revet det fra ham, men hun bad for sig og fik fred på det vilkår, at hun skulde vogte på, at hans får ikke løb hinsides fjældene, men altid holde dem i hans egne bygdegræsgange; stedet hvor de mødtes hedder Hvalhnúkr (Sognebeskr.).

¹⁾ Den lille Tungeå (Túngá), som falder i Soget lige før dettes udløb i Alvtavatn, må være den i Ldn. s. 316 omtalte þverá.

²⁾ Ifg. „Descriptio Ölves“, der regner Gravningen med til Ölveshrepp, ligger i højene, der er kort fra hinanden og græsgrøde, de mænd, der har givet gårdene Ulvljots-, Villinga- og Ölvesvatn — som da sættes i forbindelse

Den langs Tingvoldseen liggende del af Gravningen er navnlig skuepladsen for en del af de i HGrk. fortalte begivenheder; hvad den naturlige beskaffenhed angår, slutter denne egn sig nøje til den egenlige Tingvoldsvej — med hvilken hele Gravningen nu udgør én hrepp og indtil for kort tid siden også i kirkelig henseende har været forenet —; og da den også i sagaen viser sig hovedsagelig at stå i forbindelse med de nord for liggende egne, vil det være naturligst i skildringen at udgå fra disse. — Under beskrivelsen af Guldbringe og Kjos' syssel blev det bemærket, at den fra Kjos' syssel over Mosfellsheden liggende vej fører til **Tingvoldsvejten** (Þingvallasvejt), således benævnes det landskab, der mod nord, øst og til dels vest omgiver den store **Tingvoldss** (Tingvoldvatnet, Þingvallavatn, 5—6 mil i omkreds), bestående af udstrakte fra en fjærn fortid stammende og derfor til dels med græs og krat begroede lavastrækninger, ja en tilsvarende begrænsning findes endog langs søens sydvestlige bred, hvad enten nu dette hraun er en fortsættelse af det omtalte fra nordøst kommende, eller skylder fjældstrøgene omkring Hengil sin oprindelse. — Når man ad denne vej begynder at nærme sig Tingvoldsvejten, findes syd for vejen (på højre hånd) et almindelig benyttet bedested **Vilborgarkelda** (kelda o: sump), en græsrig flade, der rimeligvis allerede i oldtiden benyttedes som sådant, i al fald ser vi stedet nævnt i HGrk. (s. 31—32) som et punkt, hvor forskellige veje mødtes. Snart efter at man fra hedens stenede og tuede lyngflader er kommen over på dens østlige fortsættelse, de her omtrent lige så jævne hraunflader, deler vejen sig, efter som man vil lige frem til Tingvold, eller til højre langs søens vestlige bred. Vælger man det sidste, befinder man sig snart på søens nordvestlige bred, med en sort, svagt buet, vulkansk sandskrænt på højre hånd, der efterhånden skarpere udpræger sig. Under den, nær søen, står gården **Skálabrekka** (Skálabrekka¹⁾), der i følge Ldn. (s. 312) har fået sit navn efter den skåle, som landnamsmanden Ketilbjörn byggede her på sin rejse for at vælge sig bosted. — Derefter bøjer vejen længere bort fra søen over kun lidet karakteristiske hedesletter, forbi gården Hede bæ (Heiðarbær), til hvis besiddelse den omtalte Vilborgarkelda hører, men som kun har lidet gavn deraf på grund af

med mandnavnet Ölvir — navn; denne Ulvljot er i traditionen bleven forblandet med den bekendte lovgiver Ulvljot fra Lon i ØSkf., se Ísl. Þjóðs. II, 78.

¹⁾ „Skálabrekka í Bláskógum“ kalder Landnamahandskrifterne C. og E. den.

de rejsendes flittige besøg her; men snart ligger den påny ned mod denne, og nu begynder kysten at falde stejlt af mod søen, så at man ofte ad smalle stier må passere den bratte skråning. Efter at en sådan længere strækning og en derpå følgende smal, stejl sti, et såkaldt klev (klif), er passeret, begynder det berygtede **Jorukleiv** (*Jórukleif*)¹⁾, der i HGrk. oftere (s. 31, 58) omtales som et sted, hvorover vejen til og fra gårdene ved Tingvoldssøens sydvestlige bred lå. De langs søen løbende højdedrag skyder sig nemlig her som en stejl vulkansk klippevæg ganske tæt hen mod denne og falder lodret af mod en smal skrænt, der alene skiller den omtalte væg fra søen. Langs ad denne skrænt eller li ligger nu vejen. Tilsidst kommer for mindre kyndige vejfarende, der ikke forstår at omgå stedet, næsten det værste, i det stien på et sted, hvor man skal til at stige ned til et foran liggende lavere parti, ligger mellem så nær ved hinanden stående klippeblokke, at den kun kan passeres, når man trækker hesten efter sig. Her åbner sig en interessant og ejendommelig udsigt til den foran liggende egn. To i søen udløbende regelmæssig formede klippenæs, med en kyst så lige og lodret, som var den afskåret ved kunst, danner en smuk aflang lille bugt, op fra hvilken et ikke stort, men vildt og romantisk parti strækker sig med smalle, langagtige dale eller rettere kløfter, sønderskårne og begrænsede af vulkanske høje, i baggrunden klipper og større og spidsere fjælde, alt i livlige sorte og grønne farver — de sidste frembragte ved småskov eller, endnu oftere, det skuffende grønne mos, der her overalt bedækker det gamle hraun, og som man i det hele hyppig finder på de vulkanske fjældheder omkring Hengilen. Ud over søen møder øjet først de to i denne liggende holme, egenlig kun to småfjælde, der altid synes lige nær, hvor ved søen man så befinder sig; i nord og syd hæver sig bag søen fjælde, også på kysten lige over for ses sådanne spredte. Her i den smalle dalstrækning ved Jorukleiv findes flere stednavne, der har hensyn til Jora, en farlig troldkvinde, der ved klevet lurede på de rejsende, til hun endelig med den norske konges bistand lykkelig dræbtes. Noget oppe i dalen ses en spids vulkansk høj Joruhol (*Jóruhóll*), hvor hun havde sin bolig, efter at troldenaturen var faret i hende; desuden findes her Jórugil og ovenfor dalen Jórutindr²⁾. Fra denne dal ligger en sti op

¹⁾ Kleiv (kleif) i betydning = klev (klif).

²⁾ Om Jora se Ísl. Þjóða. I, 182—84, hvor dog beretningen om de efter hende benævnte stedsnavne er noget forskellig.

på Mosfellshede, der så snart en noget brat foran liggende vulkansk højderand er passeret også her antager sin sædvanlige karakter. — På sydsiden i det smalle, men noget høje næs hinsides den omtalte lille våg ligger gården Nesjar (egl. Nes), den første i Gravningen, idet Joruklejev anses at skille denne bygd fra Tingvold-svejten. Herfra ligger vejen, om en sådan kan dog kun uegenlig tales, over et vildt, mosgrot, næsten ufremkommeligt hraun, indtil syd for dette ved søens sydvestlige hjørne pány en lille rundagtig vig skyder sig ind, ved hvilken gården Hagavig (Hagavík) står, med Hengilsfjældene tilsyneladende tæt bag ved sig. I Hagavig boede i følge HGrk. (s. 5. fig.) den velstående Høgne, hvis datter den på nabogården Ölvesvatn boende hövding Grimkel gode skaffede den af ham yndede og beskyttede Grim den lille til ægte.

Fra Hagavig fører vejen bag om aflange fjældhøjder, sydøst for hvilke gården Ölvesvatn (Ölfusvatn) står, til denne, som man pludselig nærmer sig efter at være passeret nogle vulkanske sandpletter og steget over en bag det hverken høje eller store fjæld udløbende å. Gården, der er en temlig betydelig ejendom¹⁾, står ret smukt på slettelandet under det omtalte lille fjæld ved den vestlige bred af en lille å ikke langt fra Tingvold søens sydlige bred, med udsigt til et temlig fladt af Dráttarhlid og forskellige spredte småfjælde begrænset landskab. Her boede i fordums tid den i Hörds saga så meget omtalte Grimkel gode, faderen til sagaens helt. I sagaen nævnes gården ofte (s. 5. fig.), her stod Grimkels eget (andet og tredje) og flere andre af de i sagaen optrædende personers hryllup. Om Grimkel fortælles det (HGrk. s. 5), at han først boede »syd ved Fjældene (at Fjöllum) kort fra Ölvesvatn, det sted hedder nu Grimkelsstad (Grimkelsstaðir), og der er nu fårehuse«, men efter sin første kones død flyttede han til Ölvesvatn, da landet (landakostir) forekom ham bedre dér²⁾. Grimkelsstads

¹⁾ Denne som alle ved Tingvold søen liggende gårde har stor fordel af den derværende overordentlig rige forellefangst.

²⁾ I Ldn. (s. 58) er han kaldet Grimkell goði í Bláskógum.

Arne Magnussön fremhæver i sin i håndskrift foreliggende, med overordenlig omhu udarbejdede, latinske oversættelse af Are frodes Islændingebog med tilhørende islandske og latinske noter (Addit. 6, fol.), at allerede navnet på gården Ölvesvatn lader formode, hvad også andre angivelser bekræfte, at søen „Þingvallavatn“ oprindelig må være kaldet „Ölfusvatn“, hvorefter så igen gården har taget navn, — og fremdrager til sammenligning navnet Úlfjótavatn og flere, hvor et lignende forhold har fundet sted; en undtagelse danner dog besynderlig nok gården Villíngavatn, hvor ingen

beliggenhed er nu uvis; på Ölvesvatn påstod man (o: en derværende ældre mand, 1874), at Grimkel først havde bot på den sydøst for Ölvesvatn liggende gård Krog (Krókr) og vilde påvise sporene af den ældre bebyggelse i nogle daværende tomter. — Grimkel havde stort godord og var en ivrig afgudsdyrker; på Ölvesvatn holdtes en vis dag »hofhelgi« (tempelfest), og her havde han et gudehus, der i sagaen kaldes Torgerd hörgabruds hov, men som dog også ses at have indeholdt billeder af de andre guder. I vrede over ulykkespående varsler brænder Grimkel hovet og alle guderne op. Spor af dette gudehus ser man nu ikke, men syd for gården er i tunet en lav høj Hovhol (hofhóll) hvorpå der står et færehus, der af stedet bærer navnet »hofhús«; her skal gudehuset have stået¹⁾. — Hjemme ved gården ligger en ikke høj firkantet stenblok, hvori der findes en fadformig fordybning, omtrent en fod i tværmål, en anden lignende, men større, skal for øjeblikket være benyttet som grundsten i en af gårdens vægge; om denne sidste siger man, at den i sin tid har stået foran den der daværende kirke. Men i øvrigt kaldes de her som andetsteds »blotstene« (blótsteinar), og antages at have hørt til de gamle gudehuse og været benyttede ved ofringerne. Sådanne stene findes nemlig temlig hyppig på Island, en lignende er ved Tingvold præstegård, en anden skal være ved Ulvljotsvatn, hvor der ligeledes er kirke²⁾. Det er måske ikke urimeligt at antage, at de oprindelig har været vievandskar fra den katolske tid bestemte til at opstilles ved indgangen til kirkerne³⁾. Straks neden for (sydøst for) hovhuset er en ved sporene af et gammelt græstørvsgærde ndhævet del af tunet kaldet Grimkelsgærde (Grimkelsgerði), her findes i den vestlige

tilsvarende sø skal findes. — At Tingvoldseen oprindelig har kunnet få navnet Ölvesvatn, synes at tyde på — bemærker han endvidere —, at Gravningen fra først af har været betragtet som en del af Ölves; disse to landskaber udgjorde også dengang (på A.M.s tid) kun én hrepp, med tingsted i Ölves.

¹⁾ Ifg. den antikv. indberetn. af 1817 sås endnu dengang tydelige spor til hovtomten, den var kredsformig, 30 fv. i omfang, og på mange steder sås stene stikke op af den.

²⁾ Jonas Hallgrímsson omtaler ligeledes en på Kröggólfstaðir i Ölves.

³⁾ Sml. Dipl. isl. s. 408, hvor blandt kirkeinventarium nævnes »vatussteinn«, og udgiverens bemærkninger hertil. — I den antikv. indberetn. fortæller Tingvoldpræsten, at man på Ölvesvatn endnu ser spor af den gamle kirkegård. »Der har, så længe folk kan huske, ved indgangen stået en sten, som skal være fra den katolske tid; nogle gætter på, at den har været benyttet som døbefont«.

udkant tæt ved huset en stor aflang tue Grimkelslejde (Grimkelsleiði), hvor altså Grimkel skulde være begravet; sagaen fortæller, at han kort efter at have brændt hovet pludselig døde og blev jordet »syd for gærdet« (»jarðaðr suðr frá garði«, HGrk. s. 59)¹⁾.

Vil man i steden for at besøge Gravningen til selve **Tingvoldsletten** (Þingvellir) — det berømte gamle altingssted —, fortsætter man fra Mosfellsheði vejen ligefrem; den første gård i Tingvoldsvejen, Kårestad (Kárastaðir)²⁾, passeres, den store Tingvoldæ og heden og fjældene hinsides denne har man allerede længe haft for øje, men Tingvold med nærmeste omgivelser ser man endnu intet til. Da skræner stien pludselig ned mellem nogle hraunblokke, drejer pludselig til venstre og forvandles til en stejl trappe, der parallelt med klippevæggen, mellem denne og en fremspringende hraunblok, ligger ned til bunden af kløften. Det er nemlig **Almannagjá** (Almannagjá, gjá ɔ: kløft), som man nu er i færd med at stige ned i, og dens høje vestlige væg, gennem — eller rettere på skrås ad — hvilken den omtalte sti ligger. Den flade hen ved 100 fod brede, græsbevoksede bund har til venstre en over hundrede fod høj, lodret mur, til højre en langt lavere (40—50') og mere sammenstyrtet væg. Langs ad kløftens bund ligger vejen et stykke frem, derpå drejer man til højre over den lavere væg og står nu foran en af Öksarås arme gennemstrømmet lille slette, der lige over for begrænses af en mørk af kløfter gennemskåren hraunslette, der jævnt hæver sig op mod de øst for liggende fjælde, hvor den afsluttes af en anden parallelt med Almannagjá gående kløft Ravnegjá (Hrafnagjá).

Begiver man sig over sletten og vender blikket mod Almannagjá, får man det bedste overblik over stedet med dets nærmeste omgivelser. Lige over for sig har man Almannagjås lodrette vestlige væg strækkende sig fra nordøst til sydvest i en længde af henved en mil, af forbavsende lighed med en ved menneskehænder opført mur; ligheden bliver endnu mere slående ved lavaklippens parallelle lag og naturlige rævner, der deler den i regelmæssige oftest firkantede blokke, så at sammenligningen med læv-

¹⁾ »Descriptio Ölves« siger, at vest for gården i tunet ligger Grimkelsgerði, hvor Grimkel godes leiði, 15 al. langt, findes; men den antikvariske indberetning har en fremstilling svarende til den oven for anførte.

²⁾ Nord herfor ligger Brúsastaðir, hvor der skal findes en kredsformig tomt, benævnt »hof«.

ningerne af en uhyre middelalderlig fæstningsmur, et i ruiner faldende stykke kinesisk mur, uvilkårlig fremstiller sig for beskueren. Det ruinagtige fremkommer ved de uregelmæssige blokke og fremspringende klippestykker, der afslutte væggen for oven. Ned over den lodrette væg styrter sig som et glimtende hvidt bånd en smuk lille foss, det er den vest fra kommende Öksará, der derpå løber et stykke i kløftens bund og så skummende og brusende bryder sig vej gennem østervæggen ud til sletten, hvor den fortsættende sit løb mod syd først forgrener sig om flere holme og lave sandbanker, men derpå snart igen samler sig og falder forbi kirken og præstegården¹⁾, der står på åens østlige bred, ud i Tingvoldseen.

Da Ketilbjörn på sin opdagelsesrejse drog fra Skålabrekka, kom han, fortæller Ldn. (s. 312), til en å, hvori de tabte deres økse, den kaldte de Öksará (Öxará, o: Økseå). Sturl. (I, 203) knytter hertil den meget påfaldende oplysning — der dog vel ikke kan være andet end et uhjemlet sagn — at åen siden blev ledet i Almannagjá og nu gennemløber tingsletten«. Det er nemlig ikke let at se, hvorfor man skulde have gjort sig den ulejlighed at lede Öksará, der vest for Almannagjá gennemløber en ufrugtbar lavahøjslette, ned i denne kløft, hvis den ikke oprindelig havde haft sit leje her; heller ikke kan det ses, hvorledes den nogensinde på sin vej til Tingvoldseen skulde have undgået at gennemløbe Almannagjá.

Noget syd for åens udløb fra kløften ligger vejen, der fører fra kløften over åen og holmene til sletten. Den stejle sti, der fører vestenfra ned i kløften, kan man derimod ikke se herfra, da den dækkes af et parallelt gående klippestykke i vestervæggen. — Østervæggen skræner jævnt ned mod den omtalte neden under (o: øst for) liggende smalle lille slette, der udgør den store af de to kløfter begrænsede lavafjades laveste parti; oven for (o: mod nord) hæver sig det anselige Ármannsfell (Ármannsfell), under hvilket Almannagjá taber sig, med sin grønklædte fod; syd for breder sig Tingvoldseens udstrakte flade. Det hele interessante parti skylder

¹⁾ Om præstegården bruges nu som oftest flertalsformen „Þingvellir“, om altingsstedet derimod i flæng ekt. „Þingvöllr“ og ft. „Þingvellir“. Her er navnet i begge tilfælde gengivet ved „Tingvold“, da en flertalsform („Tingvoldene“) anvendt som stednavn vilde falde besynderlig, og da den sædvanlige danske benævnelse for stedet „Tingvalla“ (ef. ft., der enten må tænkes styret af „til“, eller hvorefter et andet ord, „præstegård“, „ø“ e. d. l. må tænkes underforstået) jo ligefrem er meningsløs. Ordet „Þing“ med dets sammensætninger skreves oprindelig uden akcent.

sin oprindelse til det nordøst for Årmannsfell liggende fjæld Skjaldbrejð, der i en forhistorisk tid har udsendt uhyre lavastrømme, som har fyldt en del af Tingvoldsbæknet og bedækket store partier af den mellemliggende egn. På strækningen mellem Almannagjá og Ravnegjá, hvor bredden er $\frac{1}{2}$ —1 mil, antages der så at være foregået en sænkning af grunden¹⁾. Ved det mellemliggende lavalags synken opstod nu ikke alene de to omtalte store kløfter, i det den stærknede lavaskorpe brast og skilte sig fra den omgivende lavamasse, hvis rande kom til at stå som to sidemure, mod hvilke den synkende lavaskorpe selv dannede den indre tilsvarende lavere begrænsning, — men i selve denne dannedes flere større og mindre, med de to største parallelløbende, kløfter, hvoraf mange udmærker sig ved i bunden at være fyldte med forunderlig klart, gennemsigtigt vand. De længste af kløfterne fortsætter sig helt ud i søen, hvis bund er et underøisk hraun aldeles af samme beskaffenhed som den oven for skildrede ned mod søen skrånende lavastrøm. — Følger man således Almannakløften syd efter, ses denne først hist og her at snævre sig sammen og fyldes af klippeblokke. Derpå begynder hraunet at sænke sig jævnt ned imod søen, og kløften selv bliver utydeligere og deler sig i flere mindre, som alle fortsætter sig langt ud i denne; her, hvor Almannagjá begynder at dele og tabe sig, har kløfterne på flere steder små tværbroer, hvor væggen helt eller til dels når sammen og således tilsteder passage i al fald for gående.

I året 1789 fandt et stort jordskælv sted i denne del af landet, Tingvoldhraunet (o: strækningen mellem Almannagjá og Ravnegjá) og søen undergik forandringer, i det søens nordlige bred sænkede sig og kom under vand; også Almannagjá led ved sammenstyrtning, og flere andre steder styrtede klipper ned. Indtil den tid havde den sædvanlige vej til og fra Tingvold ligget langs skråningen af Almannagjås østervæg, hvor endnu sporene af de gamle ridestier ses, indtil den længst nede ved søen førte tværs over kløfter og hraun — eller vel egenlig nedenfor disse. Men ved jordskorpens sænkning på grund af jordskælvet kom den gamle vej langs søen hist og her under vand, hvorefter den opgaves²⁾. Men

¹⁾ Se C. W. Pajkull „Bidrag till kännedomen om Islands bergsbyggnad“ (K. Svenska Vetenskaps-Akads handlingar, 7. B. nr. 1), Stockh. 1867 s. 22; sml. samme forls „En Sommer i Island“ s. 267.

²⁾ Om de ved jordskælvet 1789 bevirkede forandringer af Tingvoldhraunet se Espolin, årb. IX. b. s. 61. Hermed kan sammenlignes de i III. B. af

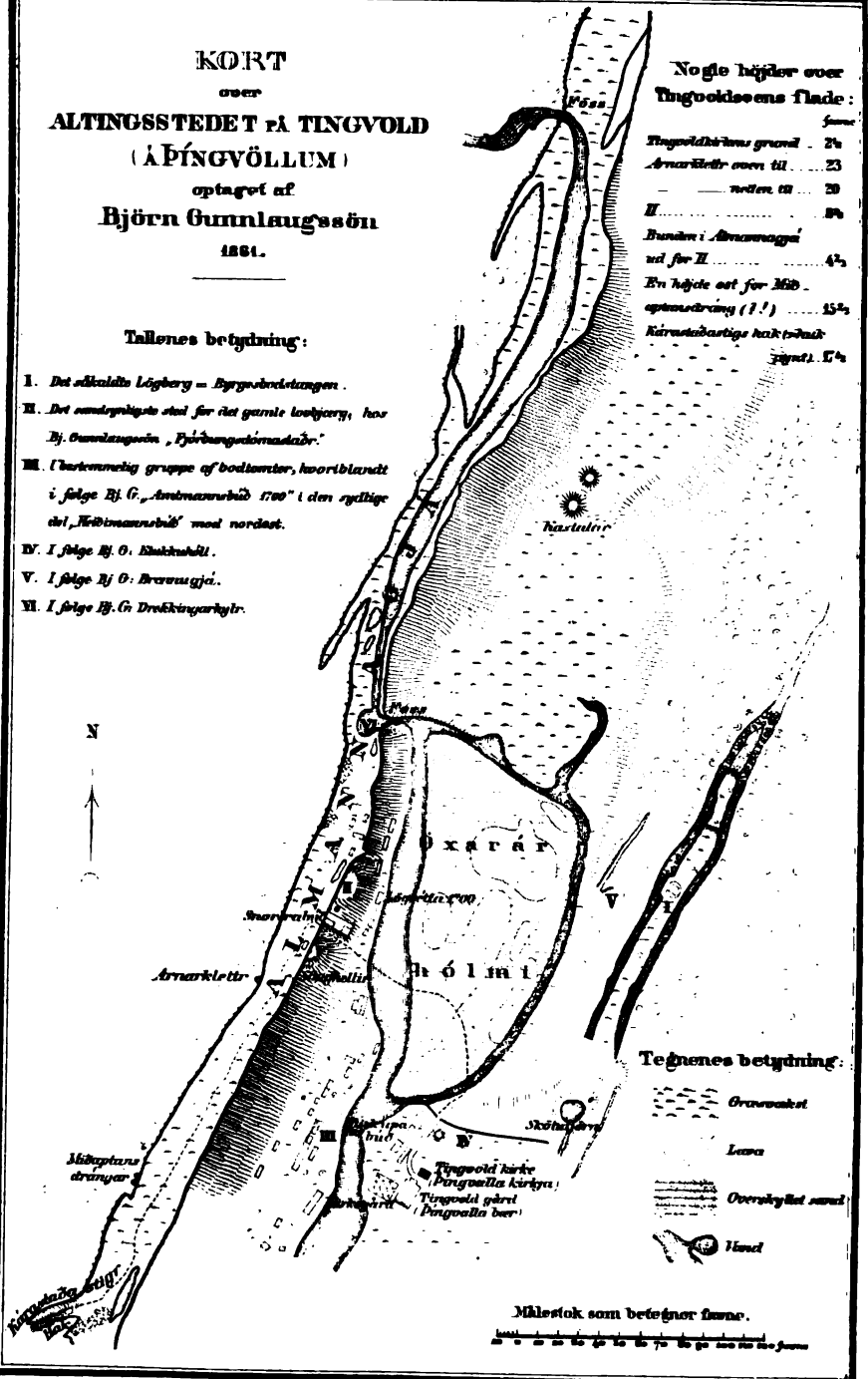
KORT
 over
ALTINGSTEDET PÅ TINGVOLD
 (Å ÞINGVÖLLUM)
 optaget af
Björn Gunnlaugsson
 1884.

Tallenes betydning:

- I. Det såkaldte Lögberg = Byggnadstangen.
- II. Det sandstøvede stiel for det gamle lovbjerg, her Bj. Gunnlaugsson, "Fyrðungarstímaðráttir".
- III. Ubestemtlig grænse af bodlamier, hvortilstandt i følge Bj. G. "Antimannabúð 1700" (den sydlige del "Hólmannaabúð" med nordost.
- IV. I følge Bj. G. Elakkebútt.
- V. I følge Bj. G. Bravauget.
- VI. I følge Bj. G. Drekkingsarkylir.

Nogle højder over
 Tingvoldensens flade:

	højde
Tingvoldsbirkes gravet	2 ^h
Arnarkeletr oven til	23
— neden til	20
H	26
Bunden i Bravauget	4 ^h
En højde øst for Mid	15 ^h
opmærksomhed (1')	15 ^h
Kirkestedets høje (vedsk)	17 ^h

Tegnesnes betydning:

	Grassmark
	Lava
	Overvokset areal
	Udval

Målestok som betegner fæmne.
 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120 fms

i det hele og store er dette hraun vistnok i umindelige tider ingen forandringer undergaaet, en frodig vækst af græs, lyng- og bærbuske og dunkelgrønt birkekrat bedækker det og bidrager til at give egnen et livligere og frodigere præg, om den end ikke helt kan skjule de mørke kløfter, klippevægge og lavaffader.

Dette sted udvalgte ifølge Islb. (s. 6) til Islands fælles tingsted ved altingets indstiftelse år 930, efter at Grim gedesco¹⁾ i tre år havde berejst hele Island for at udsøge et sådant; og siden har „altinget“ (alþingi, yngre alþing) eller, som det senere efter at landet havde mistet sin selvstændighed hyppig kaldtes, „Óksaráting“ (Óxarar-Þing) holdt sine møder her²⁾, indtil de sidste rester af det gamle alting med forrige århundredes slutning forsvandt³⁾.

Naturhistorie-Selskabets Skriverter indførte udtog af Sv. Póvssöns dagbog for 1792; han beretter her (s. 191), at ved jordskælvet 1789 var hele den mellem Almannagjá og Ravnegjá liggende strækning nedsjunken en god alen eller mér, hvilket tydelig var at se på klippen norden til i Almannagjáen, hvor man kunde måle, hvor dybt grunden var nedsjunken, og det samme ses på den østre side af egnen ved Ravnegjáen, men det tydeligste bevis gav Tingvoldvandet selv, som gik en hel vej over sine bredde på den nordre, men tørrede op på den søndre side.

- ¹⁾ „geitscor“ skrives Grims tilnavn i Islb. (s. 5). I sine noter til fortolkningen af Islb. (Addit. 6, fol.) udleder Arne Magnússon navnet af „skör“ — svarende til *αιγοεις*, capricornus, og oversætter det ved capriceps, capite caprino, i det han anfører adskillige eksempler til belysning af ordet „skör“. Dog da — således som der i Oxfordordbogen göres opmærksom på — Ivar Åsen anfører „Geitakor“ som navnet på en plante (Dueurt, epilobium), er det vel ikke urimeligt at antage, at Grim har fået sit tilnavn af denne. Plantens navn kan opfattes som „gedesco“, hvorfor denne gengivelse som den nærmest liggende og mest tilvante her er bibeholdt.
- ²⁾ frasét Hþ.s enestående beretning, om at tinget engang skulde være holdt under Ármannsfell, og de få tilfælde, hvor altinget muligvis enkelte somre på grund af partikampe e. d. l. ikke er bleven holdt, — 1178 siges således (Flatb.s annal) lovretten at have været i Haukadal, 1238 ødtes altinget hvad der syntes eksempelst., 1304 oprettede man i Nordfjærdingen og Vestfjærdingen særskilte herredsting i steden for at besøge altinget; i dette sidste tilfælde synes dog altinget stadig at være bleven besøgt i det mindste fra den øvrige del af landet, hvorlænge nord- og vestlænderne har holdt sig tilbage kan ikke ses (Se J. Sigurðssöns „Lögsögumanna tal og lögmanna“, Safn til sögu Íslands II., s. 53—54).
- ³⁾ Af altingsstedet findes et af Björn Gunnlaugsson 1861 optaget kort, som ved Jon Sigurðssöns velvilje har kunnet benyttes her. Den medfølgende litografiske gengivelse afviger fra originalen ved en noget omstændeligere udførelse. Desuden er de fleste af originalkortets talrige bodbenævnelser (vistnok tilføjede ved den nu afdøde islandske maler Sigurd Gud-

Naturen havde gjort alt for at danne stedet bekvemt til et sådant brug¹⁾, og tilfældet kom til hjælp, så at dets erhvervelse blev let. En mand, der ejede land i Blåskovene (i Bláscógom), var nemlig bleven dømt fredløs på grund af mord på en træll eller frigiven ved navn Col, hans land tilfaldt det offentlige og blev nu henlagt til altingsbrug; derfor er der, fortsætter Islb., almenning i henseende til skovhugst til altingsbrug og på hederne græsgang for hestene.

mundsóns hjælp — se bladet „Íslendingr“ II., 80), samt forskellige andre oplysninger af historisk-topografisk art her udeladte, da de ikke kan anses for pålidelige; hvor det syntes nødvendigt, er de her erstattede ved romertal, som henviser til oplysninger om lokalitetens betydning, så vel i følge originalkortets angivelse, som efter den opfattelse, der i dette skrift gøres gældende. Kun virkelig bevarede stedsnavne i stræng forstand og navne på enkelte tomter, om hvis betydning ingen tvivl kan herske, er beholdte. Om hvad der af originalkortets påskrifter og forklaringer er optaget, gælder det, at for en del er den islandske tekst ombyttet med eller ledsaget af en dansk oversættelse.

- 1) Det er bekvemt ikke alene ved selve altingsstedets beskaffenhed, men endnu mere ved dets beliggenhed. Betragter man egnen fra et ophøjet punkt, f. eks. de knap et par mil nordvest herfor liggende Suletinder, ser man Tingvoldsvejten — fra hvilken heden strækker sig: mod nord op efter mellem fjælde og jøkler så langt i nord øjet kan række; mod vest langs roden af Borgefjordens dale ind mod Brynjedalen og Kjos, og hvortil fra sydøst og sydvest igen Lyngdals- og Mosfellsheden slutter sig, — frembyde sig som det naturlige knudepunkt for de forskellige fjældveje. De udstrakte højsletter har herfra sete næsten noget forfererisk ved sig; tilsyneladende jævne, med småseer hist og her, antager de en dyb, rødbrun tone, der bliver endnu mere tiltalende, når spredte småskyer ses smukt og afvekslende at fordele lys og skygge over disse.

Også for Tingvolds nærmeste omegns topografi er skuet herfra meget oplysende. I snævre fordybninger mellem fjældene umiddelbart syd for Sulerne ser man to småseer ligge tæt ved hinanden; fra den ene, Sandvatn, løber Brynjedalså mod vest; fra den anden, Myrkavatn, ses Öksará løbe mod sydøst ned mod Tingvoldseen og forsvinde nær ved denne; hele egnen synes fuldkommen jævn, vigen ved åens munding i seen skimtes og enkelte rævner i hraunet, men Almanagjá næppe, og ikke præstegården eller kirken.

Om Öksará fortæller Egg. Olavssón (i „Enarrationes hist. de natura et constit. Islandiæ“, Hafniæ 1749, s. 100, og i sin rejsebeskr. s. 881 — lidt forskelligt på de to steder hvad de nærmere angivelser angår), at den undertiden forsvinder. Et sådant tilfælde havde han selv været vidne til 1740 (Enarr. 1744), da den i altingstiden i 8 (Enarr. 14) dage aldeles var udtørret, indtil den pludselig med stor larm brød frem; formodentlig har et fjældskred stoppet for udløbet fra den lille sø, hvor åen har sin kilde.

Efter Kol, siges der sammesteds, benævnes den kløft (gjå), som der siden dér er bleven kaldet **Kolsgjå** (Colsgeá), hvor »ligene« (fit!) fandtes.

Om Kolsgjå véd nu ingen noget. Arne Magnussön, der med den største omhyggelighed i mere end 40 år samlede oplysninger til den omtalte oversættelse af Are frodes Islændingebog, som han arbejdede på fra før 1688 og lige til sin død 1730, bemærker imidlertid med hensyn til Kolsgjå: Kolsgjå, er fortalt mig, skal være ved den sydlige side af det sted, som hedder Lererne, nord for Tingvold (sunnanverdt vid pláts það er Leirur kallast, nordur frá Þíngvælle) — og tilføjer, at hans hjemmelsmand var sira Torkel Arnessön¹⁾, men sira Torkel havde det fra de folk, der havde hørt sira Engelbert kalde denne kløft således. Sira Engelbert Nikolavssön var præst på Tingvold 1617—69 (Sv. Nilssöns prestatat IV., 14).

Altingsstedet havde sin bestemte begrænsning²⁾, der omfattede det fredhelligede ting³⁾; sådanne tinggrænser findes imidlertid intetsteds udtrykkelig nævnte. Mod øst og vest synes dog tingets begrænsning næsten foreskrevet af naturforholdene. Også mod nord frembyder sig en naturlig begrænsning for tingstedet, i det — omtrent midtvejs mellem den store og lille foss — to frempringende lavapynter »Kastellerne« (Kastalar) dele den oftere omtalte græsslette, der fra åens udløb fra Almagnagjá langs dennes østervæg ligger op mod det skovgrode hraun under Ármannsfell, i to afdelinger. Nord for denne indsnævring begyndte utvivlsomt de såkaldte »Övre Volde« (Efri Vællir), der, som man erfarer af Sturl. I. 29 ff.), lå uden for tinghelligheden. Deres beliggenhed som umiddelbart oven for selve tingsletten (vællirnir, vøllrinn) ses tydelig ved sammenligning af de steder i sagaerne, hvor de nævnes⁴⁾.

Da så vel hovedvejene til tingstedet øst fra som nord fra udmunder her, og da man først her ret kunde ordne sin flok efter at være kommen ned fra de trange hraunstier, var der anledning for de tingrejsende hövdinger til et foreløbigt ophold her (Sturl. I., 291); når meget stod på spil, som ved det vigtige ting efter Njåls-

1) Domkirkepræst i Skálholt 1703—7, og formodenlig søn af provst Arne Torvardsön, præst på Tingvold 1677—1702: se Sv. Nilssöns »prestatat« IV., 17; sml. IV., 14.

2) Þíngmarr, Grg. § 23 (s. 44).

3) Þínghelgi, Sturl. s. 32.

4) Vm. s. 306; Nj. s. 730—31, 32; Sturl. I., 29—32, 291.

branden, kunde det hænde, at modparterne fylkede her og således rede ned på tinget (Nj. s. 730—32)¹⁾.

Uagtet, eller — måske rettere sagt — netop fordi altingsstedet lige til slutningen af forrige århundrede har været sæde for Islands almindelige ting (medens dette i tidens løb helt skiftede sammensætning og betydning), har spor af det oprindelige haft særlig vanskeligt ved at holde sig her, og man vil vistnok efter en alsidig prøvelse af alle hidhørende spørgsmål komme til det resultat, at den ægte tradition om altingsforholdene i fristatens tid forlængst er tabt; ja selv blandt de lævninger af menneskeværk, som tingstedet kan opvise, synes få eller ingen at kunne føres tilbage til hin tid.

Tingstedet indesluttede naturligvis først og fremmest de tingbesøgendes boder, og de var det, der hovedsagelig for øjet gav det karakteren af et sådant. Af bodtomter træffes her endnu en del, så godt som alle vest for åen. Fra hele dette parti er man nu så godt som afskåret under et ophold på Tingvold; vil man derhen, må man enten ride eller vade over Öksarås arme, hvor vandet når en til knæerne, eller lade sig sætte over i båd nede ved præstegården. I ældre tid var dette anderledes, da førte over åen en bro, som ofte nok omtales i sagaerne, da den i følge forholdene måtte være et sted, hvor de tingbesøgende jævnlig tilfældig mødtes. Som det af kortet vil ses, antages den at have ligget omtrent ud for kirken, hvor der fra præstegårdens tun skyder sig et lille næs frem mod åen; denne beliggenhed passer også godt til sagaernes antydninger, samt med åens løb og hele leje. Efter at have samlet sig efter forgreningen om den i åen liggende holm bliver åen smallere og dybere, hvorfor også stedet neden for broen synes at have været meget yndet af tingmændene, når de vaskede sig.

De fleste af de endnu tilbageværende bodtomter ligge på strækningen vest for åen lige over for kirken og præstegården. Dels på sletten ved den vestlige åbred, dels på lavaskråningen oven for

¹⁾ Undertiden (Sturl. I., 29, Bdm. C. s. 10) benævnes „Efri Vellir“ dog alene „Vellir“, et navn, som ellers særlig tilkom den nord for åens udløb af Almannagjá liggende del af tingstedet, i virkeligheden også den eneaste, der frembyder udseendet af en slette; længere mod syd strækker nemlig lavagrunden sig helt ned mod den vestre åbred. I sidstnævnte betydning forekommer „vellir“ ganske tydelig Bdm. C. s. 14, Bdm. Fr. s. 17, Ölk. s. 70, og (utvivlsomt også) Sturl. I., 327.

Den forklaring, der s. 276, anm. i anden udg. af Islændernes færd gives af „Øvre Volde“ må grunde sig på en fuldstændig misforståelse.

op mod **Almannagjá** ses 16 bodtomter, der til dels synes at danne en dobbelt række langs skråningen. Desuden findes på den smalle landstrimmel under **Almannagjá**s østerskråning, mellem, hvor vejen ligger ud gennem kløftvæggen, og åens udløb fra kløften, en enkelt række, af åen til dels bortrevne boder. Dennes løb må nemlig efterhånden være undergået en del forandringer; oprindelig har åen vistnok ved sit udløb fra kløften kun delt sig i to arme, der, i det de böjede mod syd, omsluttede den oftere omtalte **Öksaráholm** (**Öxarárhólmr**, eller **-hólmi**), der tydelig nok i sagaerne betegnes som den eneste i åen, — bekendt som det for holmgange sædvanlige sted¹⁾; således stod her tvekampen mellem **Gunlaug Ormstunge** og **Ravn**, efter at denne svingagtig havde erholdt hans trolovede, **Helga** den fagre, til ægte.

Nu er armene tre og holmen delt i to eller flere og disse omgivne af brede grusbanker (ører), opståede af det af åen søndergravede land, når den til forskellige tider har kastet sig mere østlig eller vestlig. I steden for at den vestlige arm formodenlig oprindelig har ligget tæt ind under holmen, synes den senere bestandig at have trukket sig længere bort fra denne og gravet bort af det under **Almannagjá**s østervæg liggende land, så at af den tidligere herværende rand er nu næsten intet efter.

Der hvor vejen nu ligger op over **Almannagjá**s østervæg, hæver sig øverst på skrænten nord for vejen en tydelig og temlig stor bodtomt med indgang midt på den ene langvæg, med en mindre firkantet udbygning for enden og en rund lille tomt nord for. I selve **Almannagjá**s bund er på hver side af vejen én tomt og desuden på strækningen nord for vejen indtil åens udløb af kløften fire andre til dels store og velbevarede bodtomter²⁾. I alt findes der vest for åen lævninger af c. 30 boder, størrelsen er hos de fleste 8 × 12 al., enkelte 8 × 18 al.; den aflangfirkantede form er fremherskende, dog er endel mere eller mindre kvadratiske. Højden af den tilbagestående tomt er hos de fleste fra 1 fod til 1 al., indgangen findes midt på langvæggen, dog hos nogle, navnlig de mindre, ved enden. Flere af de større boder har en mindre udbygning ved den ene ende eller ud fra enderne af den ene langvæg, og umiddelbart op til sådanne ligger desuden ofte en

¹⁾ Ljósv. s. 52, Ldn. s. 308, Nj. s. 96, Gunl. s. 255.

²⁾ Om dette sted ytrer Sv. Povlsson i sin dagbog for 1798: Her er gjæen bredest og smukkest og ved denne tid (16de juli) fuld af de til altinget rejsendes fælte og boder.

anden mindre, men omtrent ligedannet bod. Øst for åen findes ikke mange bodtomter: én i Tingvoldtunet lidt oven for det formodede sted for den fordums bro; to, hvoraf den ene med en lille udbygning, ligger tæt ved siden af hinanden nordøst herfor ved enden af en hraunkløft, noget ophøjede over sletten, og desforuden findes ubetydelige spor af et par andre på en flade neden for, som åen nu næsten har forvandlet til en holm.

Allerede disse tomters ringe størrelse er mistænkelig; endnu mere den omstændighed, at man nu så godt som kun vest for åen påviser bodtomter, medens i følge oldskrifterne en betydelig del af tingboderne har ligget øst og nord for åen¹⁾. Derimod fremgår det af beretninger fra det 18de årh., at tingmændenes boder den gang indskrænkedes (og vistnok i forvejen faktisk vare indskrænkede) til strækningen vest for åen²⁾; her foregik da også udøvelsen af hele den tinglige virksomhed, og det er derfor ikke underligt, at navnet »ting« særlig blev knyttet til denne del af det gamle tingsted, således som man endnu kan høre det brugt.

Selv om enkelte af de på altingsstedet tilbageværende bodtomter stå på samme sted, hvor der fra de ældste tider af har stået en bod, vil en sådan tomt næppe kunne fortjene navn af oldtidsminde; urørt fra fristatstiden af er i hvert fald vistnok ingen, i det man utvivlsomt, århundrede efter århundrede, som man bedst kunde, har benyttet materialet af de gamle ved opførelsen af ny.

Den af de ældre sagaer, der med størst udførlighed omtaler altingsforhold, er ubetinget Njåls saga. Efter Nj. at dømme havde østlænderne og beboerne af Tingøssyssel deres boder øst for åen; flertallet af nordlændernes, samt alle syd- og vestlænderes skulde derimod have ligget vest for denne.

Hermed stemmer også angivelserne i flere andre sagaer; således tjaldede i følge Hrk. (s. 12—13) Sám bod øst for åen, og

¹⁾ Dette fremgår især tydelig af Nj. og Sturl.; dog er også et sted af Bdm. C. (s. 10) karakteristisk, hvor der fortælles om de forenede høvdinger, at at mødtes på Voldene (o: de øvre) oven for boderne og red sammen til tinget (á þingit).

²⁾ Jon Arnassöns „Islandske Rættergang“, s. 461; sml. det kgl. reskript af 26/4 1737 (Lovsamling for Island) om altingsmændenes ret til boderes opførelse på altingsstedets grund og græsning for hestene, når de ikke lade dem slippe hinsides åen — udfærdiget i anledning af Tingvoldspræstens forsøg på at kræve afgift for grundens benyttelse.

her var vel også de øvrige østfjordingers boder; den bod, hvori brødrene fra Torskefjord (Bst.) havde ophold, lå derimod vest for åen. — Atter andre sagaer udtrykke sig mindre bestemt, men give dog vink, der gå i samme retning; når der således i Bdm. C. (s. 13) siges om den gamle Ofeig, der var reden til tings i flok med hövdinger fra den nordvestlige del af landet, og som tidligere havde aflagt besøg i boderne hos et par vesterlandske hövdinger for at sikre sig disses hjælp, — at han går »over broen» og til sine frænder Skarda-mændene for at bede dem ledsage sig til lovbjærget, er det ikke urimeligt at antage, at der derved skal betegnes, at disses bod lå på en side af åen modsat den, hvor han selv og de tidligere omtalte hövdinger opholdt sig; og, da Skarda-mændene var fra Tingøssyssel, de i sagaen forud omtalte på altinget tilstedeværende hövdinger derimod fra den nordvestlige del af landet, har vel Skarda-mændenes bod ligget øst for åen.

. At østlændingernes boder var øst for åen synes bekræftet så vel ved Ljósv.¹⁾ som ved de to småfortællinger om Torleiv jarleskjald²⁾ og Ólkovre³⁾. — I modsætning til Nj.s fremstilling, i følge hvilken beboerne af Tingøssyssel skulde have deres boder øst for åen, står en angivelse i Vem. (s. 305), at Skuta havde sin bod vest for åen. — På den anden side lader fremstillingen i enkelte sagaer nærmest slutte, at i det mindste visse vestlændinger have haft deres boder øst for åen; dette synes således i følge Gunl (s. 259—60) at have været tilfælde med Gilsbakkefolkene (M.) og i følge Laxd. (s. 290) med Torgils Hallassön (D.).

Af sagaer, der omhandle begivenheder fra en yngre tid, indtager Sturl. ubetinget den første plads med hensyn til skildringen af altingslokaliteter. Den er utvivlsomt i det hele den af alle islandske sagaer, der giver os de udførligste og pålideligste oplysninger om altingsforholdene, uagtet sagaens fremstilling i denne henseende ikke altid er let at forstå.

Af denne saga lader sig ikke udlede nogen bestemt regel for fordelingen af boderne. Snorre Sturlassöns vigtigste og af ham sædvanlig benyttede bod lå således øst for åen; dog ses Snorre

¹⁾ Ljósv. s. 81: þorkell (Geitisson) átti búð upp við Fångabrekku.

²⁾ Flatb. I, s. 214: Torleivs bod er øst for åen, — han boede dengang i Mydal i VSkf.

³⁾ Ólk. s. 74: Østlændingen Broddes bod synes at være øst for åen, og Gudmund den mægtiges (Ef.) måske vest for åen.

også en altingsommer at have ladet bygge bod vest for åen. — Øst for åen synes i det hele i følge Sturl. en stor del af tingboderne at have ligget, og blandt sådanne nævner sagaen en, der ved sit navn viser sig knyttet til Vestlandet (Jöklamanna búð), en anden, som fulgte et senderlandsk godord (Allsherjar búð).

Den faste stamme af altingsboderne udgjordes øjensynlig af de boder, der fulgte de forskellige godord. Det var ifølge Grg. (§ 23) pligt for enhver tingmand at tage ophold i sin godes bod, hvor han kunde gøre fordring på et særskilt rum dannet ved et forhæng tværs over boden. Disse boder må have været meget store, de har vistnok tidlig fået egne navne og har haft deres bestemte uforandrede plads på tingstedet; var godens tingmænd mange, har det vel også ofte været nødvendigt for ham at have flere boder, hvad der synes at kunne sluttes af flere steder i Sturl. Om privatmænd uden godeværdighed har haft deres egne boder er ikke let at afgøre, ti skönt der mangfoldige steder i sagaerne tales om N. N.s bod, er det umuligt at se, om der menes den N. N. tilhørende bod, eller blot den, hvori han havde ophold. Dog er det ingenlunde usandsynligt, at de mere velstående bønder stundum kan have haft deres egne boder (skönt ofte har dette vel ikke været tilfælde på grund af den dermed forbundne ulejlighed og bekostning, som det jo var ganske unødvendigt for ham at underkaste sig, da godens bod stod ham åben). Vilde en sådan mand opføre sig en bod, behøvede han næppe at frygte nogen vanskelighed fra godens side, skönt denne efter loven kunde stævne ham til erlæggelse af en tre marks bøde, hvis han ikke vilde tage ophold i hans bod (Grg. § 23).

Foruden deres boder, der kom for tingforhandlingernes skyld, fandtes der på altingsstedet endel tålte, men kun lidet ansete håndværkerboder: Garver- og sværdfegeboder nævnes i Grg. (§ 101); en sværdfegebod nævnes også, med tydelig foragt, i Nj. (s. 812, i et vers s. 818 kaldes samme sværdfege endog ligefrem »gögler«). — En ølbod nævnes i Sturl. (I, s. 300), dog vistnok kun som et tilbehør til Snorre Sturlassöns bod; at ølsalg har været drevet på altinget som en forretning ses imidlertid af Ölk. — Sammen med de oven nævnte garver- og sværdfegeboder anfører det yngre håndskrift af Grågås (AMske udg. II, s. 84) endog gögleres og tiggeres boder. — Om omvandrende tiggere udtrykker Grg. (§ 131) sig rigtignok meget skånselløst: for sådanne skulde man ved spisetid lukke sine boder, og deres egne boder var

ufredhellige — men, da ingen egenlig udøvende magt fandtes, er det åbenbart i virkeligheden ikke gået så strængt til.

I Grg. (§ 78) omtales særlige håndværkere, som gav sig af med at opføre boder på altinget; de må have været opførte ganske som udhuse på Island endnu bygges, langagtig-firkantede, med indtil flere alen tykke og 3—4 al. høje vægge af lagvis lagte græstørv og flade sten (der vel her på grund af egnens bekaffenhed er bleven rigeligere anvendte end sædvanlig er tilfældet), med en smal døråbning og spidst tilløbende gavle. Således har tomterne stået året igennem; i altingstiden har man så givet dem et vadmestag, og ligeledes behængt væggene indvendig med vadmél, dette kaldtes at tjælde (egl. tælte) boderne. — Tør man tro beskrivelserne i Nj., har hövdingeboderne været udstyrede med bæk (pall)¹⁾, ja undertiden endog med höjsæde.

I Hrk. (s. 14) omtales to skindkojer (húðföt) stående inde i en bod på tværs i denne; og, at dömme efter en ytring i Flatb. I, s. 386, har det været sædvanligt at afklæde sig om aftenen og gå ordenlig til sængs (sm). også Sturl. I., s. 300).

I eller ved boden kunde i følge Grg. forskellige retslige meddelelser foregå. Til boderne har vistnok almindeligvis hørt et kogehus; i OSto. (Flatb. I, 524) nævnes et bryghus (heituhús), som var det et almindeligt tilbehør til boderne²⁾. — Bodernes indbyrdes nære beliggenhed kan sluttes af, at smalle stræder (sund) mellem disse oftere omtales; således finder i følge Bdm. C. (s. 7) Ofejgs og hans søns møde sted i bodsundene (i buða sundunom).

Ganske interessant er det af det forhen omtalte kgl. reskript angående altingsmændenes rådighed over tingstedet at se, at endnu 1737 gik bodtomterne i arv i familierne; i dette anføres nemlig, at Tingvoldspræsten, som mener sig berettiget til erstatning for den skade, der tilføjes præstegårdens grund ved tingmændenes årlige reparationer af deres bodtomter («tofter», som de i reskriptet nævnes), har beklaget sig over, at de «bruge og forarbejde der sammesteds tofter, som de skal lade opbygge af jord og stene, hvilke tofter de ville arve, en efter anden, ligesom anden lovlig

¹⁾ Om ordet „pall“ se Oxfordordbogen.

²⁾ Hermed kan også sammenlignes, hvad der af Sturl. I. s. 233 lejlighedsvis ses, at ved Allsherjarboden på altinget var der en „heitumaðr“ (brygger — karakteristisk nok en hjaltlænder), hvis pligt det også var at passe på det ved boden opstabilede brænde.

arvedel, uagtet hans forbud.* Endnu 1792 brugtes boder på altinget; Sv. Povlssön anfører nemlig i sin dagbog for dette år (Naturhist. Selsk. Skrifter III., 1., s. 192), at rettens besiddere og andre vedkommende, som besøge altinget, »logere enten i tælte eller i de såkaldte boder: det ér af jord og sten opbygde gærder, behængte indvendig med gardiner, og overdækket med hvidt vadmel.*

Det nævntes tidligere, at vistnok alle de til godordene hørende boder har haft deres særlige navne. I sagaerne findes nemlig ikke få bodnavne bevarede, af hvilke de allerfleste have hentydning enten til den familie eller den egns beboere, som benyttede boden; andre boder have vel navne dannede på anden måde — som f. eks. efter udseende, beliggenhed —, eller have rent vilkårlig valgte navne; men også om flere af disse boder gælder det, at de ses at have tilhørt en enkelt bestemt hövding, eller at have fulgt et bestemt godord.

Den af sagaerne, der har de fleste bodnavne, er Nj. og man kan endog efter sagaens beskrivelse gøre sig en omtrentlig forestilling om nogle af disse boders beliggenhed. Boderne nævnes i sagaen navnlig ved tre lejligheder. Det første sted er s. 606 fig., hvor begivenhederne på altinget efter Höskuld Hvidenæsgodes drab skildres; Njålsönerne støttes af Hjalte Skeggesön og Asgrim Ellidagrimssön; desuden er Mörd Valgardssön deres hemmelige forbundne. Måske Njålsönerne har været i bod med Hjalte eller Asgrim, men disses boder kendes ikke; Asgrim Ellidagrimssöns bod nævner også Krstn. (s. 21), og der siges dér, at Hjalte og Gissur hvide på det ting, da kristendommen blev vedtaget, var i bod med denne. Mörd indtog Rangæingernes bod (Rangæinga búð). Njålsönerne førte af Asgrim (og måske udgaaende fra dennes bod) går en dag i tingtiden ud for at søge bistand hos forskellige hövdinger og besøger boderne i følgende orden. Først kommer de til Gissur hvides bod — det må være den, som i Nj. s. 124 kaldes Mosfellingernes bod (Mosfellinga búð), Gissur hvides fædrengård var nemlig Mosfell i Grimsnæs (A.)¹⁾, han nedstammede fra en her hjemmehørende bekendt hövdingefamilie, der efter Islb.s vidnesbyrd (s. 5) netop benævntes »Mosfellingar«; desuden siges i Nj. (s. 548), at Gissur og Hjalte, på tinget hvor kristendommen antoges, opholdt sig i Mosfellingernes bod. Om beliggenheden af Rangæingebod i forhold i Mosfellingebod giver Nj. s. 124 os et

¹⁾ Nj. (s. 202) lader Gissur selv bo på Mosfell, andre kilder nævne derimod andre gårde som hans hjem.

vink, der stadfæstes af andre steder i sagaen. Når det siges om Gunnar fra Hlidarende, der opholdt sig i Rangæingernes bod, at hans vej — formodentlig hjem til boden — fra lovbjærget (der, som det senere skal påvises, lå vest for åen) faldt neden for (o: forbi østsiden af) Mosfellingebod, så synes det, at Rangæingernes bod har ligget syd for Mosfellingernes bod. Ud for Mosfellingernes bod ser Gunnar (Nj. 124—25) kvinder gå imod sig; blandt disse var Halgerd, til hvem han frir, og som henviser ham til sin fader Höskuld, hvorefter Gunnar går til Dalemændenes bod (Dalamanna búð) og aftaler der fæstemålet med Höskuld. I denne bod har vel også Halgerd selv hørt hjemme, og i så fald kunde man af dette sted formode, at Dalemændenes bod havde ligesom Rangæingebod ligget sydligere end Mosfellingebod, vest for åen.

Da Höskuld og hans broder Hrut (Nj. s. 3) på vejen til lovretten passerer Rangæingebod, synes Dalemændenes bod at have været endnu sydligere end denne; dog er dette ingen nødvendighed; vest for åen må den derimod ganske sikkert have ligget, da Höskuld og Hrut ellers på deres vej til lovretten (som lå øst for åen, oppe på voldene) ikke kunde få lejlighed til at passere Rangæingebod.

Fra Gissur hvides bod går Hjalte og Njålssønnerne til Ölvésingernes bod (Ölvusinga búð); fra denne begiver man sig til Snorre godes bod, der så vel af sagaens senere fremstilling som ved sammenligning med Sturl. viser sig at være den samme som Hladbod (Hlaðbúð). I Sturl. (I., s. 266) siges der nemlig, at Hladbod fulgte Snorrunga-godordet, og af samme saga (I., s. 55, gl. udg.) ses, at Sturlungernes stamfader havde arvet dette godord efter Måne-Ljot, der (ifg. Eb. s. 123) ansås for den ypperste af Snorre godes sønnesønner¹⁾.

Snorre godes bod får en så udførlig omtale i Nj. i anledning af kampen på altinget efter Njålsbranden, at ingen på altingsstedet lokaliseret læser kan være i tvivl om dens omtrentlige beliggenhed. Der er da heller næppe nogen altingslokalitet, der påvises med større bestemtthed end Snorrebod (Snorrabúð), hvis rester man vil genfinde i den store bodtomt på Almannagjá's østerskrænt, lige nord for den ind i kløften førende vej²⁾. I hvert fald må det ind-

¹⁾ Ordet hlað i Hlaðbúð kan måske betyde indhegning, altså omtrent det samme som virke; nu bruges ordet på Island om gårdspladsen, o: pladsen foran de til en gård sammenbyggede huse.

²⁾ Så vel den år 1700 forfattede bodbeskrivelse, som Jon Olavssøn fra Grunnavig, hvis kendskab til altingsstedet stammer fra første halvdel af det 18de århundrede, går ud fra Snorrebod som et almindelig bekendt

rømmes, at Hladbod meget vel kan have ligget her og i alle tilfælde må have ligget omtrent på dette sted. Dog står heller ikke denne bodtomt urørt fra den gamle tid; således siges i en (utvivlsomt af Finn Magnussön samlet) udsigt over oldsager i Island¹), at Snorrabúd tilhørte og benyttedes af landets sidste lavmand Magnus Olavssön²).

Fra Snorres bod begav Asgrim og Njálssønnerne sig til Skagfjordingernes bod (Skagfirðinga búa), derfra til Möðrvellingernes bod (Möðrvellinga búa), så til Ljosvetningeres bod (Ljósveitinga búa), hvorefter de går hjem.

Af et senere sted i sagaen, hvor altingsbegivenhederne efter Njálbranden fortælles, ses det, at Öksfjordingernes bod (Öksfirðinga búa) og Ljosvetningernes bod var øst for åen, Hladbod derimod vest for denne; øst for åen var endvidere, som det af samme sted kan sluttes, flere andre tingeinger i bod, desuden østfjordingen Bjarne Broddhelgessön; her må også den af Flose benyttede Byrgesbod (Byrgisbúa) søges, således som det med bestemthed fremgår af Sturl., hvor denne bod også nævnes³). Også på dette alting foretoges ifølge Nj. (s. 746 fig.) en af Asgrim ledet vandring fra bod til bod for at sikre sig bistand hos hövdingerne. Asgrim optrådte her blandt Njåls og hans sønners hævnere, og blandt dem var også Gissur hvide og Mörd. Man synes ligesom forrige gang at have begyndt temlig langt nede, vest for åen, og derfra at være gået nord efter. Rangæingernes og Mosfellingernes boder, der synes at have ligget nærmest udgangspunktet, var der jo ingen anledning til at besøge, da de optoges af medlemmer af dette parti; de tre boder, man besøgte, nævnes i øvrigt i samme orden som før; Skafte Toroddssöns bod o: Ölvesinge bod, Snorre godes bod og Möðrvellingernes bod.

Udførligst omtales tingstedets topografi, hvor i det følgende (s. 805 fig.) den store kamp på altinget mellem mordbrænderne og Njålhævnerne beskrives. Da Snorre gode mærker, at sagen mellem

punkt på altingsstedet, i forhold til hvilket beliggenheden af andre oldtidslævninger kan bestemmes.

- ¹) I det kgl. nordiske Oldskriftselskabs arkiv.
- ²) Denne mand er Finn Magnussöns fader, der i den forstand kan kaldes Islands sidste lavmand, at han var den sidste, der døde i dette embede, umiddelbart før altingets ophævelse.
- ³) Byrgi betyder indelukke, og boden havde, som det fremgår af Sturl., sit navn af, at den var indesluttet af kløfter.

de to parter ikke kan afgøres ad lovens vej, fylker han efter aftale med Asgrim (sml. s. 751) ned en for Almannagjá mellem den og Hladbod (det vil vel altså sige: opstiller sine folk fra østerskræntens indre rand til hen mod sin egen bod, tværs over den ind i Almannagjá førende vej) for at hindre Floses parti fra at nå forsvarsstedet (vigit) i Almannagjá¹⁾.

Kampen begynder ved lovretten øst for åen (hvor femterdommen havde sit sæde); da Floses parti begynder at vige, trækker Hall fra Sida og hans søn Ljot sig ned langs østsiden af Öksará; medens Hall søger at samle folk for at skille de kæmpende, tager Ljot med sin flok stilling ved broens ende med den beslutning at komme sit parti til hjælp, når han ser det behøves. Hovedmassen af Floses parti flygter derimod forfulgt af modpartiet vest over Öksará for at søge til forsvarsstedet i Almannagjá og veg op mellem Virkesbod (Virkisbúð) og Hladbod. Her standses deres videre fremtrængen af Snorre godes fylking: der opstår en heftig kamp, da modparten samtidig angriber dem nede fra; Skafte Toroddssøn søger at nå Snorres bod for at mægle, men rammes af et spyd og må slæbes ind i en sværdfegebod (der altså må have været lige i nærheden af Snorres bod); tilsidst må Floses parti flygte syd på langs åen til Mödrvellingerens bod og derfra til Vatnsfjordingeboden (Vatnsfirðinga búð). Nu går Ljot og Hall med deres folk (øst fra) vest over åen, men da de kom på hraunet, gennembores Ljot af et spyd. Floses mænd viger fremdeles, op forbi Vatnsfjordingebod; her falder mordbrændernes sagfører Ejolv Bölverkssøn, og nu standser kampen.

Vatnsfjordingebod, hvis beliggenhed i forhold til broen over Öksará således er tilnærmelsesvis bestemt, omtales også i Laxd. (s. 290). Torgils Hallassøn, der havde dræbt den borgefjordske storbonde Helge Hardbenssøn, gik vest over åen for at betale Helges sønner boden; han satte sig på klippegrunden (holkn'et) oven for boderne for at tælle sølvet, men bliver her dræbt af en forbigående mand — en søn af en vesterlandsk gode, fra Langedal (Snf.), hvem Torgils havde frataget godordet —; drabsmanden undløber til Vatnsfjordingeboden, hvor han dræbes i boddören.

Vest for åen har således i følge Nj. ligget Dalemændenes bod,

¹⁾ Hvor dette „vige“ har været, kan næppe afgøres; både har jordskælv forandret kleftvæggene endel, og tillige vil punkter gunstige til forsvar kunne påvises på forskellige steder her. Et fortrinligt vige må f. eks. være, hvor vejen nu ligger vest fra ned i gjåen.

Rangæingebod, Mosfellingebod, Ölvesingebod, Virkesbod (der må have ligget nær indgangen til Almannagjá og have været forsynet med et virke), Hladbod, Skagfjordingebod, Mödrvellingebod (formodenlig noget nærmere åen end hine), samt syd for denne Vatnsfjordingebod. Desforuden nævnes i Nj. den sydlandske Dalverjebod (Dalverjabúð, Nj. s. 604), om hvilken sagaen intet vink giver, men som det i følge bodfordelingen i Nj. ligeledes er naturligt at søge vest for åen. Som liggende øst for åen angiver sagaen kun Ljosvetningebod og Øksfjordingebod, men her må, som før nævnt, også Byrgesbod søges.

Alle oven nævnte i Nj. forekommende, efter en — ved et gårdsnavn betegnet — familie eller efter en landsdels befolkning benævnte boder, angives i sagaen som tilhørende hver sin særskilte hövding, øjensynlig vedkommende egne gode.

At det samme har været tilfælde med Hladbod er allerede tidligere anført.

Byrgesbod har utvivlsomt tilhørt den østlandske hövding Flose, og vistnok været hans sædvanlige bod. Rigtignok siges der Nj. s. 731, hvor talen er om tinget efter Njålsbranden, at Flose havde ladet tjælde Byrgesbod, förend han red til tings¹⁾, hvorimod på et tidligere ting (efter Höskuld Hvidenæsgodes drab, Nj. s. 604) Floses bod er nævnt ganske i almindelighed uden noget særligt navn; men heraf at ville slutte, at Flose på tinget efter Njålsbranden besatte en bod, som han ellers ikke plejede at benytte, er vistnok aldeles uberettiget. Desuden er det usandsynligt, at en bod, i den grad udmærket ved sin beliggenhed, som Byrgesbod i følge Sturl. har været, og betegnet med et særligt navn, ikke skulde have været fast tilbehør til et godord.

Forholder det sig rigtigt, at Byrgesbod er Svinafellsgoden Floses bod, kan den Svinfellingebod (Svínfellinga búð), som nævnes i Ljósv. (s. 56) næppe være nogen anden end Byrgesbod. Ligeledes er der vistnok overvejende sandsynlighed for, at det i Sturl. et par gange (I, s. 301 og 327) omtalte bodvirke (búðarvirki),

¹⁾ En Gang da Flose på dette ting har et vigtigt anliggende at forhandle med sin sagfører Ejolv Bölverkssön, går denne hjem til boden med Flose, hvor de går øst om boden — her var de nemlig i følge Byrgesbods beliggenhed skjult for alle på tinget. — Ret mærkeligt er det, at denne plads, der, som det senere vil ses, er det nu såkaldte lovbjærg, har været stedet netop for Floses bod, da sagnet senere hen har knyttet hans navn til dette sted.

der tilhørte ætlinger af Floses slægt, den daværende hövding på Svínafell, Orm Jonssón og hans halvbroder Torarin, og som i følge sagaens fremstilling må antages at have ligget øst for åen, har hørt til Byrgesbod; kun kan det måske synes, at det da fjærnes noget længere fra de øvrige boder øst for åen, end man efter Sturl. s. 327 skulde antage.

Om beboerne af Virkesbod giver Nj. ingen oplysning. I Bdm. C. s. 10 anføres imidlertid om Myremændenes bod (Mýramanna búð), der tilhørte den bekendte hövdingefamilie på Borg (M.), at den var forsynet med et virke (der i følge sagaen synes at have beskyttet indgangen); det er derfor ikke urimeligt at ansé denne for den samme som Nj.s Virkisbúð (hvad også Cederschiöld gætter på), så meget mere som Myremændenes bod i følge sagens natur og efter Bdm.s fremstilling med størst rimelighed kan antages at have ligget vest for åen.

I Krstn. (s. 21) fortælles, at da Hjalte og Gissur beredte sig til at tale kristendommens sag på altinget, begyndte de dagen med at lade den med dem fulgte præst syngé messe på gjåbakken (c: *Almannagjá*s skrænt)¹⁾, oven for Vestfjordingernes bod, (Vestfirðinga búð) hvorefter de gik i procession til lovbjærget. Denne bod, der altså lå vest for åen, har dog måske også haft et speciellere navn; således kaldes Mödrvellengeboden et sted i Nj. (s. 752) i nogle håndskrifter kun i al almindelighed for Nordlændingeboden (Norðlendingabúð). Af de i Sturl. særlig benævnte boder må de allerfleste henføres til strækningen øst for åen; dette er således tilfældet med Snorre Sturlassóns bod *Valhal* (Valhöll, Sturl. I, 301, 317, sml. 233—34), *Valhalsdilken* (Valhallardilkr, Sturl. I, 279, 327)²⁾, *Allsherjarboden* (Sturl. I, 233, der øjensynlig må have tilhørt allsherjargoden, d. v. s. besidderen af det fra Ingolv nedarvede Kjalarnæsgodord, hvem indvielsen af altinget tilkom: Ldn. s. 39, sml. 336); foruden den i følge navnet vestlandske *Jøkelmændenes bod* (Sturl. I, 327) — en bod, der også nævnes Bsk. s. 196 — lå endvidere øst for åen *Østfjordingernes bod* (Austfirðingabúð, (Sturl. I, 327) — der vel også har haft et speciellere navn, da østfjordingerne må have haft flere boder (se således Nj. s. 731), og endelig Byrgesbod. Byrgesbod nævnes lejlighedsvis i

¹⁾ Burde derfor helst skrives med lille i udg. for at undgå forveksling med gården af samme navn sydøst for Ravnegjá.

²⁾ dilkr: egl. et lam der følger moderen (pattelam), dernæst: en af de mindre en fåresamlingsfold (rétt) omgivende fordelingsfolde.

Sturl. I, s. 26; da nemlig Havlide Mávssön i sagen mod Torgils Oddessön ikke kan få domstolen sat på det sædvanlige sted, føres denne øster på i hraunet, i nærheden af Byrgesbod; der værne kløfter på de tre sider, men en forskansningsvold på den fjærde¹⁾.

Kun to boder af de i Sturl. nævnte, nemlig den af Snorre Sturlassön en altingsommer byggede „Gryde“ (Gryta, Sturl. I, s. 235) og den oftere omtalte Hladbod (Sturl. I, s. 226, 291) kan med bestemthed angives at have ligget vest for åen. Angående beliggenheden af to andre i sagaen nævnte boder Saurbæinge bod (Saurbæingabúð, Sturl. I, s. 266) og Skardverjebod (Skarðverjabúð, Sturl. I, s. 201) lader sig af Sturl.'s fremstilling intet udlede. Den sidste viser sig i følge sit navn tydelig nok som tilhørende hövdingefamilien fra en gård Skard, men dette gårdsnavn genfindes i forskellige dele af landet; dog menes her vel snarest Skard på Skardstrand (D.). Om denne bod siges der besynderlig nok i Sturl., at den en sommer benyttedes (tjældedes) af østmænd (ø: nordmænd). — Om samtlige her nævnte i Sturl. omtalte boder gælder det, at begrundelsen af den dem tildelte beliggenhed bedst opsættes til det følgende, hvor der tillige vil blive lejlighed til nærmere at tale om stedet for Byrgesbod.

I det oven anførte er omtrentlig angivet, med hvilken nøjagtighed beliggenheden af en del af de gamle altingsboder i følge sagaernes fremstilling formentlig kan bestemmes; at påpege netop det sted, hvor hver enkelt af de oven nævnte boder har stået er derimod (måske med en enkelt undtagelse) næppe muligt. Et sådant forsøg er vel for en del boders vedkommende gjort i en år 1700 forfattet beskrivelse af bodordningen på det gamle alting, sædvanlig omtalt og citeret under navn af „Altings katastasis“; men forsøget er ikke heldigt, og så vidt man kan se, har den ubekendte forfatter ikke haft nogen ældre tradition at støtte sig til. Den eneste saga, han tager hensyn til, er Nj.; på grundlag af dennes angivelser søger han, men rigtignok til dels meget vilkårlig, at bestemme beliggenheden for de i sagaen nævnte boder; den eneste bod, han forudsætter almindelig bekendt, er som anført Snorrebod²⁾.

¹⁾ Ok þá færðu þeir dóminn austr í hraunit hjá Byrgis-búð. Þar gæta gjár þrim-megin, en virkis-garðr einum-megin.

²⁾ Fra denne beskrivelse er de fleste af de bodbenedelser hentede, hvormed Björn Gunnlaugssöns kort over altingsstedet er udstyret; men desuden er på kortet enkelte andre bodbenedelser tilføjede ved gætning, og navnene angivet på ejerne af flere i en nyere tid benyttede boder.

Beskrivelsen, der forekommer i flere eksemplarer med noget forskellig titel, både på universitetsbiblioteket og i det islandske literære selskabs arkiv, er tidligere — med nogle tilføjelser om lovbjærget — trykt i det islandske blad »Tjodolv» (Þjóðólfr, 1851, nr. 62 ff.); men da den så ofte citeres andens steds, og da forfatteren desuden kommer til at omtale flere andre altingslokaliteter, meddeles den her i oversættelse. Oversættelsen er foretaget efter Addit. nr. 46, 4to; sproget er, som det vil ses af oversættelsen, til dels meget knudret og dunkelt¹⁾.

¹⁾ Flosebod på altinget var længst imod nord vesten (o: vest for åen) frem (fram o: op — af dette udtryk ses, at forfatteren må være en nordlending; nordlendingerne og sydlendingerne bruge nemlig .fram. i omvendt betydning; på nordlandet siges .fram til fjalla., op under fjældene, på sydlandet .fram til sjóar., ned til seen —) under fossen, men for største delen bortreven (o: af åen) 1700; men der hvor lovretten stod 1700, var Torgejr Ljosvetningegodes bod, som bekendtgjorde kristendommen. Krossskarð (o: Korsskarð), hvis højde (o: korsets!) var efter kong Olav Trygvessön, det skarð er nærmest nord for Snorrebod, men den opbygning (hleðsla), som er der imellem på gjá-kanten, var fordum fjærdingsdommenes tingsted. Men på en høj sydlig ved Snorrebod i retning mod Tingvold (að stefna á Þingvelli) var Ejolv Bölverkssöns bod, men der, hvor nu er amtmandsboden, var fordum Gissur hvides, men nærmest nord for, hvor den såkaldte Heedmannsbod ligger, var fordum Gejr godes. Asgrim Ellidagrimssöns (bod) mellem Gejr godes og kleften (o: Almannagjá) op efter (o: nærmere denne). Höskuld Dalekollssöns bod mellem åen og Gejrgodes. Hjalte Skeggesöns bod nord for lovretten. — Flose havde tidligere bod øst for åen, kort fra Sidehallsbod, der siden blev Ögmundsbod (Ögmundarbúð — formodenlig biskoppens), vest for den indhegnede vej på Tingvold tun (vestan traðirnar á Þingvalla túni). Gudmund den mægtiges bod var nær ved åen vesten til ved vejen, som rides fra Snorrebod ned til lovretten; tidligere var hans bod nord for åen nær ved det gamle lovbjærg, som var øst for åen. Mellem kletterne (millum gjánna o: det såkaldte lovbjærgs!) var også en smal adgang (einstigi o: vej så trang, at den kun kan passeres af én ad gangen) til lovmand Skafte Toroddssöns bod, item Markus Skeggesöns og Grim Svertingsöns (o: ligeledes benyttet af M. S. og G. S. [?]). Længst syd mod åen lige over for Tingvold præstegård var Njåls bod nær åen syd for Gissur hvides bod, dér også Rangvellingerenes; Mörd giges ud langs klippen (út með berginu o: under Almannagjá's esterskråning) oven for og vest for Gissur hvides bod.

På lovmændene Tords (Tord Gudmundssön, lovm. s. o. 1570—1605) og Jons (Jon Jonssön, lovm. n. v. 1573—1605) tid blev lovretten flyttet syd fra fra holmen, østlig for den gamle hirdstyrerbod, til lovretten, som nu er år 1700, som blev opført af temmer (sunnan af hólmanum frá gamla hýrættjórabúð i lögrjettu, sem nú er 1700, hver upp var gjörð af timbri).

Medens boderne afgav opholdsstedet for de tingbesøgende, har den tinglige virksomhed i fristatens tid hovedsagelig været knyttet til dommene \circ : domstolene, lovretten og lovbjærgen.

Den dømmende magt var fra 965 af, da den i følge Maurer¹⁾ udsøndredes fra den lovgivende, hos de fire fjærdingsdomstole (fjórðungsdómar) — til hvilke fra 1004 kom en ejendommelig stillet øverste instans, den såkaldte femterdom (fimtardómur). Femterdommen, der havde sit sæde i lovretten, bestod af 48 dommere, hvoraf imidlertid kun 36 dømte i enhver sag; angående tallet af dommerne i fjærdingsdommene hersker der derimod usikkerhed, V. Finsen mener²⁾, at hver fjærdingsdomstol kun bestod af 9 dommere, Maurer derimod angiver deres tal til 36³⁾.

Fjærdingsdomstole kaldtes de, fordi hver af dem var bestemt til at påkende sager fra en enkelt af landets fire fjærdinger, efter hvilken også domstolene benævntes. Dommerne udnævntes af goderne, for fjærdingsdomstolenes vedkommende alene af indehaverne af de »gamle godord«, for femterdommens vedkommende af disse i forening med besidderne af de ved dennes stiftelse dannede »nye godord«.

I følge Grg. (§ 23) skulde goder og tingmænd indfinde sig på altingsstedet, »før sol går af tingvold«, den torsdag, med hvilken den ellefte sommeruge begyndte, altså en dag, som efter den gregorianske kalender vilde falde mellem 28de juni og 4de juli. Straks næste dag (fredag) skulde dommerne til fjærdingsdommene udnævnes (Grg. § 20), i det goden skulde gå til **hammerskardet** (hamra skarð), nedsætte sin dommer dér og opfordre sagsøger og sagvolder til rydning (\circ : til overfor den udnævnte at anvende forkastelsesretten). Hvor dette hammerskard, (der i Finsens oversættelse gengives med »klippesnævringen«) har været, er ikke let med bestemthed at sige; Finsen formoder, at derved skal forstås indgangen til kløften Almannagjá gennem dennes østlige væg; og i og for sig er det også ret naturligt, at dommerne ved denne lejlighed, hvor der foregik som en art præsentation af dem, nedsattes på et meget besøgt sted; imidlertid nævnes »hamraskarð« ikke i andre kilder, og at påpege en lokalitet, hvortil navnet særlig kunde passe, er vanskeligt, da der i og ved Almannagjá, som anden

¹⁾ Island s. 53—57.

²⁾ »De isl. Love i Fristatstiden«, ÅnO. 1873, s. 174—76.

³⁾ Isl. s. 174—75.

steds på tingstedet, ingen mangel er på slige »skår« — sammenlign således f. eks. bodbeskrivelsens »Krossskarø«.

Den i hammerskardet udtalte opfordring til rydning skulde dog ikke straks efterkommes; først den følgende dag (lørdag), »ikke sildigere end så, at sol er på den vestre gjåhammer fra lovsigemandens plads på lovbjærget at se«, skulde domstolene føres ud til rydning og være ude »indtil sol kommer på tingvold« om søndagen. Denne domstolsudførsel skete i en art procession fra lovbjærget, i det lovsigemanden skulde gå først, dernæst goderne med deres dommere, af hvilke hver nu skulde nedsætte sin; lovsigemanden skulde bestemme, hvor hver domstol skulde sidde; han skulde også lade ringe til domstolsudførsel (Grg. § 14, sml. § 20). Stykket i § 20, hvor der kortelig berettes, at domstolene skal fare ud lørdag og være ude til rydning indtil søndag, ender afbrudt med ordene: »Dersom man da ikke kan gå tørt (over) i holmen...« Ved denne holm kan kun holmen i Öksarå være ment; ordene selv synes nærmest at forudsætte, at rydningen af domstolene er gået for sig her; men da må tillige Öksaråholmen have været sæde for fjærdingsdommene; det synes nemlig klart af oven for citerede § 24, at rydningen af vedkommende domstol er foregået på selve domstedet. Sagaernes angivelser forudsætte imidlertid temlig bestemt, at fjærdingsdommene have haft sæde på »voldene« nord for åen. Man kunde derfor måske antage — forudsat at lovbjærget har været vest for åen, hvorom mere senere —, at ordene havde hensyn til den vej, processionen fra lovbjærget til domstedet plejede at tage, når vandstanden tillod (formodenlig ved hjælp af dertil anbragte stene) at lægge vejen til voldene over åens forgreninger og holmen, men som måtte forandres, når åen var for vandrig.

På den dag, som fastsattes til retssagernes påkendelse, foregik en lignende procession fra lovbjærget som den før omtalte: domstolene skulde drage ud »ikke senere end at sol kommer på den højere gjåbakke fra lovsigemandens plads fra lovbjærget at se«; »da er lovsigemanden og alle goderne pligtige til at gå ud med deres dommere, så vel som de mænd, der har sager at anlægge; ingen mand, der havde sag at anlægge, måtte gå med mere end 10 mand til domstolen (Grg. § 28)¹⁾.

¹⁾ I det oven anførte forekommer flere eksempler på, hvorledes man til en angivelse af dagens tider tog hensyn til solen i dens forhold til altingsstedet eller enkelte dele af samme. Den ene af disse måder for dagstidsbetegnelsen tog hensyn til solen i dens forhold til selve tingsletten

Hvis dommerne følte sig forulæmpede af tilhørerne, kunde de af vedkommende fjærdingsgoder få tre mænd tildelte som dom-

(tingvold) — ti her at tænke på Tingvoldgården synes ikke nødvendigt —; denne kan næppe misforstås: „Når sol kommer på tingvold“, må betegne morgen, „når sol går af tingvold“, aften; og i begge tilfælde tænkes ikke på solskivens stilling over tingsletten, men det første udtryk betegner simpelt hen det øjeblik om morgenen, da solens stråler først beskiner tingsletten, det andet, tiden da den nedgående sol ophører at beskinne tingsletten. Det første af disse udtryk findes foruden på de ovenfor nævnte steder endnu flere gange brugt. Således skal (Grg. § 25) goden i tilfælde af rydning have en ny dommer udnævnt, inden sol er kommen på tingvold, og ved dette tidspunkt skal domrydningen standse; intet hovedkvidudsagn må tilbageholdes, indtil sol skinner på tingvold (§ 35); saggivelsens hovedbeviser skal være førte, inden solen skinner på tingvold (§ 35), kvidudsagnet ligeledes (§ 37).

Den anden måde, der i Grg. ses anvendt til angivelse af et vist tidspunkt på dagen, lyder i lidt forskellig form: Når sol er på den vestre gjåhammer. (§ 24), eller kommer på den højre gjåbakke. (§ 29). Betydningen af disse udtryk kunde synes mere tvivlsom. — Ved den vestre gjåhammer, den højere (vestre) gjåbakke skal øjensynlig forstås Almannagjås vestervæg, og ordene „gjåhammer“ og „gjåbakke“ betegne vistnok aldeles det samme, nemlig hele vestervæggen. Men spørgsmålet kunde være, om der ikke her — i analogi med den måde på hvilken dagstiderne på Island endnu i almindelighed bestemmes ved solskivens stilling over visse fjældtinder o. d. l. (de såkaldte dagsmærker) — var tænkt på solskivens stilling over Almannagjås vestervæg, ikke solens beskinning af samme.

Det er vel også denne sidste form for dagstidsangivelse, som har foranlediget, at Finn Magnussön i sin afhandling: „De gamle Skandinavers Inddeling af Dagens Tider“, Kbh. 1844, s. 14—16 (hvormed må sammenholdes referatet af samme afhandlings indhold i: Oversigt over Videnskabernes Selsk. Forhandl. 1844, Kbh. 1845, s. 84—85) udtaler sig så vaklende og ubestemt om Grg.s her nævnte angivelser af visse dagstider, bestemte ved solens stilling til altingslokaliteter. I selve afhandlingen synes han at opfatte begge angivelsesmåder, eller dog i al fald den sidste, som sigtende til solskivens stilling over vedkommende lokalitet; i referatet derimod fremhæves solens skin på visse faste punkter som det, der ved Grg.s angivelser var taget hensyn til.

For enhver, der kender de lokale forhold på altingsstedet, må det imidlertid stå klart, at solskiven aldrig kan vise sig over Almannagjås væg for den, der befinder sig på tingstedet, hvor han så end vælger sig sit stæde, og at altså også den anden form for dagstidsangivelse i Grg. har hensyn til solens beskinning — nemlig af Almannagjås vestervæg. For større sikkerheds skyld har jeg dog tilskrevet præsten på Tingvold, provst Simon Bech, desangående, og fra ham modtaget følgende værdifulde oplysninger. D. 6te Juli 1876, (de nærmest foregåede dage havde solopgangen ikke kunnet iagttages på grund af skyet luft), stod solen op

stolsvagt, der da skulde riste to furer uden for hvor dommerne sad; og for dem, der overskred disse og nægtede at gå tilbage, var der da betydelig straf (Grg. § 41). — Hvis dommerne hindredes ved vold fra at forblive på deres plads, havde de tilladelse til at tage sæde på det sted, der måtte findes belejligst (Grg. § 41).

Uagtet Grågås, (således som det fremgår af de tidligere anførte steder, navnlig §§ 20, 24, 41) omtaler fjærdingsdomstolene som adskilte og hver domstol nedsat på sit særlige sted, er der dog meget i sagaerne, som tyder på, at man, som V. Finsen formoder¹⁾, har betragtet de fire fjærdingsretter som udgørende en samlet hoveddomstol for hele landet, hvilken da igen faldt i fire afdelinger, en for hver fjærding. I Njåls saga forekommer endog et sted (s. 502) ordet »fjærdingsdom« på en sådan måde, at man har antaget, det måtte her stå kollektivt i betydningen af samtlige fjærdingsdomstole²⁾. Dette er dog måske næppe nødvendigt; en opfattelse,

i nordøst i en indsænkning i Årmansfell og beskindede kl. 2, 40" Almannagjås vestervæg, fem minutter efter nåede dens skin sletterne omkring Óksará og præstegården; over Almannagjås vestervæg viser solskiven sig på intet tidspunkt af dagen, hvor man så end befinder sig på tingstedet. Disse oplysninger sætte det udenfor al tvivl, at dagstids-betegnelsen ikke senere end sol er (kommer, er kommen) på den vestre gjåhammer (højere, vestre gjåbakke) ligesom den mindre tvivlsomme »når sol kommer på tingvold« har hensyn til morgenen. Begge må betegne omtrent samme tidspunkt, nemlig den tidlige morgen kl. c. 2¹/₂; ved den første udtryksmåde tilsigtedes formodentlig, i det der toges hensyn til solens beskinnelse af en enkelt klippevæg ved altingsstedet sét fra et vist punkt på dette, at bestemme tidspunktet med større nøjagtighed end der kunde nås ved det andet mere almindelig holdte udtryk.

Det synes, efter de vink som Grågåsen giver os, at man, de 14 dage altinget varede, næppe har gjort forskel på dag og nat, (hvad den lyse sommertid også vel tillod), i det man til et tidspunkt, der faldt i den mellem nat og morgen liggende del af døgnet, som ellers selv i den travleste tid var indviet til den natlige hvile, henlagde så vel ophøret af flere forretninger som begyndelsen af ny; ja, visse tinglige hverv bandt jo endog vedkommende til stedet et helt døgn. Domstolene skulde således, som det vil erindres, være ude til rydning fra lørdag morgen kl. 2¹/₂ til søndag morgen kl. 2¹/₂, og den yderste termin for forskellige juridiske forretningers udførelse var morgenen kl. 2¹/₂. Domstolenes udførsel til sagers påkendelse tog sin begyndelse til samme tid, og til den tid skulde sagsøgeren være på pletten og havde kun en gyldig undskyldning, hvis han fik kvidudsagn for, at han vilde være kommen, hvis solen havde været at se (Grg. § 29).

¹⁾ V. Finsen: Om de islandske Love i Fristatstiden, s. 176, anm.

²⁾ Se Finsen: oven anførte sted.

hvoraf betydningen blev »en fjærdingsdom« eller »vedkommende fjærdingsdom«, lod sig vel også forsvare¹⁾. — Derimod synes undertiden enkelttal og flertal næsten at være brugt i flæng ved omtalen af fjærdingsdommene, således Bsk. s. 77, hvor der (i Hungrv.) fortælles, at da biskop Magnus efter sin udenlandsrejse indtraf på altinget, var folk »ved dommene«, hvor uenighed herskede; men da kom en mand »til dommen« og berettede bispens ankomst, hvorefter al strid glemtes i den almindelige glæde. — I Hrk. (s. 17—18) forekommer eksempel på en lignende brug: Domstolene føres ud; Sãm med sine folk går til lovbjærgen, hvor dommen da var sat, og optræder djærvt i sin sag mod Hravnel gode; da denne, som er hjemme i sin bod, får det at vide, går han hurtigt med sine mænd til dommene, og vilde splitte domstolen for Sãm. (At denne sagas begivenheder falde i tiden, før altingets lovgivende og dømmende magt havde fået den endelige ordning og da den, som Maurer formoder — Island s. 51 —, endnu var forenet hos lovretten, tager sagafortælleren i sin fremstilling øjensynlig intet hensyn til). — Dog er en sådan vekslens af enkelttal og flertal ved omtalen af fjærdingsdommene vel nærmest begrundet i domstolenes indbyrdes meget nære beliggenhed, hvorom flere saer give vink.

Af Bdm.s to forskellige recensioner, der, uagtet deres noget forskellige ordlyd, i denne henseende med hensyn til meningen er

¹⁾ Det her omhandlede sted af Njåls saga (s. 501—02) vinder foret interesse ved den form det har fået i den ny udgave af sagaen. Efter den læsemåde, der fulgtes i den ældre udgave af Nj., mente man her at have et stærkt argument for, at der i hver fjærdingsdom havde siddet 36 dommere. Den ny udgave har derimod på håndskriftligt grundlag rekonstrueret teksten således: »hversu skalt þú sagði skapti nemna fimmtardóminn — er fyri forn goðorð er nemndr fjórðungsdómur — fernar tylftir, i fjórðungi hverjum? — Antages det rette herved at være truffet, kan ikke længer noget bevis angående antallet af dommere i fjærdingsretterne hentes fra dette sted, da det i sagaen nævnte tal så kun har hensyn til femterdommens størrelse. Dermed falder en af de væsentligste indvendinger, som er gjort mod V. Finsens antagelse af kun 9 dommere i hver fjærdingsdom, som støttes ved talrige og vægtige steder i Grågås; og den største betænkelighed, der herefter kan gøre sig gældende mod denne, må vel rejse sig fra Grågåsens vefangsbestemmelser, i det der så vel angående fjærdingsdomstolens dommere, som angående vårtingsdomstolens (36) siges: »Ikke skal færre gå til vefang end 6« (Grg. § 42, sml. § 58, I, s. 101), hvor man da enten på det sidste sted må antage en fejl redaktion, eller give sætningen en forskellig betydning på de to forskellige steder — udveje, af hvilke ingen er uden betænkelighed.

temlig overensstemmende, ses det således, at, hvorvel fjærdingsdommene som anført faldt i fire afdelinger — af hvilke Nordlændingedommen særlig kommer til omtale i sagaen — var disse så nær ved hverandre, at man ikke kunde begive sig til den enkelte dom uden at gå til dommene (Bdm. F. 15—17 = Bdm. C. 7—8). — Bdm., som ved siden af Nj. har den udførligste omtale af fjærdingsdomstolene, fremstiller øjensynlig disse som havende deres sæde på »voldene« nord for åen. Dette siges ligefrem i den yngre recension (F.), hvor der (s. 17) berettes, at den gamle Ufejg gik »op på voldene og til dommene; han kom til Nordlændingedommen, får lov til at gå i dommen og går i domringen og sætter sig ned«. — Den ældre recension har vel ikke ordene »på voldene« — ligesom den også udelader »går i domringen« —, men der kan efter hele fremstillingen næppe være tvivl om, at også den har tænkt sig fjærdingsdommenes plads her.

Njåls saga, der har navnene på alle fire fjærdingsdomstole, benytter benævnelserne Rangæingedom (Rangæinga dómr: s. 254, 341, 629), Bredfjordingedom (Breiðfirðinga dómr: s. 25), Nordlændingedom (Norðlendinga dómr: s. 761, 90), Østfjordingedom (Austfirðinga dómr: s. 761, 64, 68—72, 88—92), — de to første, idet Sydfjærdingen og Vestfjærdingen oftere benævntes Rangæinge fjærding og Bredfjordinge fjærding; i steden for Bredfjordingedom har dog nogle håndskrifter af Nj. Vestfjordingedom (Vestfirðinga dómr).

Skønt denne saga i reglen indskrænker sig til at nævne den enkelte dom, ved hvilken den i sagaen på vedkommende sted fremstillede retssag forhandles, ses det dog af et enkelt sted¹⁾, at også denne saga tænkte sig alle fire domme til en vis grad forenede, hvad beliggenhed angår, så at de kunde blive det fælles mål for hele tingforsamlingens vandring; og det er øjensynlig sagafortælleren mening, at »hele tingforsamlingen«, der gik »til dommene«, begiver sig derhen for at være vidne til hvad der går for sig i Rangæingedommen.

Stedet for fjærdingsdomstolene kan ikke med samme nøjagtighed ses af Nj. som af Bdm., dog er der intet i Nj.s fremstilling, som taler imod, at de har haft deres plads på voldene. Gudbr. Vig-

¹⁾ Nj. s. 629, altinget, hvor retssagen i anledning af Höskuld Hvidenæsgodes drab skal foretages: »Nú kemr at því, sem dómar skyldu út fara föstukveldit. gekk þá allr þingheimr til dóma. fosi stoð sunnan at rangæingadómi ok lið hans. o. s. v.

fussön gör i sine noter til N. M. Petersens oversættelse af Njáls saga (s. 294) opmærksom på, at man af udtrykket «vestr á ár-bakka», som Mörd bruger, da han i den for Østfjordingedommen førte retssag mod mordbrænderne opfordrer kvindmændene til at tage sæde på den vestlige åbred, kan slutte, at fjærðingsretterne har været holdte øst for åen. Fremstillingen af denne retssags videre forhandling viser tydelig (Nj. s. 793—97), at fjærðingsdomstolene har været holdte på et sted forskelligt så vel fra lovrettepladsen som fra lovbjærget, så at den, der var tilstede ved fjærðingsdomstolene, var uvidende om, hvad der gik for sig på de andre to steder; (hermed kan også sammenlignes Sturl. I. s. 292). — Nogen nøjagtigere bestemmelse af stedets beliggenhed giver imidlertid Nj. ikke; og af den omstændighed, at sagaen flere gange (tre gange for Rangæingedommens (s. 254, 341, 629) og én gang (s. 764) for Østfjordingedommens vedkommende) fremhæver, at af de to modpartier tager det ene plads nord for dommen, det andet syd for denne, lader sig næppe noget udlede.

Også Sturl. (I. s. 24—26) viser, at domstolene havde fælles domsted; at man, hvad dette sted (s. 26) frembyder et eksempel på, i tilfælde af vold førte en enkelt af domstolene bort herfra og satte den ned på et nyt sted, hvor sikkerheden syntes større, — er jo blot, hvad Grågåsen foreskriver i lignende tilfælde. — Fra en ældre tid frembyder Krstn. (s. 17) et eksempel på, hvorledes stundum til forsvar særlig gunstige steder måtte vælges til sæde for en fjærðingsdom, når tingforsamlingen var i oprør; således kunde Runolv gode ikke få dømt Hjalte Skeggesön for gudsbespøttelse, før han satte dommen på Öksarábro (Exarárbrú) og værgede begge broenderne med våben.

Af sagaerne i det hele taget, navnlig Bdm. og Sturl., synes at fremgå, at fjærðingsdomstedet har været frit for tingboder i sin umiddelbare nærhed. — At fjærðingsdommene har taget plads på lovbjærget — hvorpå der, som oven for anført, forekommer et eksempel i Hrk. — har vel kun aldeles undtagelsesvis fundet sted.

Sandsynligvis har fjærðingsdomstolenes plads været udmærket ved en fast begrænsning — en «domkreds» —, der formodenlig tillige dannede sæde for dommerne; dog giver ingen kilde sikker oplysning desangående. I den yngre recension af Bdm. fortælles der vel (s. 17), at den gamle Ufejg, da han får tilladelse til at gå i Nordlændingedommen, «går i domringen og sætter sig ned», men dels udelader, som tidligere bemærket, den ældre recension ordet «domring», i det den indskrænker sig til at sige: «det tillodes, og

han satte sig ned; dels skal »domring» måske kun forstås om kredsen af dommere. I Sturl. (på det sidst omtalte sted, s. 26, — hvor der berettes om Havlide Mávsóns tingstrid med Torgils Oddes-son) læstes i den gamle udgave (s. 31), at Havlides flok forgæves søgte at sætte dommerne ned »på domstenene» (i dómsteinum); men det bedste håndskrift har den utvivlsomt rigtigere læsemåde »på domstedet» (i dómstaðnum), hvoraf der altså i det højeste kan sluttes, at fjærdingsdomstolene har haft deres én gang for alle bestemte plads, men intet om, hvorvidt dette på nogen særlig måde har været udmærket.

Grg. giver med hensyn til dette spørgsmål intet sikkert vink; men har fjærdingsretterne haft deres bestemte plads på altingsstedet, hvad alt i sagaernes fremstilling tyder på, er det næsten en selvfølge, at her også har været faste sæder for dommerne, formodenlig kredsfornige sten- eller græstørvsbænke. Af de på altingsstedet bevarede lævninger er der næppe nogen, der har stået i forbindelse med fjærdingsdomstolenes virksomhed; om det i »bodbeskrivelsen» nævnte »fjærdingsdom-tingsted» vil senere blive talt.

Den lovgivende magt var i fristatstiden hos lovretten (lög-rétta), der fra år 965 bestod af 144 medlemmer, hvortil endnu kom lovsigemanden og efter kristendommens indførelse de to biskopper. Forsamlingens kerne udgjordes af de 39 repræsentanter for de gamle godord, — hvortil kom 9 af vedkommende tinglags goder valgte mænd, der skulde veje op mod de tre goder, som Nordlædingefjærdingen sendte flere end de andre fjærdinger. Hver af disse 48 mænd tog desuden to mænd med sig, der i al fald fra år 1004¹⁾ kun var rådgivende bisiddere, og hvis selvstændighed selv som stemmeberettigede kun kan have været ringe.

Ordet »lovrette» bruges både som navn på forsamlingen og om den til møderne bestemte plads. Uagtet lovretten ellers bestandig optræder som en enhed, hvis medlemmer i forening fatte deres beslutning, omtales der dog i Grg. besynderlig nok flere lovretter som betegnelse for lovrettens forskellige afdelinger. Således siges (§ 116, I, s. 209), at man »fra den lovrette» (o: lovretteafdeling), i hvilken lovsigemanden er valgt, skal begive sig med ham til lovbjærget, og på et andet sted (§ 117, I, s. 214) tales om den forpligtelse alle vedkommende havde til at tage sæde i lovretten, »i den lovrette» (o: lovretteafdeling), som de efter loven er pligtige at sidde i. Sandsynligvis har lovrettemændene for hver af landets

¹⁾ Maurer: Island s. 62 fig., sml. s. 172.

fire fjærdinger siddet samlede for sig og været betragtede som en egen afdeling af lovretten, om end en fælles lovretteplads indsluttede alle; anordningen minder i så fald meget om forholdene, som de efter sagaernes vink har været ved fjærdingsdommene¹⁾.

I følge bestemmelserne i Grg. (§ 117) »skal lovretten stedse have sit sæde, hvor den længe har været»; der skal være tre bænke omkring lovretten, hver til fire tylvter mænd. Når lovretten er ryddet (o: når afstemning foretages), må kun de sidde inden for bænkene, som har andragender at forhandle mod hinanden, men ellers altid; og da er det lovsigemanden, som bestemmer, hvem der kan opholde sig paa den plads; uden for bænkene skal »publikum« (alpýða) sidde. Ingen andre må stå op ved lovretten, når love og bevillinger skal vedtages, end de, der har noget at forhandle dér, og desuden de, der er yderst. For dem, der trængte sig sammen om lovretten eller på anden måde viste forstyrrende opførsel, var der fastsat straf, ligesom for dem, der ikke vilde stå op fra lovrettemændenes pladser, når disse kom. — Lovretten holdt i løbet af tingtiden mindst tre møder; desuden havde også femterdommen sit sæde i lovretten.

Det rimeligst at antage, at de tre lovrettebænke har været byggede af græstørv og sten, og været anbragte kredsformig, den ene uden om den anden, kun åfbrudte ved de nødvendige indgange. Man tør måske antage to sådanne, den ene lige over for den anden, hvorved altså lovrettebænkene deltes i to halvkredse, hvor hver fjærding kunde besætte sin ende. På midtbænken sad i følge Grg. medlemmerne med fuld stemmeret; af de to rådgivere, som hver af disse havde med sig, anbragtes den ene foran vedkommende, den anden bagved, på den indre og ydre bänk.

Om femterdommen bestemmer Grg., at den skal drage ud sammen med de andre domstole (fra lovbjærget), men have sit sæde i lovretten (§ 43), og her skal hver af goderne nedsætte sin dommer (§ 45). I § 47, hvor der tales om rettergangsformerne ved femterdommen, påbydes, at først sagsøgeren, dernæst den sagsøgte skal af rettens 48 medlemmer udskyde 6 mænd; disse skal rejse sig op fra domstolen, men sidde »inden for i domkredsen« (i dómhring innan),

¹⁾ Der er i det hele meget, der taler for fra indretningen af lovretten at slutte sig til indretningen af fjærdingsdomstedet; kun synes det, at hvis de enkelte fjærdingsdomstole ikke har været fjærned længere fra hinanden end lovretteafdelingerne, har gensidig forstyrrelse fra samtidige forhandlinger ikke let kunnet undgås.

medens den sag pådømmes; ved domkredsen kan der her ikke menes andet end kredsen af de på lovrettebænkene siddende dommere.

Højesteretsassessor V. Finsen har fortjænesten af først¹⁾ at have påvist, at lovretten i fristatstiden må være holdt på et fra lovbjærget forskelligt sted. Dette fremgår så utvivlsomt af samtlige kilder, Grg. så vel som sagaerne, at man må undre sig over, at den ældre fejlagtige anskuelse har kunnet blive så udbredt og rodfæste sig i den grad i den almindelige opfattelse, som tilfældet har været og endnu er med denne. Årsagen må imidlertid søges i, at allerede tidlig sammenblandedes for den almindelige bevidsthed »dommenes«, »lovrettens« og »lovbjærgets« forretningerne; lovretten antoges at have besørget dem alle, i det senere tiders forhold overførtes paa fristatstiden; og det fra den ældre litteratur kendte navn »lovbjærg« forklaredes da af, at »lovforretningerne« (o: de lovretten tilkommende hverv) oprindeligt havde været udførte der.

Af Grg. kan det ikke ses, hvor lovretten har haft sin plads, men kun at denne længe havde været uforandret, og at — som det fremgår af bestemmelserne angående fjærdingsdommenes og femterdommens udførsel fra lovbjærget — den var skilt så vel fra fjærdingsdomstedet som fra lovbjærget.

Den lille fortælling om Ölkovre angiver derimod tydelig »voldene« som stedet for lovretten. Brodde og Ölkovre går fra en af østlændingernes boder »op på voldene«; dér var mange folk til stede, de havde da været i lovrette; Brodde og hans folk blev gående på voldene, men Ölkovre gik i lovretten, hvor enkelte høvdinger endnu sad efter (Ölk. s. 70).

Af Nj. s. 793 ffg. fremgår det, som tidligere nævnt, klart nok, at lovretten lige så lidt som fjærdingsdommene dengang kan være holdte på lovbjærget. Et andet sted i sagaen (s. 638—39) har måske hensyn til indgangene til lovretten; der siges nemlig, da hele den for Höskuld Hvidenægodes drab bestemte bød var bragt sammen i lovretten og nu skulde beses, at Flose med Sigfussønnerne gik øst fra til lovretten, Njål og hans sønner derimod vest fra; i det mindste ses heraf, at lovretten må være holdt på et sted, hvortil der var adgang både fra øst og vest. Dette gælder om »voldene«; og at Nj. virkelig tænker sig disse som stedet for lovretten, fremgår temlig tydelig af de bevægelser, som sagaen lader de i kampen optrædende flokke foretage sig, hvor den store altingskamp skildres

¹⁾ De islandske Love i Fristatstiden s. 194—96, anm.

(Nj. s. 806 fig.), — man må nemlig erindre, at denne begyndte ved lovretten, efter at Ejolv havde ødelagt femterdomssøgsmålet for Mörd.

Også i følge Sturl. vil »voldene» vise sig at være stedet for lovretten, når det bedste håndskrift helt igennem følges, og når man har fået øjet op for, at i Sturl. bruges, hvor talen er om altingslokaliteter, »syd» i betydning af »øst», altså: »syd over åen» = »øst over åen»¹⁾. — Der bliver da egentlig kun ét sted i Sturl., som omhandler lovrettens plads, nemlig l. s. 327, hvor den stærke spænding mellem Snorre Sturlassön og Kolbén unge på altinget 1234 omtales. Dette sted er tillige meget oplysende med hensyn til beliggenheden af adskillige boder. Biskop Magnus havde forbudt folk at bære våben ved domstolene, man afsendte derfor våbenløse mænd til dommene for at forhandle sagerne der. Men Kolbén unge gik med sin væbnede flok op i Svinfellingene Orms og Torarins virke, og alle havde de nu deres flokke i forening under våben. Snorre var med sin flok i skrænten (i brekkunni) oven for Valhal og helt vest om Dilken. Snorres søn Urækja var med sin flok oven for lovretten og morede sig med brydning²⁾. En mand af Kolbéns flok var gået til Jøkelmændenes bod, men medens han stod her ved væggen og talde med en anden, gik to mænd forbi, af hvilke den ene uden anledning tilføjede ham et hårdt sår, hvorefter de vendte sig op mellem Østfjordingebod og Jøkelmændenes bod og stævnede så i Snorres flok. Kolbén og hans mænd løb straks op og hjem til boden, hvor de rustede sig; derpå gik de syd over åen og op på voldene. Da mødte han Urækja og bad ham slutte sig til ham og hævne den sårede; Urækja afslog dog at kæmpe mod sin fader, hvorover Kolbén vrededes og opfordrede nu Orm og Torarin til hjælp. De beredte sig da alle til kamp og fylkede deres folk på voldene neden for lovretten, mellem denne og Østfjordingebod. Urækja begav sig til sin

¹⁾ Dette sidste er jeg først af mag. art. Gudbr. Vigfussön bleven gjort opmærksom på.

²⁾ Måske i den såkaldte Fångabrekka, en tingstedslokalitet, som omtales i et par sagaer, og som (også efter den i navnet liggende antydning af stedets beskaffenhed) snarest må antages at have udgjort en del af Almannagjås ned mod voldene skrånende østerskrænt. Således omtales det Vgl. s. 354, at nordlændinger og vestfjordinger en sommer i altingstiden morede sig her med at brydes partivis; og i Ljós. s. 31 siges der, at østlændingen Torkel Gejtessön havde bod »oppe ved Fångabrekke».

fader og stillede sine folk forrest i Snorres fylking. Kampen afvendes dog ved biskoppens og Torvald Gissurssöns mellemkomst.

Dette temlig vanskelige sted kan næppe forstås anderledes, end at de »volde«, der her er tale om, er de sædvanlige nord for Öksarås udløb af Almannagjá liggende, og på disse må da lovrettens plads have været; dette stemmer også, som det af det tidligere anførte vil ses, bedst med hvad der af andre omtrent samtidige kilder fremgår angående lovrettens beliggenhed.

Tages dette sted således, følger imidlertid heraf tillige, at alle de her omtalte boder, undtagen Kolbéns, må have ligget øst for åen. Af de her nævnte boder er Valhal Snorre Sturlassöns sædvanlige bod, hvad der tydelig nok fremgår af et tidligere sted i sagaen (Sturl. I, 300—301). Til Valhal må Dilken eller Valhalsdilken, som den i Sturl. I, 279 kaldes, efter navnet have hørt; af det sidste sted lærer vi, at den en altingsommer benyttedes af den med Snorre forbundne Torvald Vatnsfjording. — Også Allsherjarboden må i så fald have været øst for åen, da det ses af andre steder i Sturl. (I, s. 233, sml. s. 301), at den og Valhal stod hinanden nærmest¹⁾.

Den omstændighed, at Snorre Sturlassöns vigtigste bod, samt den sønderlandske Allsherjarbod og vestlandske Jøkelmandsbod således efter denne opfattelse af stedet må henlægges til øst for åen, kunde vel gjøre en noget betænkelig ved denne fortolkning og opfordre til at forsøge en anden; men den eneste, der i så fald var at vælge, nemlig at antage, at lovretten allerede dengang var henflyttet til Öksaråholmen, hvor den vides senere at have stået, lader sig ikke vel forene med de øvrige sagaers angivelser. Desuden vilde man, hvad bodernes beliggenhed angår, herved kun fjerne én vanskelighed for at få en anden i stedet; alle de i Sturl. nævnte boder, undtagen Kolbéns (også Østfjordingebod!) måtte da forlægges til vest for åen, i det sagaens »syd over åen« da måtte tages = »vest over åen«; ligeledes vilde den måde, hvorpå Sturl. da måtte antages at angive beliggenheden af forskellige punkter på altingsstedet i forhold til lovretten, uden at tage hensyn til den mellemliggende arm af åen, være højst overraskende; ved »voldene« måtte så endvidere antages her at være betegnet en strækning syd

¹⁾ Snorre fylker en gang (Sturl. I s. 300—301) på »hraunet« mellem disse to boder, hvad der i øvrigt ikke synes ganske at passe med, at der mellem Snorres bod og Allsherjarbod s. 233 kun omtales et »bodsund«, der dog netop også bliver brugt af Snorre til at fylke mandskabet i, da der er ved at udbyrde en strid mellem hans folk og Allsherjarbødene.

(o: vest) for åen, medens ellers i følge alle andre kilder særlig sletten nord for åen bærer dette navn.

Måske også Sturl. I. s. 291, når den af Gudbr. Vigfussön gjorte rettelse tages til følge, kan give os et vink om, at Snorre Sturlasons sædvanlige bod har været øst for åen: På tinget 1229, da Sighvat Sturlassön, Sturla Sighvatssön, Kolbén unge (og rigtignok også østlænderne) er på det ene parti, Snorre Sturlassön, hans broder Tord og dennes søn Bödvar på det andet, beder Sighvat sin broder Tord at overlade Sturla Hladbod, for at hvert parti kan være på sin side af åen.

Af de to umiddelbart efter Islands nnderkastelse under den norske Konge kort efter hinanden udstedte lovbøger (Hákonarbók, Jónsbók) erfares intet om lovrettens plads; der bestemmes kun, at lovmanden på tingstedet skulde lade gøre »vebånd« (vébönd) af så stort omfang, at de, som blev nævnte i lovretten, kunde sidde inden for. Altinget havde nu fået en ordning, helt forskellig fra den tidligere; til at møde på tinget udnævntes af de kongelige embedsmænd et vist antal mænd (140 ifg. Hákb., 84 ifg. Jónsb.). Af dem udnævntes igen tre tylvter til at sidde i lovretten; disses væsentligste hverv var at være lovmandens meddomsmænd; af lovrettens lovgivende virksomhed var der kun svage spor tilbage, som tabte sig mere og mere. Derimod havde de øvrige til tingrejse udnævnte mænd kun som tilhørere at overvære forhandlingerne og måtte ikke uden tilladelse sætte sig »inden for vebåndene«. Lovrettemændene skulde gå til lovretten, når lovmanden lod ringe med »den store klokke«; tingets længde var nu ubestemt (Þingfararb. 1—3 k.)¹⁾.

¹⁾ De i disse lovbøger omtalte »vebånd« o: fredhellighedsbånd, må have været virkelige bånd, der omgav det fredhelligede domsted (hvad der jo også stemmer med den beskrivelse, der i Eg. s. 123 gives af vebåndene på Guleting). Således siges om lovmanden Snorre Narvassön, at han 1329 lod skære vebåndene i stykker på altinget (Safu til s. Ísl.s II, s. 59). Dette forhindrer imidlertid ikke, at en fast lovrettebænk, med bestemt plads for hver af lovrettemændene — således som den fra en senere tid kendes — også fra først af har været indesluttet af vebåndene. Længere hen i tiden faldt brugen af båndene formodenlig helt bort, navnlig kan der, efter at lovrettens medlemmer havde til mødested fået en egen særlig dertil opført bygning (sidst i det 17de århundrede), næppe have været brug for dem; ikke des mindre forekommer udtrykkene »inden for vebåndene« (om de til tjeneste i lovretten udnævnte) og »uden for vebåndene« (om de kun som tilhørere tilstedeværende) — til lige ind i tyverne af det 18de århundrede, men da har udtrykkene åbenbart kun betydning af »nævnte i lovretten« og »nævnte som tingmænd, men uden sæde i lov-

En omtale af lovrettens plads i det 14de årh. findes i den lille i Flatb. indeholdte fortælling om Torleiv jarleskjald. I Flatb. I, 214 fortælles det, hvorledes Torleiv på altinget dræbtes af en af Håkon jarl udsendt ond ånd. Da han en dag gik ud af sin bod, så han nemlig en mand gå vesten fra over Öksarå; med ham gav han sig i tale, men gennemboredes af ham, hvorefter den onde ånd forsvandt i jorden. Torleiv gik derpå hjem til sin bod, hvor han døde. »Derefter blev Torleiv højlagt; hans høj står nord for (nordr af) lovretten, og den ses end«. På den tid, fortælles der videre, boede der på Tingvold (á Þingvelli) en velstående mand, rig på kvæg; hans fårehyrde hed Halbjörn hale. Denne vænnede sig til ofte at komme til Torleivs høj (á haug Þ.s) og sov der om natten og holdt sig der i nærheden. En nat, da han således som oftere ligger på højen, får han i drømme en åbenbarelse af højboen. Efter at være vågnet begiver han sig med sine får hjem til gården (således må vel »til bygda heim« her oversættes) og beretter hvad der er hændet ham. — Beretningen om Halbjörn hale er noget besynderlig, den lader formode en afstand mellem Tingvoldsgården og højen, som er langt større end de par minuters vej, hvorom der kan være tale; man tør vel derfor heller ikke lægge videre vægt på ytringen om Halbjörns og hans fårs jævnlige ophold ved højen, der ellers vilde være et stærkt bevis for, at højen ikke kunde have været på Öksaråholmen, hvor man i en senere tid har villet påvise den.

Det eneste resultat, der med hensyn til lovrettens stilling tør udtrages af fortællingen om Torleiv, bliver da vel det, at på nedskriverens tid stod lovretten syd for Torleiv jarleskjalds høj. — Om Torleiv jarleskjalds høj anfører Jon Olavsson fra Grunnavig i sin udsigt over oldtidsgrave på Island¹⁾, at den er »på Öksarå lovting eller landstinget ved Öksarå, øst for Öksarå, hvad der vil være de fleste bekendt, ligesom på hvad måde han faldt dér

retten. — Herom kan henvises til altingsbøgerne fra 17de og begyndelsen af 18de årh. Eksempler fra en ældre tid på, hvorledes lovbogsudtrykket „innan vébanda“ stadig forekom i den formular, hvormed lovmanden satte tinget (således både c. 1500 og c. 1600), samt på forekomsten af en altingsbeslutning fra c. 1600, samtykket „utan viebanda og innan“, frembyder Jon Sigurdssöns afhandling „Lögsögumanna tal og lögmanna“, Safn. til s. Ísl. II, s. 184, 190, 218.

¹⁾ Addit. 44, fol., hvor den er den tredje af flere småafhandlinger af samme forf.; i det væsentlige stemmer den med en noget forkortet og på grund af sproget halv uforståelig dansk gengivelse i Antikv. Annaler II, s. 257 ff.

(efter hvad der er fortalt) for djævelen Torgard, som Håken Hlade-jarl sendte ham til bane. Deri, fortælles det, skal man have fundet et lille hestebillede af den slags metal eller malm, som folk kalde oldtids gods (for*manna fje*). Hestebilledet kaldes Freyshest^a. Senere hen siges, at Torleiv jarleskjalds høj er »på den østlige bred af Öksará« (austan fram við Öxará). Uagtet denne forfatter af alle fra første halvdel og midten af 18de årh. har haft bedst lejlighed til at blive bekendt med altingsstedet, kan det næppe betvivles, at han her ved en hos ham ikke usædvanlig unøjagtighed i udtrykket er kommen til at give fejl besked.

I Egg. Olavssöns rejsebeskrivelse nævnes nemlig s. 1031 Thorlevsholm i Öxeråen som det sted på altinget, hvor misdædere rettes, og s. 1032 siges, at på denne holm findes Thorlev jarleskalds høj, hvoraf man indtil for kort tid siden har kunnet se spor; elven har imidlertid efterhånden bortskyllet mere og mere, dog har man fundet nogle stumper jern og messing. — Af Egg. Olavssöns og Bjarne Povlssöns dagbøger over deres Islandsrejse, som delvis findes bevarede i det islandske literære selskabs arkiv, ses det, at grundlaget for oven anførte bemærkninger er nedskrevne 1756, og at de støtte sig til iagttagelser gjorte under et besøg på altingsstedet 1750. Efter at den sydlige del af Ånæssyssel er beskrevet (under sommerrejsen 1756), bemærkes nemlig, at også den nordlige del har »adskillige ret kuriøse mærkværdigheder, hvilke vi til forns haver af egen nysgerhed og med forsæt beset i året 1750, da vi mest for den skyld rejste til Island fra København¹⁾; så i fald vi ikke kommer til endnu en gang at beskue bemældte landstrækning, vil vi indføre og meddele de mærkværdigste ting, som de forefindes og vi har set med egne øjen«. Derefter følger så en beskrivelse af Tingvoldsvejten, Grimsnæs, Skålholt med omgivelser, Geysir, samt Hrepperne, hvormed Ånæssyssel afsluttes.

Om Tingvoldsvejten bemærkes, at den er mærkværdig formedelst altinget; tværs gennem dette render Öxerå, der giver foreller af sig og desuden er mærkværdig »formedelst Thorlevsholm tæt ved altinget, midt i åen, hvor misdædere bliver berettet [o: henrettede]: her ses end i dag lævninger af Thorlev jarleskalds høj, som blev her ombragt (efter fortællingen) af en ved fanden bevæget og af Hagen jarl den rige forhekset træmand... Nu har Öxeråen

¹⁾ Om denne rejse, der nærmest gjaldt Hekla og Geysir, se E. O. s. 862 og 882.

revet det meste af højen bort, hvorved til forns ere fundne nogle [først skrevet: adskillige] alderdommens lævninger.«

Skönt der således ligger 6 år mellem forfatterens sidste besøg på altingsstedet og nys anførte beskrivelses nedskrivning, er det dog ikke rimeligt, at nogen unøjagtighed har indsneget sig; Egg. Olavssøn førte (som han selv siger: Reise gjennem Island, s. 862) ligeledes dagbog på sin første rejse og havde desuden tidligere besøgt altingsstedet (f. eks. da han var vidne til Öksarås udtørring, formodentlig 1740). — Desuden støttes Egg. Olavssöns angivelse ved en senere meddelelse om Torlejvs høj fra præsten på Tingvold Povl Torlakssøn. Denne, der tiltrådte dette kald 1780, skriver i sin antikv. indb. 1817: »För de jordskælv, som indtraf i året 1789, sås Torlejv jarleskalds høj på den holm her i Öksarå på Tingvold (á þingvöllum), hvor han blev dræbt og som end i dag er nævnt efter ham og kaldet Torlejvsholm (Þorleifshólmi); men i det omtalte jordskælv åbnede sig en kløft (gjá) igennem holmen, som borttog højen, så nu ses intet tilbage af den«.

At der i det 18de årh. har stået lævningerne af en høj på en af holmene i Öksarå¹⁾, og at denne i længere tid er bleven anset for Torlejvs, så at holmen har kunnet tage navn herefter, må således vistnok anses for utvivlsomt. At det er denné samme høj, som Jon Olavssøn tænker på, kan heller næppe betvivles. — Man kunde ganske vist tænke sig, at traditionen først i en senere tid havde gjort denne høj til Torlejvs, men dette synes dog kun lidet rimeligt, da den høj, der i Flatb. omtales som Torlejvs, vel har været den eneste på selve tingstedet. — Antages Torlejvs høj at have været på Öksaråholm, må ligeledes lovretten, på den tid fortællingen om Torlejv jarleskjald nedskreves, v: i det 14de årh., have haft sin plads i holmen. — Dette er heller ingenlunde usandsynligt; i det 16de årh. finde vi lovretten i Öksaråholm, og da havde den øjensynlig været holdt dér længe. I og for sig vilde det endog være rimeligst at antage, at lovretten, samtidig med at denne efter underkastelsen under den norske konge fik en ny indretning, henflyttedes til et nyt sted, hvis ikke den omstændighed talte derimod, at ingen af de i sidste halvdel af 13de årh. nedskrevne sagaer hentyder til, at lovrettens plads i fri-statens tid var en anden end da.

¹⁾ Medens der i ældre tid kun tales om én Öksaråholm, fandtes i en senere tid flere ved forgreninger af åen adskilte; de synes i forrige århundrede at have haft hver sit særlige navn; Torlejvsholm har næppe været den største af dem, men ligget mere i nordøst end hovedholmen.

Hvor Espolin (Isl. árb. III, 2, s. 53) fortæller om de af den sidste katolske biskop Jon Aressón foranledigede stridigheder, der gik forud for reformationens indførelse på Island, anfører han ved året 1549, da biskoppen med sine to sønner, støttede ved et følge på 3—400 mand, spillede fuldstændig mester på altinget, at lovretten den gang stod i Öksaråholmen; i et med begivenheden samtidigt digt, der skildrer, hvorledes Are i lovretten forhånede den danske hirdstyrer, siges, at denne ikke turde hævne sig, da halv fjærde hundrede væbnede mænd stod i kreds »på øren oven for¹⁾.

Nogle år efter denne begivenhed (1563) gaves der tilladelse til at flytte lovretten til et belejliger sted, »ti den plads, som den tidligere havde stået på i Öksaråholm, var nu for største delen ødelagt af vandgang fra Öksarå²⁾. — Ved denne flytning, der i følge bodbeskrivelsen fra 1700 foregik c. 1600, forlagdes lovretten til vest for åen, hvor der senere på den smalle landstrimmel mellem Almannagjá's østerskrænt og åen opførtes et lovrettehus. — Indtil slutningen af det 17de årh. holdtes lovretten under åben himmel; derefter byggedes der til brug ved lovrettemøderne en tomt, omtrent som en almindelig bodtomt, der så igen sluttelig afløstes af en tømmerbygning. Om disse forhold giver især Jon Olavssón fra Grunnavig oplysning³⁾.

¹⁾ Ved denne øre skal måske ikke forstås nogen del af selve holmen, men den smalle strækning under Almannagjá, vest for åen; Finn Jonssón, der (i sin isl. kirkehist. II., 696) gengiver »á eyrinni fyrir ofan« ved »superius in crepidine«, tænker åbenbart på dette strøg af altingsstedet; dog kunde hans oversættelse lade formode, at han havde lovrettens senere plads på netop den omtalte smalle strækning i hovedet.

²⁾ Lögsögumanna tal og lögm., Safn. t. s. Isl., II., s. 122.

³⁾ Da denne forfatter ofte i det følgende vil blive citeret, er det næppe overflødig her at give nogle oplysninger om hans lævned (hentede af hans selvbiografi; Addit. 47 fol.), som vil vise, at han har haft så fortrinlig lejlighed til at blive bekendt med altingsstedets topografi, at udtalelser af ham om Tingvoldsløkaliteter må tillægges ikke ringe vægt, trods hans snaksomhed, vidtsvævende fremstilling og mangel på kritik, hvorved han under sine mange gentagelser, til forskellig tid og på forskellige steder, ikke sjældent kommer i modsigelse med sig selv, og som naturligvis opfordrer til stor forsigtighed ved benyttelsen af hans meddelelser. Jon Olavssón, der fødtes 1705 i præstegården Stad i Grunnavig, i den nordvestligste del af Island, mistede tidlig sin fader, hvorefter moderen tog ophold i Hunavatna syssel på Nordlandet. Men allerede fra året 1712 tilbragte Jon hver vinter hos den bekendte lovmand Povi Vidalin, der

På forskellige steder i sine ordbogsarbejder (i sin *Contractismus* under ordet *•lögrétta•*: Addit. 6, 4to, s. 246—47, 260, 270; Addit. 7, 4to, s. 1494 — samt i sit leksikon under ordet *•vélbónd•*) meddeler han, at lovrettemændene tidligere havde forhandlet under åben himmel, indtil i slutningen af det 17de årh. lovmanden Sigurd Björnsson havde ladet bygge en tomt af form som et hus uden tag, men med en indgang i nord og syd midt på væggen; indvendig var den forsynet med en græstørvsbænk langs

som en ven af hans afdøde fader tog sig af hans undervisning. Efter moderens død 1719, da Jon var 14 år gammel, fik han stadigt ophold hos lovmanden, indtil han 1726 forlod Island; dog tilbragte han de to vintre 1721—23 i Hola skole, hvorfra han 17 år gammel udskreves som student. I al denne tid (1719—26) ledsagede han jævnlig lovmanden på dennes rejser og fulgte således navnlig hvert år med ham til altinget, hvor Povl Vidalin netop i disse år regelmæssig gav mede en uge før den sædvanlige tingtids begyndelse i anledning af den da påbegyndte udarbejdelse af en ny lovbog (se Jon Olavssøns ytringer herom i hans biografi af P. Vidalin: Addit. 47 a. fol.), så hans ledsagere havde mere end almindelig god lejlighed til at blive bekendte med tingstedet; — og fra disse år må Jon Olavssøns fleste erindringer fra tingstedet antages at stamme, om han end under et besøg omtrent 20 år senere kan have haft lejlighed til at opfriske og udfylde disse. 1726 kaldtes Jon Olavsson af Arne Magnussøn til København som dennes skriver, i hvilken stilling han forblev til Arnes død, hvorefter han blev stipendiar ved det af ham stiftede legat. Derfor aflagde han kun et kort besøg i Island i familieanliggender 1733, men forblev ellers i København til 1743, da forskellige omstændigheder bragte ham til at opgive sin stilling og begive sig til sine slægtninge i Island. Her opholdt han sig nu på forskellige steder (mest på Tingere i Hv.), indtil han 1751 vendte tilbage til sin gamle stilling i København. Under dette sit senere ophold i Island besøgte han, som han udtrykkelig angiver, altinget 1744 og opholdt sig, så længe tinget varede, hos præsten på Tingvold Markus Snebjörnsson.

Efter sin tilbagekomst til København 1751 var han arnamagnæansk stipendiar; dog tilbragte han sine senere år i meget knappe kår og nedstemt over formentlig tilsidesættelse. Da han hele sit lange liv igennem var en meget flittig arbejder, er den literære virksomhed, han har udfoldet, i al fald i kvantitativ henseende særdeles betydelig. Hans håndskrevne arbejder, der udgøre talrige store folio- og kvart-bind, men hvoraf så godt som intet er trykt, ere indlemmede i Additamenterne til den Arnamagnæanske håndskriftsamling; de er hovedsagelig af leksikalisk, sproglig og antikvarisk natur. Det mest omfattende af dem alle er hans samlinger til en islandsk ordbog (Addit. 35—43 fol.); foruden dette værk kommer her navnlig til omtale en art etymologisk ordbog (*•Contractismus•*, Addit. 6—8, 4to). I begge findes adskillige oplysninger om altingsstedet, som arkivar Jon Sigurdsson først har gjort mig bekendt med.

siderne. Denne lovrettetomt forsynedes i tingtiden med et på spærrer hvilende vadmelstag, og Jon Olavssön omtaler udførlig, hvorledes i den periode, da han besøgte tinget med Povl Vidalin, spærrerne vare anbragte og tagbeklædningen skaffedes til veje. Først senere, ved midten af det 18de årh., lod den daværende lovmand (senere amtmand) Magnus Gislessön i stedet for denne tomt opføre et ordenligt lovrettehus af tømmer.

Angående den første opbyggelse af et lovrettehus indeholder vedkommende altingsbog, at år 1690 blev man i lovretten enig om, at den inden næste alting skulde forandres til et ordenligt tinghus, hvortil landfogeden lovede at give tilstrækkeligt tømmer, men syssel-mændene skulde hver give 10 alen vadmel til overklædning¹⁾.

Skönt Jon Olavssön fortæller, at lovrettemændene for den omtalte lovrettetomts opbyggelse »sad ude på tuer«, så at kun lands-tingskriveren havde et stykke tælttøj udspændt over sit bord, er der dog ingen tvivl om, at lovretten også for den tid har haft sin bestemte plads og har bestået af en fast tomt; noget sådant ligger allerede i de i lovretten 1690 brugte ord, hvor man forhandler om »lögriettunnar uppbygging«, »að hún mætti til eins almennilegs þýnghúss verða endurbætt«. De tegninger, som haves af lovretten, som den var for 1691, er ligeledes et vidnesbyrd herom. Med hensyn til lovrettens form stemme de vel tilsyneladende ikke ganske overens, dog synes denne snarest at måtte antages at have

¹⁾ Af andre kilder, som omhandle lovrettebygningens tilblivelse, kan mærkes E. O., hvor der (s. 1030) berettes, at lovretten var bleven holdt under åben himmel indtil 1690, »da den blev opbygget på samme måde som tingets andre boder, nemlig toften eller væggene opførte af kantede hraun-stene og taget af sparreværk udvendig beklædt med hvidt vadmel. — Espolin (VII. 0: 8de D. s. 82, sml. s. 27) fortæller, at landfoged Hede-mann havde lagt tømmer »til grindar« 0: til skelettet i bygningen, og at lovretten da (1691) var meget stor af omfang, ti hvert år nævntes tre tylvter lovrettemænd i dom. — Når »katastasis« siger, at lovretten flyttedes fra holmen »til lovretten, som nu er 1700, der blev opført af tømmer«, så kan disse ord kun have hensyn til den »grind« af tømmer, som allerede den første lovrettetomt synes at have haft.

Også den ved midten af forrige årh. af tømmer opførte lovrettebygning omtales i flere kilder, således hos Jon Arnessön, isl. Rættergang s. 460, og hos Sv. Povlssön, der i sin dagbog for 1792 (Skrivter af Naturhist.-Selsk. III., I, s. 192) anfører, at på altinget »ses kun 2 huse af tømmer; det ene er amtmandens stue, rent forfaldet, formedelst mangel på op-pasning og reparation; det andet er lögretten eller huset, hvori begge de verdslige retter, laugtings- og ober-retten holdes, her er en klokke, hvor-med ringes, når retten skal bivånes.»

bestået af en tilnærmelsesvis rund græstørvsindhegning, åben i syd og nord for adgangens skyld, og tillige tjænende som bænk for medlemmerne, i det hvert af disse havde sin bestemte plads her¹⁾.

¹⁾ De omtalte tegninger må henføres til to grupper; den ene af disse repræsenteres af en tegning i Arne Magnussöns samlinger Addit. 11, 8vo, der på bagsiden har fået en egenhændig påtegning af ham: „en gamla Lögretta“. Denne står over de andre i udførelighed og med hensyn til angivelse af enkeltheder. Den har til titel „Forma fori generalissimi in Islandia“ og fremviser en kredsround indhegning, der har udgjort selve lovrettebænken, og hvor sædet for hvert enkelt medlem er udmærket ved en sten i græstørvsvæggen (i alt 36 små og 3 større); i syd og nord er denne åben for adgangens skyld; her er ved den sydlige adgang skrevet „Aditus legislatoris et assessorum ex orientali et meridionali Islandia“, og ved en til denne svarende indskrift er den nordlige adgang angivet som indgang for lovmanden og lovrettemændene fra det nordlige og vestlige Island. Midt i halvkredsen mod øst er en stor sten anbragt, med en noget mindre, men dog temlig stor, på hver side. Den store sten betegnes som sæde for den kgl. befalingsmand (Sedes Præfecti Regis), til højre for ham sad lovmanden for nord- & vestlandet (Sedes Nomophilacis ex Boreali), til venstre lovmanden for syd- & østlandet (Sedes Nomophilacis ex orientali). Lige over for den kgl. befalingsmand sad ingen, ellers var kredsen (o: græstørvsbænken) optaget af lovrettemændenes sæder (Sedes assessorum), i det hver sad på sin af de mindre sten; lovrettemændene fra nord- og vestlandet optog den nordlige halvdel af kredsen, 8 på den side af indgangen, hvor lovmanden sad inderst, 10 på den anden, de fra øst- og sydlandet optog den sydlige halvdel fordelte på samme måde. Ved et „oriens“ og „occidens“ ud for midten af de to tomtehalvdele er verdenskanterne betegned.

Til den anden gruppe af tegninger hører fem, der alle stamme fra en af P. Resen (f. 1625, † 1688) udarbejdet „Descriptio Islandiæ“, der i fire eksemplarer findes på det kgl. bibliotek, i det så vel originalhåndskriftet (Ny. kgl. Saml. 1087 fol.), som tre afskrifter (Ny. kgl. Saml. 1088 og 1089 fol., samt Thottake Saml. 952 fol.) opbevares her. I nr. 1088 angives denne Descriptio Islandiæ i forbindelse med en beskrivelse af Færøerne og Grønland at udgøre syvende og sidste bind af Danmarks beskrivelse (o: det af Resen forberedte Danske Atlas), og bærer dér årstallet 1688. — Den omhandlede Islandsbeskrivelse (på latin) tilsigter hovedsagelig at give en udsigt over befolkningens historie, sæder, levevis og hele tilstand, med de nødvendige fysiske, geografiske og literærhistoriske oplysninger, beskæftiger sig derimod ikke med det antikvariske og indeholder af tegninger kun den her omtalte. Under retsvæsnets omtales også øens „generale iudicium: althing“, og efter at dets (o: lovrettens) sammensætning er angivet, tilføjes: Forma et ordo tum fori tum sessionis in iudicando, sequenti comparata est facie — hvorefter så i hvert håndskrift en tegning af lovretten findes anbragt. — I originalhåndskriftet har oprindeligt en halv side været optaget af en kredsround lovrettetomt, med åbning i nord

Medens, hvad også Espolin som anført udtrykkelig bemærker, den 1691 opførte lovrettetomt måtte være af et betydeligt omfang, da den skulde rumme tre tylvter lovrettemænd, har man rimeligvis, da lovretten ved midten af det 18de årh. genopførtes af tømmer, kunnet hjælpe sig med en adskillig mindre bygning. I løbet af det 18de årh. benyttedes nemlig efterhånden færre lovrettemænd, indtil disses antal endelig ved lov betydelig indskrænkedes; samtidig aftog naturligvis antallet af de tingbesøgende mere og mere. Den første begyndelse til en sparsommere udnævnelse af lovrettemænd synes at være bevirket ved et reskript fra år 1706 om lovrettemændenes udnævnelse efter Norske lov, i hvor vel denne forordning, så vidt man kan dømme efter altingsbøgerne, længe ikke ret har kunnet trænge igennem; først hen i trediverne svinder tallet af de i lovretten siddende stærkt ind, og omtrent samtidig begyndte lovmændene at dømme hver for sig, hver med sine lov-

og syd, ganske som den Arnamagnæanske, kun at ingen stene er angivne i væggen; påskrifterne og disses stilling svarer ligeledes i alt væsentligt til dennes, kun er sædet for lovmændene og den kgl. befalingsmand mindre tydelig angivet. — Denne tegning er imidlertid bleven erstattet af en anden oven over klæbet, skrevet med en fremmed hånd. Denne antyder kun ved indskrifternes ovale form tomtens udseende; disse indskrifter omsluttes af en afgang firkant, dannet ved enkelte streger, hvorved måske de afmærkede domstedsgrænser (vebåndene eller hvad der trådte i stedet for disse) skal betegnes (sml. Jon Arnessöns ytring i isl. Rættergang s. 460: nu — da retten ikke mere holdes under åben himmel — behøve lovmændene ikke som i gamle dage at udmærke nogen domkreds dertil). Også denne firkant har i nord og syd en åbning, og langs nord-, vest- og sydsiden gå desuden parallelle streger, der dog ikke støde sammen. Indskrifternes indhold svarer ganske til den Arnamagnæanske tegnings påskrifter; desuden angives her sagførere og vidner at have haft plads midtvejs på vestsiden, og altingskriveren at have siddet i lovrettens midtpunkt. — Tegningerne i de tre afskrifter synes (navnlig når hensyn tages til indskrifterne) at stamme fra den oprindelige, senere overklæbede tegning; tomten er imidlertid i disse bleven oval, næsten bodformig, dog med afrundede hjørner.

Går man ud fra, at den i originalhåndskriftet senere indførte tegning har været en berigtelse og vel altså må være den nøjagtigste, kommer man til den slutning, at lovrettetomten har været mere oval end kredsrund og måske desuden endnu på den her omhandlede tid afgrænset ved „vebånd“, dragne furer e. d. l. — At antage den Arnamagnæanske tegning for et fantasiarbejde synes der ingen grund til, og da den både går mest i det enkelte og øjensynlig (f. eks. hvad lovrettemændenes antal angår) er udarbejdet af en sagkyndig, er det dog måske et stort spørgsmål, om ikke denne, når alt kommer til alt, er den mest oplysende.

rettemænd. År 1764 indskrænkedes ved en kgl. anordning lovrettemændenes antal til 20 (tilmed kun valgte fra de altinget nærmest liggende sysler); af disse skulde 10 hvert år møde på altinget, men kun 8 betjæne lovretten. 1777 nedsattes på ny lovrettemændenes antal, denne gang til 5.

Af et kongeligt reskript 1764 (Lovsaml. f. Isl.) ses det, at man da påtænkte ved lejlighed at opbygge lovtingshuset af sten og kalk. Dette blev imidlertid ikke til noget, og lovrettebygningen begyndte at forfalde¹⁾.

For år 1798 findes indført i altingsbogen, at lovmanden M. Stephensen erklærede ikke uden fare for sin helbred længere at kunne holde ret i »denne vindhjal«²⁾, hvorfor han stævnedes parterne til at give møde hjemme på hans gård. Heri give alle tilstedeværende embedsmænd og lovrettemænd ham medhold, og begge lovmænd erklære, at de på grund af lovrettehusets faldefærdige og ubrugelige tilstand ikke agte oftere at holde ret her under disse forhold. — Derefter holdt lovretten to år sine møder i Reykjavig, indtil altinget år 1800 ophævedes og, som tidligere meddelt, afløstes af en landsøverret.

Som altingets midtpunkt kan i fristatstiden til en vis grad **lovbjærg**et (lögberg, egl: lovklippen) betragtes, uagtet her hverken fandt nogen dømmende eller lovgivende virksomhed sted. På lovbjærget havde lovsigemanden sin plads. Straks efter at være bleven valgt i lovretten skulde den ny lovsigemand, ledsaget af sin lovretteafdelings mænd, begive sig til lovbjærget, sætte sig på sin plads (rúm) og besætte (skipa) lovbjærget med de mænd, som han vilde (Grg. § 116); streng straf var fastsat for dem, der udeu hans tilladelse sad på lovbjærget, og endnu mere hvis nogen hindrede lovsigemanden eller de af ham til at sidde på lovbjærget med sig udnævnte mænd fra at nå deres sæder (Grg. ekt.: seta; § 117, s. 216).

I nogle kilder omtales en højtidelig procession til lovbjærget (lögbergsganga); således fortælles i Eg. (s. 209), at Torsten Egilssön engang, da han red til altinget, havde hemmelig taget sin faders pragtfulde lange silkekappe med; men den var ham for lang, og tilsøledes og ædelagdes, »da de var i lovbjærgsprocessionen«. At dømme efter hvad der lejlighedsvis berøres i

¹⁾ Se Lögsgumama tal og lögm. s. 162 (Safn. t. s. Í.).

²⁾ Således kaldt på grund af den uudholdelige træk; både vindu og dör manglede.

Flatb. (I., 386), herskede der under denne procession en stærk trængsel. En af vestlandets ansete mænd, Torkel trevil fra Borgesfjord, faldt under lovbjærprocessionen, og da der var stor trængsel, trådtes han under fødder, inden han kunde rejse sig. — I Grg. findes det afsnit (§ 24), der handler om domstolenes udførsel til rydning på tingets anden dag, overskrevet „um lögbergs göngo.“ som indledning til denne domstolsudførsel, der skulde tage sin begyndelse straks ved solopgangen, må vel altså lovbjærprocessionen være foregået, der i øvrigt ikke nærmere omtales i loven, i det der kun i al korthed siges: „vi skal fare til lovbjærg i morgen og føre domstole ud til rydning.“

Fra lovbjærg¹⁾ skulde lovsigemanden forkynde forskellige lovrettebeslutninger og andre bekendtgørelser, samt foredrage de forskellige lovafsnit; endvidere skete her fra alle slags stævninger, lysninger, forespørgsler, erklæringer o. s. v. Med hensyn til visse lovsigemandsmeddelelser fremhæves der i loven, at de helst må gøres, medens flertallet af tingforsamlingen er tilstede, hvorimod der med hensyn til stævninger kræves, at der i det mindste skal være 20 personer tilstede; dog oftest har der vistnok været langt flere. Alt tyder nemlig på, at lovbjærget har været det sted, hvortil alle søgte, når ikke domstolene eller lovretten optog tingforsamlingens opmærksomhed; måske man endogså har haft visse tider på dagen, på hvilke man begav sig herhen, — således siges der Grg. § 116, s. 210, at lovsigemanden skal være kommen til tinge den første fredag „før folk begiver sig til lovbjærget“, og i sagaerne (Gunl., Nj. o. fl.) forekommer oftere udtryk, som om folk samlede eller på én tid gik til lovbjærget (einn dog, er menn gengu fjölmennir til lögbergs). Dog hører vi også, at lovsigemanden, når vigtige meddelelser forestod, sendte bud i boderne og bad folk komme til lovbjærget (Krstn.: Bsk. s. 24), eller at der ved lignende lejligheder ringedes (Nj. s. 636). Først og fremmest har rimeligvis de mænd fået plads her, som skulde overvære lovsigemandens foredrag (o: de til sæde i lovretten berettigede, eller i disses forfald deres bisiddere, Grg. § 117, s. 216), hyppig vel også de, der havde en eller anden stævning at foretage på lovbjærget eller meddelelse at gøre herfra. Dog var det ikke nødvendigt, at slige bekendtgørelser, der i følge loven skulde foretages „at lögbergi“, skete fra selve lov-

¹⁾ „At lögbergi“ er det i loven og sagaerne næsten stadig genkommende udtryk, der efter omstændighederne må oversættes ved „på (fra)“ eller „ved“.

bjærg; hvor Nj. (s. 755) skildrer tillysningen af drabssagen mod Flose, fortælles således, at en dag ved lovbjærg var hövdingerne således fordelte, at Asgrim, Gissur, Mörd o. fl. var oppe ved (uppi hjá) lovbjærg, men østfjordingerne stod neden for (niðri fyrir); Gissur er det netop, som foretager tillysningen (og foretager den, i følge sagaens udtryk, »at lögbergi«).

Foruden de i loven befalede opfordringer, meddelelser o. d. l. fandt også andre af mere privat natur sted fra eller ved lovbjærg, især når man var færdig med alle retsvæsenet vedkommende forretninger (at mæla lögskil), hvorm sagaerne indeholder mange vidnesbyrd, blandt hvilke de oftere forekommende udfordringer til holmgang, forskellige skilsmisseerklæringer, indbydelsen til det storartede arvegilde på Hjarðarholt (Laxd.) o. fl. kan fremhæves.

Ingen altingslokalitet påvises med en sådan bestemthed som lovbjærg, og ingen er genstand for en sådan ærefrygt som dette¹⁾, en ærefrygt, der ikke alene har sin grund i følelsen af, hvad lovbjærg virkelig har været i fristatens tid, men tillige i, hvad traditionen har gjort det til, nemlig til sæde for lovetten og dermed til stedet for alle retsforhandlinger.

Dette så kaldte lovbjærg ligger øst for det egenlige altingssted, særlig Óksaráholmen. Det er en lang, smal græsgrot hrauntange, sværdformig spids, der strækker sig — i udkanten af den ved Ravnegjá mod øst begrænsede lavaslette — fra syd til nord, indsluttet af to dybe kløfter med vand i bunden. Kaster man fra tunet om Tingvold kirke blikket ud over tingsletten, viser denne sig som den dybeste del af en sækning mellem Almannagjá og tangens vestside, der har sit aldeles tilsvarende i hele strækningers sækning mellem Almannagjá og Ravnegjá. Ud for tingslettens midtparti ses da så godt som hele tangens vestside hæve sig som en mørk mur, østsiden skimtes hist og her. Befinder man sig derimod på selve tingsletten, er de tangen begrænsende kløfter (og som følge deraf kløftvæggene) mindre fremtrædende end adskillige

¹⁾ Se f. eks. Jonas Hallgrímssöns smukke digt „Ísland“, hvor han om altingets hellige steder sorgfuld synger:

„Nú er hún Snorrabúð stekkur,
og lyngið á lögbergi helga
blánar af berjum hvert ár,
börnum og hröfnum að leik“ —

udtryk, der dog ikke må tages altfor bogstavelig.

større, længere bortliggende kløfter, der findes i det samme op mod Ravnegjå skrånende hraun, og derfor ikke meget i øjnefaldende. Vest for tangen skråner en ujævn og kun lidet indbydende lavastrækning ned mod tingsletten.

Tangens rod spalter sig om flere mindre kløfter, hvorved den kun ad en smal lavabro i sydvest bliver tilgængelig, kort oven for Tingvoldtunet; dens længde er 5—600 al., dens bredde 20—30 al. Dens sydligste del er noget smallere og bestående af uregelmæssige hraunknuder, der på flere steder endnu yderligere indsnævre den og gør den let at forsvare; derpå kommer et langt, jævnt midtparti bedækket med det frodigste græs¹⁾; tangens nordligste del er derimod et højere, uregelmæssigere næs, opfyldt af hraunklippekknuder. Et hundrede alen inde på midtpartiet (dette er c. 300 al. langt) findes en nu meget utydelig kredsformig græstørvsindhegning, der optager næsten hele tangens bredde og navnlig mod øst går helt ud til kanten; mod vest har derimod tangen her en lille udbugning — omtrent i linje med Øksarås udløb —, neden for hvilken det skrå hraun hinsides kløften breder sig. I ringen er fra vest til øst en langagtig firkantet tomt. Lidt højere oppe hæver sig ved tangens østerrand en mod vest jævnt nedskrånende grønklædt høj, kaldet »lögmannshóll« (eller -hæð).

Af kløfterne, der indeslutte tangen, kaldes i almindelighed den vestlige Flosegjå (Flosagjá); i følge sagnet skal, da kampen på alttinget i anledning af Njåls indebrænding tog sin begyndelse, Flose have befundet sig her. Sagaen lader nemlig kampen begynde ved lovretten, hvor Flose var; lovretten forlagdes senere i traditionen til lovbjærgen, og den her omhandlede tange er jo netop i følge den almindelige forestilling det gamle lovbjærg. Flose skal da med et vældigt spring fra tangen være sat over vesterkløften. Sagnet er dog i denne henseende noget vaklende; som stedet for Floses spring (Flosahlaup) påpeger man således netop også et bestemt sted ved østkløften; denne snævrer sig nemlig på et enkelt sted stærkt ind, så at sandsynligheden for et spring her bliver noget større. — Den østre kløft benævner man Nikolavsgjå (Nikulåsargjá — efter en sysselmand Nikolavs Magnussön, der skal have styrtet sig heri 1742)²⁾.

¹⁾ Præsten benytter nemlig en vis tid af året tangen som fårefold, hvortil den fortrinlig egner sig.

²⁾ Den antikv. indb. 1817 synes at sammenfatte begge kløfter, der i nord forene sig til en, under navnet Flosagjá.

I mod denne beliggenhed af Grågåsens og sagaernes lovbjærg lader sig dog meget indvende. Allerede navnet (lögberg) er skikket til at vække tvivl om, hvorvidt dette sted kan være ment; medens der stadig forekommer eksempler på, at de yngre forfattere, der ved beskrivelse af altingsstedet kommer til at omtale dele af Almannagjås østervæg, herom bruge benævnelsen »berg«, er det ikke let at forstå, at man om denne tange, der væsenlig set ikke hæver sig frem over det øvrige hraun og er af en med dette aldeles ensartet beskaffenhed, skulde have brugt en sådan benævnelse. Desuden er dette sted ved sin form og længde meget u hensigtsmæssigt til lovbjærg (ti, at det egner sig vel til forsvar mod en større angribende mængde, har i denne henseende ingen betydning); skal lovsigemanden have kunnet holde nogen kontrol med, hvem der betrødte denne tange, må han næsten nødvendigvis have haft en vagt posteret ved indgangen, men noget sådant antydes intetsteds; for tilhørerne, der måtte have stået på den ujævne og skrålavastrækning vest for tangen, vilde pladsen have været så slet som vel muligt. Lögmannshol (hvis navn ved sin form vidner om opståelse eller i al' fald omdannelse i en senere tid) måtte vel antages at være det sted, hvor lovsigemanden havde haft sit sæde og hvorfra han havde holdt sit foredrag, men for den, der skulde tale til en vest for tangen stående mængde, vilde denne, østlig på tangen liggende, temlig ubetydelige høj være en lidet hensigtsmæssig plads.

Det allerede anførte sted af Nj., i følge hvilket, medens tillysninger foretoges ved lovbjærg, det ene parti tog plads oppe ved lovbjærg, det andet neden for dette, synes heller ikke at kunne finde anvendelse på lokaliteterne ved hrauntangen. Fra Snorre godes bekendte ord (da hedningerne under forhandlingerne om kristendommens indførelse vilde bruge det Torodd godes gård i Ólves truende vulkanudbrud som bevis på gudernes vrede): »For hvad vrededes guderne, den gang da hraunet her brændte, som vi nu stå på«, kan på den anden side intet udledes til forsvar for, at lovbjærg må have været øster på i hraunet, ti som »hraun« kan klippegrunden på ethvert punkt på altingsstedet betegnes.

Vigtigere end de hidtil gjorte indvendinger er dog, at i følge Sturl. — når det bedste håndskrift (AM. 122 b. fol.) og de fra det stammende afskrifter (f. eks. Ny kgl. Saml. Nr. 1234 fol.) helt igennem følges — synes dels denne tange ganske tydelig at være nævnt som stedet for Byrgesbod, dels kan efter denne sagas fremstilling lovbjærg ikke have ligget her, men må

nødvendigvis have været vest for åen. — Hvem kender ikke denne hrauntange igen i skildringen af stedet for Byrgesbod, der lå øster på i hraunet omgivet af kløfter på de tre sider og (dengang afgrænset ved) en virkesvold på den fjærde (Sturl. s. 26)¹⁾.

Når endvidere (Sturl. s. 82) sagaen fortæller om bilæggelsen af præsten Povl Sölvessöns og Sturla Tordssöns (den ældres) strid — der kom i stand ved, at Sturla holdt en tale til de ved lovbjærget forsamlede, hvorved han antog hövdingen Jon Loftssöns voldgift — og beretter det på følgende måde: . . . »og en af de dage, da folk i talrigst mængde kom til lovbjærget, gik Sturla frem på virket foran sin bod; ti det var ofte hans sæd at holde lange taler om sine sager, og ofte kededes folk ved at høre derpå» — så er egenlig allerede derved lovbjærgets plads temlig nøjagtig angivet, når man kender stedet for Sturlas bod, og at denne var Hladbod, er allerede tidligere fremhævet: Hladbod fulgte Snorrungegodordet (Sturl. s. 226), Snorrungegodordet var Sturlungernes arvegodord (s. 276), Sturla ejede det i sin tid (s. 265—65); hans fader Tord Gilssön, der på mødrene side nedstammede fra en af Snorre godes sønner, havde overtaget det efter Måne-Ljot, der, som Eb. (s. 123) udtrykker sig, var den betydeligste af Snorre godes sønnesønner.

Endnu et sted foruden dette (Sturl. s. 235, hvor imidlertid G. V. har optaget læsemåden »lögrétta» for »lögberg» fra det mindre gode håndskrift), omtales lovbjærget som liggende vest for åen: Snorre, der en sommer havde ladet bygge en bod, som han kaldte Gryde (Gryta) oven for (upp frá) lovbjærget, red til tings med et følge på seks hundrede mand, også begge hans brødre mødte med talrigt følge; alle vare de vest for åen. — Når der i Sturl. (s. 279) siges, at Snorre på tingets slutningsdag »red til lovbjærget, som han plejede, förend han red af tinge» (hvor han ved denne lejlighed træffer broderen Sighvat, med hvem han har en ordveksel), så er dette i og for sig nok til at vise, at der i denne saga ikke kan være tale om tange øster på i hraunet som lovbjærgssted.

At man på oven nævnte steder i Sturl., hvor der hentydes til lovbjærgets beliggenhed, ikke har at gøre med en forvirret tekst,

¹⁾ Det hele spørgsmål om lovbjærgets beliggenhed er først for mit vedkommende blevet vakt ved en udtalelse af Gudbr. Vigfussön (1875) om, at oven anførte sted af Sturl. i virkeligheden indeholdt en beskrivelse af det nu såkaldte Lovbjærg (Lögberg), hvorimod det virkelig lovbjærg måtte søges vest for åen.

men med den oprindelige, uforvanskede fremstilling, kan næppe betvivles efter de vidnesbyrd, der foreligge for, at et lovbjærg øst for åen er en frugt af en nyere tids gætning. — Det mest afgørende bevis frembyder vistnok en udtalelse af den bekendte Arngrim Jonsson (f. 1568, † 1648) i hans skrift »Specimen Islandiæ historicum et magna ex parte chorographicum«, s. 5—6¹⁾. Han begynder med at fortælle, at tinget først holdtes på Kjalarnæs, men derfra flyttedes til Tingvold (Thinguellam) som et sted, der var bekvemmere for de for hele søn fælles ting, og at det nu kaldes Althing; derefter fortsætter han: Fordum kaldtes også det samme tingsted Lögberg 3: rettens klippe, den til retsfor-kyndelser indviede klippe. Ti nu, ligesom fordem, holdes indbyggernes årlige ting²⁾ ved en klippe eller klippeskrænt, der strækker sig i en længde af formødenlig omtrent en halv mil fra syd til nord, og som efter længden er, enten ved jordskælv eller af naturen, delt i en lille ikke uskøn dal, og ligesom bristet.» Derefter følger en omstændelig beskrivelse af den lille dal, hvorved skal forstås Almannagjá; det beskrives, hvorledes dalen på et stykke gennemstrømmes af en å (Öksará), indtil denne kommer til selve retsstedet (ad ipsum habendorum judiciorum locum), dér antager den en modsat retning og skaffer sig udgang efter i et vandfald at have gennembrudt dalens anden side — ikke uden med en vis varslende betydning (non sine aliquali omine), ti tavs påminder den dommerne og dem, der har afgørelsen af sagerne (judices, ac rerum et causarum arbitros) om ikke, på det voldsomme vands vis, i lidenskab på ubillig måde at sammenblande ret og uret, og styre lovene uden lov, men erindre den tidligere tids retskaffenhed, og at det ikke er sømmeligt for kristne, at vor tid overgås af den.»

Heraf synes med sikkerhed at fremgå, at der i den første halvdel af det 17de årh. ikke levede nogen forestilling om et lovbjærg øst for åen; enten har dettes beliggenhed været helt glemt, eller navnet har været knyttet til Almannagjås østerskrænt mellem Snorrebod og fossen, hvad der jo vilde stemme ypperlig med Sturl.s angivelser. — Rimeligst er det dog måske at antage, at lovbjærget

¹⁾ Skriftet er trykt i Amsterdam 1643, men er, som det angives på titelbladets bagside, skrevet nogle år (aliquot annis) för Pontanus' död († 1640).

²⁾ 3: Lovretten, der allerede dengang holdtes, hvor hustomten ved slutningen af århundredet opbyggedes.

alt dengang har været forsvundet som stedsnavn, men at Arngrim Jonsson ved sin forklaring af navnet »lögberg« uvilkårlig overfører senere tiders forhold på fristatstiden ¹⁾).

Jon Olavsson, der netop har udførlige meddelelser om herhenhørende forhold, synes nemlig slet ikke at kende »Lögberg« som et da bestående stedsnavn på altingsstedet, om end hans bemærkninger på anden måde kan bestyrke sandsynligheden af, at det gamle lovbjærg virkelig har været, hvor vi i følge Sturl. og Arngrim Jonsson snarest vilde søge det.

Dømmende forsamling, lovrette og lovbjærg blander Jon Olavsson aldeles sammen, tænker sig lovretten væsenlig dømmende og lader den have haft sit sæde på lovbjærgen. — Under ordet »lögretta« siger han i sin »Contractismus« (Addit. 6, 4to, p. 246—47): »Den [o: lovretten] mener jeg til forn har været på den østre kløftskrænt (á eystra gjábarminum) kort vest for (skamt fyrir utan) Snorra búð, få favne nordligere, ti år 1724 circiter, da vi kom med Povel Vidalin til lovkonferensen, scilicet en uge før alting eller d. 8de juli, som da brugtes ²⁾), fandt jeg dér firkantede hraunstene på klippen (á berginu), af passende størrelse til at sidde på, de fleste af dem græsbevoksede; dem tog vi op,

¹⁾ En hermed aldeles parallel udtalelse, der ligeledes klart vidner om, at lögberg af den tids islændere toges i betydning af »tingsted« og forståedes om altingsstedet overhovedet (særlig om den del af dette, hvor retsforhandlingerne da fandt sted), haves i altingsbogen for år 1669 (nr. 10), i en i lovretten oplæst skrivelse fra den ansete gejstlige, provsten over Bardestrand syssel, Povel Björnsson. Han henvender sig til lovmændene med en indstændig bøn om, at der må blive skredet kraftig ind mod den i Vestfjordene overhånd tagende galder og trolddom, og indleder sit andragende på følgende måde: »Ærværdige og agtbare herrer o. s. v. . . I jordskælv griber enhver til hvad fast han kan få fat og jeg ligeledes nu, så vel for min egen skyld i mine genvordigheder, som I vil have hørt tale om, som for andres i lige forfatning. Jeg griber til eder begge som landets faste stolper, midt i den galdregang og rasen, som årlig ryster og truer de frommes vel og den kristelige kirkes grundvold her i Vestfjordene, hvorom ikke kan således udvikles for Eders herredømme (o: Eder herrer), som det burde sig, på grund af Eders mange forretninger og sysselsættelser på lovbjærgen (i lögbergi), hvorvel denne lækning synes først at burde øses, som ellers vil drukne denne landsdel. Jeg beder derfor o. s. v.«

Denne i mange henseender karakteristiske skrivelse findes meddelt i oversættelse i M. Stephensens »Island i det attende Aarhundrede«, s. 247 fig. (anm.).

²⁾ o: d. 8te juli, som da var altingets åbningsdag.

væltede dem ned fra skråningen og gjorde en gangbro (stillur) deraf ved den sydlige øreende, neden for lovretten, så at man kunde gå med tørre fødder først over på fogedholmen (yfir á fógeta hólmann), og siden satte vi ligeledes trædestene (stigsteina) derfra over armen (yfir kvíslina), så man kunde gå hjem til Tingvold (heim að Þíngvöllum) med tørre fødder og behøvede ikke hest, men dog tossede nogle af uagtsomhed, kådhed eller drukken-skab stundum ud fra dem. Det sted tror jeg har heddet lovbjærg fordem, således som navnet forekommer i Jonsbog (!) og sagaerne ¹⁾. — Men deres mening er uden tvivl uret, som mener at kunne forstå (þykjast vilja skilja) af Njáls saga, at lovretten har været øst for åen. Der har snarere kunnet være Østfjordingedom. — Lovrettemændene sade ude på tuer under åben himmel og konfererede således capita. Disse firkantede hraunstene stod som i en halvkreds på kløftskrænten (á gjábarminum), som om noget af kredsens vestre del var styrtet i kløften ²⁾. De vare alle firkantede hraunstene, ligesom tilhugne og passende til at sidde på som andre stole. — Senere hen (s. 270) fremhæver Jon Olavssön igen denne stenkreds på østerskrænten af Almannagjá som et vidnesbyrd om lovrettens plads i ældre tid, men tilføjer, at stenkredsen måske har været en »domring» ³⁾.

I sit leksikon, under ordet »vebönd«, gentager Jon Olavssön sin anskuelse om, at »lögberg hið forna« har været kort oven for Snorrebod, på Almannagjås østerskrænt, hvor han c. 1724 fandt den oven omtalte halvkreds af sten passende til sæder; her (hvor han nævner holmen uden noget videre tillæg — yfir á hólmann —) anfører han påny sin formodning om, at lovrettemændene har siddet på det af ham påpegede lovbjærgssted, men mener så, at de siden skulde have flyttet tingstedet neden for klippen, dér hvor lovretten på hans tid var.

Jon Olavssöns argumentation for, at lovbjærget har været dér, hvor han med tankeløs vandalisme var med til at tilintetgøre tingstedets interessanteste oldtidslævning ⁴⁾, kan der ganske vist

¹⁾ Þar hygg eg heitið hafi lögberg til forna, svo sem nefnir í Jónsbók og sögunum.

²⁾ eias og hrúnið hefði af vestari hluta hringsins inn í gjána.

³⁾ qvi circulus forte doombrýngr (circulus judicialis, ut loqvi solent) veterum fuit.

⁴⁾ Af denne stenkreds vil næppe nu kunne påvises noget spor; i sognebeskrivelsen (1840) siger præsten rigtigt nok, at der, efter hvad han formoder, findes på tingstedet to domringe, den ene på lovbjærget, den

ikke tillægges nogen betydning på grund af den fuldstændige forvirring han røber med hensyn til den tinglige virksomheds udøvelse i fristatstiden, men der er dog ikke desmindre vistnok al sandsynlighed for, at den af ham omtalte stenkreds netop har været sædet for lovsigemanden og de mænd, han gav plads på lovbjærget. Pladsen oven for Snorrebod må i det hele taget siges at have været ret bekvem til lovbjærgetssted, forudsat at ikke altfor mange boder har været sammendyngede her.

Tænker man sig forsamlingen stående op ad den jævnt skrånende østerskrænt, fremkommer forhold, der meget svare til dem, under hvilke retsformyndelserne i vårtingenes »tingbrekkefandt sted¹⁾. — Den hypotese, Jon Olavssøn sigter til, i følge hvilken lovretten, begrundet i fremstillingen i Nj., antoges at have været øst for åen, kommer vistnok først frem i bodbeskrivelsen fra 1700, hvor der siges, at det gamle lovbjærg var øst for åen. Det fremstilles i bodbeskrivelsen som forfatterens anskuelse, men »lovbjærget« omtales vel at mærke ikke som noget endnu levende stedsnavn, ligesom det i det hele i følge det forud fremstillede med en til vished grænsende sandsynlighed kan antages, at der ved begyndelsen af det 18de årh. intet lovbjærg kendtes på altingsstedet. Da for de dalevende forestillingen om lovrette og lovbjærg faldt sammen, er det næppe for dristigt at slutte, at forfatteren af bodbeskrivelsen, der af Nj. så, at lovretten måtte have været øst for åen, og som efter de gængse forestillinger tænkte sig denne som en domkreds og på lovbjærget, forført af den kredsfornige tomt på Byrgesbodtangen, har ment dér at finde lævningerne af den på lovbjærget stående lovrette og altså har gjort tangen til lovbjærget.

Samtidig med at denne antagelse af lovbjærgets beliggenhed fik indgang, har da også traditionen om en lovrettetomt her fæstnet sig, og først nu har sagnet om Floses spring kunnet

anden på den nedre eller østre Almannagjá-rand (barmr), men hvilken tomt der sigtes til med denne sidste, er ikke klart — dog vel ikke til det lille kredsrunde tilbeher til Snorrebod?

¹⁾ Tænkes lovbjærget springende frem mod Almannagjá, kunde man tro, at forsamlingen havde haft plads i selve gjåens bund, og at oprindelsen til kleftens navn måtte søges heri; men det må dog bemærkes, at Almannagjá kun sjælden omtales i sagaerne, og, hvor det sker, oftest (således Nj.) som et sted, der egner sig godt for hemmelige møder og samtaler. — „Almannagjá“ skal også forekomme som et stedsnavn på Østerlandet (ved Lonshede; Isl. litt. selsk. arkiv: 27, 4to).

opstå. — Hvortil oven nævnte tomt på tungen har tjænt, kan vel i øvrigt næppe afgøres, skønt man naturligvis fristes til at gætte på, at man her har tomten af en bod (med virke?) — Byrgesbod (?), = Svinfellingabúð (?), med Orms og Torains bodvirke (??)¹⁾.

Egg. Olavssøn nævner i sin islandske rejsebeskrivelse intet „lovbjærg“ på altinget; i sin dagbog slutter han beskrivelsen af altingsstedet således: „Til forns (för 1162 [!]) stod lovretten østen for Øxerå, hvor endnu ses stene, hvor retten har stået under åben himmel. Men den gejstlige ret er først bragt til altinget ved biskop Br. Svenonis Ao. 1639.“

Da man ikke har efterretning om nogen sådan oldtidslævning på voldene, som den her nævnte, er det ikke urimeligt, at Egg. Olavssøn her tænker på den kredsformige tomt på Byrgesbodtangen. — I Sv. Povlssøns beskrivelse af altingsstedet (Dagbogsudtoget i Naturhist. Selsk. Skr. III, 1. s. 192) fremtræder derimod den moderne lovbjærgsteori fuldt udviklet, og lovretten som sædvanlig henlagt til „lovbjærget“ („I forrige tider bleve domme afsagte under åben himmel østen for elven, på en med dybe hraunsprækker omgærdet klippe, Lögbergi kaldet“).

Også Tingvoldspræsten, der fra 1780 havde haft dette kald, henlægger i sin antikvariske Indberetning (1817) lovrette og lovbjærg til Byrgesbodtangen, men omtaler i øvrigt denne, som om den da benævntes lögréttuspöng (=: lovrettespang!)²⁾.

Lovbjærgets skæbne i tidernes løb afgiver et slående eksempel på, med hvilken lethed på Island, når et i ældre historiske kilder

¹⁾ Bodbeskrivelsen henlægger, besynderlig nok, til den mellem „lovbjærgets“ kletterne indesluttede plads flere boder (Skafta Toroddssøns, Markus Skeggesøns og Grim Svertingssøns).

Meddelelsen af bodbeskrivelsen i „Þjóðólfr“ tilføjer en bemærkning om, at man på „Lögberg“ ser spor til „domringen“, og at man inden i ringen ser rester af en hustomt, der er nyere og tydeligere, fra altingets senere tider, og benævnt allsherjarbúð (!).

Da navnene Flosagjá og Nikulásargjá begge ere unge, bliver spørgsmålet, hvad navn kletterne her tidligere har båret. Skulde det være muligt, at man her havde Colsgeá; Arne Magnussøns angivelse af beliggenheden (syd for Lererne — der dog vel må søges ved åen —, nord for Tingvold, — præstegården(?)) passer ikke ilde.

²⁾ sået hér . . ærið stórar búðatóptarústir um allt, hvar af ein, þó einhvör hin minsta stendur á lögbergi hinu gamla, er nú kallast lögréttuspöng, þar það liggur millum tveggja díupra vatns gíaa, er koma saman og verða að eirni fyrir norðann það, og kallast gíá þessi Flosagjá, eptir því að í Níálu seigir að Flosi Þórðarson á Svinafelli hafi yfir hana stockið.

bevaret, men senere tabt stedsnavn igen begynder at beskæftige den almindelige opmærksomhed, enkeltmands hypotese da går over til at blive almindelig antagelse og fæstner sig i folks bevidsthed, så vedkommende navn får udseende af et ved uafbrudt tradition forplantet stedsnavn, — og viser, hvorledes man må være på sin post mod ethvert sådant stedsnavn, som med en vis sandsynlighed kan antages en tid lang ikke at have været kendt.

Af andre i sagaerne nævnte altingslokaliteter bør måske endnu stedet for kvindens nedsættelse omtales; det var, som allerede nævnt, i følge Nj. vest for åen: Mörð bød (Nj. 773, 79) de af ham udnævnte 9 naboer til sæde vest på åbredden, og her foregik rydningen; men nærmere at ville bestemme stedet nytter næppe, da dette sted rimeligvis ikke har været et éngang for alle bestemt, men af vedkommende selv udvalgt (sml. Grg. § 35).

Med hensyn til de steder, hvor Almannagjá og herhen hørende lokaliteter nævnes i sagaerne, må bemærkes, at udtrykkene i Nj. s. 739 frembyder ikke ringe vanskelighed for en tilfredsstillende forklaring. Bjarne Broddhelgessön og Flose føre Ejolv, da de ved hemmelig aftale vil søge at vinde ham for deres parti, op i Almannagjá, — efter udgangspunktet, Hlaðboð, at dømme, kan der næppe være tvivl om, at de går ind i kløften ad den sædvanlige over østervæggen førende vej. Ejolvs folk lader de blive på gjåbakken (o: østerskrænten) for derfra at holde udvig; selv går de derimod »til de kommer der hvor vejen ligger ned fra den øvre gjå (par er gatan ligg ofan af hinni efri gjánni)¹⁾. Flose sagde, at dér var godt at sidde og at man kunde se vide (o: vidt omkring), de satte sig da ned«. — Ved den øvre gjå kan man ikke tænke på den Ármannsfell nærmeste nord for Óksará liggende del. Denne, der desuden er med lignende flad bund som partiet syd for åen, og som ikke på nogen synlig måde hæver sig over dette, er nemlig ved åen — der under sit løb gennem gjåen så godt som fuldstændig optager dennes bund — således adskilt fra dennes neden for liggende del, at der ikke kan være tale om en vej fra det ene til det andet af disse to partier. Man må altså antage, at »efri gjå« også har indbefattet partiet nærmest tingstedet syd for åen og været kaldet således i modsætning til den neden for, nærmest søen, liggende del. Nu er imidlertid dette parti.

¹⁾ Den ældre udg. læste „at“ for „af“; men dette finder ikke medhold i nogen membran.

allerede kort neden for Kårestadsstien (Kárastaðastigr) — hvor gjæen noget indsnævres — meget sammenstyrtet, hvad dog kan være en følge af senere jordskælv (navnlige det 1789); og man kunde da måske antage, at tidligere havde der ligget en vej ind i den sydligere og (rigtignok temlig umærkelig) lavere del af gjæen, skönt det unægtelig ikke er let at se, hvortil en sådan vej skulde tjæne, og hvorhen den har ført — medmindre en forbindelse mellem denne og den gamle alfarvej nede ved søen dengang har været mulig. Ved den gode plads med vid udsigt her vilde næppe andet kunne være ment end den, der fremkom ved, at de siddende havde ryggen fri og udsigt ud over Almannagjås græsklædte, rimeligvis meget befærdede bund op imod Öksará ¹⁾.

Efter at Gissur og Hjalte havde ladet synge messe på gjåbakken oven for vestfjordingernes bod, gik de i procession til lovbjærget med to kors, »som nu er i det østre Skard« (í Skarðinu eystra, Krstn. s. 21), og hvoraf det ene betegnede Olav Trygvessons, det andet Hjalte Skeggessons højde. At dette »Skard« utvivlsomt ikke er nogen lokalitet på altinget, men den nu ubeboede jord »Østre Skard« i Rangávolde syssel, har Jon Sigurdsson gjort opmærksom på (Dipl. isl., s. 351 fig.), men af forf. til bodbeskrivelsen fra c. 1700 er dette sted blevet misforstået; han påviser derfor et »Krossskarð« i Almannagjá, som det sted hvor det første af disse kors skal have stået.

Som stående i nær forbindelse med altinget og på en måde som hørende hertil må den til gården Tingvold (nu præstegård) knyttede kirke og kirkegård betragtes. Straks vest for præstegården nær åen ligger kirkegården; kirken derimod står nu i det temlig høje tun nord for præstegården. I følge Heimskr. (s. 369, hvormed kan sammenlignes Flatb. III. s. 247, 344) skulde man antage, at Olav den hellige først havde ladet bygge kirke på Tingvold; imidlertid nævnes i Nj. (s. 637) allerede nogle år forud »bondens kirkegård« her. Olav gav tømmer til kirken og en stor klokke (klukku mikla, þá er enn er þar); senere sendte Harald hårderåde en anden klokke til samme kirke; denne konge har rimeligvis også påny sendt tømmer til dens opbyggelse, i al

¹⁾ At forstå »gjå« som »gjåhamarr« er næppe tilstedeligt, således som stedet synes at være taget i oversættelsen i »Islændernes færd«; vejen, der tales om i sagaen, er dér antaget at være »Kárastaðastigr«, hvor den ligger ned over klostens vestervæg. Så længe der læstes »af« for »at«, lå det i det hele nærmest at tænke på denne.

fald siges (Krstn. s. 30, Hungrv. s. 71), at i et uvejr i biskop Gissurs dødsår (1118) omstyrtes kirken på Tingvold, som kong Harald Sigurdssøn havde skaffet tømmer til.

Finn Jonssøn fortæller i sin isl. kirkehistorie (IV B.; sml. Espolin, árb. III, s. 38—39), at Vidøs sidste abbed Aleksius Povlssøn først (i beg. af 16de årh.) var præst på Tingvold, og at han lod flytte kirken fra kirkegården, hvor den før var, til den plads, hvor den nu står, på grund af vand, der vældede frem af jorden, og siger, at man viser store stene, benævnedes Abbed stene (Abóta steinar) i kirkens væg, hvilke denne overordenlig stærke mand ene skal have flyttet.

I Tingvold kirke holdtes lovsigemandens lovforedrag i tilfælde af umildt vejr (Grg. § 117); her overværede også, som det ses af sagaerne, tingmændene gudstjenesten. De plejede da, formodenlig på grund af den knappe plads, under messen flokkevis at stå eller sidde uden for kirken (Ljósv., Bdm. C., Sturl.).

Foruden i flere sagaer omtales hyppig i Grg. kirkegården, men altid som »bondens kirkegård«, ikke til adskillelse fra nogen anden, men fordi den tillige med kirken dengang må have hørt under ejeren af Tingvold. På bondens kirkegård fandt i fristatens tid udbetalingen af forskellige bøder og andre summer sted, ligesom også enkelte stævninger kunde foretages herfra. — Angående de oven for nævnte »Abbed-stene« fortæller Tingvoldpræsten i sin antikvariske indberetning (1817), at Aleksius skal have ført et eller andet steds fra »to stene, som er her, hver i sin kirkevægskant (kirkjukampr), og en tredje, som står lige over for kirkedøren, af hvilke den i den nordre vægkant er c. 2 alen høj og meget tyk, men de andre to c. 2 $\frac{1}{4}$ al. hver, og af dem er den i den søndre vægkant den største og af den tungeste stenmasse; på denne og den, der står lige over for døren skal være et gammelt alenmål. — I følge en rimeligvis fra c. 1200 stammende lovbestemmelse¹⁾ fandtes der dengang et alenmål (kvarði) mærket på kirkevæggen på Tingvold; og i selve lovbestemmelsen, hvorved der vedtoges for fremtiden ved måling af klæde at anvende en »stike« (egl. stok) på to alens længde, bestemtes tillige, at en sådan stike skulde mærkes på enhver kirke, hvortil der hørte kirkegård.

Hvorvidt der endnu er bevaret noget af disse på Tingvold kirkevæg indhuggede gamle længdemål, er vanskeligt at afgøre. P. Vidalin siger i »Fornyrði Lögbókar« under artiklen »alin« (hvor

¹⁾ Dipl. isl. I, s. 309; også trykt i Grg. II, s. 250.

han søger at vise, at den gamle islandske alen var c. 18 $\frac{1}{2}$ tomme lang, hvorefter stiken da vilde blive omtrent lig en engelsk yard; se herom Dipl. isl. I, s. 306—08), at ingen i hans dage kendte den sten, på hvilken det gamle alenmål på Tingvold kirkevæg havde været indhugget, og gör desuden opmærksom på, at kirken var flyttet fra sin gamle plads; dog, siger han, havde han hørt, at i de folks tid, som levede i hans barndomsår, havde stenen endnu været at se i kirkevæggen.

Jon Olavssön fra Grunnavig fortæller imidlertid i sit leksikon under ordene »alin« og »kvarði«, at præsten på Tingvold, Markus Snebjörnsön, havde fortalt ham (formodenlig da han i altingstiden 1744 boede hos ham), at da han omtrent år 1740 var ved at opbygge kirken, havde han fundet i grundvolden en sten eller klippeblok, hvorpå et alenmål, kortere end en almindelig alen¹⁾, var mærket, og som han antog for at være det i den gamle islandske lov omtalte alenmål, der skulde være mærket på Tingvold kirkevæg. Denne sten havde han (præsten) ladet anbringe yderlig i væggen, så at alle kunde se den udvendig fra. Jon Olavssön tilføjer, at senere hen havde folk, der besøgte altingsstedet, målt det i stenen indhuggede alenmål og fundet, at det stemte fuldstændig overens med den længde, som Povl Vidalin havde angivet for den ældste islandske alen²⁾. Den antikvariske indberetning fra begyndelsen af dette århundrede vil, som oven for meddelt, påvise ikke alene én, men hele to stene, på hvilke det gamle alenmål skulde være mærket; af disse fandtes imidlertid kun den ene i kirkevæggen, den anden derimod foran døren til kirken, fritstående.

Af denne sidste har man en tegning med tilhørende beskrivelse af daværende kammerjunker Teilmann, som 1820 besøgte Island³⁾; af de til tegningen knyttede bemærkninger fremgår det, at man dengang har anset en tværs over stenens forside liggende vandret indsænkning, omtrent 5 kvarter lang, for alenmålet (der altså nærmest måtte gengive en »stika«).

¹⁾ Dengang brugtes almindelig i Island Hamborgeralnen, 21 $\frac{9}{11}$ tomme lang (se Dipl. isl. I, s. 307).

²⁾ P. Vidalins anskuelse om alnens oprindelige længde ses tydelig nok af hans oven for citerede artikel (således s. 23 og 52), og det er uden betydning, at Jon Olavssön senere hen med sædvanlig unøjagtighed angiver, at i følge P. Vidalin skulde den ældste islandske alen være lig Hamborgeralnen.

³⁾ Tegningen tilhører hr. prof. universitetsbibliotekar Thorsen.

Også nu står der foran kirkedøren en sten, der siges at bære det gamle alenmål indhugget, og som aldeles svarer til den af Teilmann afbildede; foruden den omtalte indsænkning findes på stenens forside i skrå retning indhugget ni ulige-lange tværstreger, der nu almindelig antages at have hensyn til alenmålet, men som man i følge Teilmann da ingen betydning tillagde; afstanden mellem de to yderste er omtrent 19 tommer (altså omtrent svarende til den ældste islandske alens størrelse). At denne sidst omtalte alensten er den af Teilmann afbildede, og at den, som Teilmann forefandt foran kirkedøren, er den samme, som den antikvariske indberetning omtaler stående dér, kan næppe betvivles. Hvor den anden i indberetningen omtalte, i kirkevæggen siddende, alensten nu skal søges, er vanskeligt at sige, da den gamle *torfkirkja*-siden (1859) er nedreven og afløst af en tømmerkirke. Om nogen af de i den antikvariske indberetning omtalte alenstene har været den af Markus Snebjörnsson genfundne, og om denne igen virkelig har været ægte, må i øvrigt stå hen ¹⁾.

Til Tingvold kirke havde, som anført, i følge Heimskr. Olav den hellige givet en stor klokke, som endnu, da sagaen skreves, var der; ligesom Harald hårderåde ifølge Flatb. (III. 344, 415) gav en anden klokke til kirken. Olavs klokke er det vel, der tænkes på, når der i Hákb. og Jónsb. (pingfb. 3) tales om den *store klokke*, hvormed lovmanden skal lade ringe til lovetten.

Senere hen ses altinget at have haft sin egen klokke, om hvis plads og anbringelse for den ældre tids vedkommende intet er bekendt. Altingsklokken var 1723 ubrugelig på grund af brud, hvorfor man dette og de følgende år måtte låne klokke hos præsten, hvad der skaffede P. Vidalin endel ubehageligheder umiddelbart før hans død (han døde på altinget år 1727) ²⁾.

Hvor Jon Olavsson i sin *Contractismus* under ordet *lög-rétta* fortæller om forholdene på altinget c. 1724, siger han, at den store klokke stod da rævnet hjemme i Tingvoldtun, norden til (formodenlig hvor Björn Gunnlaugssöns kort har Klukkuhóll), og at det sagdes, at kong Olav den hellige havde givet den. Dette sagn har dog intet haft at støtte sig til. I Arne Magnussöns

¹⁾ Af en ytring i Sigurd Gudmundssöns „*Skýrsla um forngrípaaafn Íslands*“ (I, s. 117) fremgår det, at han mener på den nuværende alenmålssten på Tingvold at genfinde det rette gamle alenmål, men som han angiver til 17¹/₂ tomme.

²⁾ Se Altingsbogen for 1723 nr. 33, og do. for 1727 nr. 16.

papirer (Addit. 11, 8vo) findes nemlig med AM.s egen hånd noteret på en seddel »a alþingis kluckunni stendur: Verbum Domini manet in eternum. Bochartt gellegeter me fecidit. anno 1593. ipse annotavi 1703. Jon lögmadrur Jonsson kom víst ut med þessa klucku.¹⁾

Magnus Gislessön, fortæller fremdeles Jon Olavssön (under »lögrétta» — Contract. s. 247, 270 —, og i leksikonet under »vebönd»), der fik lovretten opbygget af tømmer, lod også istandsætte eller omstøbe den store, rævnede klokke og benytte den igen til altingsringning, i det han lod den ophænge ved lovretten. — Ved lovrettehuset fandtes også altingsklokken, da Sv. Povlssön 1792 besøgte tinget (Naturvidsk. Selsk. Skr. III, 1. s. 192).

Allerede under omtalen af gården Ölvesvatn bemærkedes, at der ved Tingvold præstegård fandtes en af de på Island ikke ualmindelige stene med fadformig fordybning oven i, og der fremsattes der den formodning, at de måske oprindelig havde været vievandskar fra den katolske tid. Den herværende sten, der længe har været ved præstegården, og som nu henligger på kirkegårdsgrædet, er forholdsvis lav og flad, med temlig ringe fordybning²⁾.

Med hensyn til forholdene på altingsstedet kan måske for den nyere tids vedkommende, foruden hvad der tidligere lejlighedsvis er anført, være et og andet at bemærke. — Af bodbeskrivelsen

¹⁾ Jon Olavssön fortæller endvidere om, hvorledes Povl Vidalin til brug i steden for den rævnede klokke skulde have bragt klokke med sig hjemmefra (endog to forskellige) og ladet den ophænge ved den østre væg af Snorrebod, samt hvorledes han foreslog at få anskaffet en ny udenlands, — hvad der ikke synes at stemme med det, som fremgår af altingsbøgerne angående klokkesagen.

²⁾ Jon Sigurdssön (Dipl. isl. I, s. 710) gætter på, at denne sten har været den underste af tre »Olavsstene«; sådanne mener han nemlig plejede at ledsage Olav den helliges billede: de skal have været lagte oven på hverandre i aftagende størrelse, den øverste mindst, og hver forsynet med en hulning i midten; de skal have hensyn til et af Olavs mirakler, da brød bagte på Olavsmessedag forvandlede til sten (Flath. II, s. 381). Denne formodning støtter J. S. på billedlige fremstillinger af Olav den hellige (således i den ældste udg. af Jonsb. 1578), hvor kongen med højre hånd bærer tre sådanne stenbrød. Men Tingvoldstenens størrelse og tyngde (og således er det også for de andre tilsvarende stenes vedkommende, der findes hist og her på Island), må gøre en sådan antagelse noget tvivlsom; at noget billede af helgenen skulde have båret slige stene, kan der ikke vel være tale om; de må i hvert fald have stået ved siden af på gulvet.

1700 ses det, at den gamle hirdstyrerbod oprindelig lå på Öksaråholmen. I følge »Lögsögumanna tal» (Safn II, s.139) ophørte man, samtidig med at lovretten opbyggedes (1691), med at tjælde hirdstyrerboden i Öksaråholm, og »amtmanden og landfogeden lod bygge vægge til deres boder vest for åen, og dette vedligeholdtes meget længe.»

Efter fremstillingen i »bodbeskrivelsen» må også så vel amtmandsboden som den nord for den liggende landfogedbod (Hedemansbod) have ligget vest for åen³⁾. — Skrås over for den for omtalte bodtomt vest for kirkepladsen i Tingvoldtunet, den såkaldte biskopsbod, der er adskilt fra kirken ved den til gården førende vej, påvises hinsides åen tomterne af den nysnævnte »amtmandsbod». Den, navnlig i det 18de årh. vedligeholdte, såkaldte »overret» holdt på Jon Arnessöns tid sine møder i denne (»et timmerhus opbygget amtmanden til beboelse så længe tinget varer, og derfor sædvanlig kaldet amtmandsbod» — betegner J. A. den som: isl. Rættergang s. 462).

På Sv. Povlssöns tid var der, som tidligere anført, to huse af tømmer på altinget; det ene var »amtmandens stue, rent forfaldet, formedelst mangel på oppasning og reparation», det andet lovretten, hvori da »begge de verdslige retter, laugtings- og oberretten», holdtes (Nat. Selsk. Skr. III, 1).

På altinget påvises endvidere forskellige steder, hvor de tiders mere eller mindre barbariske aflivelse af forbrydere fandt sted. Den på kortet nævnte »Drekkingarhyll» (det bassin, som Öksarå danner umiddelbart for sit udløb fra gjåen), plejer i almindelighed at angives som det sted, hvor misdædersker, navnlig for blodskam, druknedes. Øst for gårdens tun skal i følge Sv. Povlssön (dagbogen 1793) findes en i bunden græsbevokset kløft, hvor hekse

³⁾ I Jon Sigurdssöns besiddelse befinder sig en kopi af et for resten ubekendt og temlig uklart kort over altingsstedet (»Plan og Prospect af Öxerastalting»), uden årstal, men rimeligvis fra sidste halvdel af forrige århundrede; ved den sydlige ende af lovretten, der rigtignok mere ligner et tælt end et tømmerhus, er en klokke anbragt; amtmandens bod (her kaldet »tælt») ses, men den nord for den liggende bod bærer her navn af »stift befalingsmandens tælt», hvorimod landfogedens tælt findes på den største af Öksarå-holmene (hermed kan sammenlignes Jon Olavssöns benævnelse »fógetahólminn»). »Bispen for norden» har sine tælte nord for åens udløb af Almannagjá; »bispen for syden» bor derimod i præstegården, dog står et par tælte nordvestlig i tunet. På tinget ses desuden et lavmands og et vicelavmands tælt, samt en del mindre tælte.

brændtes, og hvor asken endnu på hans tid var at se; E. O. (s. 1031) omtaler derimod et sted i Almannagjá, hvor bålet tændtes for de for trolddom dømte (på B. G.'s kort angives til dette brug en anden kløft nordlig for Tingvold tun).

Nordlig i Almannagjá hængtes tyve, i det en bjælke lagdes over to parallelle klippeblokke. — På Torlejevsholm foregik henrettelser. — På Almannagjås kant findes stundum forbryderes hoved at være sat på stage.

Denne egns ejendommelige skønhed skyldes ikke alene den stolte Almannagjá, seen og de grønklædte lavaklipper, men næppe mindre de forskellige fjælde, der danner rammen om dette landskab. Mod øst hæver sig en hvælvet anelig fjældmasse **Ravnøbjærgene** (Hrafnabjörg), og nord for disse en række af symmetriske spidse fjældtinder Tindefjældene (Tindafjöll). Mellem disse og Årmannsfell lukker forskellige småfjælde udsigten, og vest for dette hæver de fra Brynjedalen kendte Suletinder og Kjosens fjælde sig over hraunet og den her næsten forsvindende Almannagjá. — Under Årmannsfell holdtes ifølge Hþ. (s. 171) altinget, da Tord Gelle med våben i hånd tvang Tunge-Odd, der dog mødte med 300 mand, til ikke at betræde tingstedet; men dette er en aldeles enestående efterretning, hvis nøjagtighed derfor altid må forblive tvivlsom ¹⁾. Ad kratgrode hraunstier ligger vejen mod nord langs

¹⁾ I Oxfordordbogen fremsættes (under ordet „alþingi“) den mening, at ordene i Hþ. s. 171 „en þingit var þá undir Årmannsfelli“ kun skal betyde, at det for hele landet fælles ting, da den her omhandlede begivenhed tildrog sig (år 965), var flyttet fra Kjalarnæs til det almindelig bekendte altingssted ved Óksará „nær ved fjældet Årmannsfell“. Det er dog ikke rimeligt. Selv forudsat, at Kjalarnæsting på en vis måde har været betragtet som altingets forgænger, er der dog et langt spring herfra til at betragte Kjalarnæs som altingets oprindelige sæde; og uden i forbindelse med en sådan anskuelse kunde oven nævnte ytring næppe være brugt i denne betydning. Desuden vilde der ingen grund være til at gøre opmærksom på en flytning, der, da vedkommende i sagaen omtalte ting holdtes, var over 30 år gammel, og som var foretaget til et sted, hvor altinget siden den tid havde haft sit sæde; så at det i og for sig falder langt naturligere at forstå sagaens ord som sigtende til et forhold, der da (965) havde fundet sted, men som nu (da sagaen nedskreves) ikke længer var tilstede. — I modsætning hertil søger Maurer (Ueber die Hœnsa-Þóris saga, Abh. der k. bair. Acad. der W. 1871, s. 213 fig.) — og vistnok med rette — at hævde, at ordene i Hþ. skal betegne en forbigående forlæggelse af altingsstedet fra Óksará til Årmannsfell. Denne angivelse anser han for rigtig. Af de to årsager, som han anfører som de

Årmannsfell, forbi en lille ås, der i sydlig retning strækker sig ud fra fjældet, ind mod en lille slette, hvor man inderst i denne overraskes af en strålende grøn græsplet, til de tre sider begrænset af stejle højder. Stedets navn er Hovmannaflöt (Hofmannaföt)¹⁾. Til venstre (nordvestlig) ved græsfladen hæver sig en isoleret kegleformig høj, endende for oven i en klippeblok af form som en skråt afskåren søjle eller træbul, der navnlig set i en vis retning frembyder en tydelig fordybning som et sæde, hvad der da også ligger i navnet Meyjarsæte (Meyjarsæti, o: Mæsæde); man har formodentlig i fantasien udmalet sig klippen som et kvindeligt dommersæde, hvorfra riddersnes kampe på sletten beskuedes. Begge navne er vistnok temlig ny; sletten nævnes i den opdigtede Årmanns saga som sted for de deri forekommende fjældboers brydekamp. Den omtalte lille ås, der i syd går ud fra Årmannsfell kaldes Slædeås (Slæðás). Det er øjensynlig dette højdedrag, som i Grt. kaldes Sleðaáás (s. 31) eller Sleðáás (s. 76); dette ses bedst ved at sammenholde denne sagas angivelser med Sturl.s omtale af Sleðaáás, hvor dette steds beliggenhed aldeles nøjagtig angives (I, s. 30 ff.). Der fortælles i Grt., at da hövdingerne engang red fra altinget, bedede de oppe under Sleðaáás, førend de skiltes; da hævdede Grette den sten, »som der ligger i græsset, og som nu hedder Grettishaf.« Dette »Grettetstag« er imidlertid glemt eller forsvundet. Kan man tro en meddelelse fra præsten til Bredebolstad på Skogarströnd (Snf.) i en antikv. indb. fra ham (1817) om de alderdomslævninger, han med egne øjne havde set, så fandtes endnu i hans tid (f. 1749) »Grettishaf undir Sleðaási á veiginum frá Þingvelli upp undir Hofmannaföt«; men pålideligheden af denne meddelelse bliver dog tvivlsom, da præsten på Tingvold (præst her fra 1780) i sin antikv. indb. (1817) fremhæver, at der ingen sådan sten er at finde ved det sted, som nu hedder Slæðás (Slæðaháls siger han det hedder, men forudsætter, at det er det samme som Grt.s Sleðaáás); men nord for Årmannsfell, nord for Tröllaháls, fortsætter han, findes der et Grettetstag, og han

sandsynligste til en sådan midlertidig forflytning, er (forudsat, at denne virkelig har fundet sted; at noget sådant skulde antydes ved Ares ord i Islb., vil vistnok synes de fleste en dristig formodning) sikkert den første: særlige politiske forhold, partikampe e. d. l. — at foretrække; naturforholdene på Tingvold har næppe i den historiske tid undergået nogen sådan forandring, at altinget en enkelt sommer af den grund ikke skulde kunne afholdes på sit sædvanlige sted.

¹⁾ flöt o: flade.

gætter da på, at dette kan være det i Grt. omtalte, og at Tröllaháls dengang kan have heddet Sleðaás. Denne hypotese må alt i slutningen af forrige århundrede have været temmelig rodfæstet; Sv. Póvllsson omtaler således i sin dagbog 1793 Tröllaháls under navn af Sleðaháls og nævner Grettetaget dér som det i Grt. s. 31 omtalte. Dette sidste antages nu af alle som noget selvfølgelig; halsen, hvorunder stenen står, må altså, slutter man, være Grt.s Sleðaás, og som sådan, dog med det rigtige navn i parentes, er den også fejlagtig angivet på Bj. Gunnlaugssöns Islandskort.

Fra Hovmannaföt fører to veje gennem de denne indesluttende højder, den ene, der går i nordøstlig retning, forener sig senere med de store til nordlandet førende fjældveje; den anden ligger lige i nord, bag om Meyjarsæte, op langs smalle stenede kløfter og over høje skrænter, de såkaldte **Kløfter** (Klyptir), et pas, der oftere nævnes i HGrk. ligesom også i Sturl. (Klyptir, I, s. 30 fig.), og hvorigennem alfarvejen nord på bestandig har ligget. Fra åsene åbner sig for den, der kommer nord fra, for første gang udsigten til bygden: på begge sider om det smalle borgformige Meyjarsæte ud over hraunet til den store af takkede fjælde begrænsede, med æer og næs afvekslende sø, alt i milde dunkelbrune farver, et ægte fjældlandskab. Kommer man syd fra, ser man nærmest en smal lille af højdedrag indesluttet grusslette med en lille sø Sandklettavatn (Sturl. Sandvatn) i forgrunden. For ude begrænses synskredsen af en række jøkler, forrest til højre (i nordøst) hæver sig det smukke Skjaldbreijd (Skjaldbreið), der ifølge Kjerulf¹⁾ når 2000 f. over det her godt og vel 1000 f. høje plateau, som et regelmæssig - rundt, svagthvælvet skjold (deraf dets navn) med brunlig hraunfarve for nedden, og kun på den øverste svagt hvælvede flade et tyndt snedække. Fra det strækker sig den uhyre lavastrøm²⁾ langs Tindafjældene bag om de små Hovmannaföt begrænsende fjælde for atter syd for disse at brede sig, bedække alle lavere strækninger, ja endogså fortsætte sig langt under den store Tingvoldse. — Nærmest for sig har man imidlertid en ås eller hals, over hvilken vejen slynger sig mellem grus og sten; det er den

¹⁾ Bidrag til Islands geognostiske Fremstilling fra Sommeren 1850, s. 24—25 (Nyt Magazin for Naturvidenskaberne VII. Chrania 1853).

²⁾ i følge Jonas Hallgrímsson — se det det isl. lit. selsk. tilhørende brudstykke af hans dagbog — udflydt fra fjældets top, som indtages af et uhyre krater, hvis klippevægge, når man nærmere undersøger fjældet, ses rage op over sneen.

alt tidligere omtalte Troldehals (Tröllaháls, Tröllháls, Sturl. I, s. 31 omtalt alene som »háls«).

Grettestaget, der påvises her, er en stor sten eller klippeblok, som findes hinsides halsen på en grusflade kort øst for vejen; sit navn skylder den selvfølgelig sin i øjne faldende form og stilling; den lå nemlig — hvad dog nu ikke længer er tilfældet — på et underlag af mindre sten (hlóðir), hvor den tænktes anbragt af menneskehænder (ang. nærmere beskr. se i øvrigt den antikv. indb.); efterhånden er den, som omtalt, forvekslet med det i Grt. omtalte »Grettishaf« under Slædeås. I Sturl. (s. 31), hvor der gives en særdeles udførlig og nøjagtig beskrivelse af lokatiteterne nord for Tingvold, siges der, at vejen ligger »ofan yfir háls at Sandvatni« og derfra »ofan um Klyptir« og »fram undir Ármannsfell ok hjá Sleðaási«¹⁾. Strækningerne oven for Troldhals er af en avrett eller fjældgræsgang at være en usædvanlig smuk egn. Nærmest vejen støder man hyppig på frodige græspletter og små vandløb med en begrænsning af forskellige mindre højdedrag og småfjælde i vest. Den første af disse oaser er Videkær (Viðiker, opr. Víðikjörri: Vidjekrat, se Sturl. I, s. 31), derpå kommer et almindelig benyttet bedested kaldet Sælehus (Sæluhús) eller **Hallbjörnsvarðer** (Hallbjarnarvörður²⁾); herfra ligger en fjældvej mod vest til Lundareykjadal i Borgeffjord over de såkaldte

¹⁾ Foruden vejen langs Ármannsfell og forbi Slædeås har der, som det ses af Sturl. (I, s. 32), nord fra ført endnu en vej til Tingvold, østligere i hraunet — hvad der også endnu almindelig fortælles — ja ifg. Sturl. har den endog slået en aldeles påfaldende bugt i sydøstlig retning (en önnur liggir leiðin austr yfir hraun undir Hrafnabjörg, ok undir Reyðarmúla til Gjabakka, ok svá austan um hraun til búða).

²⁾ Navnene har bevaret sig, skönt der på de lave højder her intet spor er af sælehuset og så godt som intet af varðer (hvilke sidste lævninger vistnok desuden ikke har noget med de gamle Hallbjarnarvarðer at gøre; se Sv. Povlssöns dagbog 1792, s. 220). — Stedet er under sit første navn bekendt af, at her døde i begyndelsen af forrige århundrede den højt ansete islandske biskop Jon Vidalin (se F. Jonssöns Hist. eccl. III, 693). Om Hallbjörnsvarðer fortæller Ldn. (s. 315), at på disse højder indhentedes selv tredje Hallbjörn, der efter i vrede at have hugget hovedet af sin stridige hustru, hövdingen Tunge-Odds datter, var reden bort fra Odds hjem, af dennes frænde Snebjörn med 12 mand; på den ene høj faldt 3 af Snebjörns folk og Hallbjörns to ledsagere; Hallbjörn selv mistede en fod og veg da tilbage til den søndre høj og dræbte der to af Snebjörns folk, før han faldt, »derfor er der tre varðer på den høj, men fem på hin«.

Okserygge (Uxahryggir) mellem det tæt sydvest herfor liggende lille fjæld Kvigyndisfell og Tværfell (Þverfell). Lidt højere oppe er en tredje græsplet med vand, de såkaldte Brönde (Brunnar o: kilder), det sidste sted, hvor man på denne dagsrejse nord på kan lade hestene bede. Nord for strækker sig kun sorte nøgne strækninger op mod jøklerne. Disse er nu rykket en nær på livet; bag ved Skjaldbrejd, som man nu næsten er kommen forbi, hæver sig det høje, stejle, for oven flade og snedækte Hlöðufell, der alt længe har været synligt og bidraget til egnens pyd. Lige for strækker den lange Gejtlandsjøkel sig, foran hvilken en række besynderlige små sorte fjældknuder står, de såkaldte Hrudrkarle (Hrúðrkarlar)¹⁾, og endelig vest for denne kommer Ågjæklen (Ok). Fra Brunnar ligger en vej til venstre til Reykholtisdalen i Borgesfjorden, en anden ligefrem gennem den berygtede af jøkler indesluttede Kaldedal (Kaldidalr) til de øverste gårde i Myre- og Borgesfjordssyssel; hvilken man end følger, befinder man sig snart uden for Ånæs syssels grænser.

Gårdene i Tingvoldsvejten ligger for største delen således skjulte i hraunet, at det er en hel kunst at opdage dem og finde hen til dem; et par ligger på de kratgrode strækninger mellem Ravnegjá og Almanngjá, adskillige vest for denne. Blandt disse sidste er Svartagil, sydvest for Ármannsfell; mellem denne gård og den sydvest herfor, tæt sydfor Óksará, liggende gård Brusastad har Grimsstad (Grímsstaðir) ligget, hvor Grim den lille boede, efterat han forlod Ólvesvatn; »suðr frá Kluptum« siges stedet noget unøjagtig at ligge (HGrk. s. 14)²⁾. Blandt de første er Tingvolds nabogård mod nordøst, Skógarkot; øst for gården er en grøn skråning, der nu benyttes af bonden som plads for hans stekk (lammesti), stedet bærer endnu navnet Torhallsstad (Þórhallsstaðir). Her skal Torhalle Ølkovre have bot, om hvem der i Ólk. siges, at han boede »í Bláskógum á Þórhallsstöðum«; hans tilnavn er bevaret i navnet på en flad lavahøj kaldet Ólkovrahól (Ólkofrahóll), der ligger mellem Torhallsstad og Skogarkot; som bevis på en tidligere beboelse af Torhallsstad

¹⁾ o: skorpekarle; navnet er lånt fra nogle på stene eller klipper i vand-skorpen fastsiddende småkrebs, de såkaldte rur (balaner), der på Island benævnes hrúðrkarlar.

²⁾ I A. M. kaldes stedet Grímastaðir, og der fortælles, at det ikke havde været beboet siden den sorte død (stóra plágan), men at man endnu så lævninger af bygninger og tungærde.

fremviser man en »formannabrunnr«, en stensat brönd, der for nylig er funden her¹⁾. Om Ølkovre siges der, at han ejede en skov, der lå oven for Ravnebjærgene²⁾ og øst for **Langehlid** (Lönguhlíð). Dette sidste stedsnavn findes ikke nu bevaret; der synes dog næppe herved at kunne tænkes på nogen anden fjældstrækning end de før nævnte Tindefjælde, også kaldet Tindaskage, den lange, smalle ryg, der forbinder Ravnebjærgene med Skjaldbrejd; men da føres man næsten med nødvendighed til at læse »vest« for »øst«. I Ölk. fortælles der nemlig, hvorledes der opstod ild i Torhalle Ølkovres skov, hvorfra den forplantede sig til de omliggende skove, så at skovene vide om i hraunet brændte, en strækning der senere kaldtes **Svidning** (á Sviðningi, den yngre udg. læser fejlagtig á Sviðingi); dér brændte også en skov, som kaldtes **Godeskov** (Goðaskógr), som seks goder ejede, der havde købt disse skovstrækninger for at have nytte af dem i tingtiden. Intet af disse to sidstnævnte stedsnavne er bevaret, men beliggenheden af Godeskov er omtrent givet ved den omtale den får i Grt. s. 76, hvor der fortælles om en af altingsmændene, der var gået op under Slædås for at søge efter sine heste, og som nu gik syd efter langs med det fjæld³⁾, som hedder Årmannsfell, at han så en mand, med hvem han snart derpå mødtes, komme ned fra Godeskov førende ris på en hest. Den må have ligget mellem Tindefjældene og de Hovmannafjöt begrænsende højder, samt har måske strakt sig op under Skjaldbrejd⁴⁾.

¹⁾ I A. M. fortælles, at „þorallastader“ (således skrives navnet her) i følge almindelig antagelse skal være lagt i øde ved den sorte død, men være bleven opbygget påny og da kaldet Skógarkot; Ölkofra nævnes dér et kot i kirkens land — også Skógarkot ejes af Tingvold kirke —, der dengang nylig var lagt i øde.

²⁾ Den ældre udg. af Ölk. læser „upp frá Hranabjörgum, ok austr fyrir Lönguhlíð“, den yngre (Kbh. 1866): upp frá Hrafnabjörgum o. s. v. I det til grundliggende håndskrift (AM. 132 fol.) findes dog ikke noget f i dette ord, så optagelsen må bero på gætning; gætningen er imidlertid utvivlsom rigtig, noget andet fjæld end Ravnebjærgene (Hrafnabjörg) kan ikke vel være ment.

³⁾ Det vil vel, i overensstemmelse med den måde, hvorpå „syd“ og „øst“ i Sturl. er brugt i flæng ved omtale af altingslokaliteter, sige: i østlig retning langs sydsiden.

⁴⁾ Muligvis minder endnu navnet Goðaskörð om denne skov; således benævnes det pas, hvorfra den vej udgår, der i nordøstlig retning ligger gennem de små Hovmannafjöt indesluttende fjælde og videre langs sydsiden af Skjaldbrejd til en af de til nordlandet førende fjældveje.

I sydøstlig retning fra Skogarkot ved selve Tingvoldseen må et i oldskrifterne oftere omtalt sted **Vellankatla** søges, om hvilket vi er saa heldige at have udførlige oplysninger fra Arne Magnussön selv. — Først og fremmest nævnes stedet i Islb. (s. 11), hvor der fortælles, at Gissur, førend han red op på tingstedet til det for kristendommens vedtagelse afgørende ting, gjorde holdt med sit følge, da de kom på det sted ved Ölvesvatn¹⁾, som kaldes Vellankatla (i stap þann í hjá Ölfoßvatni, es callapr es Vellancatla) for at afvente sine på tingstedet indtrufne tilhængere. Krstn. har på det tilsvarende sted (s. 21) mere ubestemt: «da de kom til V. ved Ö.» — I overensstemmelse med Islb. læser den ny udg. af Nj., hvor kristendommens indførelse fortælles: da de (Gissurs parti) kom «í vellandkötlu ofan frá gjábakka» (gården sydøst for Ravnegjá), medens den ældre udg. havde «til». Læsemåden «i» forudsætter, at navnet Vellankatla, der må betyde omtrent «boblende kedel», ikke alene er knyttet til et enkelt væld, men tillige til det nærmest omgivende land. Dette lader sig også forene med Arne Magnussöns fremstilling. — At bringe dette navns betydning og stedforholdene på det pågældende sted til klarhed synes særlig at have interesseret ham. I sine samlinger til sin latinske oversættelse af Are frodes Islb. bemærker han først (Addit 6. fol. s. 253) med hensyn til oven anførte sted af Islb., at en lille bugt eller vig af þingvallavatn, fordum Ölfoßvatn, kaldes endnu i dag Vellankatla, «prout nobis locorum istorum gnari retulerunt [sed ipsi postea didicimus, oculariter omnia observando]». I sine topografiske noter til samme værk (således som stedet lyder i følge Arne Magnussöns egenhændige notits Addit. 2, 8vo, seddel 265; Jon Olavssön har i Addit. 6. fol. skødesløst afskrevet det) bemærker han dernæst (på islandsk): „Vellinkatla (således kaldes den nu) er en vig, som går ud fra Þingvallavatn lige i nord, næsten 100 fv. lang og i samme forhold bred; vest for vigen går en tange frem, og uden for den ligger en navnløs holm. Inden for den holm hedder hele vigen Vellinkatla. Mod øst ligger «Hallurinn»²⁾ (således hedder den nedre Ravnegjá-rand—barmur—) langs skråningen—med breckunni—, helt

¹⁾ At Ölvesvatn har været det oprindelige navn på Tingvoldseen er allerede tidligere, under gården Ö. i Gravningen, anført.

²⁾ „hallr“ betyder skråning, bakkehælding. Dette sted omtales også hos Sv. Póvllsön, der i sin dagbog for 1798 siger, at når man kommende øst fra skal over Ravnegjá, gör man bedst i at rejse „sønden for dens ende over den såkaldte Hall“.

ned til det lavland—undirlendi—, som ligger nærmest langs vigen, hvilket dog er på de fleste steder højest ubetydeligt. Hele denne strækning er skovbevoxet. Oven for bunden af V. ligger en ujævn og mosgrot strækning, omtrent 100 fv., og langs hele denne strækning består bredden af småsten med vandpytter, hvoraf der opvælder, omtrent som i en hver, så koldt vand som ikke mange andre steder. Tangen, som før er omtalt, er overalt med stengrund og mosgrot, og ind i den ligger nogle steder småvige; temlig hyppig langs kysten findes kløfter og kløftpytter med grusstrækninger imellem. Langs østsiden er der grus ved kysten, men i midten af vigen er der lerbund. Langs gennem V., fra bunden og frem i søen, noget nærmere den vestlige kyst end den østlige, ligger en dyb kløft kaldet «Nautagjá». — Med sedlen følger en tegning af Vellankatla — med fremmed hånd —, der fremtræder som en temlig bred bugt, med en højst ubetydelig, kort tange på vestsiden og en lige så ubetydelig holm, længere ude, men nær kysten; langs bunden er afsat en række «fontes ebullientes»; mod øst er bugten begrænset af en bakke-skråning.

Navnet Vellankatla siges endnu at være bevaret; dog er det efter de nærmest omboendes beskrivelse ikke ret klart, om forholdene her endnu er ganske således som Arne Magnussön beskriver dem. — På Bj. G.'s Islandskort er beliggenheden angivet på en noget vildledende måde.

Ved at sammenholde de steder i de af de ældre sagaer (Islb., Ldn., Nj., Ölk., Laxd., Bdm.) hvor **Bláskogar** (Bláskógar ɔ: Bláskove) og **Bláskogahede** (Bláskógaheiðr) — navne, der nu kendes af få eller ingen — forekomme, med Sturl.'s brug af dette sidste navn, synes det at fremgå, at navnet Bláskogar er bleven brugt om den hele sammenhængende skovgrode lavastrækning, der omgiver Tingvoldsøen mod nord, vest og syd, et såre betegnende navn på grund af det dunkle, blågrønne birkekrat, der her er spredt over den mørke grund.

Navnet Bláskogahede har haft en endnu videre betydning, Sturl. bruger det endogså ét sted (I, s. 202) om Mosfellshede, men ellers synes det at være brugt om de sammenhængende fjældheder, der fra Tingvoldsvejten strækker sig helt op under jøklerne og adskiller Borgefjorden fra de nærmeste bygder i Ånæssyssel¹⁾. Dog

¹⁾ Hermed stemmer angivelserne i to Borgefjordske sognebeskrivelser (Hvan-
ere & Bæ, og Lund & Fitjar), af hvilke navnlig den sidste bruger navnet
Bláskogahede om hele strækningen mellem den øvre del af Borgefjorden
og Tingvoldsvejten.

har enkelte mindre dele haft særlige navne; således finder vi i HGrk. (s. 26, 58), ligesom nu, **Botnshede** (Botnsheiðr, yngre -heiði) brugt om den smalle fjældhede, der adskiller de nordøstligste gårde i Tingvoldsvejten fra Botnsdalen. Et par gange findes også i Sturl. navnet Gagnhede (Gagnheiðr) brugt, måske i samme betydning som nu: om heden bag ved (nordvest for) Årmannsfell.

I sydøstlig retning fra Skogarkot ligger vejen over Ravnegjå; ad en ved natur og kunst af klippeblokke dannet bro eller dæmning passerer man tværs over den brede, uregelmæssige med klippestykker fyldte kløft, hvis østervæg hæver sig betydelig over den vestlige. I det kratgrode hraun noget længere nede, ikke langt fra søens nordøstlige bred, ligger den i HGrk. (s. 26) og Nj. omtalte gård **Gjåbakke** (Gjåbakki), og forbi denne strækker Tingvoldsvejten sig langs hele søens østside, hvor der tæt ved bredden hæver sig flere enkeltstående småfjælde. Under et af disse står den i HGrk. (s. 26) nævnte gård **Miðfell**, opkaldt efter fjældet, hvis beliggenhed midt for søens østside allerede antydes ved navnet.

Østen for Ravnegjå deler vejen sig, en ligger i sydøst over den flade mos- og kratbevoksede Lyngdalshede til det store landskab Grimsnæs, en anden ligefrem gennem den for sin skønhed bekendte **Langardal** (Langardalr) og videre mod nordøst — den sædvanlige til Geysir benyttede vej. Denne sidste vej, hvor man har heden på sin højre hånd, nogle spidse, kække fjældtoppe Kalvstinderne (Kálfstindar) og flere lavere højdedrag (Langardalsfjældene) på venstre, fører først over en strækning bekendt af flere interessante derværende huler¹⁾. Fra Kalvstinderne skyder en høj ås sig ned, Reyðarbarm (Reyðarbarmr) eller, som den forud kaldtes, **Reydarmule** (Reyðarmúli). Navnets oprindelse hidrører i følge Ldn. (s. 313) fra nogle foreller (reyðar), som Ketilbjörn på sin opdagelsesrejse glemte dér; i sagaerne²⁾ nævnes Reyðarmule oftere som en altinget nærliggende lokalitet. Vejen ligger igennem mulen, således at det større stejlere parti ligger til venstre, det mindre til højre. Imellem Reyðarmule og Kalvstinder skal være et smalt pas Flosaskard (Flosaskarð); denne vej, fortæller sagnet, valgte Flose, da hans fjender engang lurede på ham under Reyðarmule. Det er i det hele påfaldende, hvilken rolle den

¹⁾ Blandt de nærmeste højder her kan — for navnets skyld — én mærkes, nemlig „Dímon“, da dette navn på Island ofte kommer igen om små fritstående fjælde.

²⁾ Nj., Bdm., Sturl.

fra Nj. bekendte Flose spiller i folkesagnet; han synes tidlig i en særlig grad at have tiltrukket sig opmærksomheden, ligesom han endnu den dag i dag måske er den af de i sagaen optrædende personer, der står for hans landsmænd, i al fald for disse egne beboere, som den betydeligste; man finder derfor en stor mængde stedsnavne, hvortil knytter sig sagn om ham, til hvilke intet tilsvarende findes i sagaen. — Efter at være passeret Reydarmule kommer man ud på nogle flade grønne sletter Laugardalsvoldene (Laugardalsvellir), der er et meget brugt bedested for alle, der rejser denne vej; til den fjærner — Lyngdalsheden nærmeste — del af disse er endnu navnet **Bejtevoldene** (Beitivellir) knyttet; i Nj. (s. 729, 32) nævnes dette sted som mødested for de til altinget rejsende flokke ¹⁾.

Over nogle kratbevoksede skråninger af Laugardalsfjældene kommer man dernæst til **Laugarvatn** (Nj. s. 729), en gård ved den vestlige side af en lille sø af samme navn. Ved denne gård er det naturligt at søge den i Krstn. (s. 25) nævnte **Reykjalug** i Laugardal — uagtet her nu ikke findes nogen varm kilde af dette navn (lige så lidt som andetsteds i dalen ²⁾) —, hvor alle nordlænderne og sønderlænderne lod sig døbe, da de red fra altinget, de vilde nemlig ikke gå i koldt vand. Her er nemlig det eneste sted i Laugardalen, hvor der findes varme kilder af nogen betydning; tilmed ligger de ret ved alfarvej og af alle varme kilder nærmest ved altingsstedet. Og hertil forlægger også den almindelige mening stedet for denne begivenhed ³⁾. Nordøst for gården nær ved søen er en laug omgivet af en cirkelrund stenkreds, hvorfra vandet i en lille bæk løber ud i søen, her har før været indrettet et ordenligt badested. Men øst for gården findes ved søens bred tre store stærktkogende kilder med regelmæssige tragtformige kratere: vandet fra dem samler sig, før det løber ud i søen, i et lille kær; ligeledes opheder de vandet langt ud i søen; og her enten i kæret eller ved søens bred er det vel rimeligst, at dåbspladsen har været.

¹⁾ Også i Sturl findes det omtalt under lignende forhold.

²⁾ Først en mils vej sydøst herfor hinsides Bruará i Biskopstungerne træffer man ved gårdene Efri- og Syðri-Reykir de såkaldte Reykjahverer, af hvilke navnlig Store Reykjahver ved gården Sydre Reykir er en betydelig og stærkt kogende kilde, hvis bassin er dannet i midten af et lille vandløb (Se Schythe: Hekla s. 87—88).

³⁾ Dette bekræftes ved skriftlig meddelelse fra provst Jon Jonasson til Mosfell (A.).

Navnlig den nu følgende del af vejen udmærker sig ved sin skønhed; den slynger sig langs ad høje bølgeformige skråninger tæt bevoksede med frodig birkeskov (o: 3—4 al. høje birkebuske), hvorfra man har en vid udsigt mod syd og sydøst¹⁾ over flade, grønlig af brede åer og floder gennemstrømmede landstrækninger, hvor hist og her et fritstående hvælvet fjæld hæver sig; længst imod sydøst ses Hekla med sin snekappe og flere andre større fjælde.

Grænsen mellem Laugardalen og det øst for liggende landskab **Biskopstungerne** (Biskupstúngur) dannes af **Brúará** (Brúará), som man passerer ikke langt fra dens udspring. Åen er her ikke meget stor, men en bro — der nu til dags giver åen dens navnkundighed, om den end ikke har givet den dens navn — bliver dog en nødvendighed, da der her midt i åens flade hraunbund dannes en bred revne. Over denne er broen slået, kun et par alen bred, medens man derimod til og fra broen rider i det sædvanlig ikke dybe vand; fra broen er det særdeles interessant at se vandet fra alle sider styrte ned i kløften og et lille vandfald danne sig, i det vandet dels gennem kløftens ende skummende og brusende, dels fra de højere, kløften omgivende hraunflader i små fosser styrter sig ned i ålejet neden for, der netop her bliver betydelig lavere. To mod åen fremskydende klipper neden for træbroen forbandtes i fordums tid ved en stenbue, der dannede en naturlig bro over åen og hvoraf den har fået sit navn. Men i året 1602, fortælles der²⁾, indtraf der et meget hårdt år, mange folk måtte forlade hus og hjem og gå på tiggeri. De fleste af disse vendte sig til det rige bispesæde Skálholt, men forvalteren her, der vilde have en ende på dette, afbrød tilskyndet af biskoppens kone den naturlige bro for således at gøre vejen for dem, der vilde søge til Skálholt, mindre let; dog han selv druknede senere i åen, og også i biskoppens slægt troede man at kunne spore straffen for denne hårdhjærtede fremfærd³⁾.

¹⁾ idet Laugardalen nemlig egenlig ikke er en dal ind mellem fjældene; men snarere en bugt eller en strimmel langs disse.

²⁾ Espolin: Íslands árbækur, IV p. s. 95—96; sml. F. Jonssön: Hist. eccl. III, 353.

³⁾ Ved den nærliggende gård Brú i Biskopstunger var i følge „Þjóðólfr“ 16/10 1876 i løbet af somren i en jordskrænt fundet lævninger af et menneskeskelet, ved hvilket lå to spydblade, et økseblad, en skjoldbule, en lille slibesten, samt endel perler.

Fra Bruarå går vejen til Geysir langs forskellige fjælde og lavere højdedrag, til man drejer ind i en smal, lille dal, der strækker sig fra syd til nord, hvor man noget borte ser de varme kilder ryge. Pladsen for kilderne er en flad skråning nedent under dalen mod vest begrænsende højder, aldeles bedækket med en skorpe af hvidgult kisel og sand ¹⁾, hvor der på alle punkter fra kilder, jordhuller og småbække hæver sig røg- og dampskyer, der dog alle fordunkles af de fra Geysirbassinet opstigende vældige hvidlige vanddampe; nedent for skråningen strækker sig den flade af en lille å gennemstrømmede mosedal, ligeledes mod nord og øst begrænset af lave højder. I nord og syd hæver en enkelt blålig fjældtop sig i baggrunden; men ikke engang mod syd, hvor dog dalmundingen findes, har man nogen livligere udsigt, da også her terrænet hæver sig lidt. Blandt de nogle og tyve større og mindre varme kilder i denne dal er Geysir en af de fjærneste; den ligger under den østlige skråning af et lille fjæld Lauga fell, hvis nærmeste ovenfor liggende del er aldeles bedækket med rødgult kisel, sand og ler, og som flere steder fremviser spor af tidligere, nu forsvundne kilder. At give en omstændelig beskrivelse af disse kilder, og da navnlig Geysir (med bortkastet nominativmærke: Geyse) og Strókk (Strókkur), for øjeblikket de eneste springkilder af nogen betydning på Island, er næppe nødvendigt her, da det så ofte er sket tilforn, senest af Paijkull, hvis islandske rejsebeskrivelse vil være de fleste læsere tilgængelig. Der er vel heller næppe mange, som ikke fra en eller anden rejsebeskrivelse har hørt om Geyses skønne, forunderlig regelmæssige, selvbyggede krater, en flad, kegleformig høj, uden til ru og nupret som en østersskal, der bærer eller indeslutter en skålformig indsænkning (c. 50 fod i tværmål) fyldt med kildens stilleflydende, kun dampskyer udsendende vand ²⁾. Kun af og til, når de dybe underjordiske drøn, tre og tre ad gangen, lader sig høre, stiger dampen tættere end ellers op derfra, vandet stiger over sine bredder og søger rislende sit afløb ned over kraterhøjen. Men kun når et af de nu sjældne store udbrud finder sted, tømmes bassinet og viser sig da som en flad, hvidglaseret skål, i hvis midtpunkt Geysirerøret munder ud, det hele af form som et antikt drikkekar (eller mere prosaisk udtrykt: som en underkop med et rør midt i bunden). Nogle hundrede alen syd for Geyse ligger den snart ikke mindre

¹⁾ Med undtagelse af den lille som tæltplads benyttede græsplet syd for Geysir, der dog helt forsvinder i de øde omgivelser.

²⁾ Et bassin, der også ved sin størrelse langt overgår de andre kilders.

bekendte Strokk (Strokk, egl.: smörkærne, på grund af kildehullets form). Her er ingen kraterhøj; fra den flade mark sænker kildens rør sig lodret ned, af form og udseende som en muret brønd, nede i hvilken der adskillige alen under overfladen ses det snavset gule, stærkt kogende vand, der syder og skummer, snart mere, snart mindre ¹⁾. Nu nyder næppe nogen sommergæst den lykke at se et frivilligt udbrud af denne kilde, græstørv stables op ved den ene side munden til omtrent en alens højde, denne stabel styrtes ned i kilden, og c. 10 minutter efter begynder udbruddet, der fortsættes en halv times tid. Den 40—50 al. høje vandsøjles form er særdeles smuk, den hæver sig aldeles rank, kegle- eller cypresformig op, gennemvævet med lerklatter og slyngende højt op i luften på sin øverste spids brudstykker af den nedkastede græstørv, medens store dampskyer driver ud over sløtten. Og dog skal dennes skønhed kun være ringe i forhold til Geyses, hvis dobbelt så tykke og lige så høje, blåligklare vandsøjle for oven spreder sig som et springvand og falder ned til alle sider dannende i steden for Geyses sædvanlige ubetydelige afløb en hel lille elv, der søger ned imod åen.

I omegnen af Strokk findes en mindre kilde, der med pustende lyd tid efter anden i døgnnet kaster vandet omtrent en mandshøjde i vejret, og lidt længere nede en anden, hvor der ved kunstige midler kan tilvejebringes små udbrud. I øvrigt frembyder kilderne ber samme mærkværdigheder som samlingen ved Reykir; ligesom dér findes her huller med kogende blå og rød dynd, kilder, som koger omtrent et kvarter i vejret, større og mindre kildeåbninger med blåligklart vand. Blandt disse sidste må mærkes Blesø (Blesi, egl. navn på en blisset hest), der ligger tæt sydvest for Geyse, lidt højere oppe i skråningen. Det er en stor, temlig hed hver, der består af to afdelinger, adskilte ved en til dels gennembrudt væg, hvorved den får udseende af to sammenstødende hverer — nu det sædvanlige sted for Geysesgæsternes kogen, men berømt for sit aldeles gennemsigtige blågrønne vand og for den udmærket smukke kiselaf sætning. — Hos alle disse kilder findes den tidligere omtalte forstenende kraft.

Også her får man bekræftelse på, hvad Ölveshvererne allerede lærte, at de varme kilder og særlig springkilderne er mange forandringer undergivne, deres liv er ofte kun kort, og navnlig på-

¹⁾ Den skidne farve foranlediget ved de mange tilstopningsforsøg.

virkes de stærkt af jordskælv. At følge forandringerne i det enkelte og derved danne sig en forestilling om disse kilders alder er dog ikke så let. I den ældre islandske literatur omtales springkilder aldeles ikke, hvad der dog ikke kan forundre, da denne hovedsagelig var af historisk art og med kun ringe tilbøjelighed til naturbeskrivelser; derimod kan det næppe betvivles, at både Sakse (i sin fortale) og det norske Kongespejls forfatter i deres beskrivelse af Islands undere har sådanne for øje.

Den første omtale af varme kilder i denne egn er i annalerne for år 1294, hvor der fortælles, at under Heklas voldsomme udbrud i dette år kom der store hverer op i Eyjarfjall (c: Øfjæld) ved Haukadal (hovedgården i denne dal); men andre, som før var der, forsvandt. Nu kendes i denne egn intet fjæld af dette navn, men i følge Laugafells hele beliggenhed er det ikke urimeligt, at det kan have været kaldet således ¹⁾, — set højere oppe fra i dalen viser det sig nemlig som et sammentrykt, kamformigt, aldeles fritstående lille fjæld. I så tilfælde ligger det nær at formode, at de herværende store hverer, der i en senere tid har været virksomme, og da navnlig Geyse, i al fald ikke er ældre end denne begivenhed; herom vides dog intet med vished, Geyses storartede kraterbygning tyder snarest på en høj alder. Biskop Brynjulv Svendassön i det 17de århundrede er den første, der omtaler en springkilde i Haukadal ²⁾; hans, dog ikke meget i det enkelte gående og tilmed på latin affattede, skildring af dette «naturens vidunder» skildrer forholdene, som de finder sted ved Geyse. Først i det følgende århundrede nævnes imidlertid denne kilde ved navn, og nu følger beskrivelserne slag i slag ³⁾; alle skildrer de «Geysir» som den mærkværdigste af de herværende kilder, men spørgsmålet er, om de alle ved navnet «Geysir» forstår den samme kilde. Man har tvivlet derpå ⁴⁾, fordi de forskellige udmålinger ikke stemmer; herpå

¹⁾ Denne formodning er også fremsat af Jonas Hallgrímssön i en utrykt afhandling: Om jordskælv på Island.

²⁾ I Stephani noter til Saxos fortale, s. 23—24. — Hermed kan sammenlignes Torlak Skulessöns omtale af en forstenende kilde i Haukadal (i „responsio subitanea“ ad O. Kragh. 1647). Gl. kgl. Saml. 2856, 4to.

³⁾ fra midten af århundredet Egg. Olavssön (Enarrationes historicæ s. 92—93. 1749; isl. rejsebeskr., udg. 1772) og Mercure danois (1754 avril), 1772 (v. Troil), 1789 (Stanley), 1793 (Svend Povlssön, dagbog, utrykt), 1811 (Mackenzie), 1814 (Henderson) o. s. v. — Så vel Geyse som Strokk beskrives i et brev fra Rask til Nyrup, 1/2, 1813, trykt i Flors håndbog i dansk litt.

⁴⁾ Pajkull: En Sommer på Island, s. 319—20.

kan dog ikke lægges megen vægt, angivelserne variere, endog på-faldende, næsten i enhver beskrivelse lige ned til den nyeste tid. Større vægt må formentlig lægges på, at de alle i det væsentlige skildre kilden, dens omgivelser og udbruddets ejendommeligheder ens. Navnlig v. Troils beskrivelse har vakt formodning om, at han ved «Geysir» forstod en anden kilde — dog vistnok uden grund. Stanley, der henviser til Troils kun 17 år ældre iagttagelser, og som viser sig vel bekendt med kildernes seneste forandringer, kunde næppe omtale Geysirs kraterhøj (der allerede temlig tydelig nævnes i Mercure danois 1754) — og at han skildrer den nuværende «Geysir» er øjensynligt — som dannet i en lang årrække, måske århundreder, og være aldeles uvidende om en så storartet omvæltning, som hvis denne kilde i de nærmest foregående år havde flyttet sig ¹⁾).

¹⁾ At Geyse hverken 1789 eller i det nærmest foregående tidsrum har undergået nogen væsentlig forandring ses med bestemthed af Svend Povelssöns også i andre henseender meget interessante skildring af de varme kilder her (dagbogen for 10de juli 1793). Han, der netop også foretog iagttagelser ved Geyse for at sammenligne dem med v. Troils, begynder sin beskrivelse med følgende ord: „Iblandt det især ved sidste jordskælv utallig formerede antal hverer er Gejser straks kendelig af sit bæger; en hen mod 200 favne i omkreds af efterhånden afsat fliet skorpesten dannet konisk høj må bestiges for at komme til selve bægeret“; senere fremhæver han, at denne høj må stikke overmåde dybt ned i jorden. En angivelse om at Gejser efter sidste jordskælv ikke skulde sprudle så højt som før på grund af Strokk's opkomst bestyrkedes ikke ved hvad han så, ti foruden flere små udbrud iagttog han i ét døgn tre store, hvoraf det ene endog efter hans antagelse drev vandet op til 80 al. Om sine målinger, der stemmer med Troils, ytrer han: „Pibens vidde — Troil bruger her ordet „Diameter“ — oven til var 3 favne eller 9 al., v. Troil angiver 9½ al.; men bægerets øverste diameter 29 al. 3 tom., efter Troil 29½ al.“ Ligeledes forsøgte han at måle pibens dybde, med loddet kastedes bestandig op med heftighed; udbrudsfænomenerne er de fra Geyse kendte.

Strokk, hvis navn han udleder af dens form, fremhæver han som i højeste grad mærkværdig. „Den siges at have sprudet vand på samme måde og (o: som) Geyse, men langt højere alt til 1708, da man formedelst den skade dens sprudninger gjorde på nærliggende gårds hjemmemark tilproppede den med svære sten; derefter skal den have stået stille, men fuld af vand og næsten uden at ryge noget til jordskælvet 1789, da den begyndte igen. Men jeg drager dette ganske i tvivl af raison, at dels lade disse uhyrer sig ej tvinge, da de i Gejseren nedkastede sten, så svære, at 2 mand havde nok med at få dem deri, blev straks opskudte i 1000 stykker endog højere end vandstrålen selv; dels, og fornemmeligst, fordi denne hver ikke har afsat tyvende delen mod Gejser af skorpesten, omendskönt dens incrustationskraft er nok så stor“. Det vidunderligste

Indtil ind i dette århundrede udmærkede Geyse sig ved hyppige udbrud, et eller flere i døgnet; da ses man ogsaa at have moret sig med at kaste stene ned i kildeåbningen, som så senere opkastedes, hvad der nu forbydes og anses for ødelæggende for kilden. Nu er dens udbrud sjældne og uregelmæssige, et hver femte dag og næppe det, hvad der jo også vil passe godt med at tillægge den en fremrykket alder. Anderledes forholder det sig med Strokk; denne kilde havde, som det også fremgår af Svend Povlssøns beretning, indtil 1789 spillet en underordnet rolle, men efter jordskælvet i dette år begyndte dens voldsomme udbrud, vidunderlige ved den kraft, hvormed vandet udkastedes; disse frivillige udbrud skal have været overordenlig skønne, men snart lærte man at fremkalde udbrud hos denne kilde ved kunstige midler, kilden overanstrengtes, og nu iagttages kun engang imellem om vinteren et sådant. — Af breve til F. Magnusen fra 1829 (Geh. ark.) ses det, at Strokk's udbrud var ophørte, siden en engelsk rejsende samme år havde ladet kilden fylde med store sten.

Ved sammenligning af de ovennævnte rejsebeskrivelser ses ligeledes, at den store, blågrønne kilde Blese — der i almindelighed omtales som navnløs; kun Henderson fortæller, at indtil 1789 tilkom navnet Strokk denne(?) — til en vis tid i slutningen af

ved denne kilde var, at der her fandt foruden vandsprudningen også en vindsprudning sted, dels i forbindelse med denne, dels alene. Et af udbruddene beskrives på følgende måde: „Med ét kom der en forfærdelig vandstråle uden nogen forvarslende underjordsknald som Gejsers, men med meget mere susen; denne vandsprudning varede i et ryk 4 minutter, da strålen gik fuldt så højt som Gejsers, hvorved næsten det hele vand i piben blev opspytet. Herpå fulgte da straks en med fine dunster blandet vindstråle, så man nu sikkert kunde stå tæt ved åbningen og beskue samme; bemældte vindsprudning holdt således uafbrudt, ligesom en Æolipila (!), ved i 10 minutter, med sådan en forfærdelig heftighed, at dens bred, som vi stod på, sitrede, og svære nedkastede stene blev straks uden at få lov til at synke ned til vandet, opkastede og splitrede i utallige stykker; vindstrålens højde var i førstningen fulde 90 al. høj . . . Efter som denne vindsprudning begyndte at svækkes, fulgte igen af og til nogle vandskud op med, indtil al sprudning holdt op, men en forfærdelig kogen påfulgte og varede så længe til piben var mere end halv fuld igen med vand“. Strokk antoges at sprudle Kl. 6 og 12, undtagen når den og Gejsers udbrud faldt sammen, da de gensidig forhalede og forvirrede hinanden. De andre kilder synes ikke at have frembudt noget særlig mærkeligt; såvidt man kan se, har „Blese“ allerede da ophørt med sine udbrud; et steds fandtes en hule i jorden, hvor en stærk udvikling af hed luft fandt sted.

forrige århundrede (1789) hvert femte minut under stærk larm udsendte store vandmasser i skrå retning til alle sider og til en højde af 30—40 fod. v. Troil nævner rigtignok foruden Gejser kun én kilde i dennes nærhed, der med korte mellemrum kastede vandet 2 alen i vejret; måske kan man derfor antage, at det 1784 foregæede jordskælv, der for en tid i høj grad øgede de hede kilders virksomhed her, også har indvirket på denne. (Om dette jordskælv se H. Finsen, rit hins íslenzka lærdómslistafjelags XIV, 149, år 1796: «För jordskælvét 1784 var der 3 hverer, hvor den berømte Gejser i Biskopstungerne er, men efter det 35, af hvilke mange er siden tørret hen».

Som et sagn omtaler Eggert Olavssón (rejsebeskr. s. 888), at en vest for Gejser liggende kilde, altså formodenlig denne, i forrige tider har båret navnet Gejser og daglig sprudet vand højt op i luften, men at den efter et heftigt jordskælv er søgnet og ved samme lejlighed den af ham beskrevne Gejser fremkommet. Foruden disse omtales også ved århundredets begyndelse to mindre springkilder Lille Geysir og Lille Strokkur¹⁾.

Fra stedet for de varme kilder ses for nordenden af dalen gården **Haukadal** (Haukadalar) med tilhørende kirke. Da gården ligger inderst i dalen og som følge deraf noget højere, er udsigten herfra friere og livligere end fra kilderne. Til højre i dalen hæver sig Laugafell med sin røde skråning og Geyses rygende høj lidt neden for frit og livlig frem. I vest har man nærmest gården en kratgrot li og længere borte syd og nord for denne forskellige fjælde, med hvilke de dalen begrænsende højdedrag synes at gå i ét. På samme måde forholder det sig mod øst; over dalens lavere begrænsning svæver blikket bort til længere bortliggende højder, medens det mellemliggende land ikke ses. Denne indeslutning af hede og højderygge giver egnen et vel ikke uskønt, men alvorligt og ensomt præg; man får indtrykket af at befinde sig på grænsen mellem bygd og ubygd. I virkeligheden er det også en af de gårde på Island, der ligger længst fra kysten, og den nordligste i denne egn, dog en betydelig ejendom, skønt den nu rigtignok ingenlunde gør indtryk af noget høvdingesæde. Anderledes forholdt det sig imidlertid i oldtiden; da var denne gård stamsædet for den berømte Haukdæ læt, der i slutningen af frihedstiden spillede en

¹⁾ Ang. springkildernes tilstand for den senere tids vedkommende findes en udtalelse fra bonden i Haukadal i „Þjóðólfr“ 3/4 1875.

så fremragende politisk rolle. Selve Haukadalsdal har dog kun fredelige minder at opvise; her tilbragte Islendingabogs forfatter Are Frode, med rettet kaldet den islandske literaturs fader, sin ungdom, opfostret af den for sin rene og ædle karakter bekendte Hall Torarins-son, som boede her største delen af det 11te århundrede og tre år gammel blev døbt her af biskop Tangbrand. Fra Halls anden fostersøn, biskop Islejs søn Tejt, der tillige blev hans arving, nedstammede den omtalte æt, i hvilken lærdom og videnskabelig sans i flere generationer synes at have bevaret sig; Tejts sønnesøn var således den for sin lærdom og dannelse bekendte Gissur Halls-son, hvis søn Torvald, Gissur jarls fader, lagde grunden til slægtens store politiske magt.

Erindringen om Hall og Haukdælerne er nu forsvunden herfra og fortrængt af fortællinger om Bergtor Blåfelling¹⁾, om hvem der her går mange sagn. På Bergstad (Bergstaðir) i Biskopstungerne prikkede han engang af taknemlighed med sin pigkæp et hul i klippen, der siden bruges til opbevaringssted for sur valle (sýra) og rummer flere tønder. Ringen i kirkedøren på Haukadalsdal skal være af den omtalte stok²⁾, og i tunets nordøstlige udkant ud mod Bejnå (Beiná — den dalen gennemstrømmende å) vises Bergtorslejde (Bergþórsleiði). Bag ved gården ses lævningerne af den gamle «húsagarður», der viser at gårdens omfang i ældre tid har været betydelig.

Nordvest for tunet ved en lille bæk Kaldelæk (Kaldilæk), hvor nu en kartoffelhøst er anlagt, var indtil for nylig to runde græsgrøde smådale eller fordybninger med en ryg imellem; de kaldtes «goðalágar», et navn, der ofte kommer igen ved gårde, hvor gudehuse fordem siges at have stået. — Lidt sydligere ved

¹⁾ Om denne menneskevenlige trolld eller fjældbo, der boede i en hule i det oppe på heden nord for Haukadalsdal liggende fjæld Bláfell, se Ísl. Þjóðsögur I. 213; sml. Eg. Olavins: Enarrationes historice, Hafn: 1749.

²⁾ Ringen er dog vel sagtens samtidig med den tilhørende plade, der ikke kan være meget gammel, hvad dens kantede munkebogstaver noksom vise. Ved eller i kirken er ellers intet mærkeligt, men på gården opbevares et firkantet bræt, omtrent en halv alen i kvadrat, med udskåret gennembrudt arbejde aldeles i samme stil som de ældste islandske fremstillinger på museet i København. Et dyr træder på de udskårne blad- og greu-ornamenter, omfatter med gabet en af de buede grene og stikker halen gennem et par andre; det skal tidligere have været i kirken, opbevarede derpå en tid lang på en nabogård og skal da, i den nuværende bondes barndom have været dobbelt så stort.

samme bæk findes en to alen høj, fritstående, firkantet stenblok, tilsyneladende en kiselblok; Egg. Olavssøn siger (rejsebeskr. s. 889—90), at den er af en hård, tæt stenart. Oven på blokken ses tydelig en kildeåbning (et lille krater) og den flade rende, hvorigennem vandet har fundet afløb. Nu er imidlertid den varme kilde i bækkens bred tæt neden under klippeblokken. Endnu på Eggert Olavssøns tid sprang det hede vand op gennem stenen, man tilskrev kildens tilblivelse et mirakkel, og et neden under indrettet, meget benyttet bad ansås for at have overnaturlig lægende kraft. Fra Haukadals sogn ligger en af de længste og besværligste fjældveje nord på til Skagefjorden, den såkaldte Kjölvej (Kjalvegr), der fører forbi det omtalte fjæld Bláfell vest for dette og så ad et farligt vad over Hvitå tæt neden for denne ås udspring fra den umiddelbart under Langjökul liggende sø Hvitávatn (Hvítárvatn)¹⁾.

Haukadal og i det hele den øst for Bruará beskrevne egn udgør den øverste del af de såkaldte Biskopstunger, en flad, sumpig landstrækning, hvis beskaffenhed til dels kan sluttes af navnet; en *•tunge•* er nemlig på Island den sædvanlige betegnelse for en mellem to sammenløbende åer indesluttet odde; den nærmere bestemmelse Biskopstunger hidrører fra, at det fordums bispesæde Skálholt lå i dette landskab. Hvitåen (Hvítá, Nj. s. 82), der kort efter sit udløb fra Hvitávatn antager en sydvestlig retning, danner disse tungers østlige begræsning, Bruará, der efter et løb fra nord til syd forener sig med Hvitå straks sydvest for Skálholt, den vestlige, og en tredje å, den såkaldte Tungeflod (Túngufljót)²⁾, der noget før ligeledes falder i Hvitå, deler tungerne i to, af hvilke den østligste er den smalleste og mindste.

Ikke langt fra Bruará, en halv mils vej syd for broen, ligger gården Uthlid (Úthlíð, ældre Hlíð), hvor den fra Nj. bekendte høvding Gejr gode boede. Gården med den foran liggende kirke ligger på en lille høj på en skråning, bag til og til begge sider begrænset af højdedrag, men med en vid udsigt mod sydøst og syd over Biskopstungernes enge og sletter. Tæt neden for kirken strækker sig en lille eng; her ses et ophøjet jordsmon af omtrent

¹⁾ På heden her skal også findes et Grettistak på underliggere.

²⁾ Af den nogle islandske åer tillagte navn „fjót“, der etymologisk svarer til „flod“, må man ikke lade sig forlede til at antage, at disse just er de største; det er i det mindste ikke altid tilfældet, således er Tungeflod biflod til den langt større Hvitå. Nu bruges ordet „fjót“ om de steder i en å, hvor vandet har gravet sig dybest.

50 al. længde og 20—30 al. bredde, som strækker sig fra øst til vest. Dens østlige del optages af en meget tydelig, kredsround tomt. Væggen er temlig bred, omtrent en halv alen høj, med — som det synes — en regelmæssig fordybning oven i denne og 5—6 regelmæssige tværsnit; den indesluttede jævne flades diameter er omtr. 20 al. I den vestlige del findes to aflang-firkantede småtomter, hvis omgivelse hverken er så tydelig eller så regelmæssig rund som den østlige tomt. Grönsværrens tuer gør det vanskeligt at sige, om hele det ophøjede jordsmon har været omgivet med et ovalt gærde, eller om begge afdelingerne har haft kredsrounde gærder; især synes en sådan ydre rund omgærding at være tydelig ved den østlige tomt. Hele det ophøjede jordsmon med dets tomter kaldes „goðahof“ og anses for den gamle gudehustomt¹⁾; til for ikke mange år siden skal her i tomten have stået en „blót-bolli“, en omtrent én alen høj sten med en bred og flad 3—6 tommers fordybning oven i. I tunet findes to for begravelser ansete ophøjninger, hvoraf den ene fører navnet Bjarnardys.

Vejen syd på til Skálholt fører forbi den i Nj. (s. 732) nævnte gård Reykir (nu to: Efri- og Syðri-): bestandig den samme vide udsigt med forskellige Ánæs- og Rangávoldesyssels fjælde i baggrunden, over jævnt skrånende med kæruld og stargræs bevoksede moser, hvor vejen som oftest aldeles forsvinder og kun af og til viser sig ved en lille græstørvsbro²⁾ lagt over de værste steder. I det man nærmer sig Skálholt (Skálholt, ældre: Skálholt) mødes øjet af det, om end kun i bogstavelig forstand, urægtelig mest fremragende minde om stedets velmagtsdage, en stor af opstablede sten bygget firkant med spor af varder på hvert af hjørnerne, den såkaldte Skolevarde (Skólavarða), et ikke ringe værk, der i sin tid opførtes af disciplene ved den ved bispesædet værende lærde skole³⁾. Af den biskoppelige herlighed på Skálholt er nu ikke

¹⁾ Dog synes det, som om præsten i den antikv. indberetn. (1817) kun betragter den lille aflange tomt som hovtomt, den kredsrounde derimod som „domring“. — Også Br. Jonsson „Um Þriðjungamót“ osv. (Timarit, II, s. 103) kender en „hov-tomt“ på Uthlid.

²⁾ Det islandske ord „brú“ (bro) svarer oftest til hvad vi vilde kalde „opfyldt vej“ eller „dæmning“.

³⁾ Skolens forlæggelse herfra til Reykjavig er allerede tidligere, under omtalen af denne by, bleven anført; den første anledning til forflyttelsen var skolebygningernes forfaldne tilstand efter jordskælvet 1784. Efter at skolen var flyttet til Reykjavig, opstod også dér en Skolevarde, hvoraf der nu er blevet et ordenlig opmuret firkantet lille udsigtstårn.

meget tilbage. Forbi kirkegården med den uanselige tårnløse trækirke med de sædvanlige tre vinduer på hver side, fører vejen ned mod den neden for liggende gård, der i ingen henseende er fremragende. Man har nemlig, da bispestol og skole her ophævedes, været ligegyldig eller tankeløs nok til at sælge kirken, der nu er annekskirke til et nabosogn, og gården til privatejendom, en mangel på pietet, der vel ikke kan forundre synderlig fra den tid (slutningen af forrige århundrede) men hvorved er bevirket, at kirken mere og mere indskrænkes og tiltager i tarvelighed, dens værdifuldeste og interessanteste inventarium bortsælges og erstattes af billigere, og gården, der forpagtes bort til flere forskellige fæstere, synker ned til det sædvanlige lavmål af fattigdom¹⁾. Kun ét er her nu som i fordums tid, den smukke udsigt: over den brede Hvitå — der her, efter at have fra øst optaget Lakså (Laxá), på en kort strækning antager retningen fra øst til vest, indtil Bruará igen giver den et mere sydligt løb — til det lige over for liggende kuppelformede til dels grønklædte Vardefell (Vörðufell), og videre ud over sletterne, til blikket standses af længere bortliggende fjælde.

Til to personer navnlig har traditionen her knyttet sig; den ene er Skálholts sjette biskop, den hellige Torlak, der nogle år efter sin død kanoniceredes. Lidt nordøst for gården, hvor fra de oven for liggende holter klippen kommer frem i skrænten ud mod engene, vises »Torlakssæde» (Þorlákssæti), og vest for gården ses »Torlaksbrönd» (Þorlákssbrunnr), en bedækket brönd. Helt ned til efter reformationen var denne helgen især i Skálholts stift genstand for en overordenlig tilbedelse, og den dag den hellige Torlaks skrín, der endnu i forrige århundrede opbevaredes i kirken, bares i procession omkring bispesædet, var en af de største festdage her. Den anden mand, om hvem erindringen her fornemmelig bevares, er den oprørske katolske biskop Jon Aressön (fra nordlandet), der med sine to sønner henrettedes her, efter at de alle på et tog mod en af deres reformationen gunstige modstandere var blevet fangne; på grund af tidsforholdene kom han imidlertid snart for sine landsmænds bevidsthed til at stå som fædrelandsvennen, der faldt kæmpende.

¹⁾ En stor del af kirkens interessanteste ejendom solgtes ved offentlig auktion 1802; en berömt altertavle fra den katolske tid, den såkaldte »Ögmundarbrik», henlå i mange år på Ørebakke handelssted, indtil resterne af den 1819 nedsendtes til København.

mod fremmedherredømmet. Ved begyndelsen af den forbi kirkegården førende vej vises stedet, hvor biskoppen henrettedes, den flade sten her bærer endnu blodpletterne; og indtil for nylig sås endnu på kirkegården en fordybning, hvor de tre henrettede havde været begravne, indtil de af formummede nordlændere gravedes op og førtes til Holar. — Skålholt grundlagdes sandsynligvis allerede af faderen til den ved sin deltagelse i kristendommens indførelse bekendte Gissur hvide; dog kunde det i følge Krstn. synes, som om denne havde været stedets første beboer. Hans sønnesøn biskop Gissur (søn af Islands første biskop Islejv) gav gården med tilhørende jord, for at et fast bispesæde kunde blive oprettet på Island. Senere, efter at et eget bispedømme år 1106 var oprettet for nordlandet, kom kun de tre andre fjærdinger til at høre under Skålholt bisp¹⁾. At dette sted idelig omtales i den islandske litteratur (således Sturl.), og lige til de sidste tider før bispestolens ophævelse betragtedes som det vigtigste sted i landet og som dettes midtpunkt forstår sig af sig selv²⁾; men forunderlig nok synes dog ikke sønderlandets beboere at have set op med en lignende ærefrygt og kærlighed til Skålholt, som den, der på så mange måder afprøger sig hos nordlænderne over for Holar. Heller ikke synes biskopperne her i samme grad som deres nordlandske embedsbrødre at have virket for bispesædets og kirkens forskønnelse. Ganske

¹⁾ Islb. s. 16—17, Krstn. s. 26, 28, Hungrv. s. 60—64, 66—69, Ldn. (E) s. 313; — sml. også fortællingen (tåtten) om Islejv (Bek. s. 54), hvor der siges, at Islejv havde godord her.

²⁾ Af mindeværdige begivenheder, der her i en senere tid har tildraget sig, kan foruden Jon Aressöns og hans sønners alt omtalte drab nævnes to andre lige så blodige begivenheder. År 1433 fik nemlig den uværdige Skålholtbiskop Jon Gerrikssön (omtalt under Kirkebol, Gb.) i sit eget hjem sin velfortjente straf, i det han på selve Torlaksmessedag overraskedes af sine fjender, hvoriblandt nordlændinger fra Øfjorden, der vilde hævne Kirkebolsfærden, grebes foran alteret i fuld biskoppelig skrud og druknedes i Bruarå; hans svende dræbtes ligeledes og dyssedes på et sted, som efter dem kaldtes Íragerði. (de fleste skal nemlig have været irske). Se herom F. Jonssön: Hist. eccl. II., 474; sml. Espolin.: árb. II., s. 29—32.

Omtrent hundrede år efter (1539) gjaldt det igen her en almindelig forhadt udlændings liv; det var fogeden på Bessestad Didrich v. Minden, der med stor vilkårlighed benyttede sig af det ved reformationen mod gejstligheden vakte røre. I sit overmod aflagde han, alene for at håne biskop Ögmund, kun ledsaget af 8 mand et besøg i Skålholt. Men her samlede man folk, overfaldt Didrich og hans svende, dræbte endog deres heste, og dyssede så mænd, heste og ridetøj — alt på samme sted.

vist omtales der til enkelte tider mange huse og vidtløftige byggeforetagender på Skálholt, og naturligvis viser man tomter af skole- og bispestuer, hvor nu ingen bygninger står, og spor af en ældre langt større kirke end den nuværende; men kirken blev dog aldrig andet end en tømmerkirke, og efter beskrivelsen over bispesædets udseende ved den tid, det nedlagdes, får man ikke store forestillinger om dets anselighed¹⁾. I kirken gæmmes nu en del messeklæder, hvoriblandt nogle fra den katolske tid med udsyede helgene; desuden findes dels i kirken, dels uden for samme, gravstene over i alt fem af de senere biskopper, foruden flere senderbrudte. Hvor derimod den store række af ældre biskopper, der så godt som alle fik et hvilested i kirken, ligger begravne, ved man ikke.

Den allerede oftere omtalte lærde skole i Skálholt kan i en vis henseende føres langt tilbage. Allerede i den katolske tid fandtes der nemlig ved begge bispestolene, så vel som ved klostrene, skoler til uddannelse af gejstlige; disse har dog næppe bestået til stadighed eller haft nogen fast ordning. Regelmæssige skoler grundlagdes først på Island 1552, da lærde skoler forordnedes oprettede ved begge bispesæder, efter at man havde opgivet den tidligere fattede beslutning om at indstifte lærde skoler andetsteds (på Vidø og Helgafell). Se herom i Ný félagsrit 1842 »Um skóla á Íslandi«. — Mærkes kan endnu, at Skálholt var sæde for det egenlig på Holar hjemmehørende bogtrykkeri i årene 1685—99 (først 1703 flyttedes det dog tilbage til nordlandet). — Ligeledes bør det

¹⁾ Skálholt har i usædvanlig grad været hjemsegt af ildsvåde. År 1309 opbrændte Skálholt kirke, ramt af lynet, med hele sit indhold (bøger osv.) undtagen St. Torlaks skrin. Der indfald dog rigelig gaver til genopbyggelsen, og allerede få år efter kunde der opferes en kirkebygning så stor, at — siger Finn Jonssön — Island ikke har haft dens mage, hvad der fremgår af dens grundvold, som endnu vises. Se Ísl. Ann. s. 194—95; Hist. eccl. II., s. 57; Espolin I., s. 28. — År 1526 opkom igen pludselig ild i Skálholt kirke, der afbrændte til grunden; dog reddedes bøger og messedragter; endvidere lykkedes det at føre St. Torlaks skrin og den store altertavle ud af kirken med en lethed, der ansås for et mirakkel; også selve bispesædet var under denne brand i stor fare. Se Bisk. ann. Jóns Egilssonar (Safn. I., s. 64—65); Espolin III., s. 84; Hist. eccl. II., s. 527. — Endelig hjemsegtes Skálholt 1630 af en tredje ildebrand, der vistnok må anses for den beklageligste af dem alle. Ved denne lejlighed brændte vel ikke kirken, men derimod ellers hele bispesædet (13 huse) med alt indbo, samt den dertil hørende bogsamling og arkivet. Hist. eccl. II., s. 353; Espolin V., s. 45. — Med mere end almindelig omhu synes kirke og bispegård at være bleven genopbyggede af biskop Brynj. Svendssön år 1650. Hist. eccl. III., s. 625; sml. Espolin V., s. 134.

erindres, at Skálholt har en særlig betydning som planteskole for reformationen på Island; her var stedet for dens første fremspiren (her oversattes endnu i biskop Ögmunds tid hemmelig en del af det nye testamente).

Noget øst for Skálholt hinsides engene strækker sig et højdrag **Laugarás** (Laugarás) med en gård af samme navn; neden for åsen findes 7—8 varme kilder. Ved enden af en lille dal-sænkning, der gennemstrømmes af et par af de små kildebække, ses resterne af en dæmning, der kunde samle vandet til en lille dam, hvori varme bade toges. Allerede tidlig omtales Laugarás som et yndet badested fra Skálholt; her døde den nordlandske biskop Ketil (1145), da han under et besøg hos sin embedsbroder i Skálholt i forening med denne havde begivet sig til bad i Laugarás; de nuværende rester af et opbygget bad her er dog af langt senere oprindelse. — En mils vej nordøst for Skálholt, omtrent hvor Tungefloden falder i Hvitå, ligger **Hövde** (Höfði). Gissur hvides bolig før han flyttede til Skálholt (Krstn. s. 26: Flm. s. 138, 157 lader Gissurs fader Tejt bo der før sønnen), adskilt fra denne gård ved ufremkommelige moser. Gården ligger under eller på skråningen af en temlig stejl bakke, hvorfra der er god udsigt. Lidt oven for gården er færgestedet over Tungefloden: efter overfarten står man på spidsen af den østlige tunge, så smal og flad, at man undrer sig over, at ikke Tungefloden og Hvitå langt tidligere har forenet sig. Langs Hvitåen ligger her flade græsmarker med fast bund; følger man dem en mils vej mod nordøst, kommer man til gården **Brødretunge** (Bræðratunga, ældre **Tunga**)¹⁾, hvor hövdingen Asgrim Ellidagrimsson, vel kendt fra Nj., boede; også i en senere periode, Sturlungetiden, omtales gården, der den gang ejedes af Gissur Torvaldsson, ofte. Den ligger på en lang höjderyg, der danner sig, når man er kommen noget nordpå i tungen. Fra gården ser man i østlig retning tydelig sporene af en ophøjet vej **Flosatraðir**, der førte til det gamle vadeded over Hvitå; det nuværende vadeded, det eneste over denne å, ligger lidt højere oppe, lige over for gården **Kópsvatn**. Den omtalte vejs navn er igen et eksempel på, hvor levende traditionen om Flose er; navnet antages at hidrøre fra, at denne vej red Flose, da han efter Njålsbranden på vejen til altinget med sine folk aflagde et besøg hos Asgrim for at drille ham. Efter at være redet over

¹⁾ Det nuværende navn har i følge sagnet sin oprindelse fra, at to brødre i den katolske tid mistede gården på grund af kødspise i fasten.

den brede å, der der her løber i tre til fire arme, adskilte ved mellemliggende ører, de såkaldte Kopsvatnsører, hvorefter vadet tager navn, — befinder man sig i Ånæssyssels nordøstligste landskab Hrepperne, der ved den før nævnte Lakså, som først løber i sydvestlig retning, men derpå med en skarp bøjning drejer mod vest-nordvest for således at falde i Hvitå, deles i to underafdelinger. Før disse imidlertid nærmere omtales, vil det være bekvemtest først at beskrive de hidtil uomtalte sydvestligere liggende landskaber Skejd, Floen og Grimsnæset.

Skejd (Skeið) er en lille langagtig landstrækning, tæt inde-sluttet af store floder, idet **Tjorså** (Þjórsá), der på hele sit løb gennem bygden danner grænsen mellem Ånæs' og Rangávalde sysler, her for en tid gør en stærk svingning mod vest, så at afstanden mellem denne flod, og Lakså og Hvitå, der begrænse Skejd mod nord og vest, kun bliver ganske kort. Kun imod nordøst står Skejd ved en smal landstrimmel i forbindelse med Hreppernes (o: østre Hrepps) sydvestligste del; mod syd åbner landskabet sig ud mod Floen, der strækker sig herfra og ned til søen, bestandig bredere, i det afstanden mellem Tjorså og Hvitå (eller, som den i sit nedre løb kaldes, Ölveså) bestandig bliver større. — Hinsides Hvitå strækker sig mellem Bruará og Sog den brede landstrækning Grimsnæs op mod Lyngdalsheden og Laugardal, der regnes til dette landskab. — I det der begyndes fra neden af, kommer først **Floen** (Flói) til omtale, en fællesbetegnelse for fem hrepper, der antyder disse egne naturlige beskaffenhed, i det »flói«, foruden at betyde en bred havbugt også kan betegne flade, sumpige strækninger. Græs er her nok af, om end ikke af synderlig god beskaffenhed; og da ingen øde strækninger afbryder det beboede land, er bebyggelsen usædvanlig stærk, stærkere end det efter det trin, hvorpå landbruget i Island står, anses for ønskeligt. Næsten overalt træffer man i steden for enkelte gårde »hverver« og 2 til 3 bønder på hver gård, men næsten overalt også fattigdom, og »Floamændene« har fra gammel tid fået ord som sløve og dumme folk, så at navnet næsten kan bruges som skældsord (»Flóaffil«).

Sydvestligst ligger **Stokksørehrepp** (Stokkseyrarhreppr), der strækker sig fra Ölvesåens munding langs kysten til munden af en lille å, der ved sit udløb kaldes **Baugstadasike** (Baugstadasíki)¹⁾, men som under forskellige navne (Hróarsholts-

¹⁾ Siki o: sump; navnet på grund af den oversvømmelse, bækken her danner på det flade land, så at den gennem mange små gravede kanaler må ledes ud i søen.

Hæringsstaða-, Stóri-lækr) i et bugtet løb gennemstrømmer hele Floen, i det den danner grænsen mellem de to østlige og de tre vestlige hrepper. Hinsides Baugstadasike, begrænset mod øst af Tjorsåens nederste del, der før sit udløb danner en lignende bredning som Ølveså, ligger Gaulverjabæjarhrepp; oven for Stokksørehrepp strækker sig langs Ølveså Sandvighrepp (Sandvikrhrepp), og endelig optages Floens nordligste del af Hraungærdeshrepp (Hraungerðishrepp) mod vest, Villingaholtshrepp mod øst, der begge ender i et lille på grænsen af Skejd liggende hraun Merkrhraun, hvorfra den omtalte Hroarsholtslæk har sit udspring. Den største del af Stokksøre- og Sandvig hrepper er optaget af en aldeles flad mose **Bredemyre** (Breiðamýri, ældre -mýrr), på mange steder aldeles ufremkommelig, der kun ved en lav ryg er adskilt fra den østligere gennem Gaulverjabæjarhrepp sig strækkende Miklavatnsmyre (-mýri). På den nærmeste strækning ved søen ophører mosen, og hele denne egn er meget lig en ufrugtbar dansk kyststrækning, flad, sandet, stenig eller med tynd græsvekst. Skønt lav og flad er dog den yderste tørre strimmel langs søen betydelig højere end landet inden for, den egenlige Floe; denne omtrent tre mile lange strækning kaldes **Ørebakke** (Eyrarbakki) eller som den sædvanlig benævnes Bakken; navnet Ørebakke er dog nu særlig knyttet til det kort øst for Ølvesåens udløb liggende handelssted. Den omtalte af søsand opkastede strimmel er tæt bebygget, og foruden at yde en beskyttelse mod havets voldsomhed giver den foranliggende skærgård også en stor mængde søl, en lysrødgul bredbladet spiselig tangart, der navnlig tidligere var genstand for en livlig indenlandsk omsætning, og den i sådanne egne sædvanlige vintergræsning for kreaturer. Dog har til alle tider hele denne kyst været overordenlig udsat for havets voldsomhed, der efterhånden har brudt mere og mere bort og foranlediget, at den yderste række gårde efterhånden er bleven flyttet højere op på land eller ødelagte, medens navnene endnu hænger ved skærene, hvor disse gårde skal have stået¹⁾.

Oven for den laveste del af Floen ligger aflange højdedrag, de såkaldte Åse (Ásar), der strække sig i nordøstlig retning fra Hroarsholtslæk langs den nordlige del af Villingaholtshrepp til henimod Tjorså og Merkrhraun. Uagtet sin fugtighed er dog grunden i dette landskab overalt gammelt, nu overgroet hraun: derfor findes også rundtom en mængde større og mindre huler.

¹⁾ Sml. herom også den antikv. indb. fra Gaulverjabæ (1817).

der bruges som færestalde. — Om den første bebyggelse af Floen beretter Flm. (Flóamannasaga), næsten overensstemmende med Ldn., meget omstændelig; dog gælder det om en del af de der forekommende stedsnavne, at de nu er forsvundne, så at de pågældende steders beliggenhed kun kan udfindes ved gisning.

Hvor navnet Ørebakke findes brugt i sagaerne (Ldn., Flm.), omfatter det hele den nys skildrede kyststrækning. Flm. (s. 123; sml. Ldn.) fortæller således om en mand Hallstón, at han af hövdingen Hallsten Atlessön fik den ydre del af Ørebakken og boede på Framnæs. Langt hyppigere forekommer imidlertid et andet navn, Eyrar (ø: Ørerne), der dels betegner hele kysten langs »Bakken», dels den mest besøgte havn her, den samme, ved hvilken handelsstedet nu er anlagt. I den mere omfattende betydning forekommer det således Drpl. s. 5: »på Eyrar i den havn, som hedder Knarrarsund» — således som det vil ses, når beliggenheden af dette sund i det følgende er bleven bestemt. Også et andet sted (Flm. s. 138) er Eyrar brugt på lignende måde for at betegne beliggenheden af en havn, i det der nemlig siges om nogle folk, der vil forhindre en anden mands udenlandsrejse, at de red »ud på Eyrar i Ejnarshavn;» men dette sted beviser dog kun lidet med hensyn til udstrækningen af »Eyrar», da Ejnarshavns-havnen, som det senere skal vises, omtrent må være faldet sammen med Øre-havnen, havnen »á Eyrum».

I annalerne er der den besynderlighed, at medens for hele den tidlige tids vedkommende Eyrar bruges for at betegne den her-værende havn, afløses dette navn fra 1386 af Eyrarbakki.

Straks i Kr. IV.s første oktroj for den danske handel på Island (1602) finder vi Ørrebache nævnt som en af de 20 havne, der nødvendig behøvede årlig besejling. — Set på afstand gör Ørebakke (handelspladsen) et anseligt indtryk som af en by, nærmere beset viser den sig at bestå af én købmandshandels spredte bygninger og en del af de sædvanlige fiskerhytter; til begge sider strækker sig den nøgne kyst, bestående af sort vulkansk sand med en mængde omspredte lavabrokker. Straks vest for handels-husene ligger den ejendommelige havn, med plads til kun ét skib ad gangen, berygtet for sin farlighed og navnlig den besværlige indsejling. Mellem kysten med sine lave hraunklipper i fjæren og en række blinde skær, der antydes ved en sammenhængende række af brændinger, ligger skibet fortöjet (svinebundet) ved kættinger fra for- og agterstavnen til de nærmeste skær, tilsyneladende midt i den åbne sø, kun halvhundrede alen fra land. Indsejlingen er be-

tydelig vestligere end havnen og kun tilgængelig med en bestemt vind. Da skibsløjet ved Ørebakke således er på de tre sider indesluttet af skær, kan det efter islandsk sprogbrug kaldes et *•lon•*¹⁾; så vel denne omstændighed som skibsløjets hele beskaffenhed gør det utvivlsomt, at det er netop denne havn, der i Flatb. III., 560 omtales som dammen på Eyrar (annalens beretning for 1342: Braut Lysubussuna i pollinum á Eyrum).

Noget overraskende bliver så rigtignok en fremstilling i Sturl. (I., s. 15) af forholdene ved Ørehavnen (Eyrar), i følge hvilken skibene her, medens de vare under ladning, ved en brygge kunde stå i forbindelse med land. Fra en sådan brygge stødes en mand i søen og må bjærges af andre²⁾. — Denne havn Eyrar (eller *•á Eyrum•*), der således utvivlsomt er den samme som Ørebakke havn, var i ældre tid et meget besøgt landingssted for havskibe; dog navnlig i kilder som Bsk., Sturl. og Annalerne navnes det påfaldende ofte. Af annalerne ses det også, at her, i lighed med hvad tilfældet var andetsteds ved de i den tid brugte havne, fandtes boder, som om somren benyttedes af købmændene, og af hvilke vinteren over vel kun tomterne stod tilbage; — det siges nemlig

¹⁾ At det kaldes *•lón•* bevidnes i et brev fra S. Sigurðsson, Eyrarbakke ²/₂, 1835 til F. Magnusen — nu i Geh. ark. —, der indeholder mange oplysninger til *•Ørebakkens•* topografi.

²⁾ Den omstændighed, at havnen ved Ørebakke kan kaldes et *•lon•*, har bragt udgiverne af Grönlands hist. M. (II., 176 fig.) på den formodning, at man måske her kunde have det *•Lón•*, der nævnes i Flm. s. 128, hvor der fortælles, at folk kom en sommer *•til mannamóts i fjörbaugagan•* til Lóns (var: Jóns). Dette er dog ikke det eneste lon her ved kysten. A. M. omtaler, at ud for den noget østligere gård Stokksøre er i fjæren en begrænset strækning, som kaldes Lón (det nævnes i anledning af en afgift af sølsamlen her, som måtte svares af hjålejen Rauðárhóll). Hvad lonet ved Ørebakke angår, har det, som det fremgår af Flatb.s annal på oven anførte sted (III., s. 560) lige så lidt i ældre tid som nu været noget virkeligt egennavn; havnen, der dér kaldes *•pollr•*, nævnes i annalen for 1337 simpelt hen *•höfn•* (havn). Med det andet *•lón•* forholder det sig vel omtrent på samme måde. Men i hvert fald må udtrykket *•til Lóns•* i Flm., hvis det skal forstås som stedsnavn, nødvendigvis opfattes som navnet på en gård, — og selv en sådan opfattelse synes noget tvungen. Intet taler imidlertid for og alt imod, at nogen gård Lón nogen sinde har ligget ved Ørebakke- eller Stokksøre-lonet. Det er derfor vistnok rettere med Oxforderordbogen (under ordet *•fjörbaugagaðr•*) i steden for *•til Lóns•* at læse *•til Lopz•* (o: til Lopt); forvanskningen forklæres ved antagelsen af, at i den gamle til grund liggende, nu tabte membran Vatnshyrna, forlængelsen af p i dette ord rimeligvis har været udslettet, så at det lignede n; én afskriver kunde således læse *•Lóns•*; en anden *•Jóns•*.

(Isl. Ann.), at 1316 var det så stærkt flod, at søen faldt ind i alle de fremre boder på Eyrar, ligeledes 1343 så voldsom stormflod, at søen gik langt forbi alle boder på Eyrar. (På Eyrar byggedes i følge annalerne 1338 et handelsskib, som samme sommer sejlede til Norge).

Samme betydning som Eyrar har utvivlsomt i sagaerne Ejnarshavn (Einarshöfn), der i Ldn., men navnlig oftere i Flm., nævnes som landingssted og havn. Fra en senere tid kendes nemlig Ejnarshavn som navn på den gård, på hvis grund Ørebakke-handelshusene byggedes. Disse rejstes først omtrent 100 favne øst for gården lige ud for skibslejet; siden flyttedes både gården og handelshusene omtrent 300 favne længere mod øst¹⁾. Denne flytning er det formodentlig A. M. omtaler; gården Ejnarshavn flyttedes nemlig i følge denne kilde i den første halvdel af det 17de årh. ind på nabogårdens grund, efter at en stor stormflod havde ødelagt bygninger og tun; dog, siges der, var stedsnavnet Forni Einarshöfn (o: gamle Ejnarshavn) bevaret, og her sås en enkelt lævning af tungærdet. — Ud for hvor gården Ejnarshavn før stod (fram undan fornu Einarshöfn), siger S. Sigurdssön, findes endnu en lille indskæring i kysten, lige vest for skibslejelonet, som kaldes Einarshafnar-vör (o: Ejnarshavnslanding); og af de to indløb til Ørebakkehavnen hedder det ene Ejnarshavnssund (Einarshafnarsund), — det sædvanligere, vestligere derimod Bussesund (Bussusund o: Fragtskibs-sund). — Gården Ejnarshavns oprindelige plads skal være der, hvor sømærket nu står; nu ligger den tæt oven for handelshusene.

Den nærmeste gård vest for Ejnarshavn & Ørebakke er nu Osørenæs (Oseyrarnes, tidligere sædvanlig kaldet Ferjunes), hvorfra færgefarten over den nærliggende Ölveså ved Osøre besørges. Tidligere lå der endnu nærmere Ejnarshavn en gård Rævstok (Refstokkr) eller Rekstok (Rekstokkr), om hvilken A. M. (1708), der nævner den med begge disse navne, anfører, at den på grund af søbrud var flyttet tilbage fra sin oprindelige plads ved kysten, hvorfor det gamle gård- og tunstade da var ved at ødelægges²⁾. Nu opføres Rævstok i jordebogen (1861) som en ødejord under Osørenæs. Under dette navn skjuler sig utvivlsomt den fra Erik den rødes tåt (Flatb. I., 430) kendte gård Drepstok (Drepstokkr),

¹⁾ S. Sigurdssöns tidlige anførte brev til Finn Magnussön.

²⁾ Jon Egilssöns biskoppe-annaler (Safn. I., 108) omtale et skibbrud i sidste halvdel af 16de årh. •fyrrir Refstokki á Eyrarbakka•.

hvad der bedst ses af fremstillingen i Bsk. s. 388, hvor et på gården Drepstok foregået jærtegn fortælles. På Drepstok boede i følge Erik den rødes tåt grønlandsfareren Herjolv Bárðsson, en sønnesøn af den Herjolv, som Ingolv gav land mellem Våg og Reykjanæs (Gb.).

En mils vej øst for Ørebakke, ligeledes tæt ved søen, ligger bygden og kirkestedet **Stokksøre** (Stokkseyrri, ældre -eyrr)¹⁾, som i følge Flm. (s. 123) har sit navn af, at Hallsten Atlæssons udkastede sovestedsstokke (setstokkar) her drev i land; de kom, som sagaen nøjere udtrykker sig, »for døren på **Stålfjære** uden for Stokksøre»²⁾; selv landede han eller rettere led skibbrud i **Hallstensund** (Hallsteinssund) øst for Stokksøre. — Om denne Hallstén siges der, at han tog land »mellem Rödå (Raudá) og Ólveså helt op til Fulelæk (Fúalækjar; Ldn. — der kalder ham Håstén — Fyllarlækjar) hele Brødemyre og boede på **Stjærnestene** (Stjörnusteinar). — Uden for Stokksøre i havet kort fra land ses et par flade skær, kaldte Badstuekletter (Baðstofuklettar), her skal gården Stokksøre før have stået, men har senere på grund af søens ødelæggelser måttet flyttes længere ind. — Vest for Stokksøre ses langt ude i søen et blindt skær Framnes, her skal før gården **Framnæs** (Framnes, Flm. s. 123) have stået; nu er noget inden for kysten ud for skæret bygget et husmandssted (tomthus), der bærer samme navn.

Lidt østen for Stokksøre ligger temlig tæt ved kysten nogle skær, hvortil narnet Stål (Stál) eller Stålfjære (Stålfjara) endnu knytter sig. Ud for disse er en endnu brugelig indsejling Músarsund, der sandsynligvis svarer til det nysnævnte Hallstensund. — En del østligere findes temlig langt fra land ved de yderste skær nogle stene, benævnte »Stjærnestene» (Stjörnusteinar), hvor der — også i følge sagnet — fordem skal have stået en gård. — Endnu østligere findes en indsejling Knararós, rimeligvis svarende til **Knarrarsund**, der i Flm. nævnes som et sted, hvor skibe havde deres stæde, og hvorfra de sejlede ud.

Om Hallstens sønner Ólve og Atle fortæller Flm. (s. 123), at Ólve boede på Stjörnusteinar, der senere kaldtes **Ólvestomter**

¹⁾ Hvor gården Stokksøre nu står, findes i tunet en „Þíngdalr« (Br. Jónsson; Um þriðjungamót, Timarit II., s. 107); blandt navnene på Stokksøres hjálejer kan mærkes de ejendommelige, men hyppig forekommende Kum-báravogr og Íragerði.

²⁾ Fyrir dyrr á Stålfjörri fram frá Stokkseyrri.

(Ólvistóptir), Atle på den anden side havde alt landnamet mellem Rødå og Ólveså, Tradarholt (Traðarholt) og Baugsstad (Baugsstaðir); Ldn. derimod fortæller (s. 301), at Ólve, som den også lader bo på Stjörnusteinar (eller: Ólvisstaðir), havde alt landnamet uden for Grimså, Stokksøre og Asgautsstad (Ásgautsstaðir), men Atle alt mellem Grimså og Rødå, han boede i Tradarholt. — Af de her nævnte steder ligger Tradarholt en halv mils vej inde i landet, adskilt fra kysten ved flade strandmarker og mose, Baugsstad noget østligere, ved det efter gården nævnte «sike»¹⁾.

For at bestemme flere af de andre steder bliver det derimod nødvendigt at sammenligne Hallstens landnam med de tilgrænsende. Loft (Loptr), som boede nordøst herfor på den i Gaulverjabæjarhrepp liggende gård Gaulverjabæ (Gaulverjabær), tog (Flm. s. 124) land mellem Tjorså²⁾ og Rødå op til Skuvslæk (Skúfslækr), Bredemyre («den østre» tilføjer Ldn.) op til Suleholt (Súluholt); en slægtning af sig gav Loft igen land på Bredemyre, hvor han boede på Ossabæ (Ossabær, sv. t. Vorsabær nord for Gaulverjabæ i Miklavatnsmyre). Önund bild tog (Flm. s. 126) land øst for Hraarslæk (Hróarslækr) og boede i Önundarholt (sydlig i Villingaholtshr.). Özurr tog (Flm. s. 124) «alle Holte-lande mellem Tjorså og Hraunslæk (öll Holtalönd milli Þjorsár ok Hraunslækjar)», han boede i Kamholt (nordlig i Villingaholtshr., blandt de øverste af de såkaldte Ásabæir, Ás-gårde). — Ved en sammen-

¹⁾ Beliggenheden af flere af de oven nævnte punkter bekræftes ved S. Sigurdsøns tidligere nævnte brev til Finn Magnussøn: Knararos og Knararsund er endnu til her — siges deri —, og det bruges endnu stundum af sømændene. Dette sund er mellem Stokksøre og Baugsstad, omtr. $\frac{2}{3}$ mil øst for Stokksøre, men $1\frac{1}{3}$ mil her fra købstaben, og det ligger ud for, hvor gamle Baugstad stod, hvis tomter endnu ses: nu står denne gård noget østligere og højere. — Denne flytning omtales allerede i A. M. som forlængst sket; gærdelevninger ses endnu på det «fornu Baugstaðir» benævnte sted, siges der, derfra skal i følge sagnet gården på grund af fare fra søen være flyttet til sin nuværende plads. — S. S. omtaler også Framnes, som eksempel på, at sagnet endnu har bevaret mindet om de gårde, der for mange hundrede år siden er gåede under, endog de, hvis plads (som F.s) må søges længst ude i skærgården.

²⁾ Tjorsåens udløb, påstås der, har før været en del østligere end nu; derfor har også gården Fljótshólar i Gaulverjabæhrepp endnu ret til drivtømmer på en sandstrækning øst for åens munding, uagtet denne nu falder i søen vest for bemeldte strækning, som således herer til Rangåvolde syssel; denne forstrandsrettighed omtales allerede i A. M.

ligning af disse angivelser ses det let, at Breiðamýrr i ældre tid må have omfattet både den nuværende Breiðamýri og Miklavatnsmýri; ligeledes bliver det i høj grad rimeligt, at de oftere nævnte »Holt» er de nu såkaldte »Ásar». — Vanskeligere bliver det derimod at bestemme de tre æer Røðá (Rauðá), Hróarslækr, Hraunslækr; navnene kendes ikke længer, ja ikke en gang tilsvarende forskellige vandløb findes. Der bliver næppe nogen anden udvej end at antage, at den navnrige Hróarsholtslækr-Baugstaðasíki tidligere på sine forskellige strækninger har båret disse navne¹⁾. Da falder alt straks meget naturligt: på sit øverste løb, nærmest Merkrhraun, har åen heddet Hraunslækr; på sit midterste, forbi gården Hróarsholt, der står nordvest for Önundarholt, Hróarslækr; på sit sydligste og sidste, Rauðá, som man antager, på grund af den røde moselér, hvormed vandløbets stene her overdrages²⁾. — Om Fulelæk, den ene grænse for Hallstens landnam, kan ikke siges noget bestemt; snarest skulde man vente i dette vandløb at finde en bifod til Ölvesá (sml. Ldn. s. 303)³⁾.

Hvad delingen af landnamet mellem Hallsténs sønner angår, synes Ldn.s fremstilling at være at foretrække. Nu er der vel ingen å som hedder Grimsá (Grímsá), men Grímsdæl⁴⁾ hedder

¹⁾ Denne omtagelse skyldes så vel skriftlig som mundtlig meddelelse fra præsten i Gaulverjabæ Pólv Ingemundssón, fra hvem i det hele forskellige oplysninger m. h. t. denne egnstografi stamme.

²⁾ Når der i Ldn., hvor der, efter at Loft's landnam og Vorsabæs bebyggelse er fortalt overensstemmende med Flm., siges om en mand Torarin, der landede i Tjorsá, at han tog land »fyrir ofan Skúfslæk til Rauðár (C: ofan) með Þjorsá», kan dog Raudá ikke vel være brugt om den nederste del af det titnævnte vandløb. — En anden omstændighed, der også volder nogen vanskelighed, når Raudá tages i den oven nævnte betydning, er at to hjálejer fra Stokksere, øst for Tradarholt, bære navnet Raudarhólar (A. M. Raudárhóll og Litli R.); der synes nemlig ikke at være nogen grund til at benævne særlig dem efter det vandløb, som i henhold til det oven for udviklede må antages at have båret navnet Raudá, men nogen anden Raudá, eller overhovedet nogen anden å, lader sig næppe påvise her.

³⁾ Almindelig gættes der på, at Fulelæk skulde være den samme som den nuværende Hraunsa, der falder i søen vest for Stokksere — sandsynligvis fordi den i bækkenes munding opdræve tang tit forårsager stank. hvad der jo vilde passe godt til navnet Fulelæk; en sådan beliggenhed af denne (som Ldn. desuden kalder Fyllarlækr) stemmer dog ikke med kildernes angivelser.

⁴⁾ I følge sira Pólv Ingemundssón.

en bæk vest for Tradarholt og Baugsstad, øst for Stokksøre og den oven for liggende gård **Asgautsstad**, der falder i søen ud for Knararos. — Skuvslæk løber fra de såkaldte Åse gennem den nedre del af Villingaholtshrepp ud i Tjorså. — Suleholt er nu navnet på en gård nord for Gaulverjabæ.

Af de i Flm. i Stokksørehrepp nævnte steder må endnu næves gårdene **Brattsholt** og **Lejdólvsstad** (Leiðólfsstaðir) (bopæle for Atles frigivne trælle); ligeledes kræver Tradarholt, den af sagaens hovedperson Torgils örrabénstjup beboede gård, nærmere omtale.

Når man nærmer sig Tradarholt syd fra, kommer man til **Haugavað** (Haugavað, Ldn. s. 305; sml. Flm. s. 127), et vad, der fører over den ene ende af den lille sø Skipavatn. Her synes at have været begravelsesplads for de ældste slægtled af den til Tradarholt knyttede æt. Flm. fortæller nemlig, at vest for vejen er her Atles, Ölves og Hallsténs høje; den af Tord Atlessón her dræbte Ravn blev derimod højlagt øst for vejen. Spor af disse høje ser det virkelig ud til, at her endnu findes, men forholdene er på en måde det omvendte af, hvad Ldn. angiver. Kort før man rider ned til vadet, kommer man nemlig forbi de såkaldte Vaðhólar, tre høje øst for vejen; vest for vejen ligger en fjerde, egenlig regelmæssigere end de andre, men nu forsynet med en varde, og med spor af tomter eller gravning. De tre østligere, der også nu i traditionen går for gravhøje, er temlig uregelmæssige, ikke store, og kun den øverste lille nu til dels bortblæste del gör indtryk af at være mandsværk, idet den nedre del er opfyldt med hraunbrokker i deres naturlige leje¹⁾. Herfra drejer man til venstre og rider nu lige op mod gården Tradarholt, der ligger noget kønnere end de fleste andre af de omgivende gårde ved en sø Tradarholtsvatn, omtrent midt på et halvmåneformet lille højdedrag, der strækker sig fra sydvest til nordøst. Man viser nordøst for den nuværende gård tomterne af den gamle, og ud over mosen ses spor af det gamle tungærde, der da må have indesluttet en langt større strækning end det nuværende.

¹⁾ Sig. Gudmundsón benævner (i *Skýrsla um forngripasafn Íslands*, I, s. 84) vadet Barnanesvað og beretter, at her i foråret 1862 fandtes en interessant oldsag. Vejen var nemlig på grund af fugtighed lagt op over en af højene, og da jorden var bleven trådt op her, blottedes et stort spydblød, hvis midterste del, der havde ligget på tværs i ridestien, dog var bleven fuldstændig edelagt. — Også i den antkv. indb. fra Gaulverjabæ (1817) bentydes til disse dysser.

I den nordvest for Stokksørehrepp liggende Sandvighrepp nævnes i Flm. kun Floagavl (Flóagafi) og Kalladarnæs (Kallaðarnes), i det der fortælles (s. 155), at Torgils en gang red til Floagavl og i nærheden af Kalladarnæs lurede på sin uven Skafte «í hrísum nokkurum», men denne så det fra færgestedet og vendte om. Kaldadarnæs (Kaldaðarnes), som stedet nu nævnes, med tilhørende kirke ligger på en lille høj i sletten noget fra Ölveså omtrent lige over for Arnarbæle, og her har netop været et almindelig benyttet færgested over åen. Gården fik senere en art berømmelse ved den dyrkelse, som et herværende kors i slutningen af middelalderen var genstand for; fra hele sønderlandet valfartedes hertil i store skarer på de to «korsmesser» vår og høst, man gav gaver hertil o. s. v., og selv efter reformationens indførelse holdt det hårdt for biskopperne at få bugt med denne overtro; en mellem gården og åen liggende høj Fjósshóll betegnes som stedet, hvor korset har stået. Senere var her en tid lang (fra midten af forrige årh.) hospital for spedalske, dettes plads var en lille høj tæt bag ved gården.

Fra Kaldadarnæs ses i sydlig retning på en anden høj Floagavl, men i hele denne egn er nu ikke en eneste «hrísla»¹⁾. På Gaulverjabæ præstegård med tilhørende kirke, der ligger en mils vej øst for Tradarholt adskilt derfra ved flade strandmarker, vises sydvest for gården en høj «Goðahóll» med foranliggende lille fordybning, hvor gudehuset antages at have stået²⁾. Nord for gården og kirken ses i tunet en tomt som af et almindeligt tinghus (12 × 9 al.) kaldet «lögrétta»; på gården er endnu tingsted, men det uanselige tinghus, ganske som et almindeligt islandsk udhus, danner nu som sædvanlig et led i den sammenhængende husrække. Ved Gaulverjabæ påvises Lopt's høj³⁾.

¹⁾ I anledning af et Flm. s. 140 omtalt «hestaping» kan gøres opmærksom på, at i nærheden af Kaldadarnæs skal findes en stor høj eller bakke kaldet «Hestapingshóll».

²⁾ Den antikv. indberetning (1817) nævner dette sted Goðadalr, men sætter navnet i forbindelse med frihedstidens «goder».

³⁾ Noget sydligere ved Gaulverjabæ og nærmere seent ligger gården Loptstaðir, til dette sted skal den dog først senere være flyttet fra den såkaldte Loptataðahóll eller «Fornibærinn», en meget stor, ensomt beliggende høj nede ved seent, hvor den gamle Lopt oprindelig skal have bygget sin gård, som han så, da han flyttede til Gaulverjabæ, må have overladt til en anden; oftere, når vind og vejr har blottet en del af højen, har man her fundet bygningslævninger eller metalstumper. (Se den antikv.

I det sydøstlige hjørne af Villingaholtshrepp nær ved præstegården Villingaholt ligger gårdene Sydre- og Øvre (efri) Gröf (Gröf, i daglig tale Gróf); her må det i Flm. oftere omtalte Gröf (Gröf), hvor Bjarne den spage boede, søges¹⁾. I Flm. fortælles (s. 159), at da Torgils og hans træl Kol rider hjem fra et bryllup her, opdager Torgils, at trællen er underkøbt til at myrde ham og dræber ham derfor ved Kolslæk (Kolslæk). Denne bæk kendes nu ikke, men forbi gården Kolsholts land løber Skuvslæk, og herover faldt netop Torgils' vej, så det er ikke urimeligt, at Skuvslæk på denne strækning kan have heddet Kolslæk²⁾.

I nærheden af Önundarholt ligger Orrustudal (Orrustudalr), en langagtig dal i mosen, hvor igennem vejen fører. Her forefaldt i følge Flm. (s. 125) en kamp mellem Ravn fra Kampholt og Atle fra Tradarholt i anledning af denne sidstes hugst i Videskov (Viðiskógr); i Orrustudal dræbes i følge Ldn. (s. 288) Önund bild af Örn i Vælugærde (Vælugerði). Følger man vejen mod nordøst, kommer man forbi en kegleformig høj Skotmannshóll; i følge sagnet skal en mand herfra have skudt gennem vinduet i Vælugærde, hvad der dog er en fysisk umulighed, da denne gård ligger hen ved et par tusind alen borte (østligere); men sagnet er formodenlig en uklar erindring om den i Ldn. (s. 287—88) fortalte begivenhed, at da Önund efter drabet på Örn var dømt til at falde ufredhellig overalt undtagen i Vælugærde og i «ørskotshelgi» fra sin jord, dræbtes han en gang, da han drev kvæg bort fra sine enemærker og faldt som folk antog ufredhellig, men hans broder skaffede en mand til at skyde et bueskud så langt, at Örn's fald blev i hans «ørskotshelgi».

Özurr i Kampholt havde en frigiven træl Bödvar, der boede på Bödvarsstad (Bödvarsstaðir) ved Videskov, der ejedes af Özur. Af hensyn til Kampholts beliggenhed skulde man snarest

indb. fra Gaulverjabæ 1817; sml. Grönl. hist. M. II, 175, 191.). I den i Dipl. ial. s. 403—4 aftrykte måldage fra c. 1220 siges der, at Gaulverjabæ kirke ejer agerlande på Loptstadir; i Vm. bestemmes nærmere, hvor meget agerland kirken årlig har på Loptstad, og at Gaulverjabæsmændene skal bygge korngården; så agerdyrkning har vel endnu da (i slutn. af det 14de årh.) fundet sted her.

¹⁾ Br. Jonssön «Um þriðjungamót» (Tímarit, II, 104—5) lader rigtignok Bjarne og hans fader Torsten bo på det langt nordligere Gröf i Hrunamannahrepp.

²⁾ Ifg. sira Pövl Ingemundssön.

søge disse steder i Villingaholtshrepps nordøstligste del; navnene kendes imidlertid ikke længer, og skov findes nu intetsteds i Floen ¹⁾).

I den vest for Villingaholtshrepp liggende Hraungærdeshrepp nævnes i Hungrv. gården Hraungærde (Hraungerði), den omtrent midt i hreppen beliggende præstegård, og i HGrk. Oddgejrsholar (Oddgeirshólar), syd for Hvitá i den nordlige del af hreppen ²⁾).

Hvad Skejd angår, siger Flm., at Olav tvønnumbrune tog „alle Skejdene“ — landskabets navn bruges i det hele taget i flt., sml. Tormod Skejdagode, Ldn. s. 39 — „mellem Tjorså og Sandlæk (Sandlækr), boede på Olavsvold (Ólafsvellir) og ligger i Brunahøj (Brúnahaugr) under Vörðufell (o: Varðefell). Sandlæk er nu navnet på den nederste gård i Østre Hrepp; mellem denne og nabogården i Skejd findes et lille vandløb ³⁾. Omtrent på grænsen mellem Villingaholtshrepp og Skejd fører vejen gennem en lille engmose i Merkrhraun; dette er den i Flm. omtalte Ashildarmyre (Áshildarmýrr), hvor Torgils' stefader Torgrim Örrabén dræbtes af Olavs søn, da han vilde forføre hans moder. Noget nordligere ses inde i heden (eller hraunet) til venstre en kegleformig høj, forbi hvilken vejen til færgestedet over Hvitá fører; denne kaldes nu Helgahóll ⁴⁾, men der kan vel næppe være tvivl om, at denne er Flm.'s Helgahváll (s. 138), hvor der stod en kamp, under hvilken Torgrims søn hævnede sin faders død på Helge, da de traf hinanden undervejs (i Merkrhraun, tillægger Ldn. på det tilsvarende sted, s. 307) oven for (upp frá) Mörk ved Helgahváll. Nogen gård Mörk findes nu ikke her og intet andet stedsnavn Mörk end det, der ligger i navnet Merkrhraun.

Oven for det gamle overgroede hraun står midt på sletten

¹⁾ I følge den antikv. indberetning (1820) findes i Villinga- & Hroarholts sogne følgende oldtidsgrave: Kols i Kolsholt, Önund bilds i Önundarholt. Hroars i Hroarsholt og Örn's i Vælgerde.

²⁾ Flere af den sædvanlige art antikvariske stedsnavne af tvivlsom ælde og pålidelighed er knyttede til gårdene her, således benævnelsen „Hof“ til et klippeholt i tunet på Sölvaholt.

³⁾ Så vidt ses kan af sognebeskrivelsen løber fra store Laksá en lille bæk syd i Sandlækjarsíki, øst for Reykir, en anden gennem myrerne syd i Tjorsá.

I tunet på Sandlæk skal ifg. Br. Jonassón (Timarit II, 108) findes en „Godavöllr.“ med en stor tomt.

⁴⁾ Dog nævner den antikv. indberetn. (1821) den Helgahóll, den göres til gravhøj, sammen med Áshildarhóll i Áshildarmýri. På en gård i Olavsvoldsgn vises også et af Bergtor (se s. 166) udhugget stenkar.

præstegården Olavsvold med tilhørende kirke, og noget nordligere ses ved Hvitåens bred det lille fritstående Vardefell; om Brunahaug vides intet ¹⁾). Oppe på det for oven flade fjæld er en lille sø, der som så mange andre afsides liggende småvande indtil den nyeste tid i følge folketroen har været bolig for «nikr» (o: vandhesten).

Af gårdene i dette landskab nævnes i Njåls saga den nordøstligste, **Røykir** (Nj. 650); den er udsat for sandfog fra østsiden, hvorfor den to gange har måttet flyttes. — Det oven nævnte herværende færgested over Hvitå er nordvest for Merkrhraun, lige under Hestfjæld, der hæver sig på åens modsatte bred (i Grimsnæs). Hvitå er her 1—200 al. bred, med en rolig flydende strøm af en ikke styg, perlegrå farve; det modbydelige skidengrå vand, som de fra jøkler kommende åer fører, — og hvoraf denne, så vel som flere andre lignende åer tage navn, — er nemlig her bleven blandet meget med almindeligt, klart såkaldet bjærgvand.

Hestfjæld (Hestfjall) er et af de sædvanlige, forholdsvis frodige, fritstående bygdefjælde; både mod øst og syd beskylles det af Hvitå, idet det aldeles udfylder den ved Hvitåens bøjning mod vest her frembragte vinkel. Langs dets skråning ligger vejen mod nord; noget oven for fjældet passerer man her den fra Krstn. og Nj. bekendte **Hestlæk** (Hestlækr), en ikke ubetydelig ned mod Hvitå løbende bæk, nu sædvanlig kaldet Stauka, hvor man endog vil påvise selve stedet for Torvald vejles kamp med Tangbrand og hans følge, i hvilken han dræbtes. Den af Torvald beboede gård **Vik** (Krstn. s. 12) er Eyvík (Heyvík), der ligger hinsides den vest for Hestfjæld liggende sø Hestvatn, hvorfra Hestlæk har sit udspring.

Vejen nord på ligger mest over flade vandfyldte moser, hvorpå man over flere rækker skrænter og bakker når **Mosfell** præstegård og kirke, der ligger kønt ved foden af det lille til dels grønklædte fjæld af samme navn, med udsigt mod sydøst over engene til Bruará og Hvitå med Vardefell i horisonten. Her opslog den oftere omtalte storættede hövding Ketilbjörn sin bolig ²⁾, da han efter at have gennemrejst Tingvoldsvejen tog som sit landnam en stor del af Grimsnæs, hele Laugardal og en del af Biskops-

¹⁾ Dog siges i den antikv. indberetn. at man mener at kunne påvise den.

²⁾ Islb. s. 5 kalder gården Mosfell et öfra (det øvre), i forhold til denne gård må nemlig Mosfell i Mosfellsvejt (Kj.) betragtes som «det nedre». Fra Ketilbjörns sønnesön Gissur hvide nedstammede Skálholts første biskopper og altså Haukdælerne.

tungerne¹⁾; om denne Ketilbjörn siger sagnet, ligesom om Egil Skallagrimssøn, at han skjulte sine skatte. Ldn. fortæller nemlig, at da hans sønner ikke efter hans bud vilde slå tværtræer af sølv i det hov, de lod bygge, kørte han, i forening med sin træl Hake og sin trælkvinde Bot, sølvet op på fjældet. De skjulte pengene, så de ikke er til at finde; derpå dræbte han Hake i **Hakaskarð** (Hakaskarð) og Bot i **Botarskarð** (Bótarskarð).

Om hovet eller dets beliggenhed er nu intet minde bevaret; skardene derimod kendes. Lige oven for gården strækker sig fra nordøst til sydvest en grönklædt skrænt eller kløft ned ad fjældskråningen, hvorigenem det er let at nå op på det hvælvede fjæld, dette er Botarskard. I den nordvestlige del af fjældet findes en anden kløft (•hakamyndað•), dette er Hakaskard. Traditionen gør nu Ketilbjörns ledsagere til hele fire og påviser derfor endnu en Flakahlið og en Auðhildarhryggr i fjældet²⁾. Om Ketilbjörn fortælles der, at han, der var forudvis, vilde begraves hvor han ikke hørte klokkelyd, hvorfor han ligger i Ketilbjarnarholt.

Halvanden mil sydvest for Mosfell ligger den anden præstegård i Grimsnæs Klaustrhólar (o: Klosterholer)³⁾; tværs over den sydlige del af Grimsnæs fra øst til vest strækker sig en række vulkanske høje og banker, de største af disse er nogle rødlige høje ved Klaustrholer, de såkaldte Seyðishólar, Ldn.s **Hallkelshólar**.

¹⁾ Ketilbjörn tog i følge Ldn. (s. 313) hele Grimsnæs op fra Höskuldalæk (Höskuldslæk) — der er en bæk sydøst for Hestfjæld ved gården Arnarbæle i Grimsnæs — hele Langardalen og hele Biskopstungen op til Stakksá (Stakksá). Stakksá er en nu temlig ubetydelig bæk, der har sit udspring i den sydøstlige skråning af fjældet Bjarnarfell, hvorfra den løber langs nordsiden af den mule, hvorunder gården af samme navn står (forbi Mule fører vejen ind i Haukadal), og så videre mod sydøst ud i Tungefjot. (Den her meddelte oplysning om Stakksá skyldes provst Jon Jonssøn til Mosfell, A.).

²⁾ Af Addit. 6, fol. (AM.s noter til Islb.) ses at stedsnavnene Hakaskarð og Bótarskarð var vel kendte på Mosfell år 1704.

³⁾ Ifg. Sv. Nilssöns prestatal kaldet således, fordi gården tidligere tilhørte Vide kloster. — I hen ved hundrede år var her et hospital for spedalske, indtil det forflyttedes til Kaldadarnæs. — Finn Jonssøn fortæller i sin kirkehist. (IV), at også her vises i kirkevæggen nogle klippeblokke (Ábótahellur), der skal være førte did af den samme abbed Aleksius, om hvem en lignende styrkeprøve på Tingvold er fortalt. Efter at Aleksius havde sluttet sig til reformationen, levede han resten af sit liv på Klosterholer. — I Ísl. Þjóða. II, s. 79 fortælles om en hovtomt, som her skal have været at se.

Nordvest for **Klaustrholar** i randen af Lyngdalsheden står Grimsnæssets andet større bygdefjæld, det for neden kredsrunde, temlig stejle, men for oven hvælvede **Búrfell**. Sydligst i Grimsnæsset ligger vest for Hestfjældet langs nordsiden af Hvitå flere gårde, hvoraf det i Nj. nævnte **Kidjaberg** (Kiðjaberg) er den østligste. — Vestligere ligger det for nævnte **Arnarbæle**, **Vaðnes** og mere i nordvest **Snæfokstaðir** (ældre Snæfuglstaðir). I »Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed« II, s. 311 findes en beretning om, at der i en bank, som fornemmelig bestod af sten, sønden for gården Snæfoksstade, nede ved elven Hvidå i Klosterholum sogn var fundet (formodentlig 1832) i forbindelse med et menneskeligt skelet, i en dybde af 1½ fod, en stor jærnekse aldeles som man har fundet dem i hedenske gravhøje i Danmark. — Er denne angivelse nøjagtig, afgiver den et interessant eksempel på en også fra Danmark kendt skik allerede i den hedenske tid at begrave ligene under jorden. — Den følgende præsts sognebeskrivelse (1840), der nævner fundet af dette økseblad, siger imidlertid kun i almindelighed, at det fandtes i en ukendt opblæst oldtidsdys, nede i Vadnes land; de hosliggende ben nedgravedes i kirkegården.

Nord for **Mösfell** i flade omgivelser ligger den store sø **Apavatn** med to gårde af samme navn ved sin sydvestlige bred ¹⁾. Ved Apavatn var det, at **Sturla Sighvatsson** tog **Gissur Torvaldsson** til fange på et mellem dem aftalt møde (Sturl. I, s. 360), hvorefter den tidligere omtalte overenskomst på Reykir i Ölves blev afsluttet. Nord for Apavatn viser **Laugardalens** fjælde sig noget borte, mod øst begynder snart Lyngdalshedens nederste bakkedrag.

Af landskaberne i **Ánæs** syssel står endnu kun tilbage det sidste, **Hrepperne** (Hrepparnir), der ved **Lakså** (Laxá), eller, som den til forskel fra en mindre vestligere nævnes, »Store Lakså«, deles i to dele, **Hrunamannahrepp** (Hrunamannahreppr) og **Gnúpverjahrepp** (Gnúpverjahreppr), eller, som de i daglig tale kaldes, **Ydre** (ytri) hrepp og **Østre** (eystri) hrepp — »út« og »ytri« betegner nemlig, navnlig i denne del af landet, ofte det samme som »vest«. Den lange smalle Ydre-hrepp, der mod øst og syd begrænses af Store Lakså ²⁾, gennemstrømmes

¹⁾ Gårdene benævnes **Efri-** og **Neðri-Apavatn**; i tunet på **Neðri-A.** er en »Orrustudal«, uvist af hvilken oprindelse. — Ved **Efri-A.** er **Apahóll**, ifg. den ant. indberetn. en oldtidsgrav, det samme gælder om **Kerlingarhóll**, hvori Apes kone skal ligge. — Sml. Ísl. þjóðs. II, s. 79.

²⁾ Dog må mærkes at en enkelt af gårdene (**Laksádal**) på **Laksås** østlige bred og nogle engstrækninger her regnes til **Hrunamannahrepp**.

af den langt mindre Lille (minni) Lakså, der falder i Store Lakså umiddelbart før dennes sammenløb med Hvitå. Hvitå, hreppens vestlige grænse, danner kort efter sin indtrædelse i bygden en anselig foss Guld foss (Gulfoss) foruden en anden straks neden for. Op langs østsiden af Hvitå ligger også en vej til nordlandet, der oppe på heden nord for Hvitå forener sig med den ved Haukadal omtalte. Østre-hrepp er af uregelmæssigere form, dens retning er fra nordøst til sydvest, bredest oppe mod fjældene, derefter indsnævres den bestandig mellem Tjorså og Lakså, indtil den ved Laksås knæ kun er en fjærdingvej bred, hvorefter den igen på den tilbagestående korte strækning udvider sig en smule, indtil den støder sammen med landskabet Skejd. Den oftere nævnte å Tjorså er en meget anselig elv (flod), der gennem hele bygden (o: det beboede land) danner grænsen mellem Ånæs' og Rangåvolde syssel¹⁾. Langt inde i det ubeboede højland har den sit udspring, løber derefter i sydvestlig retning, indtil den omtrent ved sin indtrædelse i bygden efter nogle bugtninger antager en vestlig retning, som den beholder, så længe den danner grænsen for Gnupverjahrepp. Kort efter vender den sig mod syd og beholder denne retning indtil sit udløb. — Hrepperne er et særdeles smukt landskab, bedækket med småfjælde og højdedrag, der forgrener sig til alle sider og indeslutter en mængde smådale af alle formationer: langagtige, runde, firkantede o. s. v., ind i hvilke man kommer ad stier langs åsene, fra hvilke der ofte åbner sig særdeles kønne udsigter. I Ydre-hrepp er i selve bygden for den ældre tids vedkommende ikke meget af interesse i historisk henseende. Som de bekendteste steder må vel de to præstegårde nævnes. Til den ene, Hrunne (Hruni), Torvald Gissurssöns bolig, Gissurs (jarlens) fødested, der ligger omtrent midtvejs i hreppen ikke langt fra Lakså, knytter sig folkesagnet om »dansen i Hrunne»²⁾. Hrunne (med best. art. hruninn, besl. med »hrun»: fald, nedstyrten) er egentlig navn på en græsklædt højde med stejlt affaldende sider og en fordybning oven i med spor til tomter; under højen står nu gård og kirke; men før stod i følge sagnet kirken oppe på hrunnen, indtil den julenat sank i jorden med den ugudelige præst og hele menigheden. En mils vej sydligere, ligeledes nær ved Lakså, står den

¹⁾ Således har forholdet vistnok fra de ældste tider været; allerede i Gr. (§ 167) angives jo et af herrederne at strække sig fra Tjorsåos til Reykjanes.

²⁾ Íslenkar þjóðsögur II., s. 7—8.

anden præstegård Hrepphólar; i de oven for gården liggende «hólar» findes en smuk formation af basaltsøjler, flere af disse lange søjler er her brugte som en art brolægning eller fliser foran præstegården (andetsteds ser man dem brugte opretstående til at binde heste ved o. d. l.), og sagnet ved at fortælle om, at krønikeskriveren Jon Egilsson, der var præst her i sidste halvdel af det 16de århundrede, har hentet dem i holerne og ved den lejlighed fået sin hånd farlig i klemme mellem klippens basaltblokke ¹⁾. Derimod fortjener avretten, der oven for bygden strækker sig langt ind over højlandet op imod de derværende store jøkker mere opmærksomhed. A. M. fortæller nemlig ²⁾, at der tidligere har været en betydelig bygd her. — Tungufell (Tungufell) ved Hvitå — hvor der nu er annekskirke, og som er den nordligste selystændige gård i denne hrepp (kun en til denne hørende gård ligger en fjærdingvej nordligere) — skal den gang have stået «midt i bygden», og den beboede strækning nord for denne gård var lige så lang som strækningen fra Tungufell og ned til Laksås sammenløb med Hvitå ved hreppens sydvestligste punkt. Pladsen for ikke mindre end 14 gårde ³⁾, hvoraf den øverste endog lå henved fem mile nord for Tungufell højt oppe på fjældheden, angaves af flere eller færre hjemmelmænd, og traditionen var for de flestes vedkommende, af hvilke der endnu til dels sås tydelige tomter, meget bestemt. På en af de nederste gårde (Stangarnes eller Laugar) skulde have været kirke. Desuden påvistes endnu en tomt (Djárnadyngja eller Djárnadys), hvortil forskellige sagn knyttede sig; her var fundet adskillige småting (oldsager) og mange smedjeslagger, hvorfor stedets fordums beboer af nogle antoges at

¹⁾ Se også herom Safn til sögu Íslands I, s. 17. Ifg. den antikv. indberetn. (1818) knytter sig til gården Haukholt i den vestlige del af denne hrepp foruden sagn om en af de sædvanlige så kaldte oldtidsgrave, det ligeledes temlig hyppig genkommende sagn om en tidligere tilværelse af en naturlig stenbue, der har tjent som bro over vandløb (her Hvitå).

²⁾ På et løst folioark af jordebogens format og med samme hånd — sandsynlv. en skrivers — som det tilsvarende afsnit af denne, indlagt i flere andre løse blade i «Ytri hrepp».

³⁾ Stangarnes (eller Stöng), Rógshólar, Laugar, Mörpúfur, Heygil, Þórarinsstaðir, Harðivöllur, Búrfell (tvívisom), Hrafnóptir, Grjótártunga, Hrisalækur (bör vistnok skrives med i), Fosslækjartúngur, fremri Ásgarður, nyrðri Ásgarður. Nogle af disse navne (Laugar, Þórarinsstaðir) komme igen som navne på gårde nede i hreppen.

have smeltet »røde» (rauði)¹⁾; hans grav, som der var gjort et forgæves forsøg på at undersøge, påvistes der i nærheden (ifg. den antikv. indberetn., 1818, var selve Djáknadys gravstødet, hvor man også ved dette årh.'s beg. forgæves forsøgte udgravning²⁾).

Længst oppe i denne avrett er nogle høje fjælde, Kerlingarfjældene, snedækte for oven; frem fra dem sprudle mange hverer, 80 eller flere. Ligeledes findes i selve hreppen (i bygden) mange hverer.

For Gnupverjahrepps vedkommende synes Ldn.s topografiske angivelser (s. 308—10) mod sædvane at lide af nogen unøjagtighed. Tilmed forøges uklarheden ved, at beretningerne om landnamsmændene her anføres i bagvendt orden, hvad tidsfølgen angår. Efter at have omtalt det landnam, der omfattede »alle Skejdene» mellem Tjorså og Hvitå til Sandlæk, fortæller Ldn., at en mand Trånd, der sent i landnamstiden kom til Island, tog land mellem Tjorså og Lakså, og op til Kalvå og til Sandlæk, hans bolig var Tråndarholt. Derefter berettes om to mænd Ofejg Grette og Tormod skafte, der drog til Island for at bosætte sig, at de den første vinter var hos deres frænde Torbjörn laksekarl; næste år gav han dem Gnupverjahrepp, Ofejg den ydre del mellem Tværå og Kalvå, og han boede på Ofejgsstad ved Stensholt, men Tormod gav han den østre del, og han boede i Skaftaholt. Grt. (s. 9)

¹⁾ o: Myremalm; af denne art jærntilvirkning findes flere steder på Island spor.

²⁾ I A. M. siges, at denne bygd skal være ødelagt i »store plagen» (o: pesten), ikke den sidste, som gik år 149. (hermed menes den år 1493, se J. Egilssöns bispeannaler, Safn I, s. 43; Espolin II, 122—23), men en tidligere, — som dér henføres til 1350; ti den 1401 kan det ikke have været, siges der, da Vm. ikke omtaler nogen kirke i denne egn. — Den store pest, som år 1349—50 rasede over næsten hele Evropa, kom imidlertid ikke til Island (se Ísl. Ann. s. 278, sml. Esp. I, s. 81), så hvis virkelig bygden her er bleven ødelagt af smitsot, må det vel have været en af de andre i det 14de årh. Island hærgende sygdomme, f. eks. koppesygdommen 1310 (Ísl. Ann. s. 198). — Den antikv. indberetn. fortæller, at i Hvitåhvammerne, den nærmeste avretsplads nord for Hamarsholt, ved folk at nævne adskillige gårde, som i gamle dage skulde have stået der, og mindes som de vigtigste af disse Búðartunga, Rógsbólur, Laugar, Þórarinsstaðir og Mörpúfur, samt angiver, at der end ses tydelige spor af disse oldtidsgårde ved gamle tomter, som ere der; men efter hans angivelse skulde, efter hvad der fortæltes, gårdene her være ødelagte af Heklas udbrud (af Heklugosum).

beretter på en hermed overensstemmende måde om disse to mænds besiddelser; om Trånd siger sagaen kun (s. 10), at han ved sin ankomst til Island blev venlig modtaget af Ufejj og Tormod, og at han boede i Tråndarholt vest for Tjorså. Efter at have fortalt om Ofejj og Tormod beretter Ldn., at Tormod laksekarl tog hele Tjorsådal og hele¹⁾ Gnupverjahrepp ned til Kalvå.

Torbjörn laksekarl har, som det tydelig nok fremgår af oven anførte, overladt Ofejj og Tormod hele Gnupverjahrepp og kun forbeholdt sig selv Tjorsådal. Men at Kalvå nogen sinde skulde have dannet denne hrepps vest-grænse, er ikke rimeligt; denne å gennemstrømmer nemlig den midterste del af hreppen, omtrent i retning fra nord til syd, — så man vilde ved at regne denne for hreppens oprindelige vestgrænse komme meget i forlegenhed med strækningen vest for åen indtil Sandlæk, som åbenbart dannede nordøstgrænsen for Skejd. — Endnu uholdbarere viser Ldn.s angivelser sig ved, at Ofejjs bolig ses at have ligget vest for Kalvå, hvorimod netop Skaftholt (som Tormods gård nu hedder) ligger mellem Kalvå og den noget østligere Tværå, der rimeligvis i oldtiden har dannet grænsen mod Tjorsådal.

Forvirringen i Ldn. (og derefter i Grt.) er vistnok fremkommet ved, at Ldn. har ladet Trånd optræde som selvstændig landnamsmand, besættende den temlig betydelige landstrækning mellem Lakså, Sandlæk, Tjorså og Kalvå, medens han, der kom ud, efter at Ofejj og Tormod allerede af Torbjörn laksekarl havde fået hele Gnupverjahrepp, rimeligvis har måttet lade sig nøje med af disse to ham nærstående mænd at få en mindre del (den sydvestligste), hvor han kunde bygge sig en gård. — Hvis Kalvå har afgivet nogen landnamsgrænse, må netop Ofejj have haft landet vest for denne å, Tormod derimod landet mellem Kalvå og Tværå²⁾.

Om Ufejj siges der i Grt. (s. 14), at han dræbtes i Grettesgejl ved Hæl. Når man mellem Hrune og Hreppholar er passeret

¹⁾ Dette ord udelader E.

²⁾ Man kunde tænke sig, at der ved redaktionen af Ldn. på vedkommende sted (Ldn. s. 309) havde fundet en omflytning sted af ordene milli þverár ok Kálfár, så at stedet oprindeligt havde lydt: Ofeigi en ytra hlut, ok bjó hann á Ofeigsstöðum hjá Steinsholti; en þormóði gaf hann en eystra hlut, milli þverár ok Kálfár ok bjó hann í Skaptaholti. — da vilde angivelsen passe til de stedlige forhold.

Lakså, ser man syd for det lille Stensholtsfjæld gården Hæl (Hæll); mellem højdedraget hvorpå denne gård står og en anden smal ås er en snæver engdal, som endnu benævnes **Grottesgejl** (Grettisgeil). Sydøst for samme lille fjæld eller holt står gården **Stensholt** (Steinsholt). At gården **Ufeigsstaðir** (Úfeigsstaðir, Ldn. Ófeigsstaðir) har ligget umiddelbart ved denne gård er tydeligt nok; A. M. nævner som hjålejer til Stensholt Gata og Bale (Bali), og desuden en tredje Úfeigsstaðir ved selve hovedgårdens tun, men som da nylig var lagt i øde. Af disse tre er nu kun Bale tilbage, der imidlertid ligger i gårdens tun og udgives for at være det gamle Ufeigsstad.

Sydøst for Stensholt hinsides Kalvå ligger **Skaftholt** (Skapt-holt, ældre: Skaptaholt), derimod ligger **Tráandarholt** (Þrándarholt) sydvest for Stensholt ved Laksås knæ. Tráandarholt er bekendt af Tord Andressöns drab, efter at han og hans brødre var bleven tagne til fange af Gissur jarl (Sturl. II, s. 264—65).

På holtets skråning nord for gården Skaftholt ligger en isoleret klippeblok, noget større end at en mand kan magte den, naturligvis et Gretttestak.

Sydøst for Skaftholt tæt ved Tjorså, der her har begyndt at antage sin vestlige retning, ligger gården Tjorsåholt (Þjórsárholt), under holtet, hvorefter den har taget navn¹⁾; herfra er færgefart over Tjorså, og kort neden for findes også hovedvadet over åen, det såkaldte Nautavað. Åen løber her i tre eller flere arme med mellemliggende ører og er både dyb og ujævn i bunden. Vadets navn (nødvadet ɔ: kvægvadet) skal i følge sagnet, der fortælles noget forskelligt, have sin oprindelse af, at det først blev fundet af en i et af syslerne øst for åen (R. eller Skf.) hjemmehørende kvægflok, der var drevet til biskopsstolen i Skálholt, men som ad denne vej søgte tilbage til sin hjemstavn.

Navnet Nautavað er således i følge sagnet af forholdsvis sen oprindelse²⁾, og herimod kan næppe være noget at indvende.

¹⁾ De her så hyppige gårdsnavne på *·holt·* er naturligvis alle oprindelig navne på højderne, hvorunder vedkommende gårde byggedes; senere gik imidlertid holtets navn over på gården, og nu benævnes derfor dette enten ved endnu en gang at tilføje *·holt·* til gårdsnavnet, eller ved tillæg af *·fjall·* (fjæld).

²⁾ Efter den almindeligste sagnform skal vadets opdagelse have fundet sted c. 1200; den kvægflok, der først benyttede det, skal nemlig have tilhørt biskop Povi, og i det den passerede Tjorså, søgte den netop tilbage til hans gård Ydre Skard hinsides åen.

Sv. Povlsson beretter i sin dagbog for 1793 (II, 112) den anden

Derimod er sagnet vistnok på vildspor, når det fortæller, at vadet forholdsvis sent er taget i brug, og at det fra først af har båret navnet »Nautavað«. Tvært imod synes der at være al grund til at antage, at vi her have det fra Nj. bekendte **Holtsvað** (**Holtsvað**), om hvis beliggenhed enhver erindring forlængst er tabt. Spørgsmålet om beliggenheden af dette vad, der ved to lejligheder omtales i Nj., er blevet mere indviklet, ved at den ældre udgave af sagaen med hensyn til dette har gjort to vadesteder af ét, i det den — første gang vadet kommer til omtale (gl. udg. s. 177) — læste **Holtavað** i steden for **Holtsvað**. Den ny udgave viser imidlertid (s. 595, 97), at, hvor der tidligere læstes **Holtavað**, har kun én membran (F.) denne læsemåde, hvorimod de andre også på dette sted læse **Holtsvað**, der senere hen (gl. udg. s. 206—07, ny: 682, 84) findes gennemgående i alle membraner; heller ikke indholdet er til hinder for at antage, at der ved begge lejligheder er tale om samme vad. Uagtet formen **Holtavad** vel først gennem den ældre udg. af sagaen har fæstet sig i den almindelige bevidsthed, er der dog opstået en art tradition eller udbredt anskuelse om beliggenheden af dette »**Holtavað**«, der gøres til ét med et nu aflagt vadested over Tjorså noget længere nede, hvorimod ingen formodning har dannet sig om beliggenheden af det herfra som forskelligt tænkte »**Holtsvad**«. — Medens der med hensyn til bestemmelsen af Nj.s **Holtsvað** næppe er nogen grund til at følge oven nævnte, vistnok unge, hypotese i dens angivelse af, hvor ved Tjorså det i den ældre udg. som **Holtavað** benævnte vadested må søges, synes det at være en temlig gammel opfattelse, at dette vadested har ført over bemældte å; et papirhåndskrift af Nj. (AM. 163 D. fol.), der i følge angivelse af Arne Magnussön er ældre end 1683, angiver således udtrykkelig **Holtavad** som liggende ved Tjorså. Ved Tjorså må vistnok også **Holtsvad** søges. Betragter man nærmere Nj.s angivelser angående dette vad, ses det let, at spørgsmålet bliver, om vadet har ført over Tjorså eller Østre-Rangå (R.). Turde man gå ud fra, at fremstillingen i Nj. hvilede på et fuldstændig nøjagtigt kendskab til hovedhandlingens skueplads (således som forholdet er i flere andre sagaer f. eks. Eb.), vilde adskilligt tale for at henlægge **Holtsvad** til Østre Rangå.

sagnform, i følge hvilken den kvægflod, der fandt vadet, skulde have hert hjemme på Kirkebæ og Tykkebæ klostre i VSkf., hvorfra hvert år i de tider måtte leveres 50 stude og én tyr til Skålholts bispestol.

Da forholdet imidlertid for denne sagas vedkommende er et andet¹⁾, tør man næppe ved bestemmelsen af Holtsvad lægge afgørende vægt på sagaens enkelte — i dette tilfælde desuden kun ubestemte — udtryk; hovedvægten må lægges på det almindelige indtryk, man ved begge lejligheder, hvor Holtsvad omtales, får af, at dette vad var egnens hovedvad, der naturlig måtte passeres af folk, der drog vest på eller kom vest fra. Om et sådant hovedvad kan der kun for Tjorsås vedkommende være tale, hvorimod Rangåerne, særlig Østre Rangå, om somren så at sige kan passeres på ethvert sted. Den nærmere udvikling af disse forhold opsættes i øvrigt rettest, til egnen, hvorigennem Østre Rangå flyder, er beskrevet.

Har Holtsvad ført over Tjorså, følger det omtrent af sig selv at søge det ved Tjorsåholt, hvor endnu hovedvadet over åen findes, og hvor det gamle navn så at sige endnu ligger i gården og holtet »Þjórsárholt«. Også en form Holtavað om et vadedsted her vilde kunne forklares af egnens mange holt, men den første form for navnet er, som det vil ses, i alle henseender at foretrække.

Ved Tjorsåholt, tæt ved åbrinken, er en ejendommelig badstue, idet der over et hul, hvoraf der opstiger varme dampe, er bygget en grotte, der er sat i forbindelse med et lille hus, hvori to sængesteder findes; badet benyttes med held af gigtsvage.

En mils vej vestligere dannes i Tjorså en ikke ubetydelig *Ånæsset* (Árnes), der har givet syslet navn, ligesom også fordem landskabet Árnessþing og i fristatens tid Árness þingsókn²⁾ benævntes herefter. Hvor åen deler sig for at omslutte søn, dannes i dens nordlige arm en temlig bred, men ingenlunde høj foss Búðafoss, der fører en så stor vandmængde, at man nu ikke fra denne side kan komme over i søn; den sydlige arm er derimod mindre, men beskaffenheden af Ånæssets nærmest liggende del, en bred, flad sandstrækning med vandlidte sten, og endnu mere den i den sydlige arm (eller: østlige; denne arm har nemlig en buet form) dannede foss (Hestafoss), der styrter sig ned over den søndre

¹⁾ For Nj.s vedkommende gör der sig, hvad kendskab til lokalforhold angår, ganske ejendommelige forhold gældende. På den ene side viser sagskriveren udstrakt og nøje kendskab til landets topografi i det hele taget (måske med undtagelse af Bredefjorden), også angående forholdene i R. synes han særdeles vel underrettet; men på den anden side forekommer for dette syssels vedkommende en række angivelser af vejretning, egnens beliggenhed, forskellige steders indbyrdes afstand, der ikke vel var mulige for en her boende eller nøje bekendt.

²⁾ Dipl. isl. I, s. 315—19.

halvdel af en brat klippevæg, medens den nordre fortsættelse af denne, meget vandslidt, står tør, — gør det meget sandsynligt, at denne arm enten må have forandret sit løb, eller, hvad rimeligere er, før have været større end nu. Ånæs hører endnu til dette syssel, men ejes af privatmænd i Rangåvoldesyssel, en naturlig følge af, at den ubebyggede ø kun er tilgængelig fra sydsiden. Øen er langagtig, flad, for en del ødelagt af sandfog, men dog endnu med græspletter hist og her, hvorfor den væsenligst benyttes til græsgang for en del får. Da Islands gamle tingkredse bære navn efter vårtingsstederne, skulde man vente i Ånæset at finde lævninger af et sådant. Men med hensyn til tingstedets beliggenhed er forholdene noget besynderlige. Sagaerne giver os ikke mange oplysninger; Flm. omtaler (s. 154) et vårtingsmøde på **Ånæsting** (Árnessþing), hvis boder lejlighedsvis nævnes, og samme saga fortæller (s. 159), at Torgils i anledning af et på ham forsøgt drab red i »øen« (i Eyna) og udnævnte 9 naboer (3: nævnds-mænd)¹⁾.

I følge Húngrv. (s. 77) købtes Ånæs af biskop Magnus (1134—48) for Skálholts bispestol²⁾. Nærmest ligger det at søge tingstedet i selve øen, og da at antage, at adgangen til denne fra Ånæssyssel i ældre tider har været lettere end nu, — at formode, at Ånæs fra først af ikke engang har været en ø, vilde dog være for dristigt, uagtet et sådant navn på en ø er påfaldende. Men spor af tingsted, i al fald af boder, findes her ikke, kun påvises en »domring« i den nederste del af øen under den vestlige skråning af et langagtigt, stejlt, med knuste stenblokke bedækket holt Tingholar (þinghólar); denne domrings hele karakter er tilmed en sådan, at hvis ikke selve stedsnavnet Tingholar³⁾ til en vis grad bestyrkede traditionen, der bestemt tillægger den denne bestemmelse, måtte man fristes stærkt til at betvivle dens ægthed, og i alle tilfælde fortjænte det at undersøges, om man ikke her har en

¹⁾ Desuden nævnes i den ældre redaktion af Bdm. et sted (16¹²) Ånæs lejd (arnes leid), hvor den yngre har Rangár leið.

²⁾ Desuden nævner Sturl. (I, s. 245), at et forligsmøde (sættarfundr) holdtes i Ånæs i anledning af en mellem Loft biskopssón og Björn Torvaldssón (egl. på Kolskegg den riges vegne) opstået uenighed, som Torvald Gissurssón og Sæmund Ormssón skulde afgøre.

³⁾ Om dette navns ælde kan dog intet med bestemthed vides; benævnelsen „Gálgaklettur“ på nogle klipper ved armen neden for Tingholar vækker formodning om, at stedet i en senere periode har været benyttet som tingsted.

„fjórþorg“¹⁾ for sig. Man ser her, til dels bygget ind i holtets skråning, en svær stenkreds, smallere for oven, omtrent 5 fv. i diameter. Væggen, der er opført af græstørv og sten, er 1½ fv. bred; på kredsens yderside, hvor væggen er højest, er den omtrent 5 al., på den mod holtet vendende side hæver den sig derimod kun omtrent 1 al. over dettes skråning. Det indre af kredsen er opfyldt af flyvesand, indgangen ses nu ikke tydelig, har måske været i sydvest, hvor væggen er højest; kredsen skal have lidt ved, at der for en del år siden er taget sten herfra for at anvendes til opbyggelse af en fårefold (rétt) her i nærheden. De boder, som man savner på søn, finder man imidlertid straks nord for denne. Vest for Búðafoss (utvivlsomt: Bodfossen, skönt deraf nu er lavet et nyt navn for fossen „Búði“) ligger nemlig en betydelig samling bodtomter, de er beliggende på lave bakkeskråninger omkring en lille græsgrot dal, der kun ved den temlig høje brink er adskilt fra åen, og de findes navnlig øst, nord og vest for dalen, derimod næppe syd for denne. Tomterne er temlig store, mindst lige så store som (eller større end) dem på Tingvold, og til dels temlig tydelige. Der synes at være lævninger af c. 27, hvoraf c. 20 er utvivlsomme. Der har været en fremherskende tilbøjelighed til at lade dem vende breidsiden ind imod dalen og have åbningen ind imod denne. Ligesom på Tingvold synes ofte en mindre bod (ildhus e. d. l.) at være forbunden med en større. Dette tingsted kan vel ikke være andet end lævningerne af det gamle Ánæsting²⁾; men så bliver man i dobbelt forlegenhed med „domringen“ i Ánæset. Den ligger i den længst bortliggende del af søn, adskilt fra tinget ved et betydeligt vandløb, i en urimelig afstand (omtr. ½—1 mil), selv om man kunde ride den lige vej over i søn, hvad dog vistnok aldrig har været tilfældet. Et nu stundom brugeligt vad over Tjorsåen „Eyjarvað“ ligger over den umiddelbart neden for (vest for) Ánæs værende holm „Miðhúsaey“, hvoraf vadets navn udledes. Det anses for så godt som at falde sammen med eller i det mindste at have afløst et ældre vad, hvis spor påvises

¹⁾ Således kaldes kegleformige, spidst tillebbende pyramider, indvendig hule og for oven afskårne (o: uden tag), opførte af jord og sten og bestemte til ly for fårene. Se E. O. s. 836—37.

²⁾ I vedkommende sognebeskrivelse (for Hrepphola sogn) tales rigtignok om „fornar húsaatóptir við Búðafoss, fyrir ofan Minna-Hof, sem í mæli er að sé eptir blóthof Gnúpverja, er þar hafi staðið“ — og „blótateinninn“ ved fossen (se det fig.) sættes i forbindelse hermed. — Beskrivelse af boderne, samt „domringen“ i Ánæset, opfattede som tingstedslævninger, findes derimod hos Br. Jonsson „Tímarit“ II, 111—12.

i de mange gamle ridestier, der i retning fra øst til vest kan følges over Ånæssets sydlige del ned for Tingholar, og hvortil tilsvarende fortsætter sig fra begge åens (eller rettere åarmenes) bredder ind i Rangåvolde og Ånæs sysler, en linje, der skærer den ufarbare nordarm, men, som det vil ses, ingenlunde i retning mod tingboderne.

Det er dette nu aflagte, over Ånæs førende vad, som gøres til „Holtavað“¹⁾; ridestierne, der ses her, angiver dog simpelt hen den retning, der tidligere fulgtes, når Eyjarvad redes, og dette har utvivlsomt netop sit navn af selve Ånæs-øen. Arne Magnussøn beskriver således (Addit. 6 fol.) Ånæset på følgende måde: „Árnes er en ø, liggende i Tjorsá, midt i Eyjarvad; der rides over det (ånæset) imellem armene. Árnes er Skálholts kirkes ejendom og har tilforn fulgt Skambeinsstada ombud, men nu (1703) har bispesgården (stadurinn) selv det til kreaturgræsning. Árnes er smalt nedentil; det er i længde omtr. en halv »bæjarleið«; dér hvor det er bredest kan det være omtr. en fjerdedel af en »bæjarleið«. Vest for Árnes (d. v. s. mellem det og Tráandarholt) går nu hovedstrømmen (»ármegned«), og den østre arm bliver næsten tør om sommeren.“ Heraf fremgår det, at Eyjarvad dengang endnu førte tværs over Ånæset²⁾.

I følge sagnet ofredes i oldtiden til Budafoss, og indtil for ikke så særdeles mange år siden sås en klippeblok ved fossen, der kaldtes »blótstén (blótsteinn)«; det ofrede nedkastedes i fossen³⁾.

Noget vestligere ligger gårdene Hov (Hof, stóra og minna), hvor tun og enge omkring Lille Hov indeholder en stor mængde tomter, indhegninger o. s. v., der anses for gamle, men hvorom dog intet bestemt kan erfares⁴⁾.

¹⁾ Som sådánt vil man f. eks. kunne finde det omtalt af Brj. Jonssøn, hvor han i „Tímarit“ II, 112, 14 giver en udsigt over vadene over Tjorsá.

²⁾ Foruden Nautavað og Eyjarvað kendes endnu to, om end ikke almindelig benyttede, vadesteder over Tjorsá, nemlig Hagavað og Gaukshöfðavað (se det fig.); desforuden skal kort oven for Budafoss fordem have været et vad, „Hofsvað“. Fra Hovsvad skal der, efter nogles sigende, kunne følges en gammel vej „Flosatráðir“ i nordvestlig retning over Hovshede og Kalvá til Laksá og videre over „Hrunavellir“ (oven for Hrune) til „Kópsvatnseyravað“, på dette sidste stykke kaldet „Ljónastigr“.

³⁾ Maurer, der omtaler disse lokaliteter i Germania X, 491—92, fortæller, at de til offerdød bestemte nedstyrtedes på selve stenen fra den højere flodbred.

⁴⁾ Vest for Hov, men hinsides Kalvá, ligger Miðhús (nabogård til Tráandarholt); her boede ifg. Ldn. Torbjörn laksekarl den første vinter; han havde

Imellem Tjorsåholt, Skaftholt og den østligere liggende præstegård Store-Nup (Stóri Núpr) åbner sig en lille dal ud mod Tjorså¹⁾, men nord for Store-Nup trækker højderne sig igen nærmere til åen, og vejen nord på — til de oven for liggende gårde, til avretten og derfra op på den vidtløftige til nordlandet førende Sprengesandsvej — ligger nu et stykke langs denne i nordøstlig retning. Den er smuk og afvekslende med småfjælde til venstre hånd, og til højre flodbrinken, der enten viser sig som grønklædte skråninger eller fremspringende pynter og isolerede klipper; hinsides floden begrænses udsigten af Rangåvolde syssels fjælde, først og fremmest Hekla. Noget oven for Store-Nup passerer man den omtalte lille å Tværá, hinsides hvilken gården Hage (Hagi) og Hagafjæld ligger. På Hage boede ifg. Ldn. (s. 310) Torbjörn laksekarl til sin dødsdag²⁾. Da Torbjörn i følge Ldn. synes kun at have forbeholdt sig Tjorsådal, og da han bortgav alt hinsides Tværá, må man antage, at denne å oprindelig dannede grænsen mellem den egentlige Gnupverjahrepp og Tjorsådalen (Þjorsárdalr). Nu derimod betragtes så vel Hage som de to oven for

nemlig tre „vintersæder“ før han kom til det sted, der skulde blive hans fremtidige opholdssted.

På et læst blad i A. M. findes med A.M.s hånd bemærket „i Skarðs landi er Laxárholt, þriggja hreppa þingstaðr.“ Dette Laksåholt, som ligger i denne hrepp (inden gården Sandlæks enemærker), er et af de mange steder i Island som endnu erindres som et „tre hreppers tingsted“, i det sådanne fællesting i en vis periode synes at have været temlig almindelige. Her vil man endog se spor til tomter (se Br. Jonsson „Tímarit“ I, 75). — Lejlighedsvis kan bemærkes, at Laxárbakki (Nj. 601) ikke er navnet på noget enkelt bestemt sted, men betegner Laksåens bred i almindelighed.

- ¹⁾ Blandt mistænkelige oldtidsminder i Nupssogn kan mærkes Márs höll ved Stóru-Máratúngur nordvest for Store-Nup. Neden for gården strækker sig en aldeles flad eng, med en fritstående høj, så stor som de største kæmpehøje i Danmark, der med stor bestemthed udgives for at være opkastet over Mår; på den ene side af højen viser sig tydelige spor til gravning, men her som i mangfoldige lignende tilfælde lader sagnet vedkommende skræmmes fra at fortsætte det begyndte værk ved allehånde sølsomme syner (gårdes brand o. d. l.). — Ligeledes nævner den ant. kv. indberetn. Skipphöll ved Lille (Mindre) Nup.
- ²⁾ Dog skal gården — i følge en utrykt afhandling af Brj. Jonsson om Tjorsådal, der siden nærmere vil blive omtalt — ikke længer ligge på sin oprindelige plads, men tomterne af den ældre gård påvises. — I følge samme forf. (Tímarit I, 76) findes ved Hage stedsnavnene Þingnes og Gálgaklettur, hvilket sidste dog hentyder til senere tiders retsforhold.

liggende gårde (Ásólfstaðir og Skriðufell) som liggende uden for Tjorsådal, i det dette navn indskrænkes til en ved vulkanudbrud ødelagt, nu ubeboet dal, der åbner sig ud mod Tjorså mellem fjældene Skridefell (Skriðufell — nær ved dette møder vi igen fjældnavnet Dimon) og Búrfell, og derfra strækker sig mod nord gennemløbet af den nederste del af Fosså (Fossá). Spørgsmålet om, hvad der oprindeligt må forstås ved Tjorsådal, får en særlig interesse, i det den fra kristendommens indførelse på Island og begivenhederne i Nj. så bekendte Hjalte Skëggessön i alle ældre kilder angives som hjemmehørende i Tjorsådal, uden at navnet på hans gård nærmere er angivet. Endnu ved Skridefell er egnen frodig, her findes endog anselig kratkov; oven for dette fjæld passerer man en lille å Sandå (Sandá), øst for hvilken en flad, til dels græs- og løvgrot, til dels af vulkansk sand og pimpsten ødelagt strækning møder; det er Sandåtunge (Sandártunga), tidligere stedet for en gård af samme navn, der i følge A. M. ødelagdes ved Heklas udbrud 1693; det er vel denne gård, som biskop Magnus i følge Hungrv. (s. 77) erhverver for Skálholts bispestol. Den nu såkaldte Tjorsådal afgiver nu et trøstesløst skue, aldeles bedækket som den er med sort vulkansk aske og pimpsten, hvori man synker dybt ned for hvert skridt, uden et eneste græsstrå. Midt i dalen vest for åen ligger højdedraget Rødekambar (Rauðukambar o: Rødekamme), hvorfra ødelæggelsen skal være udgået. Om dette vulkanudbrud giver krönnikeskriveren Jon Egilssön (Safn t. s. Ísl. I, s. 32—33) nærmere oplysning, det fandt rimeligvis sted i det 14de århundrede og ødelagde hele Fossådal (Fossárdalur), som han kalder den ubebyggede dal (sædvanlig er nu navnet Fossådal indskrænket til egnen om åens øverste løb), hvori der efter hans sigende den gang fandtes 11 gårde, af hvilke han nævner et par. Disse gårdes navne og beliggenhed kendes endnu, ja man vil endog påvise flere (14—16), og for de flestes vedkommende ses tomterne — o: væggenes grundstene — endnu i dalen ved foden af fjældskrånningerne så vel vest som øst for åen, ligesom også oldsager er fundne hist og her ved gårdene og på et enkelt sted smedjeslagger ¹⁾. Disse gårdes bygningsmåde synes virkelig at være en fra den nuværende temlig forskellig. Medens en islandsk gård, som tidligere anført, nu i almindelighed

¹⁾ Om forskellige tilsyneladende temlig gamle oldsager, der skal være fundne i dalen her, se Sig. Gudmundssöns Skýrsla um forngripasafn Ísl. I, s. 75—78, 83—84.

består af en mængde små sammenbyggede huse, der alle vender gavlene, hvori dørene er anbragte, ud mod gårdspladsen (hlað), består disse sædvanlig af to hovedhuse (eller stuer) med breidsiden (langvæggen) ud mod hlaðet, adskilte ved en væg med dør; hver stue eller skåle har ligeledes sin indgangsdør på langsiden tæt ved den ene ende; desuden findes mindre udbygninger bag til eller i kort afstand ved siden af. Hvor fjøset endnu er tydeligt, ses båsene adskilte ved flade skiferagtige stenblokke, de såkaldte „beizluhellur“¹⁾.

At Tjorsådal oprindelig har strakt sig til hinsides Hage, antages også af Arne Magnussön; han beretter (på et læst blad indlagt i jordebogen, i Ydre-hrepp), at alle Fossådalens ødejorder antages at have ligget i Tjorsådal²⁾, og at Tjorsådal antages at have strakt sig ned til Hage³⁾. Også kun ved at antage en sådan udstrækning af Tjorsådal bliver selve navnet forklarligt.

- ¹⁾ En udførlig beskrivelse af Tjorsådal og de herværende tomter med kort og tegninger er udarbejdet af ungkarl Brynjolv Jonssön på Lille-Nup. Denne afhandling, der i sin tid var bestemt til at trykkes i Jon Pjetarsöns „Timarit“ i Reykjavig, står over den oftere citerede i samme tidskrift tidligere trykte, af nævnte forfatter („Um þriðjungamót i Rangáþingi o. s. v.“), der altfor meget lader mærke, at forf. ikke er i stand til at følge med hvad der fremkommer i den udenlandske literatur. Gennemgående er desuden en kritikles benyttelse af traditionen, og forf. er altfor tilbøjelig til at sammenblande egne hypoteser med virkelige fakta.
- ²⁾ Om Skriðefell siges der, at den har ligget midt i svejten og at der har været kirke (Jon Egilssön derimod angiver, at før vulkanudbruddet stod Hage midt i svejten og var tingsted.) Derefter opregnes Fossådalens gårde, som følger: Aslákstúngur, A. aðrar, Fagriskógur, Lóþrælar, Dverghálsstaðir, D. aðrir, Reykholt — nú er komið efst upp í botninn á Fossárdal, Leppar, Stöng, Steinastaðir, Skeljastaðir, Sámstaðir. Nú er komið áptur framm úr Fossárdalnum og standa Sámstaðir nærri a bi við Skriðefell og nokkra norðar enn Sandártunga. For alle gårdenes vedkommende undtagen Lóþrælar og Sámstaðir anføres, at man havde kunnet se spor til, hvor gården havde stået; ved Skeljastaðir anføres, at der havde været kirke. — Brj. Jonssön nævner i sin beskrivelse af Tjorsådal 16 ødegårde, hvoraf han kender navnet på omtr. en halv snes, der for næsten alles vedkommende stemmer med de af Arne Magnussön anførte; dog kalder han Dverghálsstaðir Bergálfstaðir (som A. M.; J. Eg. Beighálsstaðir), Leppar kender han ikke, og om beliggenheden af Lóþrælar, der i følge ham har været to gårde, ved han intet bestemt; derimod nævner han, dog med nogen tvivl, et gårdsnavn Hólar.
- ³⁾ Også Brj. Jonssön, i sin afhandling om Tjorsådal, antager at denne har indbefattet strækningen ned til Hage (incl.); sml. ligeledes Íal. Þjóða. I, 30: Ásólfstaðir i Tjorsådal.

Senere synes imidlertid dette navn at være gået af brug; Jon Egilssøn bruger som alt anført om den ved vulkanudbrud ødelagte øvre del af bygden navnet Fossådal. I selve A. M. forekommer navnet Tjorsådal slet ikke, men af de her liggende gårde nævnes 8 (der opregnes i Jh.'s jt. s. 64), og deres ødelæggelse tilskrives Rauðukambar. — Jon Egilssøn lader Hjalte bo på Nup (Store-Nup), men tillige drive gården Sámstað (Sámstaðir) i Fossådal; Hjalte kan dog ikke godt have bot uden for Tjorsådalen, og at denne skulde have strakt sig hinsides Tværá, er ikke rimeligt. Der er i øvrigt noget besynderligt i, at Hjaltes gård aldrig nævnes; ti at denne skulde have båret dalens navn, er der ingen som helst grund til at antage. I Tjorsådal til ned forbi Hage fandtes vistnok allerede på Hjaltes tid de fleste af de beboede og ubeboede gårde, som nu kendes på denne strækning; at Tjorsådal, selv om man vilde antage, at derved i oldtiden kun forstodes den nuværende ødebygd, den gang kun skulde have haft én gård, er over for de talrige tomter meget usandsynligt. Desuden se vi også i Ldn. så vel andre mænd end Hjalte ganske på samme måde som denne benævnte med tillægget »fra« eller »i« Tjorsådal, og desuden flere tegn til en talrig bebyggelse af dalen. En af Torbjörn laksekarls sønner var »Otkel i Tjorsådal« (Ldn. 310) og som en af hans efterkommere nævnes sammesteds (ifg. C. og E.) »Gaukr í Stöng«. Desuden nævnes andetsteds i Ldn. (s. 235—36) »Stejnolv i Tjorsådal«, og der fortælles om en vandring af Stejnolvs kones broder fra nordlandet til Tjorsådal for at beskytte søsteren, hvem Tjorsdælerne (Þjorsdælir) vilde stene ihjel.

Sammenholdes disse steder, får man indtrykket af, at Tjorsådal allerede i oldtiden har været en hel bygd snarere end en dal med en enkelt gård. Men i så tilfælde er det lidet rimeligt, at navnet Tjorsådal har været knyttet til en enkelt gård, så at Hjaltes gård kunde have båret dalens navn, så meget mindre som også andre mænd benævntes efter dalen alene. Heller ikke foreligger der noget, som tyder på, at nogen af gårdene har skiftet navn; på Arne Magnussøns tid synes navnene på alle ødegårdene i Fossådalen at have været kendte, ingen af dem bar navnet Tjorsådal og kan heller ikke vel have heddet så; et sådant navn vilde egentlig kun passe for en af de tre nederste ved selve Tjorså liggende gårde, og allersnarest for Hage; men at denne aldrig har båret andet navn end nu ses af Ldn.

Nu angives som Hjaltes bolig Skeljastað (Skeljastaðir), der har stået sydvest for fjældet Skeljafell øst for åen, der her danner en

ret smuk foss, hvorunder der kan drives forelfangst; her skal også i følge den nulevende tradition have været kirke, og menneskeben findes jævnlig her endnu. Gården Sámstad, som i følge Jon Egilssøn tilhørte Hjalte, der dog ikke selv boede her, har ligget sydøst for Skeljastad, ved dalens munding. — Hvorvidt angivelsen af Skeljastad som Hjaltes gård er mere end en blot og bar gætning, er vanskeligt at sige, men der er i hvert fald intet til hinder for, at Hjalte kan have bot oppe i den nu ubebyggede del af dalen. — I Krstn. (s. 17) fortælles, at da Hjalte var dømt fredløs for gudsbespottelse, sejlede han fra Island på et skib, som han havde ladet gøre hjemme dér i Tjorsådal og førte ad Vestre Rangå (R.) ned til søen, en beretning, der på forhånd må forekomme meget forbavsende så vel på grund af de islandske skoves beskaffenhed, som fordi skibet da havde måttet flyttes over Tjorså og derpå føres over land til Rangå, oven i købet kun kort fra denne ås udspring — men som dog den pågældende egns beskaffenhed, således som senere nærmere skal omtales, gør noget mindre utrolig. Sydøst for Skeljafell ligger Búrfell, tæt ved Tjorsåen; på den foranliggende Búrfellshals, hvor der endnu på sine steder findes småkrat¹⁾, skal Hjalte i følge sagnet have bygget sit skib.

Oven for Skeljastad ligger Stejnastad (Steinastaðir), og lige over for, hinsides den lille i Fosså faldende Rødå (Rauðá), viser man Stöng. Denne gård skal i følge traditionen have været bolig for den i Nj. så kortfattet og dunkelt omtalte Gauk Trandilssøn (hvad der jo også passer med, at Ldn.s C. og E. kalder ham »Gaukr í Stöng«, lader ham være søn af Torkell trandill og gennem ham nedstamme fra Torbjörn laksekarl); sagnet der i mangel af sagaerne ved meget at fortælle om ham, lader hans elskerinde, Asgrim Ellidagrimssøns frænke bo på Stejnastad; på grund af sit forhold til hende bliver han dræbt af sin fostbroder Asgrim. Til disse forhold menes følgende lille i traditionen bevarede vers at have hentydning:

þá var öldin önnur, er Gaukur bjó í Stöng
þá var ei til Steinastaða leiðin löng.²⁾

¹⁾ I følge vedkommende sognebeskrivelse har Odde (R.) „skógar itak“ i Búrfellshals, der dog nu længe ikke har været benyttet; og i følge saga skal alle højder i Tjorsådal tidligere have været skovgroede.

²⁾ Noget oven for Hage (s: højere oppe ved Tjorså) ligger vejen som en smal hulvej mellem fjældstregtet til venstre og en stejl til dels grønkædet

Forbi Stöng ligger Sprengesandsvejen op mod nordøst; følger man den et lille stykke, kommer man til en karakteristisk kløft; stiger man ned i denne, befinder man sig i en lille græsklædt dal, omgivet af fjældvægge med mange huler og grotter, hvoriblandt en næsten lukket, der ofte benyttes af fåresøgere som sovested; også rejsende søge nattely her ved slutningen eller begyndelsen af den 3—4 dages fjældvej. Ned i dalen styrter sig en lille foss, åen gennemløber derpå et kort stykke dalen og styrter sig da igen mellem klipperne dybere ned. Dette lille parti er ligefrem velgørende oven på Tjorsådals forfærdelige ødhed.

Oven for og til begge sider af Tjorsådal ligger udstrakte fællesgræsgange (avretter ¹⁾) helt op under jøklerne og fjældhedens højeste strækninger, ikke alene for Hrepperne, men også for de neden under liggende landskaber Skejd og Floen. Nærmest oven for Gnuhverjahrepp langs Lakså ligger Floamændenes avrett; her nævnes på et løst blad i A. M.²⁾ 4 ødegårde. Vest for den nordligste af disse ligger hinsides åen Hrunakrók(r), hvor Hrunekirke i følge sagnet tidligere skulde have stået, og været sognekirke for disse gårde.

Fra disse vidtløftige og af mange benyttede sommergræsgange samles hvert efterår en vrimlende mangfoldighed af lam, får og beder sammen i Hrepperne ved de derværende store fårefolde (retter) for at sorteres. En sådan af sten og græstørv bygget rett finder man i hver af Hrepperne, bestående af en hovedafdeling, den såkaldte »almemming«, hvori fårene efterhånden drives ind, på de tre sider omgivet af mindre rum eller folde, de såkaldte »dilke«, der alle munde ud i almenningen, og hvori de enkelte gårdes eller bygders får samles fra denne.

klippepynt i åbrinken; denne klippepynt bærer navnet Gaukshövde (Gaukshöfði). Lidt neden for fandtes for en del år siden menneskeknogler og endnu tidligere en spydsod. Man gætter på, at Gaukshövde bærer navn efter Gauk Trandilssön, der skulde være dræbt her. Allerede hos Arne Magnussön findes en lignende tanke; han bemærker på det samme løse blad, der indeholder hans optegnelser om Tjorsådal: I mellem Hage og Asolvsstad hedder (?: er stedsnavnet) Gaukshövde; der fortælles, at en Gauk er bleven dræbt her. Det kunde måske være Gauk i Stöng, som der tales om i Ldn.

¹⁾ Ordet er det samme som det danske øvred, der dog nu næppe længer forstås; i reglen — dog ikke på alle steder — vil det kunne gengives ved „fjældalminding“.

²⁾ indlagt i Ytre-Hrepp.

Rangávolde syssel (Rangárvalla sýsla).

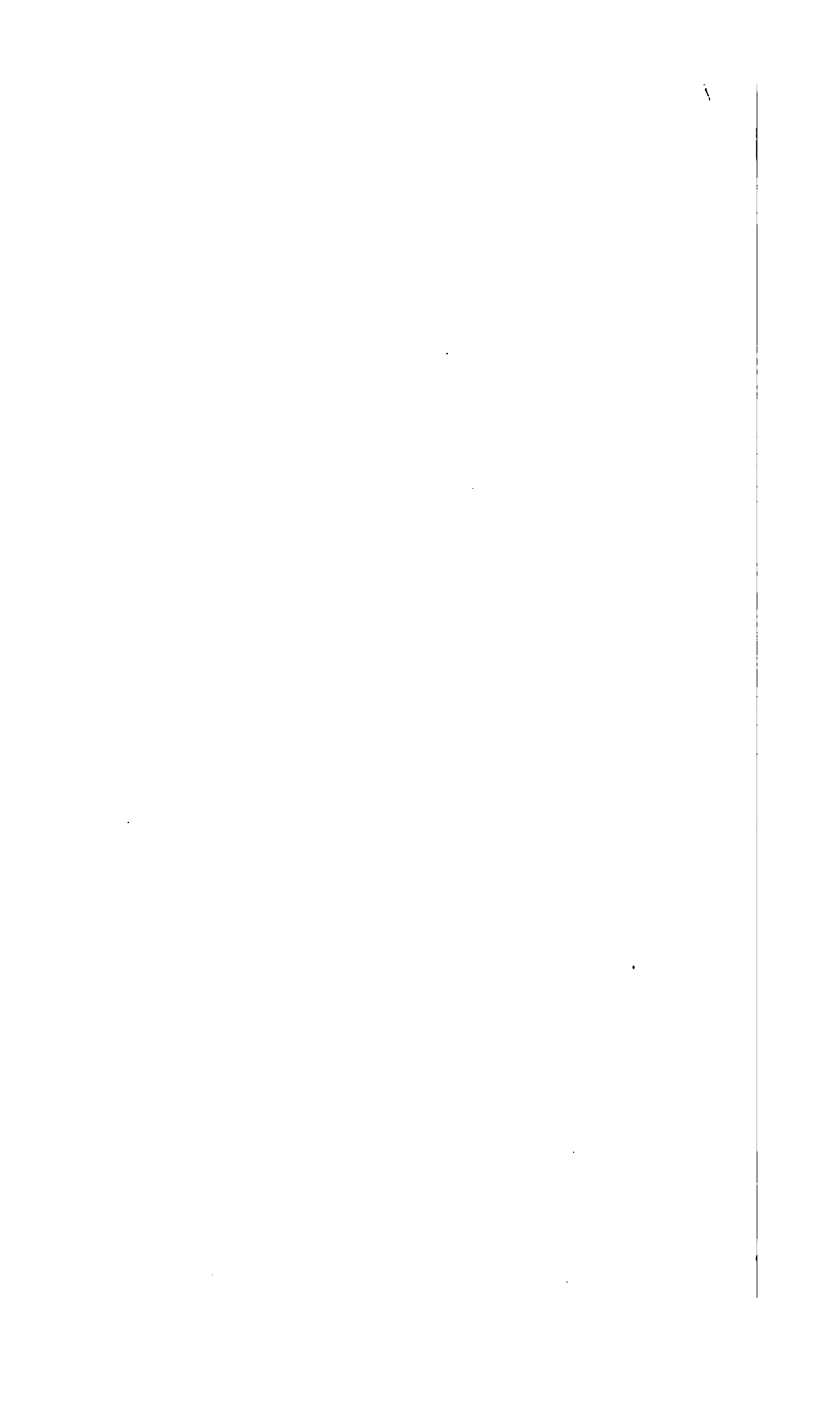
[Indbyggerantal c. 5000.]

Hinsides (sydøst for) Tjorså strækker sig Rangávolde syssels vestligste del, de to anselige landskaber **Holterne** (Holt) og **Landet** (Land), eller, som man også finder dem benævnte, da de hver indeholder én hrepp, Holtamannahreppr og Landmannahreppr. For dem begge danner **Ydre Rangá** (Ytri Rangá) under hele sit løb den østlige (o: sydøstlige) grænse. Til det øverste af disse landskaber, Landsvejtén, fører alle Tjorsávadene; dog ligger det sydligste af disse (Eyjarvað) omtrent på hreppsgrænsen, der dog kun dannes af nogle mosestrøg, i det de to landskaber i øvrigt gå umærkelig over i hinanden. — Landsvejtén er til dels en smuk bygd med bølgeformige eller flade græssletter, hist og her afbrudt af en lille hraun- eller sandstrækning; men længere nord på tiltager disse, de øde strækninger få overhånd og flyvesandet ødelægger mere og mere de tidligere her ikke ubetydelige skove. Bygden selv har kun et enkelt ubetydeligt fjæld, men i nordøst hæver sig Burfell (i A.) og Hekla.

Oppe i ubygden (avretten) flere mile nord for Hekla udspringer Rangá, knap en halv fjærdingvej fra Tjorså, og samme ringe afstand vedligeholder den endnu en mils vej sydligere ud for det under Tjorsádal (i A.) omtalte Burfell. Åen kan ikke sammenlignes med de langt større vandløb Ólveså og Tjorså, men i følge J. C. Schythe¹⁾ vokser den på grund af særlige forhold kort efter sit udspring til

¹⁾ Hekla, 1847.

en vandrighed, der ikke står meget under dens vandmængde flere mile længere nede i bygden, hvad der gør fortællingen om Hjaltes sejlads noget mindre usandsynlig. At han kunde ønske at foretrække Rangå for Tjorså kan forklares af hin ås roligere og jævnereløb og mere lige retning.

I den nærmeste egn syd for Burfell på denne side Tjorså har indtil ind i dette århundrede været betydelige skove, disse skal fordmul ligeledes have bedækket den smalle strækning mellem Tjorså ved Burfell og Rangå, de såkaldte *Kjöldragatunger* (*Kjöldragatúngur*, var: *Kjölreka-*, *Kjallraka-túngur*); her, fortæller nogle, skal Hjalte Skeggsön have hugget en del af tømret til sit skib; almindelig berettes, at han herover trak sit skib til Rangå, — og navnet afledes da af, at han her mistede kølen, eller man forsøger andre etymologiske gætninger (af sporet efter kølen «*kjölrák*») ¹⁾. Skibets flytning tænker man sig udført på den måde, at det over is er bleven ført over Tjorså og ligeledes på is over de ofte om vinteren oversvømmede tunger til Rangå.

Lidt nord for gården *Flagbjarnarholt* ²⁾, lige ud for øen *Ånæs* ligger en langagtig (nyre- eller halvmåneformet) græsgrøt bakke *Tingholt* (*Þingholt*); den lille dal, der dannes mellem bakkens to udgående hjørner, beskyttet mod nord- og østenvinden, indeslutter en del tomter, der må betragtes som hørende til de mærkeligere oldtidslevninger, øjensynlig resterne af et gammelt tingsted. Man påviser her stedet for i alt 8 bodtomter (hvoraf 2 nu er ødelagte), alle anbragte således, at de løber ud fra bakkeskråningen og vender den anden gavlende, hvor indgangen synes at have været, ind imod dalen. De er gennemgående meget store, fra 10—13 fv. lange (en nu ødelagt undtagelsesvis kun 8), bredden omtrent 3 fv. Flere synes at have haft en slags udbygning eller at have været afdelte i en større og mindre afdeling. Først kommer yderst imod sydvest en stor bodtomt, der synes inderst imod bakken at have haft en mindre og snævrere; fra den flade slette neden under synes en skrå, ophøjet vej at have ført op til boden. Tæt ved siden af denne findes en cirkelrund kreds, indvendig 9 fv. i diameter; den særdeles kendelige græstørsvæg er desuden én favn

¹⁾ Disse former af navnet med det dertil knyttede sagn synes dog at være af temlig ny oprindelse, da A. M. har *Kjallraka-túngur* (navn på en af de fire skove, hvor man fra gården *Klove* har ret til hugst—*itak*).

²⁾ Eller som den i daglig tale kaldes *Flagvelta*, at forkorte gårdes navne er nemlig i disse egne ikke ualmindeligt.

tyk; denne kreds er vistnok med rette antaget for en domring¹⁾. Noget mere imod øst har ligget en større og en mindre bod, der nu begge ere ødelagte ved de for en 30 år siden her anlagte færehuse. Lidt herfra ses største delen af en stor bodtomt, hvis inderste del nu er ødelagt af et lille der opbygget høhus. Længst imod nordøst findes endelig fire store bodtomter, hvoraf to synes at have haft en mindre indre afdeling, en tredje synes endog at være delt i tre afdelinger. — Dette hensigtsmæssige, ualmindelig vel bevarede og upåtvivlelig fra oldtiden stammende tingsted omtales ikke i nogen saga, heller ikke traditionen ved noget om, naar eller af hvem det er bleven benyttet. Fra »domringen» i Ånæs ligger det ikke meget længere borte end tingstedet ved Budafoss (A.), og Ånæs er som omtalt kun tilgængelig fra denne side. — Straks sydvest for den første bod ser man de tidligere nævnte spor af gamle ridestier, vejene til det fordums over Ånæs førende vad; nu rider man over i søen lidt højere oppe. — Fra Eyjarvad strækker hreppsgrænsen sig i sydøstlig retning ned mod Rangá; i Landsvejtens sydøstlige hjørne står gården Snjallstenshövde (Snjallsteinshöfði eller Snjallhöfði) under en lille højde tæt ved Rangá. Det er her, at Snjallsten ifølge Ldn. (s. 286) fanges og dræbes af Önund til hævn for et ved Sandhólaferja begået drab, hvad der igen drager begivenhederne i Vælugerde (A.) efter sig. Ellers er denne egn meget fattig på historisk mærkelige steder; man kan indskrænke sig til at minde om den omtrent midt i hreppen liggende gård Skard (Skarð), nærmest for at gjøre opmærksom på, at dette er de ældre kilders (Bsk.s og Sturl.s) Ydre Skard (»Skarð it ytra» eller »vestra»), tidligere ofte forvekslet med det i den tilstødende hrepp nærmere Hekla liggende, men nu forsvundne Østre Skard. Ogsaa kan det lidt sydvestligere Store Klove (Stóri Klofi) nævnes, som bolig for den i den senere tids annaler (c. 1500) meget omtalte »Torve rike». Et meget langt gærde eller en ophøjet vej, der ligger oven for Store Klove og når næsten tværs over hreppen (omtr. $\frac{1}{2}$ mil) henføres til ham som den mest bekendte mand her; rimeligvis har man her for sig en af de betydelige, ofte ligefrem forbavsende gærdelægninger fra oldtiden, der træffes på så mange steder på Island, og som må forklares som

¹⁾ »Domringen» må vel rettest opfattes som dommernes sæde (bænk), hvad også synes bedst at stemme med de oldtidsminder, der antages for lægninger af domringe. I Oxforderordbogen tages derimod »dómhringr» omtrent i samme betydning som »vëbönd». —

grænseskel mellem de forskellige jorder eller kommuner; ofte gætter man også på, at de har været »göngugarðar«, ophøjede veje for mennesker og kreaturer¹⁾. Omtrent svarende til Landmannasvejten bruger Ldn. betegnelsen de ydre Rangávolde (Rangávellir enir ytri); en del af eller måske hele den svejt, som nu kaldes Holterne (Holt), har derimod været indbefattet under navnet Tjorsáholterne (Þjórsárholt)²⁾.

Neden for Landmannahrepp strækker sig som omtalt Holtamannahrepp, større end den forrige, mellem Tjorsá og Rangá, helt ned til søen. Det er et ikke ufrugtbart, men fugtigt landskab bestående af mosestrøg og en mængde smådale adskilte ved mellemiggende holter, der har givet disse egne deres navn («Holterne»). Tjorsáen danner en del af hreppens nordlige og hele dens vestlige grænse. Ved sit udløb danner den ligesom Ölvesá en stor af sandrevler og grunde opfyldt bredning, der stadig udvider sig; dog synes åen nu mest tilbøjelig til at kaste sig mod den vestlige bred, i sydvest ligger også åens nuværende munding. Det er tidligere omtalt, at Tjorsåens udløb formodes fordem at have været en del østligere; dette, der er en almindelig antagelse, bekræftes, som bemærket, ved den ret, som den sydøstligste gård i Ánæs syssel har til en stump forstrand øst for åmunden, og gör tillige be-

¹⁾ For den, der udtømmende kunde beskæftige sig med landnamsforholdene i dette distrikt, vilde egnen frembyde større interesse; der er nemlig den besynderlighed, at om Flose Torbjörnsson, der ifg. Ldn. skulde have besat Rangáveldene øst for Vestre Rangá, beretter C. og E., at han boede i Skarfanæs og havde alt landet mellem Tjorsá og Engá. Skarvanæs er den øverste gård i Landmannahrepp; Engá kendes slet ikke. Brynjolv Jonsson (Timarit II, 95) antager derfor, at meningen har været, at Flose har besat den øvre del af alle Rangáveldene, mellem Tjorsá og Östre Rangá. Povl i Ákværn (Safn t. s. Í. II, 515) går derimod ud fra, at der ved de forskellige oven nævnte angivelser må være betegnet en flytning for Floses vedkommende fra hans første bosættelsessted til Skarvanæs.

²⁾ Dog strække i følge Ldn. (s. 296—97) de ydre Rangávolde sig ikke fuldt saa langt i syd som Landsvejten nu; således siges om Thorsten lunan og hans søn, der boede på den en mils vej sydøst for Flagbjranarholt, men dog endnu i Landsvejten liggende gård Lunansholt, at de »námu enn efra hlut þjórsárholta«; derimod begyndte først »Rangávellir enir ytri« oven for Lækjarbotnar, navnet på en gård lidt nord for Lunansholt. — Angående Torstens høj — ifg. Ldn. højlagdes han nemlig på Lunansholt — gör sig forskellige gætninger gældende; den antikv. indberetn. (1821) siger, at han med sit skib ligger i »Skrokkhóll«. Arngr. Jonsson (Spec. Isl. s. 24) omtaler gravhøjen som en høj af vældig størrelse nær gården.

retningerne om, at **Tjorsåos** (Þjórsáróss) i oldtiden har været brugt som landingssted for skibe, noget sandsynligere; medens der nemlig uden for åens nuværende munding ligger skær, findes længere øst på ren sandbund.¹⁾ Dette landingssted nævnes kun i Ldn. én gang, i det der fortælles, at landnamsmanden Torarin Torkelsson landede i Tjorsåos; efter det på hans skibsstavn værende tyrehoved fik åen navn. Desuden fortæller Eg. (s. 44—45)²⁾, at landnamsmanden Ketil hæng sejlede gennem Tjorsåmundingen op i åen, Ldn. siger derimod, at han landede i Rangåos; og den forklaring, som Eg. tilføjer, at åen da løb i meget snævrere leje og var dybere end nu, viser, at forholdene i al fald på forfatterens tid (d. 13de århundrede) ikke var gunstige for skibsfarten. Endnu kan anføres, at i følge Flatb. I, 213 landede Torleiv jarleskjald i Tjorså, og i året 1342 led i følge samme annal den nordlandske biskop Orm ved sin hjemkomst til landet skibbrud ved Tjorsåsand (braut skipit við Þjórsársand).

I det foregående er **Rangåos** (Rangáróss) nævnt; nogen egen munding for Rangåerne findes imidlertid nu ikke, og i det hele har det mellem Rangåernes tidligere udløb og Tjorsåen liggende land, hreppens nederste del, undergået store forandringer, til dels i en ikke fjærn fortid. Foruden på oven nævnte sted omtales et skibs landing i Rangåos endnu en gang i Ldn. (s. 294); i følge Hungrv. (s. 66) landede ligeledes Gissur Isleijvssón her ved sin hjemkomst fra udlandet umiddelbart før hans udvælgelse til biskop.

Til oplysning om Rangåernes nedre løb tjæner ogsaa følgende sted af Ldn. (s. 289), hvor der fortælles om tre søskende (Hild, Hallgejr og Ljot), at de tog land mellem Fljot (=: Markarfjot) og Rangå, hele Eyjasvejt (=: alle Landæerne) op til Tværå (Þverá). Nu er Tværå en stor å, egenlig kun en arm af den store jøkel-elv Markarfjot, der gennemstrømmer den østlige del af syslet; i sit løb gennem den nedre del af syslet fra øst til vest danner den nordgrænsen for de flade ved søen liggende strækninger Landæerne, optager nord fra først østre (eystri) og kort derpå vestre (ytri) Rangå, hvorefter den deler sig i to arme Djupos (Djúpós) og Hólså (Hólsá eller Hólsár farvegr =: Hólsåleje). Hovedmassen af vandet går gennem Djupós lige mod vest til Tjorsåens bredning.

¹⁾ Sv. Poylssón, der dog ikke selv har besét Tjorsåens udløb, fortæller besynderlig nok, at der skal være 8 fv. dybt vand i ebбетiden (dagb. I, 95).

²⁾ Og overensstemmende hermed Ósto. (Flatb. I, 521) der tillige lader Óssurr den hørske have skib stående oppe i Tjorså (Flatb. I, 525).

Hölsåen har en sydlig retning ned imod kysten, men dens leje ligger nu for største delen tørt; dog danner den endnu som en fortsættelse af ydre Rangå østgrænsen for Holtamannahrepp og adskiller denne fra Landøerne. Den nederste lille del af Holtamannahrepp, der begrænses af Djupos, Holså og Tjorså, er en ø, den saakaldte Tykkebæ (pykkvibær). Af biskop Finn Jonssön (Hist. eccl. IV. s. 28 ff.) kaldes dette Tykkebæ endnu ligefrem »Th. in Holtum» til adskillelse fra »Th. in Veri»; og den etymologi som han giver af det sidste Th., at det egenlig betyder »densas habitationes», passer også meget godt paa det her omhandlede, der optages af en stor samling gårde (kot 3: parceller), af hvilke dog ingen enkelt vides at have båret navnet Tykkebæ.

De tidligere forhold her erindres dog meget vel endnu; indtil hen imod dette århundredes begyndelse kendtes Djupos ikke, nord for Tykkebæ var to ved en bæk forbundne småsøer (Bærvatn og Fiskivatn); Tværá-Rangåernes vand førtes derimod bort gennem Holså, endnu i A. M. (1709) benævnt Rangå, ligesom selve udløbet i hovedkortet fra forrige årh. (Knoffs, 1734) findes betegnet som Rangåos. Men da indtrådte en pludselig forandring, formodenlig bevirket ved et pludseligt tilløb fra Markarfjot til Tværá; denne må oprindeligt have været at betragte som en biflod til Østre Rangå¹⁾, men er da nu optrådt som hovedfloden, der optog begge Rangåerne i sig og brød sig en ny vej Djupos gennem begge de nævnte småsøer ud til Tjorså²⁾. Det gamle leje mistede største delen af sit tilløb, og en stor del af dette ligger nu tørt, kun i den øverste del nærmest Djupos er vandets bredde endnu betydelig; denne arm af åen benævnes siden Holsåfarvej. Navnet Holså — efter en gård Ytri Hóll på åens østre bred — har dog alt tidligere begyndt at fæste sig ved de forenede Tværá-Rangåers nederste del, et sådant eget navn for denne del af åen har paa grund af dennes vandmængde og forandrede retning (den pludselige drejning mod syd) intet påfaldende ved sig³⁾. Rang-

¹⁾ Et eks. på Østre Rangås tidligere større betydning end Tværá frembyder Bsk. s. 288, hvor det ved foreningen af Østre Rangå og Tværá opståede vandløb — der svarer til det stykke Tværá, der nu forbinder de to Rangåer — kaldes Østre Rangå.

²⁾ Dog synes Tværá's forbindelse med Markarfjot at være af ældre oprindelse.

³⁾ Udferlig beskrivelse af forholdene oven for Tykkebæ før Djupos' dannelse findes navnlig i vedkommende sognebeskrivelse (for Kálfnolta, Áss og Háfs sogne). Rigtigheden af disse angivelser bestyrkes ved et af S. Mgn. Holm

Åernes udløb har vistnok været mange omvekslinger underkastet på grund af de flade foranderlige sandstrækninger, der langs denne del af landet danner kysten, ligesom tilfældet endnu er med det i Holsåens leje løbende vand. For en del år siden havde Holsåen sit udløb i sydøstlig retning ikke meget øst for Tykkebæ (ud for Grimsstaðir); dette tilstoppedes, og i nogen tid havde åen egenlig intet

1777 optaget kort over R. med tilstødende egne (nu på det kgl. bibliotek) hvor Pykkebær endnu står i sammenhængende forbindelse med den øvrige Holsåvej. Grænselinjen dannes af den nedre del af en i Holsåvejen udspringende bæk, der i sydvestlig retning gennemløber først en mindre sø, derpå en noget større (Fiskevatn), hvorefter den falder ud i Tjorsåen lidt oven for dennes munding. Om den første af disse småsøer er Bærvatn, er måske ikke så afgjort, da bækken synes at være Bj. G.s Rauðalæk; men i hvert fald er der en ganske betydelig afstand mellem disse to samt nogle flere omliggende småsøer og Holsåen, som Rangås nedre del alt her kaldes. På grund af dette korts detaillerede og tilsyneladende nøjagtige angivelser bliver man noget betænkelig ved på Knoffs kort — hovedkortet fra forrige årh., fra hvilket både det i E. O. og OL indeholdte stammer — at finde en vandforbindelse mellem Tjorså og Rangå (o: Holså) oven for Tykkebæ, så meget mere som man af udtrykkene i A. M. (1709) kan slutte, at Fiskevatn den gang kun fik et mindre betydeligt tilløb (formodenlig kun fra den nærmeste omegns bække o. d. l.); dets sædvanlige afløb til Tjorså, Hafsós, havde da i nogle år været tilstoppet, hvorfor seen mere og mere oversvømmede de omliggende enge og græsgange, især når vandlobene var i stigning (i vatnavörtum). Af Knoffs kort, der fuldførtes 1734, findes i Kongerigets arkiv et stort på pergament tegnet, pragtfuldt udstyret og koloreret eksemplar; på de titlen omgivende siratslyngninger findes således 6 afbildninger af befolkningen i nationaldragt. I den kgl. grønlandske handels arkiv opbevares et kort i endnu større format over Vester- og Øster Skaftafells, samt en del af Árness, Rangávalla og Mula sysler optaget 1733 af Knoff; (det første af disse ses at være kopieret 1741, det andet 1785). Bestemt at angive året for Djupós' dannelse er vel næppe muligt. I følge Ohlsens to søkort fra begyndelsen af årh. (1802—4, i det kgl. søkortarkiv) — på hvilke navnet Holså forekommer — synes Djupós endnu ikke at være ret fremtrådt, men den oven for Tykkebæ liggende sø (Bærvatn findes nemlig ikke) har dog udløb både i øst og vest (begge ubensvante på kortet). Oplysninger om forholdene angående Djupós' dannelse kan også findes hos Povi Sigfussön fra Ákværn, tidligere hreppstyre og altingsmand († 1873), der har efterladt sig en ret udførlig afhandling om landnam, godord, gamle stedsnavne og oldtidsminder i det hele taget i R., men som dog hvad forls hypoteser angår må benyttes med forsigtighed. Det da endnu utrykte arbejde har ved arkivar Jon Sigurdssöns velvilje kunne benyttes ved udarbejdelsen af denne beskrivelse; nu foreligger det trykt i *Safn t. a. í. II*, 498—557. —

udløb, men bredte sig over den flade strandbred inden for kysten i Vester-Landøerne, hvor den dannede en saakaldt »gljá» (gljá — en flad stillestående vandsamling); nu har den brudt sig et nyt om end temlig ubetydeligt udløb sydøstligere, hvorimod gljáen er op-
 tørret. På de Knoffske kort fra forrige århundrede ses åen (kaldet Rangå) tæt ved kysten delende sig om en lang smal sandstrækning Rangåsand (Rángársandur) med hovedudløb »Rangåos» syd-
 øst for Tykkebæ, hvorimod den anden arm — der vel kun har været en gljá — langt østligere har udløb fælles med en arm af Markar-
 fjot, det saakaldte Affall¹⁾.

Med undtagelse af forholdene ved disse åmundinger er der ikke meget i dette landskab, der tiltrækker sig historikerens opmærksomhed. Omtrent en mil fra Tjorsåens munding, hvor åen allerede har nåt en anseelig bredde, ligger gården Sandholafærge (Sandhólaferja). Her er endnu færgested, som da Stén »hin snjalle» og Sigmund Sighvatssøn kom i strid angående færgen; kampen må vel have stået på den anden åbred, de kom nemlig »utan af Eyrum». I følge Ldn. (E. s. 284) skal Sigmunds høj imidlertid findes øst for Tjorså, om den ved man intet bestemt nu; gården Sandholafærge selv skal for have stået nærmere åen. En halv mils vej sydligere, nord for Djupos eller rettere dens vestlige bredere fortsættelse, ligger, hvor denne munder ud i Tjorså, gården Háv (Háfr, Krstn s. 21)²⁾. Et par mil øst for Sandholafærge, ved Ydre Rangå ligger Ravntofte (Hrafn-tóptir), hvor Ketil hæng opholdt sig den første vinter efter sin ankomst til Islaud; navn tog stedet efter Ketils søn Ravn, den senere lovsigemand, der fødtes her. Oven for Ravntofte er en foss

¹⁾ En sådan fra Rangå stammende gljá omtaler A. M. (1709); den havde dannet sig i slutningen af det 17de årh. og skadede nu engene fra flere af de nærmest kysten i Vester-Landøerne liggende gårde meget, da den manglede udløb. Af A. M. erfares ligeledes, at Rangå de nærmeste år før 1709 meget havde ødelagt forstranden (reken) i Tykkebæ ved sit forandrede udløb, i det den havde afskåret en stor del af landet og forstranden, så at det her opdrevne siden den tid måtte søges tværs over åen, hvad der kunde have sine store vanskeligheder. Lignende forhold fandt sted, som det ses af Ohlsens kort, ved århundredets begyndelse; Holså drejede, i steden for at gennembryde Rangå sand, mod nordvest og mandede derpå ud i Tjorså efter også at have omsluttet Tykkebæ mod sydvest.

²⁾ Så vel på Háv som i Tykkebæ fandt i ældre tid agerdyrkning sted; fra begge disse steder tilkom der nemlig i følge Vm. Bredebolstad kirke en melafigt.

i Rangá¹⁾); under denne findes i følge sagnet en jærning i klippen, hvorved Ketil hæng bandt sit skib, et sagn, der i al fald viser, at man har tænkt sig Ketil landende i Rangá²⁾).

I disse to hrepper så vel som i de fleste andre egne af dette syssel (undtagen Landøerne) findes adskillige huler (hellrar), så vel kunstige som naturlige. Man ansér dem for så bekvemme til fæ- og høhuse, at man ofte hugger sig sådanne, hvor en blødere stenart findes³⁾. Øst for Landmanna og Holtamanna hrepper ligger, begrænset af Vestre og Østre Rangá, de egenlige Rangávolde eller Rangá-

¹⁾ Rigtigheden af beretningen om Hjaltes skibsbygning i Tjorsådal og påfølgende sejlads ned ad Rangá forudsat har altså Hjalte haft denne foss at omgå, hvad der vel kun kunde ske, ved at skibet på dette sted drog sig over land.

²⁾ Jólgeirsstaðir, for hvilken gård der på kortet er afsat et ødegårdsmærke, var ifg. Ldn. bolig for landnamsmanden Jolgejr. Om Jolgejrstað siges i A. M., at foruden traditionen vidner her tomtelevninger af sten om en forudoms bebyggelse, ligesom at også menneskeben og metallelevninger er fundne her, men at nu er alt dækket med sand og således har det været så længe man ved; hertil er med A.M.s hånd bemærket i marginen, at man fortæller (munnmæli eru), at kirken er bleven flyttet herfra til Odde. Sognebeskr. meddeler ligeledes flere sagn, der slutte sig til Jolgejrstað — hvor der også ifg. dennes beretning skal være fundet flere malmlevninger. Man ved således at berette om Jolgejrs død og højlægning og om Gullkistudý, hvor han skjulte sine skatte, som kun kan hæves af en, der er opkaldt efter ham. Endvidere gör sagnet Arnkatla og Bera til hans døtre, og Arnkötluhöll (eller -leiði) vises ved gården Arnkötlustaðir, nær ved hvilken igen den efter Bera opkaldte gård ligger. — Også til forskellige andre gårde findes sagn knyttede: man viser Snjallsteinshöll (o: høj), Herriðarhaugr, Sumarliðaleiði, Unnhöll — alle over landnamsmænd eller første beboere på vedkommende gårde; desuden en høj (Leynihöll ved Hamrahöll), som man forgæves har søgt at udgrave, men dog fundet en del oldsager i. Ved Háv ses spor af en „göngugarður“. Endvidere findes en „Grettissteinn“. I tunet på Tjodolvshage skal findes en Þinghöll.

³⁾ Svend Povlssøn beretter herom, at hvor en af de talrige græsgrøede høje giver særlig hul og dunkende lyd, graver man ned, og træffer da, når man har gennembrudt den bløde sandsten (móberg) hvoraf højens indre består, en fuldstændig hule, aflang hvælvet (som en elliptisk halvkugle) med et fladt af sand bestående gulv, hvor kun indgang hidtil han manglet (!) — dette, der lyder noget besynderligt, bekræftes ikke desto mindre af egnens folk, der med bestemthed mener at kunne udlede dette af disse hulers form og det på dem i loftet, sædvanlig hvor den indesluttende høj er højest, anbragte hul.

Af Bsk. (n. 320 = 346-47) ses, at man på den store gård Odde i dennes glansperiode (12te årh.) gjorde en udstrakt brug af sådanne „hellrar“, endog til kvæg- (okse-) stalde.

voldesvejten (Rángárvellir, Rángárvallasveit). Smallest mod syd, hvor disse åer ved deres udløb i Tværå kun er fjærne de en fjærdingvej fra hinanden, og hvor Rangávdene rimeligvis oprindelig har endt i en endnu regelmæssigere odde dannet ved de to åers sammenløb, før Østre Rangås biflod Tværå ved at opkaste sig til hovedåen gav forholdene her et andet udseende, — tiltager dette landskab i bredde mod nord (egl. nordøst), i det de to Rangåer spreder sig mere og mere op mod deres kilder. Den nordligste del indtages fuldstændig af Hekla og dens nærmeste omgivelser, nord for hvilke Vestre Rangå har sit udspring; den noget mindre **Østre Rangå** (Eystri Rangá) udspringer nærmere bygden i hraunet øst for Hekla. Hinsides dette fjæld strækker sig kun ubeboede fjældgræssange. På Rangávdene træffer man ligesom i Landet mere eller mindre bølgefornige græssletter af og til afbrudte af sand- og grusstrækninger; men jo nærmere man kommer Hekla, desto mere tiltager det sorte vulkanske sand, hvorigennem større og mindre hraunblokke stikker frem, og kun pletvis afbrydes den øde flade af en enkelt grønsværstue eller plet med marehalm (bláka) eller forkræblede pile- og birkekviste. **Hekla** eller rettere Heklefjæld (Hekluþfall o: Kappefjældet), der har givet ikke alene denne egn, men en stor del af senderlandet sin karakter, hæver sig umiddelbart oven for bygden som en stump kegle, blå med hvide sneskjole (en sådan større sneplet, der navnlig mod vest sænker sig fra toppen ned ad fjældens side, har sandsynligvis givet anledning til fjældets navn), synligt allerede fra næsten enhver sted i Ånæs syssel, hvad dets betydelige højde, omtrent 5000 f., gør let forståeligt. Allerede i en fjærn forhistorisk tid har det medvirket til at give senderlandet sin nuværende skikkelse, således skyldes den lavastrækning, der viser sig paa begge Tjorsåens bredder, og som danner underlaget i hele Floen, dette fjæld. En noget yngre strøm må antages at have bedækket Rangávdene; også den var vistnok i sin tid fuldstændig græsklædt og på mange steder bedækket med kratskov; men de hårde nordenvinde, understøttede af senere udbruds ødelæggende virkninger, har for en stor del blottet grunden for grønsvær, og af skovene er der nu kun svage spor tilbage. Det samme gælder en tredje strøm, der til dels har dækket den sidstnævnte. Jo nærmere man kommer Heklas fod, desto mere nøgen og øde blive hraunene, der med stejle vægge hæver sig over hinanden, så at de højeste, ufrugtbarste og yngste ligger nærmest fjældet; mindst over en strækning af en mil nærmest

fjældet breder disse kun med en enkelt mosart bevoksede hraun sig, om hvilke man antager, at de er udflydte i den historiske tid.

Hekla hører til de såkaldte længdevulkaner, der ikke har noget bestemt hovedkrater, men udbruddene finder sted forskellige steder langs ad vulkanrævnens strækning, hvor der da i reglen for hvert udbrud dannes flere eller færre ny kraterer, medens de tidligere til dels forsvinde. Ligeledes har mange udbrud fundet sted fra forskellige småkraterer omkring fjældet.

På en fra nordøst til sydvest løbende fjældryg hæver den egenlige vulkan sig bestående af sort pimpsten, slagger og aske, der sammenholdes af de langs fjældets sider nedflydte lavastrømme, en løselig opstabled bygning, der ved de fornyede udbrud bestandig er vokset, indtil nu et af landets højeste fjælde på denne måde er opdyngtet. Om end måske voldsommere og mere ødelæggende udbrud har fundet sted fra andre vulkaner på Island, er det dog naturligt, at Hekla ved sin beliggenhed umiddelbart ved en frugtbar bygd og ved sine udbruds talrigheid, i hvilken henseende den ubetinget indtager den første plads, i en særlig grad har tildraget sig opmærksomheden. Annalerne indeholder omstændelige beretninger om dens rasen, dens ry strakte sig vidt ud over Islands grænser, og både for folketroen her og andetsteds kom fjældet til at stå som selve de fordømtes pinestød.

Efter en forholdsvis lang hviletid havde vulkanen søm det synes sit første udbrud siden Islands bebyggelse år 1104. Siden den tid er intet århundrede gået fri for udbrud; det sidste fandt sted 1845; i alt synes vulkanen at have haft mindst 18 (eller 17?) større udbrud. Til disses særkende hører en af det tykkeste mørke ledsaget umådelig sand- og askeregn, der gentagne gange har gjort stor skade på de neden under liggende bygder og vilde have gjort det endnu mere, hvis ikke ofte vindretningen havde ført den ind over de nord for liggende fjældheder, hvorfra den så spredtes ud over det hele land, voldende misvækst og kreaturdød¹⁾. Desuden berettes idelig om ledsagende jordskælv, lyn og torden og frygtelige brag fra fjældet; om udflydte lavastrømme hører man derimod ikke så meget. Nogle af de frygteligste udbrud fandt sted i det 14de århundrede. Ved udbruddet år 1300, der anses for Heklas sjette, fortælles der, at »fjældet rævnede, så at det vil kunne ses, sålænge Island er bebygget. I den opkastede ild fløj mellem

¹⁾ en sandmasse, der på store strækninger ofte faldt i $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ alens tykkelse.

hinanden store klipper som kul i en esse, og af deres sammenstød opstod så voldsomme brag, at det hørtes på nordlandet og vide andetsteds.* Den her omtalte kløvning af fjældet skal man endnu kunne se spor af i fjældets sydvestlige del og forfølge helt ned til grunden¹). Det næste udbrud 1341 har vist nok været endnu fordærveligere ved det voldsomme sand- og askefald, der siges at have ødelagt fem hrepper; i fjældet hørte man, som om en uhyre stor sten eller klippeblok kastedes frem og tilbage, og i ilden syntes man at se fugle flyve, både små og store, med forskellige lader, og man antog, at det var sjæle.

I det derpå følgende udbrud 1389—90 er rimeligvis gårdene Eystra Skarð og Tjaldastaðiri Rangávoldesvejt blevne ødelagte, ligesom skovene oven for Skard, vistnok af den udflydte lava, skönt det for den første gårds vedkommende måske først fuldstændig er skøt under et udbrud, som skal have fundet sted ved midten af det 15de århundrede, og hvorved 18 gårde i Rangávoldesvejt siges at være blevne ødelagte, til dels for stedse²). Ved et udbrud 1510 kastedes gloende stene vidt om, så at endog en mand i Skálholt rantes af sadanne³); under et andet 1597 så man fra nogle gårde 18 ilde i fjældet alle forenende sig til ét bål; 1636 sås ilden brænde til samme tid på 13 forskellige steder i fjældet⁴). År 1693 havde igen Hekla et af sine største udbrud, det som i reglen anses for det sekstende, fordærveligt for gårde og skove ved sit stærke aske-, sand- og pimpstensfald; fra fire forskellige steder hævede ilden sig i fjældet. Derefter hvilede vulkanen så at sige til 1766, da der fandt et stort og skadeligt udbrud sted, det eneste i det 18de århundrede. Sandfaldet, der heldigvis snart af vinden dreves i nordlig retning (hvor den imidlertid gjorde stor skade ved at fordærve græsset og foranledige kreaturdød), fik dog tid til at ødelægge fem gårde, mange birkeskove gik ud, åerne fyldtes nu som flere gange tidligere ved lignende lejligheder aldeles med pimpsten og kysten bedækkedes hermed; en lavaström brød frem og løb omtrent en mil i sydvestlig retning, to kratere sås at spy ild, et på fjældets top, det andet noget lavere mod sydvest.

Derefter holdt Hekla sig ualmindelig længe rolig, først 1845

¹) I følge Jonas Hallgrímsson, der anfører dette efter Sv. Póvissón.

²) Se Dipl. isl. I, 351—55.

³) Biskupa-annálar Jóns Egilssonar.

⁴) Annálar Björns á Skarðsa.

fandt der igen udbrud sted, og dette hører endda til de mindst skadelige. Den udkastede aske førtes hovedsagelig i nordlig retning, en langs Heklas nordvestlige side udflydende lavastrøm voldte ingen ødelæggelse; efter udbruddets ophør fandtes langs fjældets ryg fem kratere, tre større og to mindre. — Uagtet disse udbruds mængde og voldsomhed har de dog i følge deres karakter ikke været til hinder for den underliggende bygds fortsatte bebyggelse; i så henseende indskrænker ødelæggelsen sig til, at et par gårde i sin tid er blevne tilintetgjorte af de udflydende lavastrømme og nogle andre lagte i øde ved den udkastede aske¹⁾. Men en gennemgående forringelse af den omliggende bygd er derimod bleven bevirket ved det gentagne voldsomme sand- og askefald, der dels straks har ødelagt græs- og skovvæksten på mange steder, dels har givet jordbunden mindre kraft til at modstå stormene og den dermed følgende opblæsning. Dog er den øvre del af Rangávaldene endnu en forholdsvis begunstiget egn, og selv hvor landet for den mindre opmærksomme betragter ser ud som en ørken, findes ofte ypperlige græsgange for talrige fåreflokke hele året rundt²⁾.

¹⁾ Sv. Póvssón anfører rigtignok som et almindeligt sagn, at Hekla har stået midt i bygden ved landets første bebyggelse. — Det samme sagn findes omtalt på et i A. M. indlagt ark i kvartformat, hvoraf kun de første 3½ sider er beskrevne, indeholdende nogle bemærkninger om ødejorder i Rangávaldesvejt (Åverjahreppr., som den her kaldes) af en unavngiven forf., barnefødt der i egnen. For så vidt meddelelserne omhandler ødegårde i bygden, er de blevne benyttede ved udarbejdelsen af jorbogen for Rangávalde hrepp; de sidste 1½ side, der optages af mere løse sagn, er derimod ladet upåagtede. Forf. der begynder med at citere — så vidt han mindes — Hungrv. for at Næverholt (Næftholt) (den nordligste gård i hreppen, i linje med Hekla, vest for hvilket den ligger), skal have stået midt i svejten, og Hekla have været tingsted — dette er formodenlig en dunkel reminiscens af hvad Jon Egilssón fortæller i sine bispeannaler om forholdene i Tjorsádalssvejten før dennes ødelæggelse (Hagi í miðri sveit og þeirra þingstaðr.) —, siger, at han dog aldrig har hørt noget gårdsnavn nævnt nord for Næverholt undtagen Frostastadir, hvis navn skulde være bevaret i Frostastaða-vatn, som ligger oppe i Landmanna-avretten, nordest for Hekla. Vest for denne se er en bred, græsgrot dal, kaldet Dómadalr, hvor der skulde have været tingsted og hvor domme skulde være blevne afsagte.

²⁾ Til oplysning om Hekla og dens udbrud tjæner bl. a. foruden nysciterede skrifter: Íslenzkir annálar, Espólins árbæk, Jonas Hallgrímssóns Hekla (i de isl. Vulkaner.), Sv. Póvssóns dagbøger, Egg. Ólavssóns og Þj. Póvssóns isl. rejse, Schythes skildring af Hekla og dens udbrud 1845, Þajkulls en Sommer i Island.

Den her omtalte mellem Rangæerne indesluttede Rangávoldesvejt, hvorunder formodenlig i oldtiden hele den øst for liggende lille Hvolhrepp indbefattedes, benævntes almindelig Rangávdene (Rangárvellir — sål. Nj. f. eks.); Ldn. kalder denne landstrækning særlig de østre Rangávolde (Rangárvellir enir eystri, s. 295) i modsætning til den nuværende Landsvejt. Íslb. benævner bygden Rangáhverve (Rangárhverfi, s. 6). Beboerne af denne egn kaldtes Rangæingar (Nj. 124, 252), et navn, der dog også synes undertiden at være brugt i mere udstrakt betydning om beboerne af det nuværende Rangávolde syssel i det hele taget (Nj. 133). Efter Rangæingerne som de mest fremtrædende af Sønderlandets beboere benævnes undertiden hele fjærdingen Rangæinge fjærdingen (Rangæinga fjórþúngr, Íslb. s. 16) i stedet for det sædvanlige **Söndlædinge-fjærding** (Sunnlendinga-fjórðúngr); i samme betydning som Rangæingar er undertiden «Áverjar» (Åverjer = Åfolk) brugt (Sturl. II, 260), og at Rangávoldesvejten også i nyere tid stundum er benævnt Åverjahrepp ses af oven nævnte beretning om ødejorder her fra begyndelsen af forrige århundrede.

Denne egn er tillige med de nærmeste, øst og syd for liggende landskaber hovedskuepladsen for den berømte Njáls saga, foruden at steder her nævnes i forskellige andre sagaer. Sydligst i Rangávoldesvejten omtrent midtvejs mellem de to Rangæer og heller ikke langt fjærnet fra den syd for liggende Tværå træffer vi først gården **Odde** (Oddi), en stor og rig præstegård, beliggende på grønsværklædte småbakker, der udgør en del af tunet, og hvorfra man har et fuldstændigt rundskue over flade sletter til alle sider; først i baggrunden hæver sig til de tre sider fjælde. I Nj. nævnes Odde, da Gejr gode efter Gunnars drab til betryggelse for sine venner bosætter sig her en tid, og her begynder Skarphedin og Gunnars søn Högne hævnens efter Gunnar med at dræbe Gejrs søn Hroar selv anden (s. 369 ff.). Dog først i en senere tid får Odde sin egenlige berømmelse; her fremblomstrede den bekendte hövdingeslægt Oddaverjerne. Den første mere bekendte af disse er den for sin lærdom berømte Sæmund Sigfussön den frode († 1133), hvem man uden grund har tillagt samlingen af den ældre Edda, en skikkelse, hvem folkesagnet snart bemægtigede sig. Han göres til en stor galdremand, om hvis magt over djævelen der haves mangfoldige fortællinger (Ísl. Þjóðs. I, s. 485—504). En gang forsøgte dog den onde at sætte sig op imod Sæmund; denne havde befalet ham at rense kostalden, men djævelen bar i stedet for hele møddingen hen for indgangen til kirken, hvor

Sæmund netop var ved at holde gudstjeneste; dog Sæmund tvang ham ikke alene til at bære møddingen bort igen, men endog til, til slutning, at slikke den flade sten foran kirkedøren ren med tungen, hvilket han gjorde med sådant eftertryk, at tungen efterlod spor i stenen. Stenen med den derved fremkomne fordybning vistest endnu til for kort tid siden i Odde i brolægningen foran indgangsdøren¹⁾. — Sæmunds sønnesøn Jon Loftssøn, Snorres fosterfader, var i sin tid den fornemste og måske også mægtigste mand på Island. Han og hans nærmeste efterfølgere spiller en stor rolle i Sturlungetiden²⁾.

To til tre mil nordligere end Odde tæt ved Rangá finder man det bekendte gamle tingsted **Tingskálar** (**Þingskálar**). Tingskåleting nævnes oftere i Nj. (s. 201—556), og flere gange fremhæves, at det og det tildrog sig på Tingskåleting om høsten; dog også det, for de tre til ét tingsogn forenede godord, fælles vårting holdtes her; som vårtingssted omtales det således ved år 1200 i Sturl. (I, 202 = Bsk. s. 458). Her indtræffer undtagelsesvis det tilfælde, at vårtingsstedet optræder med et navn, der ikke står i nogen forbindelse med navnet på den tilsvarende

¹⁾ At sagnene om Sæmund frode er så overordenlig righoldig og udførlig bevarede, skyldes for en stor del Arne Magnussøn, der 1701 tilkrev den daværende præst i Odde om at sende ham alle relationer om Sæmund frode, som han havde hørt, endog de tåbeligste; også fra andre mænd modtog han sagn om Sæmund. Alle disse findes nu i hans samlinger til fortolkningen af Islb. (hans egenhændige optegnelser Addit. 65, 4to og Addit. 1, 8vo). I den antikv. indb. (1818) fortælles adskillige af sagnene om Sæmund frode, således som de bestandig leve blandt egnens folk; et af sagnene, at Heklas udbrud skulde have deres oprindelse fra en tilsendt galdrekiste, som Sæmund kastede ned i fjældet, er ret interessant, da Heklas første udbrud netop indtraf i Sæmunds dage. Blandt andet fortælles her, at Sæmund drev storartet landbrug, ikke alene på Odde, men en mængde af de omliggende gårde hørte herunder, og disse bærer navn efter de forskellige arter kreaturer, som her opholdt sig; det omtrentlige sted for hans grav på Odde kirkegård angives; kirken forulæmpes aldrig af sne, fordi Sæmund blæser fra den m. m.

²⁾ Intetsteds på Island træffer man så hyppig og stærkt udpræget som i denne egn en ejendommelig art luftsyn, de såkaldte *upphyllingar* (eller *tíðbrá*), som præsten i Odde i sin sognebeskrivelse nævner dette fænomen), der består i, at i klart, stille og varmt vejr viser gårde og alle højder, som befinder sig i nogen frastand (i øst, syd og vest — herfra sét ikke i nord) sig som holme, der hæver sig op af en spejlklar sø, et syn af overordenlig skønhed, der tit minder skuffende om en i havet bygget by (et Venedig).

tingkreds. »Rangæinga þingsokn« nævnes tingkredsen Dipl. isl. I, s. 319, og Rangå ting (Rangár þing) finder vi det til Rangåvalde syssel svarende herred nævnt i Hákb. og Jónsb. Dog forekommer i Bdm. (F. s. 31) Rangålejd (Rangárleið) som benævnelse på høstmødet i denne kreds, der som vi ved fandt sted på Tingskålar, og i øvrigt kan der jo ikke være nogen tvivl om, at netop navnet Rangå tingsogn har sin oprindelse af, at vartinget holdtes ved åen Rangå (på et sted, der efter de der opførte tingboder fik navnet Tingskåler). Dette sted er måske det tingsted på Island, hvor den største mængde bodtomter har været at se; men disse oldtidslævninger har desværre i den nyere tid lidt betydelig overlast, i det den tidligere noget sydligere liggende gård Vikingslæk (Vikingslækr), til hvis land tingstedet hørte, i begyndelsen af dette århundrede (1811) nedlagdes på grund af sandfog og en ny under navnet »Þingskålar« opbyggedes midt mellem de gamle boder. Tingstedet er en aflang bakke, tidligere kaldet »Þínghóll«, der strækker sig fra øst til vest, og på hvis sydlige skråning gården er bygget, tæt ved hvor den største bod stod — der ved den lejlighed forsvandt. De endnu tilbageværende tomter i et antal af omtrent 50 findes neden for gården i tunet eller på den nærmeste strækning uden for samme; men de forsvundne boders plads erindres endnu af beboerne, og man påviser stedet for mere end 100. Bodernes størrelse har været til dels temlig betydelig, de største 9—18 fv. lange, 3 fv. brede; ejendommelig for flere af tomterne er en usædvanlig højde (flere alen), navnlig af ydervæggen og sidevæggene, hvor boderne står på skrå grund. De fleste synes at have vendt breddensiden ud imod den neden for liggende græsslette, flere at have haft en mindre afdeling ved den ene ende, nogle dør på breddensiden, eller vel endog to, den ene lige over for den anden, hver på sin langvæg. Interessant vilde det være, hvis det er pålideligt, hvad Povl i Ákværn fortæller, at der i bodtomternes mindre afdeling (det formodede »ildhus«) er-bleven fundet arnestene og aske¹⁾.

Tinget er bleven benyttet langt ned i tiden, således kender man eksempel på her fældede dødsdomme fra midten af forrige

¹⁾ Flere af de anselige boder tillægges der navne efter de bekendteste personer i Nj. (Mörðr gigja, Njáll, Gunnarr). — Mærkes kan det udtryk, som Valgard i samtalen med sin søn Mörð bruger om tilstanden på Tingskåleting »sá ek þar ofan brotna búð vára alla« (Nj. s. 556), i følge hvilket goden kun har haft én bod for sig og sine tingmænd.

århundrede. Fra denne senere tids retstilstand må sådanne stedsnavne skrive sig som »aftökusteinn«, en stor sten, der stod, hvor køkkenhaven nu er anlagt, men som nu anvendes som grundsten i et af husene; »Þjófapollr«, ud for tingstedet tæt ved Rangá; »aftökugil«, en kløft ved en bækskrænt nordøst for tingstedet. Både på sidstnævnte sted og i dysser omkring ved tingstedet vil man have fundet opblæste menneskeben.

Et af hovedvadene over Vestre Rangá er nu noget oven for Tingskålar ved gården Bolholt; men kort syd for tingstedet findes ved åen nogle småhøjder, Vaðhólar; her antager man, at et gammelt hovedvad har været, så meget mere, som mange gamle ridestier ses ligge ned til åen forbi tingstedet. — En halvanden mil nordøst for Odde ligger Kirkebæ (Kirkjubær), ligeledes omtrent midtvejs mellem begge Rangåerne; dens nærmeste omgivelser er jævne græssletter, men nærmer man sig gården fra nordvest fra et eller andet punkt ved Vestre Rangá, f. eks. Tingskålar, finder man disse sletter på en lang strækning fra nordøst til sydvest afbrudte af en lidt højere liggende, men aldeles flad sand-, grus- og stenslette. På Kirkebæ boede den i Nj. ofte omtalte Otkel, fra hvem Halgerd lader stjele fødevarer; i tunet vises en svagt ophøjet, oval tomt af temlig betydeligt omfang, der udgives for at være »skemmetomten« eller det nedbrændte udeburs plads¹⁾. — En miles vej længere i nordøst ligger gården Gunnarsholt, der har sit navn efter Gunnar på Hlidarendes bedstefader, i linje med den hinsides Vestre Rangá stående gård Snjallstenshövde; gården er på grund af sandflugt i den senere tid bleven flyttet noget østligere end før.

Øst for Kirkebæ støder man snart igen på udstrakte grussletter; disse så vel som de nordvest for Kirkebæ liggende tidligere omtalte har formodentlig holdt sig uforandrede fra oldtiden, da det vel er disse »sande« (sandar), som Gissur hvide og Gejr gode rider øster over til Hov (Nj. s. 356). — Følger man fra Kirkebæ af vejen over disse grussletter omtrent en halv mil i sydvestlig retning, ser man dem falde temlig pludselig af ned mod en grønklædt slette, der strækker sig til Østre Rangás bredder; her står lige for på sletten gården Store Hov (Stóra

¹⁾ I Nj. (s. 312) omtales, at Gunnar i følge Mörds påstand havde taget »sáöland af þorgeiri Otkelssyni ok roft svá sætt á hánum«; om dettes beliggenhed ses imidlertid intet, og det er vel ikke engang rimeligt, at det har ligget hjemme ved gården, da det formodentlig snarere i sin tid har været betalt Torgejr i bod for faderens drab.

Hof), til venstre på en græsklædt højde Lille Hov (Minna Hof). Store Hov, der antages at svare til sagaernes Hov, er for en 150 år siden flyttet til sin nuværende plads på grund af sandflugt, tidligere stod gården netop på grusslettens brink, hvor vejen nu ligger forbi og hvor en varde er anbragt; her påvises stedet endnu, ligesom man også vil have fundet forskellige lævninger her af den tidligere bebyggelse. Hov grundlagdes først af den berømte landnamsmand Ketil hæng, der oprindelig tilegnede sig så godt som hele Rangávalde syssel, nemlig alt land mellem Tjorså og Markarfljot. Hans sønnedatters søn var den fra Nj. så bekendte Valgård grå, der med sin søn Mörd boede her. Sit navn har naturligvis gården — som så mange andre på Island — af det her i sin tid opførte gudehus, der dog ikke omtales i sagaerne. I følge sagnet kaldtes den plads, der nu indtages af tunet, for *göða-lágar*¹⁾; her påvises i bunden af en lang grønklædt sækning eller kløft gudehusets tomt, den er oval, længden 5 fv., bredden $4\frac{1}{2}$ fv.

På en besynderlig måde benyttes nu Mörd's og Valgård's navne som stedsnavne, i det grusbrinken, der strækker sig øst for hvor det ældre Hov har stået, kaldes *Valgarðr*, og en lille høj straks neden for (syd for) gården Lille Hov *Mörðr*; om Valgård's gravhøj derimod lader sig intet bestemt oplyse. — Lille Hov må formodenlig være det *annat Hof*, hvor i følge Nj. Skamkell boede; afstanden mellem gårdene er kun ubetydelig.

Noget oven for Hov falder den nord fra kommende ikke ubetydelige bæk Stokkalæk (Stokkalækr, ældre: Stotalækr, Nj. 260) i Rangá. En mils vej højere oppe (og omtrent lige så meget østligere) ligger kort fra Rangá gården Kelder (Keldur), bekendt fra Nj. som Ingjald fra Kelders bolig; ordet *kelda* betyder på islandsk nu sump, tidligere må det have haft den i de andre nordiske sprog almindelige betydning, ti gården har øjensynlig navn af de mangfoldige kilder, som vælder frem her og danner Keldnalækr²⁾. — Gården ligger på randen af en lille grøn slette; lige over for (mod øst) hæver sig den blå Trihyrning (Trehjörning — Þríhyrningr, navnet af de tre hjørner eller horn, hvormed denne afstumpede fjæld-

¹⁾ I den antikv. indberetn. (fra Odde) sættes dette navn i forbindelse med ordet „gode“, og hovet siges at have stået på høiden øst for.

²⁾ På Kelder byggede Jon Loftssön i slutningen af 12te årh. et kloster med tilhørende kirke, men indvielsen blev aldrig foretaget, så stiftelsen kom ikke i gang. Se F. Jonssöns Hist. eccl. IV. 22 fig.

pyramide ender) og det grønklædte Vatnsdalsfjæld¹⁾, men ellers er gården omgivet af højere liggende lava- og sandsletter. Tidligere skal gården Kelder have ligget på sletten straks neden for den nuværende, hinsides bækken. — Oven for Kelder bedækker lava og flyvesand store strækninger, der før optoges af forskellige til dels historisk bekendte gårde; landet, der ser ud som en ørken, er dog af stor betydning som færegængende for denne og nabo-gårdene.

En halv mil nordøst for Kelder ikke langt fra gården Ábæ (Árbær) lå Store Skog (Stóri Skógur) eller som den tidligere kaldtes **Troldeskog** (Tröllaskógr), hvor man i al fald endnu i forrige århundrede så spor af bebyggelsen og tegn til, at her vistnok i sin tid havde været kirke. — Vestligere, ligeledes oven for Kelder, var **Sandgil**, der først senere (omtr. 1700) er bleven lagt i øde på grund af sandflugt. Her boede Egil Kolsson, en broder til Önund i Tröllaskog, hvis fader i følge Nj. tog land mellem Stotalæk og Reyðarvatn; men nøjagtigere udtrykker vistnok Ldn. sig, der siger, at han tog land øst for Reyðarvatn og Stotalæk, vest for Rangá og Tröllaskog og boede på Sandgil. **Reyðarvatn** er nemlig en ubetydelig sø (nu er navnet overført på den nærliggende gård) kort vest for Stotalæks udspring, omtrent i linje med Kelder.

Nordvest for disse ødejorder lå **Østre Skard** (Skarð it eystra) eller, som det senere almindelig benævntes, Store Skard; om gården, der som anført c. 1400 ødelagdes af en lavastrøm fra Hekla, mindede senere stedsnavnet **Skarðshólmar**²⁾. Her boede landnamsmanden Torsten tjaldstæding; hvor han opslog tælte og plejede den syge skibsbesætning, byggedes senere en gård Tjaldastad (Tjaldastaðir), der ødelagdes samtidig med Østre Skard; denne gård må rimeligvis have ligget i nærheden af Skard. Hvorledes Østre Skards tilværelse senere glemtes eller gården forblandedes med Ydre Skard, er tidligere omtalt i anledning af »Krosskard« på altinget og Ydre Skard; egnens folk synes dog altid at have kendt det rette forhold; rigtig er fremstillingen i denne henseende således både i A. M. og i den antikv. indb. fra

¹⁾ hvis vestligste del almindelig kaldes Ágilsstadafjæld (Ágilsstadafjall).

²⁾ Neden for Selsundsfjæld, noget østligere end gården Dagverðarnes ses endnu lævningerne af et gårde, der skal være tungærdet fra Store Skard. Dette nævnes allerede af Egg. Olavssön s. 863. — I A. M. siges, at der ses en plads i hraunet, af størrelse som et stort tun, hvor gården skal have stået.

Kelde sogn (1818); bevissteder for de to gårde Skards forekomst i ældre kilder findes udførlig Dipl. isl. I, s. 351—54¹⁾.

Til egnen nord for Kelder knytter sig også fortællingen om en af Gunnars kampe, nemlig den ved bagholdet ved *Knavaðolar* (*Knafahólar*, nu *Knæfahólar*) foranledigede. En fjærdingvej oven for Kelder, lige ud for Trihyrning, vises i hraun- og flyvesandsstrækningen en snes favne vest for åen dysserne af de faldne; mere end to kan ikke med bestemthed påvises. De er opførte af vandslidte fra åen hentede sten, skønt der nu er fuldt op af hraunsten rundt om, men den gang har egnen rimeligvis ikke været så opblæst som nu. Efterhånden er jorden bortblæst fra dysserne og stenene faldne fra hinanden; man har derved — i løbet af de sidste 100 år — fundet adskillige menneskeben her; navnlig i den sydligste og større af disse dysser synes flere mennesker at have været begravede²⁾. I Nj. (s. 286) fortælles, at da Gunnar så bagholdet ved *Knavaðolar*, red han forbi og ned til Rangá i næsset, hvor der var »vigi nakkvat« (et til forsvar egnet sted). Hvis kamppladsen har været her, må der ved næsset tænkes på en flad, kort og bred tunge, der her fremkommer ved en svag krumning af åen; og en lavablok, der står ud for dysserne ved åen, kan måske særlig have begunstiget forsvaret³⁾. I øvrigt findes noget neden for dette sted en flad klippepynt »Einvígi«, der fra vest rager frem i åen; men hertil knytter sig intet sagn, og navnet er

¹⁾ Om de ved Heklas udbrud ødelagte gårde i den øvre del af Rangávaldehr. se A. M. og det alt tidligere nævnte indlagte kvartheft af en ubenævnt forf. Foruden de oven for anførte nævnes Lille Skog (nær ved Store Sk.) og vest for denne Melakot og Hraunkot, som den anonyme forf. antager har heddet Hraun. Nordvestligere, ved gården Kot, gættedes på, at stedet Kastalabrekka havde været bebodt; mellem Kot og det nordøstligere Selsund i det såkaldte Ketilstaða vik skulde en gård Ketilstaðir have ligget, men som antoges allerede tidlig at være bleven ødelagt af en fra Hekla kommende hraunstrøm; man mente endnu da at kunne se spor af tungærdet. Mellem Selsund og det nordvestligere Haukadal antoges en af et Hekla-hraun ødelagt gård Kanastaðir at have stået; om den mindede endnu navnene Kanastaða botnar (torfa) og Kanastaða lækur. — Det her nævnte Haukadal er den tredje nordligste gård i hreppen.

²⁾ Om en oldsag fra en af disse dysser se Sig. Gudmundssóns Skýrsla um forngripasafn Ísl. I, s. 134—35.

³⁾ Skulde det være dette sted, som i den antikv. indberetn. (1818) er kaldet Hangavik i Árbæ land, hvor der siges ikke at være set spor til høje, men hvor der c. 1800 blæste op benene af fem mænd?

et temlig jævnlig forekommende for steder, der af naturen egne sig for enkeltmands forsvar.

Knavaholar, hvor Starkad fra Trihyrning og Egil fra Sandgil 30 tilsammen lagde sig i baghold for Gunnar, da han ledsaget af sine to brødre kom tilbage fra et besøg i Tunga (Bræbrátunga i A.), er fire kegleformige, spidst tilløbende høje, der ligger temlig langt fra åen, omtrent en halv mil nordvest for dysserne, inde i flyvesandshraunet eller egenlig hinsides den tunge af dette, der her skyder sig ned. Sagaens beskrivelse af forholdene der, at »þar sjer eigi fyrr enn at er komit«, passer særdeles godt. Nordvest for holerne skyder sig nemlig en lav höjderyg frem, hvorved de er dækkede for deres blik, der kommer uden fra; højene selv, hvoraf de østligste er de største, er noget aflange, stejle for til, den ene med en bag til stejl klippe på toppen, den anden med en aflang dalskråning bag til, — det hele dannende det fortræffeligste baghold man kunde ønske sig. Langs med höjderyggen, mellem højene, og derpå ned til et af vadestederne over Rangå har vejen ligget, der i vedkommende sognebeskrivelse endnu angives som en af hovedvejene, — og ad denne har altså formodentlig Gunnar redet hurtig forbi dem og det rigtignok ikke så ganske korte stykke ned til åen (længere end sagaens ord lade formode).

Rangå nævnes hyppig i Nj., og altid må der herved forstås Østre Rangå, uden at dog denne nærmere bestemmelse nogen sinde tilføjes; forståelsen af sagaens angivelser angående denne å og vadene over den er i det hele ikke uden vanskelighed. På nogen forandring af Rangås leje hjælper det vistnok ikke at tænke, en sådan omtales rigtignok af annalerne under Heklas udbrud 1294: »Rangá féll ór farveg sínum«, men har vistnok indskrænket sig til, at åen på en strækning noget neden for Kelder (øst for gården Tunga) antog sit nuværende lavere leje i stedet for det højere, hvoraf sporene endnu ses i tungen mellem Rangå og Fiskå; og selv om nogen større mere gennemgribende forandring af åens løb havde fundet sted, kan dog dens retning aldrig have været en sådan, at Nj.s angivelser derved bliver forklarligere. Dens i det væsentlige uforandrede leje ses desuden noksom af angivelser i Ldn. og Nj. om landnam m. m.

Enkelte angivelser i Nj. frembyder ingen eller i al fald kun mere underordnede vanskeligheder. Gunnars vej over Rangå, da han forbi Knavaholar agter sig hjem, falder således meget naturlig. ti for folk fra den øvre del af Rangåvoldene ligger en af vejene over Reynefellsvad (østen for Kelder), og så mod syd mellem Vatns-

dalsfjæld og Trihyrning ned til de vestligste gårde i Fljotshliden¹⁾. Og heller ikke er der noget at indvende imod Floses møde med Ingjald (Nj. s. 678), da Flose fra Landærne (Bergtorshvol) rider op til Rangá og op langs áen, hvor han da ser Ingjald ride ned langs den anden side áen; de veskler spydkast over áen, og Ingjald undgår derpå Flose ved at ride ind i skoven; skoven, som her omtales, har formodenlig været vest for áen. — Men af flere steder synes det, som om sagafortælleren forestiller sig, at Gunnars vej mellem Hlidarende, der ligger midtvejs i Fljotshliden, og endog de sydvestligste dele af syslet, har ført langs Rangá, endog temlig højt op langs denne, hvad der må i høj grad forundre, da den lige vej ligger langs Tværá — som forf. af Nj. ikke synes at kende; i al fald nævnes den uagtet given anledning ikke en eneste gang i hele sagaen —, medens den af sagaen forudsatte danner en spids vinkel.

Når Gunnar for at få lejlighed til at angribe Otkel, da denne er på tilbagevejen fra Dal hinsides Markarfljot, rider til Rangá og ned til vadet ved Hov (til Rangár ok ofan til vaðs hjá Hofi, Nj. s. 244), kan dette vel være for så vidt forståeligt, som Otkels vej naturlig måtte ligge herover; skönt det må synes underligt, at han ikke valgte et Hlidarende noget nærmere liggende sted til angrebet, men navnlig vækker dog udtrykket »ofan« betænkelighed, forudsat at det ikke kan stå blot for at betegne, at Gunnar red ned (nemlig fra det højere liggende land) til Rangá til vadet ved Hov. Men at det virkelig er sagaens mening, at Gunnar er kommen oven fra langs Rangá (og ikke neden fra, som vilde være det naturlige) til dette vadested, synes med bestemthed at fremgå af ytringen i det følgende (ved fortællingen om Gunnars spring fra hesten) om, at Gunnar og hans broder Kolskegg på hjemvejen efter kampen red »stærkt op over ørerne« — ti at det ikke går an her at tænke på ørerne langs Tværá, følger med nødvendighed af, at denne å som omtalt ingen sinde nævnes i sagaen. — Hvor vadet ved Hov den gang har været, kan ikke nøjagtig angives; det nuværende Hovsvad findes lidt oven for

¹⁾ Det kan her bemærkes, at ifg. Sv. Povlssöns ytringer i hans dagbog var hans stadige vej mellem Hlidarende og den øvre del af R. og A. (Hekla og Geyse) „over Þrihyrningshálsa eller østen for Trihyrning forbi et sel fra Kirkjulæk, straks vesten for samme er en liden elv Fiská kaldet, og kort der vesten for den østre Rangá; . . vejen falder tæt forbi gården Árbæ, til Knæfhóla“.

Lille Hov, men er af ny oprindelse, desuden findes to fordums vad her, et omtrent ud for Gamle Hov og et andet noget neden for Store Hov¹⁾. Vadenes beliggenhed på denne å forandres i det hele taget hyppig, da åen snart kaster sig mere i øst, snart mere i vest, og deres antal er på grund af åens ikke betydelige størrelse mangfoldigt.

Ligeledes drager Gunnars træl Melkolv efter at have stjålet fødevarer i Kirkebæ, som dog ligger nordligere end Hov, på tilbagevejen op med Rangå (Nj. s. 211), og på et ridt op langs Rangå for at søge efter får finder Skamkel hans her efterladte kniv og bælte (Nj. s. 213). Endvidere ses det (Nj. s. 329 fig.), at det forudsættes som selvfølgelig, at Gunnars vej til og fra «æerne», d: Landærne, lå langs Rangå. Mórd (på Hov) er den, der bliver vår, at han en gang rider derned for at se til sine med høhest beskæftigede huskarle. Hans fjender samler sig i Kirkebæ og bliver der enige om at begive sig ned til Rangå og oppebie ham der. Da Gunnar ser mændene ved åen, rider han hurtig op forbi dem til vadet for dér at sætte sig i forsvarsstilling; fjenderne følger efter, og nu kommer det til kamp, under hvilken Gunnar blandt andet gennemborer Torgejr Otkelssön med «atgejren» og slynger ham ud i Rangå, så at han driver ned til vadet og dér bliver hængende på en sten, og det sted hedder siden **Torgejrsvad** (ok heitir þar síðan Þorgeirsvað, Nj. s. 329 fig.). Ifg. sognebeskr. fra Kelde sogn (sml. Pövl i Ákværn) ligger Torgejrsvad ubetydelig neden for Reynefellsvad og regnes nu for det dårligste af vadene over åen²⁾. Over Rangå endog en del oven for Kelder synes altså — ifg. Nj.s fremstilling — den sædvanlige vej fra Hlidarende, selv til langt sydligere punkter i syslet, at have ligget. Dette er dog om ikke umuligt så i det mindste meget usandsynligt. Hvis sagaen endda i øvrigt gjorde indtrykket af ubetinget nøjagtighed hvad lokalbeskrivelser for denne egn vedkommende angår, vilde der imidlertid måske på grund af angivelsernes bestemthed være anledning til at opstille den formodning, at vejen langs Tværå indtil Fljotshlidens begyndelse, medens denne endnu var en ubetydelig å, har været vanskelig at passere på grund af fugtighed, ligesom tilfældet måtte være med vejen

¹⁾ De i sagaen omtalte „móhellu“-dannelser ved vadet er almindelige i denne egn.

²⁾ I følge Pövl i Ákværn skal ved Torgejrsvad endnu findes en sten „þorgeirsklettur“ og øst for åen en høj „þorgeirshaugur“.

tværs gennem Landærne, i hvorvel en sådan antagelse vilde være temlig utilfredsstillende. Men da Rangå desuden ved én lejlighed i sagaen omtales på en måde, der næsten med nødvendighed forudsætter endog påfaldende mangel på lokalkundskab, er det vistnok rettest også i de tidligere besynderlige angivelser vedrørende samme å kun at se tegn på sagaskriverens uklarhed angående stedforholdene i denne egn. Stedet, hvortil her hentydes, findes Nj. s. 513—21. Da Lyting fra Sámstæd (Sámstæðir), der ligger i den vestlige del af Fljotshliden, tillige med sine brødre i nærheden af sin gård har dræbt Njåls uægte søn Höskuld, begiver de sig til skovene øst for Rangå og skjuler sig der. Da drabet samme aften erfares på Bergtorshvål, begiver Skarphedin og hans brødre sig op til Rangå og overrasker Lyting og hans brødre ved en bæk dér; Lyting slipper over åen, får fat i en hest og rider, til han når Vørsabæ (i Øster-Landærne). Det må synes besynderligt, at brødrene vælger et skjulested så fjærnt fra deres hjem (1—2 mil), og endnu mere, at Skarphedin straks falder på at søge dem dér; ligeledes er det en ganske betydelig vej, som Lyting må ride for at komme til Vørsabæ (=: Ossabæ). Skriveren, hvem membranen B. skyldes, har åbenbart været bedre kendt med egnen og har derfor forandret Rangå til Tværá; det falder nemlig ganske naturligt at lade drabsmændene skjule sig ved den tæt syd for Sámstæd liggende Tværá, ligesom også Skarphedin let måtte ledes til at søge dem her; herfra er også vejen til Ossabæ kun kort (i sydlig retning), — ved Tværá må også utvivlsomt kampen mellem dem og Njåls-sønnerne være foregået, men B.s frembringer har, da han foretog den i og for sig berettigede ombytning af ånavnene, oversét, at der derved kun skabtes nye vanskeligheder, når ikke fremstillingen i det hele tillige omredigeredes. Hvad den på dette sted omtalte skov angår, kan mærkes, at nogen sådan findes nu hverken ved Rangå eller Tværá.

Angående Holtsvad er det allerede tidligere anført, at navnet nu er glemt, men at det utvivlsomt er det samme som det nuværende Nautavad ved Tjorså; det bemærkedes den gang tillige, at af selve angivelserne i Nj. lod sig intet nøjagtigt slutte om beliggenheden af dette vad, ja at man endog, når man vilde lægge vægt på sagaens ordlyd, snarest måtte føres til at søge det ved Østre Rangå¹⁾. De to lejligheder, ved hvilke dette vad omtales

¹⁾ Tilmed kan det, som senere nærmere skal udvikles, med nogen sandsynlighed antages, at gården Reynefell, hvorefter et af Østre Rangås bekendteste vadesteder bærer navn, tidligere har heddet Holt.

i Nj., er, hvor begivenhederne s. 595—99 og 682—88 berettes. Først fortælles, at Flose på vejen til altinget fra Vörsabæ rider til Holtsvad og dér venter på Sigfussönnerna (der havde hjemme i Fljotshliden, og som kom, da de erfarede, at Flose var ved vadet) og sine andre venner; ligeledes sender han bud efter Ingjald på Kelder, og denne kommer selv femtende, men efter en samtale med Flose rider han foreløbig hjem for derfra at begive sig til tings. Også Mörd Valgardssön opsøger Flose her for med sine folk at ledsage ham til altinget.

Det andet sted, hvor vadet omtales, er da Kåre efter Njalsbranden begiver sig til Mörd og opfordrer ham til at samle folk og skaffe alle til Holtsvad (koma öllu til Holtsvaðs). Fra Mörd begiver Kåre sig til Hjalte Skeggessön i Tjorsådal, denne samler ligeledes folk og kalder alle til våben (kveöf upp almenning), med dette følge rider de nu til møde med (ö: forener de sig med) Mörd, som de traf ved Holtsvað, hvor han var tilstede med mange folk: herfra udgår eftersøgningen efter brandstifterne, der imidlertid bliver resultatløs, da disse har skjult sig i fjældet Trihyrning, hvorfra de ser alt. Betragter man disse angivelser nærmere, må det for det sidste steds vedkommende indrømmes, at det er noget besynderligt, at Mörd til ingen nytte skulde ride den lange vej vester på med sine folk, ligesom også eftersøgningen efter brandstifterne ad de forskellige i sagaen nævnte veje først naturlig kunde udgå fra et langt østligere punkt; en fra Tjorsåen udgående eftersøgning vilde brandstifterne vel heller ikke være i stand til med nøjagtighed at opfatte fra fjældet Trihyrning, hvor vid udsigten fra dette end er.

Hvad det første sted angår, da kunde ganske vist — antaget at sagaens ord her stod til troende — den omstændighed, at man fra Hlidarende stadig synes at have gjort en omvej for at passere Østre Rangá på et bestemt sted, tale for, at også Floses vej til altinget har ført herover, og at han her — det første sted hvor han med sikkerhed kunde antage at støde sammen med disse — har ventet efter sine tilhængere fra Fljotshliden. Her — ved det hovedvad over Østre Rangá, som den i Nj. givne fremstilling af alfarvejene lader os formode — var det også let for Ingjald og Mörd at opsøge ham, hvorimod det vilde være en påfaldende lang vej for Ingjald selv femtende at ride fra Kelder til Tjorså blot for en samtales skyld, og så oven i købet strax efter at være kommen hjem at ride samme vej tilbage (under fingridtet). Herved er dog at bemærke, at, forudsat at traditionen om Torgejrsvada beliggenhed er ægte, kan det af Gunnar og Flose benyttede vad ikke godt

have været det samme; ti det vad, der fik navnet Torgejrsvad, må dog vel have været det af Gunnar stadig benyttede, hvorimod Floses vad jo benævntes Holtsvad ¹⁾; og antagelsen af Holtsvad umiddelbart ved et andet stærkt benyttet vad over åen må efter sagaens fremstilling anses for meget usandsynlig. Men selv bortset herfra vil Holtsvads henlæggelse til Tjorså i og for sig vise sig som den naturligste afgørelse, når man betænker, hvor usandsynlig tilværelsen af et enkelt hovedvad — og som sådant fremtræder Holtsvad — over Østre Rangå er, hvor tvivlsomme de øvrige angivelser i Nj. ere, der kunde synes at styrke formodningen om et sådant (ikke at tale om, at det på disse steder omtalte vad synes at have båret navnet Torgejrsvad), medens på den anden side tilstedeværelsen af et enkelt stærkt benyttet vad over Tjorså må anses for givet, samt at Nj.s forfatter næppe har haft nogen klar forestilling om afstandene mellem de forskellige punkter han her omtaler. Den tvivl, der kunde være tilbage om rigtigheden af denne afgørelse, må vistnok siges at være besejret, når man først har fået øje for, hvorledes vadets gamle navn endnu skjuler sig i navnet på gården og holtet Tjorsåholt ved Nautavad.

De øst for Rangå nærmest liggende strækninger, Hvolhreppen og oven for dem den smalle — Rangåvolde hrepp tilhørende — tunge (Krogen) mellem Rangå og Fiskå, samt Fljotshlidens vestligste del med fjældet Trihyrning, kan i beskrivelsen ikke godt holdes ude fra hinanden, da de her nævnte steder, navnlig hvad forholdene i Nj. angår, står i nøje indbyrdes forbindelse.

Straks hinsides Rangå, ved dens udløb i Tværå, står gården **Moejdarhvol** (Móeiðarhváll eller -hvoll), der oprindelig har fået sit navn efter en af Ketil hængs sønners kone ²⁾; Gunnars slægt, der også på fædrene side nedstammede fra Ketil hæng, synes siden at være kommen i besiddelse af i det mindste en del af gården; i følge Nj. (s. 311) agtede nemlig Kolskegg på sin moders vegne at indløse (ripta) den fjærdedel af Moejdarhvol, som var betalt Starkad under Trihyrning i sønnebod.

¹⁾ ti nogen formodning óm, at det vad, ved hvilket den navnet Torgejrsvad foranledigende kamp stod, og som efter sagaens fremstilling (se omtalen af denne kamp oven for s. 226) må antages at være det af Gunnar sædvanlig benyttede, har været Holtsvad, men at Torgejrsvað derimod knyttedes til et enkelt bestemt sted neden for dette, finder næppe medhold i sagaens ord.

²⁾ I følge den antikv. indberetn. forevises en Móeiðarsteinn, hvorunder hun skal ligge.

En halv mils vej østligere ligger ved den sydvestlige ende af det lille græsgroede Hvolsfjæld gården **Storolvshvol** (Stórolfshvoll), der bærer navn efter Ketil hængs søn Storolv. Fjældet er næsten for lille til et sådant navn og har da også øjensynlig oprindelig været benævnt hvol; Eg. (s. 45) siger om Storolv, at han ejede hvolen (hválinn) og Storolvsvold. I OSto. (Flatb. I, 521) siges Storolv at bo på Hvol (at Huoli), som siden kaldtes Storolvshvol¹⁾. **Storolvsvold** (Stórolfsvöllum) eller, som den nu kaldes, Hvolsvold (Hvolsvöllum) er den græsgroede tuede slette, der oven for Moejdarhvol strækker sig vest om Hvolsfjældet langs Rangå. Om Storolv fortæller Ldn. (s. 289), at han stod i fjendtligt forhold til Duvtak, hvem hans fader havde givet **•Duvtaksholt** og mosen (Dufpaksholt ok mýrina); gården Duvtaksholt ses i sydøstlig retning fra Storolvshvol i flade og sumpige omgivelser, hvorover nu en ophøjet vej (bro) fører ned til Tværrå²⁾. Af en synsk mand sås deres fylgjer kæmpe indbyrdes: en aften gik en stor bjørn fra Hvol og en tyr fra Duvtaksholt, de mødtes på Storolvsvold og angreb hinanden, indtil bjørnen sejrede. **•Om morgenen sås det, at der var opstået en dal, hvor de havde kæmpet, som om jorden var væltet om, og dér hedder nu Öldugröv (Öldugröf); begge var sårede.** Denne **•Öldugrav**, en ejendommelig dannelse i landskabet, der formodentlig har givet anledning til sagnet, findes endnu aldeles som af sagaen beskrevet. Den såkaldte **•alda**³⁾ er en ikke ubetydelig kløft eller sænkning i sletten, hvis nederste del fører en lille bæk ud i Rangå oven for Moejdarhvol, men som ellers aldeles tør med jævn stenet bund og sandstensklipper i bredderne fortsætter sig op vest for Hvolsfjæld, ud for hvis nordvestlige hjørne **•Öldugröf** eller, som stedet nu i almindelighed kaldes, **•Öldubotnar** dannes. Her findes i sletten en bred fordybning, omtrent som en lav grusgrav, hvorfra flere rævner udstrækker sig i forskellige retninger; den største af disse er den omtalte kløft (**•alda**), der af mange, dog vist uden tilstrækkelig grund, anses for et gammelt

¹⁾ hvoll, ældre hváll betyder „høj“ og er egenlig det samme ord som det nu så almindelige höll. — Ved gården Storolvshvol findes en „þinghóll“ og „Gálgaklettur“, navne, af hvilke i al fald det sidste minder om senere tids tingvæsen. I følge A. M. var þinghóll navnet paa en hjåleje fra Hvol (=: Storolvshvol), hvis første bebyggelse folk ikke erindrede. — Storolv skal ligge i højen Kornhúsahóll (antikv. indb.).

²⁾ I en Dufpakshóll skal Duvtak ligge (antikv. indberetn.).

³⁾ et ord, der oprindelig betyder en bølge, og som, når det bruges med overført betydning, ellers i almindelighed betegner en sandbanke e. d. l.

åleje, på grund af dets skuffende lighed med et sådant; en anden af rævnerne fortsætter sig endnu noget længere nord på for derefter at tabe sig i sletten.

Storolvs søn var den stærke Orm Storolvssøn, hvis bedrifter, om end kun bevarede i en meget udsmykket fortælling, dog med særlig fornøjelse erindres. Ormsvold (Ormsvöllr) er nu navnet på en lille gård syd for Storolvshvol, der for et halvt hundrede år siden er bygget på den jævne lille slette, der bar samme navn, og som i følge sagnet er bleven slettet, ved at Orm med sin le slog alle tuerne af den; dyngerne, som skal være fremkomne ved, at Orm stablede tuerne op i sådanne, ses derimod ikke, uagtet man i følge fortællingen »ser sporene af alt dette end i dag« (sér þessa alls merki enn í dag) ¹⁾.

En miles vej nord for Storolvshvol omtrent lige over for Hov ligger tæt ved Rangå Völl (Völlr, egl. Vold o: slette), ligeledes først bolig for en af Ketil hængs sønner (Helge); i følge Nj. boede Mörd gigja og hans datter Unn her ²⁾.

Lidt højere oppe, hvor Fiskå falder i Rangå, ligger en høj Hestatingshol (Hestapingshóll) ³⁾, som man udpeger som stedet for Gunnars og Torgejr Starkadssøns hestekamp (Nj. 267 ff.). Højen har rimeligvis før været rund; nu er dens nordlige halvdel bortskåren af Rangå, der tidligere har løbet tæt under højen, men for nogen tid siden har kastet sig mere mod vest, så der nu ligger en bred øre imellem; navnlig øst, men også vest under højen er en flad lille slette.

Øst for Hvolfsfjeldet dannes gradvis overgangen til Fljotshliden, i det denne mod vest bliver efterhånden lavere og begynder at opløse sig i bakke drag. Den sidste gård i Hvolhrepp, før man kommer ind i Fljotshliden, er Brekke (Brekkur); »undir Brekkumboede Herjolv, en af Ketil hængs fem sønner. Han ejede i følge Eg. (s. 45) land i Fljotshlid ind til hvor Baugs landnam begyndte og ud til Hvalslæk (Hvalslækr); dette udtryk er for så vidt unøjagtigt, som det indbefatter mere under Fljotshlid, end man almindelig forstår herved ⁴⁾ — i Ldn. siges også, at Baug »nam

¹⁾ Den antikv. indberetn. gætter på to høje, der skal findes dér på sletten.

²⁾ Helges dattersøn hed Oddbjörn; »við hann er kent Oddbjarnarleiði« (Ldn.), Esk. har: »er Oddbjarnarleiði er við kennð« — om dette stednavn mangler oplysning.

³⁾ noget uklart afsat på kortet.

⁴⁾ Dog bruger Krætn. (s. 14.) et lignende udtryk, i det sagaen lader Vetrilide på Brekkes drab finde sted i Fljotshlid.

Fljótshlíð alla —; men ellers er det nøjagtigt nok; •Hvalslekr• er nemlig upåtvivlelig den lille bæk, der nu hedder •Hvolsgil•, som løber i sydvestlig retning mellem Hvolsfjæld og en sydøst herfor liggende hals Moshvolsås, og tilsidst taber sig i mosen nordvest for Duvtaksholt. Herjolvs sønnesøn var Vetrilde skjald, som Tangbrand dræbte på grund af en nidvise, han havde skrevet om ham. Forbi Brekke har fra Tværå strakt sig en ophøjet vej (gammel •bro•), som har fortsat sig op over bakkerne bag om Hvolsfjæld i retning mod Hov — måske et minde om, at den nærmeste strækning nord for Tværå tidligere har været uvejbar på grund af sumpe ¹⁾.

Vestligst i Fljótshliden (Fljótshlíð) på skråningen af en mindre højde, med udsigt mod syd: over en grøn slette, over Tværå og Landørnes ensformige flader, bag hvilke i klart vejr de karakteristiske Vestmanøer ses hæve sig op af havet, — ligger Bredebolstad (Breiðabólstaðr), kirkested og præstegård i et af landets anseligste kald og selv en betydelig ejendom. Her forefaldt i Sturlungetiden en kamp mellem medlemmer af Oddaverje- og Haukdæleætten, i det Loft (Povlssön) biskopssøn med en betydelig skare folk og ledsaget af flere af sine frænder fra Odde angreb Björn Torvaldassön her, der med sine folk havde forskanset sig syd for kirken — denne ligger tæt sydøst for gården —; her faldt Björn, men de nærmeste følger af denne kamp blev dog snarere til gunst for Haukdælerne end for Oddaverjerne (Sturl. I, 246—48) ²⁾.

Fljótshlidens vestlige grænse synes i oldtiden at have været den samme som nu; det hedder nemlig i Ldn. (s. 285—86) om Baug, at han tog hele Fljótshlid ned forbi (ofan um) Bredebolstad, indtil Hængs landnam, der netop endte ved den bæk, som falder •uden for• Bredebolstad. Kort øst for Bredebolstad ligger i skråningen de tre gårde Sámsstad (austustu-, mið- og vestustu-Sámsstaðir) ganske tæt ved hverandre og upåtvivlelig oprindelig én jord.

Når man følger vejen op gennem det vest for Bredebolstad liggende Flókastaðagil, der antages at danne grænsen for Fljótshliden, kommer man ind på et lille bølgeformigt højland; fra øst

¹⁾ Om nogle gårde (Bakkabæirnir) syd for Tværå lige over for Odde anføres det udtrykkelig, at Tværå, siden den voksede, har tørret op „kvikændisflóð“ ved at bære sand „ofan á þau og gjört að bestu slægju.“

²⁾ Skönt ingen oldsag bør dog måske Bredebolstad kirkes berømte kalk nævnes; denne, der er udmærket ved en sort plet i bunden, skal være givet kirken af en alvekvinde og viste endnu i forrige årh. på en opsigtsvækkende måde sin lægende kraft.

til vest går en sænkning eller dalstrækning Rjúpubotnar, der indesluttet af forskellige holter og højder, hvoriblandt Vatnsdalsfjæld mod nord. Imod vest åbner denne sænkning sig ud imod den foranliggende Hvolhreppslette på to steder, dels lige imod vest, dels mod nordvest. Rjúpubotnar antages at være de i Nj. (s. 244) nævnte *Gejlastovnar* (*Geilastofnar*), hvorigenennem Gunnar lægger vejen, da han fra Hlidarende begiver sig til vadet ved Hov for der at oppebie sin fjende Otkel og dennes ledsagere. Det naturligste vilde være at vælge den vestlige nedgang, hvorfra man ser Hov hinsides sletten.

Set nede fra sletten danner hele strækningen mellem Fljotshliden og Trihyrning tilsyneladende et sammenhængende højdedrag, hvoraf da den del, hvorunder Völl og den lidt nordøstligere gård Ågilsstad (*Árgilsstaðir*) står, er det før omtalte Ågilsstaða- eller Vatnsdalsfjæld¹⁾. Nord for dette og Trihyrning løber Fiskå (*Fiská*) dannende den sydlige begrænsning for den lange smalle tunge Krogen (*Krókr*) eller som Ldn. kalder den Holmslandene. »Hólmslönd öll» toges af Rolv rødskæg, som boede på Fors; hans søn var Torsten rødneb, som boede der siden. Torsten var en stor blotmand, han blotede fossen, og alle lævninger skulde man kaste deri; den nat, han døde, styrtede hans utallige får i fossen. Den oven nævnte gård Fors må være den, der nu kaldes Rødnæbsstad (*Rauðnefstaðir*) østligst i tungen, og fossen, Torsten ofrede til, antages overensstemmende hermed almindelig at være en foss i Fiskå tæt ved tunet paa Rødnæbsstad²⁾.

Midtvejs i tungen, omtrent en mils vej øst for Fiskås udløb i Rangå og lige saa langt vest for Rødnæbsstad ligger gården Reynefell (*Reynifell*). Når det mellem egnens beboere ofte behandlede spørgsmaal er kommet på bane, hvor gården Holt, Høskuld Njálssøns bolig, har ligget, har den almindelige mening været, at det måtte være en af de to gårde Reynefell eller Vatnsdal, navnlig fordi at alene fra disse to af egnens gårde falder den naturlige vej til Fljotshliden og en del af Landærerne forbi

¹⁾ Vatnsfell kaldes det i Ldn. efter en lille sø, der findes oppe på fjældet.

²⁾ Større fosser findes dog i Rangå (fosserne i Fiskå ere alle ubetydelige); den øverste af disse giver nu gården Foss hinsides åen sit navn, men i følge Kelde sognebeskrivelse skal denne af nogle kaldes Rauðnefstadafoss, hvorfor man kunde forledes til at søge blotfossen her — det er dog neppe rimeligt; bestemmelsen om de daglige madlævninger, der skulde kastes i fossen, synes at forudsætte, at denne må have været umiddelbart ved gården.

Sámsstad, og i Nj. (s. 509—10) fremhæves udtrykkelig, at Hóskulds vej til og fra Bergtorshvol lå forbi gærdet på Sámsstad (um-garð á Sámsstöðum). Uheldigvis er man i lige så stor forlegenhed med hvor Starkads gård **Trihyrning** (undir Þrihyrningi) har ligget, og også med hensyn til den gætter man fornemmelig på Reynefell. Ved første øjekast er den sidste hypotese unægtelig fristende, da gården ligger lige under Trihyrnings midterste tinde, kun ved et holt eller en lav højde, Reynifellsalda, og ved den lille Fiská adskilt fra selve fjældet. Men den omstændighed, at Reynefell ligger i Rolvs landnam Holmslandene, medens derimod Starkads bedstefader Torkel bundenfød besatte et derfra forskelligt land-område — han tog land, siger Ldn. s. 285, omkring Trihyrning, og boede dér under fjældet —, taler stærkt herimod. Desuden har Reynifellsalden aldeles karakteren af et skaldet holt, så at navnet på gården Holt, så fremt denne antages at have ligget her, bliver let forklarligt. Når dertil kommer, at Holt, hvad i det følgende skal påvises, ikke vel kan antages at være Vatnsdal, er det næppe for dristigt at opstille som den sandsynligste formodning, at Reynefell er Nj.s Holt ¹⁾.

Med temlig sandsynlighed kan det vel antages, at **Hrappstad** (Hrappstaðir), hvor Tråen Sigfussón skaffede den uværdige Hrapp bolig efter at have ført ham med fra Norge (Nj. 443), har ligget på den såkaldte Hrappstadatange (Hrappstaðatangi), et græsgrøt, bredt næs, der skyder sig frem i Fiská noget øst for Reynefell, mellem denne gård og Torlejsstad (Þorleifsstaðir). Rigtignok lever der nu ingen tradition herom, men her findes tomter og mange gamle gærder og indhegninger ²⁾.

Bag om Reynifellsalda kan man passere langs Trihyrning og

¹⁾ Det vil ses, at Reynifellsvad, vest for Reynefell, tæt neden for Reynifellsfoss — endnu det sædvanlige kirkevad til Kelder — da med en vis sandsynlighed kunde antages at have båret navnet Holtsvad; men at det dog næppe har været tilfældet, og at i al fald Nj.s Holtsvad ikke er at søge her, er tidligere udviklet.

²⁾ A. M. kalder stedet Hrappstaðir i Smiðjunes i Þorleifsstaða land, fremhæver tomterne og beretter, at her i følge almindelig antagelse tidligere skal have stået en gård. Allerede det oftere omtalte i A. M. indlagte kvartheft om ødegårde i «Åverjahrepp» sætter stedet i forbindelse med Njáls Sagas Hrapp; beretningen begyndes med følgende meddelelse (retskrivningen normaliseret): Á millum Þorleifsstaða og Reynifells við Fiská eru nefndir Hrafnstaðir (ei ólíkara að Hrappstaðir heiti, þar Níala nefnir bústað Hrapps því nafni.

kommer derpå ind i den lille græsgroede Engedal (Engidalr), der adskiller Vatnsdalsfjældet fra Trihyrning. Sydøst under fjældet står gården Vatnsdal (Vatnsdalr), til alle sider omgivet af højder og holt, beliggenheden er ikke uden ejendommelig skønhed, men ensom og indelukket. Vatnsdal har man været meget tilbøjelig til at gøre til Holt. Rigtignok må fjældet, hvorunder gården står, synes for stort til en sådan benævnelse, men til gengæld forekom beliggenheden så særdeles passende. Fra Sâmsstad til Vatnsdal er c. ½ times ridt, fra Vatnsdal til Reynefell c. 20 minutters; for begge disse gårde ligger som omtalt den naturlige vej forbi Sâmsstad, men Vatnsdal ligger nærmest, kan på en måde betragtes som nabogården, og af fremstillingen i Nj. af Hösकुlds drab, hvor der (s. 513) fortælles, at fårehyrden fra Holt fandt Hösकुlds lig samme aften, som denne var bleven dræbt tæt ved Sâmsstad, skulde man formode, at de to gårdes jorder næsten måtte støde sammen. Dog er afstanden mellem Sâmsstad og Reynefell ikke større, end at Reynefellsfårehyrdens optræden i nærheden af Sâmsstad meget vel lader sig forklare, uagtet hans færden dér daglig falder mindre naturlig. Men foruden at navnet Holt om Vatnsdal vanskelig lader sig forklare, kommer hertil, at man næppe kan finde noget andet sted for gården •undir Þrihyrningi• end netop Vatnsdal. Rigtignok står fjældet i nogen afstand fra gården og hinsides dalen, men på det af Torkel bundenfod tagne område er der næppe nogen anden bebyggelig plet end Vatnsdalsgårdens nærmeste omgivelser med den tilhørende engstrækning Engedal; om ødejorder her i dalen eller en tidligere bebyggelse på et andet sted her i nærheden ved man intet. At netop gården Vatnsdal har været sagaernes •under Trihyrning• bestyrkes også i høj grad ved BSnf., der fortæller (s. 11), at Torkel bundenfod tog land •omkring Trihyrning og boede der under fjældet, syd for dette (ok bjó þar undir fjallinu sunnan)•¹⁾. — Fra Vatnsdal fører vejen til Sâmsstad i sydsydøstlig retning over højtliggende hedestrøg, hvorfra man til højre har udsigt til den indre del af Rjúpubotnar; efter at være kommen noget over halvdelen af vejen får man til højre hånd en mose, til venstre og foran et højdedrag; i fordybningen herunder — i nordlig retning fra Sâmsstad — påvises stedet for Hösकुlds drab, der passer ganske godt til sagaens ord, at Lyting og hans brødre lurede på ham •norðr frá garði i

¹⁾ Også den antiky. indberetn. (1820) udtaler, at det må være Vatnsdal, der forud er bleven kaldet „under Trihyrning“.

gróf nakkvarri-, kun ligger stedet noget langt fra gårdene Sámstæd, mindst 10 minutters vej. Disse ses først noget senere, længere nede på liens skråning; forbi dem fører vejen, og derpå gennem det såkaldte Raftagil (Raptagil) tæt øst for Bredebolstæd.

I det foregående er flere gange nævnt Trihyrning (Þrihyrningr), et fjæld, der fortjænte nærmere omtale, selv om det ikke spillede den rolle i Nj. som tilfældet er. Det hæver sig pyramidalsk i vejret til en højde af næsten halvtredje tusend fod og bliver endnu mere kendeligt ved, at det for oven ender med tre spidser eller horn — i det pyramidens oprindelige spids kan tænkes uregelmæssig afhugget —, hvad der har skaffet fjældet dets navn. Til dels imod nordøst, men navnlig imod sydøst og øst strækker sig ned for fjældet en ås eller hvælvet fjældryg, de såkaldte **Trihyrningshalse** (Þrihyrningshålsar), der udgør en del af en sammenhængende fjældstrækning, der når helt øster på til Tindfjallajökul, og under hvis sydskråning landskabet Fljotsblid ligger. Trihyrningshalsene er græsgrøede, men af de skove, hvorom Nj. taler, findes nu intet spor. Da Torgejr Starkaðssøn vil angribe Gunnar hjemme på Hlidarende, stævner han Torgejr Otkællssøn til at møde sig på Trihyrningshalse; her rider de tilsammen ind i nogle skove og lægger sig til at sove, men opdages af Njåls færehyrde og skræmmes af Njål tilbage til under Trihyrning. (Nj. s. 317 fig.). At de har valgt vejen oven for bygden over halsene eller fjældstrækningen har vel været for ubemærkede af alle at kunne komme bag på Gunnar¹⁾; det besynderligste er, at de just skulde opdages af færehyrden fra Torólvsfell (Þórólfsfell), da denne gård ligger en del østligere end Hlidarende; man må vel altså antage, at de har skjult sig i nærheden af denne gård for at afvente et belejligt øjeblik til overfaldet. — Trihyrningshalse nævnes også gentagne gange i anledning af Floses overfald på Bergtorshvol (Njålsbranden).

Efter Njålsbranden rider Flose med alle deltagerne i brandstiftelsen op i fjældet Trihyrning — i en dal, som siden er kaldet **Flosedal** (Flosadalr) tilføjer den ny udg. af Nj. efter håndskriftet B. — og skjuler sig dér, medens der alle vegne søges efter dem, og herfra ser de alle folks rejser herredet over (s. 681—82). Denne dal, der endnu har bevaret sit navn, er en langagtig, flad, noget dyb indsænkning, der ligger mellem det østligste og vestligste

¹⁾ Måske også den gang vejen over Trihyrningshalse til Fljotsbliden var mere brugt end nu (Sml. Sv. Povlssöns vej).

horn, medens derimod det bredere nordvestlige danner en dækning for dalen ud imod Rangåvoldene; den ligger næsten vandret oven på fjældet skrånende ned mod sydøst; der skal være græs i dalen, og man skal kunne føre heste derop. Dalen har frembudt et ypperligt skjul, og et bedre udkigssted over den flade bygd til alle sider skal man næppe kunne ønske sig; fra Trihyrning ser man, siges der, ud over 18 herreder eller landskaber. — I det for en del grønklædte fjæld vises højt oppe under det midterste horn en ubetydelig indsænkning eller klippehule i den stejle fjældvæg, der kaldes Flosahellir (Flosehule)¹⁾; ikke langt herfra öjner man, ligelodes højt oppe, en grøn græsplet i fjældlien, benævnt Flosatorva (Flosatorfa).

Sydvest for Brødebolstad, lige ud for gården Nup (Núpr), ligger en afgang med græs og marehalm bevokset strækning Lambø (Lambey); tidligere løb Tværå snart nord, snart syd for denne; nu begrænses den kun mod syd af åen. Lambø udgives almindelig for et af de ofte forekommende gamle tre hreppers ting. Som tingsted synes Lambø temlig tidlig at være benyttet; således nævnes Lambeyjarþing allerede i annalerne ved midten af det 14de årh. i anledning af en her fældet dødsdom, hvis eksekution havde til følge, at hirdstyreren Sméd Andrésön lod ophavsmanden halshugge i Lambø²⁾; indtil det 17de årh.s udgang stod her en gård af samme navn.

Langs Fljotshliden, neden for de i denne stående gårde, løber fra øst til vest den brede og vandrige å Tværå (Þverá). Det er allerede tidligere nævnt, at denne nu hovedsagelig optræder som en arm af jøkelalven Markarfljótt, der i sydvestlig retning kommer ned fra heden øst for Fljotshlid og derpå mod sydvest og syd langs Øfjældsøklen og Øfjældenes nordlige og vestlige affald søger udgang i havet. Tværå, samt Markarfljots øvrige forgreninger Affaldet og Ålarne, der brede sig over Landørne, har derfor,

¹⁾ Ifg. Ísl. Þjóða. II, s. 92 skal denne hule have fået sit navn, fordi Flose, medens hans mænd var skjulte i Flosedal, selv opholdt sig her; her efterlod han en guldkieste, men knyttede dertil den bestemmelse, at kun den skulde få gavn af dette gods, som var opkaldt efter ham, men ingen anden (nu bruges navnet Flose nemlig ikke, rimeligvis på grund af den til det knyttede betydning — letfærdig person e. d. l.). En bonde prevedede at nå rigdommene, men så kun løvblade i kisten, der dog senere viste sig at have været guld.

²⁾ Flatb. III, s. 565—66.

ligesom i endnu højere grad Markarfjot selv, jøkelelvenes sædvanlige karakter; de tiltage i dybde og strømhastighed om somren og er i denne henseende hyppige og pludselige forandringer undergivne; der findes ingen bestemte vadesteder, men disse veksler idelig, efter som strømmen graver sig; man må derfor ride sådanne år efter »bruddene» (brot; vælge vadestederne »eptir brotum», d. v. s. dér hvor man af strømmens brydning ser, at vandet i det øjeblik er lavest). Dog gælder dette langt mindre om Markarfjots foreninger og navnlig Tværá end om hovedelven selv, da det er så forskelligt, hvorvidt tilløbet fra denne til hine er stort eller ringe. Forholdene, som de nu er, kan dog, hvad Tværá angår, ikke være de oprindelige. At denne å endog til dels i løbet af dette århundrede har forandret karakter, fremgår af flere af de vedkommende sognebeskrivelser (alle fra c. 1840). Bestemttest udtrykker sognebeskrivelsen for Odde sogn sig: »Tværá, som fordem var meget smal og ubetydelig, er nu en bred færgeå (ti næsten alt vandet, som var i Markarfjot, løber nu i den), hvorved den skader alle de jorder, den når til.»

Sognebeskr. for Indhviden, som siger: »Tværá den større har meget forandret sig med hensyn til størrelse og vandrigdom, hvorved der er sket stor skade, når det såkaldte Markarfjot er faldet i den, medens den ellers ikke er så farlig«, — antyder allerede det foranderlige i Markarfjots forening med Tværá. Det samme fremgår endnu tydeligere af ordene i sognebeskr. for Bredebolstad: »Når vandløbene stiger, og når Markarfjot falder i den indre del af den (o: Tværá), som ofte sker, måske mange år i træk — bliver den overmåde vandrig og hyppig ufarbar for ridende. Når intet ligger i den af Markarfjot, og når regnetid hersker, fører den derimod kun ringe vandmængde og kan på de fleste steder passeres.»

I sognebeskr. for Storolvshvol og Siglevig endelig — der dog i udtrykkene er mindre nøjagtig — siges det ligefrem, at Markarfjot og Tværá ikke altid er forenede: »Tværá er en meget betydelig og foranderlig strøm, dens kilder er inde på avretten mellem Fjotshlid og Øfjældsjøkel ligesom Markarfjots; disse storstrømme falde den ene i den anden eller skilles fra hinanden, eftersom de kaste sig, hæve eller sænke deres leje, og eftersom vinden blæser.»

Af fremstillingen i oven nævnte sognebeskrivelser tør man dog næppe slutte mere end, at Tværá en gang i begyndelsen af dette århundrede, måske som følge af Øfjældsjøklens udbrud

1821—22, har fået et ualmindelig rigt tilløb fra Markarfjot, hvorved dens flodsæng er bleven udvidet og i højere grad end før omdannet til at tjæne som afløb for en del af Markarfjots vand. Så vel af skriftlige angivelser som af ældre kort ses det desuden, at Tværa allerede tidligere har stået i forbindelse med Markarfjot. Sv. Povlsson anfører således i sine dagbøger (1795—97), at nu i nogle år har en stor del af jøkelelven Markarfjot taget sit løb gennem den langs Fljotshlidbøjgden flydende Tværa (etsteds udtrykkelig nævnt Store Tværa)¹). Og den 1841 afdøde amtmand Bjarne Thorarensen, der er født 1786, og hvis personlige kendskab til Hlidarende og egnen dér må hidrøre fra årene 1789—1803, beretter (i en beskr. af Gunnars høj ved Hlidarende, AnO 1847), at Markarfjot fra begyndelsen af det sidst forløbne (18de) årh. til dels og undertiden helt har kastet sig over de sletter, der ligge mellem Fljotshliden (fjældstrækningen Þrihyrningshálsar) og Øfjældene og således forenet sig med Tværa.

Hvor gammel forbindelsen mellem Tværa og Markarfjot er, lader sig dog vanskelig afgøre. Det ældste kort, på hvilket man finder en forening af disse elve angivet, er det af S. Mgns. Holm 1777 tegnede²); de ældre kort har de to elve fuldstændig adskilte. At dette har været det oprindelige forhold, anses i almindelighed for selvfølgeligt, og meget taler unægtelig derfor. Allerede Tværas navn tyder hen på, at den fra først af har været opfattet som en selvstændig å, og at den ikke har været noget betydeligt vandløb, viser navnets overordenlig sjældne forekomst i den ældre litteratur. Tværa nævnes hverken i Nj., Bsk., eller Sturl., kort sagt næppe andetsteds end i Ldn., hvor navnet forekommer to gange. Også den omstændighed, at alle de større gårde i Fljotshliden (indtil Eyvindarmule østligst, denne indbefattet)

¹) Dagb. III, s. 246—47, 266—67. På først nævnte sted omtaler han Tværa i anledning af nogle lævninger af en tidligere tids skov, som ved denne elv var bragte for dagens lys, og beretter herom, at i bredderne af denne å brække årlig hele træer af en gammel birkeskov løse ved elvens omvæltninger, en del heraf så tykke som et menneske, med bark på, men for det meste ganske rådne, dog syntes et enkelt stykke urådnet, træerne lå under et tre alens lag sandgrus, horisontale. — Forf. gætter på, at dette kan være en ved vulkanudbrud fra Øfjældsjeklen begravet skov.

²) På et af Sv. Povlsson 1795 optaget kort, der ledsager en af ham forfattet, særdeles interessant beskr. af de isl. isbjerge (hidtil utrykt, ny kgl. saml. 1094 b.) er forbindelsen ligeledes angivet.

har en del af deres land liggende syd for Tværå, kan bidrage til den formodning, at åen på landnamstiden har været langt ubetydeligere end nu.

Men påvisningen af Tværås oprindelige udspring og dens leje som selvstændig å er imidlertid forbunden med mange vanskeligheder. De to steder, hvor Tværå omtales i Ldn., siger ikke meget: S. 282 nævnes Tværå som sydgrænse for Ketil hængs besiddelser mellem Østre Rangå og bækken vest for Bredebolstad; s. 289 siges der om landnamet i Landørne, at det indbefattede landet mellem Markarfjot og Rangå, »hele øsvejen op til Tværå»; af denne sidste angivelse lader sig dog måske formode, at Tværå alt da løb langs med hele Fljotshliden fra dennes inderste (østligste) del af. Således fremstilles eller antydes allerede Tværås løb på de ældste kort, der giver oplysning om denne å. Det ældste kort, der kan anses som en art specialkort over Island, er det i Ortellii atlas indeholdte, der er tegnet af A. S. Vedel, naturligvis efter islandske meddelelser (man antager fra biskop Gudbr. Torlakssön)¹⁾; dette kort er dog så ufuldstændigt og unøjagtigt, at intet kan bygges på dets angivelser, hvad enkeltheder angår. Den omstændighed, at Tværå helt mangler på kortet, kan man således ikke tillægge nogen betydning, uden måske den, at åen da ikke har været så særdeles betydelig. — Det næste kort i rækken, et af biskop Theod. Thorlacius efter biskop Gudbr. Torlakssöns målinger tegnet, synes derimod forholdsvis pålideligt, også hvad enkeltheder angår²⁾. Her ses Tværå løbende langs Fljotshliden med udspring inde på avretten nordøst for denne bygd, så at dens løb først bliver sydvestligt, en tid lang omtrent parallelt med denne del af Markarfjots, derefter, i bygden, vestligt, hvor den i følge fremstillingen må tænkes at have haft retning og, væsenlig set, leje som nu. — Et sådant udspring og løb for denne å er med endnu større tydelighed angivet på de Knoffske kort (og de fra disse stammende, f. eks. kortet i E. O. og i Olavii

¹⁾ Se herom: Wegener, hist. Efterretninger om Anders Sørensen Vedel. s. 146, 281—32.

²⁾ Af kortet forekommer to i størrelse og udstyring noget forskellige eksemplarer. Det ene eksemplar (i det kgl. bibl.) er tegnet 1668, til venstre for nedan holder en islandsk mand og kvinde i nationaldragt det islandske våben; det andet (AM. 379, B. fol.), hvor det islandske skjold holdes af to örne, er dediceret til Kr. V (dette omtales af Eggers: phys. und stat. Beschreibung von Island. Kph. 1786, s. 302).

Reise). — Utvivlsomt er der dog nogen unøjagtighed i disse korts angivelse af Tværá's udspring; der lader sig nemlig næppe påvise nogen kildeflod for Tværá på bemældte avrett. I den nordøstligste del af Fljotshlidens avrett, en strækning almindelig kaldet Grönnefjæld (Grænafjall), beliggende vest for Markarfjot, findes vel en lille å Tværá, men denne — der efter at have gennemløbet en snæver dal styrter sig ned i en dyb fjældkløft for derigennem at søge ned til Markarfjot, som den forener sig med længe før denne elvs indtrædelse i bygden, medens dens løb endnu er indsnævret af et trangt klippeleje — har aldrig kunnet have nogen anden retning eller stået i nogen som helst forbindelse med den fra bygden kendte, oft nævnte Tværá¹⁾.

Neden for Tværá på avretten er en anden lille å (Gilså), der ligeledes falder og øjensynlig altid har faldet i Markarfjot; derpå kommer Torolvså, som nu vekselvis falder i sydlig retning lige ud i Markarfjot, eller mod sydvest, ud i Tværá, hvis inderste kilde den er, når intet af Fljotet falder deri. Har denne lille å virkelig været Tværá's oprindelige kilde, må det højlig undre, at den optræder med et særligt navn.

Dels vanskeligheden ved at påpege Tværá's oprindelige udspring, dels egnens naturbeskaffenhed, dels endelig — og det måske ikke mindst — ønsket om at finde en forklaring af Nj.s fuldstændige tavshed angående denne strøm og komme til en forståelse af flere af sagaens noget besynderlige angivelser, har imidlertid skabt en, i omegnen så at sige almindelig antaget hypotese om Tværá's tidligere løb, der vel må synes meget dristig, men som dog fortjæner at kendes. I følge den skulde Tværá oprindelig først være opstået omtrent midt i Fljotshlid tæt vest for Hlidarende, hvor nu en lille å *•Tværá•* eller *•Lille Tværá•* styrter sig ned fra lien og falder i den større å af samme navn; derimod skulde de østligere i lien (hliden) værende smååer den gang have søgt sig en egen vej gennem Landserne til havet. Dette bygger man dels på, at man mellem den *•oprindelige•*

¹⁾ Oplysning angående den lille Tværá *•på avretten•* — med hvilket tillæg man til adskillelse fra de to andre (se det følgende) kan benævne den —, samt desuden forskellige vink angående den i det følgende fremsatte hypotese om det oprindelige løb af *•Tværá•* i bygden. skyldes skriftlig meddelelse fra pastor Skule Gislessón på Bredebolstad i Fljotshlid. — Navnet Tværá er overhovedet et jævnlig forekommende navn på små åer, hvis retning ligger lodret ned mod større vandløb.

Tværå og strækningen øst herfor mener at kunne spore lævningerne af et tidligere vandskel, dels på, at navnet på en af de østligere åer i lien »Blejkså» (Bleikså) — med hvilken da de øvrige af den østlige afdeling skulde have forenet sig — genfindes i Landeærne som navn på et halvudtørret åleje, ligesom også andre spor rundt om i Landeærne viser de store forandringer, som vandløbene her ere undergåede.

For at forklare forholdet med Fljotshlidens vandløb, som det viser sig i det 18de årh., antager man da, at Markarfjot længe før den tid — f. eks. i det 16de årh., som man af visse sagn mener at kunne slutte, — skulde ved at gennembryde det oven nævnte vandskel have fuldendt foreningen af Fljotshlidens østlige og vestlige vandløb; til hele den herved opståede langs Fljotshliden løbende å (egl. elvearm) måtte da navnet Tværå naturlig udstrækkes. Men senere skulde så Markarfjot igen for en tid have afbrudt den ved denne lejlighed dannede forbindelse med Tværå og have trukket sig tilbage til sit gamle leje; Tværå derimod beholdt den ved Markarfjot én gang givne udvidelse, løbende langs hele Fljotshlid, fra dennes inderste del, men kunde fra nu af kun få sit tilløb fra liens små vandløb. Således var Tværås løb i det 18de årh.; Bj. Thorarensen går endogså, i sin oven nævnte lille afhandling, ud fra, at forholdet allerede i sagatiden var således; at det i al fald ved begyndelsen af det 18de årh. længe uforandret havde været således, tør man vel slutte af den lejlighedsvis bemærkning i A. M. om Hlidarende, at gården ejer land »syd for Tværå»¹⁾.

Tør man ikke følge den oven for fremstillede hypotese om »Lille Tværå» som Tværås oprindelige kilde, som navnlig Ldn.s omtale af Tværå og manglen af enhver (direkte eller indirekte) efterretning om Markarfjots gennembrud af vandskellet gør betænkelig, bliver der næppe andet tilbage end at antage, at Markarfjot allerede før landets bebyggelse har givet Tværå sin historisk kendte karakter af en langs hele Fljotshliden flydende å (eller elvearm), som optog alle de fra lien kommende smååer, uden at dog nogen af disse særlig kunde anses som dens kilde, men at Fljotet derefter i en lang periode har holdt sig borte fra Tværå, hvorved denne svandt ind til et mindre betydeligt vandløb. Således må da forholdet tænkes at være hele sagatiden igennem, og først senere er

¹⁾ I øvrigt giver A. M. intet til oplysning om Tværås løb eller beskaffenhed.

da en forbindelse mellem denne å og Markarfljot genindtrådt, hvorved Tværå efterhånden skiftede karakter, afgørende først dog ved gennembruddet af Djupos.

Når man fra Bredebolstad passerer den sædvanlige vej ind i Fljotshlid langs Tværå med lien paa venstre hånd, når man efter et kort ridt **Grjotå** (*Grjóttá*), en lille bæk (alle åerne i Fljotshliden er nemlig ualmindelig små), vest for hvilken gården af samme navn ligger lidt højere oppe, tæt ved flere andre både øst og vest for åen. På Grjotå boede den fra Nj. bekendte Tråen Sigfussón; om ham minder endnu et par stedsnavne her. Neden for tunet, sydøst for gården, hvor lien er forholdsvis lav, men ujævn og fuld af tuer, omtrent som en slags hedemose, strækker sig fra disse højere omgivelser ud i Grjotå, der her gør en bugtning, en lille græsgrøt flade, der kaldes »Práinsbugr». Åen svarer til sit navn, dens leje og bredder er fulde af større og mindre sten og klippeblokke. Oven for gården, nord for denne, findes i tunranden spor af en gammel, omtrent firkantet, ikke stor indhegning eller omgærdet plads, der kaldes »Práinsgerði»; den ligger temlig op-højet. I Nj. (s. 486) fortælles, at Tråens lig efter kampen ved Markarfljot førtes til Grjotå og højlagdes dér; men om højen ved man nu intet¹⁾.

Lige over for Grjotå ligger øst for åen gården Tejg (*Teigr*) med tilhørende kirke; i kanten af den ophøjede vej (*stétt*) ved indgangen til kirken findes en temlig betydelig runesten, et par alen lang, forholdsvis smal, af ret køn polygonisk form, med indskrift på de to sider²⁾.

Øst for Tejg ligger gården Heylæk (*Heylækr*); her skal der i tunranden findes en fladere strækning, der kaldes *Akratúnga*. Navnet (hvis det ellers er pålideligt og af nogen ælde) henleder tanken på det i Nj. på to steder nævnte **Akratunga**. Den ene gang navnet forekommer i sagaen (s. 244) siges der, at Gunnar, da han agtede sig til vadet ved Hov, red fra Hlidarende tværs over Akratunge og så til Gejlastovnar o. s. v. Denne angivelse lader sig vel forlige med beliggenheden af det nu »Akratúnga» benævnte

¹⁾ Dog nævner Povl i *Ákværn*, at der i tunet på Grjotå er en plads (*reitr*), som kaldes *Práinsreitr*, og at i følge gamle sagn skal Tråen dér være højlagt.

²⁾ Til Dörringen i Tejgs kirke knytter sig et af de ofte genkommende sagn om hemmelighedsfuld oprindelse — den skal være tagen i en opbrudt høj.

sted. Når derimod (s. 165) Halgerd fortæller Tord løsingeson, at Brynjolv roste er nede i Akratunge, hvorpå Tord rider ud af tunet på Hlidarende og derpå ned i Akratunge, han og Brynjolv mødtes på vejen, og Brynjolv dræbes, — ligger det nærmest ved Akratunge at tænke sig et sted, der har ligget længere nede end Hlidarende; syd for Hlidarende gård skal Gunnar desuden have haft sine agre (akrar). Dog kunde måske også udtrykket ned- (ofan) bruges om Heylæks beliggenhed i forhold til Hlidarende. Selve navnet Akratunge lader formode, at det har været brugt om en strækning mellem to sammenløbende åer eller bække.

Fra Tejg til Hlidarende ligger vejen over en fast, noget op- højjet grusstrækning Tejgssand (Teigssandr), det før omtalte formodede vandskel, der mod øst har nåt helt op til Hlidarende, mod vest til syd for Bredebolstad, nu på en bred strækning gennembrudt af Tværås til dels tørliggende leje. Man øjner snart Hlidarende (Hlíðarendi) beliggende midt paa den temlig høje skråning, der dog er aldeles græsgrot, ejendommelig ved mange dybe furer eller græsgroede småkløfter i tunet vest for gården, lidt vestligere løber Lille Tværå (Litla Þverá); øst for gården findes en dybere kløft, hvori en lille bæk. Lige for sig har man udsigten mod øst til den indre del af Fljotshliden, der fra Hlidarende af bestandig bliver smukkere.

At Hlidarende var bolig for den fra Nj. så bekendte Gunnar Håmundsson, er allerede oftere omtalt i det foregående. Her dræbtes han efter et heltmodigt forsvar mod overmægtige fjender¹⁾, og her højlagdes han (siddende). I Nj. (s. 370—72) fortælles først, hvorledes færehyrden og en tjenestekvinde, der drev får forbi Gunnars høj, hørte Gunnar synge i højen, og dernæst om et varsel Skarphedin og Gunnars søn Høgne havde, da de en aften på Hlidarende var ude og befandt sig syd for Gunnars høj: højen forekom dem nemlig åben og Gunnar havde vendt sig i højen, så mod månen og kvad en vise; derefter gik de hjem til Hildarende.

Gunnars høj påvises på Hlidarende noget nordøst for gården temlig højt oppe i lien; man træffer her på en temlig stor naturlig høj eller bakke (hóll), hvis højeste del er grønnere og spidsere og vel kunde være menneskeværk; øverst ender højen i en varde.

¹⁾ I Ldn. (s. 291) siges om Gunnars fjender, der anfaldt ham på Hlidarende, at de „fóru um Leiðarskeið“, og i udg. er dette sidste ord skrevet med stort bogstav som et egennavn. Det kan dog ikke være noget stedsnavn, men betyder simpelt hen „på lejdtiden“.

Höjen består mest af grus og sten, dog er den græsgrøt undtagen til dels mod øst. Denne samme høj er det utvivlsomt, som i Eggert Olavssøns tid udgaves fra Gunnars. I den under hans store Islandsrejse holdte dagbog anføres nemlig (Hlidarende 26/8 1756): »Den såkaldte Gunnars høj oppe på holtet nord for gården er en congestus af stene, som de middelmådige varder her ses på landet.» herefter følger en bemærkning om, at höjen ikke kan ses fra bæen, hvilket dog burde være tilfældet, hvis det var Gunnars, — men noget sådant kan næppe udtrages af sagens fremstilling¹⁾.

Fra höjens top har man en glimrende udsigt: til begge sider, mod øst og vest, har man liens skråninger; mod øst afsluttes udsigten ved jøklerne og den syd for disse fremløbende Seljalandsmule; foran sig har man de flade Landøer med deres mange forskellige vandløb, og længst ude havet, hvoraf Vestmanøerne med deres kække takkede klippeformationer hæver sig op lige for beskueren. I følge andre sagn skal Gunnars våben være lagt under en tæt ved höjen stående stor sten.

Hildarende gjaldt tidligere for en udmærket jord og har jævnlig i flere slægtled været bebod af fornemme og velstående folk; som minde om de tider står endnu det bygningerne nærmest omgivende gærde (húsagarðr) tilbage, der er af et usædvanligt omfang: nu står bygningerne kun i dettes forreste del. Tæt østen for det omtalte »husgærde« skal, siger man, Gunnars berømte skåle, hvorfra han så heltmodig forsvarede sig i sin sidste kamp, have stået. Man viser grundvolden af den søndre langvæg med indgang tæt ved østergavlen, grundstenene består af temlig store stenblokke eller kampesten.

¹⁾ Bj. Thorarensen søger i sin omtalte lille afhandling (om Gunnars høj, AnO. 1847) at vise, at denne høj, til hvilken traditionen fra umindelige tider har været knyttet, virkelig er Gunnars høj, og at en formodning om, at den snarere skulde have stået »på de nu ved (Tværås af Markarfjot forårsagede) elvebrud ødelagte stækninger sønden for gården Hlidarende,« kun skulde have dannet sig ved en misforståelse af et udtryk i den ældre udgave af Nj. (om Skarphedin og Högne: at de vare ude »hjá haugi Gunnars suðr frá«, hvor den ny udg. — s. 371 — har det aldeles klare »fyrir sunnan haug Gunnars«). At höjen har været på de flade strækninger syd for gården, er der vistnok heller ingen grund til at antage. Når Jon Olavssøn fra Grunnavig i sin relation om gravhøje m. m. beretter (Antiqv. Annaler II, 183), at Gunnars høj ligger nede på mosene ved Markerflod, beror dette vistnok kun på en hukommelsesfejl — sml. hans beskrivelse af höjen med Bj. Thorarensens og med et hos Bj. Th. (s. 78) citeret ud-sagn af Jon Olavssøn om samme sag.

Øst for gården, på den før nævnte kløfts østlige bred, ses en grøn tue *•Sámsreitr•* (i den antikvariske indberetning fra vedkommende præst 1817 kaldet *•Sámshaugr•*), hvor Gunnars trofaste hund Sámr (*Sámr*) skal være begravet. Efter Nj. at dømme har agerdyrkningen i oldtiden været almindelig i Fljotshliden. Gunnar vender om fra udenlandsrejsen, hvortil han havde forpligtet sig, greben af synet af liens blege agre og slagne tun (Nj. 350), og ved en anden lejlighed (s. 237) fremstilles Gunnar i færd med at tilså sit agerland (*sáöland*). Disse Gunnars agre antages at have ligget på sletten neden for lien, hvor al grønsvær og muld nu er bortskyllet af Tværá; en sådan beliggenhed passer også bedst med sagaens fremstilling på sidst nævnte sted. I følge E. O. (og dagbogen) sås på sletten sønden for Hlidarende endnu ganske tydelige spor (agerfurer) af Gunnars agre.

I en langt senere tid (17de årh.) gjordes igen forsøg på agerdyrkning på Hlidarende, men da anlagdes agrene oven for gården — hvor de endnu påvises —; dette forsøg mislykkedes, så vel som et fra det følgende årh. (18de), da et stykke af tunet indtoges til ager (E. O. s. 948). Til Gunnars højs oven for angivne beliggenhed passer godt Nj.s angivelse, at tjenestefolkene, der drev færene forbi højen, herte Gunnar synge i den; fårestierne fra gården og op på heden eller til græsningspladserne i lien har nemlig netop fra gammel tid ligget forbi denne høj. For Hlidarendes vedkommende — så vel som flere andre Flotshlidsgårdes — ligger dog, som tidligere nævnt, de egenlige sommergræsgange, hvor færene haves i sæter om somren, på de syd for Tværá liggende sletter, og at disse strækninger allerede i oldtiden har tilhørt vedkommende ejendomme, kan ikke betvivles.

På disse sletter må altså det sæter antages at have ligget, hvorfra Halgerds værkstyrer Kol kom, da han dræbtes af Bergtoras huskarl Atle (s. 148—50). Derved bliver det tillige naturligt, at Gunnars færehyrde har lejlighed til at iagttage dennes fjender, Otkel med følge, ride ned langs Markarfljot fra Dal (hinsides denne elv, øst — o: syd — for Hlidarende), hvorefter han hurtig rider hjem for at meddele sin Husbond dette (s. 241—42). Hvor der i Nj. (s. 236—37) berettes om Otkel fra Kirkebæ, at han med sit følge, da han agter sig i besøg til Runolv i Dal, *•stævner øst på til Markarfljot•*, men at hans heste bliver ustyrlige og løber fra vejen op til Fljotshlid, hvor han kommer til at såre Gunnar, der er ved at så korn på sin ager, med den ene spore, må det vel også antages — da det vilde være en unødigt omvej for Otkel at rejse øster på langs Fljots-

hliden —, at vejen har ligget over disse strækninger, skönt Tværå ikke med et ord omtales, uagtet denne å dog i så fald må antages at have været mellem Otkels vej og Fljotshliden eller Gunnars ager. At Nj. ikke kender tilværelsen af Tværå er imidlertid tidligere anført ¹⁾.

Noget øst for Hliden kommer den lille å **Merkeå** (Merkiá), hvortil i følge Eg. (s. 45) Baugs landnam strakte sig ²⁾; i sit løb ned over lien danner den en ganske ejendommelig foss, i det man ser åen øverst i lien, derpå forsvinder den og kommer først frem længere nede, hvor der er en stejl klippe med fire runde i en lodret linje stående huller; ud af det nederste kommer nu fossen, men når der er meget vand i den, skal den styrte ud af dem alle fire.

Fljotshlid fra Hlidarende og indefter kaldes Indhliden (Innhlíð); dette parti er, navnlig fra de noget øst for Merkeå liggende gårde Eyvindarmule (Eyvindarmúli) ³⁾ og Ákværn (Árkvörn), meget smukt. Lien har nu mere antaget karakteren af et fjæld, er højere og klippen træder på mange steder frem, men ellers grønklædt, og med få favnes mellemrum styrter sig skummende bække

¹⁾ Flere eksempler — foruden de alt tidligere anførte — på Nj.s påfaldende tavshed angående Tværå findes s. 148—50, hvor Atle fra Bergtorshvol rider op til Fljotshlid og træffer nogle hinsides Markarfjot hjemmehørende folk, der netop kom fra Hlidarende, og som sagde ham besked om den fra søteret kommende Kol; og endnu mere s. 192—98, hvor der fortælles, at Njålssonnerne drog fra Bergtorshvol og til Fljotshlid og opholdt sig om natten nær ved Hlidarende; næste morgen dræbte de Sigmund og Skjold, ligesom disse mellem to bække havde fundet nogle stodheste, som de var ved at søge efter i lien. Brødrene overgiver Halgerds fårehyrde Sigmunds hoved og begiver sig derpå afsted, indtil de traf folk nede ved Markarfjot, hvem de sagde tidenden og hvorefter de drog hjem. Selvfølgelig taber Nj.s tavshed angående Tværå på oven nævnte steder det påfaldende, hvis man antager hypotesen om Tværå oprindelig kommende fra Lille Tværå. Forudsættes derimod Tværå at have haft sit nuværende løb, bliver det vel rettest at tænke sig Sigmunds og Skjolds drab lige så vel som Kols at være foregået på sletterne syd for Tværå, men at da sagaskriveren, ikke tilstrækkelig lokaliseret, har givet en fejlagtig udmalet skildring af drabestedet.

²⁾ Skulde navnet Fljotshlid i ældre tid kun have omfattet strækningen hertil og gården Hlidarendes navn stå i forbindelse hermed? Skulde selve navnet kunne bruges som argument for Tværås oprindelig forsvindende betydning over for •fljotet•?

³⁾ I den antikvariske indberetning fra vedkommende præst 1817 meddeles, at to brudstykker af en runesten (rimeligvis ligsten) findes i husvæggen på denne gård.

eller småfosse ned over skrænten eller gennem en af de mangfoldige kløfter, hvor endnu hist og her et lille birketræ ses at klynge sig fast, af ualmindelig størrelse og frodighed for disse egne. Udsigten til den grønklædte med de mange hvide bånd prydede li, til dens fortsættelse, det højere, brunlige og mere alvorlige Torolvsvell, derpå til Godalandsjæklen, blå med en betydelig snemængde, der begrænser udsigten mod øst, og til den sneklædte Øfjælds-jækkel med violette sider og fod, der først går fra øst til vest og sammen med de oven nævnte fjælde indeslutter en frisk, grøn dal, og derpå strækker sig mod syd med den smukke top Fagrafell og den lodrette Seljalandsfoss for tilsidst at ende i Seljalandsmule, — frembyder altid, når den fornødne klarhed i luften er tilstede, et herligt syn; men dobbelt skönt er det ved solnedgang, når jekel-rødmen kaster sit skær fra fjældenes sne over hele egnen.

Noget hinsides Ákværn træffer man den lille Blejksá (Bleiksa); øst for denne ligger gården Barkarstad (Barkarstaðir)¹.

Efterhånden som man kommer østligere i lien, indsnævres landet mellem fjældstrækningen mod nord og Øfjælds-jæklen mod syd mere og mere, og i steden for græs kommer nu udelukkende en sten- og grusslette, frembragt og vedligeholdt af Markarfjot, når den i pludselig vækst kaster sig fra sit vanlige leje over mod lien. Man er her nåt til liens ende, dens østlige fortsættelse Torolvsvell (Þórólfsfell) har et langt alvorligere udseende; det er et temlig regelmæssig hvælvet fjæld, med mange kløfter og furer, med fremherskende brunlig tone og med kun sparsomt græs. Den efter fjældet benævnte gård Torolvsvell — om hvilken nu intet vides —, omtales oftere i Nj., da Njál drev denne gård sammen med Berg-torshvål, og på Torolvsvell foregår derfor flere af de i sagaen fortalte begivenheder. Torolvsvell omtales også i Ldn., hvor der (s. 280) siges om den mand, der først byggede her, at han tog land vest for Fjotet mellem to Dejldaráer (milli Deildará tveggja) — med sin søster Asgerds samtykke (at ráði hennar) siges der besynderlig nok, uagtet hendes eget landnam var indskrænket til Markarfjots østside. — Man gætter, men uden sandsynlig grund, på, at gården Torolvsvell oprindeligt har stået vest under fjældet, vest for den lille å Torolvsa (Þórólfsá), der her løber ned mod

¹) I tunet neden for gården vises «Börkshaugur», der dog ikke nævnes i den antikvariske indberetning fra 1817; man har næret en vis sky for at forulæmpe den døde ved gravning; en del hesteben skal imidlertid være fundne i højen.

Markarfljot; men at den så senere på grund af Markarfljots ødelæggelser er bleven flyttet lidt vestligere og op i lien, hvor nu Fljotsdal (Fljótsdalr), den østligste gård i Fljotshlid, ligger. (På det formodede sted for den ældre gård vil man nemlig have fundet spor til gærdebygning.) Sandsynligere er det vistnok, at netop Torolvsa er den sydligste (vestligste) af de to Dejldaråer; derved bliver netop også hele Fljotshliden tilovers for landnamsmanden Baug, der i følge Ldn. «nam Fljótshlíð alla ofan um Breiðabólstað.» Den øvre (nordøstligere) Dejldarå er vel den lille Gilså, der udspringer på avretten øst for Torolvsfell og flyder ned forbi dette til fljotet¹⁾. Om en anden landnamsmand, Sighvat den røde, siges det nemlig i Ldn. (s. 284), at han tog land vest for Markarfljot, Enhyrningsmark oven for Dejldarå og boede i Bolstad. Enhyrningsmark (Einhyrningsmörk) har åbenbart taget navn efter fjældet Enhyrning (Einhyrningr), der hæver sig nordøst for Gilså nær Markarfljot som en skæv kegle med enkelte små spirformede tinder ud til siden; endnu længere mod nord oppe i Fljotshlidsavrettens nordøstligste hjørne, ikke langt fra, hvor åen Hvitmaga (Hvitmagi) adskiller denne fra den nord for liggende avrett Lauvalejte (Laufaleitir), står et andet fjæld Grønnefjæld (Græna fjall), efter hvilket selve Fljotshlidsavretten tager navn helt ned forbi Enhyrning. Stedet for Sighvats gård Bolstad (Bólstaðr) må vel rettest søges under Enhyrning; midt i Fljotshlidsavretten (det såkaldte «Grønnefjæld») skal der nemlig ifølge A. M. i gamle dage have været en gård «Einhyrningr (undir Einhyrningi)», af hvis tomter man endnu 50 år før den tid (1710) havde kunnet se spor; omegnen var imidlertid efterhånden bleven blottet for vegetation og ubebyggelig.

I øvrigt er det værd at lægge mærke til, at også ved omtalen af Dejldaråerne i Ldn. iagttages fuldstændig tavshed om Tværa, hvorimod de snarest synes at betragtes som tilløb til Markarfljot.

Endnu en senere forsvunden gård, nemlig Svertingsstad

¹⁾ I en kleft i Torolvsfell, Møgugil, findes den i E. O. (s. 982) omtalte Møgugilshellir, en hule i kleftens skrænt nogle alen oppe i klippevæggen: indgangen er meget snæver, men er man først kommen ind, bliver hulen så høj, at man til dels kan stå oprejst i den; den er af c. 20 alens længde, skrånende ned ad. Loftet er interessant ved de regelmæssige skjolde og smårygge som af smeltet og derpå stivnet metal. E. O.s fortælling om denne hules ubestemmelige længde må bero på en skuffelse; bunden er, som allerede Sv. Povlsson fremhæver, blødt sand, og ingen sidehule eller dybere liggende gang er at finde.

(Svertingsstaðir) nævnes på dette sted (s. 284) i Ldn.; også den må utvivlsomt henlægges til avretten vest for Fljotet, måske endog højere oppe end Bolstad, til hvilken den vel har været nabogård. På Svertingsstad byggede landnamsmanden Jörund gode et stort hov og henlagde til dette en ubesat strækning øst for Fljotet.

Vest for disse to fjælde (Enhyrning og Grönnefjæld) hæver sig ind i højlandet (østligst i Trihyrningshalsene) den høje Tindfjældejækkel (Tindfjallajökull — med sorte spidser eller tinder). Vest og syd for selve fjældet Grönnefjæld løber den for nævnte Tværá på avretten; den snævre dal oven for Enhyrning og øst for Tindfjældejækkel, hvorigennem den løber, er bekendt af de talrige huler og grotter — af Sv. Povlssön omtalte under navnet *Þverárhellrar*. —, hvoraf de omgivende klipper er opfyldte, hvad der gør dette sted til et søgt bedested og stadig brugt nattekvarter for de folk, der hvert efterår afsøge fjældgræsangene.

Syd for de hidtil beskrevne landskaber af Rangávoldesyssel strækker sig de oftere omtalte *Landøer* (*Landeyjar*) begrænsede af Markarfljot, Tværá og Holsá. Det er flade strækninger, for største delen bestående af udstrakte moser, hist og her også af sparsomt bevoksede sandstrækninger eller af enkelte tørrere græsflader. Ved en fra Markarfljot udgående arm Affaldet (*Affall*) deles de i *Øster-Landøerne* og de bredere og større *Vester- eller Ud-Landøer*. Uagtet den fuldstændige mangel på havne drives dog fra disse egne en del fiskeri med store både, ligesom man også ad søvejen henter en del af sine livsfornødenheder fra handelsstedet på *Vestmanøerne*; landingsstederne forandres efter som søen bryder gennemgange, de såkaldte *led* (*hlið*), i sandrevne uden for; når disse gennemgange lukkes af sandet, siges der at være *leddeløst*, og da ses langt ud i søen uafbrudte brændinger, så man næppe kan ro selv i død sø¹⁾. — I det sydøstligste hjørne af *Vester-Landøerne* ligger den fra Nj. så berømte gård *Bergtorshvol* (*Bergþórshváll* eller, som den nu sædvanlig benævnes, *Bergþóruhvoll*), der allerede i nogen afstand viser sig for den ankommende²⁾.

¹⁾ Den sandede kyst her er det, som undertiden (Ldn. s. 280, anm., Flath. I, 442) findes benævnt *Øsand* (*Eyjasandr*).

²⁾ Gårdens fra sagaen så bekendte ejer er i dette arbejde helt igjennem kaldet *Njáll*, der svarer til den allerede fra gammel tid i prosa gængse form *Njáll*. Det er dog, som det ses af ordets forekomst i vers (f. eks. Nj. s. 675) utvivlsomt, at navnets oprindelige form har været *Niall*, hvorfor det egentlig vilde være rigtigere at gengive det ved det tilmed mere velklingende *Nial*.

Gården er beliggende på et lille højdedrag, som har givet den sit navn, og som ofte omtales i Nj. under benævnelsen »hvállinn«, der hæver sig i sletten i retning fra omtrent øst til vest. Det er bølgeformigt, i det det består af tre småbakker med sænkninger imellem; en af disse har været lavningen, hvor Tord syntes at se bukken ligge død (Nj. 173). Den nordvestligste høj er den bredeste, men måske lidt lavere end de andre, på den står husene; den midterste optages af en høindhegning. Gården ligger med udsigt mod sydvest, tæt neden for ligger på bakkeskråningen en køkkenhave; ved gravning i denne er der for nylig fundet et tykt askelag, hvori der blandt andet fandtes en del tynde plader og brudstykker af bronze, der skal have båret tydelige spor af ildens påvirkning¹⁾. Ligeledes fortælles, at der tidligere ved ombygning af huse i den østlige del af gården er bleven fundet en del forbrændte græstørv. Den tredje og sydøstligste høj hedder »Flos hóll«; på sletten øst for er en lille fordybning »Flosalág«, hvor brandstifterne siges af have bundet deres heste og opholdt sig, indtil de begav sig helt hen til gården. Beliggenheden passer just ikke aldeles til sagaens ord »dalr var í hválinum«, desuden er den for lille til et sådant brug (kun 4—5 fv.); men hvad dette sidste angår, da er man på hele sletten neden for højen usét fra gården, her var altså overalt et bekvemt sted til skjul. Sletten, der begrænses mod øst af Af-faldet, er nu ikke stor.

Imellem Bergtorshvol og den nordvestligere gård Kåregærde (Káragærði)²⁾ findes i tunet en sumpig lavning kaldet Kåretjörn (Káratjörn, tjörn ɔ: kær, vandsamling); her skal Kåre efter at være sluppen ud af den brændende gård have slukket ilden i sine klæder — i følge sagaen skete dette i en bæk —; det sumpige drag fortsætter sig neden for tunet og kan vel gøre indtrykket af at have været eller vel stundum endnu at være en art bæk eller vanddrag. Her ses man næppe fra gården, i al fald ikke, når man undlader at stå oprejst.

Straks hinsides gården Kåregærde er i en jævn skråning en lille fordybning, stor nok for et par liggende mennesker; dette er Kåregrav (Káragróf), den grav, hvori Kåre (Nj. 671) en tid udhvilte sig³⁾.

¹⁾ Skulde dette dog ikke være en af de sædvanlige gamle askedynger?

²⁾ I følge A. M. hjáleje fra Bergtorshvol, dengang bebygget så længe folk kunde erindre.

³⁾ I følge den antikvariske indberetning 1818 skal der i tunet på den nordvest for Bergtorshvol liggende gård Akurey findes en stor grav (leiði)

Om Affaldet også i oldtiden har dannet Bergtorshvolsgårdens østlige begrænsning må synes tvivlsomt, det findes ingensteds omtalt i den ældre literatur; måske har der, hvor det nu løber, været et mindre vandløb, måske slet intet. I A. M. fortælles, at Bergtorshvol tidligere havde en indbringende drivtømmerforstrand — gården ligger nemlig ikke langt fra søen, som man hjemme fra hører og til dels ser —, nu (1709) var den derimod meget ødelagt af vand (affallið), som overskærer kysten på skrå, så at man i de to sidste år så godt som intet gavn har haft af det opdrevne. Heraf at slutte, at Affaldet først to år i forvejen skulde være opstået, turde synes noget dristigt, (så meget mere som A. M. ved de andre gårde, forbi hvilke Affaldet løber, slet ikke nævner dette vandløb, men kun taler om ødelæggelser dér, anrettede af flyvesand¹⁾). Nu viser Affaldet, der i sydvestlig retning udgår fra Markarfljot omtrent syd for Tejg, en del vestligere end Tværås adskillelse fra samme elv, sig som en meget foranderlig flodarm: stundum er vandstanden kun ringe og det brede leje til dels tørt, men på få dage eller timer skal det aldeles kunne fyldes. En mils vej oven for Bergtorshvol, omtrent midtvejs i Vester-Landærne og ud for den ved Affaldets østlige bred stående gård Kanastad (Kanastaðir, lidt sydvest for Voðmúlastaðir), træffer man et sted ved Affaldet, som hedder »Blejksåmunding» (Bleiksármynni); fra dette punkt kan man i nordøstlig retning forfølge et tydeligt åleje op mellem Tværå og Affaldet; med forskellige afbrydelser skal det kunne ses næsten ind til disses vinkel. I følge den tidligere (under Fljotshliden) omtalte hypotese skulde der oprindeligt have været et naturligt vandstel mellem Tværå, der udgående fra Lille Tværå skulde have løbet mod vest, og Blejkså, der udgående fra åen af samme navn i Fljotshlid skulde have løbet i sydvestlig retning ad det nu udtørrede leje indtil »Bleiksármynni», hvor Affaldet skulde have kastet sig i dens gamle leje. På adskillige andre steder i Landærne træffer man som alt berørt spor efter fordums til dels temlig betydelige vandløb; i almindelighed kaldes de »fljót-

midt i en nedfalden firkantet omgærdning. Efter præstens beretning var bønderne her som andensteds utilbøjelige til at åbne slige høje (af frygt for højboens hævn).

¹⁾ Dog er det værd at lægge mærke til, at på de for denne egns vedkommende tilsyneladende ret pålidelige kort efter Theod. Thorlacius fra 1668—70 findes intet spor til Affaldet. På den anden side må bemærkes, at A. M. kender inddelingen i Vestre og Østre Landær.

eller «fljótsvegir» (o: fljotsveje), hvad der fører tanken hen på at sætte dem i forbindelse med Markarfljot og søge deres oprindelse dér, i det man antager, at de har været tidligere forgreninger af denne urolige elv. Foruden flere sådanne (Hallgeirseyjarfljót og Krossfljót) øst for Affaldet findes en af de betydeligste vest for dette; denne, der i almindelighed benævnes «Fljótsvegr», strækker sig i sydvestlig retning fra syd for Tværå omtrent ud for Bredebolstad oven for Berjanas ¹⁾ forbi Fivlholt (Fifholt), efter hvilken gård dette vandløb i al fald på en vis strækning ofte kaldes Fivholtsfljot, ned mod søen, hvor det har sit udløb noget vestligere end Affaldet; det er at se til som en dyb bæk med høje bredder og græsskrænter og synes oprindelig at have været lejet for en betydelig strøm. Denne sidste «farvej» med flere tilhørende tager sig snarest ud som oprindelige forgreninger af Tværå.

På Fivlholt har man i følge en af Povl i Åkværn opstillet teori villet søge tingstedet for det i Nj. omtalte for Hóskuld Hvidenæsgode oprettede godord. Dette er dog vistnok aldeles grundløst. På Øster-Fivlholt, hvor der endnu er tingsted (med tinghus), er intet andet, der minder om ældre tingvæsen, end tre—fire lave banker eller jordvolde i tunet, adskilte indbyrdes ved smalle mellemrum, fra 12—6 al. lange og et par alen høje, der kaldes «lögréttubalar» eller «lögréttugarðar»; i navnet ligger vistnok kun et minde om, at tinghuset i ældre tider (forrige årh. f. eks.) har stået her. I tunet findes et af de sædvanlige til de forrige århundreders tingsteder knyttede minder, en græstörvsdysse, hvori to tyve skal ligge.

Om Hvidenæs (Hvítanes) er vistnok ikke andet at sige, end at navnet er tabt, og man ved ikke, hvor stedet har ligget ²⁾.

Ørne (eyjar), hvor Gunnar lod sine huskarle slå hø, kan ikke være andet end Landæerne, og sammenhængen viser, at de må have opholdt sig i den vestlige del af disse. Måske der den gang langs Rangåens bredder har været græsrigge enge; forandringer ved Rangåernes udløb skal have bidraget meget til at forringe græsvæksten mange steder her; andre årsager: sandfog, oversvømmelse, frost, har også gjort deres indflydelse gældende. Således anføres i A. M.

¹⁾ Det er rimeligvis dette Berjanas, efter hvilket Tyrving i Berjanas benævnes (Nj. 297), dog findes også en gård B. i Øfjældssvejt, sydøst for Holtsós.

²⁾ Forgæves søger man her eller andensteds i disse egne efter de «mange bodtomter», der efter Valgards ord til Mörd havde rejst sig på Hvítanes efter det ny godords oprettelse.

angående Bergtorshvol, at medens man indtil for kort tid siden kunde holde 40 kær dér, kunde der nu kun fodres 16, og forskellen ved flere af de vestligere gårde var endnu større; ødelæggelserne dér var navnlig bevirkede ved den 30 år tidligere opståede «gljá», i det vandet fra Rangå da gik over engene uden senere at have fundet sig noget udløb.

I Øster Landærne, på gårdene Hallgejrse (Hallgeirsey)¹⁾ og Hildess (Hildisey), fæstede begge de brødre bo, der tilligemed deres søster Ljot besatte hele Øsveiten (Eyjasveit) : alle Landærne, strækningen mellem Fljotet og Rangå op til Tværå. I Øster Landærne, noget oven for disse gårde, ligger også Ossabæ (Ossabær, ældre: Vørsabær), hvor Höskuld Hvidenæsgode fæster bo med Hildegunn, efter at Njål har købt land til ham her. Den nuværende gård Ossabæ ligger omtrent 1½ mil nordøst for Bergtorshvol, øst for Affaldet; det gamle Vørsabæ lå lidt længere nede, dér er der omtrent vest for Vodmulastad en rund høj, hvorunder gården har stået; i begyndelsen af forrige århundrede lagdes denne gård øde på grund af sandfog. I Nj. (s. 572—73) fortælles det, at Höskuld Hvidenæsgode er beskæftiget med på et indhegnet stykke jord (gerði) at så korn, da han dræbes af Njålssønnerne og Mörd Valgardssøn, der har skjult sig bag gærden her; på strækningen mellem Ossabæ og Vodmulastad lå en hjåleje Höskuldargerði, der ødelagdes 30 år før den ældre gård, og som da kun havde været 30 år bebygget. — Også her er ved betegnelsen af retningen noget besynderligt i Nj. Da Hildegunn, samme morgen drabet foregår, finder sin mand dræbt i kornmarken, kommer Mörd's fårehyrde til og beretter, at Njålssønnerne — der efter drabet begav sig hjem — var dragne bort dernede fra (neðan þaðan) og havde kaldt på ham for at tillyse drabet. Hvorfor Njålssønnerne skulde gøre den omvej først at drage mod nord (neðan) er ikke let at se, hvis ikke vandløbenes daværende tilstand har foranlediget dette; og hvad Mörd Valgardssøns fårehyrde har haft at gøre i disse egne er aldeles ubegribeligt²⁾.

¹⁾ Ifg. den antikv. indbretn. af 1818 findes i tunet på Hallgejrsey en såkaldet «löggrétta», en lille indhegning (girðing) omtr. 15 fv. i omkreds.

²⁾ Ifg. A. M. ansås den tidligere nævnte gård Kanastadir for opr. bygget i Vørsabæ land; ikke des mindre vil man ifg. den antikv. indberetn. af 1818 påvise en høj Kanahóll i tunet på K., hvor Kane skal have ladet sig begrave i skib. På den noget sydligere liggende gård Skíðbakkí påvises ifg. samme kilde i tunet Skíða leiði.

At man af de oven nævnte »fljotsveje» til dels kan slutte sig til forholdene på landnamstiden, synes selve navnet »Landøer» at antyde. »Landøer» bruges nemlig andensteds på Island i betydningen af tæt op til det faste land og til dels med det i forbindelse stående øer; men det vilde næppe falde ret naturligt at give så store sammenhængende landstrækninger, som Landøvejten nu består af, et sådant navn — navnlig hvis ikke engang Affaldet i sin nuværende skikkelse da var dannet og hvis Tværå ikke stod i nogen forbindelse med Markarfjot. Måske dette landskab på landnamstiden endnu bar spor af en voldsom naturomvæltning, hvorved talrige forgreninger af Markarfjot — direkte (og indirekte gennem Tværå?) — havde gennemskåret det flade land. På sådanne forhold kan måske også de ikke få på »ø» endende gårdsnavne i Landøerne tyde. Ejendommeligt nok er det, at der slet ingen landnamsmænd i Vester-Landøerne nævnes.

Uagtet man i almindelighed udtrykker sig, som om Landøerne imod øst begrænsedes af Markarfjot, er deres østgrænse i virkeligheden ikke denne ølv selv, men dens østligste (dog vest for hovedelven liggende) forgrening Ålarne (Álar). Mellem Ålarne og Fjotet ligger en smal langagtig ø, der endnu i verdslig henseende henhører til landet øst for Fjotet, idet Ålarne danner grænsen mellem Øster Landøernes hrepp og Øfjældshreppen; men også ejendomsforholdene viser tydelig nok, at denne landstrækning oprindelig har stået i nøje forbindelse med øgnen øst for Fjotet. Den øst for dette liggende gård Store Dal har største delen af sit land i den nævnte strækning, og fire af dens hjålejer, de såkaldte »Hólmabæir«, ere beliggende her. Det kan næppe betvivles, at Ålarne oprindelig har været Markarfjots egenlige leje. hvad der også er en bestemt og rodfæstet anskuelse i hele omegnen, ligesom det også bekræftes ved fremstillingen i Nj. Således fortælles (s. 349—50), at Gunnar og Kolskegg rider hjemmefra til skibet, der skal føre dem bort fra landet, efter at de i følge overenskomst havde underkastet sig en treårig landsforvisning. De red ned (fram) til Markarfjot, her snubler Gunnars hest, så at han springer af og kommer til at se tilbage. Synet af liens skönhed (lyse agre, slagne tun) griber ham så stærkt, at han vender om, uagtet han derved bryder sit ord og véd, at det vil medføre hans død. Stedet, hvor Gunnar vendte om, »Gunnarsholm» (Gunnarshólmi) — ikke nævnt i Nj. — henlægges til det nordøstlige hjørne af Øster Landøerne, i vinklen mellem Affaldet, der her har forgrenet sig i mange småarme, og Ålarne; det er hverken nogen

holm eller høj, men en strækning, der er lidt mere ophøjet end de nærmeste aldeles flade omgivelser, en lav banke. Herfra ser man over mod det omtrent lige over for liggende, rigtignok temlig fjærntliggende, Hlidarende; dog skal det, naar tunene er såede og frembyder deres blege gulgrønne flader, ses særdeles tydelig; udsigten er smuk, mest dog til Indhliden og jøklerne ¹⁾).

I østlig retning ud for Gunnarsholm har man i ikke lang afstand et karakteristisk, aldeles fritstående lille fjæld Store Dimon (Stóra Dímon) ²⁾; det er grønklædt, skråner nogenlunde jævnt ned mod nord og syd, er derimod brat mod vest. Her må de i Nj. nævnte Rødeskrider (Rauðaskriður), hvor Njål og Gunnar ejede skov sammen, søges; foruden at det er den bestemte mening dér i egnen, tillægges navnet Rauðaskriður (på grund af stenenes farve) endnu et bestemt sted i fjældets østlige skrænt, hvor klippen på flere steder træder frem; skoven her er dog nu aldeles forsvunden ³⁾. — At Hlidarende har haft part i Dimon, er så meget mindre underligt, som denne gårds land når lige her til ⁴⁾. — De af Halgerd og Bergtora foranledigede gensidige drab af hinandens tjenestekarle begyndte med, at Halgerds værkstyrer Kol i skoven her dræbte Svart, der fra Bergtorshvol var sendt op i Rødeskrider for at tilbringe en uge der med at hugge skov. — Da Njålssønnerne vil anfælde Tråen Sigfussön med følge, der har været i besøg i Store Dal hinsides Markarfjot, begiver de sig op i Rødeskrider og venter dér: derfra kunde de nemlig se, når hine red østen fra, fra Dal. Da må nemlig Markarfjot (o: Ålarne), som nu løber på begge sider af Dimon, have løbet væsenlig øst for dette fjæld, men i øvrigt ad Ålarnes leje. Da Tråen og hans mænd red ned ⁵⁾ fra Dal langs

¹⁾ En levende forestilling om den her nævnte situation og egnens natur fås gennem Jonas Hallgrimssöns smukke digt „Gunnarshólmi“.

²⁾ Det tilsvarende „Litla Dimon“ ligger sydvest for Stóra Dimon hinsides Markarfjot, vest for gården Eyvindaholt.

³⁾ Også Egg. Olavssön kender dette navn og dets forbindelse med Nj.; i dagbogen anføres om et på Hlidarende opbevaret spyd, at det „er fundet på et sted kaldet Rauduskridur ved rødderne af det bjærg Dymont, hvor den store elv Markarfliot fremrinder 1 mil østen for Hliderenda: den offem. Niala vidner, at her er sket slagsmål circa annum 1000. — I rejsebeskr. (s. 1035) er det tilsvarende sted mindre tydeligt.

⁴⁾ Store Dimon er grænsemærket for forskellige gårde i Fjotshliden og Øfjældssvejen; her støder gårdene Tejgs, Hlidarendes, Eyvindarmules. Dals og Store Mörks jorder sammen.

⁵⁾ „ofan“ — således fordi bevægelsen foregik i retning bort fra fjældene, om end snarest i nord.

ererne, så de skjoldene blinke i Rødeskrider — som man i virkeligheden særdeles tydelig ser dérfra — og vendte derfor om for at begive sig længere ned langs Fljotet, hvorved Njálssønnerne nødtes til ligeledes at løbe ned for at møde dem. Fljotet var tillagt ved begge bredder, men mellem disse iskanter var kun et enkelt sted en isbro tværs over elven. Ad denne søger de andre at komme over, men Skarphedin springer over det dybe, 12 alen brede (se Nj. s. 624), åbne vand og dræber den første mand, i det han i flyvende fart glider over den glatte is øst for Fljotet; her kommer nu kampen til at stå (Nj. 477 ff.).

Tilbage står beskrivelsen af landet øst for Markarfljot, den såkaldte **Øfjældssvejt** (Eyjafjallasveit), samt de højere oppe langs Markarfljot liggende fjældgræsgange; hele det indre land her optages af en sammenhængende jøkelmasse, der under forskellige navne (Øfjældsjøkel, Myrdalsjøkel o. fl.) strækker sig fra sydvest til nordøst og nord, og hvis større østlige del hører til Vester Skaftafells syssel ¹⁾. Navnlig mod sydvest og syd når den dog ikke helt ud til det lavere foranliggende land, men bedækker kun den indre og højeste del af **Øfjældene** (Eyjafjöll), medens den derimod lader fjældmassens stejle skråninger og næsten lodret affaldende sider helt fri. Under Øfjældenes vestlige og sydlige affald ligger hele bygden, den såkaldte **Øfjældssvejt**, nord for Øfjældsjøklen og videre i nordøstlig retning langs jøkelmassen strækker sig derimod de omtalte fjældgræsgange (avretterne).

Den nederste del af det ubeboede land er det såkaldte **Lánga-nes** (=: Langanæs), der nord for Øfjældsjøklen strækker sig langs Markarfljot; det kan dog ikke regnes til avretten, da det er en del af gården **Store Mörks** græsgange. Det er en flad strækning mellem elven og jøklen, på sine steder stenet, men mest bedækket med mos, engvækst eller græs; tidligere skal det have været skovgrot. **Langanæs** udgjorde en del af den **Asgerds** landnam, som Nj. kalder Njåls moder, men Ldn. vistnok rettere hans bedstemoder; hun tog nemlig land øst for Markarfljot mellem **Öldustén** og **Seljalandsmule** ²⁾, eller som Ldn. udførligere udtrykker sig mellem **Seljalandsmule** og **Markarfljot** og **Langanes** helt op til **Joldustén** ³⁾.

¹⁾ Dog bruger Sv. Povlssön i sit skrift om de islandske isbjerge **Eyjafjallajökull** som fællesbetegnelse for hele jøkelklassen.

²⁾ fyrir austan Markarfljót, milli öldusteins ok seljalandsmúla, Nj. s. 78.

³⁾ millum Seljalandsmúla ok Markarfljóts, ok Langanes allt upp til Joldusteins, Ldn. s. 279.

Fra den nærmeste del af avretten, Stensholt (Steinsholt), skilles Langanæs ved en lille å Jøkelså (Jökulsá); hinsides åen ligger foran jøklen et stenet højdedrag, der giver stedet navn. I jøkelfjældet her oven over, højt oppe, var krateret under Øfjælds-jøklen's udbrud 1821—22. Fra en skridjæk (eller faldjæk, som sådanne nedglidende gletschere i reglen kaldes på Island), som den gang lå ned fra fjældet vest for Stensholt og hvorfra Jøkelså havde sit udspring, styrtede en uhyre med isblokke opfyldt vandflod tværs over Stensholt, ned over det flade underliggende land, hvor endnu mange runde fordybninger (som huller i en æbleskivepande) er tilbage som minder om de uhyre jækestykker, der skal have brugt over to år til at tæ op. Derfra søgte vandet ud i Markarfljót, hvor det foranledigede en overordenlig stigning og drev elven umiddelbart op til tunene af forskellige gårde i Fljótshliden. Hvor krateret var, ses nu en sænkning i jøklen.

Noget længere tilbage ses i de hvide omgivelser et sort punkt, det er Gudnasten (Guðna- eller Goða-steinn)¹⁾, jøklen's højeste punkt (omtr. halvsjette tusinde fod over havfl.). I følge Svend Povlsøns undersøgelse 1793 er denne klippeblok en del af randen af et gammelt vulkankrater, måske stammende fra året 1612; i dette år siges nemlig Øfjælds-jøklen under et vulkansk udbrud at være løbet frem til søen*. Udtrykket er dog rimeligvis unøjagtigt, da der ikke er noget tegn til, at vandfloden har taget denne retning. Havde man ikke krateret at holde sig til, kunde man antage beretningen opstået ved en forveksling med de østlige jækler i denne gruppe, hvor idelige udbrud har fundet sted; disse må i al fald snarest et udbrud 1717 tilskrives, som stundum tillægges Øfjælds-jøklen.

I højdedraget Stensholt ses en enkelt grønlig skråning, kaldet Hovtorva (Hoftorfa); efter hvilket hov den bærer navn, ved man dog ikke²⁾. Hinsides holtet ser man en skridjæk mellem to

¹⁾ Angående navnets oprindelse har der dannet sig forskellige sagn: enten afledes det af en jätte Gudne, som i sin tid skal have levet her, eller af en for mordforsøg på sin husbond bortflygtet træl, som forfulgtes hertil og dræbtes her (begge sagnformer efter Sv. P.); eller man fortæller, at efter kristendommens indførelse flyttedes fra de nærmeste egne de hedenske gudebilleder herop og skjultes her.

²⁾ Nærmest ligger det måske at antage, at her har man den *•bjórr ónunnin fyrir austan Fljót milli Krossár ok Joldusteins**, som Jörund *•fór eldi ok lagði til hofs**, Ldn. s. 284. *Ti Asgerds landnam* har formodenlig ikke strakt sig længere end til Stensholt, og de følgende landnamsmænds — *Asbjörn*

klipper skyde sig næsten helt ned til jorden; ellers er fjældet her på det forreste parti ikke snedækt. Fra Skridjæklen udgår en å, Stensholtså (Steinsholtsá), der danner grænsen mellem Stensholt og den følgende strækning Stakksholt, og som efter et kort løb falder i den fra øst til vest løbende jækela Krosså (Krossá); nederst mellem Stensholtså og Krosså er en græsgrot strækning, mærkelig ved sit navn, Fagreskov (Fagriskógr). Omtrent lige over for ses hinsides Fljotet sydøst for Torolvsvell en på grussletten frit stående klippeblok »Lausalda«, som siges tidligere at have båret navnet **Öldusten** (Öldusteinn o: Aldasten) — sysselbeskrivelsen nævner endog ligefrem »Öldusten« kort vest for Torsmarksrane (den mellem Krosså og Markarfjot skillende pynt) som et af de faste punkter for grænselinjen mellem Øfjældshreppen og Fljotshlidshreppen. Nu løber Fljotet snart på den ene, snart på den anden side af denne klippe. Er virkelig her den i Nj. (s. 78) som Öldusteinn, i Ldn. (s. 279) som Jöldusteinn nævnte ene ydergrænse for Asgerds landnam, synes altså den første af disse former for navnet at være at foretrække; i bægge benævnelserne ligger vel for resten kun forskellige former af samme ord: jalda = alda o: bølge.

Øst for Stakksholt, mellem Krosså og Hvannå (Hvanná), der ligeledes er en syd (eller egentlig sydøst) fra kommende biflod til denne, ligger en lille strækning, der bærer navnet **Godaland** (Goðaland), opfyldt af fjælde og kløfter. Dette er, tværtimod hvad man i følge Nj. skulde formode (hvorom mere senere), et af-sides parti, hvorigennem aldrig nogen alfarvej kan have ført. Kun for de sydøst for Øfjældene boende folk kan det være bekvemt at drive fårene til og fra fjældgræsgangene ad denne vej over en syd for liggende smal jækelryg, som forener Øfjældsjæklen med de mere udstrakte nordøstlige jøkler.

Torsmark (Þórsmörk) kalder man den nærmest nord for Krosså liggende del af højlandet, af udstrækning kun ringe, langagtigt, smalt, mod nord begrænset af den ligeledes i Markarfjot faldende Tröngá (Þröngá), men berømt for sin romantiske skønhed, der gør det til et stadigt mål for de turister, der færdes i denne del af landet. Man har her fra alle højere punkter udsigt til de vildeste alpepartier, hvor stejle skrænter, ejendommelige tinder,

Rerketilssöns og hans broder Stenfinns — besiddelser begyndte først »fyrr ofan Krossá«. — Under en klippeblok midt i skrænten skal hovet have stået, siger sagnet (i følge Povl i Ákværn).

klippens skønne farvenuancer og den blændende sne veksler for øjet. Torsmarken selv er gennemfuret af kløfter, hvor man mellem grusskrænter og sandhøjder hist og her støder på smilende smådale, der selv i et frodigere landskab vilde vække beundring. Den vigtigste af disse er Husadal (Húsadalr), der åbner sig mod vest ud mod Markarfljot, bedækket på skråninger og højder med frodiggrønt birkekrat; inderst og østligst i dalen er en stejl, noget fremadludende klippe, hvori der 4—5 al. oppe er en lille hule med snæver indgang, som kaldes Snorraríke (Snorraríki¹); i klippevæggen er hugget fordybninger, så at man kan komme op i hulen. I denne og i klippevæggen neden for har mangfoldige besøgende indhugget deres navne (til dels med runer), en af fjældvejene over Torsmarken ligger nemlig her forbi. I Husadal, fortæller A. M., antages det, at der i fortiden har været bygd, endog anselig, på grund af indhegninger og gærder, som dér ses. I dette århundrede er der påny bleven gjort et dog kun kortvarigt forsøg på at anlægge en gård her. — Yderst i Husadal findes en anden klippehule, som kaldes Sóttarhellir (sothulen); i følge sagnet, som fortælles med forskellige småafvigelser, søgte nemlig en gang atten mænd, som afsøgte fjældgræsgangene, ly i denne hule. Da de her så en ældgammel troldkvinde, spottede de hende alle undtagen én, men hun forbandede dem, så at de alle undtagen denne ene døde af pest — i hulen vises endnu de huller, der indhuggedes for deri at ophænge klokkerne, da hulen efter denne begivenhed viedes.

Til en strækning sydvest for Husadal knytter sig benævnelsen Turidarstad (Puríðarstaðir); i følge den almindelige mening — hvad allerede A. M. anfører — skal her fordom have ligget en gård, noget som allerede navnet giver formodning om. I følge A. M. kaldtes den nærmeste egn her omkring Mið-Mörk²); brugen af Miðmörk som avrett tilhørte i følge samme kilde gårdene i Fljotahlid.

Den sydøstligste del af Torsmark udmærker sig ligeledes ved sin frodige skønhed, lierne neden for den faste klippe og andre små-

¹) Sit navn (Snorrerige) skal den have fået efter den mand, som først ved egen hjælp nåede herop. Dagsvarende provst Stengrim Johnsen (senere biskop) har til den antikvariske kommission 1821 indsendt beskrivelse og tegning af Snorraríki; de i klippevæggen i og uden for hulen indhuggede indskrifter ansér han alle for unge og oplyser, at kun enkelte er med runer; af de i hulen forefundne årstal er det ældste 1707.

²) I sognebeskrivelsen fra Odde siges der, at kirken har halv avrett i Mið-Mörk, men at det ikke er ganske sikkert, hvor stor en del det er af Torsmark.

skrænter, kløfter og smådale er bevoksede med frodigt græs, lyng eller birkekrat; under en stejl klippe (Búðarhamar) i disse omgivelser er det sædvanlige nattested for de folk, der om efteråret afsege fjældgræsgangene, og hvilested for turisterne om somren. — På grund af sin ualmindelige frodighed skattes Torsmarken meget som avrett, og det har tidligere været ikke ualmindeligt at lade fårene gå her halvville omkring hele året rundt.

At Torsmark oprindeligt har været bebygget, erfares allerede af Ldn., der nævner brødrene Asbjörn Rørketilssön og Stenfinn som landnamsmænd her. De tog, siges der nemlig (s. 280), land oven for Krosså øst for Fljotet. Stenfinn, der ikke efterlod sig afkom, boede på Stenfinnsstad (Steinfinnsstaðir). Asbjörn helligede sit landnam til Tor og kaldte det Torsmark (Þórsmörk). Asbjörns sønnedatter hed netop Turid, men at sætte hendes navn i forbindelse med Turidarstad, vilde vel være for dristigt. — Har Stenfinnsstad ligget i selve Torsmark, lader der sig næppe sige noget nærmere om denne gårds beliggenhed. Har den derimod ligget uden for — og vel altså oven for — det egenlige Torsmark, hvad Ldn.s ord nok kunde give anledning til at formode, er det ret naturligt at henføre de tomter, der findes nord for Torsmark, i de såkaldte Almenninger, til denne gamle gård. Almendingerne eller, nøjagtigere gengivet, Almenningerne (Almenníngar) er en langt mere øde strækning, der begynder nord for Tröngå, og som deles i de »fremre» (frémri) og »indre» (innri). Straks hinsides åen møder øjet kun sand og sten. Her i et næsten aldeles vegetationsløst højdedrag Kápa (Kápa — kábe) findes imidlertid tydelige spor af en tidligere bebyggelse; man ser endnu lævninger af husenes (o: de til en gård hørende huses) grundvold, dyreben, hvoraf der tidligere skal have været en hel dyng, og selv et kort ophold er tilstrækkeligt til at lade en finde forskellige småsager af sten og bronze. Menneskeben skal og være fundne på et enkelt sted her. (Når man nu gætter på, at den fra Nj. vel bekendte bonde i Torsmark Björn i Mörk skal have bot her, mangler dette vistnok al sandsynlighed og har formodentlig kun sin grund i, at dette sted på grund af de her fundne oldsager særlig har tiltrukket sig folks opmærksomhed.) Nj. har oftere lejlighed til at omtale denne egn, om end navnet Þórsmörk kun forekommer to gange i sagaen (s. 845, 853). I omtalen af selve Torsmarks beliggenhed er intet stødende, men når der (Nj. 845) siges, at »dér er tre gårde, som alle hedde Mörk», af hvilke Björn boede på midgården — Miðmörk, s. 869 —, da kan man vanskelig frigøre

sig for den tanke, at der her finder en forveksling sted. I den Torsmark nærmeste del af Øfjældssvejtten findes nemlig netop tre gårde Mörk (Syðsta Mörk, Miðmörk, Stóra Mörk), og at disse allerede fra gammel tid af have bestået alle tre, er der næppe nogen grund til at betvivle, om end Nj. ikke særlig udhæver den af dem, på hvilken den i sagaen så hyppig nævnte Ketil i Mörk boede (formodenlig Stóra Mörk), i modsætning til de to andre. At tre gårde i Torsmark skulde have haft samme navne som tre samtidige gårde lidt sydligere i bygden, er i højeste grad usandsynligt, og selv om man vil gå ud fra, at tredelingen af Mörk i Øfjældssvejt er af yngre oprindelse, vilde det dog være et besynderligt træf, om de samme tre gårdsnavne først skulde have forekommet i Torsmark og senere igen lidt sydligere. At i Torsmark tre gårde Mörk skulde være opståede (vel ved udvikling af én, senere tredelt gård) er heller ikke rimeligt; ja ikke en gang tilværelsen af den enkelte gård Midmörk her synes ret vel at kunne antages. Rigtignok er der, som anført, en strækning i Torsmark, der bærer navnet Miðmörk, men den gård, der skal have ligget her, benævnes med et andet navn. At forfatterens kendskab til Torsmark ikke kan have været meget nøje, ses også af, at han omtaler Torsmark som bebygget (þar eru þeir bæir, er í mörk heita allir), uagtet denne bygd ved midten af det 13de årh., ja vel endog i slutningen af det 12te, var lagt øde. For midten af det 13de årh.s vedkommende synes der ikke at kunne være nogen tvivl efter Sturl.s ord (II, 263), hvor der berettes om de såkaldte Andressønner af Oddaverjernes slægt, at de efter et forsøgt overfald på Gissur jarl af frygt for denne begav sig øst på til Torsmark og opholdt sig der en tid lang, men var stundum i bygderne (austr í Þórsmörk, ok höfðusk þar við um hrið, en stundum í bygðum); og at Torsmark var ubygd allerede i 12te årh. synes at ligge i Jon Loftssöns svar til biskop Torlak, da denne truer ham med bansættelse, hvis han ikke vil sende sin frille, biskoppens søster, bort fra sig: at han vil drage til Torsmark eller et andet sådant sted, hvor folk ikke udsættes for at have omgang med ham (den bansatte) og leve der med den pågældende kvinde, så længe han har lyst¹⁾. Rimeligst er det at antage, at Nj.s forfatter også her kommer til at fejle af mangel på lokal-kendskab; fortællingen har vel oprindeligt lydt om Björn i Mið-

¹⁾ Mun ek þola þín ummæli með því móti at fara í Þórsmörk, eðr í einhver þann stað, er eigi sékiast alþýða af samneyti við mik, ok vera þar hjá konu þeirri sem þér vandlætið um, þann tíma, sem mér líkar (Bak. 291).

mörk 3: Torsmörk, og forfatteren har da hermed blandet sammen, hvad han havde hørt om tre gårde Mörk øst for Markarfljot. En anden antagelse, der kunde opstilles, at Björn slet ikke skulde have bot i Torsmörk, men på en af de endnu bestående tre gårde Mörk og altså været Ketil i Mörks nabo, er vel mindre sandsynlig¹⁾.

Oven for Almønningerne, der adskilles ved den lille & Ljosá (Ljósá), kommer, hinsides Emstreá (Emstraá), Hvolhreppens avrett Emstrerne (Emstrur), der strækker sig nord for jøkelklasens nordøstligste del.

Oven for Emstrerne ligger Rangávoldesvejtens avrett Lauvalejte (Lauvaleitir, lauf 3: løv), der af Markarfljot deles i »fremre» og »indre», som strækker sig helt op under den langt nordligere i højlandet, omtrent i linje med Hekla, stående Torvajøkkel (Torfa-jökull²⁾).

Vest for denne jøkel udspringer **Markarfljót** (3: Skovelven, formodentlig således benævnt efter Torsmark) i de for deres mange varme kilder bekendte Reykjadale; mere tillob får den dog fra den umiddelbart øst for liggende Torvajøkkel — der selv inden for sit isdække ikke holder sig fri for de kogende kilder (således E. O. s. 767; Sv. Póvllsön derimod er af den mening, at hvererne her må være forsvundne eller have flyttet sig, da han (1793) ingensteds i jøklen blev røg vår, men fandt hele dens sydlige side bedækket

¹⁾ Hos E. O. (s. 765, sammenlignet med s. 1030) synes på en besynderlig måde Tjorsádal i A. og Torsmark at være blandede sammen og den ved vulkanudbrud foranledigede ødelæggelse af Tjorsádal at være henført til Torsmark, der, hvad også Sv. Póvllsön (i sin afhandl. om isfælde, § 26) bekræfter, er urørt af nogen lavastrøm, men som vel snarere er bleven forladt på grund af vinterens strængthed her. Om det vel derfor rettest må antages, at de to edegårdsnavne i Torsmark, Stöng og Steinastaðir, som E. O. nævner, hører hjemme i Tjorsádal (hvor netop to af disse navne omtales), og skönt også Sv. Póvllsön meddeler, at han ingen oplysninger har kunnet få om disse i Torsmark, bør det dog måske anføres, at på et særdeles omhyggeligt kort over avretterne øst for Markarfljot, der følger med sognebeskrivelsen fra Holt under Øfjældene (af hreppstyrer Einar Sighvatssön) findes i Torsmark et stedsnavn Stöng angivet.

²⁾ Lange bredderne af de små gennem Lauvalejte lebende bække vokser den såkaldte »hvönn» (angelica archangelica), hvis redder navnlig tidligere om efteråret ivrig eftersøgte; de benyttes, nydte med smör til, om vinteren som en slags surrogat for törfisk (og derigennem for brød). Hvannen er en stor grøn skærplante, indtil et par alen høj, hvis friske stængler, der har en noget bitter smag, af mange anses for velsmagende, hvorfor man stundom ser små plantninger af denne urt anlagte hjemme ved gårdene.

med kiselskorpe og spor af fordums hverer). Derpå løber Markarfjot mod syd, optager også en biflod vest fra fra Tindfjældsøklen, men mange flere fra Østerjøklerne. Indtil ud for Husadal løber den i et snævert klippeleje med stejle bredder, men her begynder de flade strækninger, de såkaldte »Fljótsaurar«¹⁾, over hvilke den urolige elv nu efter lune kan forgrene sig og brede sig mellem Torolvsfell og Fljotshliden på den ene side, Øfjældsøklens underland på den anden²⁾.

På et tidligere punkt af beskrivelsen er allerede det lille syd for Torsmark liggende Godaland nævnt, men der er her grund til at vende tilbage til omtalen af dette stedsnavn, da Godaland, som oftere forekommer i Nj., oftest dér nævnes i forbindelse med den tidligere nævnte Fjallabaksvej, ved hvis nærmere beskrivelse kendskab til avretterne på begge sider Markarfjot må forudsættes. Fjallabaksvejen nævnes vel ikke i Nj. med noget særligt navn, men efter den måde, på hvilken den i sagaen er beskrevet, kan der næppe være tvivl om, at det er den, der er ment, skønt der også ved disse lejligheder til flere af stedsangivelserne — så vel for VSkf.s som for R.s vedkommende — knytter sig vanskeligheder. Som før nævnt er det almindeligst at begynde Fjallabaksvejen fra de nordøstligste gårde i Rangåvoldehepp; man går da bag om Trihyrningshalsene og Tindfjældejøkel, passerer over den på begge sider af Markarfjot liggende avrett Lauvalejte, drager derpå langs sydsiden af Torvajøkel hvor snart Mælefellssand

1) Bensevnelserne »aurar« er den sædvanlige, derimod ikke det ellers almindelig brugte hunkønsord »eyrar«.

En fremragende mand af en i den østlige del af R. hjemmehørende hövdingefamilie, Jörund godes søn Runolv, førte tilnavet Örgode eller aurgode (således findes f. eks. navnets første del i en stamtavle fra det 13de årh., Dipl. isl. I, 505); det synes ikke urimeligt at antage, at hans tilnavn hentyder til herredømmet omkring Fljótsaurarne; hans fader Jörund var det således, der havde lagt strækningen mellem Krosså og Jöldustén til sit hov. (På samme måde er i øvrigt oven nævnte tilnavn forstøt allerede i den latinske oversættelse af Nj.).

2) Et ridt over en sådan jøkeløvs mange arme, med dens rivende og brusende strøm, det uigennemsigtige vand og det forud uberegnelige ridt ad »bruddene«, snart med, snart mod strømmen, kræver stærke nerver. for at ikke en nerves og svimlende fornemmelse skal overvælde den uvante. Drukning i Markarfjot omtales Nj. s. 163. — Endog små jøkel-åer, som de ved Torsmark, kan være farlige ved den foranderlige vækst, om somren i løbet af hvert døgn, men stundum aldeles pludselig, uden synlig årsag.

(Mælifellssandr, i Nj. Sandr — s. 653, 684 —) begynder at vise sig¹⁾; den øst for denne liggende Holmså anses for grænsen mellem Rangåvoldesyssel og Skaftafellssystemerne, og fra denne ligger vejen i sydøstlig retning ned til bygden i Skaftåtungen. — Dog kan Fjallabaksvejen også tiltrædes fra Fljotshliden eller fra Torsmark af; i sidste tilfælde passerer da over de før nævnte avretter Almenningerne og Emstrerne til Mælefellssand.

Første gang der i Nj. er tale om denne vej er, da Flose med sine tilhængere drager til Njålsbranden (Nj. s. 644—45, 652—53). Da det er dem om at gøre ubemærket at ankomme til Trihyrningshalse, må man antage, at de har valgt den først omtalte retning. Kommende øster fra stævnede de vester på »Sanden» ɔ: Mælefellssand — de lod Øfjældsjøkel, der her som sædvanlig i sagaen betegner hele jøkelklyngen, på deres venstre hånd —, derpå ned i Godaland og så til Markarfjot og kom, om eftermiddagen den anden dag efter at de havde forladt Floses gård, på Trihyrningshalse. — Da der efter branden ledes efter dem, rider nogle af forfølgerne »hit efra» om ɔ: over) Trihyrningshalse og så ned i Godaland. Derpå red de nord på helt til »Sand» (utvivlsomt også her Mælefellssand), ja nogle endnu længere, inden de vendte om (Nj. s. 684).

For at få en klar opfattelse af Nj.s forestilling om Godaland må man med oven anførte endnu sammenligne — foruden et sted i det følgende (Nj. s. 825), hvor Flose, på hjemvejen fra altinget, fra Fljotshliden rider op om Godaland og så til fjælds (á fjall) og nord for Øfjældsjøklen — Björn i Mörks fortælling til sine naboer (Nj. s. 848 — medens Kåre i virkeligheden opholder sig skjult hos ham), at han havde truffet Kåre på rejse og at han red derfra op på Godaland og så nord på Gåsesand (Gåsasandr)²⁾ og derfra til Gudmund den rige (i Øfjords syssel); samt endelig, hvor der for-

¹⁾ Mælefellssand må på B. G.s kort være afsat for vestlig, vistnok nærmest på den plads, der tilkommer Emstrerne; dette viser sig ved sammenligning af E. O., sysselbeskrivelsen for R. og det tidligere omtalte tillæg til søgnebeskr. fra Holt om avretterne, ligesom det også fremgår af Sv. Povlsøns beskrivelse af Øfjældsjøklen ɔ: hele den efter Øfjældene benævnte jøkelgruppe (Eyjafjallajökull i videste forstand), med tilhørende kort (»Isfjældene» § 16), hvor han lader Mælefellssanden strække sig langs hele den nordøstlige side af denne jøkelklynge; dette er denne strækning, som også benævnes »Fjallabak» ɔ: fjældenes bagside.

²⁾ Formodentlig Sprengesand, den store ødestrækning på vejen til nordlandet.

tælles om Sigfussønnerne, at de red fra Skaftåtunge til fjælds og nord for Øfjældsøklen og ned i Godaland og så ned gennem skovene i Torsmark (Nj. s. 853).

Skönt den tilsyneladende bestemthed og nøjagtighed, hvormed beliggenheden af Godaland her gentagne gange angives, er der dog næppe andet for end at antage, at forfatterens mangel på nøjere kendskab til de steder han omtaler også her fører ham vild. Vil man nemlig følge Nj.s angivelser angående beliggenheden af Godaland, må man komme til det resultat, at den således benævnte egn har ligget oven for Torsmark og nærmest svaret til de såkaldte Emstrer. Men at forholdet virkelig skulde have været således, og navnet så senere være tabt for denne egns vedkommende og ombyttet med et andet, men derimod have fæstet sig ved en ganske anden, afsides liggende lille plads, er så usandsynligt, at sagaens angivelser desangående kun da kunde tillægges noget værd, hvis den i topografisk henseende helt igennem udmærkede sig ved den strængeste pålidelighed.

Markarfljot, som på sit første løb ned over fjældhederne har hovedsagelig en sydlig retning, men som derpå, fra det den udbreder sig over «aurarne», antager retningen fra øst til vest, vender sig omtrent hvor bygden begynder vest for Langanæs atter mod syd. Den første gård man her møder er **Store Mörk**, en af de tre tæt ved hinanden stående gårde af samme navn (Stóra-, Mið-, og Syðsta-Mörk), der formodenlig fra først af alle har udgjort én ejendom. De ere allerede tidligere lojlighedvis nævnte, fra først af har de formodenlig udgjort én samlet ejendom Mörk, og enten denne samlede besiddelse eller den oprindelige hovedgård (formodenlig Store Mörk), hvorfra hine to er blevne udparcellerede, må have været bolig for Ketil Sigfussön, som i Nj. (s. 129) siges at bo «í mörk fyrir austan Markarfljót.» — Store Mörk ligger på skråningen af en større højde neden for fjældet. — Da den er den øverste gård i bygden, fører vejen videre ind i denne i sydvestlig retning langs Øfjældenes stejle ubrudte fjældmasse; stundum er der en bred, flad strækning mellem Fljotet og fjældene, stundum snor det sig tæt under pynterne, som ved den lave ås Kattarnev (Kattarnef), der antages for at være Ldn.s **Katanes**, hvor Asgerd boede. — Lidt nord for Kattarnev ligger gården **Store Dal** (Stóridalr) på en lav skråning tæt under fjældet. De foranliggende enge er kun ringe lævninger af gårdens fordums store besiddelser. I følge A. M. (1709) antoges Markarfljot at have ødelagt (afbrudt)

tre fjærdedele af gårdens enge, og deraf i mands minde halvdel¹⁾. Efter Dal benævntes det såkaldte Dalverjagodord. — På denne gård boede i følge Nj. hövdingen Runolv, sön af Ulv örgode, sönnesson af Jörund gode.

Markarfljots nedre løb synes at have været idelige forandringer underkastet og navnlig i det 17de årh. synes det at have haft en meget urolig periode. Omtrent ud for Store Dal antager nu Markarfljot en bestemt sydlig retning og fortsætter denne, indtil elven falder i søen gennem et for hovedelven og Ålarne fælles udløb. Theod. Thorlacius' kort (1668 & 70) viser os derimod Markarfljot for den nedre dels vedkommende med en stærk sydøstlig retning, og med udløb syd for Øfjældene, hvor den i forbindelse med havet stående indsø Holtsøs er beliggende. At denne angivelse er rigtig, bekræftes af A. M., der beretter, at c. 1645 havde Markarfljot forandret sit løb og taget vejen øster på langs Øfjældene, hvorved megen skade var forårsaget. Siden havde elven dog, i følge samme kilde, igen antaget sit tidligere løb; og hvorledes forholdene derefter en tid har været, oplyses af de Knoffske originalkort fra 1733 & 34 (kopier i kongerigets arkiv og grønlandske handels kontor), hvoraf det ses, at Markarfljot da har haft sit udløb lige i syd, Ålarne og Affaldet desuden hver sit, forbindelsen mellem Holtsos og Markarfljot synes endnu ikke at være ganske afbrudt, om end det kun er en smal arm eller flodsæng, der forbinder dem²⁾.

Medens Markarfljot i det 17de årh. havde kastet sig stærkt mod øst, synes denne elv fra begyndelsen af det 18de årh. at have haft en tilbøjelighed til at kaste sig mod vest og nordvest op mod Fljotshliden. Således beretter A. M., at flere gårde i Fljotshliden (der jo, som omtalt har en stor del af deres land syd for Tværå) var ved at få deres enge ødelagte af Markarfljot. Bjarne Thorarensen fremhæver også i sin lille (for resten til dels temlig uklare) afhandling om Gunnars høj, at elven først i løbet af det 18de årh. var begyndt at ødelægge Fljotshlidsgårdenes land; men når han tilføjer, at selv han kunde erindre, hvorledes elven

¹⁾ Om de Store Dal tilhørende strækninger Hólmabæir-ne på det af Markarfljot og Ålarne omsluttede land og om Markarfljots tidligere udelukkende løb ad Ålarne er tidligere talt.

²⁾ Hermed kan sammenlignes et reskript (16/1759) i Lovsaml. for Isl., ifg. hvilket præsten i Holt endnu da klagede over skade, der tilføjedes ham af Markarfljot.

(omtr. 45 år tidligere) ikke havde været bredere, end at man kunde have skudt med en riffel over til den anden side, og at græsrig sletter fra begge sider stødte tæt op til åen — da er der vist en hel del overdrivelse i udtrykket. — Dog kan bemærkes, at E. O. (dagbogen) anfører, at Fljots-aurarne i de sidste 100 år var i en betydelig grad blevne bevoksede med græs.

Den nærmeste strækning neden for Store Dal, hvor vejen fører først i sydlig, så i østlig retning langs fjældet, er udmærket ved naturskønhed og navnlig berømt for sine fosser og klippegrotter. Først kommer den nydelige lille Gljuvrafoss (Gljúfrafoss), der falder lodret ned fra fjældkanten, for en del skjult af klippeblokke, der skyder sig frem fra begge sider, så at de for oven når sammen, men for neden lader en spalte åben, så at man kun ser fossen straks på den øverste fjældkant og derpå gennem åbningen mellem klipperne længst nede forvandlet til støvregn — fuldstændig mindende om et kæmpemæssigt styrtebadsapparat; ved at bestige en af de omtalte klippeblokke kan man følge den lodrette vandsøjles gradvise forvandling gennem hvidt skum til perlende regndråber. — Kun kort herfra træffer man den aneligere skønne Seljalands foss (30—40 fv. høj), der falder i en bue ned fra den fremad ludende klippe, så at man kan gå rundt om fossen, hvis vandmasse falder sydende og brusende ned i et rundt bassin, hvorfra den som en lille å finder sit afløb. Synet af den skummende af en tæt røg omgivne vandsøjle, der under larm og brag udgyder sig i bassinet, hvorfra vandet skummer om søjlen til alle sider, skal kunne give en en art forestilling om et Geyse(r)udbrud, kun at vandmassen her har den modsatte retning.

Af hulerne tilhører især mange gården Seljaland, der ligger straks på den anden side Seljalandsmule (Seljalandsmúli), der her skyder sig frem som Øfjældenes sydøstligste pynt. Blandt disse kan mærkes en på nordsiden af Seljalandsmule, hvælvet tunnelformig, der udmærker sig ved sin vistnok ved kunst frembragte regelmæssighed, og som nu bruges som tinghus. De andre må gøre nytte som hølader, stalde o. d. l. — Gården Seljaland står tæt under fjældskråningen, der her mere har karakter af et stejlt holt eller en hede. Øst for gården oppe i lien findes en såkaldt »goðahofs tomt, tilsyneladende gammel, og, som det synes, næppe med urette udgivet for lævningerne af et hedensk tempel (hov). Tomten står temlig højt oppe i fjældskråningen i den øverste fladere del af en græsgrot li, kaldet »hoftorfa«, der i en spids trekant strækker sig ned ad, indesluttet

af to fjældbække, der længere nede forener sig og falder ned fra fjældet øst for gården under navn af Hovså (Hofså). Tomten selv benævnes i følge almindelig tradition »hof«, og at benævnelsen er ægte og den dertil knyttede tradition gammel, støttes unægtelig så vel ved de oven nævnte stedsnavne, som ved den omstændighed, at der angående dette sted hverken er nogen skriftlig overlevering eller her i nærheden noget gårdsnavn, hvoraf sagnet senere kunde have dannet sig. Tomten strækker sig ned ad lien i sydsydvestlig retning; formen synes nu at være aflang-firkantet, omtrent 9 fv. lang og 2 fv. bred, måske med adgang nede fra gennem den sydvestlige gavl; fra den nordvestlige ende af den vestre langvæg udgår en mindre sidebygning ¹⁾. — Den almindeligste formodning er vel, at Dalverjahovet har stået her, men gården Store Dal ligger dog påfaldende langt borte; over fjældet til denne gård er vistnok en times gang og langs dette en halv times ridt. Heller ikke ved man noget om, at der har været et hov ved Store Dal. Da der derimod i Ldn. fortælles, at Jörund gode på Svertingsstad, hvis beliggenhed nu ikke kendes, rejste et stort hov, er det ikke underligt, at man har gættet på, at Svertingsstad har ligget her; men over for Ldn.s bestemte angivelse af, at denne gård lå vest for Fljotet, går dette næppe an.

Efter at man er drejet om Seljalandsmule, går vejen i østlig retning langs sydsiden af det stejle fjæld med dets mange frem-springende pynter og tinder. Også her møder en karakteristisk lille foss Drivande (Drifandi), der er endnu højere end Seljalandsfoss, men så lille, at den på sin lange lodrette vej fra klippekanten opløses til støvregn og forsvinder, inden den når jorden. — Endvidere findes her den berømteste af alle hulerne, Paradishulen (Paradísarhellir). Da indgangen til den er 10—15 alen oppe i den stejle klippévæg, er den for de fleste kun tilgængelig ved hjælp af et fra hulen nedhængt tov, som man under opkltringen støtter sig ved; den er ikke stor, omtrent 5 fv. lang, 5 alen bred,

¹⁾ Daværende provst Stg. Johnsen har 1821 til den antikv. kommissjon indsendt tegning og beskrivelse af den af de to vandløb indesluttede »Hofs torfa« med tilhørende tomt; i følge ham ender den aflang-firkantede tomt for oven i en cirkelformig udvidelse (som en art kor); hvor cirklen og langvæggen støder sammen mod nordvest, sætter han et mindre halvcirkelformigt tilhæng. — Sml. hermed hvad Henry Petersen: Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro, s. 21 fig. fremsætter om gudehovets formentlig almindelige kirkebygningsform med langhus og halvrund kor-slutning.

4—5 alen høj; mod nordvest har den en mindre sidehule. Loftet er bedækket med lignende regelmæssige skjolde og smårygge som i Møgugilshulen; det ligesom glacerede gulv er også på sin vis ejendommelig udstyret, men med ophøjede skrubbtudseagtige figurer. — Så vel på gulvet som på væggene findes et ualmindelig stort antal runetegn, dels de sædvanlige, dels binderuner af forskellig art. Indskrifterne er i begyndelsen af dette århundrede blevne aftegnede, og Finn Magnussön har forsøgt en tolkning af dem, i følge hvilken de for største delen skulde udtrykke en mængde mandnavne, af hvilke han tillægger nogle en ikke ringe ælde; også årstal fra den tidlige middelalder vil han finde her¹⁾.

Noget østligere end Paradishulen kommer en lille halvrand af to høje fremspringende fjældpynter begrænset dal; her står tæt under fjældet de tre »Skålegårde» (Skálabærir), der skylder Asolv den kristne deres tilblivelse, således som det fortælles i Ldn. (s. 50—52). Da denne mand nemlig på grund af sin tro ikke vilde have samkvem med hedningerne, byggede han sig en skåle dér, hvor nu den østligste gård ligger, der i almindelighed særlig benævnes Asolvsskåle (Ldn. Ásólfsskáli enn austasti, Ásólfsskáli også nævnt Nj. s. 871); øst for gården skal man tidligere have påvist stedet for Asolvs skåle nordøst for hvor et tidligere herværende kapel (bænhús) skal have ligget²⁾. Bækken, der løb forbi skålen, og som så længe Asolv boede der vrimlede af fisk, må vel være den lille Fosslæk (Fosslæk), der løber øst for gården og ved sit fald ned fra fjældet danner en lille foss. Vest for

¹⁾ Tegninger af indskrifterne og Finn Magnussöns tolkningsforsøg befinder sig i prof. Thorsens besiddelse. Runeindskrifterne aftegnedes først af daværende provst Stg. Johnsen (senere af provst Tomas Sæmundssön, se det nord. oldskr. selsk. årsberetn. 1838); i det medfølgende brev til den antikvariske kommission 1820 fremhæver han som sin mening, at runerne ikke er fra oldtiden, men bomærker o. d. l. fra senere tider. — Hulens navn afleder han af den smukke udsigt herfra og dens solbeskinnede beliggenhed. — I Finn Magnussöns isl. brevsamling (Geh. ark.) findes breve om Paradishulen så vel fra Stg. Johnsen (1°/s 20) som fra T. Sæmundssön (2¹/s 38, 3°/s 39); begge udtaler som deres bestemte overbevisning, at alle disse runetegn og kradserier er betydningsløse og af sen oprindelse. T. Sæmundssön vil mene, at hulen har fået sit navn af den ophøjede beliggenhed og henviser i den anledning til en beskrivelse af adgangen til Paradis i Erik vidferles saga (se Flatb. I, s. 33—34).

²⁾ Således i følge Povl i Ákværn. Den antikvariske indberetning fra 1820 anfører, at her ingen tomter er, og at det er uvist, om gården har været flyttet.

gården kommer fra en kløft en lille å Midskåleå, der tager navn efter nabogården mod vest Midskåle (Miðskáli), hinsides åen, hvortil Asolv fordreven fra sin første bolig tog sin tilflugt; da nu fiskeriet flyttede sig til vandløbet her, fordreves han til den vest for Midskåle liggende Yderste Skåle (Yzti Skáli, Ldn. enn vestasti Ásólfsskáli); kort vest for denne løber åen Irá (Írá), der også, i det den fra fjældvæggen styrter ned mellem klipperne, danner en køn lille foss. Afstanden mellem gårdene er kun kort, vandløbenes beliggenhed passer godt til skildringen i Ldn., vanskeligst bliver det at tænke sig fiskeri i noget vandløb umiddelbart ved den »Østligste Skåle.«¹⁾ — I højderne øst for disse gårde vises et »Grettishaf«, temlig højt oppe, en klippeblok, om hvilken man mener at kunne føre traditionen temlig langt tilbage.

Kort sydøst for »Skålerne« ligger præstegården Holt, en anselig gård, hvor i følge Nj. Njåls brodersøn Torgejr Skorargejr boede. — Eggen her, syd for Øfjældene, der udgør den midterste og væsentligste del af denne bygd (Øfjældsvejten), er i besiddelse af en ejendommelig skønhed. Op fra det smalle og aldeles flade sletteland, der strækker sig ud til søen, hæver sig en fjældvæg, der ved sin højde og stejthed er noget for denne del af Island ualmindeligt; så vel det flade land som de forskellige smådale, der dannes mellem fjældmassens fremspringende pynter og foranliggende småfjelde, er ualmindelig tæt bebyggede; øverst og længst tilbage ses den hvide jøkelhætte, når ikke skyer tilhyller fjældtinderne. — Øst for Holt ligger en grund færskvandsø Holtsos (Holtsós), med et foranderligt udløb til havet, hvorfra den er skilt ved en smal sandtange. Stundum tilsander for en tid udløbet, og da gør søen stor skade ved at oversvømme de omkringliggende enge og græsgange, man må så søge at grave den et nyt. I ældre tid benævntes søen **Holtavatn**, som det ses af Flatb. (III, 511) og Bsk. (119 = 315 = 333); og det jærtøgn, som sidstnævnte sted fortælles om biskop Torlak, viser, at forholdene ved Holtsos den gang var ganske som nu: søens udløb tilsandedes af og til, hvorved de omliggende

¹⁾ A. D. Jørgensen, i »Den nord. Kirkes Grundlæggelse«, lægger vægt på de fra B. afvigende Landnama-håndskrifers beretning om at Asolv kom her til selv tolvte og mener (s. 212—13), at vi her måske har et eksempel (det eneste) på en skotisk kristendomsforkyndelse inden for den nordiske folkestammes område. Skoternes kirkelige mænd (Keledeer) udgik nemlig bestandig tolv i følge ligesom apostlene.

enge truedes med oversvømmelse, og man måtte da ved gravning skaffe vandet afløb til havet. — Uagtet her vistnok aldrig har været noget godt landingssted og kysten desuden frembyder samme vanskeligheder for enhver besejling som den tidligere beskrevne ud for Landørne beliggende, er det dog bleven benyttet som sådant i fortiden. Bsk. 308 fortæller om købmænd, som lå i Holtavatnsos og i lang tid ikke kunde komme ud af osen; ligeledes beretter Flatb. (III, 446), at den grønlandske biskop Arnald på rejsen fra Norge til Grønland landede i Holtavatnsos, og samme kilde (I, 267) lader Asolv kristne komme ud her. — Af senere forfattere omtaler E. O. (s. 1036) stedet som »en gammel havn, hvor man endnu ser toftene af de handlendes huse»; disse bodtomter — sådanne er det vel her sigtes til — skal have været i nærheden af en nord for søen liggende fritstående klippe Arnarhol (Arnarhóll). Ved beskrivelsen af Ölvessvejten (A.) omtaltes foreløbig, at det i Flm. og Nj. nævnte landingssted Arnarbælesos af mange henlagdes til Øfjældssvejten. Hvad der kan tale herfor er navnlig fremstillingen i Nj. (s. 105), hvorefter styresmanden på det skib, som kom ud i Arnarbælesos, tager sig ophold på Hlidarende; med ham rejser Gunnar og hans broder Kolskegg næste sommer udenlands (s. 107); ved deres tilbagekomst fra rejsen lande de sammesteds (s. 122). Måske også Gunnar har agtet sig til en havn under Øfjældene for anden gang at forlade landet, da han i det afgørende øjeblik vender om ved Markarfljot (s. 349). — Med Povl i Åkværn at antage at Arnarbælesos fuldstændig har svaret til det nuværende Holtsos, lader sig næppe forsvare, når man ser, at søen og dens udløb fra gammel tid har båret navnene Holtavatn og Holtavatnsos. Heller ikke kan det tjæne til bekræftelse for navnet Arnarbælesos brugt om Holtsos at anføre, at klippen Arnarhol oven for søen måske i gamle dage har heddet Arnarbæle. Denne gætning har intet som helst at støtte sig til, og på forhånd er det kun lidet rimeligt, at bemældte landingssted har båret navn efter en enkeltstående klippe; den første del af navnet Arnarbælesos er utvivlsomt et gårdsnavn. Vel finder man — i al fald for en ældre tids vedkommende — i Øfjældssvejten et gårdsnavn Arnarbæle, men rigtignok i en sådan afstand fra Holtsos, at det ikke er rimeligt, at denne nogen sinde kan have båret navn derefter. Det er gården Midbæle (Miöbæli), og formodentlig ligeledes to af nabogårdene, som navnet Arnarbæle har været knyttet til. Denne gård i forbindelse med et par andre med tilhørende hjålejer indtage tilsammen den nedre del af landet mellem to øst

for Holtsos løbende ær Svadbæleså (Svadbælisá, opr. Svarfbælisá) og Laugará; oppe under Øfjældene står her et mindre fjæld Lambafell — med tilhørende gård syd for fjældet —; efter dette fjæld må en af de to ær (Povl i Ákværn antager Laugará) i ældre tid være benævnt Lambafellså (Ldn. 277—78: Lambafellsá). Midbæle, hvor der tidligere var kirke, benævnes i et diplom, som af Jon Sigurdsson (Dipl. isl. I, s. 252) henføres til 1179, Miðarnarbæli, og i Bsk. (323 = 348) forekommer samme gård under navnet Arnarbæli alene. Det ligger nær at antage, at den vest for Midbæle liggende gård Yztabæli (Yderste Bæle) tidligere har været benævnt Yderste eller Vestligste Arnarbæle; derimod finder man nu ingen gård her i nærheden, i hvis navn et «Østligste» eller «Store» Arnarbæle kunde skjule sig. Dog skal det (ifg. Povl i Ákværn) være et almindeligt sagn, at den øst for Midbæle liggende gård Stóra Borg oprindeligt har heddet Arnarbæle og været den ældste gård her af dette navn.

Både afstanden fra Holtsos og navnlig den omstændighed, at disse «Arnarbæle»-gårde er skilte fra Holtsos ved Svadbæleså, hinsides hvilken en ikke ubetydelig landstrækning med flere gårde ligger, taler imod, at et efter dem benævnt landingssted kan have været, hvor denne sø nu har udløb. Enten kunde man derimod antage, at et par af de fra Øfjældene nedstyrtende ær, der alle har et meget foranderligt løb, i sin tid i forening har haft udløb nær den tidligere «Arnarbæle» benævnte gård, at dette udløb enkelte gange er blevet benyttet som landingssted for havskibe og efter gården er blevet Arnarbælesos. Eller man kunde opstille den formodning, at Holtsos tidligere havde haft et udløb i sydøstlig retning, måske optagende så vel Svadbæleså som Laugará; (tilstedeværelsen af sporene af et sådant udløb for en tidligere tids vedkommende synes virkelig antydnet på søkortet 1823). Men et vanskeligt spørgsmål bliver det så rigtignok, hvorledes forholdet mellem et udløb Holtsos og et udløb Arnarbælesos da må tænkes — samtidige kan de vel næppe have været ¹⁾.

¹⁾ Foruden hvad Povl i Ákværn i sin antikv.-topogr. afhandling beretter om forholdene i denne egn, har han i det islandske blad «Þjóðólfr» (navnlig XVIII, s. 67—68) givet en ret interessant beskrivelse af løvningerne af den ældre gård Midbæle, som fandtes 1862 i sandet umiddelbart ved kysten; så vel denne gård som flere af de omliggende er nemlig i tidens løb flyttede længere fra kysten på grund af søens edelæggelser; denne antages nemlig også her nu at gå længere op på kysten end før.

De for Øfjældene karakteristiske klippehuler varer ved også langs sydsiden af fjældmassen. Straks øst for Holtsos findes »Steina-hellir«, hvortil jævntskrånende grønsvær fører op; også denne tunnelformige hule bruges som tinghus, og dens forside er derfor bleven forsynet med en bræddegavl, til skade for den yppige brægnevækst, der hvor lys og luft tillader det bedækker loft og vægge. — Blandt flere mindre fremløbende fjælde, noget østligere, må mærkes **Rauvarfell** (Raufarfell eller Rauðafell), et højt og stejlt fjæld tæt under højfjældet; neden under det er to gårde af samme navn¹⁾. Sydligere i lavlandet, men ligesom Rauvarfell mellem åerne Laugará og Kaldaklovsá (Kaldaklofsá) står præstegården Eyvindarhólar; Hólar kaldes den simpelt hen hos A. M., og det er måske rimeligst at antage, at det er denne gård Hólar (Hólar), hvor Njálssønnerne Helge og Grim havde børn til opfostring (Nj. s. 653—54), — dog formoder Povl i Åkværn, at der hermed menes gården »Álfhólar« i Landørne, en halv mil nordvest for Bergtorshvol. Samme forf. beretter, at også gården Eyvindarhólar har været flyttet fra en tidligere plads nærmere kysten.

Øst for Rauvarfell er Hrutafellsfjæld (Hrútafellsfjall)²⁾. Dettes yderste klint, en kolossal klippeblok, der kun ved en smal ryg — oven i købet gennembrudt af en overhælvvet gang, så at man kan gå rundt om klinten — er forbundet med fjældet, indeslutter den bekendte Rutshule (Rúthellir). Til den når man også uden besvær op ad en grønklædt skråning; hulen er høj og rummelig, til venstre er der en sidehule, og over indgangen til den er der igen en lille hule i modsat retning, ind i hvilken man kan komme fra sidehulen. I denne hule levede Rut (eller Hrut), om hvem imidlertid intet nærmere vides; den øverste, sidst omtalte, lille hule var hans sovested; gennem et hul, der på dette sted findes i

¹⁾ Når sognebeskr. og jb. 1861 nævner den østligste af disse gårde Rauðafell, den anden Raufarfell, beror det vistnok kun på vilkårlighed; fjældet benævnes nemlig i sognebeskr. »Raufarfell eller Rauðafell« og i Jh.'s jt og A. M. forekommer Raufarfell om begge gårde. I Nj. (s. 826) forekommer Raufarfell som gårdsnavn, i Ldn. (s. 278) nævnes Rauðafell et eystra (C. Raufarfell), og i måldagen for Midarnarbæle kirke endelig Raufarfell et vestra.

²⁾ Denne nyere form er opstået ved, at navnet »Hrútafell« overførtes på en ved fjældet liggende gård.

hovedhulens loft, dræbtes han sovende af sine trælle, der for at kunne ombringe ham havde hugget dette ¹⁾).

Øst for Hrutfellsfjældet findes et andet til dels fritliggende fjæld Drangshlidsfjældet (Drangshlíðarfjall) med en isoleret klippe Drangen (Dránger) foran; fjæld og klippe er opfyldte med grotter og småhuler, der anvendes til forskelligt husligt brug; og på fjældets hylder og afsatser ruger en hvid måge, den såkaldte *fill* (stormfuglen, *procellaria glacialis*), hvis unger ved deres kød og dun afgiver en indbringende, men besværlig fangst, da man ikke kan nå dem uden ved at lade sig hejse ned i tove langs klippevæggene. — Mellem de to sidst nævnte fjælde er i den såkaldte Skarðshlíð et Grettisskarð, til hvilket dog ingen tradition knytter sig. — Nu viser sig for ude mod øst en stejl, næsten lodret udløbende pynt Skoganup (Skóganúpr), og foran på sletten en lille å Skogá (Skógá). Umiddelbart før man drejer om pynten ved åen ses i skråningen et klippeskred; herunder skal Traselejde (Þrasaleiði) være, en tradition, der måske er vedligeholdt ved Ldn., hvor (i C. og E., s. 277) en tilsvarende beskrivelse gives af stedet for Trases grav. — Så snart man er kommen over åen, ses Skogafoss (Skógafoss), sydlandets skønneste foss, der med en tilsyneladende betydelig vandmasse styrter sig lodret ned fra kanten af en ellers grønklædt li øst for fjældpynten. Fossen er omtr. 100 alen høj og temlig bred, lodret og aldeles jævn og udelt ²⁾, dog adskilles i vandmassen — eller denne er ligesom sammensat af — 10 til 12 parallelt nedfaldende skumsøjler. Bestiger man lien øst for, ser man for sig den ikke store, flade å, der danner fossen; en lille kratbevokset holm i åen oven for fossen vises som den sidste rest af *skovene*, der forud gav egnen her navn — de to øst for Skogá liggende gårde bærer nemlig navnet *Skógar* (s: skove) —; dog findes ved Eystri-Skógar en plet af lignende størrelse ³⁾. På det flade land øst for fossen ligger den vestligste

¹⁾ Den antikv. indberetn. fra 1818, der fortæller dette sagn noget anderledes, og i følge hvilken Rut gøres til landnamsmand, indeholder en beskrivelse af Rútshellir, hvorefter forskellige i sidehulens gulv udhugne huller skal minde om Ruts ophold her (de udgives for hans hærdebrug, hans essegrube, hans amboltsted). Det må være denne hule, som Egg. Olavsson i sine *Enarrationes historicæ*, s. 128 kalder Brusa-Hellir.

²⁾ Fossen — siger vedkommende sognebeskrivelse — ligner mest af alt en sammenhængende udbredt uldpels (Sandarreif), der fra fjældkanten når ned til det flade land.

³⁾ Åen kaldtes i ældre tid Forsá hjá Skógum.

af de to nys nævnte gårde, den anden, Østre Skogar, der er en mindre betydelig ejendom, ligger en fjerdingvej østligere. „Skógar“ nævnes i Nj. (s. 833) som en gård, der dreves fra Holt (eller i al fald sammen med denne gård). — I Ldn. (s. 277) siges, at den tryldekyndige Trase boede „í Skógum enum eystrum“, hvad der dog ikke passer så godt med C. og E.s beskrivelse af hans gravs beliggenhed; ligeledes skal Bjallabrekka, hvor han i følge samme kilder boede, endnu være bevaret som navn på skrænten oven for gården Ydre Skogar¹⁾.

Øst for Østre Skogar begynder den sten- og sandstrækning, der udgør de nærmeste omgivelser for Jøkelså (Jökulsá), Jøkelså på Solhejmasand, som den kaldes til adskillelse fra andre af samme navn. Denne korte, men brede og farlige å dannede på sin vej fra jøklerne til havet fra gammel tid²⁾ grænsen mellem Syd- og Østlandet indtil 1783, da Skaftafellssystemerne ved en kgl. resolution henlagdes til Sønderlandet. Men endnu danner overgangen over Jøkelså ligesom indgangen til en egen landsdel, afsides liggende og lidet kendt for den øvrige del af Sydlandet. Sprogbrugen, om end af nyere oprindelse, antyder noget lignende. Medens beboerne af Gb. og Kj., A. og R. henholdsvis benytter sig af udtrykkene „øst“ og „syd“ (að fara austur, suður) for at betegne en rejse til nabosyslerne, forstås „fara austur“ i denne del af landet aldrig om en rejse til Skaftafells eller Mule syslerne, men en sådan må betegnes ved en nærmere angivelse af syslet, hvortil man agter sig. — Ganske nøjagtigt er det dog ikke Jøkelsåen, der er grænsen mellem Rangávolde og Vester Skaftafells syssel, men derimod denne ås ældre, noget vestligere leje, hvori der nu kun løber en bæk. Efterhånden som man nærmer sig åen over den omtalte grusstrækning, får man en høj sandbanke på højre hånd, der hindrer udsigten til søen; til venstre har man jøklerne, den egentlige jøkelmasse noget længere tilbage, men i kun kort afstand skyder en skridjækkel, „jøkeltåen“, som den kaldes, sin snavsede sortegrå sne frem, hvorfra åen har sin oprindelse. Dennes nærmere omtale opsættes dog bedst til beskrivelsen af Vester Skaftafellssystemet. — Fra et højdedrag, der mod vest begrænser den foran jøkelen nærmest åen liggende grusdal, går der en fremspringende pynt ud mod dalen; dette er Trasesæde (Þrasasæti, Þrasaháls), til hvilket et „Loðmundarsæti“ svarer hinsides åen. Navnene viser hen til

¹⁾ I følge Povi i Ákværn.

²⁾ Således Ldn. s. 275.

de to tryldekyndige landnamsmænd, der i følge et sagn, som allerede Ldn. kender, ledte Jøkelså, da der en gang var løb i den, mod hinandens gårde, indfil de mødtes ved en fjældkløft og enedes om, at åen derfra skulde falde den korteste vej til seen ¹⁾.

¹⁾ På grund af den af naturen udprægede grænse, der udmærker Rangåvolde syssel både mod øst og vest, må det synes rimeligt, at denne landsdel fra de ældste tider har haft samme omfang som nu. Formodenlig er det også aldeles den tilsvarende strækning (vel med Vestmanøerne indbefattede), der i Hákb. og Jónsb. benævnes Rangå ting. Dog fortjener det at fremhæves, at det til Rangå syssel nærmest svarende «héraðstakmark» (Grg. § 167) strakte sig fra Arnarstakkshede til Tjorsåos. Denne fjældhede ligger i den vestligste del af Vester Skaftafellssyssel og går fra den sydøstligste rand af den mellem R. og VSkf. liggende jøkellase. — Den tidlige forekomst (c. 1200) af «rangæinga þingsokn» med territorial betydning (Dipl. isl. I, s. 318—19) er allerede før nævnt.

Vestmanø syssel (Vestmannaeyja sýsla).

[Indbyggerantal c. 570].

Et par mil syd for Øster Landøerne ligger **Vestmanøerne** (eller nøjagtigere **Vestmannaøerne**: Vestmannaeyjar), en gruppe af fjorten større og mindre øer, som vistnok lige fra landnamstiden har stået i nøje forbindelse med Rangávalde syssel, med hvilket de endnu i gejstlig henseende er forenede (under samme provst), hvorimod de i verdslig henseende siden begyndelsen af det 17de årh. som oftest har udgjort et eget syssel. — Af øerne er kun den største, den såkaldte **Hejmaø** (Heimaey o: Hjemmesø) bebod; omkring denne ligger de andre, der med større ret kan kaldes klippeholme eller skær, spredte. — Vestmanøerne gør ved deres takkede, brunsorte klippepartier, grønne skråninger, hist og her hvide guanopletter, med deres mange skær og onlig stående klipper i søen uden for et livligt og afvekslende indtryk; og virkelig frembyder denne øgruppe for øjet en samling spidse tinder og kegler, skråt afskårne tærninger og polygoner, fritstående dranger og skær, der er højst ejendommelig. — I følge Ldn. (s. 36) har øerne fået deres navn efter Hjørlejvs irske trælle, der ombragte deres herre og derpå flygtede herud, men som Hjørlejvs fostbroder Ingolv kort efter opdagede og dræbte. Derefter blev i følge samme skrift øerne i nogen tid kun benyttede som fiskeplads, indtil de senere hen besattes af en enkelt landnamsmand. Hen imod midten af det 12te årh. købtes øerne af biskoppen i Skálholt, da et kloster påtænkte oprettet her; i slutningen af det 13de årh. bortskændedes de imidlertid til et kloster i Bergen, og ved dettes inddragelse

kom de under kronen og blev kongsejendom (Hist. eccl. IV, 22 fig.). I forordninger fra 17de og 18de årh. benævnes de ofte »Vespene» — eller med en lignende form af navnet.

Flere end den omtalte Hejmæs vides aldrig at have været beboede; denne, der, om end Islands største ø, knap er én mil lang og kun henvød $\frac{1}{2}$ mil bred, ligger i retning fra nord til syd, ud imod enderne bliver den noget smallere, det større midtparti er derimod forholdsvis bredt. På den østlige side skærer sig temlig langt mod nord en smal vig ind, ad hvilken indsejlingen i al fald med nu brugelige handelsskibe kræver en del forsigtighed; er man derimod først inde, finder man her en god havn. — På sydsiden af vigen temlig langt inde ligger handelshusene, i et temlig betydeligt antal, og tilhørende to forskellige købmænd; Vestmanøerne har nemlig som handelsplads ikke ringe betydning, da handelsstedet her besøges af en stor del af indbyggerne i Rangåvolde og Vester Skaftafells sysler, hvor havne og som følge deraf handelssteder mangle. Dog er den farlige kyst langs sydlandet også med hensyn til dette handelssteds benyttelse en stor hindring, i det der ofte kan gå seks, otte, ti, ja indtil tyve uger, hvor man ikke tør fra Vestmanøerne ro ind til det faste land, eller omvendt. — En anden omstændighed, der gør dette sted gunstigt for købmandshandel, er, at øerne hver vinter besøges af talrige bønder fra den nærmeste del af det faste land for fiskeriets skyld, alene fra Rangåvolde syssel flere hundrede.

Lige over for handelshusene rager fra nordsiden ud i vigen en temlig høj og stor stenet øre Klemensøre (Klemenseyri), der antages at være den i Krstn. (s. 20) nævnte Hørgaøre (Hörgaeyri), hvor Hjalte og Gissur landede på hjemrejsen fra Norge efter at have påtaget sig over for kong Olav Trygvessøn at indføre kristendommen på Island. — Inden for denne øre er nu det sædvanlige skibsleje. — I følge kongens ønske skulde der bygges en kirke af det tømmer, han havde givet dem med, på det første sted, hvor de landede; de kastede da lod om, på hvilken side af vågen den skulde stå, og loddet bestemte på nordsiden. Der var tidligere offersted og stenaltere (hørgar). Under det stejle fjæld Hejmaklett (Heimaklettr), der bedækker det vigen mod nord begrænsende næs, strækker sig inden for Klemensøre en smal græsstrimmel kaldet Langa; inden for denne ved vigen antages kirken at have stået. I klipperne oven for er nogle grotter, som kaldes »Skrúðabyrgi» — her skal i sin tid kirkens messeklæder have været gemte, siger man. — Øens nordøstligste del og nord-

ligste punkt dannes af det omtalte klippenæs, der begrænser vigen mod nord, det er ved en smal tange forbundet med søns nordvestlige ligeledes bjærgfulde del; denne ubetydelige landstrimmel, som adskiller den indre del af vigen fra havet nord for søen, kaldes »Ejd» (Eiði) og må være det i Ldn. (s. 36) som Ejd (Eið) eller Trælleejd (Þrælaeið, B. C.) benævnte sted, hvor Ingolv overraskede trællene holdende måltid. — Navnlig mod nord falder Hejmaklett, søns højeste fjæld (henved 1000 fod højt), aldeles lodret af mod søen; her findes oppe i fjældet en brat skrånende græsplet Duvtekja (Dufpekja), den skal have navn efter trællen Duvtak, som forfulgt af Ingolv styrtede sig ned fra klippekanten her; det må altså svare til Ldn.s Duvtaksskor (Dufpaksskor), som stedet siges at hedde, hvor han mistede livet.

Om Vestmanøerne siges i Ldn.s tekst (s. 289—90) kun ganske kort, at Orm Bárðsson først byggede Vestmanøerne, som hidtil kun havde været benyttede som fiskeplads, uden at nogen havde fast vinterophold dér. På et tidligere sted i landnamsberetningen (s. 280) har derimod C. (o: Hauksbog) en udførligere beretning, i følge hvilken Herjolv Bárðsson var den første, der bebyggede Vestmanøerne, »han boede i Herjolvsdal (Herjólfsdalr) inden for »Ægisdyr» (Ægesdör o: »Ægirs» dör)¹⁾, hvor der nu er forbrændt hraun»; hans søn var Orm (der altså i følge C. ikke selv bliver landnamsmanden), Orm boede »på Ormsstað (Ormsstaðir) nede ved Hamar (Hamarr o: hamren), der hvor nu al græsvekst er ødelagt af blæsten (þar sem nú er blásit allt), og ejede ene alle øerne.» — Det klippestrøg, der omgærder søns nordvestlige del, afsluttes mod syd ved en lille vig Kaplagjót, der i nordøstlig retning skærer sig ind i landet; denne antages at være Ldn.s »Ægisdyr». I den sydlige del af nys nævnte fjælde strækker sig nemlig et lille dalstrøg op i retning fra sydøst til nordvest. Dette er Ldn.s Herjolvsdal: I den lille dalsænkning påviser man endnu pladsen for Herjolvs gård, der skal være bleven begravet under et stort stenskrud, som på dette sted ses at være styrtet ned fra fjældet oven for. Dalen er bekendt som det eneste sted på

¹⁾ Den nordiske havjættes navn er i den nyere tid almindelig bleven skrevet med s, i det man har ment, at det faldt sammen med øgir o: forfærderen, den frygtelige. For nylig (ÅnO 1876, s. 313—30) har imidlertid prof. K. Gislason (Gislessøn) gjort gældende, at navnet også oprindeligt har været skrevet øgir, og at betydningen er ganske i almindelighed: vandånd, vandjætte.

sen, hvor et virkelig godt kildevæld findes. Vandet risler frem gennem en bedækket, ved kunst opbygget stenrende af ubekendt længde; stenene er af betydelig størrelse, renden ganske overgrot med grønsvær, og værket anses i almindelighed for at høre oldtiden til. Når Hauksbog siger, at der, hvor Herjolv boede, nu er forbrændt hraun, passer det ikke ganske. Vel har sen sin egen vulkan, det fritstående, kegleformige Helgafell, der ligger på østsiden af sen, omtrent midtvejs mellem nord- og sydenden; og dette har udsendt, foruden flere ældre lavastrømme, en yngre — som det antages efter landets bebyggelse —, der har en vestnordvestlig retning, og som vel er det hraun Hauksbog nævner, så meget mere som denne lavastrøm når op imod Herjolvsdal; men dalen selv berører den ikke. Om ødelæggelsen af gården i Herjolvsdal ved et fjældskred er der bevaret et sagn, som er fortalt i Isl. Þjóðs, II, s. 81.

•Ormsstad nede ved Hamar•, som i følge Hauksbog skal have ligget på et sted, hvor senere al græsvekst var afsvedet af blæsten, kan der ikke siges noget bestemt om. Navnet Ormsstad kendes nu ikke. Men •hamren•, hvorved gården har ligget, kunde måske snarest antages at være den nu såkaldte Ovanlejtshammer (Ofanleitishamar), en stejl fjældvæg, hvormed den sydvestlige del af sen falder af mod søen; her svarer dog egnens beskaffenhed ikke til den i Hauksbog angivne (her er, siger sognebeskr. 1873: ei annað en hraun og lítilfjórlegar grasteygingar). — Som det sædvanlig er tilfælde med sådanne vulkaner, er Helgafells kegle afstumpet og fjældets vægge kun en skal, der omslutter det fordums krater, nu en græsgrot fordybning. Sit navn skylder det — som så mange andre lignende fjælde — formodenlig sin i øjne faldende form og beliggenhed. — Fra Helgafell, hvor man har en vid udsigt, holdtes der i lang tid efter •tyrkeranet• vagt. Denne begivenhed, ubetinget den vigtigste og for erindringen mest levende i disse øboeres historie, bestod i, at tre algerske sørøverskibe i somren 1627, da også lignende overfald fandt sted på Østerlandet og i Grindavig, lagde sig ved Vestmanæerne, hvor besætningen gjorde landgang, dræbte og plyndrede, opbrændte kirken og handels-husene, samt bortførte halvtredje hundrede af indbyggerne i trældom. Den ene af søns to præster¹⁾, salmedigteren Jon Torstenssøn,

¹⁾ Indtil 1837 var Hejmae delt i to sogne, der dog fra 1573 havde kirke til fælles; nu derimod udgør hele sen ét sogn. Se Sv. Nilssøns Prestatal, s. 47.

der ved denne lejlighed dræbtes, ansås længe efter for martyr, den anden, Olav Egilssøn, der var blandt de bortførte, men som året efter kom tilbage, har efterladt sig en beretning om disse tildragelser; af de fangne udløstes en del nogle år senere, de allerfleste lykkedes det dog aldrig at vende tilbage. — Et lille næs på søns sydøstlige kyst, hvor sørøverne gjorde landgang, bærer endnu navnet Røvertange (Ræningjatangi). Efter dette overfald omgaves handelshusene med en vold i form af en firkantet skanse. — Den herværende, forholdsvis talrige, befolkning er i én henseende i løbet af den sidste menneskealder bleven langt heldigere stillet end før, i det det er lykkedes at overvinde den her tidligere så frygtede sygdom ginklove (ginklofi, mundklemme), der i den første halvdel af dette århundrede bortrev flertallet af de nyfødte børn. Om denne udtrykker sognebeskrivelsen af 1843 sig således: »Først regner jeg hertil (o: til de lyder, der gør, at manglerne ved Vestmænerne næsten overvejer fortrinene) barnedødeligheden — ginkloven —, som længe har og længst af alt vil volde søn ubodelig skade.» Sognebeskrivelsen fra 1873 derimod opregner søns almindeligste sygdomme (fem) og siger derpå: »Ginklove var her forud meget almindelig på spæde børn, så at kun meget få nyfødte børn levede mere end 10 dage, men fra det at dr. Schleisner på regeringens foranstaltning kom hid til søerne året 1847 og opholdt sig her en tid for at gøre sig bekendt med og forebygge ginklovens årsager og opdage råd mod den, begyndte sygdommen at aftage, og nu hænder næsten aldrig, at noget barn får den, og det tilskriver folk både hensigtsmæssigere behandling af spæde børn overhoved, som Schleisner bragte i brug her, og især den olje (som kaldes her navleolje), som straks ved fødselen bliver smurt på barnets navle, og lige til den er lægt¹⁾. — I

¹⁾ Dr. Schleisner tilskriver (se den interessante beskrivelse af de for Vestmænerne ejendommelige forhold, der indeholdes i hans indberetning til det kgl. sundhedskollegium om ginkloven på disse søer — udgivet på tysk i »Ueber Krankheiten und Krankheitsverhältnisse auf Island und den Färöer-Inseln. o. s. v., bearbejdet von Julius Thomsen dr. med. Schleswig 1855) den fordærvede stuelufts indvirkning på det åbne navlesår denne sygdom, hvorfor de nyfødte børns ophold på en plejestiftelse, eller i det hele uden for de for søerne karakteristiske bøger, viste sig tilstrækkeligt til at frelse dem. — At det dog også uden en sådan fjærnelse af de nyfødte børn fra hjemmet er lykkedes at få bugt med sygdommen, fremgår af en meddelelse 1875 fra sysselmanden på Vestmænerne M. Ågård. Han skriver der: »Der findes ikke længer nogen

anden henseende har befolkningens tilstand snarere forværret sig; på grund af ærnes naturlige beskaffenhed er den hovedsagelig henvist til at ernære sig af fiskeri og fuglefangst, og begge dele er aftagne. Ærne har længe været berømte for den næsten utrolige mængde af rugende søfugle, der i sommertiden bedækkede enhver rand og afsats i de stejle fjældvægge, ja næsten enhver plet på de ubeboede holme. På de smalle hylder langs klippesiderne eller i grotter og huler ind i fjældet havde i uafbrudte rader forskellige mågearter deriblandt stormfuglen og alker, deres rede, oven på og i klipperne rugede havsulen¹⁾, og hvor klippeholmene var beklædte med græs gravede lunden (søpapegøjen) sine gange. Af disse var især stormfuglen og lunden indbyggerne til stor nytte, men ikke fornøjet med det udbytte, man kunde få ved at fange lunden på den sædvanlige måde ved at trække den og dens unger med krogede kæppe ud af hulen, begyndte man på en barbarisk brug af net, som man spændte foran rederne og hvori man fangede alle hjemflyvende fugle, medens unger og æg gik til grunde; følgen af denne fremgangsmåde var, at denne erhvervskilde på få år næsten aldeles ødelagdes²⁾. — I det hele taget er befolkningen fattig, og de hos en islandsk fiskerbefolkning noksom slette hytter forværres

fødselsstiftelse her på een; efter hvad der er blevet fortalt mig, nedlagdes den kort efter dr. Schleisners afrejse herfra. Børnene fødes hjemme og forblive efter fødselen hos forældrene, og intet tilfælde af ginklove er indtruffet i det mindste i det tidsrum af 10 år, hvori den nuværende distriktslæge har været her. Navleoljen har stadig været benyttet siden dr. Schleisners ophold her på een; hvorvidt ginklovens fordrivelse skyldes denne omstændighed alene, kan lægen ikke bestemt afgøre, da man ikke har gjort kontraprove ved i nogle tilfælde ikke at anvende oljen, men han antager, at det er denne i forening med den omstændighed, at de spæde børn nu, i modsætning til hvad der tidligere fandt sted, få die, samt de islandske boligens nuværende sundere og renligere tilstand, der har hidført dette resultat.

¹⁾ I sognebeskr. er udtrykkelig angivet flere (3—4) rugesteder i modsætning til Egg. Olavssøns ene.

²⁾ Om den rolle, lunden fra gammel tid har spillet for disse øboere, minder allerede det lille spottevers i Sturl., da Loft biskopsøn efter drabet på Björn Torvaldsson måtte flygte ud til Vestmannaerne af frygt for hans mægtige fader Torvald Gissursson:

Loptur liggr í eyum,
 bitur lunda bein,
 Sæmundr (S. Jonsson på Odde) er á heidum,
 eitr berin ein.

her end yderligere ved stanken af det forfærdelige brændsel, man nødes til at bruge: foruden torskeben, tranaffald og tang nemlig fjer og lundeskrog (af denne fugl spises kun brystet), fuglebén o. d. l. Deres fornemste egenskaber lægge de for dagen ved hjærgstigningen, i det navnlig fangsten af den anden af de to fugle, der afgiver et af deres væsenligste næringsmidler, nemlig stormfuglens unger, er forbunden med stor fare. Ned over lodrette klippevægge må man lade sig højse for med en kæp at kunne slå de i rederne siddende unger (én i hver), eller to og to ved et tov imellem sig klatre langs ad stejle fjældskrånninger, eller entre, den ene hjulpen af den anden, op over tilsyneladende aldeles ubestigelige klipper, hvor nedgangen så senere er dobbelt så vanskelig som opstigningen. — Blandt de forunderligste af disse klippeholme er Suleskær (Súlaskær), der ligger en mils vej sydvest for hovedøen. Den aflang-firkantede klippe, der ligger i retning fra øst til vest, hæver sig, lavest mod syd, højt over havet båret af fire uhyre søjler, i det hvælvede gange føre tværs gennem øen, hvor igennem man endog kan ro med store islandske både. Den største af disse gange ligger langs gennem øen fra øst til vest som en 30—40 alen høj hvælvet tunnel, hvor klippehvælvingens smalle hylder er besat med rugende måger og alker, hvis øredøvende skrig fordobles af det aldrig tiende ekko. Fra denne gang fører en lignende bred åbning ud mellem søjlerne mod syd; derimod er den åbning, der deler de to ulige store søjler på nordsiden, smallere og mindre regelmæssig. På alle sider omgives klippeholmen af lodrette fjældvægge, tilsyneladende aldeles ubestigelige. Dog voves bestigningen af de dristige fuglefængere, der to og to hjælpe hinanden op og ned; til benyttelse ved nedstigningen er i klippesiden indhug anbragte, der antages at stamme fra en fjærnt fortid. Til skæret knytter sig forskellige sagn, og en egen skytsånd (Einbúi) antoges at bo her; han viste sig som forbud på østenstorm; sås han af en af de besøgende, skyndte alle sig om bord, thi med østenvind kan ingen båd lægge til ved skæret. — Endnu en mil sydvest for Suleskær ligger Gejrfugleskær (Geirfuglaskær), hvor kun navnet erindrings om gejrfuglen; om en tidligere tilværelse af den her er nu ingen erindring bevaret (den sidste gejrfugl skal være taget her c. 1800, se J. Steenstrup: Et Bidrag til Geirf.s Nathist. 1857, s. 44). Dette er den sydligste af de til Vestmænerne hørende klippeholme; 3—4 mil vest for øerne ligger de såkaldte Dranger (Dráugar), nogle spidse, enlig stående klipper og skær, der ikke egenlig regnes

med til denne øgruppe, i hvilken de større holme gruppere sig nord og syd for Hejmæ, og da navnlig de to vigtigste nordøst for denne ¹⁾).

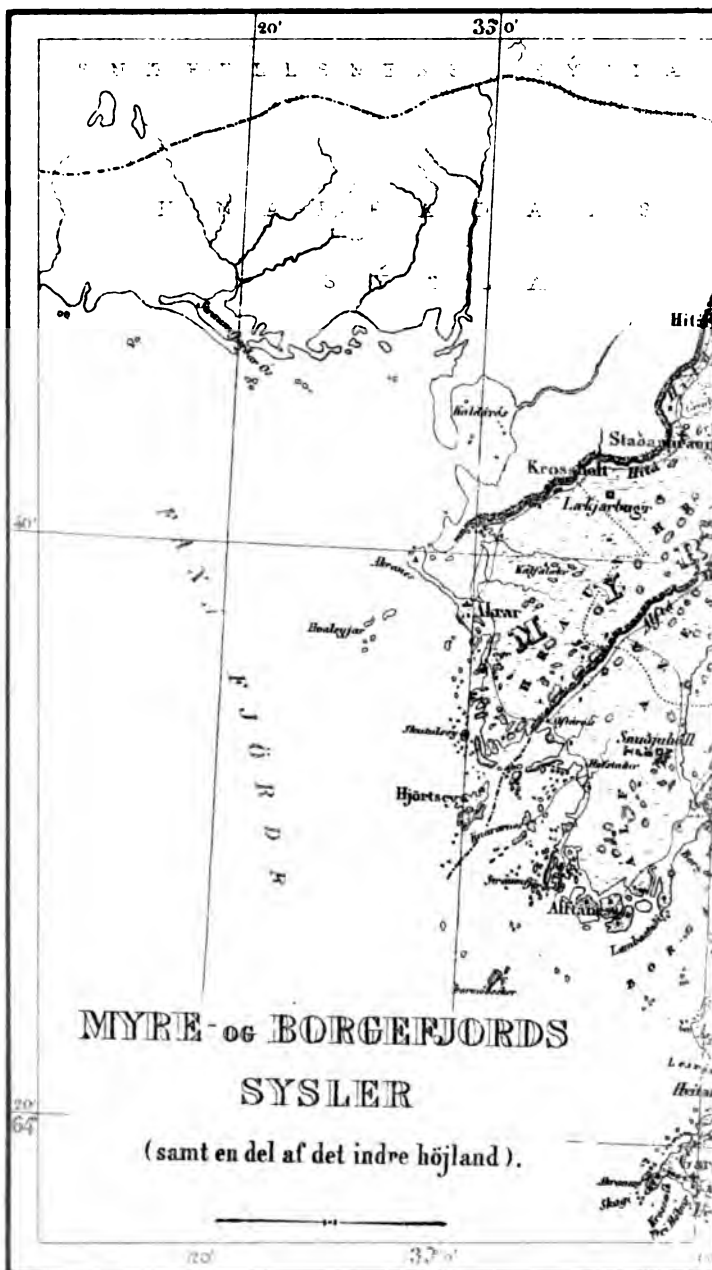
¹⁾ Til oplysning om de i mange henseender ejendommelige Vestmanøer foreligger et ikke ubetydeligt materiale. Fra sidste halvdel af forrige årh. (1776) haves en ret underholdende beskrivelse — med kort og illustrationer — af øerne, beboerne, deres fuglefangst og sejlads af S. M. Holm (Ny kgl. Saml., 1677, 4to) —, i hvilken forf. blandt meget andet omtaler spór af fordums korndyrkning på Hejmæ; desuden findes to udferlige sognebeskrivelser, fra år 1843 og 1873. Endelig har også Jonas Hallgrímsson, foruden brudstykker af en dagbog fra et ophold her, efterladt sig en beskrivelse af de til Vestmanøerne hørende øer og skær (begge i det isl. litt. selskabs arkiv).

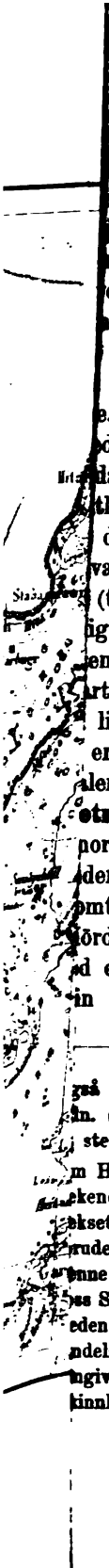
Borgefjords syssel (Borgarfjarðar sýsla).

[Indbyggerantal c. 2500.]

Medens den oprindelige grænse for Sønderlandet mod øst ikke er nogen tvivl underkastet, gælder det samme, som tidligere omtalt, ikke om dettes vestlige grænse. Det anførtes tillige den gang, at en medbestemmende grund til at begynde beskrivelsen af Sønderlandsfjærdingen med Guldbringe og Kjos syssel var, at Hvalfjorden med en vis sandsynlighed kunde antages at have dannet det oprindelige grænseskel mellem Sønderlandet og Vestlandet, hvorefter da den til Gb. & Kj. svarende landsdel vilde have udgjort Sønderlandets nordvestlige del. Nord for Hvalfjorden ligger **Borgefjords syssel**, hvis sydvestligste del yderst ude beskylles af Faksefjorden, i det den i øvrigt begrænses af de to fra denne store bugt udgående fjorde Borgefjorden (Borgarfjörðr) og Hvalfjorden (Hvalfjörðr).

Eggen omkring Hvalfjord er et ægte klippelandskab, udpræget ved ejendommelige og kække fjældformationer, som man sjælden finder dem på Island, i al fald i denne del af landet. Mod syd begrænses den bugtede fjord af den stejle Reynevoldhals; på dens nordside hæver sig længst ude det isolerede Akrafjæld op fra sine lave omgivelser, længere inde begrænses og næsten indesluttet den af klippefulde og karakteristiske smånæs. Op fra fjordbunden strækker sig den tidligere omtalte Botnsdal (Botnsdalr), gennemstrømmet af Botnså, der danner grænsen mellem de to sysler. Selve fjordens inderste del, den såkaldte Botnsvåg (Botnsvogr), afgiver ved ebbetid en ypperlig vej (jævn og fast lergrund), ved flod

et derimod helt op til de stejle fjældsider, så at den rejser sig rundt om fjorden, med stort besvær må søges i de bratte ller. Grænsen mellem fjorden og dalen dannes på en højst ejendommelig måde ved klippenæs, der fra bægge sider lukker sig frem mod åmundingen og lukker for dalen som en mur eller et gærde, hvis eneste led eller åbning åen næsten kun ved ebbetid kan man slippe ind i denne ad en landgang på nogle få alen mellem åmundingen og klippepynten nord for den. Den lille frodige Botnsdal er særdeles smuk; allerede ved indgangen møder til begge sider kratkov¹⁾; derpå indgår dalen vel en tid lang ved fremskudte holter, men ved gården (Lille) Botn, der står omtrent midt i denne, udvider den sig og danner med sine omgivelser et storartet amfiteater: den dalvæle, græsklædte dalslette omgives af høje, regelmæssig tværbånd (trapdannede) fjæle; længst tilbage hæver sig Hvalfell²⁾, et højt, for oven afskåret, blåligt fjæld med bratte sider, og de høje Suler; det hele gør indtrykket af en på engang venlig og stortartet natur. Botnså, der har sit udspring fra den øst for dalen liggende sø Hvalvatn, danner, hvor den styrter sig ned fra fjælden, en ikke ubetydelig foss. Fjældheden, som skiller mellem dalen og den sydøstligere Tingvoldsvejt, er den i HGrk. omtalt som Botnshede (Botnshéiðr). Af dalens to gårde, der bægge ligger nord for åen, står den ene, Store Botn, langt inde i dalen, den anden, Lille eller (som HGrk. kalder den) Nedre (Neðri) omtrent midt i denne. Her boede i følge Hórd Grimkelssóns søns opofrende ven og fostbroder Gejr; efter at Hórd til sin egen skyld var bleven erklæret fredløs, begav han sig med sin hustru til Botn, og fra nu af bliver egnen omkring

Botn så langt inde i dalen ses en for islandske forhold frodig småskov; Sn. (s. 47) fortæller, at der på landnamstiden var så stor skov i Botn, at stedets første beboer kunde bygge et havskib heraf.

Om Hvalfell og den øst for dette fjæld liggende sø Hvalvatn går der et velkendt sagn, som berettes i Ísl. Þjóða. I, 84—88, ifølge hvilket en forsvundet hval ved overnaturlige midler dreves op i denne sø, hvor den døde; og siden de med Hval- begyndende stedsnavne minder flere andre om denne begivenhed; dog kan det anføres, at Skjálfandahéið og den lille sø Skjálfandi, ikke, som Þjóða. anfører, ligger her, men derimod inde på kysten mellem Botnsdal og Skorradal; navnet har i følge sagnet sin opståelse fra den bevægelse, hvori hvalens vandring op mod søen satte sig i omgivelserne. — Ved Hvalvatns østlige bred ligger et lille klippenæs kinnuhéið, hvor en troldkvinde Skinnhúfa skal have haft sit tilhold.

Hvalfjorden skuepladsen for hans og hans stalbrødres bedrifter. På nordsiden af Botnsvåg, kort uden for Botnsdalens munding, ligger en stejl sti — den såkaldte **Sildemandegade** (*Sildarmannagata*)¹⁾, som de nysnævnte fredløse benyttede på et af deres røvertog, — i mange bugtninger ned over den bratte fjældskråning; den fører fra Hvalfjorden til den indre del af Skorradalen over en forholdvis høj og brat hede eller hals, den såkaldte Lille Botnshede. Ved nedstigningen fra denne har man det fuldstændigste fugleperspektiv over Hvalfjorden, fra Akrafjæld, der synes at stå på alle sider omgivet af sø, til fjordens inderste del, der er så smal, at både vågen og dalen aldeles forsvinder; først ses kun den lodrette klippevæg lige over for, derefter glimter den smalle grønne fjordbund frem, og endnu senere, efter at vejen er ophørt at bugte sig lige ned, men derimod ligger skråt ind efter, ser man Botnsdalen med sin frodighed og sine fjælde for sig. Vest for Sildarmannagata, der egentlig spalter sig i to veje om dette fjæld, skyder Tyril (pyrill) eller Tyrilshövde (pyrilshöfvi) sig frem fra heden. Det er en hammer af betydelig højde og meget ejendommelig form, for nedentil stejlt afaldende til alle sider med skrider (skrænter bestående af løse sten), for oven belagt med et skjold af fast klippe. Klippeblokkene udformer sig i ejendommelige store knuder, disse, og navnlig den yderste, antager en form, der minder om penslen på en malerkost eller en uhyre kvast, og vel kan have givet anledning til fjældets navn²⁾. I skråningen under fjældet ligger gården af samme navn; her boede i følge Hörds saga den velstående, men egenlystige og lumske Torsten guldknap, der var i hemmelig forståelse med Holmverjerne (o. Hörds fredløse flok) for at slippe for disses plyndringer. I huset oven for gården påvises en såkaldet »Goða-hóll«, hvor man antager, at det i HGrk. (s. 109) omtalte hov har stået. Tomten, der er temlig udvisket, strækker sig fra vest til øst; den er omtr. 6 fv. lang, men meget smal (én favn), så at den nærmest gør indtryk af en bred fure, hvad der dog kan skyldes væggenes sammenfalden; døren synes at have været på den sydlige langvæg noget nærmere østenden. I forsiden af gårdens husvægge

¹⁾ Navnets oprindelse forklarer sagnet af, at der en gang i oldtiden skal være indtruffet stor sildefangst i Hvalfjord, ved hvilken lejlighed denne, den korteste vej, fandtes og benyttedes af folk fra dalene nord for, der søgte til fangststedet.

²⁾ pyrill er navnet på et redskab, en stang med en ulden kvast på enden, der bruges til at piske sammenløben mælk med.

ikke langt fra indgangsdøren ses nederst i væggen en større sten (c. 1½ al. lang, 1 al. høj), der omtrent midt på har en skålformet fordybning omtrent så stor som en knyttet næve. Stenen kaldes besynderlig nok *blótsteinn Harðar*, skönt nogle anser den for den sten, som Torsten i følge sagaen blotede i sit hov. — I HGrk. (s. 109) fortælles, at Hörds svoger Indride, der havde påtaget sig at hævne Hörds drab på Torsten, begav sig fra sit hjem i Skorradal den lige vej til Tyril, gik ned ad *Inridesti* (*Indriðastigr*) ved Tyril og ventede dér, til Torsten som sædvanligt gik til sit blóthus; da han kommer ud herfra, dræbes han af Indride. Navnet *Inridastig* er ikke bevaret, man gætter på, at denne sti har været vest for fjældets yderste pynt, hvor man på flere steder gennem skår og småkløfter kan stige ned i den neden under liggende lille dal; men herfra ses rigtignok ikke gården Tyril. Derimod påvises endnu den vej, ad hvilken efter Hörds fald hans enke Helga med sine børn flygtede op på fjældet. Sagaen fortæller (s. 107), at de om natten begav sig op på fjældet oven for Tyril og hvilede sig i det skard, som nu hedder *Helguskard* (*Helguskarð* = *Helgas skard*); dette er den fure — nu kaldet *Helguskora* —, der øst for gården Tyril skiller den yderste store blok i fjældkammen fra den øvrige ryg; den er regelmæssig, tilsyneladende næsten lodret, men bred i bunden, og at mennesker kan komme frem ad denne vej har flere gang vist sig. Tæt under Tyril, næsten i forlængelse af dette fjæld, ligger ud mod fjorden en klippehøj (klett), kaldet *Helguhóll*; her skal Helga være kommen i land, da hun med sine små sønner flygtede fra de fredløse hidtilværende opholdssted Gejrsholm. Sagaen siger, at hun svømmede til *Bláskeggssá* — denne falder i søen vest for *Helguhol* — og at den af hende ved svømning tilbagelagte strækning derefter benævntes *Helgusund*. — Den oftere nævnte *Gejrsholm* (*Geirshólmr* eller *Geirhólmr*, i HGrk. også nævnt *Hólmr* alene, nu: *Geirshólmi* eller *Harðarhólmi*), der tog navn efter Hörds fostbroder Gejr, og hvorhen disse to med deres tilhængere begiver sig, da de ikke længer føler sig sikre i Botn, for derfra at fortsætte deres røverliv, indtil de overlistes af egnens beboere, ligger sydvest for Tyril omtrent en fjærdingvej fra land. Den lille klippeholm hæver sig lodret op af søen med mørke klippesider, højden er derimod ikke så betydelig, 15—20 al.; for oven er den fladt afskåren og græsgrot, formen er rundagtig eller oval. Neden for holmen strækker sig en underrand på et par alen af klippeblokke, som søen i flodtid overskyller; her lander man et eller andet sted, sædvanlig på østsiden, da bestigningen foregår herfra. På et enkelt

sted, hvor græsset strækker sig noget længere ned ad klippevæggen og denne viser sig ikke fuldt så lodret som ellers, er *seen* tilgængelig: fjældsidens ujævnhed afgiver hist og her fodfæste; benyttende dette og ved at holde sig i fremragende klippestykker eller i det lange græs klavrer man i sigsaglinje op på holmen. Fra midten af denne har man straks et fuldkomment overblik over den lille *ø*. Den er beliggende i retning fra nordøst til sydvest, er 50 fv. lang og 22 fv. bred¹⁾, højest på midten, hvorfra den skråner svagt ned mod begge ender; især mod syd indsnævrer den sig og ender her i en lidt smallere og lavere hammer. Overfladen er bedækket med yppigt græs, men overalt undergravet af lundehuler. I følge Hørd's saga byggede de fredløse her en skåle, der optog næsten hele *øens* længde; kun nord for skålen var der så megen plads, at man kunde passere mellem indgangen, der fandtes i gavlen her, og den stejle op på *øen* førende sti (klif); den gang var nemlig — følger sagaen til — *øen* kun tilgængelig fra nordsiden. Nu ser man intet spor af en sådan sti der. Vest for skålen var der *löngrave*. Af bygninger eller lignende menneskeværk ses nu intet spor, hvad der dog måske kan skyldes lunderne. Skålens udstrækning er let forklarlig, alligevel må det have knebet med at rumme de fra 80 til 200 mand, hvortil de fredløses antal skal have beløbet sig²⁾. Den sydligste ende af *øen* vender ud mod næsset Tyrilsnæs (pyrilsnæs), der udgående fra strækningen neden for gården Tyril strækker sig i en stor bue uden om Gejrsholm; næsset er temlig langt, smallest i sin begyndelse, men antager snart en større bredde, som det derefter beholder. Næsset kaldes i HGrk. *Dögurdarnæs* (Dögurbarnes), og navnets oprindelse forklares (s. 95) af, at de mod Holmverjerne forenede bønder ved ankomsten hertil spiste *davre* (dögurör), hvorefter de traf forberedelser til at lokke de fredløse i et baghold. Kysten ud mod holmen er brat og klippefuld og ender med en hammer, hvorfra et lille næs skyder sig frem. Dette næs må være den i sagaen omtalte tange, hvorom der siges, at de fredløse, der under tilbud om forlig narres til at lade sig føre fra holmen, ikke kunde se den på næsset forsamlede menneskemængde, før båden kom *frem forbi tangen*. Hinsides næsset er en lille vig, hvor man antager, at der landedes med dem, og paa den anden side vigen er næssets yderste smalle og flade tange *Gejrstange* (Geirs-

¹⁾ af omfang som en stor malkepladsindhegning, siger sagaen.

²⁾ Foruden til lundefangst benyttes *øen* nu kun til vinteropholdsted for nogle lam, der trives vel her og hurtig lære at slå sig igennem uden vand.

táangi). Denne fik sit navn af, at Gejrs lig drev i land her; da han ved at se den på næsset forsamlede menneskemængde mærkede uråd, sprang han nemlig over bord, men dræbtes ved et spydkast fra land. Langs ad det klippefulde og høje Tyrilsnæs, og navnlig ad dettes midtparti, strækker sig en højderyg kaldet Harðarhæð (s. Hördshöjde), her siges Hörd at være falden; længere ude på næsset nærmest oven for Gejrstange påvises i et lavere strøg et op-højet sted *Geirsléifi*. Hvor den lille *Bláskeggssá* (*Bláskeggssá*) falder i søen vest for Helguhol, forgrener den sig inden sit *udløb* i mange arme over grusfladen; her i åforgreningerne (i årkvislunum) er det, at en hård kamp står mellem de forenede bønder og de folk, der af de intet anende Holmverjer efter sædvane er udsendte for at hente vand; efter bonden på Sand, Torvald bláskegg, der faldt her, fik åen sit navn ¹⁾. Vest for denne å skyder en klippe-skrænt (klevet) sig frem mod fjordbredden, vel kun lille, men dog i stand til at volde de rejsende, der ikke slipper forbi det ved ebbe-tid, en del ulejlighed. Hinsides dette ligger på en jævn grønlædt skråning, hedeskræntens fortsættelse, tæt ved hinanden de to gårde *Sand* (*Litli-* og *Mið-Sandr*) — lige over for Gejrsholm. Fra nu af har egnen langs nordsiden af fjorden, den såkaldte *Hvalfjords-strand* (*Hvalfjarðarströnd*, i HGrk. *Strönd* alene), en mindre udpræget karakter; ikke langt vest for *Midsand* ligger *Brekka*, vejen fører over skrånende mosestrøg, på venstre hånd tæt ved fjorden ligger en temlig høj klett *Önundarhöll* (*Önundarhöll*), her døde bondesønnen *Önund* fra *Brekka* som følge af legene på *Sand* (HGrk. s. 72). I hedeskrænten ses ud for denne et tilsyneladende temlig ufremkommeligt skard *Alvtarskard* (*Álptarskarð*), det er det *Álf-tarskarð*, der i følge HGrk. (s. 86—87) benyttedes af Holmverjerne på et af deres røvertog. Neden for dette ligger gården *Brekka*, og endnu længere nede strækker sig langs fjorden en flad sand-trækning ved en svagt buet vig; det er *Svinasand* (*Svínasandr*), ler i følge sagaen (s. 88) skal have fået sit navn af de i *Svinadal* øvede svin, som slagtedes her. Noget uden for *Brekka* strækker ig igen på et enkelt sted klipper så tæt ned mod fjorden, at det niber med at komme forbi, men ellers er vejen ypperlig over jævne

¹⁾ På sidstnævnte sted, HGrk. s. 96, er navnet brugt i flertal, i det der siges, at åforgreningerne derefter kaldes *Bláskeggssáer*, men ellers kaldes åen i sagaen i enkelttal *Bláskeggssá*, og denne form af navnet, som også er den, hvormed åen nu benævnes, er ubetinget at foretrække for den som variant i HGrk. og Ldn. optrædende: *Bláskeggssá* (*Bláskeggssá*).

græsflader, op fra hvilke større eller mindre ikke særlig stejle højder strækker sig. Højest hæver fjældet sig, inden man kommer til den en god fjærdingvej vestligere liggende gård **Ferstikla**; fra dettes vesterende ligger der et gil i skrå retning ned forbi gårdens tun; dette er **Skroppugil** (HGrk. s. 79), og ved bækken, der har sit leje i kleften, skal endnu den tryldekyndige Skroppa fra Saurbæs dys påvises. Lidt vestligere ligger en af Borgefjordens hovedveje fra Hvalfjordsstranden over Ferstikluhals (Ferstikluhals) og ind i **Svinadalen** (Svinadalr). Denne dal, der går omtrent parallel med Hvalfjordsstrand fra vest til øst, og som både hvad hrepp og sogn angår regnes med hertil, begrænses mod nord af Skardshede, mod øst af de Skorradalen indesluttende højder. Det er en jævn og ret køn lille dal, temlig dyb, hvis grønne enggrund til dels optages af flere småsøer. Mod vest åbner den sig ud mod de omkring Leråvågene liggende flade strækninger; gennem dens nordøstlige del fører vejen fra Ferstikluhals, hvorpå den hverken høje eller besværlige såkaldte Dragavej ligger fra Svinadalen ned til den nedre (ydre) del af Skorradalen; det er denne vej, som HGrk. (s. 87) kalder **Geldingadrage** (Geldingadrangi), hvilket navn skulde have sin oprindelse af, at Hørd på tilbagevejen fra et af sine røvertog ad denne vej havde slået to beder for at bane vej gennem sneen for den øvrige flok; nu kaldes vejen sædvanlig **Dragen** (Draginn).

En sidedal fra Svinadal er den af **Kualdarå** (Kúaldará) gennemstrømmede **Kualdardal**, der udgår fra sydsiden af Svinadal, omtrent hvor dennes indre del begynder at antage en mere nordlig retning, men strækker sig dog, ligesom væsenlig Svinadalen, i vest-østlig retning. Den dalen gennemstrømmende å, der løber ud i en af småsøerne i Svinadal, danner en høj foss (**Rjúkandi**). Fra Hvalfjordsstranden til Kualdardal fører det omtalte **Alvtarskard**. Kualdardal må i HGrk. forekomme under en dobbelt benævnelse, dels (s. 88) kaldet **Kuhallardal** (Kúhallardalr), dels (s. 78) **Kuvallardal** (Kúvallardalr). På det første sted ses det temlig tydelig, at Kuhallardal må svare til Kualdardal, da dalen på et af Holmverjerne over Alvtarskard foretaget røvertog passerer af disse. Om Kuvallardal siges det ligefrem, at »det er i Svinadal«, og at bonden fra Saurbæ på Hvalfjardarströnd var taget hjemme fra til sit sæter her; sæterstedet fra Saurbæ påvises endnu ved Kualdarå. Rimeligvis skyldes den første form af dalens navn kun en falsk etymologi; der siges nemlig på det oven anførte sted, at dalen fik dette navn, fordi en del i Skorradal røvet kvæg her forlod Holmverjerne og søgte hjem (hölluðusk þar frá þeim). Dette bliver så

meget sandsynligere, som også sammensætningen **Kuvalará** (Kúvallará), et navn, der efter sin form må svare til det nuværende **Kualdará**, forekommer i sagaen. Da der imidlertid på det pågældende sted (s. 83) fortælles, at bonden på **Indre-Holm** på **Akranæs** i anledning af et pludseligt overfald af **Holmverjerne** sender bud om hjælp til forskellige gårde — nabogårde, som det fremgår af sammenhængen —, hvoriblandt **Kuvalará**, og da dels ingen gård af navnet **Kuvalará** eller **Kualdará** findes, dels den eneste **Kualdará**, der kendes, er den oven nævnte, der både gennemstrømmer en ubebot dal og ligger så langt borte, at der på dette sted fornuftigvis ikke kan have været tænkt på denne eller nogen efter denne benævnt gård, er man nødt til at ansé navnet **Kúvallará** på dette sted fejlskrevet, rimeligvis før **Kúludalsá** (vandløb og gård i **Akranæsshrepp**).

På strækningen omkring **Ferstikla** møder til dels kratgroede skråninger, men efterhånden som man nærmer sig den næste gård **Saurbæ** (**Saurbær**), trækker skoven sig noget tilbage og giver plads for grusstrækninger (melar; se **HGrk.** s. 77). **Saurbæ** er nu præstegård og husede i sin tid den berømte i det 17de årh. levende salmedigter præsten **Hallgrim Peterssön**; ved gården vises en af ham viet „**Hallgrimsbrönd**“, som man tillægger lægende kraft for dyr og mennesker.

Noget vest for **Saurbæ** har man valget mellem to veje; enten kan man fortsætte retningen langs fjorden ned mod **Akranæs** eller holde sig nærmere halsen, der begrænser **Hvalfjardarstranden** mod nord. I sidste tilfælde drejer man snart op under denne hals' vestlige affald, den såkaldte **Mule** (**Múli**), efter en herværende gård sædvanlig benævnt **Midfells mule** (**Miðfells múli**); paa venstre hånd har man de små søer nord for **Akraffjæld**, der giver dette fjæld, fra et højere liggende punkt set, udseende af at være aldeles omflydt af vand — hinsides ligger, nordøst for **Akraffjældet**, de to gårde **Fellsöxl** (**HGrk.** s. 61) —; under mulen står to gårde af navnet **Midfell** (**Miðfell**). Gården **Midfell** nævnes oftere i **Hörds saga**. Oven for mulen åbner **Svinadalen** sig til højre, og over den derfra kommende **Laksá** (**Laxá**) og videre over bløde moser eller af og til stenede strækninger ligger vejen forbi **Lérá** og videre ind i **Borgefjords** syssel.

Vejen langs fjorden fortsætter sig derimod i sydvestlig retning forbi adskillige gårde; den tredje i rækken er **Katanæs** (**Katanes**), på et forholdsvis bredt næs af samme navn; øst for **Katanæs** skyder en lille vig **Kalmansávig** (**Kalmansárvík**) sig ind, hvori

den fra en af småøerne nordøst for Akrafjæld kommende **Kalmansá** (Kalmansá) falder ud¹⁾; alle disse i HGrk. forekommende navne er i stadig brug; ligeledes skal navnet **Brandsflesjar** (HGrk. s. 86) endnu være bevaret her. Fra Katanes fører vejen forbi **Klavastad** (Klafastaðir, HGrk. s. 61) og tre andre gårde; den næste derefter, den fjerde, er **Gröv** (Gröf), ved hvilken en vig **Gorvig** (Gorvík) skal findes; dog synes det vanskelig at kunne være den i HGrk. (s. 87) omtalte, der skulde have taget navn efter de her inden indskibningen til Gøjrsholm slagtede får, som Holmverjerne havde røvet i Skorradal, på et tog, som de gennem Alvtarskard foretog derhen. — Vest for Gröv ligger **Kuludalsá** (Kúludalsá — á og gård): der begynder Akranæs hrepp, benævnt efter det under Akrafjæld i sydvest fremskydende **Akranæs** (Akranæs: HGrk. s. 61, Fbr. s. 7; Nes: Hþ. s. 128)²⁾. I Ldn. (s. 48) regnes Akranæs at begynde allerede med Kalmansá. Foruden at Kuvallará HGrk. s. 83 som anført vistnok er en fejlskrift for Kuludalsá, er Kuludalsá én gang (s. 61), men på et noget uklart sted, nævnt i HGrk. Da Hörd med bistand af sin svoger Illuge den røde på Indre-Holm vil afkræve Torve Valbrandssön sin mødernearv, samler de folk. Hörd red og samlede folk omkring på Akranæs, men Illuge samlede neden for og vest for (— Akrafjæld formodentlig, skönt dette ikke er nævnt), omkring Heynes og Gardar til Fellsöxl og omkring Klavastad, men Hörd øst for Kuludalsá (!) — Klafastaðir ligger som tidligere bemærket netop en del østligere end Kuludalsá. — Den næste gård mod vest er den betydelige ejendom **Indre-Holm** (Innri- eller Iðri-Hólmur). Jörund den kristne i Gardar lod i følge Ldn. (s. 50-52) et hus opføre for Asolv, da denne var fordreven fra Asolvskålerne (R.), på Indre-Holm, underholdt ham her til hans død, og her begravedes han; han ansås for en helgen, siger Ldn., og over hans grav — eller på det sted, hvor hans eneboerhytte havde stået — står nu kirken. På Indre Holm fandtes i virkeligheden til begyndelsen af dette århundrede en kirke³⁾. I Hörds saga, hvor gården kun

¹⁾ Bj. Gunnlaugssöns kort leder snarest til en modsat opfattelse af Katanes beliggenhed i forhold til Kalmansá.

²⁾ Allerede næssets og fjældets navn tyder på agerdyrkning her; men desuden haves så vel vedkommende Akranæsset som den nord for liggende bygd vidnesbyrd om kornavl i middelalderen.

³⁾ Indre Holm så vel som den vestligere beliggende gård Ydre Holm benævnes efter to små holme, der ligge en foran hver af gårdene. Dog var det som det ses af sammenhængen, ikke på nogen af disse holme, men på selve stedet for gården Indre Holm, at Asolv rejste sin hytte.

nævnes Holm (Hólmr), omtales den som bolig for den mægtige Illage den røde, gift med Hörds halvsøster, men som dog på grund af Hörds hensynsløse optræden senere hen slutter sig til hans fjender. På et af deres røvertog lander Holmverjerne i Sjalvkviar (i Sjalfkviúm) foran dørene i Holm, hvorefter de driver får ned fra Akrafjæld, og slagter og indlader disse, medens nogle af flokken værger »kvierne«. Sådanne »Selvkvier«¹⁾, klipper af ejendommelig form, findes flere steder ved strandbredden her i egnen.

Akrafjæld (Akrafjall eller -föll), der ligger tæt oven for Indre Holm og som hæver sig jævnt op fra den flade bygd rundt omkring, er ikke noget højt eller særlig imponerende fjæld (c. 1200 f.); navnlig oven til er det græsgrot, og her findes tillige en fra øst til vest gående dal. På det stærkt bebyggede næs ligger noget vestligere end Indre Holm, men ligeledes ved søen, gården **Hønæs** (Heynes), og nordvest herfor præstegården **Gardar** (Garðar); gården er én gang i HGrk. (s. 83) benævnt i enkelttal Gard (Garðr). I Björn Hitdælakappes saga fortælles om en fodrem, som kong Olav den hellige havde givet Björn, og som senere — efter at være funden uforrådnat ved Björns ben i dennes grav — brugtes til messeklædebælte i Gardar på Akranæs (BH. s. 19, sml. s. 74). Aller tættest er bebyggelsen af Akranæssets sydvestlige tange, den såkaldte **Skage** (Skagi), et svagt hvælvet næs med frodigt grønsvær; her ligger husene tæt op til hverandre, som i et dansk fiskerleje, og stedet er tillige ved at udvikle sig til en handelsplads med tømmerhuse for købmænd og varer, og handel hele året rundt. Herfra drives betydeligt fiskeri i Faksebugten omtrent på samme strøg, hvor Reykjavignfiskerne færdes, og der er stadig på Skagen en livlig færdsel af gennemrejsende, som foretrækker at gå i åben båd den 3 mil lange søvej til det syd for liggende Reykjavig i steden for at passere den lange og besværlige vej rundt om Hvalfjord og gennem Kjos' syssel. Den sædvanlige vej fra Akranæs mod nord kan kun passeres ved ebбетid, man rider da lange kysten over 6—7 større og mindre vige, stundum på fast ler, stundum i vand op til hestens knæ eller højere, og derimellem over små halse eller langs den stejle stenede skrænt. På højre hånd har man først aldeles flade moser, de såkaldte floer, der strækker sig op under Akrafjæld. Nord for dette fjæld skærer en større vig, de såkaldte **Leråvåge** (Leirávogar) sig ind; det er den største og dybeste af de lavvands-

¹⁾ Kvi o: ¹⁾ en snæver fårefold til brug ved malkningen, ²⁾ et indesluttet rum, hvorfra man ikke kan slippe ud.

strækninger, hvorover ebbevejen fører. I denne vig udmunder flere åer, deriblandt Lerå (Leirá) og den fra Svinadal kommende Lakså (Laxá). Ved den lille Lerå noget nord for Leråvågene ligger gården af samme navn, et knudepunkt for hovedvejene på dette strøg. Ved vintertid volder Akrafjældets og Leråvågenes sumpige omgivelser intet besvær; så rider man i lige linje fra Lerå til Akranæs over is og tilfrosne moser. Leråvågene (eller Leråvåg, inderst inde forgrener den større vig sig imidlertid i to mindre våge) er den i flere sagaer nævnte Grunnefjord (Grunnifjörðr); i den nordlige vig skyder et lille næs Lækjarnes sig frem, yderst i dette, eller rettere i den grunde strand uden for, står en stor sten (•atkerásteinn • 3: ankersten), hvorved handelsskibene fordom skal have ligget bundne; i dens øverste del mener man endnu at kunne påvise huller, hvori jærnringe til skibenes fastbinding har været anbragt. I HGrk. (s. 92) fortælles, at bønderne for at slutte sig sammen mod Holmverjerne holdt et møde på Lejdvöld (Leiðvöllr) ved Lakså ved Grunnefjord; dette stedsnavn synes nu at være tabt¹⁾. — Den tidligere omtalte gård Lérå (Leirá) med tilhørende kirke, den betydeligste ejendom i denne egn, står tæt under Skardshedens vestlige fortsættelse, en anselig fjældgruppe, der omtrent af form som en uhyre femtoppet knude bedækker landet oven for næsten helt ud til kysten. Disse fjælde regnes vel ofte til Skardsheden i videre forstand, men hvert af dem har dog sit eget navn. Skardsheden (Skarðsheiði, ældre -heiðr) er allerede under beskrivelsen af Reykjavig omtalt som en storslået og imponerende fjældmasse²⁾. I forening med sin vestlige fortsættelse afgrænser den den sydvestlige del af Borgefjord fra den oven for liggende. Lerå har oftere været sæde for højere embedsmænd og andre velstående folk; på nabogården Lerågardar (Leirárgarðar) oprettedes i slutningen af forrige århundrede et bogtrykkeri; senere flyttedes det til en nærliggende gård (Beitistaðir) og endelig — år 1819 — derfra og til Vidá³⁾. — Fjældet, eller fjældknuden, nærmest Lerå, nordøst for denne gård — på B. G.s kort benævnt Stellir — kaldes sædvanlig

¹⁾ Jonas Hallgrímsson anmærker i sin dagbog, at der straks ved vejen vesten for Lakså i Leråsvéjt skal findes et ophøjet sted, kaldet Leidarhóll.

²⁾ Høiden så vel for denne som for Esja (Kj.) er angivet efter Kjerulf, Bidrag til Islands geogn. Fremstilling s. 24 (Nyt Magazin for Naturvidsk VII, Chran. 1853) til henholdsvis 2500' og c. 3000'.

³⁾ Ved Lerå findes en þinghóll, tidligere stedet for en hjáleje fra gården (A. M.).

Snoksfjall efter dens højeste tinde Snókr; øst for Lerå nærmere dette fjæld ligger gården **Hávarðsstað** (**Hávarðsstaðir**), det må være denne, der i følge Fbr. var bolig for Torgejrs fader Hávar, efter at han var flyttet til Borgefjord, og som sagaen (s. 10; sml. Flatb. II 93, 96) kalder **Hávarsstaðir**; i Fbr. s. 6 siges vel, at Hávar byggede, hvor der nu hedder **Hávarstomter** (**Hávarstopter**), men hermed skal, som tidligere nævnt (se Gb.), ikke betegnes noget andet sted, men vistnok kun antydes, at gården — eller i al fald det tidligere sted for gårdens huse —, da sagaen skreves, lå øde. Ved **Hávarðsstað** vises en **Hávardshøj** og en sump, hvori samme **Hávarðr** (gårdens første bebygger) skal have nedskænket sin guldkiste.

Fra Lerå ligger en navnlig om somren meget brugt vej, den såkaldte Skardshedevej, over fjældstrækningerne oven for Lerå til den nordligere liggende del af Borgefjords syssel; sædvanlig finder opstigningen sted gennem Lerådalen vest for Snoksfjæld; dog kan man også nå op på heden gennem en kløft øst for dette fjæld, hvad der vel giver en noget besværligere, men til gengæld nok så kort vej til og fra Akranæs. Om vinteren vælger man derimod sædvanlig **skovvejen**, der fører først i nordvestlig-nordlig retning langs fjældstrækningen og derpå svinger i nordøst gennem den såkaldte **Havneskov** (**Hafnarskógr**), hvor fjældstrækningen går næsten helt ud til søen, for endnu en tid at følge fjældhedens nordlige affald, indtil lavlandet igen begynder at udvide sig. — Når det i Fbr. (s. 7) siges, at Hávar dræbtes, i det han forlangte sin hest tilbage af en bonde fra Skeljabrekka (nord for Skardsheden), der havde lånt den på en handelsrejse ud til Akranæs og som nu netop på tilbagevejen kom forbi Hávars gård, skulde man i og for sig snarest formode, at vejen han agtede at tage var den kortere hedevej op gennem kløften, da denne nærmest fører forbi **Hávarðsstað**; men da rejsen foregår ved vintertid, er det dog mindre rimeligt, hvorimod en mindre forskel mellem den nu sædvanlige vejretning og den i oldtiden valgte ikke kan forundre. — Vest for Lerå strækker sig flade strækninger: moser eller grus-sletter og jævne banker; bredest mod syd aftager denne strækning mod nord, indesluttet, som den er, mellem Skardshedens affald og Borgefjordens ydre del. Det er denne egn, som i HGrk. (s. 23) benævnes **Melahverve** (**Melahverfi**), efter gården Melar, nu præstegård, men i øvrigt bekendt af at have givet navn til en af Ldn.'s recensioner, den såkaldte Melabog (E.); gården står omtrent i linje med Lerå ude ved søen σ : ved Borgefjordens munding.

Borgefjord (Borgarfjörður) skærer sig nemlig her (c. 3 mile lang) i nordnordvestlig retning ind i landet; den er, som alt omtalt, ligesom Hvalfjorden en forgrening af den store Faksefjord og danner grænsen mellem Myre- og Borgefjords sysler. Efter fjorden tog i ældre tid hele egnen til begge sider og op fra denne navn, en landstrækning, der, hvordan end den politiske inddeling kan have været, betragtedes som en enhed, et enkelt herred »Borgefjorden«. — Melahverve i forbindelse med det nærmeste omkring Lerå liggende land benævnes sædvanlig under ét Melar og Leråsvejt, i det det betragtes som ét lille landskab. Underligt nok findes i tunet på Melar en kredsformig indhegning (»domring« er den sædvanlige betegnelse for den) af adskillige favne i diam. og med en anselig græstørvsvæg, der kaldes »Lögrétta«¹⁾. — Ved fra Lerå at følge den omtalte i nordvest førende vej langs fjældstrækningen nyder man godt af de jævne hårde »melar«, der, som rimeligt er, er karakteristiske for »Melahverve«; på højre hånd hæver sig hinsides Lerådalen Ölvir, en høj svær kegleknude, der på dette strøg danner fjældhedens affald, og som man længe rider langs med. En mils vej nordvest for Lerå, hvor allerede lavlandet er stærkt indsnævret, ligger nær ved fjorden gården Hövna (Höfn = Havn), grundet af Melasvejtens landnamsmand Havnar-Orm. Lidt syd for gården dannes en lille vig, Belgsholts- eller Narvastadvåg, også kaldet uden videre tillæg »vågen«; den begrænses af et smalt, langagtigt næs, Belgsholtsnæs, der omtrent parallelt med kysten skyder sig mod nord. Denne er det åbenbart, efter hvilken gården Hövna har fået sit navn (»Havn«); ind i vågen kan man kun komme med flod, da hele partiet uden for omtrent tørlægges med ebbe. I selve det snævre indløb går der stærk strøm, men inden for dette nærmest land dannes under strandklipperne et lille en lille indbugtning eller vig med roligt vand af temmelig dybde, der fortrinlig måtte egne sig til leje for småskibe; længere ind efter tørlægges den lange våg for en stor del ved ebbetid. Denne i oldtiden vistnok temlig hyppig som havn benyttede våg er navnlig omtalt i Hþ.²⁾. Der fortælles dér (Hþ. s. 126) om nogle

¹⁾ En lignende »domring« siger den antikv. indberetn. af 1817 er også i tunet på Fiskelek. — Om de til gården Narfastaðir i Melasvejt knyttede sagn se Ísl. Þjóðs. II, s. 84. Ved flere andre gårde påvises oldtidagrav. Endvidere findes lævninger af »göngugarðar« og gamle indhegninger.

²⁾ Den for C. af Ldn. til grund liggende membran har (se Ldn. s. 54—55. anm.) utvivlsomt haft en bemærkning om, at der på landnamstiden var skibsleje (akipa lægi) her.

købmænd, at de ikke lagde ind i osen (o: Hvitåos) men lagde sig ude i havnen, af hvilken de, som det fremgår af det følgende, ikke kunde komme ud uden med springflod; at købmændenes skibseje var ved gården Hövn ses af Hp. s. 129. Om Tangbrand fortælles det (Krstn. s. 16), at han sejlede til Hövn og lagde ind i vågen for derfra at gå til søs; det sted hedder siden **Jærnejs-hövde** (Járnmeishöfði — hans skib hed nemlig »Járnmeiss«). Navnet Jærnejs-hövde er ganske vist bevaret, dog bruges det ikke om nogen af de selve vågen begrænsende klipper, men derimod om den nordligste i et lille klettestrøg, der strækker sig langs søen oven for vågen til hen imod gården Hövns tun; i en af de andre kletter her skal landnamsmanden Orm være begravet¹⁾. Ved Hövn begynder en ny knude af Skardshede, Havnefjæld (Hafnarfjall), der oven for gården skyder sig så tæt ud mod fjorden, at der nordvest og nord for fjældet mellem dette og kysten kun er en smal række stærkt gennemfurede grusbanker, til dels bedækkede med et lavt, spredt, i forfald værende birkekrat, den tidligere nævnte såkaldte Havnarskog. Om den her nævnte fjældgruppe, som næsten alle islandske fjælde, gælder det, at den vinder ikke ved at ses på nært hold; flere af fjældene her som f. eks. netop Havnarfjall er vel anselige pyramide- eller kegleformige fjælde, men medens denne tætsluttede fjældknude med sine fem tårn- eller kegleformige spidser i nogle miles afstand gør indtryk af en fast masse strålende i blegtblålige eller violette farver alt efter luftens klarhed, består i virkeligheden kun de øverste spidser af faste knuder, hvorfra store jævne stønskred — aldeles vegetationsløse naturligvis — skyder sig ned og danner siderne, medens enkelte større klippestykker er rullede endnu længere og ligger spredte over den smalle skrånning neden for. I flere ældre kilder findes **Havnarfjældepe** (Hafnarfjöll) nævnt, og da på en sådan måde, at navnet synes at omfatte hele fjældgruppen, der i forening med den egenlige, østligere, Skardshede kan siges at danne den ene ydergrænse for Borgesfjordsherredet i snævrere forstand. Skallagrim, hvis landnam mod nord og vest ompændte hele den del af herredet, tog således syd for fjorden land indtil Havnarfjældene (Eg. s. 57 = Ldn. s. 57); i Heið. (s. 344—45) er Havnarfjældene nævnt som et punkt, syd for hvilket ikke mange af de til Side-mændenes og Flokdælernes oven for liggende godord hørende ting-

¹⁾ I hövden neden for gården skal hans høj i følge C. af Ldn. (s. 54 anm.) være at søge.

mænd boede¹⁾. — Medens man hidtil fra Melasvejten har haft udsigt over den brede Faksebugt med Snefjældsøen i nord, Reykjanæshalvøens fjælde i syd, forandrer dette sig snart, efter som man drejer om Havnarfjæld, og foran en ligger nu den indre snævrere del af Borgefjord, der efterhånden i nordøst umærkelig taber sig i Hvitåens munding, og længst imod nord hæver sig fjældstrøgene i den øvre del af Myre syssel. Fra kysten under Havnarskog strækker sig to flade næs ud i fjorden, det indre og smallere af disse er **Seløre** (Seleyri, ældre-eyrr), hvorfra der nu om somren er livlig færgefart til det omtrent lige over for liggende Bråkarpoll, (Bråkarpollr), som er et af de steder, hvor handel fra købmandsskibe er tilladt. Denne øre nævnes i Fbr. som et sted, hvor de fra Hvitå udsejlene skibe lagde sig for at vente bær; ét sted i sagaen (s. 28) findes formen Seljaær (Seljaeyrr). — Endnu hinsides Seløre, helt nord for fjældgruppen, fortsættes skoven ét stykke, indtil hvor en ny fjældknude Tungekoll (Túngukollr) begynder, og op til denne støder igen Skeljabrekkefjæld (Skeljabrekkufjall), af en hel anden karakter, omtrent som en fæstningsmur, fladt for oven, med lodret affaldende væg; man passerer efterhånden langs en af flade knuste skifersten bestående banke (brekken), under den står de to gårde **Skeljabrekka** (Fbr. s. 7 fig.). Fra banken og dens nærmeste fortsættelse åbner udsigten sig ud over det flade og fugtige landskab **Andakill** (Andakíll), der strækker sig fra Borgefjordens inderste del langs Hvitåen, der her har en sydvestlig retning, indtil hvor Flokedalsåen falder i denne elv, dog kaldes det lille landskabs nordligste del mellem Flokedalså og Grimså sædvanlig med et eget navn Bæarsvejt (B—sveit). Grunden her er over alt sumpig og moradsig, kun hist og her afbrydes mosestrøgene af klippegrund eller en stenet strækning. Nærmest for sig har man ved indtrædelsen i dette landskab **Andakilsåen** (Andakílsá), hvor den gennem et dyndet udløb munder ud i en vig af Borgefjorden. Andakilen (Andakíll, kíll o: smal bugt), som landnamsmændene kaldte den på grund af de mange sønder, som de der så. Hinsides Andakílsá hæver sig tæt ved Borgefjorden gården **Hvanne** (Hvanneyri, ældre — eyrr)²⁾, som Eg. og Vd. omtaler som Grim

¹⁾ I sammenhæng hermed kan bemærkes, at i følge HGrk. s. 65 synes storbonden Illuge den røde fra Akranæs at have hert til Kjalarnes ting.

²⁾ I den herværende kirke skal tidligere (se antikv. indb. 1821) have været en ret mærkelig alabaster-altertavle.

den háleyskes bolig; i følge Krstn. (s. 5) flyttede senere Torvald vidfærlis bekendte broder Orm til denne gård, da han ikke vilde følge sine frænders eksempel og lade sig døbe.

Nord og nordøst for Hvannøre ligger gårdene **Grimastad** (Grimastaðir) og **Heggstad** (Heggstaðir), bægge nævnte i Eg., den første dog med formen Grímarstaðir (Eg. s. 57); endnu lidt nordligere, omtr. $\frac{1}{2}$ mil nordøst for Hvannøre ligger på Hvitáens sydlige bred **Hvitásvold** (Hvítárvellir, Vellir), omtrent en fjerdingvej fra denne elvs udløb i Borgefjorden. **Hvitá** (Hvitá: Hvidá), som under hele sit løb gennem bygden — først i vestlig, så i sydvestlig, retning — danner grænsen mellem Bgf. og M., får til dels sit tilløb fra jøklerne på højlandet øst for disse sysler og skylder jo også, som Eg. fortæller, den derved meddelte hvidgrå farve sit navn, men er dog, hverken hvad farve eller karakter angår, en så udpræget jøkeelv som de fleste andre ¹⁾. I sagaerne er Hvitá meget ofte nævnt, da denne å spillede en betydelig rolle for oldtidens skibsfart, og endnu er Hvitáen det eneste af Islands vandløb, der er tilgængeligt for større fartøjer (=: islandske skibe; ved et »skib« forstår man på Island en båd med 6 eller flere årer) — rigtignok kun ved flodtid, men anderledes har det vel heller ikke tidligere været. Flodbølgen mærkes ikke alene mere end 1 mil op i Hvitá, men også i flere af de i denne faldende åer; og så langt som denne forskel mellem flod og ebbe gør sig gældende, kan varer føres ad søvejen til gårdene; for fartøjerne findes der talrige gode landingspladser, hvor vandløb og bække har gravet deres munding ud gennem den fugtige engbund; og netop af den art, som oldtiden yndede (således fremhæver Eg., s. 76, netop, at på landnamstiden brugte man vide at sætte skibe op i åer, bækmundinger eller sumpgrøfter). Det mest brugte landingssted var vistnok Hvitásvold, der synes at have været det sted, hvorfra købmændenes handelsomsætning med egnens beboere så at sige udelukkende foregik. Ved selve åens munding synes der derimod ikke at have været nogen landingsplads; den der byggede gård Hvitáos (Hvítárós) er kun nogle få år gammel.

På mangfoldige steder i sagaerne tales der om handelsskibes ankomst til Hvitá og om købstævnet og boderne på Hvitásvold. Sådanne boder synes købmændene regelmæssigt at have indrettet

¹⁾ Eg. fortæller (s. 58), at Skallagrims ledsagere ikke før havde set åer, der førte jøkelvand; at sådanne dog også findes i Norge, har allerede E. O. (s. 90) gjort opmærksom på.

sig efter landingen, og fra dem foregik handelen; i følge PH. (s. 18) benyttede de besøgende, der fra oplandet — til dels langvejs fra — for handelens skyld begav sig hertil, sig af lignende boder under deres ophold på handelsstedet. Hvitå gør her en svag bøjning mod nord, hvorved et bredt og kort næs opstår, opfyldt med småholt, i hvilket gården ligger temlig højt. Fra gården fører en sti ned mod åen til færgestedet — fra Hvitåvold til den lige over for liggende gård Ferjukot nord for åen er nemlig et meget benyttet overfartssted —, og ikke langt fra bredden her ligger den eneste formodede lævning af de gamle bodtomter; tomten er med lave og meget sammenfaldne vægge, 5 fv. lang, 4 fv. bred (udvendigt mål), dør findes på den mod åen vendte ende; til højre for den ligger en anden mindre tomt, omtrent af samme form som hin og med indgang i samme retning (omtr. 1½ fv. lang, 1 fv. bred)¹⁾.

¹⁾ En ret interessant beretning (Sturl. I, s. 289, Bsk. s. 509) fra Sturlungetiden giver god oplysning om forholdene ved havnen her, således som de på den tid var i sommertiden. Høvdingen Arnor Tumessón fra nordlandet havde taget biskop Gudmund til fange og vilde nu mod hans vilje føre ham med sig til Norge. Han fik sig skibslejlighed i Hvitå og begav sig med sin fange herhen, hvor han opholdt sig somren over og havde biskoppen under bevogtning i sin bod. Denne bod („Nordlændingernes bod“ som den benævnes) siges at være på Hvitåvold (Hvitávellir, Vellir), uagtet den lå vest for åen. Dette er besynderligt nok, da der allerede fra landets første bebyggelsestid fandtes en gård Hvitåvold øst (eller syd) for åen; men man må, som det ses af dette sted, alligevel have benyttet navnet „Vellir“ eller „Hvitávellir“ om de til havnen hørende bodpladser på begge sider af åen, og begge åens bredder her, da dette navn nu en gang foruden at gælde gården var bleven den faste betegnelse for skibslejet her. Dog kan det vel antages, at „Hvitávellir“ brugt om åens vestlige bred altid har været en unøjagtig betegnelse, og en sådan som kun kunde tænkes anvendt af fjærnt boende og med egnen mindre nøje kendte. — Boderne var den gang vest for Hvitå, siges der, under Tjodolvsholt, „der hvor nu småhusene er“ — det må være på det sted, hvor nu Ferjukot ligger, skönt denne gård i følge A. M. ikke er mere end nogle hundrede år gammel. Døren var midt på boden og vendte imod holtet, biskoppens skindkoje var i den ende af boden, der var længst fra åen, kojen stod ved gavlen, og hovedfjælen vendte ned mod Ferjubakke (en gård sydvest for Ferjukot). Fra denne bod bortføres nu biskop Gudmund i en mørk regnnat af nogle venner. Bodden var som sædvanligt forsynet med et tælttag, og desuden var der til beskyttelse mod regnen tættet med huder både udvendig og indvendig; befrielse løste tælttagets nedre rand ved biskoppens hoved, og gennem denne åbning løftes biskoppen ud af boden.

A. M. har Búðarhöfi som navn på et ødehus (eyðikot) i Hvitåvolds lund.

Kort oven for Hvitåvold falder i Hvitå Grimså (Grímsá); denne temlig betydelige ås munding Grimsåos (Grímsárós(s)) omtales et par gange i Ldn. (og Flm.) som et sted, hvor havskibe havde deres landingssted. På den sydlige bred af Grimså umiddelbart ved dens udløb i Hvitå er nu af en engelskmand bygget et hus, hvor en stor del af den rige laksefangst fra Hvitå og dens bifoder nedkoges for derefter at udføres, og ved åbredden ud for huset kan man i sommertiden se en til en dampbåd omdannet åtteåret islandsk båd ligge fortøjet, ved hjælp af hvilken fabrikanten står i forbindelse med Akranæs og Reykjavig¹⁾. Noget hinsides Grimså temlig nær Hvitå står gården Tingnæs (Þingnæs). Næsset, hvorefter gården tager navn, dannes ved de to åers sammenløb. Tingnæs har til en tid været Borgefjordens hovedtingsted, og er det ældste, om hvilket nogen efterretning haves. Her holdtes, som det ved sammenligning af kilderne (HP. s. 167, Islb. s. 8, Ldn. s. 115) med tilstrækkelig klarhed fremgår, det ting, hvortil de i mordbranden i Örnolvsdal (M.) indviklede indstævnedes, da det var det nærmeste ved gærningsstedet. Noget bestemt tingsted kan dog nu ikke påvises i næsset. Tingmødet, hvor den oven nævnte sag skulde foretages, kom imidlertid ikke i stand, da brandstifternes parti med hövdingen Tunge-Odd i spidsen med væbnet hånd hindrede sagsøgenes flok, der førtes af Tord gelle, fra at passere Hvitå ad det af dem valgte vad, den såkaldte Trællestrom (Þrælastramur). Dette vad svarer sikkerlig til et nu næsten aflagt vad Trælleørevad (Þrælaeyravað) i Hvitå, lige over for gården Tingnæs mellem denne og de nærmeste gårde på nordsiden af åen. Sidstnævnte vad er vel igen det samme som det sognebeskrivelsen for Stavholt (M., 1853) omtaler, vadet skal i følge denne kilde have ført over nogle Stavholt tilhørende småholme i Hvitå ud for Tingnæs, hvoriblandt en ved navn Træle (Þræley); omtrent indtil århundredets midte havde vadet, der kaldtes «á hólmunum», været i brug.

Nordøst for Tingnæs i retning omtrent parallelt med Hvitå ligger gårdene Bakkakot og Stavholtsø (Stafholtsey), den sidstnævnte af disse i ganske ejendommelige omgivelser. Det gården tilhørende ikke store areal, der mod nord begrænses af Hvitå, er

¹⁾ I Eg. s. 78 er omtalt en kamp på Laxfit ved Grimså, dette sted kendes nu ikke; senere i sagaen (s. 195) er nævnt Reykjarhamarr på sydsiden af Borgefjorden, hvor fartøjet, der kørte med Egils søn Bödvar, fandtes — heller ikke dette stedsnavn kendes nu.

gennemfuret af forskellige vandfyldte render, småsumpe o. d. l. men navnlig ved én sådan større rende, almindelig kaldet farvejen (ø: lejet), der i en halvcirkel strækker sig rundt om æen, tydelig adskilt fra nabojorderne. Østligst iagttager man den som en lav og bred, tør, med grus og småsten bedækket sænkning, der med lethed skelnes fra det omgivende land; derefter bliver den fugtigere og moradsig, og på den sidste strækning (vestligst) fyldes den aldeles med vand og strækker sig således som en vandfyldt rende (síki) ned til Hvitå. Man fortæller, at Hvitå oprindeligt havde sit leje her og altså den gang løb syd (eller: øst) for Stavholtæ, men at den først senere, dog allerede for lang tid tilbage, har banet sig vej oven for Stavholtæ til den nordøst fra kommende Tværá, i det den gennembrød det mellemliggende vandskel, det såkaldte «Fax», som derved deltes i to dele, Eyarfax og Nesfax, hvis stejle jordskrænter falde af mod æen; — derved måtte den i sig optage den nederste del af Tværá, som nu munder ud omtrent lodret på Hvitå lige nord for Stavholtæ.

At en del af Hvitås vand, og det den væsentligste, i sin tid har løbet i det Stavholtæ på de tre sider omgivende flodleje, kan næppe betvivles; alene den omstændighed, at Stavholtæ lige til år 1852 i verdslig henseende hørte til Myre syssel¹⁾ (til den nærmest nord for liggende hrepp Stavholtstunge-hrepp), medens dog ellers Hvitå helt igennem fra gammel tid har dannet grænsen mellem M. og Bgf., gør dette indlysende. Mere tvivlsomt er det derimod, om den nordlige arm (æens nuværende leje) nogen sinde har været helt borte. Arne Magnussøn, som lejlighedsvis omtaler de ældre forhold her²⁾, indskrænker sig også til at sige, at næsten hele æen fordem løb syd for Stavholtæ. Hvad der taler imod den antagelse, at vandskellet mellem Tværá og Hvitå oven for Stavholtæ i ældre tid skulde have været fuldstændig ubrudt, er Stavholtæes eget navn og den omstændighed, at denne besiddelse første gang vi finder den nævnt, omtales som en virkelig ø. I en måldage for Stavholt (M.) fra c. 1140 nævnes nemlig blandt kirkens ejendomme «hele den ø, som Tværá ting er i»³⁾, og denne ø kan ikke være nogen anden end Stavholtæ, der netop tilhører bemældte kirke. Det anførte sted er tillige meget interessant, fordi

¹⁾ Syd for Stavholtæ, følgende det gamle flodleje, ligger derfor også sysselgrænsen på Bj. Gunnlaugssøns kort.

²⁾ Se Dipl. isl. I, s. 180, note 1.

³⁾ Dipl. isl. I, s. 178—80.

det giver os underretning om, hvor Tværá ting (Þverár Þing) i fristatens tid holdtes. Efter Tværá ting benævntes en af landets 13 tingkredse, og senere fik en strækning omtrent svarende til det nuværende M. & Bgf. navn herefter. Denne landsdels ældste hovedtingsted synes Tingnæs at have været; en snes år senere nævnes et varting holdt hinsides Hvitå, en halvanden mil oppe i landet, og her har vistnok Borgefjordens hovedtingsted en tid været. Noget før midten af det 12te årh. nævnes, som alt bemærket, Tværá ting, og det har uden tvivl langt tidligere afløst hint som hovedtingsted. — Det er øjensynligt, at man, så vel oprindelig ved valget af Tingnæs, som senere ved valget af Stavholtse til tingsted, har været betænkt på at henlægge tinget til et sted, der kunde være omtrent lige bekvemt for herredets beboere, hvad enten de boede syd (øst) eller vest for Hvitå. I løbet af det 13de årh. nævnes Tværá ting et par gange i sagaerne. På et lejdsmøde på Tværá ting (Þverárleið) indviedes (hellegedes) mødet af besidderen af Reykholtinge godordet (Reykholtinga goðorð, Sturl., II, s. 146), denne handling udførtes i tingbrekken, på tinget holdtes mange hestekampe, og der var mange folk til stode¹⁾. På Tværá ting havde vestfjordinger og borgfjordinger samlet sig 1262 og tilsvore her, umiddelbart efter altinget, kong Hákon undersåttlig lydighed.

I Flatb.'s annal omtales ved året 1378²⁾ et drab, som fandt sted, da lovmændene holdt ting i Tingø (Þingey) i Borgefjord. Denne Tingø kan næppe være nogen anden end det gamle tingsted for Tværá ting. At et ting, der til stadighed holdtes i Stavholtse, benævnes Tværá ting, er for resten besynderligt nok; det lader formode, at Tværá tidligere i højere grad end nu har berørt søen; måske har den umiddelbart før sit udløb i Hvitå forgrenet sig om søen og Hvitå så først senere i tiden brudt sig vej oven om Stavholtse gennem den ene af disse forgreninger.

Langs den omtalte »farvej» strækker sig gamle ridestier, og navnlig ned mod dennes midtparti bliver de fra forskellige

¹⁾ Det har vel også været som indehaver af Reykholtinge godordet, at den på Reykholt boende Snorre Sturlassön var knyttet til Tværá ting, så at vi se ham, da han havde en strid med Magnus den gode (indehaveren af Allsherjargodordet), stævne Magnus til Tværá ting, anlægge sag imod ham her og få ham dømt, uagtet Magnus erklærede, at han ikke herte til dette ting (Sturl. I, s. 235).

²⁾ Sml. Safn t. s. Íslands II, 70.

punkter af Stavholtse meget tydelige og giver sletten (moen) næsten udseende af gammelt, nu græsgrot, opløjet land. Her, i sydlig retning fra gården Stavholtse, findes et almindelig benyttet overgangssted over den moradsige og upålidelige rende — sædvanlig kaldet Kirkjuvað (Kirkevad), fordi det benyttes af de til Bæ kirke søgende. Man vil her søge sporene af et af de ældre vad over Hvitå, Bakkavad, en hypotese, der står i forbindelse med forestillingen om, at Hvitå tidligere udelukkende løb syd for Stavholtse; men da, som det er vist, Stavholtse fra gammel tid har været en ø, er det ikke rimeligt, at et over søen førende vad ikke skulde tage navn efter denne. Bakkavad (Bakkavað), der nævnes i et par sagaer (HGrk. s. 116, Laxd. s. 268), bar navn efter en gård Bakke, der nu ikke kendes; dog er dens navn vel endnu bevaret i navnet på gården Bakkakot, som i vest fra Kirkevad ses ligge længere nede ved farvejens udløb, nær Hvitåens bred. Når Kirkevad göres til Bakkavad, antages gården Bakke at have stået straks syd for vadet, hvor der findes en lav høj med nogle tomter. Der er imidlertid i og for sig intet, der antyder en sådan beliggenhed for denne gård, og kun en formodning om, at Kirkevad oprindeligt havde heddet Bakkavad, kunde opfordre til at anviser den plads her. Bakke (Bakki) nævnes i Grt. s. 104, hvor der fortælles om Grettes rejse op gennem Borgefjorden, efter at han ved sin ankomst til landet fra Norge havde erfaret sin fredløshedsdom. Han, der var landet i Hvitå, manglede hest; en sådan bemægtiger han sig imidlertid på gården Bakke oven for (upp frá) Tingnæs, i det han går fra Hvitåvold op forbi Tingnæs til Bakke, hvor han tager en hest, der stod ved tunet. Derfra red han op langs Hvitå og videre ned for Bæ (d. v. s. mellem Hvitå og denne gård, der ligger lige syd for Kirkevad, noget borte). Til denne beskrivelse passer det bedst at antage en beliggenhed for Bakke omtrent som det nuværende Bakkakots, Bakkavad førte, efter Laxd. at dømme, over Hvitå kort oven for gården Bakke; vadet må vel altså — under forudsætning af Bakkakot som Bakkens arvtager — have været straks vest for Stavholtse, på strækningen hvor Hvitå har bevaret sit leje uforandret.

Gården Bæ (Bær), der selv ligger forholdsvis højt, er omgivet af bløde moser og vanskelig tilgængelig. På Bæ boede en af hovedpersonerne i Heið., Torsten Gislessön; ligeledes nævnes også gården hyppig i Sturl. (her står således en kamp mellem Sturla Sighvatsön og Torleiv på Gardar, der med sine folk havde indtaget en

forsvarsstilling her, Sturl. I, 353—54)¹⁾. Straks syd for gården ligger et lille, langstrakt holt **Tordisarholt** (**Þórdísarholt**); holtet har i følge HGrk. s. 19 sit navn efter en kvinde, der jordedes her²⁾. Sydvest for holtet er en lille sø **Blundsvatn**; neden for denne boede i følge Eg. (s. 221) Torgejr blund. Gård eller tomter findes nu ikke ved søen, men ved dens vestlige bred står højden **Blundshol** (**Blundshóll**), som sagnet lader bære navn efter den deri højlagte³⁾.

I følge Heið (s. 310 — i den af Jon Olavssøn efter hukommelsen gengivne del) sender Torsten Gisleßsøns enke, da hun ved hjemkomsten fra sæteret til Bæ finder sin mand og sin søn dræbte af Snorre gode, folk til den nærmeste gård for at mælde dette; gården kalder Jon Olavssøn Kelda, snarere end Klúka eller Lækr. Set fra Bæ synes **Varmelæk** (**Varmilækr**) utvivlsomt at være den nærmeste nabogård, så Læk (**Lækr**) er — hvad også udgiveren har bemærket — ubetinget at foretrække for Klúka eller Kelda, til hvilke ingen tilsvarende navne findes i omegnen. **Varmelæk** ligger sydøst for Bæ, for enden af den stejle lille **Varmalækjarmule**; landnamsmanden her, som på de andre større gårde i dette landskab, fik sig oprindeligt sine besiddelser anviste af Skallagrim; hans sønner vare de fra Nj. bekendte brødre Torarin Ragabroder og Glum. — Vejen over Andakil nord på til de øvre dele af Borgefjorden ligger på grund af moserne ikke tværs gennem lavlandet, men langs den indre rand af dette, således forbi **Varmelæk** og ad de fortrinlige såkaldte **Varmalækjarmeler**, og først derpå langs **Flokedalså** påny ned mod **Hvitå**. Vil man derpå over **Hvitå**, nord eller vest på, har man, når man ikke vil benytte sig af færgerne, kun ét vadested, så godt som det eneste på hele den lange å, at søge til. Det er det såkaldte **Langholtsvad**, der ligger kort oven for **Stavholtsø**, omtrent lige over for gården **Langholt** (**Lángholt**); vadet, der dannes

¹⁾ På Bæ boede den engelske biskop Rudolv i 19 år (fra c. 1030), ja har måske endog gjort forsøg på at grunde et kloster her, men dette har dog i hvert fald ikke bestået længe. Se Dipl. isl. I, s. 488; Maurer, Island s. 255.

²⁾ I følge sognebeskr. findes i holtet en laug, tyjensynlig i fordums tid indrettet til badning, med stensæder helt omkring.

³⁾ Det er dog Ketil blund, som siges at ligge i Blundshol. I følge Ldn. (a. 60) er **Blundsvatn** opkaldt efter Ketil blund, Torgejrs bedstefader, der efter at have bot i Trándarholt i Flokedalen senere boede her. — A. M. nævner også en bæk **Blundslækr** og fortæller om en overtro, der knyttede sig til søen, så at man ikke turde fiske foreller her.

ved, at den brede strøm her deler sig om en betydelig øre eller grund, er ganske fortrinligt. I sagaerne nævnes dette dog ikke, og må vel altså være af nyere oprindelse; derimod anføres forskellige andre vad over Hvitå, hvis beliggenhed det dog ikke er let at påvise. Trællestrøm og Bakkavad er allerede tidligere omtalte; desuden nævnes i Eb. (s. 103) **Haugsvad** (Haugsvað). Da Snorre gode vil påtale sin svigerfader Styr's drab, hindre Borgfjordingerne ham i at passere Hvitå ved »Haugsvad, lige over for Bæ». Den samme begivenhed omtales i den af Jon Olavssøn gengivne del af Heið (s. 301); der siges her, at Borgfjordingerne, der havde fået underretning om hans ankomst, havde besat alle vadestederne helt ud til søen for at forhindre ham overgangen. Snorre kom vest fra til åen ved Haugsende (Haugsendi), men træffer her en sådan overmagt, at han må lade sig nøje med at ride frem i en øre, som lå midt i åen, og foretage stævningen herfra. — I følge bonden på Langholt skulde Haugsvad være at søge oven for Langholt, kort syd for Flokedalsåens udløb i Hvitå; her er ved åbredden en lille græsflade Haugflöt (en del af en større strækning Skipanes), der ud mod åen har haft en høj, som dog nu er helt bortreven af åen, men i hvilken man endnu i mands minde skal have fundet oldsager; og i Hvitå her ud for påviste samme hjemmelsmand stedet for et vad, hvis benyttelse af og til han fra sin ungdom mindedes, og som i følge ham kaldtes Haugsvad. Om virkelig dette »Haugsvad» er det i Eb. forekommende ligelydende stedsnavn, må imidlertid synes meget tvivlsomt. For det første lader Heið. snarest formode, at vadet har taget navn efter et punkt vest for åen (Haugsende) og ikke efter nogen høj syd (øst) for denne; for det andet passer Eb.'s udtryk »Haugsvad lige over for Bæ» kun dårlig til det nu som »Haugsvad» påviste nedlagte vadested. Men Eb.'s angivelse er rigtignok noget besynderlig; der kan egentlig ikke tænkes noget vadested ved Hvitå, hvis beliggenhed naturlig kan angives i forhold til den noget inde i landet liggende gård Bæ; det skulde da snarest være det over Stavholtse-flodlejjet førende Kirkevad, hvis man vilde antage det for oprindelig at have været et vad over Hvitå; — men at det i al fald næppe er noget af dem, hvorom efterretning haves, er tidligere omtalt.

Mod øst begrænses Andakilen af Flokedalens, Lundareykjadalens og Skorradalens munding med mellemliggende halse, til selve dalene spærres dog udsigten ved forskellige højder og holtestrøg; mod syd danner Skardshedens oftere omtalte vestlige fortsættelse grænsen, her ses noget tilbage en karakteristisk fjældspids

Skessuhorn; gennem en sænkning mellem den egenlige Skardshede og den vestre fjældgruppe ligger Skardshedevejen, med Skessuhorn på venstre hånd, over fjældene til Lerådalen. Den sydligste af de tre nævnte dale er **Skorradalen** (Skorradalr), fra den ses Andakilså komme, i det den i en lille foss bryder frem fra dalen; Skorradalen selv, der mod syd begrænses af Skardshede ¹⁾ og Lille Botshede, mod nord af halsen, der skiller den fra Lundareykjadal, er næsten helt opfyldt af den lange smalle sø **Skorradalsvatn** ²⁾, der svagt bugtet strækker sig gennem dalen, uden tilsyneladende at efterlade det mindste underland langs bredden, ja dens rene, klare vand synes endog at nå et stykke op på hjerne (bedække disses nederste del), hvad der giver dette parti en vis lighed med oversvømmet dalgrund; søens bred er på mange steder omgivet af frodigt birkekrat, der strækker sig langt op ad fjælsskråningerne. Kun imod nordvest ved søens forreste ende, udvider sig dalsletten noget; her ligger i græs- og kratrige omgivelser på dalens sydside den i HGrk. oftere omtalte gård **Indridastad** (Indriðastaðir), hvor Indride, der blev gift med Hörds søster Torbjörg, boede; Indrides troldkyndige moder boede derimod, efter at hun var bleven enke, på **Hvamm** (Hvammr), der ligger nord for søen noget længere inde i dalen. Mellem den sneprydede Skardshede og den ligeledes temlig høje Botshede ligger temlig langt ude i dalen en indsænkning, hvorigennem vejen fører op over **•Dragen•** ind i Svinadalen. Op fra søens inderste del strækker sig grønne engflader, gennemskårne af den lille å **Fitja-å** (Fitjá — efter gården Fitjar, der ligger ikke langt fra åens udløb nord for denne). Syd for åen ved søens bred ligger gården **Vatnshorn**, der vel i oldtiden, da den synes at have været en anselig gård, har ejet hele den inderste del af dalen, hvor nu flere andre gårde er anlagte. I følge HGrk. boede den før nævnte **Torgrims** smedkone med sin mand **Torvald** her, så længe denne levede. Mest er gården omtalt i **Laxd.** (s. 268 fig.), i anledning af det tog, som **Gudruns** sønner under førelse af **Torgils Hallassön** foretog mod storbonden **Helge Hardbenssön**, **Bolles** drabsmand, der boede her. Ved deres ankomst til **Vatnshorn** får

¹⁾ At denne fjældmasse ligesom dannede grænsen mellem en indre og ydre del af **Borgefjorden** kan — foruden af hvad der er anført om **Havnarfjældene** — også slutes af en ytring **Eg.** s. 225 om **Tunge-Odd**, at han var hövding i **Borgefjord** syd for **Hvitå** og rådede for det hov, hvortil alle folk betalte hovtold inden for **Skardshede**.

²⁾ I **HGrk.** (s. 87, 88) også benævnt **Vatn** alene.

de at vide, at Helge ikke var hjemme, men opholdt sig i sit sæter i Sarp (Sarpr), hvorfor de tilbringer natten i skoven ved Vatnshorn og først næste dag rider op gennem skoven til Sarp, hvor de overfalder Helge i sæteret og dræber ham. Sarp er nu navnet på en gård, der ligger nord for åen ikke langt fra Fitjar (sydøst for denne gård, hvis kirke den tilhører); skoven ind til Sarp er nu forsvunden, men stedet er utvivlsomt det i Laxd. omtalte; om den i sagaen omtalte begivenhed skal ingen tradition have bevaret sig her ¹⁾. Fra gården Vatnshorn ligger den tidligere nævnte Sildarmannagata over Botnshede til Hvalfjorden (eller nøjere bestemt Botnsvåg); er man først kommen op på heden, frembyder sig som sædvanlig vide strækninger, i dette tilfælde mest moer (o: lyngflader) og mosestrækninger; fra den høje hede haves en udstrakt og ejendommelig udsigt til højlandet nord for Tingvoldsvejten med sine mange forskellige fjælde og jøkler ²⁾. Fra Fitjars nabogård mod vest ligger en vej over den smalle og ikke særlig besværlige Skorradalshals ind til den indre del af Lundareykjadal — denne vej valgtes, som det ses af Laxd., på toget mod Helge Hardbenssøn. Den almindelige vej derimod for alle, der fra Borgefjords øvre del agter sig syd på ad en af hovedvejene (Dragavejen, Skardshedevejen, Skogen) ligger derimod over halsens vestligste ende, hvor dens yderste del ved en sænkning er adskilt fra et lille stejlt ud mod Andakilen vendende fjæld Hestfjæld (Hestfjall, vel egenlig Hestr, et navn, som nu er gået over på en under fjældet stående gård). Fra halsen oven for Hest kan man en solskins sommeraften, når hele landskabet: luft, fjælde, fjord, stråler i milde farvetoner, i rødt, blå, grønt, have en glimrende udsigt over det brede foranliggende landskab med dets mange åer til den næsten uafbrudte fjældrække, som fra Snefjældsjøklen i vest strækker sig helt hen til højlandet oven for den østre del af Myre syssel.

Lundareykjadal er en lang smal dal, der gennemstrømmes af Grimså, der mod vest søger sig sin vej ud til Hvitå, ligesom hovedelven rig på laks (der i følge E. O. s. 104 da skal have været tilstede her i forbavsende mængde); mod nord begrænses den af en

¹⁾ Sarpr, der egl. betyder en fuglekro, f. eks. på Island brugt om rypenes, er jo som bekendt navnet på et norsk vandfald; også ved denne gård Sarp skal der i åen findes en rigtignok kun lille, men efter omstændighederne temlig brat foss.

²⁾ På grænsen mellem Vatnshorn og nabogården mod vest påvises tre Skorradalshals, i den ene af hvilke «Skorri» skal ligge (Sm. Ldn. s. 58).

hals, der skiller denne dal fra Flokedalen, og som ender i den tidligere omtalte Varmalækjarmule, mod syd af den nys nævnte Skorradalshals. Også udsigten til denne dal fra lavlandet uden for hindres ved dalens småbugtninger, på tværs gående småholt og hævnings o. d. l. Lundareykjadal kaldtes i ældre tid, i modsætning til Beykholtsdalen (Nordre Reykjardal), **Sydre Reykjardal** (Reykjardalr hinn syðri); vejen gennem dalen, der ligger nord for åen i liskråningen, er yderlig slet, sumpig og stenet. Først temlig langt fra dalmundingen træffer man **Lund** (Lundr), den betydeligste gård her, præstegård og kirkested, og dog er endnu mere end halvdelen af dalen at passere for dem, der agter sig helt igennem den. Gården vil være læsere af Nj. bekendt af den dér (s. 37) fortalte episode om de legende børn, der efterligner Mörd giges og Hruts tingstrid, da Höskuld og Hrut på vejen fra altinget tager ind her. — I Sturl. (I, 210) nævnes et **Lundarmanna-goðorð**. — Lund står ved foden af lien, hvis nederste del her er en temlig støj, som tun dyrket og altså grønklædt, terrasse; foran ligger jævne flader ned til åen. Straks oven for gårdens huse er kirken, og noget højere oppe, på en afsats øverst i tunet, er nogle tomter, der udgives for lævningerne af et gammelt hov, med hvilket navn (Hof) de benævnes. Først kommer en langagtig dybt nedgravet tomt med brede vægge, 5—6 fv. lang, med indgang fra syd midt på den smalle endevæg; på den østlige langvæg nær nordenden findes en mindre udbygning ikke nær så dybt nedgravet og med mindre udprægede vægge. Bag ved denne tomt, i omtrent 1 alens afstand, er en anden, firkantet, med smallere og lavere vægge, hvis indre er noget udvisket af tuer; døre synes snarest at have været midt på øst- og vestvæggene. Lige ud for første tomts dør, c. 10 al. neden for, er en »blótsteinn«, en temlig stor skarpkantet sten, der dog nu for største delen er sunket ned i jorden, men som för skal have sets tydeligere; da den er den eneste sten her i nærheden, antager man, at den må være flyttet herhen. I en bue oven om tomterne går en gammel indhegning, der kan forfølges til begge sider, sandsynligvis et tungærde, da den som tun dyrkede del af skranten strækker sig her til¹⁾. Lunds nabogård mod øst er

¹⁾ I Addit. 44, fol. bemærker Jon Olavsson fra Grunnavig (i en lille afhandling om tro på stene, kors og lunde), at der på Lund i Lundareykjardal skal have været en af et kredsformigt gårde omgiven lund. Mere ubestemt beretter J. O. det samme i sin foran gående afhandling om oldtidshøje, men i Antkv. Annaler II, 188, hvor stedet refereres, er dette misforstået.

Gullberastad (Gullberastaðir), her boede hovedlandnamsmændene i denne dal Björn gullbere, Grimkel godes fader; omtrent lige over for denne gård, på den modsatte side af åen ligger vejen ned fra Skorradalshals. Noget øst for Gullberastad deler Lundareykjadal sig om en fremløbende fjælddryg i to mindre dele, hvoraf den kortere, der fortsætter sig lige i øst, er ubebot; den længere, der ligger mere i sydøst, er gennem hele sin længde bebygget. I den indre del af Lundareykjadal er flere varme kilder, en af disse, **Reykjalaug**, er nævnt i Krstn., der fortæller (s. 25), at efter kristendommens indførelse blev alle de, der havde været tilstede på altinget, døbt på hjemvejen fra tinget; de fleste vestlændere døbtes i Reykjalaug i Søndre Reykjadal. Denne kilde har navn efter gården Reykir, der ligger langt inde i den søndre sidedal, nord for åen, der her kaldes Tungeå, medens den fra den nordre del kommende, der har sit udspring fra en lille sø oven for bygden, hele vejen kaldes Grimså¹⁾. Ved Reykir er to varme kilder, en i tunet, en anden ude i liden, som folk bader sig i; i denne sidste er det formodentlig, at dåben er foregået. I E. O. (s. 109—110), hvor det her indrettede bad beskrives, kaldes det Krosslaug og der berettes, at man på grund af den her foretagne dåbshandling tilskrev det overnaturlig lægende kraft. Øst for Reykir ligger gården **Tværfell** (Þverfell), ved fjældet af samme navn; her ender dalen, og gennem en stor kløft sydvest for fjældet ligger vejen op på **Bláskogahede**²⁾ over de såkaldte Uxahryggir til Hallbjarnarvarder og Sæluhus (se A.) og derfra til Tingvold. Uagtet den mindre gode vej gennem Lundareykjadal benyttedes dog vejen navnlig i tidligere tid meget, da fjældvejen var forholdsvis kort, og navnlig i fristatstiden ser vi den idelig benyttet som den naturligste vej for en stor del af vestlænderne til altinget. Tværfell nævnes Nj. s. 70³⁾, hvor der fortælles, at Glum og Tjostolv, da de skal afsøge fjældgræsengangene, drager op ad Sydre Reykjadal og op gennem (upp hjá) **Baugagil** og op til Tværfell, hvorfra de fordele sig til afsøgningen. Navnet Baugagil skal nu ikke være bevaret, men det kan

¹⁾ Reykir er næstsidste gård i den søndre sidedal, nord for åen, men ikke nøjagtig afsat på kortet: mellem Brenna og Reykir er en lang **Þærdeil**, mellem Reykir og Þverfell en kort.

²⁾ Med navnet **Bláskogahéiði** betegner den vedkommende sognebeskrivelse højlandet øst for Skorradals- og Lundareykjadalshals med de oven for disse dale stående fjælde.

³⁾ Gården nævnt HGrk. s. 10.

vel næppe være nogen anden kløft end den før omtalte, hvorigennem Uxahryggevejen ligger op. Ved Tværfell opstår der under færesøgningen en strid mellem Glum og Halgerds onde fosterfader Tjostolv, hvilket har den førstes drab til følge.

Syd for Tungeå, ligeledes temlig langt inde i dalen, ligger den i Laxd. (s. 282) nævnte gård **England** (næstsidste gård i dalen her). Nord for halsen, hvorunder Lund står (sædvanlig kaldet Lundarháls), der ender med Varmalækjarmule, ligger en tredje dal, omtrent parallel med de to forud beskrevne, men mindre betydelig, den såkaldte **Flokedal** (Flókadalur), der igen ved en fra øst til vest strygende hals er adskilt fra den bekendte Reykholtsdal; langs sydsiden af dalen løber **Flokedalså** (Flókadalsá), der efter at være udtrådt af den mellem halsene liggende dal tager en mere nordvestlig retning og på sit løb ned mod Hvitå danner grænsen mellem Bæjarsvejen og Reykholtshrepp, hvortil også selve Flokedalen hører. Langs med den nordlige hals løber omtrent parallelt med Flokedalså den lille **Gejrså** (Geirsá), men efter at have gennemløbet dalen bøjer den mod nord og afgiver således et tilløb til den Reykholtsdalen gennemløbende Reykjadalså. Flokedalens forreste del er aldeles opfyldt af holt, så at man ikke kan se tværs over dalen. Nord for Gejrså står **Gejrshlid** (Geirshlíð), hvor Ketil blunds søn Gejr den rige boede (Eg. s. 76), Ketil selv boede derimod i **Tráandarholt** (Þrándarholt), en gård, der allerede omtales i A. M. som en gammel ødejord i Gejrshlids land, tomter ses endnu syd for Gejrshlid, hinsides åen. Sydøstligst i dalen nær Flokedalså er **Hrisar**, hvor Gejrs søn Torodd boede¹⁾. Halsen, der begrænser Flokedalen mod nord, ender mod vest i den såkaldte **Kroppsmule**, benævnt efter to gårde **Kropp** (Kroppr), der ligger for enden af halsen, Lille Kropp nærmest henhørende til Flokedal, Store Kropp til Reykholtsdal. Den smalle strækning nærmest Hvitå, der indesluttet mellem Flokedalsåens nederste del mod sydvest, Gejrså og Reykjadalså mod nordøst, kaldes **Kalvanæs** (Kalfanes). I følge A. M. var der i sidste halvdel af 17de årh. bygget en gård her, hvor der i fordums tid havde været bebyggelse (byggt á fornu eyðibóli). I Grt. (s. 105), hvor Grettes vej fra Hvitåvold op gennem Borgefjord omtales, siges, at han efter at have be-

¹⁾ Om usikkerheden angående det indbyrdes forhold mellem medlemmerne af denne familie se Maurer: Ueber die Hænsa-Þóris saga, i Abhandlungen der bayer. Akademie der Wissenschaften. Philos.—philol. 12. B., II, s. 181 ff.

mægtiget sig hoppen på Bakke red op langs Hvitå, ned for Bæ, så til Flokedalså, og så op på vejene oven for Kalvanæs, — en retning, der formodentlig er valgt af hensyn til, hvor vejen var bedst. Det er ikke let at se, om Kalvanæs her bruges som navn på en gård eller et stykke land; i Sturl. (hvor begivenhederne forud for kampen i Bæ skildres) synes Kalvanæs snarest brugt som betegnelse for den samme landstrækning, der nu bærer dette navn.

Hinsides Kroppsmule åbner udsigten sig til Reykholtaldal. Tidligere benævntes dalen også Reykholt's Reykjadal; i oldskrifterne bærer den navnet *Nordre Reykjardal* (*Reykjardalr hinn nyrðri*) eller blot *Reykjardal*¹⁾. Reykholtaldalen, mærkelig så vel ved sine historiske minder som ved de mange virkninger af underjordisk varme, der her ses, er en jævn, flad, grønlig dal; mod syd danner den nævnte klippefulde hals vel en ret anselig begrænsning for dalen, mod nord begrænses den derimod kun af lave banker, hvis vestlige fortsættelse dog hæver sig til et lille hvælvet fjæld *Skánøbunge* (*Skáneyjarbúnga*); den ved disse dannede højderyg bøjer sig i sydøstlig retning om Reykholtaldalens indre del; de nord og syd for højdedraget stående gårde sammenfattes under navnet *Halsesvejt* (*Hálsasvejt*), et navn som altså også tillige omfatter den østlige del af Reykholtaldalen. Til Halsesvejten må vel det i Hp. (s. 182) forekommende *Halsar* (*Hálsar*) svare — Tunge-Odd lader Torve drage op over (um) Halsene for at samle folk —, om end udstrækningen ikke har været netop den samme som den nuværende Halsehrepps (hvis grænser i øvrigt ikke findes angivne på kortet)²⁾.

Øst for Reykholtaldalen ses oven for de bygden nærmest liggende fjældheder *Ok* (*Ok* = *Åg*), et fritstående fjæld, hvis øvre del er bedækket med en jøkel, svagt hvælvet og cirkelrund, af overordentlig regelmæssighed og stor skønhed. Reykholtaldalen er efter hele sin længde gennemstrømmet af den lille *Reykjadalså* (*Reykjadalsá*), der i bestandige bugtninger slynger sig hen over den flade jævne dalslette; da de langs åens bredder dannede ører tillige frembyder den bedste vej, er ridevejen gennem dalen lagt ad disse og

¹⁾ BSnf. s. 19: *Øvre* (*efri*) *Reykjardal*.

²⁾ Derimod er det måske rettere at antage, at det *Halsaland* (*Hálsaland*), som i følge Ldn. (s. 61) Tunge-Odds søster ved sit giftermål med Torve fik i medgift tillige med det halve Bredebolstad, her skal forstås som betegnende en enkelt gård; i følge A. M. fandtes i gården *Kollslæks land* (øst for Uppsale) en ældgammel ødegård *Hálsar*.

tværs gennem alle de mødende bugtninger af åen, som altså idelig passeres. Her som i de fleste andre dale står gårdene hovedsagelig i den nedre del af skråningerne (lierne) til begge sider i dalen. Ind gennem dalen ses, så vel nær gårdene som nede i dalen ved åen, hvidlige dampskyer hæve sig i kort afstand fra hinanden; det er regnen fra de varme kilder, som findes her i overordenligt antal. Yderst i dalen, eller egentlig før denne endnu begynder, ligger nord for åen **Dejldartunga** (Deildartúnga, ældre: -tunga), nævnt i Grt. (s. 106), men i øvrigt bekendt af den i Sturl. skildrede strid, som denne betydelige ejendom foranledigede. Neden for gården, ikke langt fra åen, findes under en høj mod øst vendende skrænt af kisel (hveragrjót) en hel række af store stærkt kogende kilder, der kaster vandet omtrent 1 fod i vejret, men på grund af damp er det, når vindforholdene ikke er særdeles heldige, næsten umuligt nøjagtig at iagttage kilderne; dampen fra disse kastes op imod skrænten oven for og tilbage igen fra denne, så at det ser ud, som om regnen stod ud fra selve banken, og indhyller kilderne i et nigennemtrængeligt slør. Syd for åen i selve Reykholtsdalen, men ikke langt fra dalmundingen, ligger **Kleppjarnsreykir**, der naturligvis som alle andre **•Reykir•** har navn efter derværende varme kilder; det er rimeligvis disse Reykir, som er nævnte i Heið. (s. 300 — ifg. J. O.), hvor Torsten Gislessön på Bæ sender Styr's drabsmand Gest, der har søgt tilflugt hos ham, til **Kleppjarn på Reykir**. Skrås over for **Kleppjarnsreykir** ligger noget længere inde i dalen nord for åen **Sturlureykir**; her er den underjordiske varme taget i lægekunstens tjeneste, og man har her indrettet en badstue, der med meget held benyttes mod gigtvaghed. Det hertil benyttede lille hus ligger i tunet og er bygget over en stor flad sten midt i gulvet, hvorfra al heden kommer; luften er aldeles tór, intetsteds kommer damp e. d. l. frem, men ikke destomindre hersker her en temperatur af 20—30 gr. R., og stenen er så hed, at man neppe kan holde hånden på den; her redes sæng for gigtsvage, hvor de med nogle dages mellemrum hvile en halv times tid, til de er komne i sved; den gavnlige virkning skal hurtig kunne spores. Straks neden for huset i tunet vælder flere varme kilder frem, og rimeligvis er det den hede vandåre til disse, der har leje under stenen. Længere nede i tunet findes en anden varm kilde, i uophørlig vekslende virksomhed. Hullet, af sædvanlig størrelse, omtrent en fod i gennemsnit og omtrent lige så dybt, er i bunden bedækket med løse småsten. Når vandet i kilden synker, bliver hullet nogle få sekunder aldeles tórt, og man hører da kun en

kogende lyd nede mellem stenene. Derefter begynder vandet sprudlende at koge op mellem småstenene og kastes heftigere og heftigere som et lille springvand i vejret mellem disse; således fortsættes et par minutter, derefter aftager kogningen, indtil vandet er sunket aldeles ned i kilden, hvorpå samme leg påny begynder. Tidligere skal tydelig en forbindelse mellem denne og de oven for liggende kilder have kunnet spores, således at de vekselvis sprudlede i vejret; nu ses dette ikke, til dels vistnok på grund af forandring og sammenstyrtning af disses kratere; nylig har en ny kilde dannet sig der. Neden for Sturlureykir ligger den mærkelige Vellindishver eller Åhver (Árhver), midt i den lave sandede Reykjadalá. Åen deles her ved ubetydelige sandører i to arme, så den er grundest i midten; her hæver sig en langagtig lille kiselklippe (af det såkaldte hveragrjót), omtrent 5 al. høj og 25 al. lang. Midt i klippens overflade, i dens øverste og højeste ende, findes en hver, der som et springvand kaster sine stråler et par fod i vejret; ned ad klippens ryg findes desuden tre andre kogende kildeåbninger. Af sten eller klippe findes ellers i nærheden intet spor. Østligere og højere oppe i lien under Skånøbunga, der øverst her bærer en lille fjældknude Rjúpnaborg, ligger Skåns (Skáney ǝ: Skáne), den i Gunl. (s. 248 ffg.) omtalte gård, hvor Ravn og Gunnlaug første gang mødes (indbudte til et bryllup) efter Ravns giftermål med Helga, og ved hvilken lejlighed fjendskabet imellem dem allerede er nærved at bryde ud. På Skånøbunga, Skånefjæld (Skáneyjarfjall) som det kaldes i sagaen, lod Tunge-Odd sig i følge Hþ. (s. 185) begrave for at kunne se ud over hele tungen ǝ: landet mellem Hvitå og Reykjadalá, særlig lavlandet, hvori Skáneyjarbungas vestlige fortsættelse Hurðarbaksfell taber sig, hvor Dejdar-tunge ligger, i hvis navn også denne benævnelse er bevaret. I øvrigt er ingen tradition om Tunge-Odds hvilested i Skånøbunge bevaret, ja. her i egnen har endog dannet sig et andet sagn om, at denne høvding skulde være jordet i den østligste af de tre Giljahnúke¹⁾, oven på hvilken der ses en lille højde af form som en gravhøj. Længere inde end de hidtil nævnte gårde omtrent midtvejs i dalen ligger Reykholt (ældre: Reykjaholt); denne gård står ikke som de andre mere eller mindre oppe i en af lierne, men ligger lavt, midt i den flade dalslette, omgivet af mosedrag. Gårdens berømmelse er udelukkende knyttet til Snorre Sturlas-

¹⁾ Giljahnúkar, højder i fjældstrækningen nordvest for Ok ud imod bygden.

søn, og først flere menneskealdre efter landets bebyggelse synes gården at være opstået. På Snorres tid tilhørte gården den her-værende kirke, men bestyrelsesretten tilkom dog i følge islandsk sædvane giverens slægt og gik i arv i denne (denne slægt var til-lige indehaver af det alt omtalte Reykhyltinga godord); Snorre fik sig bestyrelsesretten overdraget og opslog derefter sin bolig på Reykholt, hvor han forblev boende til sin død 1241 (omtr. 35 år). I sin nuværende skikkelse vender gården sine gavle, og altså også hovedindgangen, mod vest, lige mod dalmundingen. Nord for gården i linje med denne ligger den simple græstørvskirke ¹⁾, som sædvan-lig omgiven af den tilhørende firkantede kirkegård. Ved kirken er intet mærkværdigt, derimod er det ret mærkeligt, at det nordvest-lige hjørne af kirkegården bærer navnet »Sturlúngareitr« (reitr — ager, mark, afdelt jordstykke); på grund af navnet siges denne plads at have nydt en vis anseelse, så at mere fremragende mænd jæv-nlig skal have ladet sig jorde her; dog er det ikke let at vide, hvor-ledes det forholder sig med navnets ægthed, om Snorres grav har ingen tradition bevaret sig, og påfaldende nok skal den tilsvarende del af kirkegårdene på Sidemule og Gilsbakke (M.) bære samme navn ²⁾. Sydøst for gården falder tunet af med en stejl banke, tæt under den findes det bekendte varme bad Snorrallaug, hvis ind-retning traditionen tillægger Snorre. Badet består af et kreds rundt bassin, 5—6 al. i tværmaal, opmuret (af »hveragrjót«) med lodrette vægge og flad bund; bassinets dybde er 1½—2 al., nederst langs væggenes inderside løber et omtrent 1 kvarter bredt og lige så højt stensæde; midt i bassinets bund ligger en stor firkantet sten, i hvilken man vil fortælle, at Snorres »fångamark« (o: bo-mærke) bestående i hans forbogstaver skal have været indhugget, hertil ses imidlertid intet spor. Bassinet har oftere været opmuret og istandsat, senest 1858; derimod skal ledningerne, der fører vandet til og fra badet, være urørte. Vandet til Snorrallaug kom-mer fra den, 150—200 al. herfra, omtrent i lige linje med gården

¹⁾ Med undtagelse af i de Reykjavig nærmeste sysler er sådanne kirker ikke ualmindelige på Island, de er da byggede som et almindeligt islandsk hus med bræddegavle og bræddebeklædte indvendig.

²⁾ For fuldstændigheds skyld bør måske anføres, at den daværende præst på Reykholt Torsten Helgessøn mente, men vistnok aldeles uden grund, 1837 at have fundet Snorres ligsten (med navnet i runeskrift) ved gravning i kirkegården; herom kan ses bl. a. nr. 157, 8vo i det isl. litt. selskabs arkiv, samt et brev fra Jonas Hallgrímssøn til Finn Magnússon, avg. 1840, i Geh. arkivet.

liggende hver Skrivla (Skrifla)¹⁾. Fra denne er der et kort stykke i kiselgrunden udhugget en åben rende for vandet, derpå fortsættes renden under jorden, til dels ikke ubetydelig under overfladen, indtil den i nærheden af Snorrallaug igen bliver åben og sluttelig udmunder i denne noget under bassinets øverste rand; på højre side af renden fører fire trappetrin ned til bassinets bund. Afløbet fra badet finder sted gennem et hul eller rør, der er anbragt ved grunden af bassinet og går gennem væggen i sydlig retning; ved i højere eller mindre grad at tilstoppe dette kan man holde vandet i forskellig højde i bassinet, dog bliver det på grund af tilløbsrendens plads aldrig mere end totredjedel fuldt. Når bassinet nylig er fyldt fra Skrivla, er vandet så hedt, at man kun med nød tåler at holde en finger i det; dog har man vistnok aldrig haft en koldtvalsledning til at temperere det med. Koldt vand findes nemlig aldeles ikke på Reykholt²⁾; kun i en ubetydelig lille bæk, der fra mosen snor sig ned forbi (gården og) badet, men som om somren oftest er tør, forekommer sådant. Derimod har man formodenlig ladet vandet i Snorrallaug afkøles ved nogen tid før benyttelsen at stanse tilstrømningen. Dette kan ske ved enten at spærre rendens munding, hvorved vandet løber ud gennem en anden kunstig rende, der forbinder hovedrenden med bækken fra afløbsrøret, eller ved at bryde et hul på den Skrivla omgivende af græstørv og hveragrijót opbyggede væg, hvorved afløbet fra denne hver foregår her igennem. Skrivla er en af de sædvanlige hede kilder, den sprudler kogende i vejret i udkanten af et lavt rundagtigt bassin³⁾. Kort syd for denne ligger Dýnkr (=: brag, bulder), en kilde med to åbninger, hvoraf det mindre hul er ganske morsomt, i det vandet uafsladelig kærnes op og ned deri med en skvulpende lyd. I Sturl. omtales

¹⁾ Navnet skrives ofte, også i islandsk form (se f. eks. Oxforderordbogen). Skribla. Der er dog næppe nogen grund til i dette ord at afvige fra den almindelige islandske skrivemåde fl, der udtales som bl, men som efter de i dette arbejde fulgte regler gengives ved vl.

²⁾ Her som flere andre steder på Island må man til drikkevand hjælpe sig med afkelet hveravand eller hente vand fra den nærmeste nabogård.

³⁾ Sml. den i et og andet ikke ganske samstemmende beskrivelse i E. O. s. 113—14; hvorledes badet dér kan siges at rumme 50 personer (i følge Enarr. hist. s. 31 endog 100) er i øvrigt ikke let at forstå, da Snorrallaug dog næppe siden den tid er blevet helt omdannet. I den antkv. indb. fra Reykholt (1817) er Snorrallaug udførlig beskrevet; dér er dens omkreds angivet til 21 al.

oftere laugen på Reykholt; det ses, at den jævnlig er bleven benyttet til badning (I, 279—80), og der nævnes en forstue, som førte fra laugen ind i husene (I, 339); — at denne laug har været den samme som den nuværende »Snorrallaug«, er der ingen grund til at betvivle. Laugens opbyggelse af Snorre berettes dog intetsteds, derimod omtales Snorres kunstfærdighed og praktiske dygtighed i det hele taget (I, 235). Allerede ved midten af det 10de årh. (før gården Reykholt's anlæggelse) benyttedes i øvrigt Reykholt-laugen til badning (Ldn. s. 151).

Snorre havde på Reykholt ladet indrette et stærkt virke, hvoraf der imidlertid nu lige så lidt her som andetsteds, hvor sådanne befestninger omtales, er noget spor tilbage¹⁾. Det synes at have omgivet bygningerne og haft en indgang, der vendte mod nord ud til kirkegården (med hvis gærde virket måske var sammenbygget), en anden, der vendte mod syd ud mod laugen²⁾. Ved det af Gissur Torvaldsson foretagne overfald, der kostede Snorre Sturlasons livet, omtales dog virket aldeles ikke, Snorre dræbtes i en kælder, hvori han havde skjult sig, men om drabstedet har ingen tradition bevaret sig.

Også på Reykholt træffer man en af de besynderlige lovrettebenævnelser; den såkaldte »lögrétta« er her ikke en hustomt, men en kredsformig indhegning, der nu kun fremtræder som en gærdestump, af form som en cirkelbue, i tunet foran gården, resten er afskåret af den åbne plads (hlað) foran denne³⁾.

I det ældste tidspunkt af fristatstiden kendtes, som tidligere nævnt, gården Reykholt ikke, og landet hørte da under nabogården Bredebolstad. Bredebolstad (Breiðabólstaðr) grundlagdes af landnamsmanden Önund bredskæg, der havde taget »hele tungen mellem Hvitå og Reykjadal«⁴⁾. Ved midten af det 10de årh. beboedes gården af hans søn, den mægtige hövding Tunge-Odd; op-

¹⁾ Sådanne volde eller forskansninger var i det hele i Sturlungetiden almindelige på de større gårde, skønt de sjælden synes at have gjort noget virkeligt gavn.

²⁾ Sturl. I, 339, 395, II, 149.

³⁾ I den antikv. indb. (1817) tales ikke om nogen »lögrétta«, men der siges, at her endnu ses tydelige spor til den domkreds (dómhringr), som skal have været her; den er af græstørv, næsten kredsrund, med indgang, som det synes, i øst. — Mærkes kan, at af den bekendte Reykholt's-måldage kan sluttes, at der i ældre tid har været kornavl på Reykholt (Se Dipl. isl. I, 280).

rindelig var her kun én gård af dette navn, men efter at den krigerske Torve Valbrandssøn var bleven giftet ind i denne familie, overdroges det halve Bredebolstad til ham, og af den tidligere ejendom af dette navn opstod nu to gårde; derfor siges også Torve med faderen Valbrand at bo på Bredebolstad eller, nøjagtigere, på den anden Bredebolstad (annarr Breiðabólstaðr¹⁾).

I følge HGrk. (s. 6, sml. s. 63) havde Valbrand og Torve et godord; utvivlsomt var dog Tunge-Odd egnens egenlige høvding; halvdelen af udgifterne ved egnens hov havde han at afholde (Ldn. s. 64), og Eg. (s. 225) betegner ham som hovgode og siger, at han rådede for det hov, som alle folk inden for Skardshede betalte hovtold til. Af de to gårde Bredebolstad er den ene forlængst lagt i søde. Den tilbageværende gård af dette navn — måske snarest Torves — ligger i halsen nordøst for Reykholt, ikke langt borte: i følge HGrk. (s. 61) indrømmer Torve Hörð Grimkelsæon gården til beboelse som en art godtgørelse for den ham tilkommende mødernearv; her bor Hörð to år, indtil hans fredløshed begynder, og da han ved denne lejlighed må forlade gården, tænder han ild på den og brænder alt op. Neden for halsen i udkanten af det flade land ses imellem Bredebolstad og Reykholt tomterne af Lille eller Gamle Bredebolstad (Litli eller Forni Breiðabólstaðr). Denne ødegård ligger i Reykholt's land og så nær, at de to gårde ikke vel vilde kunne bestå side om side; det er derfor rimeligt at antage, at Lille Bredebolstad straks, da Reykholt opbyggedes og gjordes til hovedgården, er sunken ned til en hjåleje²⁾. Da der om Tunge-Odd fortælles (Ldn. s. 151), at han havde sine færehuse på Reykholt, tør man måske antage, at han har bot på Lille Bredebolstad, den af gårdene, hvis landområde Reykholt naturligst måtte udgøre en del af, og som den også senere synes at have afløst. — Den Hallbjörn, hvorefter Hallbjarnarvarder har navn, var gift med Tunge-Odds datter Halgerd, men huggede hovedet af hende, da hun ikke vilde følge ham fra fædernehjemmet, hvad der gav anledning til hans påfølgende drab.

¹⁾ Ldn. s. 46, 60—61, 151; HGrk. s. 6 fig.; Hþ. s. 121—22; BSnf. s. 19.

²⁾ Allerede i begyndelsen af det 13de årh. (se Reykholtsmåldagen) nævnes kun én gård Bredebolstad, og denne tilhørte alt da Reykholt kirke. — I A. M., hvor også Lille Bredebolstad nævnes med en flertalsform (Litlu Breiðabólstaðir), siges der, at dette gamle ødebol i Reykholt's land aldrig har været bebygget i nogle hundrede år, og heller ikke kan bebygges påny, da det vilde gøre præstegården ulidelig skade.

Fra Reykholt ligger en vej over bankerne nord for dalen til strækningerne hinsides Skånøbunga langs Hvitå — der her endnu ikke har antaget en sydvestlig retning, men løber fra øst til vest, altså omtrent parallelt med Reykholtaldalen —, hvor Reykholt og Skånø ejer land og har færehuse stående. På det sted, hvor færehusene fra Skånø står — nu sædvanlig kaldet Sudda —, noget fra åen, ved foden af skråningen, har tidligere ligget en gård **Hallvarðsstað** (Hallvarðsstaðir) — øjensynlig den i Heið. (s. 346, 49) nævnte, i hvilken anledning den senere vil blive nærmere omtalt. Allerede A. M. nævner den som en gammel ødegård, der i mangfoldige år havde været benyttet som sætersted fra Skånø; i sidste halvdel af det 17de årh. havde man dog gjort et, men mislykket, forsøg på at genoptage bebyggelsen.

Sydvest for Reykholt ligger Kóparyeykir hinsides åen og temlig højt oppe i lien; forbi gården fører en vej over halsen ind i Flokedal; Kóparyeykir må vel være de **Øvre Reykir** (Reykir hinir efri), hvor Gejr i Gejrshlid i følge Eg. (s. 76) havde sin anden gård. Nord for åen regnes alle gårdene øst for Breðebolstað til Halsesvejten. Efter at være passeret en kort øst for Breðebolstað liggende gård træffer man gården **Hovstað** (Hofstaðir); om hovet, hvorefter gården bærer navn, beretter Ldn. (s. 64), at det bestyredes af Tunge-Odd i forening med Gejtlændingerne; er det rigtigt, hvad Eg. (s. 225) beretter om udstrækningen af det område, inden for hvilket alle betalte afgift til Tunge-Odds hov, har det sammenknyttet største delen af det nuværende Borgefjords syssels beboere. Da den til Gejtlændingernes sæt hørende Illuge den røde, som boede her, vilde bytte gård, kone og al ejendom med Holm-Starre fra Akranæs, hængte hans hustru sig i hovet. Om dette hov er der kun bevaret uklare og fantastiske traditioner; dog er navnet knyttet til en klippe »Hofklettur« i en temlig brat affaldende højde i tunet. En del østligere end Hovstað ligger oppe i halsen **Uppsala** (Uppsalir), i HGrk. (s. 63) nævnt som Torves bolig, da hans strid med Hórd bryder ud.

Syd for åen begynder Halsesvejten først lidt længere inde ved en dyb af en lille å gennemstrømmet kløft Rauðsgil, øst for hvilken der ligger en gård af samme navn; langs denne kløft er en af opstigningerne til den såkaldte Okvej. Omtrent en halv mil østligere, med én gård imellem, står **Audsstað** (Auðsstaðir)¹⁾,

¹⁾ Sml. Ldn. s. 62, der lader gården ligge nord for åen.

hvor den lavttænkende Aud boede, der foranledigede striden mellem Hörð og Torve, og hvis gård Hörð i sin overstrømmende forbitrelse brænder efter at have dræbt bonden selv og hans huskarl (HGrk. s. 62—64). Øst for Audsstad ligger længst inde i dalen, nær ved hinanden de to gårde Giljar og **Augastad** (**Augastaðir**)¹⁾; øst for Giljar ligger den sædvanlige opgang til Okvejen; denne fjældvej ligger vest for Okjeklen i sydsydøstlig retning, indtil den ved bedestedet Brunnar (A.) støder sammen med Kaldedalsvejen; denne vej er det vistnok, at Grimkel gode vælger, da han (HGrk. s. 26) rider (fra Tingvoldsvejten) over (um) Ok og den nedre vej ned forbi Augastad for at komme til Bredebolstad. Foruden de her nævnte gårde står også en del nord for højdedraget, der danner den centrale del af Halsesvejten, og som har givet denne egn navn. Vestligst, omtrent i linje med Hovstad, er at mærke **Signyjarstad** (**Signýjarstaðir**); her boede i følge HGrk. Torves søster Signy (senere gift med Grimkel gode og moder til Hörð) og hendes søn af første ægteskab Grim. En del østligere er **Sigmundarstad** (**Sigmundarstaðir**), der oprindelig skal have heddet **Stavngrimsstad** (**Stafngrímsstaðir**)²⁾; om Stavngrim's høj, der i følge Ldn. skulde være lige over for på Hvitås nordlige bred, hvor han dræbtes, vides intet. Øst for Sigmundarstad ligger Store Ås (**Stóri Ás**) eller **Ås** (**Áss**), som den i sagaerne nævnes; i følge pH. (s. 58) og Ldn. (s. 62) opholdt den bekendte Midfjord-Skegge sig de sidste år af sin levetid på Ås hos sin søn Ejd, og der er han højlagt. Stedet for Skegges høj kendes nu ikke; nord for gården ligger kirken, og nord for denne i tunet er en lav lille høj kaldet Skegghóll; måske er det denne, som i E. O. (s. 259) nævnes Skeggia-Haugr³⁾.

Fra Store Ås fører vejen langs Hvitå til **Hraunsås** (**Hraunsás(s)**). Gården ligger noget fra åen under det sydlige affald af en bank eller ås, der indesluttes af en dyb smal dalsænkning, som i en bue omgiver denne højde, i det den både ved sin begyndelse og ende når

¹⁾ Augastaðir: HGrk. s. 26, pH. II, 61.

²⁾ pH. II, 61; sml. Ldn. s. 62.

³⁾ Deraf ses dog nu kun en liden tue. — tilføjes sammesteds — og således er det med de fleste andre begravelseshøje på Island, hvorfor og deres rette sted er blevet ubekendt og andre af naturen dannede høje udgivne for dem. I følge den antikv. indberetn. af 1820 knyttede der sig til Store Ås sagnet om et "Gulltjörn", hvori Ejd eller Skegge skulde have nedslættet deres skatte.

ned til og for så vidt står i forbindelse med Hvitå; denne dal, Skolladalr, er Ldn.'s Mælrakkadalr¹⁾, som skal have været Hvitås fordums leje (Ldn. s. 67); den viser sig vel endnu til dels vandfyldt og fugtig, men tilsyneladende en del højere liggende end åens nuværende leje. Efter at være passeret Skolladal, hvor dens vestlige ende udmunder i Hvitå, har man for sig en foss i denne å, den såkaldte Barnafoss. Åens leje er her trangt, begrænset af stejle klippevægge, faldet er stærkt, og åens vandmasse trænger sig med overordenlig kraft gennem ålejets snævring; derved fremkommer en vel ikke høj, men ret smuk og imponerende foss, hvis vand i lange, brede buer slynges ned i det underliggende leje, hvor trængslen og fossedannelsen på en lang strækning efter mindre målestok fortsættes. I følge sagnet skal der oven for fossen, hvor breddernes klippekuder nærmer sig hinanden så meget, at afstanden kun er nogle få alen, have været en naturlig bro (o: en stenbue) over åen, men da to børn fra Hraunsås styrtede fra denne ned i åen, blev den afbrudt. Det er åbenbart denne foss, som i Heið. (s. 359) kaldes **Bjarnafoss**; sagaen beretter, at der den gang (o: da de pågældende begivenheder tildrog sig) og længe efter var bro over åen oppe ved Bjarnafoss. Fremstillingen giver ingen grund til at formode andet, end at talen her er om en sædvanlig bro; men i og for sig er der intet utroligt i, at de mod åen fremludende klipper i sin tid på et eller andet punkt kan have været sammenhængende. Dog må de mangfoldige steder på Island, hvor fortællingen om afbrudte »stenbuer« over åer kommer igen, gøre en mistænkelig over for sagnets ægthed. Lige over for fossen ligger nord for åen Gilsbakke²⁾; neden for Gilsbakke strækker sig ud imod åen et kratgrot hraunn, der danner en brat væg ned imod denne, og som giver et interessant eksempel på, hvorledes vandet synker ned gennem hraunene og samler sig under disse. Midt i den ud mod åen vendende skrænt, flere alen fra hraunets overflade, styrter sig på en længere strækning neden for fossen en mængde småbække frem, der danner en hel kaskade ned mod åen. Hvor den østlige ende af Skolladal ligger ned mod åen, ser man både nord og syd for åen en højde eller ås, hver af disse to falder stejlt af mod åen, og de to derved fremkommende skrænter svare ganske til hinanden. Op-

¹⁾ Skolli er ligesom melrakki et navn på ræven.

²⁾ Noget vestligere ligger Bjarnastaðir, hvis navn minder om fossens oprindelige navn.

rindelig udgjorde de en sammenhængende højde, siges der, men bonden i Hraunsås gennembrød åsen og ledede Hvitå denne vej i steden for gennem Skolladal. Allerede Ldn. (s. 67) har en sådan fortælling om Hvitås bortledning fra Melrakkadal, men synes at sætte dette foretagende i forbindelse med indretningen af et virke, som af den daværende beboer opførtes i Hraunsås.

Mellem Hraunsås og nabogården mod øst dannes grænsen af Dejldargil (Deildargil), en kløft (og lille å), der i nordlig retning ligger ned mod Hvitå fra fjældstrækningerne oven for bygden, som her kun er kort fjærned fra Hvitå, medens de længere mod vest trækker sig mere tilbage for at give plads for Halsesvejten og Reykholtaldalen, hvis sydlige begrænsning den derfra udgåede Kroppsmulehals danner. Dette gil dannede indtil 1852 grænseskel mellem Borgefjords og Myre syssel¹⁾; i dette år foretoges imidlertid en alt tidligere påtænkt grænseregulering, hvorved foruden Stavholtse den øst for Hraunsås liggende gård Husafell henlagdes til Bgf. Som det ses af de forudgående forhandlinger, var hensigten hermed at ophæve de ulæmper, som for de to gårde måtte flyde af forbindelsen med et syssel — det nordligere Myre syssel —, hvorfra de var skilte ved det betydelige vandløb Hvitå, og at få denne å, der dannede den naturlige grænse mellem de to sysler (og allerede tidligere i øvrigt havde udgjort sysselgrænsen, og tillige amtsgrænsen) fuldstændig fastslået som grænseskel²⁾. Hvitå må derfor naturlig betragtes som sysselgrænse lige til sit udspring, og uagtet sysselbeskrivelsen (1854) angiver et sydligere tilløb til Hvitå, Gejtå, som sysselgrænse, vil det dog vistnok kunne forsvares, at der i denne fremstilling intet hensyn dertil tages.

Ud for Husafell omtrent begynder Hvitå at antage den karakter, hvorunder den er kendt i bygden; indtil da er dens forskellige kildefloder, der alle omtrent her træffe sammen, hver for sig ubetydelige åer. Husafell (Húsafell) omtales i Lard. (s. 332), i det gårdens overgang til kirkeejendom berøres. Måldagen, der angiver, hvad der ved denne lejlighed henlagdes til kirken, er aftrykt i Dipl. isl. I, 217—18 og henføres der til c. 1170. Den således grundede kirke på Husafell bestod indtil

¹⁾ Langs Deildargil falder således sysselgrænsen på Bj. Gunnlaugsons kort.

²⁾ Spørgsmålet behandlede på altinget 1849 (se dette års altingsforhandlinger, navnlig s. 141 fig.), og oplyses endvidere af den kgl. resol. om grænsereguleringen 12/1. 1852 med tilhørende forestilling fra indenrigsministeren.

begyndelsen af dette årh., da den nedlagdes; stundum var Husafell anneks til et nabosogn, men som regel vistnok et selvstændigt sogn, og da havde sognepræsten sin bolig på denne gård ¹⁾. Gården står smukt med ret anselige fjælde bag sig, der danne lige som randen eller forvolden for det mægtige Okfjæld; nordøst for gården bedækkes en forholdsvis betydelig strækning af den bekendte Husafellsskov, der har ry for at være en af de ypperste på Island og måske også er det, hvad udstrækning angår, hvorimod flere andre synes smukkere og tættere.

Så længe Dejldargil var sysselgrænse, regnedes landet øst for dette til Hvitåside, Myre syssels østligste bygd, der nu er indskrænket til strækningen nord for Hvitå. Således fremtræder forholdet i A. M.; Husafell med omliggende ødegårde begynde svejten »Hvitársíða«. Først nævner A. M. i denne Reidarfell, en gammel ødegård i Husafells land, kort fra landegrænsen mellem Hraunsås og Husafell (=: Dejldargil), oppe på fjældet, og der sås endnu spor af bebyggelsen. Dette stemmer med, hvad sognebeskrivelsen (1842) beretter, nemlig at man fortæller, at en gård Reidarfell skal have stået oppe på fjældet nordvestlig i Reidarfell (sydvest for gården Husafell hæver sig i fjældlien tre småfjælde i række, det ene syd for det andet, det nordligste af disse hedder Reidarfell). Denne gård er øjensynlig det i Grt. omtalte **Reydarfell** (Reyðarfell); det er interessant, at gården også dér (s. 31) er kaldt »Reydarfell på Hvitåside«; det synes altså, som Hvitåside allerede da har strakt sig syd over Hvitå, og vel formodenlig, lige som senere, til Dejldargil ²⁾. Kort vest for Husafell påvises i følge sognebeskrivelsen stedet for gården **Grimsgil** (Grímssgil). Gården er nævnt i ÞH. (II, 61), som det sted, hvor Ejd Skeggesðon søgte sig en kone ³⁾.

Grænsen for Husafellsskov, der bedækker et gammelt forhistorisk hraun, er Gejtå (Geitá), en vel ikke stor, men rivende og med store sten opfyldt å af mælkehvid farve, der udspringer ikke langt

¹⁾ Om en runeligsten fra Husafell se: Skýrsla um forngripasafn Íslands I, 70. — Et af fjældene oven for gården, netop det, hvorefter denne bærer navn, indeholder i en kleft en rødlig sandsten, der er let at hugge og derfor meget benyttet til gravstene.

²⁾ Med hensyn til gårdens beliggenhed kan sammenlignes Sturl. II, 133, hvor Reydarfell også nævnes.

³⁾ Blandt de af Ejds svogre beboede gårde kendes ikke Hranastadir (ÞH. II, 61), som dog rimeligvis lige som de øvrige må have ligget her i egnen.

herfra under Gejtlandsjøkel og falder efter et vestligt løb i Hvitå nordøst for Husafell. Med større ret end Hvitå kunde Gejtåen egenlig fortjæne navnet »Hvidå«; fra den får nemlig Hvitå den største del af sit jøkelvand tilført. Nord for Gejtå, mellem denne og Hvitå, ligger det såkaldte Gejtland (Geitland) indesluttet, mod nord begrænset af Hvitå, der udspringer under Eriksjøkel (Eiriks-jökull) og derpå i sydvestlig retning langs et større nord for liggende højdedrag søger ned mod sit foreningspunkt med Gejtå, hvorefter åen antager en vestlig retning. Gejtlandet, den mellem de to åer indesluttede tunge, er en flad med løse vulkanske sten bedækket lille slette, der gennemstrømmes af et par ubetydelige jøkelbække og andre vandløb. Nu frembyder Gejtlandet kun et sørgeligt billede af ødelæggelse og ødhed; i oldtiden må det dog have været anderledes, vi se således en landnamsmand bosætte sig her (Ldn. s. 63). Bebyggelsen er dog rimeligvis snart bleven opgivet; i den ældste del af Reykholtsmåldagen, der henføres til c. 1185 (Dipl. isl. I, 279—80), nævnes således »Gejtland med skov« blandt Reykholt kirkes ejendomme på en måde, som næppe lader betvivle, at det den gang var ubebot og kun tjenligt til skovhugst og avrett. Blandt ødegårdene omkring Husafell nævner A. M. »Geitlandskot«, i Gejtland, om hvis bebyggelse ingen erindring havdes, men tydelige spor sås endnu i tomter og gærdelævninger; bebyggelsen kunde ikke genoptages på grund af vinterens strængthed her og manglen af hø. Jonas Hallgrímsson meddeler i sin dagbog fra 1841, at Gejtland er bleven bedækket af to lavastrømme, begge fra Gejtlandsjøklen, en forhistorisk, den samme, der har dannet det kratgroede Husafellshraun, og en senere, i den historiske tid, der har oversvømmet den øverste del af den gamle strøm og ødelagt tre gårde, hvoriblandt »det gamle Reykholt« (R. hið forna). Denne angivelses rigtighed må dog synes noget tvivlsom, i al fald har man ingen efterretning om noget vulkanudbrud i denne egn siden landets bebyggelse ¹⁾.

¹⁾ Om gården »Gamle Reykholt« genfortæller J. Hallgrímsson (Dagbogen 1841, i det isl. litt. selskabs arkiv) følgende sagn: »Det gamle Reykholt stod oppe på Gejtlandet mellem Gejtå og Hvitå, noget inden for Kalmantunga. Den gang var hver en Skrivla der, men siden flyttede den sig til Reykholt i Reykholtadalen, og på vejen kom den frem på mange steder — af disse nævnes adskillige —, der alle ligger i en lige linje fra den forsvundne hver til Skrivla. Det gamle Reykholt gik siden under for en frembrydende lavastrem. Dog kan man endnu se noget af hjemmemarken og et stykke af tungærdet; især ses tydelig lævningerne af den gamle

Fra Gejtlandet eller endnu bedre fra Kalmanstunge hinsides Hvitå, hvor man er tilstrækkelig fjærnet til at kunne få en uhindret oversigt, har man en højst ejendommelig og fængslende udsigt til den skønne jøkelgruppe, der indtager højlandet øst for Borgefjorden. Af Eriksjøklen længst i nordøst ses kun dens hvide snehætte, da det stejle jøkelfjæld til dels er skjult af foranliggende højder; tæt op til denne ligger Langjøklen (Lángjökull), der strækker sig bag om denne i uoverskuelig længde fra nordøst til sydvest, og hvis uhyre overflade kun for øjet viser sig som to lange aldeles jævne snebølger, hvortil en tredje, ved nogle mørkere tinder derfra adskilt jøkelhøjde slutter sig; jøklens enkelte partier har forskellige navne, således kaldes, som allerede anført, dens sydvestlige mellem Eriksjøkel og Ok liggende del **Gejtlandsjøklen** (Geitlandsjökull)¹⁾. Vest for Gejtlandsjøklen kommer Ok, den regelmæssigste af dem alle, en aldeles halvkugleformet eller skålformig snehætte, der dækker den øverste del af et bredt, jævnt skrånende fjæld. Foran hele denne gruppe ligger lavere brunlige fjælde, til hvilke den blændende glans, hvormed jøklerne i klart vejr stråler, danner den smukkeste modsætning.

Mellem Gejtlandsjøklen og Ok ligger fra nord til syd den bekendte Kaldedal (Kaldidalr), gennem hvilken en meget benyttet, men ilde berygtet fjældvej fører, som danner en del af den mest benyttede forbindelseslinje mellem Nord- og Sønderlandet. Fra Kalmanstunge over Gejtlandet (eller fra Husafell) ligger vejen op på Kaldedal, der ingenlunde er nogen dal i almindelig forstand, men en lavere hals eller smal sænkning mellem jøklerne, så at den

Skrivla; men derfor flyttede hver en sig, at klæderne af en uskyldig mand, der blev myrdet i Kalmanstunge, blev vaskede i den, hvilket aldrig burde have fundet sted. — Skrivlas flytning omtales ligeledes Ísl. Þjóða. I, 662; om den gængse tro på hverers flytning, når de besmittedes ved uskyldig dræbtes blod, se Ísl. Þjóða. II, 112 - 13. — At der har været et sagn om Gejtlands edelæggelse ved vulkanudbrud i den historiske tid bekræftes også af oven anførte sted i Ísl. Þjóða. (I, 662); hvorledes det end forholder sig hermed, synes sagnet ikke at have ganske uret, når det antyder en forbindelse mellem Reyholt og Gejtland fra den ældste tid af. I følge Ldn. (s. 63) var nemlig Tord i Reyholt, den første, der kendes som beboer af denne gård, en søn af Sólve i Gejtland, der igen var en sønnesøn af landnamsmanden.

¹⁾ Mellem Eriksjøklen og Langjøkel findes på kortet et Flosaskarð- afsat, og vedkommende søgnebeskrivelse meddeler, at et gil, der vest for Eriksjøkel falder i nordlig retning ned mod Hvitå, hedder Flosagil — så altså også her møder Floses navn.

endog falder stejlt af mod Gejtlandet, hvor den lille rivende Gejtå bruser afsted langs højlandets fod. Den er aldeles vegetationsløs; grunden, der er oversåt med større og mindre stenbrokker, er en urd, af udseende, som var den nys fremkommet under bortsmeltet jøkel. Det store rundskue af jøkler, som man først har for øje, indskrænkes snart noget; af Ok ses efterhånden kun stenskråningen neden for den egenlige jøkel, en trøstesløs urd, der går umærkelig over i den dermed ensartede dal. Til venstre falder jøklerne efterhånden mere og mere af med en brat fjældvæg ud imod dalen. Vejen gennem Kaldedal er kun dårlig, navnlig er den første del af den, det såkaldte Skuleskejd (Skúlaskeið)¹⁾, hvor de store sten og klippebrokker ligger tættest, meget trættende. Senere bedres den noget, i det grusstrækninger får mere og mere overhånd. Også vejret plejer at lade en del tilbage at ønske, stundum — i stille, klart vejr — er her en kvælende solhede, til andre tider — og dette langt hyppigere — hjem søges dette sted af voldsomme fra jøklerne kommende uvejr²⁾. Foran sig har man bestandig kun udsigt til vegetationsløse strækninger og nøgne fjælde, og det synes, som om man endnu har en betydelig del af dalen tilbage, indtil pludselig, i det man passerer om et højt sort grusholt og forbi flere nøgne takkede småfjælde, udsigten til Tingvoldsvejtens fjælde, med Hlödufell til venstre, Skjaldbrejd næsten lige for, åbner sig. Endnu har man vest for disse fjælde nogle aldeles vegetationsløse sandstrækninger at passere, indtil enkelte vandpytter og græspletter begynder at vise sig, forløbere for Brunnar (Brøndene ☉: kilderne), det velkomne første bedested på denne vej.

Fra Kaldedal udgår mod øst den fra Grettes saga bekendte **Tørsdal** (Þórisdalr), den mystiske dal, om hvis tilværelse og beskaffenhed der på Island indtil de nyeste tider er bleven opstillet så forskellige meninger. Dalen strækker sig tværs over den sydlige del af Gejtlandsjøklen, mod vest udmunder den omtrent midtvejs i Kaldedalen, men ses dog ikke eller kun meget utydelig fra denne.

¹⁾ Angående navnets oprindelse fortælles, at det stammer fra en forfulgt, der første gang i flyvende fart vovede at ride over den ubanede strækning her.

²⁾ Sydligt i dalen findes en varde, den bekendte Kaldedals beinakerling — måske den berømteste af de ikke få sådanne, som Islands fjældveje har at fremvise — hvor enhver islænder, der kan smedde en vise sammen, finder sig forpligtet til at efterlade en sådan — personlig eller alibrig, helst sigtende til en bestemt mand, som man venter vil blive den første til at læse visen. Denne skjules i et af de her liggende, som løvninger fra de rejsendes måltider omstrøede ben, som derpå indsattes i vardea.

da der op til dens munding, der tilmed dækkes af fremløbende højder, er henved 300 al.; mod øst eller sydøst — ud mod Skjaldbrejd —, hvor dalen ender, dækkes den ligeledes af jøkelklædte højder og forskellige småfjælde. I Grt. (s. 141—42) fortælles det, at Grette en gang under sin lange fredløshedsperiode efter halv-jætten Hallmunds råd gik op på Gejtlandsjøklen og i sydøstlig retning over jøklen, indtil han fandt en lang og smal dal i denne, på alle sider omgivet af jøkler, der hang frem over dalen, men som dog af de varme kilder og den underjordiske varme i dalen hindredes i aldeles at lukke sig over denne. Dalen selv var frugtbar, med småkrat og græsgroede ller, gennemstrømmet af en lille å, med jævne bredder til begge sider, og overalt vrimlede der af ypperlige får. Her levede Grette en vinter beskyttet af dalens ejer halv-jætten Tore, der med sine døtre boede her. Da Grette på grund af kedsomhed opgav dette tilflugtssted, gik han bort syd over jøklen og kom ned midt for Skjaldbrejds nordside. Der rejste han et klippestykke op, huggede et hul deri og sagde, at derigennem kunde man se ind i den til Toredal førende kløft. Senere glemtes Toredals beliggenhed, hvad der ikke er så underligt, da den ikke kan ses undtagen fra selve jøklen; om dens tilværelse holdt man sig imidlertid overbevist, og den skildring af dens naturlige beskaffenhed, som var givet i Grt., passede kun altfor godt til den på Island gængse tro på «fredløse» (útilegumenn), der skulde bebo frugtbare, men ukendte dale midt inde mellem jøkler eller utilgængelige fjælde, som de efter manges mening ved trolddomskraft vidste at skjule og værge for bygdens beboere. Ofte synes man at have tænkt på at opøge Toredal, uden at det dog blev til noget; det første virkelig iværksatte forsøg, hvorom der haves efterretning, er det af to islandske præster år 1664 foretagne; ved at afsøge den pågældende del af Gejtlandsjøkel fandt de også dalen, men dennes nordside, som var den, der var dem nærmest, var så stejl, at de ikke kunde komme ned i dalen, men måtte nøjes med at betragte den på afstand, hvad dog var tilstrækkeligt til at overtøge dem om, at dalen nu ikke længer havde den i Grt. beskrevne frugtbarhed ¹⁾. Omtrent hundrede år senere gjorde Eggert Olavsson og Bjarne Povlsson et nyt forsøg på at finde denne dal, men måtte på grund af uvejre vende om med uforrettet sag ²⁾. Endelig lykkedes det (1835) den utrættelige Björn

¹⁾ Se den samtidige beretning om disse præsters rejse, trykt i *Íslendingur.* 1862, s. 81 ff.

²⁾ E. O. s. 86 ff.

Gunnlaugssön på en af sine opmålingsrejser på Island nøjere at undersøge Toresdal ¹⁾. Dens beliggenhed svarer aldeles til den i Grt. angivne; Bj. Gunnlaugssön nærmede sig dalen fra sydøst og passerede ind i denne langs dalens søndre li, da selve dalgrunden på grund af halvsmedede sneflader hist og her frembød vanskeligheder for fremtrængningen. Den nordre li er som det allerede fremgår af oven nævnte præsters beretning (og til dels af Grt.) stejl og næsten ubestigelig, sønderlien derimod en jævntskrånende jøkelflade; vesten til i dalen danner to forbundne småfjælde en hövde ²⁾ tværs over dalen; vest for hövden deler Toresdal sig i to dale, den ene ligger mod vest ned til Kaldedal, den anden, der ligger i nordvest, gennemløbes af en ubetydelig bæk. I øvrigt er dalen smal i bunden, vid oven til, nogen anden å end den oven nævnte bæk, som løber ned mod Kaldedal, findes ikke; i hele dalen findes ikke et eneste græsstrå, kun jøkelstrækninger, is og sten — som rimeligt er, da den ligger adskillig højere end den vegetationsløse Kaldedal —, og af hede kilder ses intet spor; om det »gil«, der i følge Grt. fra Toresdal skulde ligge ned mod Skjaldbrejd, ser Bj. Gunnlaugssön sig ikke i stand til at sige noget bestemt.

¹⁾ Se Sunnanpósturinn 1836, 118 ff.; sml. Skirnir 1885, 104 ff.

²⁾ Bj. Gunnlaugssön formoder, at en omtale af denne hövde findes i BSaf; i den ældre udg. af sagaen læstes nemlig »Tore fra Toreshövde«, hvor den yngre læser »Tore fra Toresdal« (s. 18).

Myre syssel (Mýra sýsla)¹⁾.

[Indbyggerantal c. 2000.]

Følger man Kaldedals vejens fortsættelse mod nord over den nedre del af Gejtlandet, befinder man sig snart, i det Hvitå passeres, foruden i et andet syssel²⁾ også i et andet amt. Hvitåens betydning som grænseskel mellem Myre- og Borgefjords syssel er allerede tidligere nævnt, og der anførtes tillige dér, at foruden betydningen som sysselgrænse havde åen tillige en anden som grænseskel mellem Sønder- og Vesteramtet. Således har forholdet — bortset fra Stavholtsøs og Husafells særlige stilling — været siden Vestamtets oprettelse 1787; i dette år besluttedes det, at Islands vestre fjærding³⁾ skulde have sin egen amtmænd⁴⁾; i resolutionen er det ligefrem udsagt, at det ny oprettede Vesteramt i udstrækning faldt sammen med landets vestre fjærding. Der er også al grund til at antage, at Hvitå længe før den tid har været anset som grænseskel mellem Islands søndre og vestre fjærding. Som fjærdingsgrænse anføres den af en hel række af forfattere fra de nærmest foregående århundreder (således Egg. Olavssøn, Tord Torlakssøn, Arngrim Jonssøn⁴⁾). Går vi længere tilbage i tiden, finder

¹⁾ Mýri, ældre mýrr = mose.

²⁾ dog er siden 1871 Myre- og Borgefjords sysler forenede under samme sysselmand.

³⁾ Lovsamling for Island: kgl. resolution 4/6 1787.

⁴⁾ Allerede fra c. 1300 deltes Island i to lovdømmer (lavdømmer) for sønden og østen og for norden og vesten, af hvilke det ene omfattede

vi endnu stødse Hvitå angivet som grænseskillet mellem Syd- og Vestlandet. Ldn. behandler konsekvent Hvitå som fjærdingsgrænse, og de syd for åen boende hövdinge henregnes til Sønderlands-fjærdingen¹⁾. Ja allerede en fra år 1143 stammende præstefortegnelse (som Jon Sigurdssön — Dipl. isl. I, s. 184—85 — mener at kunne henføre til Are frode) gör ved Hvitå — som der imidlertid ikke er lejlighed til at nævne — overgangen fra syd- til vest.²⁾ Der lader sig overhovedet ikke påvise nogen bestemt herfra forskellig angivelse i oldskrifterne af grænsen mellem de to

den søndre og østre fjærding, den anden den nordre og vestre (Se Sahn t. s. I, II, s. 4); hvis en bestemt angivelse af grænseskellene mellem disse to lovdomme havde, vilde det være af vigtighed med hensyn til det vanskelige spørgsmål om grænsen mellem den søndre og vestre fjærding i ældre tid. Den oven nævnte kgl. resolution¹⁾ 1787 tilligemed de mange andre vidnesbyrd synes, som bemærket, ikke at lade nogen tvivl om, at Hvitå i al fald i lang tid før Vesteramtets oprettelse har dannet grænsen. Imidlertid står en enkelt angivelse i besynderlig modstrid hermed. Indtil år 1770 havde Island kun udgjort ét amt, men da besluttedes det at dele øen i to amter, ét omfattende sender- og vesterlandet, et andet den nordre og østre fjærding. Herimod gjorde den hidtil værende amtmand senere hen forskellige forestillinger, blandt andet mener han, at landets fordeling mellem de to amter hellere burde ske efter lovdommernes inddeling, så at det ene kom til at omfatte den nordre og vestre fjærding, det andet den søndre og østre, dog vil han have Myre- og Borgesfjords sysseler, som hørte under Vester-lovdommet, tillagt sender- og østeramtet. Hvis virkelig denne angivelse var rigtig, vilde det være et betydningsfuldt vink om Vestfjærdingens ældre sydgrænse; den står imidlertid i så bestemt modstrid med alle andre samtidige angivelser, at man næppe tør tage hensyn til den, og den må vel tænkes indkommen ved en eller anden fejltagelse; i conceptforestillingen har oprindelig været skrevet „Myre og Nappedals“, men „Nappedals“ er overstreget og „Borgesfjords“ skrevet oven over (Se Lovsamling for Island: Reskript¹⁾ 1770, kgl. resol.¹⁾ 1783 med forangående forestilling, samt conceptforestillingen i kongerigets arkiv).

- ¹⁾ Overensstemmende med Ldn. i denne henseende må en med lovmand Hauk Erlendssöns hånd skreven fortegnelse over fjordene på Island have været. Desværre er denne fortegnelse defekt; men ved sammenligning med den i Rimbeglahåndskrifterne opbevarede fjordfortegnelse af utvivlsomt samme oprindelse (trykt i udgaven s. 324—29) kan dog med sikkerhed sluttes, at også hos Hauk dannede fjorden „Borgarfjörðr“ grænsen mellem Syd- og Vestlandet. Hauk Erlendssön er den bekendte landnamabearbejder, († 1334); hans fjordfortegnelse findes i AM. 415, 4to.
- ²⁾ Foruden i Dipl. isl. findes præstefortegnelsen aftrykt i Isl. s. I, s. 334, og her er også givet faksimile af den.

fjærdinger, om man end måske kan finde en antydning af en sådan. Ikke desmindre har der dog forlængst været rejst tvivl om, hvorvidt Hvitå kunde være den oprindelige fjærdingsgrænse, og endnu må spørgsmålet siges at henstå uafgjort ¹⁾. Dels mangler nemlig ikke vidnesbyrd om, at benævnelsen »Borgfjærdinger» modsættes »Søndlændinger» (og »Borgefjord» tages altid som en fællesbenævnelse for landet på begge sider fjorden og op fra denne) eller endog ved en enkelt lejlighed ligefrem regnes til Vestlænderne, dels, og dette er vel vigtigst, lader en fjærdingsgrænse ved Hvitå sig aldeles ikke forlige med den i fristatstiden gældende fordeling af tingene mellem de forskellige fjærdinger.

Den antydning af en fra Hvitå forskellig fjærdingsgrænse mellem Syd- og Vestlandet, nemlig Botnså, som måske kan findes i et par dokumenter fra c. 1226, er allerede fremdraget ved omtalen af Kjalarnæs tingsogn (s. 69) ²⁾. I Sturl. finder man næppe noget eksempel på, at en del af Borgefjorden er bleven regnet til Sydlandet, men vel flere eksempler på, at Borgefjorden og Sønderlandet modsættes hinanden; således siger i kampen på Örlygsstad en af Gissurs folk: »Det skal Borgfjærdingerne få at føle, før sol går ned, at Søndlændingerne er ikke feje.» — De afgørende indsigelser mod Hvitå som oprindelig fjærdingsgrænse må dog hentes fra en betragtning af tingforholdene. År 965, som det antages, ordnedes tingvæsenet på Island således, at landet inddeltes i fire fjærdinger, hver indeholdende tre ting, med undtagelse af Nordlandet, der havde fire. Hvert af tingene, der igen omfattede tre godord, havde sit eget tingsted ³⁾. Den Vestlandet omfattende

¹⁾ Se Maurer, Island s. 155—56, hvor også tidligere forfatteres anskuelser om dette spørgsmål er fremdragne.

²⁾ Endvidere nævnes Botnså for den følgende tids vedkommende oftere som grænsekel på en meget karakteristisk måde, så at det ligger nær at antage, at den enten betegner den ene ydergrænse for distriktet Kjalarnæsting eller vel endog stundum Vestfjærdingefjærdingens sydgrænse. Se Isl. Ann. s. 272, 348, 376; sml. Dipl. isl. I, 498, n., og et par af Arne Magnussön anførte eksempler Addit. 6, fol., s. 243. — Forud for Egg. Olavssön, der, som Maurer anfører, så bestemt hævder Botnså som den oprindelige fjærdingsgrænse, havde allerede Arne Magnussön i sine noter til Islb. (Addit. 6, fol., s. 243) påpeget det uforståelige ved, at fjærdingerne alle oprindelig skulde have haft deres daværende udstrækning, og hentydet til, om ikke Botnså skulde have været den oprindelige grænse for Syd-fjærdingen.

³⁾ Islb. s. 8—9.

fjærding bærer sædvanlig navnet **Vestfjordinge-fjærding** (Vestfirðinga-fjórðungr); i Islb. (s. 17) benævnes dog også denne ligesom Søndlændingsfjærdingen efter fjærdingens mest fremtrædende befolkning og kaldes **Bredfjordinge fjærdingen** (Breiðfirþinga fjórþungr)¹⁾. Inden for den enkelte fjærdings grænser kunde enhver sige sig i ting med hvilken gode han vilde, men kun ganske undtagelsesvis og efter særlig tilladelse på lovbjærget kunde en gode tage en tingmand i en anden fjærding. Den, der flyttede bort fra fjærdingen, ansås som udtrådt af tinglaget; kun Hrutfjorden dannede en undtagelse, her kunde man flytte tværs over fjorden (der dannede grænsen mellem Nord- og Vestfjærdingen) og dog vedblive at være i samme tinglag som før²⁾. De oven omtalte ting, hvis navne enkeltvis forekomme i de forskellige sagaer, nævnes samlede (men ved en uregelmæssighed for Østlandets vedkommende indsvundne til 12) i lovbøgerne fra underkastelsestiden, Hákb. og Jónsb. De til Sydlandet hørende ting viser sig tydelig at være Rangå-, Ånæs- og Kjalarnæs-ting, Vestlandet tilkommer derimod Tværá-, Torsnæs- og Torskefjords-ting. Tingene fremtræder, som tidligere nævnt (s. 69—70) her med territorial betydning; Tværá ting deles udtrykkelig i Jónsb. (k. 2) i to dele, en syd og en vest for Hvitå. Det er i og for sig uforklarligt, hvorledes hele Borgefjorden skulde så kort efter fristatstiden have fået navn af »Tværá ting«, hvis ikke massen af de til dette ting hørende i fristatstiden havde været omtrent ligelig fordelte syd og vest (nord) for fjorden og Hvitå, en fordeling, som efter de nys citerede bestemmelser vilde være en umulighed. Men hertil kommer, at netop dette præg af fællesskab i tinglig henseende for hele Borgefjordens vedkommende træder os i møde fra den ældste tid af. Endnu inden tingfordelingen fik sin bestemte ordning, finder vi Tingnæs som Borgefjordens fælles (og eneste) tingsted³⁾. Nogle år efter landets inddeling i fjærdinger med et bestemt antal ting og godord i hver finder vi Borgefjordens vårtingsted vest for Hvitå (i Myre syssel), men tillige besøgt

¹⁾ Hauksbog har, hvor beskrivelsen af landnamene vest for Hvitå begynder, den særlige overskrift (foruden den med Ldn. fælles: her begynder landnamene i Vestfjordinge fjærding) „her begynder landnamene i Vestfjordene; navnet „Vestfjorde“ er nu indskrænket til de fjorde, der skære sig ind i Islands nordvestlige halve.

²⁾ Grg. § 83, s. 140—41.

³⁾ Islb. s. 8, Hp. s. 167 ff.

af beboerne syd for åen¹⁾. Og endelig senere i en lang periode er herredets fælles tingsted, hvorefter tingsognet tager navn, Tværfå ting i Stavholtsø, som den gang vistnok endnu lå vest (nord) for Hvitå, men som i al fald må have ligget inden for Vestfjærdingens sydgrænse, — ikke des mindre, som vi se, besøgt så vel af beboerne syd for åen som af dem vest for denne. At besidderen af det oprindelig til Reykholtssættten knyttede Reykholttinge godord havde del i dette ting er allerede tidligere nævnt, og vi har i Sturl. påvist eksempel herpå både for Snorre Sturlassons og Torgils skardes vedkommende²⁾. At endog samtlige Vestfjærdinger ved en enkelt lejlighed benyttede Tværfå ting, ses af HkH. (s. 460 — og det tilsvarende sted i Sturl.), hvor der berettes, at Vestfjærdingerne tilsvor kong Håkon lydighed på Tværfåting, og her regnes udtrykkelig samtlige Borgfjærdinger til disse.

På grundlag af så modstridende angivelser, af hvilke næppe nogen lader sig bortforklare, er det vanskeligt at opstille en fuldt tilfredsstillende forklaring. Selv om man vilde antage, at Grg.'s bestemmelse, at tingmændene skulde bo i fjærdingen, aldrig var trængt igennem, vilde dog det uforklarlige blive tilbage, at besidderne af et af Tværfå tings godord³⁾ fra de ældste tider ses at have bot uden for fjærdingen. Sandsynligere vilde det derfor måske være at antage, at hele Borgefjorden virkelig oprindelig hørte til Vestfjærdingen, hvis sydgrænse altså formodentlig var Botnså, men at temlig tidlig som en provincial ejendommelighed, snarest hos befolkningen omkring Bredefjord (t. eks. Are frode, fra hvem måske alle angivelserne af Hvitå som fjærdingsgrænse kan siges at stamme) en opfattelse gjorde sig gældende, hvorefter »Vestfjærdinger«, og endnu mindre »Vestfjorde«, ikke kunde bruges om hele befolkningen, eller samtlige fjorde, i Vestfjærdingen, men at Vestfjærdene, f. eks., selv i videste forstand umulig kunde omfatte fjorden Borgefjord og hvad der lå syd for denne, og at derfra igen forestillingen om Vestlandet — måske først efter fristatstiden bestemtere »Vestfjærdingefjærdingen« — regnet fra Hvitå opkom, en betragtningsmåde, der så må antages aldrig at

¹⁾ Eg. s. 215—21, Gunl. s. 193.

²⁾ Sturl. I, 235, II, 146.

³⁾ Reykholttinge godordet; som besidder af dette nævnes (Sturl. I, 82) Povl Sölveasson, præst i Reykholt, den samme der i præstefortegnelsen af 1143 henføres til sydlandet; godordet var vel det samme som det, Tunge-Odd i sin tid var indehaver af.

have fået retslig gyldighed, men som efterhånden nåede at fæstne sig i den almindelige bevidsthed, ikke mindst ved dens anvendelse i Ldn.

Måske netop udtryksmåden i Sturl. (og HkH.) kan afgive et vidnesbyrd om den usikkerhed og vaklen i betegnelsen, der opstod ved, at for den almindelige bevidsthed Borgesfjordsherredet som helhed ikke hørte til Vestlandet, medens det dog i tinglig henseende bestandig indbefattedes under Vestfjordingefjærdingen. Først meddeles (Sturl. gl. udg. 10 p., 20 k.) at kong Håkon i året 1258, samtidig med at udnævne Gissur Torvaldsson til jarl overdrog ham hele Søndlændingefjærding og Nordlændingefjærding og hele Borgesfjord; her indbefattedes altså Borgesfjorden ikke i Søndlændingefjærdingen, men uden på den anden side at henføres til nogen anden fjærding, hvad der dog ikke på dette sted har noget besynderligt ved sig. Den samme tilbøjelighed til særlig at nævne denne landsdel og ligesom at holde den uden for fjærdingsinddelingen kommer imidlertid oftere igen; således viser den sig meget tydelig, navnlig på et af de to steder, hvor islændernes delvise underkastelse under den norske kong 1262 omtales. Denne nævnes i Sturl. ved to forskellige lejligheder (i noget forskellig redaktion: gl. udg. 10 p., 11 k. og 10 p., 26 k. — på det sidste sted i det væsentlige overensstemmende med HkH. s. 459—60). På det første mindre udførlige, og mindre nøjagtige, sted siges der, at der på altinget svores skat af hele Nordlændingefjærdingen og Søndlændingefjærdingen vest for Tjorså; der blev også svoret skat af hele Vestfjordsfjærdingen. Tolv mænd svore skat fra Nordlændingefjærdingen; tolv mænd svore også skat fra Vestfjordsfjærdingen og ligeledes fra Rangæingefjærdingen og Borgesfjord. Her står Borgesfjord midt mellem de to fjærdinger uden bestemt at henføres til nogen af dem, nærmest er herredet vel efter teksten knyttet til Rangæinge- (o: Søndlændinge-) fjærdingen. — Af det udførligere sted, hvor enkeltheder komme til omtale og de tinglige forhold berøres, ses det derimod, at officielt henhørte Borgesfjord til Vestfjordsfjærdingen. Der berettes det nøjagtig, hvorledes på altinget indbyggerne fra Nordlændingefjærdingen og fra Søndlændingefjærdingen vest for Tjorså svor skat, men at Vestfjordingerne derimod havde samlet sig på Tværating. På dette ting tilsvor Vestfjordingerne kongen lydighed; først formændene og et vist antal bønder med hver af disse; et lignende antal svor og på Borgesfjordingernes vegne. — Men selv her viser det sig, at en særlig nævnelser af

Borgefjorden findes nødvendig, uden videre at indbefatte den under Vestlandet faldt ikke naturligt.

Føres man, som tidligere fremstillet, over Gejtlandet ind i Myre syssel, træffer man straks hinsides Hvitå syslets øverste gård **Kalmanstunge** (Kalmanstúnga), meget bekendt og benyttet som eneste natteherberge på den 2—3 dages rejse fra Grimstunge i Hunavatns syssel til Tingvold. Gården ligger på sydsiden af en hals, der fra nordøst til sydvest strækker sig langs Hvitå. Mod sydvest ender halsen i Kalmanstungefjældet (Túngufell), mod nordøst hæver sig i denne et bredt, for oven spidst tilløbende fjæld Strut (Strútr), der med Eriksjæklen til baggrund afgiver et smukt og karakteristisk skue, der danner en fremtrædende del af udsigten fra hele den omliggende egn og bidrager sit til fuldstændig at lukke kredsen af fjælde, der omgiver denne ensomme gård, fra hvis dør blikket møder alle tre jøkler med deres mærke foranliggende fjælde, kun skilte fra gården ved det smalle forbrændte Gejtlandshraun, der strækker sig helt op under tunet. Sydsiden af Kalmanstungefjældet er næsten helt op til toppen bedækket med en særdeles smuk, tæt og frodig kratkov, hist og her desværre ødelagt ved stensked (skrider). Kalmanstunge bærer navn efter landnavsmanden, hvis landnavs vigtigste del udgjorde den tunge, der begrænses af Hvitå og Nordlingafjot; om hans gravhøj, der i følge Ldn. (s. 65) skulde findes på Hvitås sydlige bred, vides nu intet; og om de fleste af de ikke få stedsnavne, der i Ldn. nævnes omkring Kalmanstunge, gælder det, at nærmere oplysning vilde være særdeles ønskelig, så meget mere som ingen sognebeskrivelse for denne egn findes. — Tæt syd under Kalmanstungefjældet, straks vest for den odde, som Gejtå og den langs Kalmanstungefjældet gennem hraunet løbende Hvitå ved deres sammenløb danner, ligger en lille landstrækning **Lille Tunge** (Litla Túnga); her vises stedet for den fordums gård Bjarnastad (Bjarnastaðir) med tilhørende kirke. Ldn. (s. 65) fortæller, at Kalmans sønnesøn Bjarne havde en strid med Gejtlandsætten om Lille Tunge, men da Bjarne havde lovet at antage kristendommen, brød Hvitå sig et andet leje, så at Bjarne kom til at eje den omstridte landstrækning; han lod sig derefter døbe, boede på Bjarnastad i Lille Tunge og lod dér bygge en kirke. Dette gamle åleje, en buformig dalsænkning, der begrænser dette stykke land op imod Kalmanstungefjældet, ses virkelig også tydelig, med sine afslidte klippevægge og græs- og kratgrot grund; to stedsnavne i Ldn., der angiver, hvor langt ned efter Bjarnes landvinding strakte sig, kendes derimod næppe længer. I A. M.,

hvor fire ødehjålejer under Kalmanstunge opregnes, nævnes som den tredje af disse »Litla Túnga», og der omtales, at spor til kirken sås her, og at menneskeben hyppig fandtes opblæste i den fordums kirkegård. Dette hænder også endnu, og endnu ser man tomter og gærdelævninger her¹).

Hinsides Kalmanstungehalsen med Tungefoll og Strut ligger en lang vegetationsløs lavastrøm, der har sit udspring fra den nordlige del af Langjøklen, den såkaldte **Balljøkel** (Balljökull), hvorfra den er løbet nord og vest om Eriksjøkel og på sin videre fremtrængen mod bygden har næsten helt fyldt den smalle dal mellem Kalmanstungehals og den vestligere Fljotstungehals; forbi Tungefoll strækker den sig helt ned til Hvitåens bred, hvor dette mørke, golve hraun danner en skarp adskillelse mellem de kratgroede hraunstrækninger nord og syd for åen. Langs med det omtalte lange flade hraun ligger den til Nordlandet førende fjæld- (eller rettere sagt hede-) vej. Efter at have fulgt denne (fra Kalmanstunge) en mils vej i nordøstlig retning, så at man er kommen omtrent i linje med nordenden af den Strut bærende hals, ser man en sti, der fører i østlig retning ind i hraunet, og kun et kort stykke behøver man at følge denne for at komme til den i mange henseender mærkelige **Surtshule** (Surtshellir). Allerede dens navn er påfaldende, Surt var ildjætten, der i følge den nordiske mytologi, når Ragnarok kom, skulde ødelægge verden; som dennes bolig, eller i al fald som bolig for en jätte må man altså i oldtiden have tænkt sig hulen; og virkelig finder vi i Ldn. (s. 199), at en Islænder fra Nordlandet, der en tid lang var i besøg på en af de Surtshulen nærmest liggende gårde (hos Smidkel på Torvardstad, hvis datter han senere ægtede), begav sig op til hulen og fremsagde der en dråpa, som han havde digtet »om jætten i hulen». Denne hule er det utvivlsomt, der sigtes til i HGrk. (s. 96), hvor der fortælles om Torgejr gyrdilskegge, der selv syvende undslap af Holmverjerne, at han flygtede til Arnarvatnshede og lagde sig i en hule på **Fitjar** (á Fitjum), samlede mænd om sig, og var der, indtil Borgfjordingerne angreb dem, hvorpå han flygtede til endnu fjærnere egne (Strandir).

¹) Jonas Hallgrímsson har 1841 undersøgt dette sted og beskrevet sporene af den gamle gård Bjarnastad med tilhørende kirke i en indberetning til Finn Magnússon (i Jon Sigurðsson's besiddelse), ligesom også det vedkommende parti af hans dagbog er bevaret. — Bjarnastad kirke omtales i øvrigt næppe andensteds end i Ldn. — Som den anden af Kalmanstunge hjålejer nævnes i A. M. Brenna; dette stedsnavn forekommer i Ldn. (s. 66).

Dette Borgfjordingernes angreb omtaler lejlighedsvis Ldn. (s. 61) som et af de foretagender, den krigerske Torve Valbrandasön stod i spidsen for. Han tilligemed et par storbønder fra de hulen nærmest liggende gårde var på **Hellisfitjar** (á Hellisfitjum), då 18 Hellismænd (o: Hulemænd) blev dræbte der. I spidsen for disse **Hellismænd** stod mærkeligt nok netop, som Ldn. andensteds (s. 67) meddeler, to sønner af den oven nævnte Smidkel på Torwardsstad; den ene af disse, Andun Smidkelsön, er ikke blandt de atten på Hellisfitjar dræbte, men brændes ved samme lejlighed inde på Torwardsstad. Denne begivenhed, der så sparsomt og ufuldstændig omtales i oldskrifterne, er det vistnok, der omdannet til et folkesagn har bevaret sig i traditionen indtil nutiden. I følge sagnet¹⁾ var det 18 skoledisciple (eller studerende, hvilket sidste udtryk giver en rettere forestilling om vedkommendes alder) fra den nordlandske bispestol Holar, som på grund af en forbrydelse tog deres tilflugt til Surtshuleu, hvor de i længere tid havde deres tilhold og levede af de på de omliggende heder græssende får, indtil de tilsidst ved forræderri overraskedes sovende i Vopnalág og overmandedes. Vopnalág er en lille lavning eller dalsænkning i de oven nævnte Fitjar eller Hellisfitjar, der nu sædvanlig kaldes Fugleyrar; således benævnes nemlig nogle jævne græsgrøede strækninger langs bredden af Nordlingafjot, som løber umiddelbart vest for det smalle hraun. — Indgangen til Surtshulen er det ikke let at få øje på. Er man på rette vej, ser man for sig i det flade hraun en af de sædvanlige kedelformige indsænkninger; i den ene ende af denne er en bred rævne eller åbning, hvis nedadskrånende bund er bedækket med tykt ophobede, større og mindre klippestykker; dette er indgangen, og ad denne når man ned til hulens gulv. Om nogen egenlig gåen kan der kun på de færreste steder i denne være tale; Gulvet er nemlig besåt med kantede (regelmæssig firkantede) stykker lavaklipper, mellem hvilke man ved hjælp af hænder og fødder må klatre og glide, så godt det lader sig gøre. I denne første del af hulen er der dog højt under loftet og tilstrækkelig lyst, man har heller ikke gjort mange skridt her, før lyset slår en i møde fra den indre del af hulen, og det viser sig, når man er kommen længere frem, at hulens loft her på en længere strækning (10—15 fv.) er aldeles indstyrtet, til bægge sider hæver sig de lodrette vægge, så det er umuligt gennem denne åbning at komme op af hulen. Det oven omtalte sagn beretter, at Hellismændene plejede at drive

¹⁾ Se Ísl. þjóða II, 300—304.

de røvede fåreflokke hen til randen af åbningen her og styrte fårene ned i hulen gennem denne, hvor der da stod folk rede til at tage imod de halvdøde får og fuldstændig slagte dem. Inden for denne åbning (eller gå, som denne og de følgende af denne slags kaldes) begynder det både i historisk henseende interessanteste og mest storartede parti af hulen. Loftet hvælver sig 20—30 al. højt, efterhånden som man kommer længere ind svagere og svagere belyst af lyset fra gåen. En forunderlig regelmæssighed hersker her som overalt i hulen i væggenes bygning; hraunlagene strækker sig aldeles parallelt, skilte ved fremstaaende lave striber, der hist og her kan benyttes som trappetrin, når man vil stige op til de herværende tværhuler, og som aldeles minder om et bindemiddel mellem i lag lagte masser, der har været udsat for tryk, medens det var ved at stivne. Fra den omtalte gå kan man langs den højre væg af den jævnt skrånende hule følge en smal vandret løbende afsats og kommer da snart til den første tværhule. Straks ved indgangen til denne hersker et fuldstændigt mørke, og vil man trænge videre frem, må man være forsynet med lys eller fakler. Først møder en lille tilfrossen sø med vand over isen, hvorover man må vade; denne fylder den rundagtige indgang, fra hvilken en dybere og smallere hule strækker sig til højre; noget inde i denne, omtrent ved midten af den højre sidevæg, ses en dyngke kreaturben, til dels klevede for marvens skyld — det første, men ingenlunde det eneste vidnesbyrd om pålideligheden af beretningerne om, at denne hule har været et tilholdssted for fredløse. Benene ligger tæt inden for en del sammenstablede stenblokke, der måske kan have dannet et ildsted, skønt ingen kul er til at se hér; i øvrigt er denne sidehules gulv bedækket med vand samt halv- og helfrossen is, gennem hvilken hist og her knogler og benstumper bemærkes. — Skrås for indgangen til den nu beskrevne tvær- eller sidehule ses lidt længere inde i hovedhulen på venstre hånd to store ved en bred pille adskilte huleåbninger midt oppe i den stejle klippevæg. Denne (hovedhulens sidevæg) falder her aldeles lodret af mod gulvet: kun på et enkelt sted kan man ved at benytte et par gunstig beliggende klippeblokke nå op til den yderste af de to huleåbninger; foran disse og uden for den mellemstående pille strækker sig en smal fremstående kant, der må have gjort det særdeles let at værgede adgangen til dette parti.¹⁾ Ved nærmere undersøgelse viser de to

¹⁾ Et fortov eller gang kaldes den i den udførlige beskrivelse af Surtahulen E. O. s. 238 fig.; det er randen af det øverste af de parallelle lavlag, der

åbninger sig at føre ind til én og samme tværhule; hvis yderte brede del er delt ved den omtalte pille; også her trænger kun en svag lysning ind i den allerførreste del af hulen; vil man undersøge den nøjere, må man betjæne sig af kunstigt lys. Noget inde i hulen ses nærmest væggen til venstre hånd en på tværs i hulen stående oval stenkreds, opbygget af temlig store klippeblokke, en indgang på kredsen findes lige over for huleåbningen og en anden mindre modsat denne. Det indesluttede rum er vel omtrent 10 al. langt og bunden bedækket med fint sand eller grus, nu for største delen overtrukket med en isskorpe; den i E. O. fremsatte antagelse, hvorefter det af den ovale stenkreds indesluttede rum har været de fredløses soveplads, og at det fine sorte sand, hvormed grunden her er bedækket, har været hentet fra Nordlingafjots bredder for at benyttes som underlag for lejerne, er meget sandsynlig¹⁾. Uden for stenkredsen, i hjørnet mellem denne og væggen, findes et betydeligt lag af kreaturknokler — vel 2 til 3 al. langt, et par al. bredt og et kvarter tykt —, alle marvben ere flækkede, og påfaldende er de mange store knogler her findes; det kunde have sin interesse at få afgjort af en naturkyndig, om disse skulde tilhøre okser eller heste; i øvrigt er den forreste del af denne tværhule for største delen optaget af en af de i Surtshulen sædvanlige store dynger af sten- og klippeblokke. Længere inde er hulens gulv bedækket med en lille tilfrossen vandsamling eller sø. Hvad der mest må gøre et længere, i al fald årlangt, ophold af mennesker på dette sted usandsynligt for ikke at sige umuligt, er, foruden kulden, den store fugtighed, der hersker her, så at klangen af de fra loftet nedfaldende vanddråber idelig høres. En anden sag er det derimod, hvis de fredløse, som det synes at fremgå af Ldn., har stået i forbindelse med en af nabogårdene; i så fald kan det antages, at de i den værste tid har taget deres tilflugt hertil. I E. O. formodes vistnok med rette, at denne tværhule er den del af Surtshulen, som i Sturlunge saga kaldes »viget» 3: skansen; her foregik en af de mest oprørende mishandlinger af de mange, som den grundfordærvede Sturlungetid var så rig på. Sturla Sig-

danner den lodrette væg neden for tværhuleåbningerne; ved den ene side af denne kant kunde i følge E. O. ses spor af et af kantede hraunsten opført gærde, en slags forsvarsmur. — En grundtegnning af Surtshulen er — uden forklaring — indsat i E. O. s. 388. —

¹⁾ Egg. Olavssön og Bj. Povlssön fandt ved deres besøg her — ved midten af forrige årh. — et lille halvfærdigt redskab af ben.

hvatssön, som dog ellers ingenlunde hørte til de værste af den tids hövdinge, førte sin frænde, Snorres uægte søn Urækja, med hvem han havde haft et forligsmøde, med sig op til Surtshulen, lod ham bringe ind i denne og op på »viget«, hvor han befalede en af sine folk at blinde og gilde ham, hvad tilsyneladende også blev udført, men som det snart viste sig kun tilsyneladende (Sturl. I, 345). — Inden for denne tværhule begynder en meget besværlig vandring gennem det følgende parti af hovedhulen, snart over klippeblokke, snart over isflader, indtil dagslyset påny begynder at vise sig, hvorefter man kommer til den anden loftsåbning eller gå, af samme karakter som den første, med stejle vægge, som ikke tilstede nogen opgang. — Den følgende del af hulen udgøres af et meget mørkt og trangt parti, hvor man igen for alvor får brug for sine lys eller fakler: men snævringen tiltager, så at man tilsidst kun ved at klavre eller krybe på alle fire kan skyde sig frem, og i snævringen opstår tillige et så stærkt lufttryk, at lys vanskelig bevares for at slukkes. Hvor hulen igen begynder at udvide sig, er gulvet bedækket med en tilfrossen sø, hvor vandet som sædvanlig står over isen; besøger man Surtshulen tidlig på somren, nærmer vandspejlet sig længere inde saa nær til hulens loft, at enhver videre fremtrængen ad denne vej bliver umulig; man skimter lyset fra en tredje loftsåbning (gå), men for at nå den må man gå hele den lange vej tilbage op af hulen, og ude i hraunet finde den omtalte tredje gå, hvis vægge ikke er stejlere, end at man ad denne vej kan komme op af hulen og ned i denne. Den sidste del af Surtshulen, som ligger inden for den tredje gå, er straks fra begyndelsen bælgmørk, hulen er her snæver og langt stærkere skrånende end den foranliggende del. Det går nu bestandig ned ad, snart mellem klippeblokke, snart over små jævne flader, oftest bedækker en iskorpe hulens bund og gør den, navnlig hvor der på grund af den stærke hældning dannes istrin eller skråninger, vanskelig at passere. I denne del af hulen findes interessante isdannelse, fra gulvet står hist og her store iskegler på flere alens højde i vejret, og langs væggene findes ligeledes uhyre istapper. Navnlig ét sted er meget karakteristisk; fra en fremstående afsats eller kant temlig højt oppe på den højre væg skyder en fuldstændig søjlerække af is sig ned mod gulvet. Øverst oppe er ismassen aldeles sammenhængende, længere nede deles den i 5—6 flade søjler, der hver for sig går ned mod gulvet og forener sig med isen her; afstanden mellem hulevæggen og søjlevæggen er omtrent en alen, — at denne søjlegang, oplyst indvendig fra for de midt i hulen stående tager sig smukt og overraskende ud.

forstås let. Hulens karakter bliver herefter væsenlig den samme og frembyder bestandig de samme vanskeligheder for en videre fremtrængen; tilsidst når man en temlig højtstående varde, der næsten helt fylder den snævre hule; vardens opførelse i dens nuværende skikkelse skyldes Egg. Olavssön og Bj. Povlssön, dog fandt allerede disse rejsende ved deres besøg her spor til en sådan. Efter de oven nævnte rejsendes eksempel har senere besøgende henlagt mynter oven på varden; af sådanne findes nu c. 30, nogle med påtrykt segl, andre seglaftryk, på træ o. d. l., findes ligeledes henlagte her. Bag ved varden fortsættes hulen endnu et stykke, men bliver bestandig snævrere, indtil enhver videre fremtrængen umuliggøres. I E. O. angives denne hules længde til over 800 fv., højden til c. 35 fod; bredden c. 50 fod; men om en langt større udstrækning af denne går flere sagn, i følge hvilke den endog skulde strække sig tværs gennem hele Island. — Foruden denne, den berömteste af alle hulerne, indeholder dette hraun flere andre, mærkelige hver for sig både ved form og størrelse.

Da Hellismændene overraskedes i Vopnalág, siger sagnet, søgte de at flygte, men de fleste indhentedes og dræbtes på de efter dem benævnte steder; en af disse fredløse var Erik, efter hvem Eriksjøklen fik navn. Dette fjæld hæver sig lige over for, tilsyneladende kun i kort afstand: øverst er det bedækket med en hvælvet snehætte, under denne kommer en brat, blåsort brink, derpå stejle skrænter. Midt på en af disse sidder en lille, som en knage fremspringende, fjældknude, kaldet Eiriksgnýpa; da Erik nemlig forfulgtes, lykkedes det ham at flygte op på fjældet og svinge sig op på den nævnte fjældpynt (oven i købet med kun én fod!), hvor han var i sikkerhed for sine forfølgere.

Den omtalte til Nordlandet førende vej, der ligger langs Surtshulehraunet, fører videre mod nordøst, over en lang lav hals eller ås, Torvaldshals (Þorvaldsháls), over den fra krogen oven for Eriksjøkel og Langjøkel kommende å Nordlingafjot, og videre over hele det fra sagaerne velbekendte parti af heden, der bærer navnet **Arnarvatnshede** (Arnarvatnsheiði, ældre -heiðr), hvorpå vejen deler sig, så at man enten ved at holde mere i nordøst ad den længere og besværligere vej over Store Sand (Stóri Sandr) kan nå Skagefjorden, eller, ved at vælge en mere nordlig retning, over Arnarvatnshedens fortsættelse Grimstungehede (Grimstúngrnaheiði) komme ned i Vatnsdalen i Hunavatns syssel. Denne som den kortere og farefriere — den kræver dog 15 timers anstrængt ridt for at tilbagelægges — vælges i almindelighed og er om somren en meget

benyttet vej; og skönt navnet Grimstungehede særlig kun tilkommer den nordligste halvdel af heden, benævnes dog ofte i rejsesproget den hele strækning fra Kalmanstunge til Grimstunge (Hv.) således. — Arnarvatnsheden er ligesom de vestligere hedestrækninger, den såkaldte **Tvidæggra**, bedækket med en utallig mængde større og mindre søer, almindelig benævnte **Fiskevandene** (Fiskivötn) på grund af deres rigdom på foreller; blandt disse er **Arnarvatn**, til hvilken skuepladsen for den fredløse Grettes ophold i denne egn i følge den almindelige mening henlægges, en af de østligste og tillige største. Vejen nord på fører tæt forbi dens sydøstlige hjørne, og herfra haves en god udsigt over søen med omgivelser. Om end mørk og trist er dog dette parti oplivende i forhold til den øvrige hede, hvis udstrakte flader består af opblæste moer (o: magre, sparsomt bevoksede lyngtuestrækninger) afvekslende med små mosedrag eller lave stenede holt. Søen er omgivet af holt, der skyde en mængde små høvder og næs ud i denne, og adskillige holme findes i søen, fra hvilke fugleskrig høres. Hist og her ved bredden ses lidt grønt, en lille foss, som en af de i søen faldende åer ved sit udløb danner, bidrager også til at gøre omgivelserne livligere. Dog må et ophold året rundt i disse af regn, sne og uvejr hjemsøgte egne, der vel ligger en 1500 fod over havet, til enhver tid have været forbundet med ganske overordenlige besværligheder, om ikke have været ligefrem ugørligt¹⁾. Grt. (s. 125 fig.) fortæller om sagsaens helt, at han i sin første del af sin lange fredløshedstilstand tilbragte tre år på Arnarvatnshede, her byggede han sig en skåle, »hvoraf man end ser spor«, og fik sig net og båd og levede af fiskefangst, understøttet af forskellige medhjælpere, ligeledes fredløse, der dog pønsede på ved svig at bringe ham af dage. Hvor et af disse forsøg omtales, beskrives lokaliteterne. På efterretningen om, at hans båd er ødelagt, står Grette op og går ned til søen for at svømme ud efter nettene; da Grette vil stige i land igen, agter den anden fredløse (Tore) at dræbe ham, men falder i sin egen snare. Der gik nemlig et næs frem i søen, og en vig skar sig ind på den ene side af dette; i det Tore vil hugge til Grette, lader denne sig falde baglængs ud i søen, svømmer under vandet omkring næsset og kommer således fra vigen bag på Tore. — Om de her beskrevne lokaliteter kan genfindes ved Arnarvatn, er ikke let at sige; om Grette minder stedsnavnet Gretteshövde (Grettis-

¹⁾ Imidlertid skal der virkelig være eksempler fra en langt senere tid (førige årh.) på, at et sådant liv i bygderne er bleven fortsat flere år igennem.

höfði), en lille forholdsvis brat hövde, der skyder sig ud imod søen omtrent midt på dennes østside; lidt sydligere, adskilt derfra ved en lille vig, skyder et smalt næs sig frem. Fra søens sydside skyder et større næs sig frem; ved foden af dette, mod vest, står ved en vig af søen en større forfalden græstørvshytte; denne skal dog være af en nyere oprindelse, og har måske oprindelig tjænt til ly for de bønder, der navnlig tidligere hver sommer drog herop for at fiske; nu skal den stundum benyttes af rejsende.

Efter at Grette var draget bort herfra, indtoges hans plads af en anden fredløs, Grim fra Kropp i Borgefjord; i følge Laxd. (s. 250) — der regner Fiskevandene, ved hvilke han opholdt sig, til Tvidægra — har Grim sin skåle ved en stor sø, ikke langt fra en i denne udmundende bæk, ved hvis udløb Grim sidder og fisker, da han overraskes af Torkel Eyjolvssøn, der opsøger ham i den hensigt at dræbe ham¹⁾.

Fra Arnarvatn ser man syd for sig Eriksjøkel — langs hvilken vejen længe ligger — og bag ved og øst for denne den imod nordøst strygende øvre del af Langjøkel, den såkaldte Balljøkel, bægge herfra set rolige blå fjældmasser, der hæver sig med hvid overflade eller hætte og hvide striber og bæltter skydende ned langs siderne. Fra Balljøkel var Grettes velynder halvjetten Hallmund, og her har han i følge sagaen (s. 130) en stor hule, hvor Grette opholdt sig en tid lang, og hvorhen senere også Grim kommer. — Den oftere nævnte elv Nordlingafljot (Norðlingafljót), der ved sit stride løb og sin ujævne bund til sine tider kan være farlig nok, udspringer nordøst for Eriksjøklen, mellem dette fjæld og Balljøkel, og falder efter et sydvestligt løb ud i Hvitå vest for Kalmans-tungefjældet, i det den bringer denne landskabets hovedelv en anseelig tilvækst i dens vandmængde. Vest for Nordlingafljot i dets nedre løb ligger indesluttet mellem denne elv og en ubetydelig å Fljotet (Fljótíð — med art.)²⁾, et landstykke Fljótstunga kaldet

¹⁾ I den antikv. indberetning fra Gilsbakke nævnes en dysse vest for Arnarvatn i en klippekluft, hvor der skal ses adskillige menneskeben; men om dette skal sættes i forbindelse med Grette eller Hedekampen (Heiðarvigin) er der forskellige meninger om. Desuden nævnes et stort virke fra oldtiden på samme hede ved Reikjavatn.

²⁾ sml. Ldn, s. 65, Kalmans landnam: «á milli Fljóta ok Kalmanstúngu alla»; hvor de to Fljot'er må være dette og Nordlingafljot; hvorledes derimod Fljót også i det følgende kan forekomme i fit, er vanskeligt at se, da der på disse steder kun kan være tale om det nu såkaldte «Fljót».

med en gård af samme navn; dog dannes her ikke egenlig nogen tunge, da de to åer ikke løber sammen, men hver for sig falder ud i Hvitå. **Fljotstunge** nævnes i Grt. (s. 29) som den første gård de til altinget dragende Midfjordinger (Hv.) kom til på deres rejse over Tvidæggra; det passer godt med de nuværende forhold, i følge hvilke den sydligste del af den sædvanlige Nordlandsvej (Arnarvatnshedevejen) og Tvidæggravejen falder sammen; i Heið. (s. 345) fremstilles forholdene anderledes, hvad senere vil blive omtalt. — Hinsides den lille å Fljotet strækker sig, langs højdedragene bag ved, en smal lille dal, den såkaldte **«Krog»** (Krókr), der udmunder ned mod Hvitå og fortsættes af den egenlige Hvitåside langs nordsiden af denne å. Af de tre gårde i **«Krogen»** — hvortil dog vel sædvanlig også Fljotstunga regnes — er Torvaldsstad (Þorvaldsstaðir) den nordligste, dernæst kommer **Hallkelsstad** (Hallkelsstaðir). Torvaldsstad er øjensynlig sagaernes **Torwardsstad** (Þorvarðsstaðir)¹⁾; gården er allerede omtalt som Hellismændsførernes hjemstavn. Både den og Hallkelsstad nævnes tillige med de fleste andre gårde i Hvitåsidens i anledning af de begivenheder, der gå nærmest forud for og foranledige Hejdarvigene (α: hedeekampen).

Hvitåsidens (Hvitársíða), et fritliggende smukt landskab med vid udsigt navnlig mod øst, består kun af Sidefjældets ned mod Hvitå skrånende li; selve fjældet (Síðufjall) strækker sig som en hals mod vest, i det navnlig dennes midterste og vestlige del fremtræder som en hvælvet kompakt fjældmasse, med temlig betydelige forhold. Østligst, hvor halsen endnu ikke ret har skilt sig ud fra heden, ligger i kanten af højdedraget, ligesom på grænsen af selve det udstrakte, bølgeformige højland, **Gilsbakke** (Gilsbakki). Gården er især bleven bekendt som bolig for den hårde og strænge Illuge den sorte og dennes søn den urolige skjald Gunnlaug ormstunge. Gilsbakke er nu præstegård; vest for gården med dens store og smukke tun ligger kirken; den nordlige del af kirkegården, hvor der dog nu på grund af jordsmonnets hårdhed ikke begravnes, bærer som allerede bemærket under Reykholt navnet Sturlungareitr. Vest for kirken ligger ned gennem hele skrånningen et stort, dybt og stejlt klippegil. Ved randen af dette er **«Hermundarhóll»** med en klippetue, der gøres til Hermunds grav, og til gilet her knyttes sagnet om den af Hermund Illugessøn skjulte skat, hvortil også Bdm. hentyder²⁾. Neden for gården strækker sig

¹⁾ Heið. s. 359, Ldn. s. 61, 67, 199.

²⁾ Bdm. F. s. 41 lader den døende Hermund mumle **«to hundreder i gilet to hundreder i gilet»**; Bdm. C. s. 17 lader ham mumle **«fem i gilet, fem**

et smukt kratgrot hraun, der fortsættes mod øst langs Hvitåens bred; den lille højde neden for hraunet, der står tilbage nord for åen som resten af den under Hraunsås omtalte ås, hedder Gunnlaugshövde (G—höfði); men ellers minder intet navn endsige nogen tradition om de bekendte mænd, der i oldtiden beboede denne gård.

Vest for Gilsbakke, hvor denne gård nu har et færehus stående, har tidligere gården **Höggvandastad** (Höggvandastaðir) ligget¹⁾. — Gilsbakkes nabogård mod vest er nu Bjarnastaðir (ikke at forveksle med den i Ldn. omtalte til Kalmanstunge hørende), og vest for denne dannes bygden i Hvitáside af otte i selve lien eller tæt under denne stående gårde, af hvilke de fire vestligste: **Hávafell** (Háfafell), **Torgautsstad** (Þorgautsstaðir), **Frødestad** (Fróðastaðir) og **Sidemule** (Síðumúli) må nævnes; ved Sidemule ender egenlig fjældet, dog fortsættes det endnu en kort tid i en lav hals, der efterhånden helt ophører. I denne, vestligere og længere tilbage end Sidemule, ligger Sidemuleveggir (Síðumúla-veggir). Ved to lejligheder omtales Hvitásiden i Heið.; først fortælles der — s. 307 fig., i den del af sagaen, der kun haves nedskrevet efter Jon Olavssöns hukommelse —, at Snorre gode på sit tog mod Torsten Gislessön på Bæ vælger at lægge vejen over Hvitáside, hvad der for ham, der kom fra Dala syssel, måtte være en betydelig omvej, men tillige vel skikket til at holde hans foretagende hemmeligt og vildlede hans fjender. Senere (s. 350 fig.) bliver Hvitásiden en tid lang hovedskuepladsen for de i sagaen fortalte begivenheder, i det Barde fra Asbjarnarnæs (Hv.) retter sit og Nordlændernes angreb på en her bosat familie, efter at han forgæves hos de i sagen nærmest indviklede Borgfjordinger har søgt at få bod for et på hans broder i udlandet begået drab. Men for at disse begivenheder ret kan forstås, bliver det nødvendigt med

i gilet.. Til den således skjulte skat sigter vel også Uspaks hånsord til Hermund om hans mistroiskhed, der havde bragt ham til at skjule sit gods, så at han ikke selv kunde finde det. — Dette .gil. er det vel også, snarere end gården Haukagil, hvortil præsten er nåt, da han tredje gang hentes til den døende Hermund (se Bdm. C. 17, med tilhørende forklaring). — Haukagil ligger østligere end Háfafell — se det følgende — skilt fra denne ved gården Sámstaðir.

¹⁾ Heið. s. 359, Bdm. C. s. 17. — I Gilsbakke kirkedør er en af de sædvanlige store malmringe, men uden indskrift eller årstal; den siges at være fra Höggvandastaðahof, om dette hov vides ellers intet.

et par ord allerede nu at omtale de nærmest tilstedende egne. Neden for (sydvest for) Hvitásiden og Sidefjældet ligger **Stavholtstungerne** (Stafholtstúngur) begrænsede af Hvitå mod sydøst, den lille **Gljuvrå** (Gljúfrá) mod vest, og gennemstrømmede af **Tværå** (Þverá) og **Norderå** (Norðrá), hvilke vandløb tilsammen begrænse og danne de tre tunger, hvoraf denne bygd (svejt) består. Af disse åer får Tværå sit største tilløb fra Kjarråen (Kjarrá) eller som den længere nede kaldes **Örnudals-** (ø: **Órnólfsdals-**) å, der har sit udspring fra søerne og moserne på Tvidæggra, hvorpå den i sydvestlig retning gennemstrømmer **Kjarradalen** (Kjarradall¹⁾), en lang smal hededal, der ligger omtrent parallel med Hvitásiden på den anden side Sidefjældet. Kun den nederste del af dalen er bebodt; her ligger syd for åen **Sleggjulæk** (Sleggjulækur), nær mulen, omtrent i linje med den syd for fjældet stående gård **Sidemule** — hvilke to gårde forenes ved en over Sidefjældshalsen liggende vej —, og **Asbjarnarstad** (Ásbjarnarstaðir), der bægge regnes til Stavholtstungerne; nord for åen ligger gården **Órnólfsdal** (Órnólfsdall, sædvanlig **Örnudal**), der regnes til den oven for Stavholtstungerne liggende bygd **Tværåhlid**. Ved sin udtrædelse fra Kjarradal optager Kjarrå den fra Tværåhliden kommende **Lille Tværå** (Litla Þverá), hvorefter den antager navnet **Tværå** og fortsætter under dette navn sit løb mod sydvest for, som tidligere berørt, at udmunde i Hvitå lige over for Stavholtse. — Heið. fortæller, at da Bjarne endelig har besluttet sig til sit tog mod Borgfjordingerne, søger han tilslutning hos de omboende og får i alt 18 ledsagere, med hvilke han lægger vejen over Tvidæggra, heden, der fra egnene oven for Hvitásiden og Tværåhlid strækker sig op mod de vestligste dalstrøg (navnlig Midfjordsdalene) i Hv., men som nu sjældent befares på grund af sine mange sumpe og mosedrag, og da snarest, medens frosten endnu er i jorden. Efter at Barde og hans folk havde overnattet på heden — der i følge en i sagaen indskudt bemærkning fik sit navn heraf, i det de altså brugte to halvdøgn (dægr) til at rejse over samme, — ankom de næste dag til Kjarradal²⁾, hvor alle Sidemændene i følge sagaen havde sætere (som de dog på den tid af året, sent på høsten, havde forladt). Dette stemmer med for-

¹⁾ Nu vistnok: Kjarrardall; A. M. ved siden af Kjarrardall: Kjarardall. Kiörardall, Kiör (hunk.) [og Kjarará].

²⁾ Når deres ankomst til Kjarradal angives s. 345 til tirsdag, s. 349 onsdag, er dette sidste vel ligefrem en fejltagelse eller unøjagtighed.

holdene fra en senere tid; i Kjarradal — navnet er sædvanlig indskrænket til den ubebyggede del af dalen — havde i følge A. M. adskillige gårde fra Hvitåsidan foruden flere andre (f. eks. Reykholt) hver sit sætersted; og skönt sæterne nu her som sædvanligt er nedlagte, er dog navnene bevarede, og stederne for disse påvises. Hvad vejen over Tvidægra angår, da ligger denne som anført nu ned langt østligere og forener sig sluttelig med Arnarvatnshedevejen; dog vil man inde i Kjarradal, hvor en lille dal Lambadal (L—dalr)¹⁾ skyder sig op i heden mod nordvest, se spor af gamle ridestier, der antages for tegn på, at en over heden førende vej i ældre tider har haft sit udgangspunkt herfra. Men selv om dette ikke har været tilfældet, er det naturligt, at Barde måtte vælge retningen ned mod Kjarradal som den for hans formål tjenligste. Efter at være ankommen hertil sender han efter sin fosterfaders råd to mænd ud for at spejde, navnlig for at undersøge, om Torgauts sønner, hvem angrebet gjaldt, var, således som man formodede, i færd med at slå den ved gården værende mark Guldteyg (Gullteigr). De to spejdere følger ganske en af Bardes fosterfader forud lagt plan, hvorved den vej, de tager, to gange kommer til omtale i sagaen; først (s. 345—46) hvor Barde af fosterfaderen får anvisning på, hvorledes toget i det hele skal udføres, dernæst (s. 349—50) hvor de to spejderes hændelser berettes. Udtrykkene er på de to steder lidt forskellige, men meningen øjensynlig ganske den samme: De følger fjældvejen uden at besøge nogen gård for syd for åen (c: Hvitå), passerer „Brú” (ekt. er åbenbart at foretrække for fit.; ordet er næppe noget egennavn) og kommer til Hallvardsstad (i Bgf.) i det de på ridtet ned langs med åen, så vel som fra selve gården, har lejlighed til at se over på Guldteyg og bemærke, hvad der foregår; endelig, efter at have talt med bonden på Hallvardsstad, lader de ham vise sig et vad lidt højere oppe på åen og rider så tilbage op på heden. — Fjældvejen, de to spejdere følger, er næppe nogen egenlig vej, meningen er kun, at de rider over Sidefjældet, der i øvrigt skal være temlig uvejsomt, så vidt muligt uden at komme i berøring med bygden, ned til Hvitå. — Sagaens „Brú” (på det

¹⁾ Når man fra gården Órnolvsdal — om hvilken senere mere — ser ind gennem Kjarradal, hæver sig først i dalens begrænsning mod nord et aneligt, hvælvet fjæld „Sandr” og oven for dette, højere oppe i dalen et andet lignende „Sámstadahöfði”, der skyder en tunge ned mod åen. Bagved Sámstadahöfði ligger Lambadalr mod nordvest op i heden.

ene sted i flt. »til Brúa») skal vistnok simpelt hen oversættes ved »bro»; og den bro, hvortil spejderne søgte for at komme over Hvitå, var utvivlsomt den tidligere omtalte bro ved Bjarnafoss — uagtet der i ældre tid også må have været en bro over Hvitå noget længere nede. Senere hen (s. 359) berettes nemlig, at der den gang, og længe derefter, var en bro over åen oppe ved Bjarnafoss, og der bemærkes ved samme lejlighed, at strækningen syd for åen da kun var lidet bebygget¹⁾, hvad der også måtte være en fordel for spejderne.

Vadet, som spejderne fra Hallvardsstad skulde søge, lader sig ikke med bestemthed angive; over den langs Hvitåsiden løbende del af Hvitå er nemlig adskillige vad, skönt ingen af dem er gode eller meget benyttede (f. eks. Sámstaðavað). Ved Frodastad, hvor åen synes dyb med stejle bredder, var længe et berømt af biskop Gudmund indviet vad, der endnu kan benyttes; men da Frodastad ligger vestligere end Hallvardsstad, kan der ikke ved denne lejlighed blive tale om dette. Derimod kunde man måske antage, at Stensvad (Steinsvað), som ellers ikke kendes, har været her. Af Hþ. s. 182 — hvor der berettes, at Tunge-Odd, da han bereder sig til angreb på Örnolvsdal, stævner folk til Stensvad, — i forbindelse med Sturl. I, s. 395, hvor Stensvad også omtales, ses det nemlig, at det må have været på dette strøg, omtrent ved Hvitåsiden begyndelse.

Efter at spejderne er komne tilbage, rykker Barde den næste dag nærmere efter at have delt sine folk i tre lige store afdelinger. Den ene blev tilbage øverst oppe ved liens kant; den anden sad oven for skoven — der var nemlig, tilføjer sagaen, den gang megen skov i Hvitåside, således som det da var tilfælde vide her på landet²⁾, — og så tydelig, hvad der foregik på Gulgtejg. Barde med den tredje afdeling var i skoven og ganske kort fra hestfolkene på Guldtejg (Torgauts tre sønner). Derfra går han med sine fem ledsagere ned mod de tre brødre; de to af brødrene søger at løbe hjem til tungærden, men den ene indhentes ved dette og dræbes, den tredje broder vender sig ned mod åen og svømmer over denne. — Allerede af Guldtejgs i sagaen angivne beliggenhed i forhold til Hallvardsstad, er det øjensynligt, at Torgauts gård.

¹⁾ Også nu ligger der kun få gårde på den til Hvitåsiden svarende strækning syd for åen.

²⁾ Nu findes der liden eller ingen skov i Hvitåside undtagen i deenes østligste del i hraunet omkring Gilsbakke.

skönt dens navn ikke nævnes, må være Torgautsstad i Hvitásiden; dette bliver endnu mere indlysende, hvor efter drabet gårdens nabogårde nævnes, og bekræftes yderligere ved traditionen på selve stedet. Torgautsstad er som tidligere nævnt den tredje gård i Hvitáside; her påvises Guldteyg eller som den nu sædvanlig kaldes i fit. og med en mere ubestemt betegnelse »teigarnir«; disse fjældenge, som man vel snarest må kalde dem, ligger 3—400 fv. vest for gården, lien falder her jævnt af og skråner umiddelbart ned mod åen uden noget mellemliggende underland. Midtpartiet af lien hvælver sig svagt, men dog nok til at være den mest i øjne faldende del af denne for enhver betragter og navnlig de lige over for værende. Dette parti er bevokset med frodigt og godt græs, slås hver sommer og må navnlig, før lien var gennemfuret hist og her af vandløb og på enkelte steder opblæst, have været langt smukkere, men anses dog endnu for værdifuldt land. Oven for tejerne strækker sig i en bue et gil, som danner grænsen mellem Torgautsstads og Frodastads jorder, hvortil traditionen henlægger Bardes baghold, og hvortil unægtelig denne kløft, der begynder oppe mellem to fjældknuder og derpå strækker sig langs tejerne rand, usét fra disse, måtte være særdeles egnet. Fra tejerne til tunet er unægtelig noget langt, men retningen er bestandig jævnt nedadskrånende. Til åen er derimod kun kort; straks øst for tejerne bøjer imidlertid åen mod syd og lader en større strækning mellem sig og den nederst i lien stående Torgautsstad gård. Ubetydelig østligere end Torgautsstad, der hvor åen efter den lille buedeformede bøjning mod syd igen tager omtrent samme retning som før, har syd for åen Hallvardsstad ligget; at tejerne ses ypperlig fra dette sted er en selvfølge, ligeledes ses langt til begge sider over i Hvitásiden. Oven for Torgautsstad gård højt oppe på fjældkanten vises Torgauts grav; hvis sagnet er gammelt, må det vel være den ældre Torgaut, gårdens grundlægger, som her er tænkt på. Efter at drabet er begået, sendes nogle kvinder fra gården »ud« til Frodastad og Sidemule — netop de to gårde, der ligger vest for Torgautsstad — for at mælde begivenheden, selv rider derimod mændene fra Torgautsstad til Hávafell, nabogården mod øst, i samme ærende. — Efter fuldført drab drager Barde med sine mænd tilbage ad den vej han kom for at nå et af de to forsvarssteder på Tvidægra, som hans fosterfader havde anvist ham; de siges bække at ligge i den såkaldte Flœ (Flói), det af søer opfyldte parti af heden; det første dannedes af et i en sø udgående smalt

næs i den nordligste del af Floen, det andet af et tilsvarende noget bredere næs i den sydligste del af Floen. Barde og hans folk når kun til det sydligste forsvarssted; her bereder de sig til at tage imod de forfølgende Borgfjordinger, og en heftig flere gange fornyet kamp udvikler sig nu, under hvilken adskillige navnlig af Borgfjordingerne falder. Skuepladsen for denne kamp antages at have været ved Hrolvsvatn, (Hrólfsvatn), der ligger ikke langt oven for og lidt østligere end Lambadal¹⁾; i denne sø skyder sig fra øst et næs mod nordvest ud i vandet, først smallere, derpå bredere, og dette antager man for at være det i sagaen omtalte forsvarssted. — Efter heldig at have afslået disse angreb benytter Nordlænderne lejligheden til at trække sig tilbage, da en endnu større hob Borgfjordinger ses at komme syd fra. Den herefter følgende side i membranen er overordenlig dunkel og for største delen ulæselig; dog ses det, at Nordlænderne ikke er blevne forfulgte. På grund af de utilfredsstillende oplysninger om, hvad der tildrog sig efter kampen, har der imidlertid tidlig uddannet sig en fra sagaen afvigende tradition om disse begivenheder; man sætter forskellige stedsnavne (Morðisarhæðir) og høje på heden i forbindelse med Hejdarvigene, i det man da lader kampen efter de mange Borgfjordingers ankomst fornyes og brede sig vide over heden²⁾.

I sagaen omtales det (s. 341), at Bardes fosterfader ved Lyng-Torves hjælp har franarret deres fjender Borgfjordingerne to ypperlige sværd, til dels også for at tilføje dem den hån at bekæmpes med egne våben; det ene sværd tilhørte Torgaut, det andet Tor-

¹⁾ Efter beskrivelse rimeligvis seen nr. 2 fra vest på kortet.

²⁾ Også Jon Olavssøn fra Grunnavig sætter Morðisarhæð (vistnok af dysse) og høje trindt om på heden i forbindelse med Hejdarvigene. om hvilke han i øvrigt har en meget forvansket beretning, i det han blander denne kamp sammen med den til Surtshellir knyttede (Se det til J. O.'s genfortælling af den tabte del af Heið. knyttede anhang om forskelligt Hejdarvigene vedkommende, AM. 450 B, 4to; sml. Antikv. Ann. II, 177). — Nu kan man here egnens folk — i modstrid med sagas fremstilling — berette om to hedekampe efter drabet på Torgautsstad af hvilke den ene allerede skal have stået i Kjarradal, syd for åen, ved en lille højde (Vighóll, sydvest for Sámstaðahöfði), i nærheden af hvilken en dysse påvises, hvori de faldne skal ligge. — Med hensyn til oven nævnte dysser og høje må mærkes, at Hejdarvigene fandt sted efter kristendommens indførelse.

björn (se også s. 352)¹⁾. Denne Torgaut er øjensynlig bonden på Torgautsstad, hvem hovedangrebet gælder, erhvervelsen af våbnene kendes imidlertid kun fra Jon Olavssøns genfortælling af sagaen; i følge hans beretning får Lyng-Torve (her kaldet Narve) kun ét sværd — hvad dog, som selve de anførte citater af den tabte original viser, er fejlagtigt —, i det J. O. lader ham med uforrettet sag forlade Torbjörn for derefter at forsøge sig hos bonden på Sleggjulæk, dennes navn erindrer J. O. ikke nøje, men kalder ham Torolv; navnet skal, som det af den bevarede del af sagaen ses, åbenbart være Torgaut, men ikke alene bondens navn er fejl, Torgaut kan i følge hele sammenhængen i sagaen ikke have bot på Sleggjulæk, men må have hørt hjemme på Torgautsstad. Torbjörn (Brunessön), om hvem der senere i sagaen udførligere tales i anledning af en dröm, han har haft natten før Bardes angreb på Torgautsstad, hvorhen Torbjörn netop samme morgen er ankommen for at arbejde i smedjen der, lader sagaen bo på Veggir (=: Sidemuleveggir); rimeligere er det dog måske at antage, at han, som Ldn. (s. 70) angiver, har bot på gården Stejnar (Steinar) i Stavholtstungerne, hvorimod der af topografiske hensyn intet er at sige, uagtet denne gård unægtelig ligger noget uden for den kreds af gårde, der ellers berøres af de i sagaen fortalte begivenheder. Sagaen nævner nemlig tillige en anden mand, Torljot (Þorljótr), — der svarer til Ldn.s »Ljótr á Veggjum» (s. 69) — som hjemmehørende på Veggir. Sleggjulæk, der i Ldn. (s. 67, 69) synes at fremtræde ikke som gård, men kun som grænseskel, men i sagaen, ligesom nu, som gård, hvor Torljot efter nogles mening skulde høre hjemme, har man i så fald ingen brug for. — Medens Torgautsstad kun i Bdm. nævnes ved navn, i Heið. derimod kun omtales som »Torgauts gård», forekommer Sidemule udtrykkelig betegnet i bægge disse kilder. Øst for gården står kirken i sin kirkegård; på kirkegården vises en overordenlig råt og svagt udhugget ligsten, efter sagnet over en ved sit bryllup i Sidemule dræbt mand; hovedet og brystet kan til nød kendes på stenen, ligeledes et skår, der skal forestille knivstikket i siden, hvorfra blodstrålerne som to lange striber

¹⁾ I sagaen er nogen uoverensstemmelse, i det Torarins søn Torberg s. 341 får det fra Torbjörn tagne sværd, Barde det andet, medens dog Torberg s. 362 viser sig at have det fra Torgaut tagne.

strækker sig ned over stenen¹⁾. — Drabsmanden skal have reddet sig ved et spring over Kljáfoss (rettere Kláffoss). Navnet på denne foss tyder på, at der en gang må have været anbragt over åen her et af de apparater — en i tværs over strømmen udsænkede tove ophængt firkantet kasse (kláfr) —, hvormed man på Island ofte i mangel af broer hjælper sig til personers og mindre genstandes transport over åer. — Ved fra Sidemule — under hvilket ridt man har udsigt til Hurðarbak lige for sig i fjældskråningen syd for åen — at følge Hvitåens bred, kommer man snart til fossen, der ligger i Sidemuleveggirs land, omtrent lige langt fra denne gård og den vestligere, men nærmere åen liggende gård Brúarreykir²⁾. Åen, der allerede under sit løb langs Hvitåsiden har vist sig som en bred, tilsyneladende jævn strøm på 60—100 al. og som stadig ned efter tiltager i bredde og vandmængde — i farve og karakter mindende om Hvitå i Ånæs syssel —, indsnævres her på et enkelt sted, ved at to klippepynter (eller næs), en fra hver side af åen, skyder sig ud imod hinanden, til en bredde af kun 16 al.; gennem denne snævring trænger vandet sig brusende, i det det tillige på grund af den skrånende klippegrund danner en kaskade eller lav foss. Pynterne er længere inde græsgroede, men yderst står kun den nøgne klippe tilbage, lidt højere på den nordlige side end på den sydlige, men på begge sider temlig lav. Det er på hele denne strækning af Hvitå både op og ned efter det eneste sted, hvor en bro med nogen lethed kan bygges over åen³⁾, medens denne, der, som omtalt, bestandig bliver bredere, ellers er begrænset på begge sider af høje grusskrænter. Her må utvivlsomt stedet for den i Sturl. omtalte Hvitåbro (Hvítárbrú, Brú), søges. I Sturl. (gl. udg. 6 p, 36 k.) fortælles det, at, da der i anledning af de stridigheder, der efter Snorres drab opstod mellem Urækja på den ene side, Kolbén unge og Gissur på den anden, skal afholdes et forligsmøde, bestemmes der, at mødet skal finde sted ved Hvitåbro. Efter at der har været afholdt et foreløbigt møde her, opholder Urækja sig om natten på Sidemule, Gissur

¹⁾ Angående dette sagn se Ísl. Þjóða. II, 112—13. — I følge et brev til Finn Magnussön (²⁹/s 45, Geh. ark.) ligger denne sten i den del af kirtegården, som kaldes Sturlúngareitr.

²⁾ Stedet for fossen er omtrent, hvor på kortet hreppsgrensens er angiven.

³⁾ Hvorfor også omegnens beboere af og til omgås med den tanke ved private bidrag at få lagt en bro, hvis længde da beregnes til 24 alen. over åen her.

på Hurdarbak, Kolbén i Reykholt; næste dag red alle til broen, Urækja foreslog, at han og Gissur skulde mødes på broen for ved håndslag at bekræfte det foreslåede forlig, men Gissur nægtede at gå ud på den smalle bro. Da forliget ikke på anden måde kan bringes til veje, lader Urækja sig forlede til at gå over broen, hvorefter han øjeblikkelig tages til fange. Dette, at dens smalhed fremhæves, synes også nærmest at tyde på, at det har været en af få bjælker bestående bro — rimeligvis kun indrettet for fodgængere, hestene kunde man jo altid lade svømme over åen —, der har været anlagt, hvor den uden megen kunst eller besvær har kunnet tilvejebringes, som f. eks. netop mellem to fremspringende klipper. Om broen minder nu kun navnet på gården Brúarreykir; denne ligger rigtignok ikke så kort fra fossen, men nærmere åen end Sidemuleveggir, så at det alligevel kunde falde ret naturligt at betegne denne gård, til forskel fra de mange andre Reykir, ved den nærliggende bro; den lille laug, hvorefter gården bærer navn, ligger endnu noget vestligere¹⁾. Nabogården mod vest er Kadalstad (Kaðalstaðir); i dens land ses nær ved Hvitá, hvor nu et færehus har sin plads, tomterne af en ødehjáleje Hellukot; Reykjadalssåens munding ses lidt længere nede (vestligere). I Hellukot er gårdsnavnet Hella bevaret. Hella nævnes oftere i Sturl. i forbindelse med Ámotsvad (Ámótsvað); at vadet har været ved sammenløbet af to åer, ligger i selve navnet, og forholdene viser, at det må have ført over Hvitá, hvor Reykjadalsså forener sig med denne. Hella kan dog ikke have ligget aldeles på samme plads som Hellukot, da Hella i Sturl. (II, 124) siges at ligge vest for vadet. Nu er intet vad på hele dette strøg af åen, ja egentlig intet brugeligt for Langholtsvadet.

De sidst nævnte gårde, Brúarreykir indbefattet, ligger i Stavholtstungerne, et fladt og fugtigt landskab, bestående af vandfyldte, bløde mosestrækninger, vanskelige at passere undtagen ved vintertid, da en sammenhængende isflade dækker hele lavlandet, hvoraf kun tuerne rage op, men overalt gennemskårne og afbrudte af talrige mørke klippeholt og småhalse. Af de forskellige åer med deres tilløb, som gennemløbe denne bygd, er Norderå altid et betydeligt vandløb, og selv nogle få dages regn er i stand til at forvandle Tværå til noget lignende. Om begge åer gælder

¹⁾ Om broen som endnu tilværende tales der vistnok i Vm., når der om Sidemule siges, at kirken har *veiði undir Bru Sydumula meigin til lækjar þess er næstr fellr Bru.*

det, at de under stærk regn, på grund af deres vidtløftige tilløb fra heder og fjældstrøg, med overraskende hurtighed vokser og stige langt over deres sædvanlige vandstand; alle vadesteder bliver da ubrugelige, og beboerne af de forskellige »tunger« holdes da i kortere eller længere tid i nødtvungen isolation. Det er allerede tidligere omtalt, at hovedtilløbet til Tværå under navn af Kjarrå eller Örnolvsdalså kommer fra Kjarradalen. I den mellem Tværå og Hvitå liggende tunge er foruden de oven nævnte gårde at mærke **Nedronæs** (Neðranes eller Næs hit neðra, sål. Eb. s. 96), der ligger på Tværås sydlige (eller østlige) bred ved dennes udløb i Hvitå, — samt **Støjnar**, der ligeledes ligger nær ved Tværå, men højere oppe, omtrent i linje med Sidemule eller Sidemuleveggir, en mils vej vestligere end disse; gården er tidligere nævnt i anledning af de i Heið. omhandlede begivenheder.

Til Stavholtstungerne — og altså nærmest til denne del af dem — regnes som anført også de i Kjarradalens nedre fortsættelse syd for åen liggende gårde Sleggjulæk(r) og **Asbjarnarstad**; navnlig denne sidste kan med fuld ret siges at ligge i oven nævnte dal, og kaldes da også i Laxd. (s. 10) »Ásbjarnarstaðir í Örnólfsdal«. Denne dal, der nu ikke længer bærer det til en enkelt gård indskrænkede navn Örnolvsdal — men hvis nedre beboede del egentlig nu er navnløs, da benævnelsen Kjarradal kun tilkommer dens øvre ubeboede del —, begrænses mod nord (og vest) af en hals, der ikke strækker sig så langt imod vest, som Sidefjældet, men tiltager i højde jo længere man kommer indefter og udformer sig i flere anseelige hvælvede fjælde. Set fra halsen viser dalen sig som en ægte hededal, næsten uden dalslette, i det lierne strækker sig helt ned til åen; på den modsatte side begrænses dalen som tidligere anført af Sidefjældet, at sé til som en lang, bred og svær hals. I den øvre del af dalen findes kun ringe lævninger af de kratskove, (kjörr), der har givet den sit navn, også sæterne er forsvundne, og væsenlig kun for laksefangstens skyld besøges den nu om sommeren af folk fra Gilsbakke. Strækningen fra gården Örnolvsdal ud til mulen, der afslutter dalens begrænsning mod nord, er derimod endnu bevokset med spredt birkekrat; dalen indsnævres her end yderligere ved et kuperet terræn, og åen løber oftest i et dybt leje med stejle og høje klippevægge på bægge sider. Hvad der af dalens nedre del ligger nord for åen regnes til bygden **Tværåhlid** (Þverárhlið): her ligger noget højere oppe end Asbjarnarstad, og skrås over for denne, gården **Örnolvsdal** (eller Örnudal), der skönt allerede flere gange nævnt i det foregående dog må yderligere omtales på

grund af den rolle, den spiller i Hþ. I Örnolvsdal boede den rige og højsindede Blundketil, der i følge sagaen ufortjent indebrændes, efter at det er lykkedes den onde Hönse-Tore ved løgn og svig at få flere af egnens anseteste mænd i ledtog med sig ¹⁾. Om Blundketil siges det i Hþ. (s. 123), at han boede i Örnolvsdal, «det var noget højere oppe, end hvor gården nu står, der var da mange gårde oven for.» Det synes på forhånd ikke rimeligt, at der nogen sinde skulde have været plads til mange gårde i denne dal, og hermed stemmer også ytringen i Heið. (s. 345) om Kjarradalen som kun benyttet til sæterophold; ikke en gang gården Örnolvsdal selv har altid været bebodt. I slutningen af det 17de årh. genoptoges i følge A. M. bebyggelsen af denne jord, efter at den i lange tider havde ligget øde og været brugt som sætersted fra Nordtunge; og foruden Örnolvsdal véd A. M. kun at berette om én fordums gård, som i følge traditionen skulde have ligget højere oppe i dalen, i den egenlige Kjarradal. Om minder fra ældre tid kan man i følge det anførte i Örnolvsdal kun have ringe håb; vel påvises noget oven for den nuværende gård og noget højere oppe i lien på en høj tomter, hvor den gamle gård skal have stået, men om disses ælde lader der sig næppe afgøre noget ²⁾.

Fra Örnolvsdal ind i Tværåhliden fører foruden den sædvanlige vej omkring mulen en anden tværs over den adskillende hals til den omtrent lige over for liggende gård **Helgavatn**, hvor Hönse-Tore boede. Fra halsen har man en fuldstændig udsigt over bygden med dens nærmeste omgivelser. Lige for sig har man den ikke uan-

¹⁾ Nogle kilder, således Islb. (s. 8), lader det være Torkel Blundketils søn — til hvis søn da Herstén, der i sagaen anføres som Blundketils søn, göres —, der indebrændtes i Örnolvsdal. Til denne mening slutter sig Maurer i sin afhandling «Ueber die Hænsa-Þóris saga» (Abhandlungen der bayer. Akademie der Wissenschaften. Philos.-philol. 12. Bd.), hvor han i det hele fremhæver denne for sin pålidelighed hidtil højt ansete sagas historiske unøjagtighed, i det mindste hvad mange enkeltheder angår.

²⁾ I henseende til afstanden mellem Bredebolstad i Reykholtsdalen og Örnolvsdal (c. 2 mil) er det påfaldende, at sagaen på en og samme morgen kan lade Herstén fra sin fosterfaders (ubensøvnte) gård se branden i Örnolvsdal, lade disse to ride til Örnolvsdal, derfra til Bredebolstad, og så i følge med Tunge-Odd tilbage til Örnolvsdal, hvor de ankom «fór dag» (!) (Hþ. s. 152—58); på grund af afstanden må også Tunge-Odds forsøg på at benytte landet her til græsgang for sine malkefår (Hþ. s. 180—81) synes næsten ugørligt, — så fremt han ikke i forvejen har haft sæter til disse i Kjarradal, hvad dog intet i sagaen tyder på.

selige hals Grjótháls, der skiller Tværáhliden fra Norderádalen og hvis sydlige affald har givet bygden navn; længer mod nord oppe ved hedens begyndelse bøjer den sig sammen med Órnolvsdalshalsen («brúin» som den kaldes); lavlandet mellem disse gennemstrømmes af Litla Þverá, indtil denne neden for mulen løber sammen med Órnolvsdalsá, hvorved en jævn skovgrot tunge dannes, der har givet den her liggende gård **Nordtunga** (Norðtunga, Hþ.: Norðrtunga) navn. Efter at have passeret den temlig stejle hals er man endnu adskilt fra gården Helgavatn ved et lille klippestrøg, der går parallelt med halsen; den mellem-liggende strækning består til højre af bakket, græsklædt land, der strækker sig op mod gården Hamrar, til venstre optages næsten hele mellemrummet mellem højdedragene af en lille mørk sø, det er det «vatn», hvorefter gården Helgavatn er bleven benævnt. Hþ. beretter (s. 124—25), at gården hed «at Vatni», da Tore købte den, og at den først fik navnet Helgavatn efter Arngrim godes søn Helge, som Tore opfostrede; Ldn. derimod lader (s. 68—69) gården have dette navn, da Arngrims fader Helge boede her, og det er vel også rimeligst, at den er opkaldt efter ham ¹⁾. Hþ. fortæller (s. 168, 175 fig.), at efter sagsanlæggelsen efter mordbranden forsvinder Hönse-Tore fra bygden selv tolvte og lægger sig i baghold for Herstén; en bonde, der er i forståelse med Tore, kommer til Herstén i Órnolvsdal og beder ham følge sig til sin syge ko; de følger vejen til skoven, hvor der lå en stejl vej i snoninger med skov på begge sider, men i det han passerer denne, standser han pludselig, i det han opdager bevæbnede mænd i skoven, — hvorefter Tore og hans mænd overraskes og dræbes. Denne begivenhed henlagdes nu (af bonden på Helgavatn) til den ned fra Órnolvsdalshals førende sti, men vel kun i følge gisning. Nordsiden af halsen og det neden for liggende land, hvor man rigtignok nu kun ser enkelte kviste, skulde have været bedækket med skov, hvad der kan have været rimeligt nok; Ldn. fortæller i det mindste (s. 68), at de øvre strækninger mellem Kjarrá og Tværá (o: Lille Tværá) oprindeligt var så overgroede med småskov, at man ikke kunde be-

¹⁾ Nu udledes søens — og altså også gårdens — navn af en mand Helge, der havde forfulgt en «nykr» (nek) ud i denne og derved var druknet. I søen skal nemlig et sådant overnaturligt væsen (i reglen tænkt som en hest) leve, det er blevet set endnu af den sidst afdøde bonde på Órnolvsdal som et ubestemmeligt væsen eller dyr, der kom op til overfladen og derpå forsvandt.

bygge dem. Bonden, der lokkede Herstén med sig, skulde — efter hvad der nu fortælles — være bonden fra Hamrar, og bagholdet skulde så have fundet sted i det den gang skovgroede bølgeformige land under halsen. Dog lader det sig næppe nægte, at man vilde kunne finde lige så hensigtsmæssige steder for et baghold hinsides halsen, f. eks. i det kuperede terræn syd for Örnolvsdal ud mod dalmundingen. — Neden for Helgayatn er jordsmonnet endnu klippefuldt og ujævnt, til man når længere ned i tungen mellem Tværá og Örnolvsdalsá, hvor det flade land breder sig syd og vest for mulen; her ligger Nordtunge i den nederste skovløse del af tungen ved den nordlige bred af Örnolvsdalsá, som oven for gården deler sig i en mængde arme, hvad der giver anledning til en rig og let laksefangst ved denne gård. I Nordtunge boede som bemærket en af hovedpersonerne i Hþ., Arngrim gode. Efter Arngrims titel hunde man vente, at der til gården i sin tid havde hørt et hov; måske bevæget herved har man gættet på, at nogle kredsrunde tomter i tunets sydvestlige hjørne skulde være lævninger af et sådant ¹⁾. Oven for Nordtunge strækker sig skov tværs over hele tungen, det er en af de betydeligere på Island, buskene — egentlige stammer ses ikke her — er på sine steder af mere end mandshøjde og står hist og her så tæt, at man ved sommertid kun med vanskelighed kan trænge igennem, og, som overalt, hvor der er buskvækst på Island, oplivet af droslernes (*turdus iliacus*) færden og sang. Mange steder findes dog åbne pletter i skoven, og her, ligesom også hvor skrænter eller jordskred lader grunden træde frem, viser underlaget sig at bestå af et tæt lag af små rullesten, som dem man finder ved vandløb og søer uden forbindende ler eller muld, så at det må synes vidunderligt, at træer nogen sinde har kunnet fæste rod i et sådant jordsmon. Hinsides den tungen mod nord (eller vest) begrænsende Lille Tværá strækker sig den egentlige Tværáli (Tværáhlid), et smukt lille landskab, hvor bygden består af en række gårde i halsens nedre brede, jævntskrånede parti, der i sjælden afveksling frembyder dalstrøg og jævne flader, skjulte mellem klippestrøg og fjældknuder, det hele oplivet ved en frodig græs- og birkekratvækst.

Over Grjóthals fører fra Tværáhlid flere veje til den nord for liggende Norðerádal (Norðrárdalr), en lang, smal, af fjælde om-

¹⁾ I det antikvariske uddrag af J. Hallgrímssóns dagbøger nævnes her en ligsten med runeindskrift, et brudstykke af en anden, samt en tredje ligsten med gådefuld indskrift.

given dal, der strækker sig langt op i den nord for liggende hede, og som mod nordvest udsender flere sidedale. Heden nord for Norderådalen er **Holtavörðuhede** (Holtavörðuheidi, ældre -heiðr o: Holtevardehede), der ligger imellem Hrutafjorden og Norderådalen, og som er den eneste af de mellem Nord- og Sydlandet liggende fjældheder, der anses for farbar ved vintertid. Vejen over denne er nemlig både betydelig kortere end over de andre, næppe mere end 5—6 timers ridt, heden selv forholdsvis jævn og ikke meget højtliggende. Den herover førende vej har derfor overordenlig betydning for postforbindelsen og samkvæmmet overhovedet mellem Nord- og Sydlandet (rejsen ad denne kaldes »bygderejsen» i modsætning til »fjældrejsen» over de større østligere heder — at »fara sveitir» modsat at »fara fjöll»). Udsigten til begge sider fra hedevejen er over vidtstrakte, svagt bølgeformige flader; kun imod vest begrænses udsigten længere borte af højere fjælde; heden selv er opfyldt med tuer og sten, dog ikke uden lyng- og græsvækst¹⁾. Omtrent midt på heden, hvor den er højest og hvor vandskellet er, ligger en langagtig lille sø, **Holtavörðuvatn**, omgivet af flere mindre damme og pytter; fra denne har den Norderådalen gennemstrømmende Norderå sit udspring og løber ud fra søen i mange bugtninger og derpå mod syd gennem dalsænkningen, der allerede her begynder at danne sig²⁾. Vejen følger bestandig åen, et forfaldent »sælehus» passeres, dalens bøjninger lader ofte formode, at man befinder sig ved indtrædelsen i en ny dal, men altid med urette. Den første gård, man træffer på, er **Forne Hvamm** (Forni Hvammr o: Gamle Hvamm), den øverste af Norderådalens gårde, tillige en art beværtningssted, om end af laveste art; gården er

¹⁾ Så vel denne hede som de oven for Tværåhliden og Hvitåiden liggende (Tvidæggra og Arnarvatnsheden) udmærker sig ved deres rigdom på islandsk mos eller som det på Island kaldes »fjældgræs»; navnlig tidligere var indsamlingen af denne nærrende lavart af megen betydning for de nærmest liggende bygder, men selv endnu drives den dog en del. Indsamlingen foregår om forsomren, de dermed beskæftigede ligger da i tætte oppe på hederne, arbejdet må helst foretages i fugtigt vejr eller ved natetid, da planten — der har lavarternes sædvanlige ringe størrelse, mørke farve og visne udseende — ellers smulrer hen mellem fingrene. Fjældgræsset der anses for meget nærrende, tilberedes på forakkelig måde ved kogning med valle eller mælk.

²⁾ Nøjagtigere udtrykt kommer åen i sin første begyndelse fra en kioft i dalsænkningens vestre begrænsning, løber derpå først i en lille bugt mod nord og tangerer søen, og så mod syd gennem dalen.

først i de senere år bleven genopbygget efter i lang tid at have ligget øde, — som en gammel ødejord, hvis bebyggelse forgæves påny var bleven forsøgt, omtales den allerede i A. M.; senere stod her en tid lang et sælehus. — Fra Forne Hvamm er der endnu et par timers vej til præstegården **Hvamm** (Hvammr), der ligger sydvest for Forne Hvamm, ligesom denne vest for åen. Om et tingsted på Hvamm vides ellers intet, men det **Hvammslejd** (Hvammsleið), der omtales i Bdm. (F. s. 41, C. s. 17), kan næppe have været andensteds end her ¹⁾. Vest for Hvamm hæver sig det ejendommelige fjæld Baula, en slank kegle, øverst oppe svagt krog-bøjet, der ses i en vid omkreds fra de neden for liggende lavere egne; i E. O. er fjældet særlig omtalt på grund af en søjleformet stenart, helt forskellig fra basalt — skal være basaltformet trachyt —, som findes her, og som særdeles egner sig til forarbejdelse (til gravstene m. m.) ²⁾. Noget oven for skærer sig den smalle Sanddal(r) ind mellem fjældene; oven for de nu bestående gårde i denne dal påvises stedet for flere ødegårde; blandt disse er dog ikke den i Hallfr. nævnte **Ottarsstad** (Óttarsstaðir), hvis beliggenhed næppe nu kendes; på Ottarsstad i Norderådal boede Halfred vandrådeskjalds fader Ottar en tid lang, efter at han havde måttet forlade Vatnsdalen (Hv.), og senere bosætter Halfreds søn af samme navn sig her ³⁾. En mils vej længere nede, omtrent midtvejs i dalen skærer en anden smal dal, Bjarnadal(r), sig i samme retning ind mellem fjældene, der adskiller Myre syssel fra Dala syssel, så at den kun ved en smal hals, den såkaldte **Brattabrekka**, er skilt fra en tilsvarende dal, Sökkolvsdalen, i Dala syssel; gennem Bjarnadalen over Brattabrekka ligger en temlig benyttet vej Brattebrikkevejen. Af gårde vest for åen kan endnu mærkes **Hvassafell** ⁴⁾ og, sydligst i dalen, **Hreðuvatn** (Hreðuvatn), hvor Hvalfred vandrådeskjald og hans broder Galte efter faderens død er bosatte (Hallfr. s. 109). Hreðavatn, som gården nu benævnes, er i de sidste år bleven sær-

¹⁾ På Hvamms kirkegård omtales i E. O. (s. 256—57) en gravsten med runer; af denne fandtes i følge Jonas Hallgrímssón 1841 kun et brudstykke, derimod nævner han en anden nyopdaget her.

²⁾ I *Nyt Magazin for Naturvidenskab*. VIII, Chran. 1855, findes (s. 91 fig.) en smuk beskrivelse af Baula af Kjerulff. Navnet, der betyder *•ko•*, udledes dér af lyden den omkring fjældet hvirlvende vind skal kunne frembringe.

³⁾ Hallfr. s. 87, 115.

⁴⁾ pH. s. 18, Fbr.: Flatb. II, 107.

deles omtalt på Island i anledning af et stenkulslag, som man mener at have fundet i et fjæld oven for gården; det herværende lag er imidlertid allerede beskrevet i E. O. (s. 150 fig.) og anses dér for at bestå af den på Island oftere forekommende brunkulsmasse surtarbrand. Øst for åen ligger omtrent midtvejs i Norderådal gården **Skarðshamrar** (P.H. s. 18).

Efter at være udtrådt af Norderå dalen fortsætter Norderå sit løb gennem Stavholtstungerne mod syd, indtil den falder ud i Hvit-åen. I den mellem Norderå og Tværå liggende midtunge er ikke mange gårde af historisk betydning; oven til i hreppen ¹⁾ ligger ud imod Norderå **Arnarholt** (HGrk. s. 4); længere nede, knap 1 mil fra åens munding, ligger præstegården **Stavholt** (Stafholt, ældre: Stafaholt) på et ikke højt, men forholdsvis stejlt klippeholt, det såkaldte Stavholtskastel (Stafholtskastali), tæt under hvilket Norderå løber. I klippeskrænten ud mod åen findes også her surtarbrand, men kun som smalle skiferagtige lag i klippemassen, der består af en art palagonit, en gulagtig skør masse, der lader sig smulre som grusblandet ler; ved foden af klippen, hvor lagene er størst, når de omtrent et kvarter i tykkelse, men ikke en gang i selve Stavholt har man haft gavn af denne masse, da den ikke vil brænde i lue, men kun ligesom komme i glød eller svides. På Stavholt boede i følge Eg. (s. 215) godordsmanden Ejnar; ellers er gården mest bekendt fra Sturlungetiden; da tilhørte gården den herværende kirke, men bestyredes alligevel som sædvanlig på Island af verdslige hövdinger. Her boede en tid lang Olav hvitaskjald, og under et besøg her overfaldes og fanges Torgils skarde af Ravn Oddssøn og Olavs broder Sturla Tordssøn (1252) ²⁾.

På hele sit løb gennem Stavholtstungerne er Norderå af betydelig bredde, uden stærk strøm, men med en ikke ringe vandmængde. Over åen fører kun få vadesteder. Foruden det almindeligst benyttede i hreppens øvre del findes et, det såkaldte Hólma-vað, noget oven for Stavholt (mellem Sólheimatúnga og Haugar), hvor der ude i åen dannes en flad holm eller øre, men hvis brugbarhed dog forringes ved dyndet og usikker bund (sandbleyta). Dette vadested er måske det i ældre kilder (Hþ., Eb., Laxd.) oftere

¹⁾ Stavholtstungerne danner en hrepp af samme navn (Stafholtstúngna hreppi).

²⁾ Sognebeskrivelsen omtaler nogle runestensbrudstykker på Stavholts kirkegård. Finn Jonsson nævner i sin kirkehist. (IV, 22 fig.), at der i følge sagn skal have været et kloster i Stavholt, hvis tomter man vil påvise, men at ingen bevisligheder for dette ellers have.

omtalte **Eyja-** eller **Eyjarvað**, der i følge Hþ. (s. 169) lå oven for Stavholt.

For besejlingen frembyder Norderå større fordele end de fleste andre vandløb på Island; til Stavholt kan store islandske skibe (tiårede både) gå op, og selv flere af de højere oppe liggende gårde er tilgængelige for mindre skibe og både. Om Torgejr Håvarssøn siges der i Fbr., at han jævnlig landede i **Floe** (**Flói**) i Norderå (hvor der var en meget brugt havn — skipahöfn tíð) og satte skibet op der om vinteren, vest for åen, »på det sted, som nu hedder **Torgejrshrov** (**Þorgeirshróf** = Torgejrs skibsskur), det er sønden for det holt, som hedder **Smedjeholt** (**Smiðjuholt**)¹⁾. På et af de steder, hvor sagaens første recension meddeler en sådan landing af Torgejr i Norderå og skibsopsætning i Torgejrshrov, beretter imidlertid den anden recension (II), at han sejlede op i Hvitå og siden op i Gljuvrå (Fbr. s. 40, sml. II, 65). Navnet Floe har utvivlsomt særlig tilkommet det nederste flade land mellem Norderå og Hvitå; navnet på den yderste gård her, **Flóðatangi**, skrives i A. M. **Flóatangi**²⁾. Imidlertid synes dog navnet også at have omfattet den nærmeste strækning vest for Norderå; her må nemlig Torgejrshrov og Smedjeholt, hvis navne nu næppe kendes længer, være at søge. Da Gljuvrå, der vest fra falder i Norderå umiddelbart før dennes udløb i Hvitå, ved sin munding danner en lille bredning (»hóp»), der vel er tilgængelig for islandske skibe, kan man måske antage, at sagaens anden recension, hvor der er tale om Torgejrs sejlads op i Gljuvrå, blot med andre ord beretter det samme som den første, så altså i følge dette sted Torgejrs skibsopsætning kan have fundet sted i Torgejrshrov, der i så fald tillige med Smedjeholt må have ligget nær ved Gljuvråens munding.

Vest for Norderå, mellem denne å og Gljuvrå, ligger den tredje og vestligste af de Stavholtstungehreppen udgørende tunger. Tungens vestlige begrænsning Gljuvrå er egenlig en arm af den langt betydeligere **Langå** (**Lángá**), der i sit nedre løb danner grænsen mellem de to påfølgende hrepper Borgarhrepp og Alvtanæshrepp;

¹⁾ Fbr. s. 25, 29.

²⁾ Sighv. Grímsson (der senere vil blive nævnt) anfører i nogle endnu utrykte antikv.-topogr. optegnelser: »Þar eru nú kölluð flóð, sem árnar (Norðurá og Hvitá) koma saman, og hefir það án efa verið kallað «i Flóa».. — I Fbr. i Flatb. nævnes kun Floe én gang (II, 105), hvor der siges, at man hemmelig har skaffet Torgejr skibslejlighed »syð på i Floe, og købt ham part i et skib der».

oven for bygden skiller den sig fra denne å, løber først i sydøstlig derpå i sydlig retning, efterhånden omtrent parallelt med Norderå, for tilsidst at falde ud i denne å ved dens munding. Den mellem-liggende tunge er som følge heraf meget smal i hele sin nedre del, højere oppe udvider den sig noget, og når sin største bredde tæt oppe under fjældene, som begrænser den mod nord. Disse fjælde danner en del af det sammenhængende højland, som adskiller Myre og Dala syssel; inde mellem fjældene, i fortsættelse af grænselinjen mellem Stavholtstungerne og Borgarhrepp, findes en græsrig, men ubebot dal **Langavatnsdal** (*Lángavatnsdalr*; nu vistnok — men næppe oprindelig — oftest *Lángivatnsdalr*, sål. A. M.). Dens nederste del er næsten helt optaget af en langstrakt sø *Lánga-vatn*, fra hvilken den imod sydvest løbende *Langå* har sit ud-spring.

Af gårdene i den her omhandlede del af Stavholtstungerne kan mærkes følgende. Ved Norderå, en fjærdingvej oven for den omtrent over for Stavholt liggende gård *Sólheimatunga*, ligger **Haugar**; oprindelig hed gården **Sigmundarstað** (*Sigmundarstaðir*, Eg. s. 59) efter dens første beboer Sigmund, en af de mænd, som Skallagrim holdt oppe ved laksærne for fiskefangstens skyld. Efter samme mand, siger sagaen, bærer også **Sigmundarnes** — næsset, der skyder sig ud i Norderå oven for *Sólheimatunga* — navn. Fra Haugar flyttede Sigmund for laksefangstens skyld til **Munadarnæs** (*Munadarnes*), nu nabogården mod øst, ligeledes ved Norderå. De tre nordvestligste gårde i hreppen, oppe under fjældene, er *Grísatunga*, *Múla-kot* og *Stapasel*; vestligst af disse ligger *Grisatunga*, kort nord for *Gljuvrá*, som her efter at være kommen ned fra højlandet antager en sydlig retning. Øst for *Grisatunga* ligger *Mulakot*, under en mule, der mod øst begrænser indgangen til *Langavatnsdal*, og som nu benævnes *Mulakotsmule*, oprindelig naturligvis kun *Mule*. Syd for *Mulakot* ligger *Stapasel*; i denne gårds land ligger en skovgrot strækning *Sauðhústunga*, der angives (og vistnok med rette) at være Eg.'s **Einbúanes**. Eg. (s. 59) fortæller, at Skallagrim satte Odd eneboer ved *Gljuvrá* for at passe laksefangsten dér; Odd boede under **Einbúabrekkur** (o: Eneboerskrænter), efter ham er *Einbúanes* benævnt. Navnet på Odds bopæl er endnu bevaret i formen *Einbúabrekka*, det således benævnte sted ligger nedentil i *Sauðhústunga* ikke langt fra *Gljuvrá*. Oppe under fjældet, siger Eg. s. 59, lod Skallagrim bygge en gård, hvor han havde sine får; denne gård bestyrede *Gris*, efter hvem **Grisartunge** (*Grisar-*

túnga) er benævnt. Denne gård er naturligvis den samme som den nys nævnte Grísatúnga. Senere hen i sagaen (s. 221) fortælles det, at Skallagrims sønnesøn Torstén Egilssøn lod bygge et gærde, formodentlig for færenes skyld, tværs over Grisartunge mellem Langavatn og Gljuvrá. Denne tunge, hvorefter gården har taget navn, må være den mellem Langá og Gljuvrá indesluttede strækning, der nu (som tilhørende Stavholts kirke) kaldes Staðartúnga. Det af Torsten byggede gærde synes at have haft en betydelig udstrækning, da det vel må have gået uden om det mellem Langá og Gljuvrá liggende fjæld Staðarhnúkr. — Adgangen til Langavatnsdal syd fra sker gennem en smal dal Grimsdal (Grímsdalr), der skærer sig ind mellem Stadarhnuk mod vest og Mula-kotsmule mod øst; det er denne dal, der omtales i Laxd. (s. 146), hvor der fortælles om en mand Eldgrim, der boede i Borgefjord på gården Eldgrimsstad (Eldgrímsstaðir), i den dal, der »skærer sig vester i fjældene mellem Mule (Múli ɔ: Mulakotsmule) og Grisartunge (ɔ: Staðartúnga), den er nu kaldet Grimsdal.« I dalen skal ses tomter efter en tidligere bebyggelse. I følge Ldn. (s. 71) anviste Skallagrim en af sine frigivne ved navn Grim Grimsdal til beboelse.

Langavatnsdal (der i følge sognebeskrivelsen i sin tid skal have hørt til Stavholt sogn) har nu i lange tider ligget øde; oprindelig har dog dens øvre del været bebygget. Allerede Ldn. (s. 71) omtaler en landnamsmand, og i A. M. berettes, at, efter hvad der almindelig fortælles, skal der i denne dal have holdt sig en lille bygd indtil den store pest ved år 1400; om gårdenes antal var der forskellige meninger, navnene på tre gårde kendtes: Borg, hvor der skulde have været en kirke, Vatnsendi og Hafrstaðir; for de to førstes vedkommende påvistes endnu tomterne. Om bebyggelsen af Langavatnsdal virkelig har været lige til c. 1400, kunde efter de ældre kilders angivelser synes noget tvivlsomt. Oftere omtales nemlig dalen som avret. I følge en måldage for Stadarhrauns kirke, der i Dipl. isl. henføres til c. 1185, ejer kirken således »avret i Langavatnsdal for alle nød, men må ikke låne andre den«; den indskrænkende bestemmelse kunde dog måske tyde på, at dalen endnu den gang til dels var bebygget. I Gunl. (s. 212—13) fortælles, at Torstén Egilssøn rider med Gunnlaug op til sine heste i Langavatnsdal til sæteret Torgilsstad (Þorgilsstaðir), hvor hestene var. Efter dette sted skulde man snarest antage, at dalen i al fald på sagaens tilblivelsestid var ubebygget, hvorimod sæterets navn vidner om en tidligere bebyggelse. — En bemærkning i BH.

(s. 59) om, at huskarlene fra en gård i den vestligere Hitardal var farne til færesamlingerne (til rétta) i Langavatnsdal er også mistænkelig. — Imidlertid er der (se Dipl. isl. I, 595—96) en vis sandsynlighed for, at gården Havrstad i Langavatnsdal har bestået ved midten af det 13de årh. og endnu senere; man kan derfor måske antage, at forholdet har været ligesom endnu i Hitardal der på engang er en bebod dal og en avret¹⁾.

I den nyere tid har man gjort et par mislykkede forsøg på at rejse en gård i Langavatnsdal; en genoptagelse af bebyggelsen frarådes på grund af stedets høje beliggenhed, men i virkeligheden frygtes den meget af de neden for liggende bygder (fornemmelig Borgarhrepp), da det herved vilde gå ud over deres vigtigste avret.

Gennem Langavatnsdal fører en vej til Hörudal i Dala syssel. fra hvis inderste forgreninger Langavatnsdal kun er adskilt ved et smalt fjæld, over hvilket vejen ligger gennem det såkaldte **Sopandskard** (Sópandaskarð), som Laxd. (s. 268) utvivlsomt fejlagtig benævner Sofandaskarð.

Øst for Gljuvrå, mellem denne å og Langå, strækker sig Borgarhrepp, der tillige med de to følgende fra gammel tid sammefattes under benævnelsen **Myrerne** (Mýrar 3: Moserne), og som har givet Myre syssel, hvis større halvdel de udgør, sit navn. I Borgarhreppen havde Myremændenes berømte familie hjemme; sydligst i hreppen stod deres hovedgård Borg, og uagtet stamfaderen for denne familie, Skallagrim, tilegnede sig hele Myre syssel og Borgefjords syssel til Havnarfjældene som sit landnam, gjorde hans umiddelbare indflydelse sig nærmest kun gældende i denne og de tilgrænsende bygder. Ikke alene i Borgarhreppen var oprindelig så godt som enhver gård bebod af hans tilhængere og undergivne, men vi har også lejlighedsvis hørt, hvorledes han grundede gårde i de tilgrænsende dele af Stavholtstungerne, og Eg. (s. 58) fortæller udtrykkelig, hvorledes han og hans følge gav de herværende vandløb navn, Norderå og Tværå af deres retning, og Gljuvrå, fordi den sås gennem stejle kløfter bryde sig sin vej ned mod Norderå.

Den ejendommelige beskaffenhed af lavlandet i Stavholtstungerne

¹⁾ Hvorfra J. Snorronius (de agricultura Islandorum, s. 41) har sin beretning om, at Langavatnsdal 1255 var et vel bebygget præstekald, hvor Torgils skarde i det år overværede den velstående præstedatters bryllup, er ikke klart. — I annalerne for år 1344 er Langavatnsdal omtalt i anledning af en i disse egne forekommende drabasag, men uden at der dog heraf kan hentes noget bevis for, hvorvidt dalen da har været bebygget eller ej.

når i Myresvejterne en endnu større udvikling. Helt op under fjældene optages disse bygder af bundløse moser; i Borgarhreppen hæver sig vel endnu talrige holt mellem de forskellige mosedrag, men de fleste kun små og »borg»formige, de større klippestrøg eller halse er forsvundne; på eller ved foden af disse er i reglen gårdene byggede, for største delen vidt spredte fra hinanden. I øvrigt vokser så vel ved holtene som i mosen temlig rigelig et spredt birkekrat, der bidrager til at oplive landskabet, og som gør det forståeligt, at egnens skovrigdom ved landets bebyggelse i kilderne fremhæves. Alle tre bygder har fra arildstid været berygtede for deres forfærdelige veje, og indtil den sidste tid var det egentlig kun kystranden, de større åers bredder eller den nærmeste strækning under fjældene, der kunde befares til hest; nu er der dog også, i al fald for Borgarhrepps vedkommende, lagt en forsvarlig vej tværs gennem hreppen; men ve den fremmede, der uden kyndigt følgeskab vil vove sig hjem til de forskellige i lavlandet omkring-spredte gårde, en sådan vil ufejlbarlig i de ni tilfælde af ti blive stikkende i hængedynd. Til de mere tørre egne i Borgarhreppen hører den nordøstlige del langs Gljuvrå; denne å træder ned i det helt flade land omtrent ved Svignaskard (Svignaskarð), hövdingen Torkil trevils hjem (HÞ., Laxd.), en gård, der ligger omtrent over for Solheimatunga i skråningen af et højdedrag, så den tydelig ses fra Stavholtstungerne; langs åen ligger en af hovedvejene gennem syssel vester på, tillige en af de smukkeste i disse egne, så længe den følger Gljuvrå i dens øvre løb, bugtende sig mellem kratbevoksede bratte småkletter og holt. Nordøstligst i hreppen ikke langt fra Gljuvrå ligger en gård Tandrasel tæt op under fjældene; mod nordvest har gården bag ved sig en til dels kratbevokset lille fjældgruppe, de såkaldte Muler (Múlar), der fylder hjørnet mellem Langå og Gljuvrå, vest for disse strækker sig i øvrigt andre særskilt benævnte »muler», den ene tæt ved siden af den anden, der danner en smuk modsætning til det neden for liggende lave land og er synlige langt borte fra, fra største delen af Borgefjords syssel. Til Tandraselsmulerne slutter sig — kun skilte ved den lille Gljuvrå og tilsyneladende umiddelbart — fjældene nord for åen, så at de tilsammen i en halvbue begrænse udsigten mod nord. Tandrasel har hidtil været bekendt af et surtarbrandslag, der findes her i nærheden (se E. O. s. 150), men tillige findes ved denne gård lævninger af ikke ringe antikvarisk interesse. Kort nordøst for gården ligger umiddelbart ved Gljuvrå en lav banke Tinghol (Þínghóll); tæt oven for kommer Gljuvrå gennem en større kløft frem fra

fjældene og snor sig derpå i østlig og sydlig retning forbi holtet, mod nord begrænset af Grisatungefjældene. I holtet vises lavningerne af flere tingboder. Midt i holtet ses spor til en meget stor, men utydelig og til dels kun ved de fremstående grundstene kendelig tomt (måske opr. omtr. 30 fv. lang og 4—5 fv. bred), mærkelige er en række røde pletter langs uden for den østre langvæg (tørveaskepletter?). Noget sydvest for denne står den tydeligste tomt (7 × 4 fv.), ligeledes aflang-firkantet, og som den nys omtalte vendende i syd og nord; døren synes at have været på den nordlige endevæg. Tæt syd for denne sidste og i linje med denne ses spor til en tredje tomt omtrent af samme størrelse; og i det nordvestligste hjørne af holtet kan måske endnu påpeges spor til en eller to andre tomter. I øvrigt udmærkes holtet ved en større »rett« med dilke, da hreppens samtlige får hvert efterår sorteres her; og opbygningen af oven nævnte fold har kun været til liden både for de herværende tomter. Omtrent øst for den først omtalte bod findes midt på holtets østlige affald ud imod Gljuvrå en smuk grønklædt skrænt eller indsænkning kaldet Tingbrekke (Þingbrekka); hvis navnet virkelig har holdt sig fra oldtiden, er det ganske mærkeligt og måske enestående. Fra holtet og især fra tingbrekken ser man langt ned med Gljuvrå¹⁾.

Tinghol, skönt dette navn ikke forekommer i nogen saga, har en tid været stedet for det for Borgefjorden fælles ting — det senere Tværáting —; som sådant har der allerede flere gange i det foregående været hentydet til dette sted, og disse her afholdte ting er det, som det skylder sit navn. Det afgørende sted for dets benyttelse som tingsted for en hel tingkreds forekommer i Eg. (85de kap., særl. s. 215—17), hvor det varting beskrives, som holdtes, da Stejnar fra Ánabrekka rejste fredløshedssag mod Torstén Egilssón i anledning af nogle trælles drab. Til dette ting søger høvdinger så vel fra egnene syd for Hvitå som fra strækningen vest (nord) for denne (Tunge-Odd fra Reykholtaldalen lige så vel som godords-

¹⁾ I det nordøstlige hjørne af den i holtet stående »rett« er indsat en sten, der skal være funden på tingstedet; den har altid tildraget sig megen opmærksomhed hos de omboende, der gerne på en eller anden måde vil sætte den i forbindelse med den ældre tids tingvæsen. Det er en af de langagtige fir- eller femsidede naturlige søjlesten; den er nu omtrent 3 kvarter lang, men to stykker mangler, og oprindelig skal den have været 2—3 al.; diameteren er 1 kvarter. Hvad der ved den har tildraget sig opmærksomhed, er to brede indhugne furer eller render (1—2 tommer brede, 1/2 tomme størst dybde), der går langs stenens ene flade.

manden Ejnar fra Stavholt). På tinget omtales adskillige boder og tingbrekken, hvor folk forhandlede deres sager, rettede forespørgsler o. d. l., og som i det hele spillede en lignende rolle som lovbjærget på altinget; til dels synes man endog at have haft faste siddepladser her. Torsten rådede mest for tingets forretningsorden, ti således, siges der, havde det været, medens hans fader Egil havde godordet. — Hvor tinget holdtes, fremgår ganske tydelig af sagaens beskrivelse. Torsten havde, foruden de sædvanlige boder, ladet bygge en meget stor, som det senere viste sig, for hans gamle fader Egil Skallagrimssøn, der den gang allerede var flyttet til Mosfell i Mosfellsvejt (Kj.), men som nu havde samlet en mægtig flok for at komme sin søn til hjælp på tinget. Medens forhandlingerne står på, ser nu folk fra tinget, at en flok mænd med blinkende skjolde red ned fra langs Gljuvrå; det var Egil med følge, der red op på tinget og tog den store bod i besiddelse. Senere, efter at Egil og Torsten med flokken har taget plads i tingbrekken, »hvor de plejede at sidde«, afgør Egil sagen efter sit hoved. — Det kan næppe betvivles, at det er samme tingsted, der tænkes på, hvor sagaen kort efter (s. 221—22) beretter om en advarsel angående et truende overfald, som Torsten modtager, da han på hjemvejen fra Grisartunge, hvor han havde besat det store under bygning værende gærde, kom lige over for tingstedet (gegn tvingstöð). Derimod er det tilsyneladende vanskeligere at bringe en beretning i Gunl. (s. 193), hvorefter Borgfjordingernes tingsted på Torstens tid var under Valfell, i overensstemmelse med Eg.'s beretning om tingstedets beliggenhed; dog bliver der næppe andet for end at antage, at også denne saga ved Borgefjordstingstedet tænker på Tinghol. Gunl. beretter, at Torsten Egilssøn og den norske skibsherre (styresmand) Bergfinn om foråret en gang rider sammen »op under Valfell, der var da Borgfjordingernes tingsted«, og Torstens bod trængte til udbedring; da de kommer »op under Valfell til den gård, der hedder at Grenjum«, får de Torstens der boende fæster med sig, og de begiver sig nu til bodtomterne for at udbedre disse. Hvad der ved dette sted gör vanskelighed, er dels, at navnet Valfell intet steds genfindes, dels — og navnlig —, at gården Grenjar ligger, vel oppe under fjældene, men hinsides (vest for) Langå. I og for sig må det synes besynderligt, at det for hele Borgefjord fælles tingsted har ligget vest for Langå, ubelejligt for mængden af de besøgende og for de fleste af de større hövdinger, dobbelt urimeligt, at det på Torsten Egilssøns tid skulde være flyttet der-

hen fra det langt bekvæmmere sted oppe under mulerne ved Gljuvrå; ved Grenjar tyder ligeledes hverken tradition eller tomter på en tidligere tilværelse af et tingsted. Afgørende for spørgsmålet bliver imidlertid Bdm.'s omtale af Valfell, hvoraf det ses, at dette sted ikke har ligget vest for Langå. Begge sagaens recensioner berette med noget forskellige ord (F. s. 41, C. s. 17), at Hermund på vejen fra Hvamm til Borg passerer langs med Valfell¹⁾; dette bliver let forståeligt, hvis det »Borgfjordingernes tingsted«, der i følge Gunl. var »oppe under Valfell«, var Tinghol ved Gljuvrå, uforståeligt, hvis Valfell og Borgfjordingstingstedet overensstemmende med den bogstavelige forståelse af Gunl.'s beretning forlægges til hinsides Langå. Den mest tilfredsstillende forklaring fås sikkert ved at antage, at Torsten med Bergfinn først er redet hjemme fra over Langå til Grenjar for at hente sin fæster for at benytte ham ved udbedringen af tingboderne, derefter med fæsteren tilbage over Langå, langs Mulerne, til han kom til tingstedet under Valfell, men at sagaskriveren, formodenlig på grund af utilstrækkelig kendskab til lokaliteternes indbyrdes beliggenhed, under sin gengivelse er kommen til at gøre beretningen uklar²⁾.

Vejen, som langs med Gljuvrå fører tæt forbi Tinghol, følger fremdeles åen; lidt højere oppe fører den nord over denne og fortsætter sig mod vest — under Grisatungefjældet (=: Stadarhnuk), over Langå og derpå videre ned til den nordligste del af Hraunhreppen — som en fjældvej, Skardshedevejen, der dog hverken er lang eller besværlig. Sit navn skylder den fjældstrøget, hvor-

¹⁾ Bdm. F. s. 41 har »út með Valfelli«, hvad der ingen vanskelighed kan volde, Bdm. C. s. 17 har »utan i ualfell«, som må forstås: »neden til i V.«, »i kanten, randen, den nedre del af fjældet V.«; skulde de »skór« kunne påvises, som denne recension sammesteds omtaler (er þeir komn utan i ualfell þicker þeim sem streingr gíallí upp i skaurdín)?

²⁾ Hr. pastor Torkel Eyjolvsson (før til Borg, nu til Stadarstad), hvem jeg skylder værdifulde oplysninger angående den rette forståelse af Gunl.'s angivelse om Borgfjordinge tingstedet, meddeler efter de kyndigste mænds mening, at det sted, der snarest kan antages at have båret navnet Valfell, er en fjældknude, der vest for Tandrasel springer frem fra mulen lige oven for Tinghol, — men kunde ikke hele Tandraselmulen antages at have heddet Valfell? — I det nu udkommende andet bind's tredje hefte af Sagn t. s. Í. er Tinghol beskrevet af pastor Helge Sigurdsson (s. 310, 'anm.) som Myremændenes fordums tingsted; som det i Eg. berørte tingsted er det almindelig bekendt blandt de omboende.

igennem den fører, den såkaldte Vestre Skardshede, der dog kun har lidet til fælles med den langt aneligere søndre hede af samme navn (Bgf.); vejens hele længde er et par mil, og på hele strækningen ligger den i en dalsænkning mellem mulerne nord og syd for; dog har vejen ikke ringe betydning som forbindelsesled mellem den østlige og vestlige del af disse uvejsomme bygder¹⁾.

Blandt de i sagalitteraturen omtalte gårde i Borgarhrepp er Svignaskard allerede nævnt. Sydøstligst i hreppen ligger Ferjubakke (Ferjubakki), fra hvilken, som navnet antyder, overfart fra gammel tid har fundet sted, nemlig til det omtrent lige over for, hinsides Hvitå, liggende Hvitåvold; nu foretages færningen sædvanlig fra den vest for liggende hjåleje Ferjukot, der dog i følge A. M. først bebyggedes i slutningen af det 17de årh.²⁾ Ferjubakke nævnes i den af Jon Olavssøn gengivne første del af Heið. (s. 293) og er der fejlagtig angivet at ligge syd for Hvitå; bonden her er kommen i strid med bonden på nabogården angående hestegræsning. Nabogården til Ferjubakke kan næppe have været nogen anden end *Ölvaldsstað* (*Ölvaldsstaðir*), der ligger vest for først nævnte ved udløbet af *Guvá* (*Gufá*). Til gården må tidligere have hørt skov, som det ses af Eg.; på det sted i sagaen, hvor gården nævnes (s. 222), anføres det nemlig, at bonden var til vedhugst i skoven. Åen *Guvá*, ved hvis østlige bred *Ölvaldsstað*

¹⁾ I *Sturl.* (gl. udg. 7 p. 7 kap.), hvor der fortælles om Tord kakales tog til Sönderlandet 1242, berettes, at Tord drog fra Hitardal (M.) til Söndre Reykjadal (Bgf.), og dernæst siges, at Tord red syd over Skardshede Skardavejen til Laugardal (A.), indtil han kom til Tunge o: Brødretunge (*Reið Þórðr þá suðr um Skarðsheiði Skarðaleið til Laugardals, þar til hann kvam í Túngu til búss Gissurar*). Håndskriftet AM. 115 fol. har imidlertid kun .syd over heden Skardavejen; han kom til Tunge o. s. v. Arne Magnussøn, der har forsynet dette håndskrift af *Sturl.* med randnoter, bemærker hertil, at der ved .hede. skal forstås .Blåskogahede., ved Skardavejen .Brúarárskörð. (hvormed der utvivlsomt menes en fjældvej ned mod Bruará i Ánæs syssel). Uagtet dette håndskrift står ene med sin læsemåde .hede., synes den dog efter sammenhængen at måtte foretrækkes, men i hvert fald kan .Skarðaleið. efter de stedlige forhold næppe betegne nogen over Vestre Skardshede førende vej, og må vistnok rettet efter Arne Magnussøns forklaring tages som en ned mod Bruarástrøget (i A.) fra fjældhederne nordøst for altingsstedet førende fjældvej.

²⁾ Ferjukots alder er allerede tidligere omtalt ved beskrivelsen af Hvitåvold i anledning af at *Sturl.* i forbindelse med Hvitárvellir omtaler .húsakotin undir Þjóðólsholti.; sognebeskrivelsen anfører netop, at Ferjukot ligger .undir Þjóðólsholti.

ligger, har sit udspring fra en lille sø i en af de såkaldte muler og løber derfra mod syd ud i den indre del af Borgefjord. Åen er i sig selv ikke betydelig, men udmærker sig ved sin brede, dybe og strømfri munding, der strækker sig omtrent en fjærdingvej op fra fjorden (o: så langt er virkningen af ebbe og flod kendelig), og som på hele denne strækning er vel tilgængelig for store islandske skibe (o: tiårede både), ja ved flodtid kunde vel endog større (virkelige) skibe føres op i den. Vi ser også, at i oldtiden var her et meget benyttet landingssted for havskibe. Straks ved Kveldulvs og Skallagrims udvandring til Island førte Grim den håleyske den undervejs afdøde Kveldulvs skib op i Guvåens munding og op ad åen så langt det kunde komme (Eg. s. 56); og at Guvåss (Gufáróss) var et stadigt overvintringssted for de mellem Island og Norge gående skibe, lærer vi af mange sagaer (Gunl., BH., Laxd., Krstn.).

Af gårdene øst for Guvå kan endnu nævnes Árnakot — ligeledes tæt ved åen, men betydelig højere oppe end Ölvaldsstad —, da den i almindelighed antages for at være den i Ldn. (s. 72) nævnte gård Raudabjarnarstad¹⁾, endvidere Eskeholt (Eskiholt) øst for Arnakot, Galtarholt nordøst for samme, og endelig den nordligste gård ved Guvå, nærmest Mulerne, Valbjarnarvold (Valbjarnarvellir, Eb. s. 96)²⁾.

På begge sider af Guvåens munding ligger jævne frodige enge, af hvilke strækningen vest for åen, der i henseende til brugsretten er delt mellem forskellige gårde, bærer navnet Guvufit (Gufufit. Fbr. også fit. Gufufitjar). Guvufit omtales i Fbr. (s. 43, sml. 67) som anledning til en strid mellem Torsten Egilssön og engenes ejer, en i Alvtanæshrepp hjemmehørende bonde. — Endnu et stedsnavn ved Guvå fortjæner omtale, nemlig det i Eg. (s. 192) nævnte Guvuskálar (Gufuskálar), hvor Ketil guva boede en vinter. Disse Guvuskálar, der vel må have ligget ved åmundingen, kendes nu ikke, måske det sted, hvor de har stået, hører til den af søen afbrudte del af Guvufit.

Vest for Ölvaldsstad, på den modsatte side af Guvå (altså vest

¹⁾ Under navnet Raudabjarnarstaðir er gården anført på kortet.

²⁾ På Galtarholt vises Gólts leiði i tunet, stadig vedligeholdt af gårdens forskellige ejere. Nordøst for Galtarholt i den sydvestlige udkant af den nordligere liggende gård Stóra Fjall's land vises en þinghöll, hvor ting forud skal være holdt; af menneskeværk ses med undtagelse af en utydelig kredsformig jordvold syd for højen intet spor.

for denne, ligger den i Eg. (s. 57) nævnte gård **Bejgalde** (Beigaldi); mellem denne og Ölvaldsstad, i Ölvaldsstads land, men dog vest for Guvå påvises tomterne af den forhenværende gård **Krumshólar** (Eg. s. 57). I nærheden af Krumshólar er **Krumskelda**, et mosehul, hvori Skallagrim (Eg. s. 139) siges umiddelbart for sin død at have nedsænket sine skatte, over hvilke han derpå væltede et stort klippestykke. Dette sagn, hvortil flere tilsvarende, men andensteds lokaliserede haves på Island (som de om Egil og Ketilbjörn, der allerede er omtalte), lever stadig i traditionen og antages for historisk sandhed eller dog i det mindste sandsynligt: Krumskelda, der er et vandhul 7 fv. i omkreds og med 2 $\frac{1}{2}$ alen vand ned til klippestykket, oven på hvilket der hviler to store stene, er blevet omhyggelig undersøgt, og man har gentagende gange gjort forsøg på at hæve skatten, men forgæves¹⁾.

Syd vest for Bejgalde står gården **Ejnarsnæs** (Einarsnes) nær ved fjorden; ved næsset af samme navn, der her strækker sig ud i Borgefjord, drev liget af Egils søn Bödvar i land, da denne var druknet på sin hjemfart fra et besøg hos købmændene på Hvitåvold (Eg. s. 195). Vest for Ejnarsnæs, men lidt længere fra fjorden ligger gården **Hamar**; her bosatte Gisle Surssøns broder Are sig, da også han, efter sine brøders død begiver sig til Island (Gisl. 74, sml. s. 160).

I Eg. (s. 57) er en gård **Grimolvsstad** (Grímólfsstaðir) nævnt, efter hvis første bebygger også **Grimolvsfit** og **Grimolvslæk** skulde være benævnte. Denne gård er nu ikke til, men imellem Hamar og den vest for liggende gård **Kárastaðir** løber en lille dyndet mosebæk kaldet **Grímólfskelda**, der må være lig **Grímólflæk**, **Grímólfsfit** har da formodentlig været engstrækningen øst for denne, som nu kaldes »Hamarengi», og om beliggenheden af selve gården, der vel er bleven slugt af Hamar, minder måske stedsnavnet **Grímólfsból** vest for **Grimolvskelda**²⁾. —

¹⁾ Jon Olavssøn fra Grunnavig fortæller (Addit. 44 fol., 5te afhandl.) om et uheldigt forsøg c. 1725 på at hæve skatten i Krumskelda. I den antikv. indberetn. 1817 omtales tre forsøg på at hæve skatten: et i den katolske tid, ved hvilket man nåede kisteringen (nu i Hvannere kirkedør, Bgf.), et 1772 eller 73, da en tilsyneladende ildløs bragte vedkommende til at opgave værket, og et tredje 1811, da den tilstrækkelige udholdenhed fattedes; desuden omtales i Esp.s árb. et fjerde forsøg 1823.

²⁾ Ligeledes findes en **Grímólfsvík** mellem Ejnarsnæs og Kveldulvshövde (om Kveldulvshövdes beliggenhed nærmere i det følgende).

Kort vest for de sidst omtalte steder tæt ved kysten, omtrent midtvejs mellem Guvåens og Langgåens munding, ligger endelig **Borg**, Myremændenes berømte hovedgård, hvor først Skallagrim bosætter sig, vejledet af Kveldulvs kiste, der var drevet i land der i nærheden. Her boede hans søn Egil efter ham, og sønnesønnen Torstén, hvis datter var Helga den fagre, med hvem Gunnlaug ormstunge en tid lang opfostredes på Borg. Også de følgende besiddere af denne gård, der fremdeles holdt sig i ætten, var ansete mænd, således Skule Torstenssøn og Ejnar Skulessøn. — Borg ligger meget smukt ved enden af en lille vig Borgarvåg, der imod øst begrænses af et temlig stort, af holter opfyldt næs; ned imod vigen strækker der sig fra gården grønne flader, tunet omgiver nemlig gården både mod nord og syd, dog således, at der nærmest gården syd for denne ligger en gårdsplads (hlað), bredere end sædvanlig, omgivet af hlaðgarð(r)-. Lige over for gården hinsides fjorden hæver sig Havnarfjæld med den tilhørende gruppe af Skardshedefjældene (Bgf.), herfra sete ulige mere imponerende, end når man rider under dem, farven er dyb blålig-sort, vekslende med enkelte grønne skrånninger, hist og her holder snepletterne sig selv om somren, og nederst omgives fjældmassen da af en grønklædt fod. — Umiddelbart vest for gården løber en lille bæk Borgarlæk (—lækr) ud i vigen, vigen er ved ebбетid tør og bækken kun en smal rende, men med flod kan islandske skibe sejle op i denne og lande ved selve tunet. Oven for gården hæver sig borgen, hvorefter den har navn; det er et af de sædvanlige kasteldannede holt eller kletter, langagtigt, temlig omfangsrigt og oven til græs-grot, men udmærker sig desuden ved at hæve sig trinformig, navnlig hæver den øvre klett sig stejlt op fra den nedre del af holtet. Fra borgens øvre del haves en vid og smuk udsigt: over de flade med spredte holt opfyldte strækninger i vest, øst og nord op til fjældene, mod syd over fjorden til Borgefjordssvejerne hinsides denne. Op på borgen begav Torsten Egilssøn sig, når han vilde se, hvad der foregik i egnen (Eg. s. 211, 213), eller når nogen havde sager af vigtighed at forhandle med ham (Gunl. s. 216). — Øverst på borgen er oprejst en anselig, fast-stablet varde, kaldet Egils varde, der underlig nok i følge traditionen skal bære navn efter Egil Skulessøn, ikke derimod efter hans langt berømttere oldefader; det samme gælder om en lille se Egils tjörn, der ses noget vest for Borg¹⁾. — Til Borg har

¹⁾ Om varden går der det sagn, fortæller den antikv. indberetning, at når

stadig hørt en kirke, siden denne først byggedes af Torstén Egilssón umiddelbart efter kristendommens indførelse (Eg. s. 229), medens gården dog vedblev at holde sig som fri ejendom, i modsætning til de fleste andre fordums hövdingegårde, der efterhånden forvandlede til kirkejendom og derefter for største delen benyttedes som præstegårde. Først fra 1849 har Borg været fast præstesæde, om end gården også tidligere jævnlig har afgivet bolig for præsten ved den dertil hørende kirke. Kirken — der som sædvanlig er en uanselig græstørvkirke — står tæt øst for gården, midt i kirkegården; øst for kirken (ud for koret) vises Kjartans grav med den bekendte runesten, der i sin tid ansås for en ægte oldtidslævning, hugget til minde om den her begravne helt (se E. O. s. 255, sml. antikv. Ann. IV, s. 343—44, samt Antiqu. de l'orient). — Laxd. (s. 230) fortæller om Olav pås søn Kjartan, at han efter at være bleven dræbt (1002) førtes for at begraves fra sin hjemstavn (D.) til Borg, hvor den af hans morbroder Torsten Egilssón nyopførte kirke nu netop var bleven indviet (Sml. FMS. II, 257). — Graven vender i modsætning til alle de andre grave på kirkegården fra nord til syd, hvad der anses for et tegn på, at den tilhører overgangstiden mellem hedenskab og kristendom. Da den stadig er bleven omhyggelig vedligeholdt, er den nu 4—5 gange så stor som en almindelig grav, men ellers af disses sædvanlige form, med tagdannet ryg. Oven på graven ligger ikke mindre end 7 brudstykker af en manglekantet søjleformet stenart (Baulit o: Baulasten), hvoraf fem bærer runeindskrift; af disse hører dog kun to til den sten, der allerede i E. O. omtales som Kjartans gravsten. Den i E. O. (s. 255) indeholdte beskrivelse og tegning af stenen er temlig unøjagtig, den omtales som delt i tre brudstykker (i stedet for to) og den første, dog ganske tydelige del af indskriften læses påfaldende vilkårlig; den samme steds udtalte gisning om betydningen af indskriftens sidste del måtte straks vise sig aldeles uantagelig — stenens ægthed forudsat. Efter at Maurer¹⁾ havde meddelt indskriftens læselige første del, kunde der ingen tvivl være om, at gravstenen intet havde at gøre med Kjartan, men i følge sprogformen måtte stamme fra det 14de eller 15de årh. i det tidligste; til samme resultat er dr. G. Storm kommen, der i forbindelse med daværende adjunkt Nygård under-

der falder sten ud af den, betyder det enten husbondens død på Borg eller hans snart påfølgende bortflytning.

¹⁾ Ial. Volkssagen (Leips. 1860) s. 64—66.

søgte stenen 1874¹⁾. Gravstenen er rimeligvis hugget til minde om en vis Hall (Hranason?)²⁾. — Med spørgsmålet om Kjartansstenens ægthed står spørgsmålet om ægtheden af Kjartans grav i nøje forbindelse; lader der sig ingen ægte Kjartanssten påvise, er det vistnok rimeligst at antage, at traditionen om graven først er opstået ved den misforståede tolkning af stenen; traditionen har nemlig ikke formået at redde nogen anden oldtidsheltes grav fra forglemmelse.

På den østlige side af bækken Borgarlæk skyder sig ned for dennes munding et lille næs Naustanes (nu sædvanlig kaldet Skipatáangi) ud i vågen; det var der, at den døde Skallagrim førtes ned og stod natten over, indtil man næste morgen ved flodtid kunde ro med liget ud til Digranes (Eg. s. 140). Vest for bækken, adskilt fra vågen ved en smal engstrækning, ligger en lille grønklædt tuet banko med svage spor af tomter; her påvises „Bjarnartödur“, den plads i tunet, hvor nordmanden Björn Brynjolvsson under sit ophold på Borg med sin hustru Tora huld-hand havde sine boder (Eg. s. 68); nu hører dog denne plads ikke til tunet, da dette nu helt ligger øst for bækken og desuden ikke strækker sig fuldt så langt ned efter³⁾. — Det forholdsvis store klippefyldte næs, der øst for Borg strækker sig i sydvestlig retning ud i fjorden og derved danner begrænsningen for Borgarvåg, er Egils sagas Digranes, det nuværende Borgarnes. Omtrent midt på næsset, eller knap så langt ude, går en indsænkning tværs over dette kaldet Skallagrimsdal (Skallagrimsdalr); denne smalle dalsænkning er dels græsbevokset, dels opblæst og fremviser da den sorte sandbund. Noget inde i dalen, dog nærmest den mod Naustanæs vendende munding er lævningerne af Skallagrim's dyse

¹⁾ G. Storm: Minder fra en Islandsfærd. Chr. 1874, s. 77—78.

²⁾ Sigurd Gudmundsson giver i Isl. Pjóðs. I, 235—237 afbildning og beskrivelse af de fem runestensstykker på Borg kirkegård, hvilke han henfører til to forskellige gravstene, den ene, bestående af to brudstykker, er den hidtil som „Kjartansstenen“ omtalte; som følge af indskriftens ordlyd opgiver han enhver tanke om at søge Kjartans gravsten her. De andre tre brudstykker må i følge ham have udgjort én sten: runerne her ere meget vanskelige at læse, han gætter på, at dette netop er den oprindelige Kjartanssten.

³⁾ Om hovtomter eller andet om et gudehus mindende vides intet på Borg. Naagtet dog Myremændene vistnok fra de ældste tider herte til landets godordsmænd.

eller høj, hvor Skallagrim i følge sagaen (Eg. s. 140) højlagdes med sin hest, sine våben og sine smedderedskaber, men uden andre kostbarheder; senere nedlagdes Egils søn Bödvar i samme høj. Om højens ægthed er der vel næppe tilstrækkelig grund til at tvivle, skønt sagaens udtryk, at Skallagrim højlagdes yderst på næsset (á framanverðu nesinu) er noget vildledende. Dyssen blev for nogle år siden opbrudt, så nu ses kun stenene liggende i en kreds, hvor dyssen har været¹⁾. — Langs gennem næsset fører vejen til den om somren stærkt besøgte handelshavn Bråkarpoll, (Bråkarpollr). Næsset ender nemlig længst i sydvest med en hammer, der afskæres ved et smalt sund, hinsides hvilket en lille holm Bråkarø (Bråkarøy) ligger; den indre fra fjorden (mod kysten) vendende ende af sundet udvider sig til en lille af holmen og næsset beskyttet vig; dette er pollen²⁾ o: Bråkarpoll. En tre ugers tid hver sommer ligger her 6—7 købmandsskibe samtidig, fra hvilke der finder en livlig handel sted; nogle ligger bundne ved ankere og klipper i pollen, andre står på tørt land længere inde i vigen i fjæren; atter andre ligger for anker hinsides holmen; i selve sundet er det derimod på grund af dets smalhed og stærke strøm ikke godt at ligge. Når de få ugers handelstid er forbi, bliver alt stille og øde her, da her ingen købmandshuse findes. Sundet må være det i Eg. (s. 79) omtalte **Bråkar sund** (Bråkar sund), i hvilket den af den rasende Skallagrim forfulgte trækvinde Bråk styrtede sig fra den stejle klippe, og hende må disse forskellige stedsnavne skyldes. I sundet, det vil vel sige i Bråkarpoll, lagde Björn Brynjolvsson sit skib for anker, og ved denne lejlighed gives i sagaen (Eg. s. 67) så vel en nøjagtig beskrivelse af lokaliteterne her som af Borgs nærmeste omgivelser i det hele taget.

På østsiden af Borgarnæs skærer sig en lille vig **Sandvig** (Sandvík) ind i næsset næsten ved roden af dette, hvis ydre større del antages at begynde her. Vigen omgives af en flad sandig bred, og oven for strækker sig græsflader; her holdt Skallagrim den boldleg, ved hvilken bersærkegangen kom over ham, som kostede Bråk livet (Eg. s. 79). I skråningen oven for vigen skal

¹⁾ Udgravningen af Skallagrims høj, der fandt sted 1866, findes beskrevet af en af deltagerne i *Skýrsla um forngripasafn Íslands* II, s. 45—46. Den bestod væsenlig af sten, der synes at have været anbragte med en del kunst; i højen fandtes intet, med undtagelse af svage spor til metalrust.

²⁾ pollr, egl: vandhul, dam, kær.

den i Eg. (s. 57) nævnte gård **Granastad** (*Granastaðir*) have stået. Endnu længere inde, omtrent ved næssets begyndelse, findes **Kveldulvshövde** (*Kveldúlfshöfði*)¹⁾, nu en nøgen klett; navnet stammer utvivlsomt fra, at Grim den håleyske og hans folk på dette sted har dysset **Kveldulvs** kiste efter at have fundet den i den herved værende vig²⁾; af dyssen er der nu næppe noget spor, søen skal desuden have brudt meget af denne hövde. — Følger man fra Borg langs kysten i sydvestlig retning, kommer man først til den i Eg. (s. 57) nævnte gård **Tursstad** (*Þursstaðir*); dennes nabogårde er: imod vest **Ánabrekka** (*Ánabrekka*), imod sydvest **Raudanæs** (*Rauðanes*). Raudanæs, den sydvestligste gård i Borgarhrepp, tager navn efter det mellem den ydre del af Borgesfjorden og Langå dannede næs, i oldtiden kaldet **Rauvarnæs** (*Raufarnes*), på hvilket gården ligger, dog noget fra søen. Her havde Skallagrim i følge Eg. (s. 61) sin smedje, æmnet skaffede han sig i følge sagaen selv ved jærnsmelting om vintren. Fra gården Raudanæs ser man i sydvest midt ude i fjorden (omtrent en halv mils vej borte) en gruppe af skær og holme, de såkaldte **Borgarøer**, sagaens **Midfjardarøer** (*Miðfjarðareyjar*), hvor Skallagrim fra havets bund hentede den sten, han senere benyttede til at hamre jern på. Stenen, der i følge sagaen lagdes foran smedjen, og som på sagaskriverens tid endnu sås dér, med mærker af jærnamringen, og med sporene af at være vandslidt og rullet af søen, og omkring hvilken der sås talrige slagger, — vises nu et godt stykke øst for gården og endnu længere fra søen. Det er en stor, for oven flad og i det hele regelmæssig sten kaldet **Skallagrims röksteinn**³⁾. Den ligger ved enden af et holt mellem to mosedrag på en jævn grusflade; den har ingen skarpe kanter, hist og her svagt bølgeformige linjer og en lille fordybning på tværs (hvori man vel vil se sporet af jærnamringen), — men det behøver vel ikke just at være vandet, der har afslebet den; i hvert fald har næppe menneskehænder bragt den til sin nuværende plads. Den synes at ligge dybt i jorden, er 4—5 alen lang, flere alen bred og mindst 1½ alen oven jorde. Omkring denne sten findes ingen

¹⁾ lige over for Ejnarnæs-tange.

²⁾ Sagaen indskrænker sig til at sige, at de efter at have fundet kisten i en vig ikke langt fra deres landingssted Guváos flyttede den op på det næs, som var der, satte den ned der og stablede sten op om den (Eg. s. 56).

³⁾ reka járn = lfja, berja járn o: hamre-jærn.

slugger, men temlig langt herfra i nordøstlig retning findes i et holt en begrænset sort plet opfyldt af jærnslugger (og lignende skal findes i et noget fjærnere holt »Hammeren«). Omtrent midtvejs mellem gården og stenen, men noget sydligere, i et mosedrag ikke langt fra en lille vig, der her skærer sig ind, findes en lille vandpyt med rødagtig bund og rødlig sider, hvorfra stargræs hist og her skyder op; fra dette hul skal Skallagrim have hentet den myremalm (rauði), hvoraf han uds meltede sit jærn¹⁾. — Landskabet langs fjorden sydvest for Borg er skovløst, men ejendommeligt ved de mange småvåge, hvori næsten alle bække udmunde. — På vejen fra Tursstad mod vest til Ánabrekka passeres forbi Egilstjörn og over den lille bæk Hávslæk, der i sydvestlig retning løber ud i Langåmundingen²⁾. Bækken er nu ligesom i oldtiden (Eg. s. 211) grænsekel mellem Borg og Ánabrekka; Tursstad er nemlig kirkejord, og højere oppe findes sydøst for bækken engstrækninger (Breið), som tilhører Borg. Ánabrekka ligger ud for den bredning, som Langå danner oven for sit udløb i fjorden, ikke så kort fra selve udløbet. Gården bærer navn

¹⁾ Om end nøjagtigheden i det enkelte af sådanne angivelser som den oven anførte om Skallagrim's jærns meltning må betvivles, er der dog ingen grund til at tvivle på, at jærnu smeltning af »raude«, således som sagaerne berette, i oldtiden har været temlig almindelig på Island. Endnu findes på mange steder slaggedynger, til hvilke aldeles svarende skal kendes fra Jylland, og som med stor bestemthed skal kunne henføres til en tidligere der stedfunden uds meltning af myremalm. At det på Island til jærns meltning benyttede æmne har været myremalm, synes utvivlsomt; allerede af den måde, hvorpå »rauði« omtales i Kongespejlet (s. 37), ses det, at denne malm må have været en fra den i Norge kendte ganske forskellig og snarest en, der som myremalmen er bleven funden klumpøvis i mosetrækningerne enten lige under grønsværen eller dybere nede i den sumpige jordbund. Men desuden er det næppe muligt at påpege noget som helst andet æmne, hvoraf Islænderne skulde kunne have uds meltet jærn, ti at den jærnholdige basalt skulde have tjænt dem som sådant, er vist aldeles utroligt. Navnet »rauði« er ikke upassende valgt for myremalmen på grund af den rødlig farve, som den jærnopløsning, hvoraf malmen dannes, har. At myremalmen på Island nu kun er lidet kendt, kan have sin naturlige grund dels i, at brugen af den forlængst er ophørt, dels i, at moserne måske alt i oldtiden så temlig er blevne afsøgte.

²⁾ Bækken kaldes nu Hávslæk (og den lille sø, hvorfra den har sit uds pring, Hávsvatn); i Egils saga skrives vel bækkens navn Hávslæk, men det for udgaven til grund liggende håndskrift (AM. 132 fol.) har gennemgående á.

efter en af Skallagrims ledsagere Áne, som først boede her. Samtidig med Torsten Egilssön var Ánes sønnesön Stejnar, som viste den fjendtligste holdning over for Torsten. Uenigheden begynder med, at Stejnar lader sit kvæg græsse på den til Borg hørende **Stakksmyre** (Stakksmýrr) syd for Hávslæk, en mose, der må svare til den før nævnte **Brejð** (Breið). Da Torsten ikke med det gode kan få Stejnars trælle til at holde kvæget hinsides landegrænsen, dræber han to gange i træk den kvægvogtende træl. Den sidste af disse hed Tránd. Sognebeskrivelsen (1873) beretter, at der sønden til i mosen står en onlig, ikke høj, skovgrot klett, der kaldes Trándsløjde (Prándarleiði) og hvor man vil se spor til den over Tránd opkastede dysse (sml. beskr. Eg. s. 212—13). — Den anden af de dræbte trælle bar navnet Grane; ham indhenter Torsten, i det han driver kvæget fra mosen til malkepladsen. Torsten når ham ved gærdeleddet og dræber ham dér, »det sted hedder siden **Graneled** (Granahlið) og er i tungærde» (Eg. s. 211). Disse steder påvises hjemme ved gården **Ánabrekka**. Gården selv ligger ved vestenden af et lille græsklædt holt mellem to engstrækninger; østenden af dette holt hedder **Fjóshólar**. Nu er hele holtet indbefattet i tunet, men fordem var Fjosholar udelukkede, og spor af det gamle tungærde, der strakte sig tværs over holtet neden for holerne og ned til mosedraget i engen syd for, ses endnu. Gærdet hedder **Granagarður**, og en stor tue i gærdet syd for holtet kaldes **Granaleiði**; Fjosholar antages at have været stedet for malkepladsen ¹⁾. — **Ánabrekkas** nabogård mod nord, der dog ligger hen ved en mil borte, er **Jardlangstað** (Jarðlángsstaðir Eg. s. 57), og temlig langt nord for denne følger så **Stangarholt** (Stángarholt Eg. s. 57, 222), bække kort fra Langås østlige bred; nordligere ligger endnu en enkelt gård tæt under mulerne ²⁾. I Egils saga (s. 221—22) berettes, at da Torsten på hjemvejen fra **Grisatungogærdet**, som han havde beset, befandt sig lige over for tingstedet, kom en af hans undergivne løbende og betroede sin herre, at han i løbet af dagen havde begivet sig op på **Enkunnir** (Einkunnir) for at se efter får, men da havde han set spyd og skjolde blinke i skoven oven for vintervejen (∴ en vej, der benyttedes om vinteren, når moserne

¹⁾ Oven for **Ánabrekka** er **Ánaborg**; her påvises et **Ánaleiði**, hvor **Áni** begravedes for herfra at kunne se ud over ejendommen.

²⁾ Imellem disse to er på kortet fejlagtig afsat endnu en.

vare tilfrosne). Torsten vælger så at ride en omvej hjem: Han giver til påskud, at Ölvald på Ölvaldsstad har sendt bud efter ham, og rider derpå »syd over myrerne oven for Stangarholt, derpå syd til Guvå og ad ridevejene ned med åen«; da de kom ned for **Vatn**, så de Ölvalds huskarl og kvæg syd for åen, og efter at have givet ham en besked til hans husbond red Torsten hjem. Senere erfarede det, at Torstens fjende Stejnar samme dag havde siddet selv tolvte oppe ved Enkunnir. — Det er tidligere berørt, at det her omtalte tingsted næppe kan være noget andet end Tinghol. Enkunnir, hvis navn endnu er bevaret, er et ret anseligt, kratomgivet borgformigt holt, der ligger en del nord for Borg; oven for dette fører nu en nyanlagt vej mod nordvest til Jarðlangsstad og videre over Langå noget oven for denne gård; lidt vestligere passeres Håvslæk, og på højre hånd ses da Håvsvatn. Vatn kaldes endnu en lille udvidelse (et lon) af Guvå oven for Ölvaldsstad. — Man må i følge disse angivelser nødvendig tænke sig, at Torstén er redet fra tingstedet ned langs Gljuvrá, derefter tværs over moserne til Guvå og så har fulgt vejen langs denne helt ned til Ölvaldsstad, — medens den sædvanlige vej til Borg i al fald ikke kan have ligget langs denne ås nedre løb. Med denne antagelse af Torstens vejretning er imidlertid sagaens Stangarholt uforeneligt, og det er vistnok rimeligst, at det er en blot tilfældig indløbet fejl for Eskeholt eller Galtarholt.

Den oftere omtalte fra Langavatn kommende Langå, der under hele sit løb fra nord til syd danner grænsen mellem Borgarhrepp og Alvtanæshrepp, er en i sit øvre løb tilsyneladende grund og ikke synderlig bred å, men dens ujævne eller stenhårde bund og klippeleje kan gøre den vanskelig nok at passere, når strømmen er stærk. Noget ned for Jarðlangsstad findes i Langå lange sandører — og kun på dette sted, da grunden ellers overalt skal være klippegrund —; disse må rimeligvis være de i Fbr. (s. 43) nævnte »Langøer (Langeyjar) syd for Hvitstad«, hvor Torsten Egilssøn og Helge fra Hvitstad kæmpede i anledning af uenigheden om Guvufitjar; i så fald er øerne i tidens løb ved vands og vinds forenede magt bleven forvandlede fra øer til ører.

Hvitstad (Hvítstaðir) er en, omtrent over for Jarðlangsstad, i Alvtanæshrepp ikke langt fra Langå liggende gård. Alvtanæshrepp (Álptanesshreppur), den anden af »Myre«bygderne, der mod øst begrænses af Langå, har til sin vestlige grænse den i sydvestlig retning løbende **Alvtá** (Álptá). Det er et temlig smalt landskab, navnlig mod nord er afstanden mellem de to åer kun

ringe, mod syd fjærner de sig efterhånden mere fra hinanden. Den naturlige beskaffenhed ligner Borgarhreppens, mod nord begrænses bygden af forskellige «muler», nærmest under dem er landet klippefuldt og til dels kratgrot; men den langt større nedre del af hreppen er en flad, vandrig egn, måske i endnu højere grad end Borgarhrepp bestående af uafbrudte moradser og mosestrækninger.

Nordøstligst i hreppen ligger gården Grenjar¹⁾, tæt oppe under fjældene, der her som ved Gljuvrå er ikke særdeles høje, hvælvede og til dels grønklædte; fjældet nærmest oven for gården benævnes efter denne Grenjamule; længere vest på fortsættes det af Grimsstadamule, der efterhånden bliver langt ejendommeligere udpræget, med brattere fjældknuder og stejlere skråninger.

Grenjar er alt omtalt i anledning af angivelsen i Gunl. (s. 193) om, at så vel gården «at Grenjum» som Borgfjordingernes tingsted var oppe under Valfell, og der anførtes, at efter andre kilders meddelelser så vel om tingstedet som om Valfell måtte det synes nødvendigt at antage en unøjagtighed i Gunlaugs saga på dette sted, i det vel tingstedet, men ikke Grenjar kunde siges at ligge under Valfell; hvad der her har skullet berettes, var vistnok kun, at Torsten på vejen til tingstedet aflagde et besøg på Grenjar for at medtage bonden fra denne gård. Ved Grenjar tyder hverken tradition eller tomter på en tidligere tilværelse af et tingsted; i en smal lille fjælddal, Grenjadal, der skyder sig op mellem Grenjamule og Langå (åen kan siges at gennemløbe den) findes vel etsteds tomter, men de stammer fra et forsøg på bebyggelse, der gjordes her for et par hundrede år siden (omtalt i A. M.).

I fjældskråningen oven for Grenjar slynger stien sig mellem klippeblokkene, indtil Grimsstad (Grímsstaðir) nås, der ligger omtrent ud for mulens ende. Efter at være drejet fuldstændig om denne, åbner udsigten sig snart til Hraundalen, hvor igennem Skardshedevejen ligger. Fra dalen er et fladt og forholdsvis smalt hraun løbet ud og har bredet sig over den nærmeste del af lavlandet. Fra Hraundalen får Alvtå sit vigtigste tilløb; et sådant langs hraunet løbende vandløb og derpå Alvtå selv danner grænsen mod Hraunhrepp, så her står man allerede ved Alvtanæshrepps vestgrænse; efter dalen benævnes en til Alvtanæshrepp hørende

¹⁾ Denne form er dog nyere, oprindelig hed gården «at Grenjum», af «gren»: røvehule; sml. Nesjar (A.), ligeledes gennem en hf. flt. Nesjum af det

gård Sydre Hraundal (Syðri Hraundalr). — Fra mulen eller fjældskråningen vest for Grenjar kommer en lille å Urridaá (Urriðaa, Eg. s. 223: Aurriðaa o: Örreda), den løber mod syd omtrent parallelt med Langå, indtil den pludselig drejer mod øst og falder ud i vågen eller den brede munding, der dannes ved Langåens udløb i fjorden. Den mellem de to åer indesluttede lange smalle landstrimmel kaldes Fosstunge efter gården Foss eller Langåfoss (Lángárfoss), der ligger vest for Langå, omtrent hvor åen går over i vågen, noget oven for Ánabrekka. Fossen, hvorefter gården tager navn, og som er Langås nederste foss, findes kort oven for gården; op til Langåfoss er åen tilgængelig endog for virkelige skibe. Vi se også stedet i oldtiden benyttet som landingssted for havskibe; her landede Egils svigerfader (Eg. s. 60), og i et skibsskur ved Langåfoss havde Egil et skib stående, hvormed han sejlede til Norge (Eg. s. 121). — Østlig i den mellem Urridaá og Langå indesluttede tunge — men en del nordligere end Foss, omtrent midtvejs — ligger ligeledes den før nævnte gård Hvitstad (Hvítstaðir). Skönt den rejsende, der færdes langs Langåens bredder, ser gården i kort frastand, er den dog — ligesom de fleste andre gårde i disse egne — så beskyttet ved uferer og moradser, at ingen fremmed uden vejledning når hen til den. Hvitstad omtales ret udførlig i Fbr. (s. 41—43, sml. s. 65—67 og Flatb. II, 155—56) i anledning af et af Torgejr Hávarsson der forevæet drab. Hovedbygningen lå da længere nede — i •tungen• siger den ene redaktion, hvad der vistnok må foretrækkes for den andens •tunet• — og kaldtes Mel (á Mel), vestlig i tunet stod et stort lammehus på et sted, som senere kaldtes Snorretomter (Snorratóptir). Det første af disse to navne vil man genfinde i en grusstrækning •Eiríksmelr•, der skal ligge neden for tunet på Hvitstad ¹⁾. — Hinsides Urridaá, lidt sydligere end dennes udløb i

¹⁾ Vest for Urridaá, omtrent i højde med Ánabrekka, står Alvtanæshrepps tingsted gården Smedjehol (Smíðjuhóll). I følge den antikvariske indberetning (1817) nævnes en høj i tunet på Smedjehol Tinghol (Þinghóll); østen til ved høien står langvæggene af en gammel tomt, denne kaldes end i dag lögrétta. Ved Smedjehol skal der i oldtiden have fundet myremalmssmedning sted. Den antikvariske indberetning tilskriver også Skallagrim denne, i det den fortæller, at kort fra Smedjehol ved et ældgammelt ødekot står en stén kaldet •Grásteinn• på klippeunderlag; her, siger sagnet, skal Skallagrim have indrettet smedje, hvoraf gården Smedjehol skal have fået navn; omkring stenen har man fundet adskilligt •sindr•.

Langåvågen, står gården **Lerelæk** (Leirulækr), der tager navn efter en syd for gården løbende bæk; så vel bækken som gården er flere gange nævnte i Egils saga. Sydsydvest for Lerelæk, en mils vej længere nede og umiddelbart ved Borgesfjorden står gården **Lambastad** (Lambastaðir); vest for gården skærer sig en lille vig ind, hvori den lille Lambastadaå falder ud. Øst for Lambastad ligger **Alvtanæs** (Álptanæs); gården af dette navn ligger ved den vestlige side af Alvtanæså, der skærer sig ind mellem Alvtanæs og Alvtanæstange. Denne tange, der begrænser vågen mod øst, er det sydligste punkt af Myrerne, i det kysten vest for Alvtanæs antager først en stærkt nordøstlig og derefter så godt som helt nordlig retning. Kortet giver ikke nogen klar forestilling om forholdene på denne af småvige sønderdelte kyst; Alvtanæs synes således i følge kortet at være en ø, af folk med lokal-kundskab skildres den derimod som et virkeligt næs, en tange. (I Eg. s. 57 omtales Alvtanæs som et lille landfast næs). — De tre sidst nævnte gårde med flere omliggende punkter kommer oftere (navnlig Eg. s. 222—24) til omtale i Egils saga. På Lerelæk bosatte Torsten Egilssøns fjende Stejnar sig, da han blev tvungen til at forlade Ánabrekka. Da Torsten en gang med sin søn Grim og tre andre ledsagere var på vejen til Alvtanæs, kommer det til en kamp mellem ham og Stejnar. Torsten drog den sædvanlige vej over Langå og Urridaå; hinsides (vest for) denne sidste arbejdede Stejnar og hans folk. Da de så Torstens flok, greb de straks til våben og forfulgte dem; Torsten og hans følge red så ud over **Langaholt**, til en høj, temlig stejl og af ringe omfang; her kommer kampen til at stå, og efter denne begivenhed fik højen navnet **Orrustu-hváll**. Torstens søn, der ved denne lejlighed såres, fører faderen med sig ud over mosen, men i et holt der på vejen døde han; han begravnes på dødsstedet, og holtet benævntes efter ham **Grimsholt**. Disse steder ved man endnu at påvise. Det sædvanlige vadested på Urridaå er det såkaldte **Skálavað**, nær åens munding; derfra fører vejen ned over **Lángholt**, som ligger lige oven for Lerelæk. På vejen til Alvtanæs er her en for største delen græsgrot høj **Orrustuhóll**. Endnu et godt stykke længere nede på **vintervejen** ned til Alvtanæs, er **Grimshóll**, hvor Grim skal være jordet. — Da Torsten efter et ophold på Alvtanæs vil vende tilbage, vælger han vejen langs søen. Der fortælles nu i sagaen, hvorledes Stejnar lurar på ham på grusbankerne (melerne) neden for Lambastad, og også ser ham komme ridende på sandstrækningen neden for, men forhindres i sit angreb af bonden på

Lambastad, der ubemærket kommer til og støder ham ned på det flade land. Det ser efter dette ud, som om Torsten har valgt en anden vej, nærmere kysten, (end den, der nu benyttes; han synes fra Alvtanæs at have taget retningen lige mod Lambastad, er så redet over Lambastadaå på fjærevadet og dernæst videre ad sandstrækningen langs søen. Men herved er dog at bemærke, at neden for Lambastad er nu kun jævne, til dels græsbevoksede sandflader, derimod ikke den slags »melar«, som sagaen omtaler¹⁾).

Et sted i Eg. (s. 138) siges Lambastad at ligge på Alvtanæs, dette er dog vistnok kun en unøjagtighed; det synes desuden heller ikke vel at kunne forliges med andre angivelser i samme kilde (sml. sål. Eg. s. 193) om Alvtanæs' og Lambastads indbyrdes beliggenhed. — Gården Alvtanæs, der ved forskellige lejligheder omtales i Eg., var først en Skallagrim tilhørende gård, hvorfra han skaffede sig alt, hvad søen kunde yde (Eg. s. 58), senere overlod han den til sin svigerfader Yngvar. — Af andre mærkeligere punkter ved kysten i denne hrepp ligger vest for Alvtanæs **Strömfjord** (Straumfjörör) og igen nordvest for denne **Knarrarnæs** (Knarrarnes). Strömfjord er dels navnet på en lille fjord, dels på en ejendom, der har taget navn efter fjorden; i sognebeskr. (1873) omtales Strömfjord som en på en ø liggende gård vest for fjorden. Det forholder sig formodentlig med Strömfjordsøen ligesom med Knarrarnæs, der også i sognebeskrivelsen omtales som en ø, at forbindelsen med fastlandet er afbrudt så længe det er flod, kun synlig tilstede i ebbetiden. I Eg. (s. 56) omtales Knarrarnæs som et stort næs forbundet med landet oven for ved et smalt ejd. — Strömfjorden, der skærer sig ind mellem to fremløbende i klippekudier endende smånæs, udmærker sig, hvad også navnet antyder, ved en stærk strøm, navnlig i sin ydre, smallere del, der sædvanlig benævnes »röst« en o: strömhvirvlen; inde i fjorden er imidlertid et godt og sikkert skibsleje. Strömfjord besøges hver sommer af et anseligt antal »løsekøbmænd«, der sædvanlig begive sig med deres skibe herfra til Bråkarpoll; men nogen fast købmandshandel eller overhovedet nogen handelsbygning findes der lige så lidt ved Strömfjord som ved Bråkarpoll. Allerede i oldtiden var Strömfjord bekendt for sin havn; således nævnes stedet i et par sagaer (BH., Fbr.) som et landingssted for handelsskibe, men

¹⁾ Ovenstående oplysninger om forholdene omkring Lerelæk og Lambastad skyldes meddelelser fra sira Torkel Eyjolvssön.

må i øvrigt ikke forveksles med det vestligere Straumfjörðr i Hnappadals syssel¹⁾.

I Eg. (s. 192—93) berettes der, hvorledes Ketil guvas trælle løb fra ham, da han en gang under sit ophold ved Guvá var fraværende fra hjemmet. De kom til Lambastad og brændte folkene der inde; derefter drog de med det røvede gods ud til Alvtanæs. Men da de så, de blev forfulgte, greb de flugten: nogle over myrerne, andre sprang i søen og svømmede fra land, da de på deres flugt standsedes af en fjord. Fjorden må have været Strömfjord; her dræbtes en af trællene, Kore, og efter ham har **Koranæs** (Koranes, nu Kóra- eller Kóru-nes) fået navn. Næsset er den klippepynt, der mod øst begrænser indløbet til Strömfjord²⁾. Af de trælle, der sprang i søen, dræbtes Skorre i **Skorrø** (Skorrey), Tormod i **Tormodsskær** (Þormóðssker). Begge disse punkter ligge ude i søen i sydvestlig retning fra Alvtanæs. Skorrø svarer til en gruppe skær, der nu sædvanlig benævnes i flt. Skorreyjar, Tormodsskær er et større, temlig stejlt skær, der ligger endnu længere ude, vel en mils vej fra land. Strömfjordspartiet er ved en stærkt forgrenet våg adskilt fra Knarrarnæs, der i Eg. foruden at omtales som Skallagrims første landingsted nævnes som et sted, hvor han grundlagde en ny gård i stedet for det bortskænkede Alvtanæs³⁾. Hinsides Knarrarnæs danner fortsættelsen og udvidelsen af Alvtåens munding — der i Borg & Alvtanæs' sognebeskr. fra 1873 endog opstilles som en egen fjord «Knararnesfjörðr» — grænsen mellem Alvtanæshrepp og Hraunhrepp. — **Alvtá** (Álptá), der ved sin begyndelse nordligst i hreppen kun er som en lille bæk, bliver længere nede ret anselig: ved sit udløb fortsættes den af en dyb rende noget vest for

¹⁾ I Strömfjords havn ligger Suðr-Búðarey og Vestr-Búðarey, den sidste bærer en anselig «formannatópt» (10 × 30 alen).

²⁾ Mod vest begrænses indløbet af Höllubjarg, der er benævnt efter den trolldyndige Straumfjarðar-Halla, om hvem forskellige stedsnavne i Strömfjord minde, ligesom også en kunstig gravet brønd sammesteds tillægges hende; se Ísl. Þjóðs. I, 509 ff.

³⁾ I nærheden af denne vågs indre forgrening, dog ikke umiddelbart ved kysten, står gården Hofstaðir, hvor i følge den antikvariske indberetning findes en aflang, græsrot høj, kaldet Goðahóll.

Lejlighedsvis kan bemærkes, at sognebeskrivelsen for Borg & Alvtanæs (1840) fremhæver den mængde «formannagarölög», der ses næsten overalt, ikke alene omkring ved tunene, men også vide om på græsgangene.

Knarrarnæs, der som nys nævnt danner hreppens grænse mod vest. Af gårdene ved Alvtå fortjæner snarest **Alvtåtunge** (*Álptár-tunga*), temlig højt oppe i hreppen, omtale, på grund af den bro over Alvtå, som i følge Sturl. (II, s. 20) var der i nærheden¹⁾.

Hinsides Alvtå, nordvest for Alvtanæshrepp, ligger Hraunhrepp, den tredje og vestligste afdeling af *Myrerne*. Medens dette landskab mod sydøst begrænses af Alvtå, vender det vestsiden ud mod det åbne hav, eller rettere mod Faksefjords brede ydre del; mod nordvest begrænses det af Hitarå, mod nordøst af fjældene. **Hitarå** (*Hitará*, ældre: *Hitá*), der altså danner grænsen mellem Hraunhrepp og de vestligere egne, danner tillige grænsen mellem Myre- og Hnappadalssyssel. Åen opstår som afløbet fra søen Hitarvatn øverst oppe i fjældalen Hitardal; i sin begyndelse ubetydelig gennemløber den i sydlig retning denne dal, vender sig derpå mere mod vest, bestandig voksende under sit løb gennem det sumpige lavland for tilsidst, efter ved sin munding at have afsat en stor bredning eller vig mod syd, at falde mod vest ud i Faksefjord²⁾. — I Hraunhrepp når den for Myrelandskaberne karakteristiske beskaffenhed sin fuldeste udvikling; hele den nedre, større del af hreppen består af sammenhængende ufremkommelige moradser, kun hist og her afbrudte af et enkelt holt, men med talrige omsprede damme og småsøer og gennemskårne af bække. For gårdene langs kysten begynder havet at

¹⁾ I følge vedkommende sognebeskrivelse skal der ved Alvtåtunges nabogård *Arnarstapi* i en nærliggende klippe (borg) være udhugget et kar i klippen (ker klappað i bergið), der rummer 120 potter.

²⁾ Hvad formen *Hitará* og de øvrige herhen hørende med *Hitar*- sammensatte navne angår, da skrives og udtales ordene almindelig med *i*, altså *Hitará*, *Hitardalr* o. s. v.; imidlertid udtale egnens beboere stadig disse ord med uakcentueret *i*. Dette synes virkelig at være den oprindelige udtale. I Ísl. s., I, 74 noten fremhæves det, at åens oprindelige navn vistnok har været *Hitá* (o: den hede å), og at de deraf dannede sammensætninger da oprindelig må have lydt: *Hitárdalr*, *Hitárnes* o. s. v. Dels har nemlig de bedste landnamahåndskrifter (B. og C.) formen *Hitá*, dels findes som naboflod mod vest, i Hnappadals syssel, i modsætning til *Hitá* en *Kaldá* (o: den kolde å), og man ser endog, at en enkelt gang dennes navn er bleven forkvaklet til *Kaldará*. Kun må det bemærkes, at nu i al fald lader der sig næppe påvise nogen grund til, at den ene af disse to åer snarere end den anden skulde være bleven benævnt efter sit vands varme (heller ikke *Hitará* modtager tilløb fra nogen varm kilde). — De to bevarede membranblade af BH. har formen *Hitará* eller *Hítará* (med hensyn til l'ets akcentuering kan intet sluttes).

spille en betydelig rolle: fiskeri, fuglefangst, ædderfugleæg og -dun, fangst af sælhunde (så vel unger som gamle), indsamling af søl-, drivtømmer er for disse en vigtig indtægtskilde. Langs kysten ligger her som i Alvtanæshrepp en talrig mængde skær og holme samt enkelte større øer; af disse må mærkes **Hjörse** (Hjörsey, nu sædvanlig skrevet Hjörtsey), der ligger straks hinsides den dybere rende, der som Alvtåens fortsættelse danner grænsen mellem de to hrepper. Øen er mod nord skilt fra fastlandet ved et, en god fjærdingvej bredt, sund, der dog ligger tørt under stærk ebbe: den er græsrig og indbringende, da den som så mange andre lignende øer sætter sin ejer i stand til foruden landbrug også at drage fordel af alle havets ydelser. Her boede i følge BH. den velhavende Torkel, hvis datter var den skønne Oddny øfakkel (eykyndill), for hvis skyld det livsvarige fjendskab opstod mellem Björn Hitdælekappe og Tord i Hitarnæs, der begge attråede hendes besiddelse¹⁾.

På kysten af det faste land ligger, 1—2 mil nordligere end Hjörse, gården **Akrar**; nordvest for gården skyder sig ud i søen et langt smalt næs, der begrænser en stor og bred vig, de såkaldte Akrafjörur, som Hitarosen afsætter inden sit udløb; det sandige næs yder drivtømmer, søl og lejlighed til sælfangst; tidligere stod her også fiskerboder. På Akrar havde Skallagrim et af sine udebo. dette især for drivtømrets skyld; navnet tog gården af den korn dyrkning, han her drev (Eg. s. 59). Vest for Akrar, omtrent en mil ude i havet, ligger en dobbelt række af øer (8), de såkaldte **Hvalseyjar**, som også skyldte Skallagrim deres navn (Eg. s. 59). — Omtrent midtvejs i Hitarosens oven nævnte udvidelse forgrener åen sig om en lille ø **Kjaransø** (-ey), der udmærker sig ved sin frodige græsvækst, desuden er her lejlighed til sælfangst og indsamling af æg. Det er denne ø, der i BH. (s. 22) omtales som en ø i Hitarå, rig både på æg og sæler, på korn og græs; den hørte den gang til gården Hitarnæs i Hnappadals syssel, men er allerede forlængst kommen i gården Akrars besiddelse. Fra næsset Hitarnæs er øen mod nord kun adskilt ved et smalt sund, hvorigennem dog største delen af åens vandmasse har sit løb. I den nordøstlige del af samme store vig (Akrafjörur) falder en bæk

¹⁾ Om Hjörse så vel som om Knarrarnæs fortælles det i vedkommende sognebeskrivelser, at der er den mangel ved landet, at *ekki má hafa þar ásaud um fengitíma fyrir því að lömbin verða þá öll ýmislega vanstöpuð um sauðburðartímann.*

Kalvalæk (Kálfalækr) ud tæt syd for Hitará; den har sit udspring fra en lille sø inde i det moradsige lavland, hvor gården Store Kalvalæk ligger, og løber derpå i vestlig retning forbi gården Lille Kalvalæk, der står ved bækkenes udløb tæt nord for denne. Ved Kalvalæk drev Tangbrands skib i land, efter at uvejr havde ført det bort fra dets vinterstade i Hitará (Krstn. s. 15).

Syd for Hitará en milsvej fra dens udløb står gården **Skibhyl** (Skipphylr, ældre: Skipahylr); her landede Tangbrand, da storm hindrede ham i efter bestemmelsen at drage bort fra landet; neden for Skipahyl, berettes der (Krstn. s. 14—15), »er stedsnavnet **Tangbrands-róv** (Þángbrands-róf o: T.s skibsskur), og dér står endnu hans fortøjningssten (festarsteinn) på en klippe. Stenen, der af en klingende lyd, den giver fra sig, kaldes Klokkestenen (Klukkusteinn), vises endnu på et lille klippeholt tæt syd-vest for gården; det er en stor blålig klippeblok. Oven for holtet danner åen en lille bugt med roligt og dybt vand, kaldet Tangbrandshyl (Þángbrandshylr), i denne »hyl« eller dybere vandsamling (jysk: et holl) skal Tangbrands skib have ligget; islandske »skibe« gå endnu med lethed herop, især ved flodtid, og i »hylene« er bestandig mindst 4 alen dybt vand. — En halv mils vej østligere, noget fra åen, ligger gården (og tingstedet) **Lækjarbug** (Lækjarbugr), der nævnes både i Krstn. og Grt. På gården har længe i følge almindelig tradition været forevist en »domring«; denne er som sædvanlig en kredsførmig græstørvsindhegning, men meget sammensunken og utydelig, samt af påfaldende stort omfang (15—20 fv. i diam.; 80 fv. i omkreds — i følge sognebeskr.)¹⁾. — Flere gårde af historisk interesse end de her nævnte forekomme næppe i hreppens nedre sumpige del, derimod er der til adskillige gårde knyttet sagn og traditioner, som vedkommende sognebeskrivelse fremhæver²⁾.

Af gårdene i den øvre, højere del kan først nævnes de

¹⁾ Ligeledes påvises her i nærheden en »blóðsteinn«, og Lækjarbug angives i sin tid at have været stedet for et »Þriggja hreppa þing«.

²⁾ Nord for den alt nævnte gård Akrar ligger således en lille sø Berserkjavatn (i sysselbeskr. dog kaldet Bersveinsvatn), hvis afløb er en ofte for samfærdalen besværlig bæk, som løber ud i Akrafjörur; oprindelig — siges der — var søen uden forbindelse med havet, men bersærker gravede en 200 fv. lang kanal fra søen til vigen og deraf opstod bækken. — I tunet ved Laxárholt siges der at være gamle hovtomter. — I tunene ved Seljar og Hamraendar findes et Grettistak på hver af disse to

to gårde Ydre Hraundal (Ytri Hraundalr) og Mel (Melr), som ligge en mils vej østligere end Lækjarbug ved det fra Hraundalen udstrømmende før omtalte hraun. Ydre Hraundal ligger omtrent lige over for den i Alvtanæshrepp liggende Sydre Hraundal, adskilt fra denne ved den fra Hraundalen kommende kildeflod til Alvtå. Gården **Hraundal** (Hraundalr) omtales i forskellige sagaer (Gunl., BH., Grt.), uden at det kan ses, hvilken af de to nu tilværende gårde af dette navn talen er om; i følge Gunl. døde her Helga den fagre efter længere tids ægteskab med denne gårds ejer. — Sydvest for Hraundalshraunet ligger **Mel** (Melr), det er rimeligvis denne gård, som er nævnt Heib. s. 297, naftet det vel også kunde være Hvitstad i Alvtanæshrepp, der i følge Fbr. oprindelig hed „Melr“. — Oven for denne del af hreppen strækker sig en større mule Svarholmulen (Svarfóls-múli), langs hvilken vejen løber, og straks efter at man er passeret om denne mules sydvestligste pynt, åbner udsigten sig til **Hitar-dalen** (Hitardalr, ældre: Hitárdalr), en egn, der er bekendt som hovedskuepladsen for de i BH. (Björn Hitdælekæmpes saga) fortalte begivenheder. Dalen er en ejendommelig smal fjælddal, mod vest begrænset af de kække mørke Fagreskovsfjælde, mod øst og nord af forskellige andre højder, gennem dalen strømmer flere små vandløb, men ellers er denne for største delen opfyldt af højder. Endnu inden selve Hitardalen begynder, ligger syd for det denne dal opfyldende hraun ikke langt fra Hitarå præstegården **Stadarhraun** (Staðarhraun). I ældre tid benævntes gården undir Hrauni (f. eks. BH. s. 56, 60) eller som kirkelig ejendom Staðr undir Hrauni¹⁾. — Kort oven for Stadarhraun falder et

gårde. — På een Skutulsey påvises gamle agre; på Hrisey et gammelt i klippen udhugget syrekar. Og endelig påvises her ved gårdene talrige dysser og høje (af hvilke sognebeskr. lader en ved gården **Ánastaðir** være over **Án** bogsveigir!! Af højene bør måske nævnes den såkaldte **Hörpu-karlshøj** ved Skiphyl, der i følge den antikv. indb. 1817 skal have været åbnet, ved hvilken lejlighed der skal være fundet en del kulaske, — samt **Norðmannshaugr** mellem Skiphyl og Lækjarbug, om hvilken forskellige sagn løber om, i det den sættes i forbindelse med **Tangbrands** eller vel endog med **Grettes** kampe i disse egne). — Imellem **Hundastapi** og **Álptáros** skal Alvtå have forandret sit leje ved at kaste sig vestligere i en fra **Hundastape** gravet kanal, hvorved et denne gård tilhørende engstykke kom under **Arnarstape**.

¹⁾ Se Dipl. isl. s. 278; sml. s. 172 fig. — Ret interessant er bestemmelsen i måldagen fra c. 1185 om, at fra **Stadarhraun** skulde vedligeholdes bro over **Hitarå** og **Grjotå** (se det fig.); nu findes ikke bro over nogen af disse

lille af Hitardalens forskellige bække og smååer opstået vandløb i Hitarå; ved disses forening dannes et fladt og ikke så særdeles smalt næs eller en tunge, det er den i Grt. (s. 138—39) omtalte **Grettesodde** (Grettisoddi), nu ofte benævnt efter den oven for i den lille tunge stående gård Hage. Sagaen fortæller, at da Grette en gang, medens han havde sit tilhold i Fagreskovsfjældet, var på tilbagevejen fra Myrerne med en del røvede okser og får, forfulgtes han af bønderne, i det han agtede at gå tilbage over Hitarå, og måtte nu selv tredje forsvare sig. Han trak sig da med sit bytte ud på et »smalt næs«, som »gik frem i åen på den side hvor Grette var«; efter den påfølgende kamp får dette navnet Grettesodde. Vadestedet omtales sammesteds som temlig langt borte; nu er der imidlertid vad på åen ved Hage. Noget neden for Grettesodde ses i ålejet en stor mængde sten og klippeblokke spredte; disse (eller nogle af dem i al fald) benævnes Grettisstillur, og man mener her at have de »stéttir« eller gangstene, som Grette og Björn Hitdælekæmpe (Grt. s. 132) anbragte i åen og som hverken is eller strøm senere kunde rokke. Sammensteds (sml. BH. s. 38—39) fortælles, at Björn og Grette svømmede ned gennem hele Hitarå fra dens udløb af søen til havet; dette er uanset vejens længde (4—5 mil) en umulighed, i åen er flere fosser, på hele den første strækning er den altfor grund og selv længere nede altfor ujævn og stenig i bunden, så at vandet ikke i samlet masse løber herover. — Drejer man efter at være kommen forbi enden af Svarvholsmule mod nord ind i Hitardalen, passerer man først en lille å Grjotå (Grjótá), der her baner sig vej gennem et ujævnt, bølgeformigt kratgrot hraun efter i sydvestlig retning at have gennemløbet den mellem Svarvholsmule og de nordvestligere fjælde indesluttede ubebyggede, men ret græsrigge Grjotådal (Grjótárdalr); af BH. (s. 45) ses, at den lille dal den gang var bebod. — I Hitardalen selv hæver sig flere rødbrune golde skarptakkede småfjælde og højder; under et af de mest i øjnefaldende af disse, der hæver sig på tværs i dalen, står i et smukt grønt tun gården Hitardal. Gården, der indtil de sidste tider (1875) har været præstesæde, har på grund af de store indtægter, der knyttede sig til vedkommende præstekald, og de mange bekendte gejstlige,

åer. Om broen over Hitarå minder vel gårdsnavnet Brúarfoss, noget neden for Stadarhraun ved en foss i Hitarå — uagtet man rigtignok nu vil fortælle, at der her skal have været en naturlig bro over åen —, samt den lige over for, noget vest for Hitarå, liggende gård Brúarhraun.

der som følge deraf har bot her, længe været betragtet som en af de anseteste præstegårde i hele landet, og stedet været omfattet med ikke ringe pietetsfølelse. Tidlig blev gården bekendt ved et rystende ulykkestilfælde, som her indtraf, i det Skålholts fjerde biskop, Magnus Ejnarsson, på en visitationsrejse 1148 indebrændte her og med ham over 70 andre. Vistnok i anledning af denne sørgelige begivenhed toges nogle år efter bestemmelse om et klostrets oprettelse på Hitardal; dettes grundlæggelse synes dog aldrig at være bleven ret gennemført, og i al fald har det ikke bestået længe (se herom Hist. eccl. IV, 22 fig.). Det lille, stejle, i groteske fjældknuder udformede fjæld oven for Hitardal, der nu sædvanlig kaldes Bæjarfell, bærer egentlig navnet Húsafell, og efter dette benævntes gården oprindelig. Húsafell (Húsafell) benævnes således Hitardals gård i BH.¹⁾ — Fjældet, der består af en art gruset sandig sten, indeslutter flere huler, hvoraf Hundahellir, nederst i fjældet og nærmest oven for gården, om end nu kun lav og ubetydelig, dog er den bekendteste, i det troldkvinden Hít i følge BSnf. (s. 25) skal have bot her og her have modtaget besøg af Bård Snefjældsas²⁾. Afbildninger af bemældte to overnaturlige væsner skal i følge et gammelt sagn findes ved Hitardals kirke; denne er en uanselig græstørvskirke, dog består væggene for neden af kampesten; på de to af hjørnestenene findes et groft udhugget menneskehoved, disse udgives for Bårds og Hits billeder; endnu en tredje hjørneste, der skal have vist en fremstilling af to menneskefigurer, efter sagnet «Hit, der modtager besøg af Bård», omtales af Jonas Hallgrímsson (i hans antikv. dagbogsuddrag for 1841). Af mærkværdigheder indeholder kirken en prægtig broderet messehagel fra den katolske tid. — Til Hitardals kirke førtes Björn Hildælekæmpes ben, efter at den kirke, hvor han oprindelig jordedes, var bleven nedlagt³⁾. — Vulkansk sand med omspredte klippebrokker udgør for en væsentlig del Hitardals omgivelser. Også den nærmeste egn oven for Húsafell er overordenlig øde og bar, dalgrunden bedækket med vegetationsløs sand; til begge sider af dalen hæver sig nøgne, mørke, vulkanske fjælde; også i selve dalen hæver et sådant rødligt lille

¹⁾ Sml. Sturl. II, 13 og FMS. IV, 109—11.

²⁾ Det synes, som om sagnet om Hit oprindelig er dannet som en forklaring til dalens navn, efter at formen Hitardalr var bleven den gængse.

³⁾ Se FMS. IV, s. 109—11, det vedkommende sted er aftrykt BH. s. 73—74.

fjæld sig frem ¹⁾. — Længst tilbage, bag ved dette og tilsyneladende lukkende tværs over hele dalen, viser sig et grönklædt hvælvet fjæld Holm (Hólmr), i BH. (s. 53) nævnt **Holmsfjæld** (Hólmsfjall). Efter at have passeret en lille hraunstrækning og nogle moer, en strækning nu bedækket med udgået krat, fordom med skov, når man til det egenlige hraun, vildt og uregelmæssigt, der strækker sig helt op under Holm; men i øvrigt kan lavastrømme forfølges ned gennem hele dalen langs Hitarå ²⁾. — Øst for Holm ligger i nordøstlig retning en ubebygget dal op mellem fjældene; det er **Torarinsdal** (Þórarinsdalr), en ubebot, men ikke så ubetydelig og ret græsrig dal, der benyttes til avrett, nu, ligesom da Björn Hitdælekæmpe levede, som i følge sagaen (BH. s. 55, 61) havde både heste og får her. Fra Torarinsdal er kommet en del af det Hitardalen opfyldende hraun; fra dalen kommer ligeledes en lille å **Torarinsdalså** (Þórarinsdalsá), der oprindelig skal have løbet tværs gennem Hitardalen og være falden ud i Hitaråen noget oven for Husafell, men som for nogle hundrede år siden kastede sig imod syd ned gennem dalen, hvorved græsland og skovstrækninger ødelagdes og de omtalte vegetationsløse sandflader oven for Husafell opstod; nu løber åen under navnet Sandalæk (-r) ned gennem Hitardal, hvor den forener sig med flere andre smååer og efterhånden antager forskellige navne, indtil den tilsidst udgør en del af det vandløb, der falder i Hitarå ned for Grettesodde. — Björn Hitdælekæmpes gård, der i sagaen benævnes **Holm** (Hólmr) tog navn af det venlige lille fjæld, der endnu benævnes således. Gårdens tomter vises vest for fjældet på jævn, græsgrøt grund umiddelbart ved Hitaråens bred. Allerede i A. M. omtales Holm som en gammel ødegård i Hitardals land; de daværende gårdtomter var i følge samme kilde det sædvanlige sætersted fra Hitardal ³⁾. — Hitarå, der ved Holm er som en lille

¹⁾ I E. O. (s. 147) fortælles, at i følge et af Jon Haldorssön, præst i Hitardal 1691—1736, gjort forsøg skal de røde hraunstene, som sidst nævnte fjæld består af, give et meget fint og sejt jern. — Om den i Kongespejlet (s. 38) omtalte mærkelige Hitardals ølkilde har man alt længe intet vidst (Sml. E. O. s. 253).

²⁾ I følge BH. (s. 42) synes der på sagaens tid at have været en anselig skov i Hitardalshraunet, hvad der ikke er usandsynligt; ti først i løbet af dette årh. synes i følge sognebeskr. skoven her til fulde at være bleven ødelagt.

³⁾ Den i BH. så meget omtalte gård Holm må vel rettest antages at have ligget, hvor tomterne nu påvises; dog er sagaens udtryk med hensyn her-

bæk, ses løbe ud fra Hitarvatn tæt oven for gården. Holmsfjældets nordside beskylles nemlig af denne klare lille fjældsø, der ligger aldeles omgiven af fjælde, dels grønlig græsklædte, dels aldeles nøgne rødbrune eller sorte vulkanske, bag ved hvilke sneklædte tinder hæve sig, og som gør denne øverste del af dalen særdeles smuk og tiltalende. Fra øst til vest skyder sig frem i søen et stejlt, mørkt, vulkansk fjæld Foxufell, i dettes sydside er den bekendte Bjarnarhellir, der for sine runeindskrifter skyld omtales i E. O. (s. 257). Jonas Hallgrimssön har i det antikvariske uddrag af sine dagbøger for 1841 givet en udførligere beskrivelse af den, ledsaget af tegning af runerne og deres plads i hulen. Hulen selv er temlig uanselig, aftager hurtig i højde og bliver så lav, at man må lægge sig ned for at læse indskrifterne, der findes hist og her i loftet; både sammenstyrtning, sandfog og opdyngning af færegødning skal have formindsket den. På venstre hånd findes i hulen et udhugget trappeformigt sæde med skammel eller trin. På forsiderne af naturlige afsatser i klippevæggen til venstre findes navnlig runerne, der — efter Jonas Hallgrimssöns tegning — for en del synes at være binderuner eller heksefigurer, men til dels dog også enkelte (usammensatte) runetegn. Desuden findes i fjældets nordvestside adskillige andre huler, til hvilke man kun søvejs kan komme. Til »Bjarnarhellir» (o: Björnshulen) kan man komme syd fra, men ellers fører ingen vej langs østsiden af søen op i dalen; på denne side af søen er endvidere naturforholdene således, at her ikke vel kan være tale om »hjallar» (o: afsatser i en fjældside). Det er derfor besynderligt, at der i BH. (s. 61) tales om en vej, der neden fra ligger »til hjallerne øst for søen», og som nogle af Björns fjender bevogtede, da de frygter for, at han skal begive sig til den i den øvre del af Hitardal holdte »rett» (fåresamling)¹).

til i flere henseender ikke ret træffende. Besynderligt er det således at fremhæve, at nogen ryg fra fjældet går ned imod gården (BH. s. 21), og af andre steder i sagaen (f. eks. s. 52—53) får man det indtryk, at afstandene mellem gården Holm og forskellige af omgivelserne er langt større, end de i virkeligheden er.

¹) Arne Magnussön har vistnok også her truffet det rette, i det han formoder, at der i steden for »hjalla» (til hjalla fyrir austan vatn) skal læses »fjalla» (o: til fjældene). Se de topografiske randbemærkninger, han har tilføjet i papirhåndskriftet af BH. nr. 488, 4to.

Hnappadals syssel (Hnappadals sýsla).

[Indbyggerantal c. 650.]

Da Hitaræen på hele strækningen fra sit udspring af Hitarvatn til sit udløb i havet danner grænsen mellem Myre og Hnappadals syssel, hører altså hele den del af Hitardalen, der ligger vest for Hitarå, til Hnappadals syssel. Uagtet det, efter den lagte plan, vil være rettest straks i opstillingen at lade den samme sondring fremtræde mellem disse to sysler, som tidligere er anvendt ved beskrivelsen af syssel efter syssel, kan det dog ikke undgås til dels at omtale hele Hitardalen under ét, da de i BH. fortalte begivenheder snart foregå vest for Hitarå, snart øst for denne.

Vest for Hitarå ligger **Fagreskovsfjældet** (Fagraskógafjall, nu sædvanlig Skógafjall), der danner Hitardalens vestlige begrænsning fra **Grettesbæle** (Grettisbæli) af og op efter. Grettesbæle er en stejl, til dels isoleret fjældknude, der som Fagreskovsfjældets sydøstligste pynt skyder sig ud imod æen en del syd for gården Hitardal. Derfra ligger Fagreskovsfjældet op efter langs æens vestside under forskellige navne til noget forbi præstesædet; så fortsættes det af den såkaldte **Klivsand** (Klifsandr), et aldeles vegetationsløst, sortegråt sandstensfjæld, der med en brat skrænt falder af mod æen, som løber tæt under det. Mod nord strækker Klivsand sig omtrent til hen imod Holm, hvor det mod nord falder omtrent lige så brat af som mod vest. På den smalle strimmel mellem Fagreskovsfjældet og æen står to gårde; hvoraf **Vellir** er den sydligste, noget neden for præstegården. Disse gårdes for-

bindelse med omverdenen sker næsten udelukkende ud over Hitarå¹⁾; vejen langs Hitarås vestsider afbrydes nemlig dels ved Grettesbæle, der ud imod åen er så stejlt, at kun med stort besvær en enkelt mand kan passere til fods her, — dels ved Klivsand, langs hvilket der ligger en smal sti i den stejle klippeskraent (klif). Vellir er næst efter Holm den gård, der omtales mest i BH. Det synes i følge sagaen, som om Björns fader Arnegejr oprindelig boede på Holm, senere må Björn have erhvervet sig Vellir og bot her en tid; men på den tid, de fleste af de i sagaen fortalte begivenheder foregår, bor Björn i Holm, hans fader derimod på Vellir, medens Björn dog egenlig var den, der drev bægge gårdene. På Vellir lod Björn bygge en kirke og ved denne blev han begravet, men senere da kirken her ophævedes og afløstes af den på gården Hitardal opståede, flyttedes alle de her begravedes bøn, og deriblandt også Björns, til Hitardals kirke (FMS. IV, 109—11)²⁾.

Oven for Klivsand åbner sig en højt liggende smal kløft i fjældlien mod vest; dette er mundingen af den fra BH. kendte **Klivsdal** (Klifsdalr)³⁾, der strækker sig fra sydøst til nordvest og igen fortsættes af Hellisdal, der fører til den vestligere beliggende Hnappadal i det efter den benævnte syssel. — Hele den til dels græsgrøede li nord for denne dalmunding til noget forbi søens begyndelse kaldes Hjallerne (Hjallar) eller Hvit-íngshjallar, og disse fortsættes igen af en ligeledes til dels grønklædt fjælskråning Vatnshlíð, der strækker sig langs hele søens vestsider. Langs ad denne li ligger den sædvanlige vej op gennem dalen med udsigt over søen, hvori et par småholme ligger omsprede, til det karakteristiske Foxufell øst for denne. Ved søens nordlige bred, hvor der under fjældene brøder sig grønne enge, og hvor en lille foss falder ned fra højlandet, er der i dette århundrede bygget en gård; ellers har denne øvre del af dalen været ubebot. Over fjældet her, som kaldes Bjug (Bjúgr) eller

¹⁾ Således fremstilles også forholdet for Vellirs vedkommende i BH. (s. 42, 60, 61, 68).

²⁾ På Vellir, fortaltes det, skal der endnu påvises en bænhus-tomt; Helge Sigurdssön, Safn. t. s. Í., II, 313, erklærer imidlertid, at ingen erindring om stedet for kirken lever.

³⁾ Helge Sigurdssön, Safn t. s. Í. II, 316, udleder ikke alene Klivsdals, men også Klivsands navn af et kliv, ad hvilket man stiger ned fra dalen; det ligger dog nok så nær at antage, at det kliv, ad hvilket stien ligger over det som Klivsand betegnede højdedrag, har givet dette sit navn.

Svinabjug (Svínabjúgr), ligger en kort fjældvej til Selådal (Selárdalr) i Dalasyssel; det må være denne fjældvej, der i BH. (s. 39) er nævnt **Hitardalshede** (Hítardalsheiðr). — Klivsdal åbner sig ud imod tomterne af Holm, som ligger lige over for på den modsatte side af åen; dette passer med sagaens angivelse; derimod volde andre af dens angivelser nogen vanskelighed; i al fald synes de ikke at kunne stemme med den nu herskende tradition eller den nuværende brug af vedkommende stedsnavne. — Da munden af Klivsdal er omtrent lige over for Holm, dog i nogen afstand på grund af den neden for liggende li, er altså Klivsand lidt neden for denne gårds tomter, Hjallerne derimod højere oppe. I lien neden for Klivsands nordlige affald ligger adskillige nedfaldne klippeblokke og store sten; den største af disse, en sortegrå stor klippeblok, stående temlig højt oppe i skråningen, kaldes Björnssteinn, og under den antages Björn at være falden. Af BH. er det imidlertid tydeligt nok, at Björn faldt på **Hvitingshjalle** (Hvítingshjalli), der havde navn efter Björns ypperlige hest Hviting; Hvitingshjalle må have udgjort en del af Hjallerne, for så vidt navnet ikke har omfattet dem alle (i sagaen bruges nemlig flere gange Hvitingshjalle og Hjallerne i flæng); Björn når desuden ikke til nogen sten, men ønsker at nå til den store Gråsten (til Grásteins hins mikla), hvorfor han tænker på at begive sig ad Klivsand til **Klivsjörve** (Klifsjörfi, BH. s. 63—64). Stedsnavnet Klivsjörve er nu ikke bevaret, men det ses let, at sagaen ikke ved »Gråstenen» kan have tænkt på den nys omtalte »Björnssten», med mindre Klivsand den gang har haft en anden betydning end nu, i det man nemlig fra Hjallerne, hvor Björn var, når til denne, før end man kommer til det nuværende Klivsand. For at komme til klarhed over disse forhold gælder det om at bestemme, hvad man har forstået ved Klivsjörve. »Jörfi», et ord, hvis betydning nu næppe står klar for den almindelige bevidsthed, forekommer i mange stedsnavne på Island. Oxfordordbogen oversætter det ved: grus, groft sand, eller jordsmon af en sådan beskaffenhed. Arne Magnussön har (i Addit. 10 b, 8vo) efterladt sig nogle samlinger til sjældnere islandske ord; i følge ham betyder »jörfi» (der ses endnu den gang til dels at have været i brug): jævn, flad grusbanke. I BH. forekommer Klivsjörve og Klivsand på følgende steder. Først nævnes (s. 41 i verset) Klivsjörve som det sted, hvor Björn dræbte Torsten Kalvssön, men i prosaen på det tilsvarende sted (s. 40—41) berettes, at Björn dræbte ham i hraunet på vejen fra Holm til Husafell; her findes

imidlertid intet sted, som kan tænkes at have båret navnet Klivsjörve. S. 64 (på det oven anførte sted angående Björns sidste kamp) nævnes Klivsand som forskellig fra Klivsjörve og som liggende oven for dette. Endelig (s. 67) siges Tord og hans følge på vejen fra Björns drabssted til Holm at komme ned over Klivsand, og i det påfølgende vers siges den dræbte Björn at ligge nordøst for Klivsand, lidt oven for på Hvitingshjalde. — Sammenholdes disse steder, synes deraf at fremgå, at Klivsand tidligere har været navnet på den nærmeste strækning nord for det nuværende Klivsand, Klivsjörve derimod at have svaret til det nuværende Klivsand. I så tilfælde kunde vel den nu såkaldte Björnsstén være den samme som sagaens Gråstén. Om beretningen (s. 40—41) angående Torstens drab må man derimod vistnok antage, at vers og prosa ikke svare til hinanden, men indeholde to forskellige beretninger om samme begivenhed¹⁾.

Neden for Vellir skyder som før nævnt Grettesbælet sig frem mod Hitarå fra Fagreskovsfjæld og danner således på denne side åen dalens sydlige begrænsning. Denne pyramideformede højst karakteristiske fjældknude bærer navn efter Grette; BH. (s. 38) fortæller, at Grette opholdt sig en vinter i Grettesbæle; Grt. (s. 132) beretter udførligere, hvorledes Grette efter Björn Hitdælekæmpes råd tog ophold i denne del af Fagreskovsfjældet og havde sit tilhold her i tre år, i hvilken anledning sagaen giver en udførlig beskrivelse af dette fjæld. Det er sortagtigt, stejlt, endende med en skarptakket spids og ved en dyb indsænkning adskilt fra den øvrige fjældmasse. Mod øst falder fjældet som

¹⁾ Skönt man næppe tør påstå, at forfatteren mangler lokalkundskab, forekommer foruden de alt nævnte enkelte andre besynderligheder i sagaen. Således er det uforståeligt, hvorledes Björn (s. 52) kan udtrykke sig om Torsten Kuggessön, der er kommen ned fra Klivsdal og agter sig til Husafell, at han er tåbelig, hvis han i så slet vejr vil forsøge at drage op i dalen imod uvejret og ned over hraunet, »um vötn ok torferur». Påfaldende er også sagaens omtale af gården Knarrarnæs i Alvtanæshrepp (M.). Her boede Björns søster. I følge sagaen (s. 49—50) falder Björns vej derfra og hjem langs Hitarå, hvad der allerede må forekomme besynderligt; Hitarå kan han i hvert tilfælde aldrig komme til at passere på denne vej; i sagaen fortælles, at han på hjemvejen fra Knarrarnæs svømmer over åen, men måske tør man antage, at han kun på grund af det overfald, han her er udsat for, tvinges til at gå over åen. Aldeles uforklarligt derimod er det, at Björns fader Arnegejr senere (s. 59) på vejen hjemme fra til Knarrarnæs kan forville sig til Hitarnæs ude ved kysten vest for åen.

omtalt stejlt af mod Hitarå; straks neden for fjældets sydspids er et af hovedvadene over åen, og derfra fører vejen videre mod vest langs Fagreskovsfjældet. Sydvestsiden af fjældet Grettesbæle frembyder en stejl skråning bedækket med et tyndt stenskred, hvor igennem klippen idelig stikker frem; højere oppe trænger fjældknuder og skarpe hylder og afsatser sig endnu tydeligere frem; allerøverst er en skarp kam. I dennes øverste rand bliver man en lille åbning vår, tilsyneladende ikke større end en specie, men højden eller gennemsnittet af denne kan vel i virkeligheden være omtrent en mandshøjde. Dette hul skal have været Grettes opholdsted, hvorfra han kunde iagttage alt hvad der gik for sig på det neden under liggende flade land; i følge Grt. gjorde han det beboeligt ved at tjælde for hullet med vadmel — gråt af farve, for at forandringen ikke skulde ses nede fra vejen. Opstigningen til hullet må dog være forbunden med så stort besvær, at det alene af den grund kunde synes tvivlsomt, om stedet nogensinde havde været benyttet til varigt opholdssted for mennesker; men desuden skal den gennemborede tinde være så smal, at der, i det mindste som den nu er, ikke kan være tale om at indrette sig et leje i det derved fremkomne hul. Hvis Grette havde haft bolig udelukkende i dette hul, vilde det endvidere være besynderligt, at hele fjældet skulde have fået navn af Grettesbæle (o: Grettetilholdet). — På en sandflade under fjældet nær ved vejen står en stor stén eller klippeblok, den er det i Grt. (s. 135) nævnte **Gretteshav** (Grettishaf), hvor Grette begyndte kampen med den storpralende Gisle Torstenssøn og dennes ledsagere. Vest for Grettesbæle falder Fagreskovsfjældet lodret af mod lavlandet, og her ligger under fjældet, tæt op til hinanden, to gårde af navnet **Skógar** (Syðri- og Ytri-). Tidligere har disse utvivlsomt tilsammen udgjort én ejendom, der under navnet **Fagraskógar** omtales i Grt. (s. 138—39); i BH. (s. 46) nævnes **Fagraskog** i enkelttal (der holdtes en hestekamp **hjá Fagraskógi**), vistnok også brugt om gården, snarere end om skoven, hvem både fjældet og gården skyldte deres navn; af bemældte skov er nu intet spor¹⁾.

¹⁾ I følge sognebeskr. var der tidligere tre **Skóga-gårde**, i det den nuværende gård **Moldbrekka** hed Syðstu-Skógar og de to andre da betegnedes ved tillæggene **Mið-** og **Yztu-**. I A. M. nævnes gården **Moldbrekka** med sit nuværende navn og desuden forekommer gårdene **Syðri Skógar** og **Ytri Skógar**, men den første af disse to kaldtes også, siges der, **Mið-Skógar**, den anden

Hnappadals syssel, hvortil overgangen som bemærket gjordes ved beskrivelsen af Hitardals vestsider, består kun af tre hrepper, af hvilke den østligste er den ret anselige Kolbénstadshrepp (Kolbeinstadahrepp). — Mod sydvest danner Hitarå under hele sit løb så vel hrepps- som syssel-grænse. Landets beskaffenhed er i hele dette syssel ikke meget forskellig fra »Myrernes»; hvor jordbunden ikke består af isolerede hraunstrækninger eller grusholt, består det lave land under fjældene af moser og moradser af værste art, hvor man ængstelig arbejder sig frem over det stærkt-gyngende, vand-gennemsviede græsdekke eller rider ad stenbelagte stier, der er sunkne 1—2 fod dybere end mosens overflade og derfor selvfølgelig er at se til som en almindelig grøft fyldt med vand. Langs kysten er en flad strand, der ved ebбетid i vid udstrækning ligger tør. Oven for kystlandet strækker sig derimod fra øst til vest en sammenhængende bjærgkæde, der efterhånden udpræger sig skarpere og skarpere, længst imod vest afsluttet af Snefjælds-jæklen, herfra set ikke længer udelukkende jøkel, men med en blålig klippefod. Den oven nævnte bjærgkæde gennemstryger og næsten ganske opfylder den store imod vest udløbende Snefjælds-næshalv, hvoraf Hnappadalssyssel, eller i al fald dets to vestligste hrepper egentlig kan siges at udgøre en del. — Vest for Hitarå ligger gården Krossholt, noget oven for Skipphyl. Krstn. (s. 15) fortæller, at Tangbrand kom på **Krossholt** (=: Korsholt), sang messe dér og rejste dér kors; dette holt vil man genfinde i en større højde, nu nævnt Kastale (—i), nordøst for gården. Tangbrand måtte under sit ophold i disse egne bestå en kamp med Skeggbjörn fra Hitarnæs: »de kæmpede på »fit«-en neden for **Stensholt** (Steinsholt); dér faldt Skeggbjörn og 8 andre; dér er Skeggbjörns høj på feddet, men de andre blev jordede i **Landraugholt** der ved feddet, og dér ser man endnu tydelig dysserne (kumlin); to af Tangbrands folk faldt. (Krstn. s. 15). Navnet Landraugholt er bevaret i formen Långdraugholt, som er benævnelsen på et større holt, der strækker sig lidt neden for Skipphyl langs åen; neden for dette skyder sig en øre Brúnkolls- (eller Brúnkollu-) eyri ud i åen; denne øre antages for at være den i Krstn. nævnte »fit»; Skeggbjörns høj vises i følge sognebeskrivelsen dér på øren: angående de andre faldnes dysser hersker der mere usikkerhed:

Litlu Skógar, og der fremhæves, at disse to utvivlsomt oprindelig har været én jord.

nogle vil påvise dem på øren. Det i Krstn. nævnte Stensholt antages efter beliggenheden at være det nu såkaldte «Náttmálholt» tæt oven for Lángdraugholt¹⁾. — Vest for disse lokaliteter, hinsides farlige, gyngende moser ligger gården **Hitarnæs** ved en af de for disse egne ejendommelige brede, grunde vige. Her boede Björn Hitdælekæmpes stadige fjende Tord Kolbénssón (gift med Björns elskede). Gården er nu præstebolig. Mod sydvest strækker sig et ret anseligt og ikke ufrugtbart næs ud i søen, i det det danner en del af begrænsningen for Akrafjörur eller Hitåos, efter dette næs har gården navn; i BH. omtales det på en med dets beskaffenhed vel overensstemmende måde; her var gode hestegræsgange (BH. s. 28)²⁾.

Den oven nævnte brede vig, syd for hvilken Hitarnæsgården står, strækker sig langt imod nord, med et smalt udløb mod vest, hvor to smalle næs eller «ører» i øvrigt danner grænsen mod havet. Øst for vigen, omtrent nord for Hitarnæs, ligger **Jörve** (Jörfi) — nær søen, i kanten af en banke —, en gård, der fortjener omtale navnlig på grund af Viga-Styrs her stedfundne drab og de dermed i forbindelse stående begivenheder, som især udførlig fortælles i den ved Jon Olavssóns gengivelse kendte første del af Heið. (s. 294—95), men som også berøres i Eb. (s. 103). Noget oven for Jörve falder åen Kaldá (Kaldá) i oven nævnte vig, der efter denne kaldes Kaldåos (Kaldárós); åen kommer fra en lille smal dal, **Kaldádal** (Kaldárdalur), der skærer sig ind mellem de to anselige parallelle fjældrygge Fagreskovsfjæld og Kolbénstadsfjæld (Kolbeinstaðafjall) og løber derfra i vestsydvestlig retning ned mod søen. — Hele strækningen mellem Kaldá og Hitará, der til dels er opfyldt af et hraun, Barnaborgarhraun, kaldtes rimeligvis i ældre tid **Flisuhverve** (Flisu- eller Flysju-hverfi); i Flisu-

¹⁾ Navnet Steinsholt skal nu bruges om det holt syd for åen, hvorpå «festarstenen» står.

²⁾ I Grönl. hist. M. omtales flere steder (III, 48—49, 244—45) stedsnavne ved Hitarnæs, der skulde minde om en her år 1266 stedfunden stranding af et grönlandsk bispestolen tilhørende skib. Sognebeskrivelsen (1841) kender også sådanne. Blandt skærene vest for næsset Hitarnæs nævner den Biskupsboði og tilføjer «på det forgik biskop Hvalbejn (!) skib»; efter en beskrivelse af dette sædvanlig under vand liggende skær følger så om samme sag: «I den øvre del af næsset danner der sig fra to småøer en bæk kaldet Nálækr (o: ligbækken), i den blev ligene toede, da de drev på land.»

hverve siges således i Eb. og Grt. gården Jörve at ligge, og egnens ældre benævnelse spores endnu i navnet på Jörves nabogård mod øst Flisju- (eller Flesju-) staðir¹⁾. — Den første anledning til Styr's fjendskab med bonden på Jörve var en hjælp, som denne i forening med bonden på en nærliggende gård ydede en af Styr forfulgt. Jon Olavsson, der ved sin genfortælling har bevaret denne del af Heið., siger (s. 288), at denne nærliggende gård forekommer ham at have været Járngerðarstaðir. I omegnen findes imidlertid ingen gård af dette navn; de to nærmeste gårde ved Jörve er Flisjustaðir mod øst og Snorrastaðir mod nord²⁾. — Vejen, der ligger mod vest langs foden af Fægreskovsfjældet, fører over Kaldå og videre langs Kolbénstadsfjældets til dels grønlig fod, nu sædvanlig kaldet Kaldåbakkehlid (Kaldárbahtahlíð), tidligere Áslaugarhlíð (Grt. s. 136). — Vest for Kolbénstadsfjæld eller rettere dets nordlige fortsættelse ligger i nordøstlig retning den såkaldte Hnappadal (-r), ældre: Knappadal (-r), der skal have fået navn efter den første beboer. Blandt dalens flere gårde er den nordøstligste Havrstad (Hafrestaðir), der omtales i BH. (s. 51), hvor der berettes, at Torsten Kuggessón drager fra Dunkad-arstad (i Hörddudal i Dalasyssel) over Knappafellshede (— heiðr) til Havrstad i Knappadal. Nu kendes intet tilsvarende hedenavn eller fjældnavn, hvorefter heden havde kunnet få navn; men fjældvejen mellem Hörddudal og Havrstad i Hnappadal, der endnu af og til benyttes, kaldes Fossavejen efter heden, der benævnes »Fossar»³⁾. —

¹⁾ I A. M. omtales Flisjustaðir som en gammel edegård i Krossholts land, der benyttedes som sætersted (benævnt Flysiussel; tilføjes med Arne Magnussóns hånd); der var mange og store tomter, og der gik blandt egnens beboere det sagn, at gården Krossholt tidligere havde stået her og herfra var bleven flyttet til sin nuværende plads.

²⁾ Da bonden på Jörve Torhalle begynder at frygte for, at Styr's fjendstab vil koste ham livet, beslutter han at flytte bort til den del af Borgesfjord, hvor han har sine frænder (Hvitáside, Reykholtaldal, Bæjarsvejt); men Styr passer ham op og sætter sig på lur for ham syd til i hedeskrænterne, hvor han ved, at Torhalles vej fører forbi; og da Torhalle kommer vest fra fjældet ned i skrænterne, dræber han ham (Heið. a. 291). Dette fjæld, her har været tale om, er rimeligvis Vestre Skardshede, og ved nedstigningen fra denne er da Torhalle bleven dræbt.

³⁾ I sine topografiske randbemærkninger AM. 488, 4to benævner Arne Magnussón fjældvejen Forsabrekkur, og formoder, at man måske bør læse »Knappadalshéiði» for Knappafellsheidi.

Næste dag fortsætter Torsten sin vej til Hitardalen: over **Hellis-dalshede** (—heiðr), i det han drog op gennem Hellisdal, ned gennem Klivsdal; denne sidste åbner sig som omtalt ud imod Holm i Hitardal. **Hellisdal** (-r) er en lille sidedal, der fra den øvre del af Hnappadal (oven for Heggstadamule) skærer sig i syd-østlig retning ind mellem fjældene; ved en smal ryg er den skilt fra Klivsdal; den herigennem førende temlig besværlige vej må det være, som i sagaen kaldes Hellisdalshede.

Mellem Kaldå og hreppens vestgrænse, den fra nord til syd strømmende **Havfjardará** (Haffjarðará), strækker sig den større del af Kolbenstadshrepp, til dels opfyldt af hraun, der strækker sig fra Kaldå's nordlige bred og videre op efter; det sydligste og største er Eldborgarhraun, sagaernes **Borgarhraun**, der nord efter fortsættes af flere mindre. Eldborgarhraun tager navn efter Eldborg (o: ildborgen), et ualmindelig regelmæssigt og smukt-formet krater, der står temlig sydlig i hraunet, — at se til som en på tværs overskåren kegle kronet med en svagt takket krans; borgens indre skal være en regelmæssig formet skål, der sænker sig helt ned til kraterfodens grund¹⁾. — Om Borgarhrauns oprindelse fortæller Ldn. (s. 78), at fra en hinsides Havfjardará liggende gård så en aften en gammel mand (der som dreng havde taget land her) en uvætte ro ind i Kaldå's og gå op til en gård Hrip (i Hripi), hvor han gravede i malkepladsindgangen; om natten fandt så et vulkansk udbrud sted, hvorved Borgarhraun dannedes, — og hvor gården var, stod derefter borgen. — Landet mellem Kaldå og Hitå (o: Hitarå) samt Knappadalen udgjorde, som det i Ldn. (s. 75) fremhæves, den vestligste del af Skallagrim's landnam. Så langt må altså i det mindste Borgeffordsherredet antages at have strakt sig imod vest. Om Skallagrim siges der jo nemlig i Ldn. (s. 57), at han efter at være landet i Borgefford undersøgte hele herredet og derpå tog land vest fra Selalón — og op i herredet til Borgarhraun (der dog i følge Ldn.s egen beretning da endnu ikke kan have været til) — og syd på helt til Havnar-fjældene: hele herredet så vidt som det bestemtes ved de til havet

¹⁾ I modsætning til Eldborg er Barnaborgarhraunets „borg“ kun en uanselig langagtig bank. I de til Eldborgarhraunet stødende lavastrækninger ses forskellige kratere, interessante ved de overgange de frembyde: fra regelmæssig-kegleformede kratere, ujævnt overskårne kegler, højder med ind-sænkning — til blot og bar vulkanske slaggedynger.

søgende vandløb. I Eg. (s. 57) angives med lidt forskel i udtrykket samme udstrækning for Skallagrims landnam: han tog alle Myrerne ud til Selalon og op i landet indtil Borgarhraun, samt syd på til Havnarfjældene, hele den landstrækning, der bestemtes ved de til havet søgende vandløb. — På dette sidste sted angives desuden udtrykkelig Myrerne at strække sig lige til Selalon og Borgarhraun. Dette stemmer også med, at i BH. (s. 63, i visen) siges Tord på Hitarnæs at bo på Myrerne, ligesom også Grette (Gr. s. 137, i visen) bruger udtrykket Mýrar om Kolbénstads hrepp. — Denne hrepp må således utvivlsomt helt eller i det væsentlige være regnet til det gamle Borgefjordsherred, men der mangler end ikke antydning af, at navnet Borgefjord bruges i endnu mere udstrakt forstand, således Ldn. s. 77 tillige indbefattende i det hele landet syd for de fjældheder, der strække sig oven for Hnappadals syssel.

Selalón (o: Sælelón), der angives som vestgrænsen for Skallagrims landnam ude ved kysten, kendes nu ikke; dets omtrentlige beliggenhed fremgår imidlertid temlig tydelig af de to anførte steder af Ldn. og Eg. i forbindelse med Sturl. II, s. 195, hvor Selalon viser sig at ligge kort vest for Hitarnæs. Med dette navn synes Kaldåos — hvor der i virkeligheden også er god sælfangst — eller måske snarere en del af denne at have været betegnet (navnet Kaldáróss forekommer jo nemlig også i Ldn.).

Øst for Borgarhraun ligger Kolbenstad (Kolbeinsstaðir), omtrent i linje med Kolbenstadsfjældets sydlige del¹⁾; vest for hraunet løber Havfjardará, en ikke ubetydelig å, der falder i søen nordvest for Kaldåos. Nu ligger — foruden den fra umindelige tider brugte vej langs ad den ved ebбетid tørlagte strand — en dog først i den nyere tid optaget vej gennem Borgarhraun tæt oven for Eldborg. En del nordligere er den vej, som Gr. (s. 136—37) lader den af Grette forfulgte Gisle tage. Efter at være overvunden i kampen ved Grettesbælet løber denne forfulgt af Grette ud langs fjældet, tværs over Kaldådal, over Aslaugarhlid, oven for Kolbenstad og så ud i Borgarhraun; således går det, til de kommer til Havfjardará, hvor Grette pisker ham igennem, før han får lov til at redde sig ved svømning over den farlige å. Fortællingen om denne forfølgelse er naturligvis meget overdreven, da vejlængden beløber sig til flere mil. — Øst for Havfjardará, men tæt oppe

¹⁾ Ved år 1339 omtale annalerne en begivenhed, der skal have tildraget sig „á Kolbeinstöðum i Borgarfirði“ — „i Flyssuhverfi“ lægge nogle til

under højlandet står gården Sydre Raudamel (Syðri Rauðamelr) ved den rødfarvede hvælvede kraterhøjde (med en dyb indsænkning i toppen), som har givet gården navn; omkring bemældte krater skal hede kilder snart vise sig, snart igen forsvinde¹⁾. Oven for denne del af Kolbenstadshrepp strækker sig en fjældhede Raudamelshede, over hvilken en jævnlig brugt forbindelsesvej mellem disse egne og den sydvestligste del af Dala syssel fører. Omtrent lige over for Sydre Raudamel står hinsides Havfjardará i Eyjahrepp (o: Øhreppen) gården Ydre Raudamel (Ytri Rauðamelr) under en tilsvarende rødlig, høj, stejlt affaldende vulkansk banke, ligeledes med en fordybning i toppen. I Ldn. (s. 77—78) er Ydre Raudamels grundlæggelse omtalt. Landnamsmanden på denne gård, Tore, var det, der, som gammel og blind, en aften så en jätte ro op i Kaldåos og fremkalde det vulkanske udbrud, hvorved Borgarhraun opstod. Gården omtales som anlagt i Borgefjord, under den ydre af to røde sandmøller. Det er denne gård, som i flere sagaer (Eb., Gunl.) nævnes alene Raudamel (Rauðamelr, opr. Rauðimelr); efter den benævntes den her boende familie Rauðmelingar og det dem tilhørende godord Rauðmélínga goðorð (Eb. s. 103—05). Raudmelinge godordet hørte i følge Eb. til Torsnæsting, men på grund af stridigheder med Snorre gode skilte dets indehaver ved begyndelsen af det 11te årh. det ud af denne tingforbindelse og oprettede et særligt tingsted for godordet, hvad der en tid lang holdt sig. Landnamsmanden på Ydre Raudamel tog land fra Gnupå (Gnúpá, nu: Núpá) til Kaldå. Gnupå løber til søen vest for Havfjardará, omtrent parallelt med denne, men i et mere bugtet løb. — Oven for Raudamel i vulkanske omgivelser, tæt oppe under fjældene, findes den bekendte Raudamels ølkilde (surbrønd); kilden — over hvilken der nu er bygget et lille græstervsskur (hvis indretning, ligesom kildehullets udvidelse til et kvarter i diameter, menes at have været til skade for kilden) — vælder boblende frem aldeles som en svagt kogende hver, men i virkeligheden er vandet i den ganske koldt; det er ligeledes fuldkommen af farve som almindeligt kildevand, men har en forfriskende kulsyreholdig smag, forbunden med en svagt syrlig eller ejendommelig mineralsk bismag, og man ansér det for velgørende for syge. Ligeledes pibler vand fra denne kilde frem i en tæt nord for forbi-

¹⁾ Se sognebeskrivelsen.

flydende bæk¹⁾. — Forbi Ydre Raudamel ligger den sædvanlige vej (i nordøst) op på Raudamelshede; fra denne gård ligger også en vej lige i nord til Snefjældsnæs syssel hinsides fjældene, over forholdsvis jævne fjældstrækninger, de såkaldte «Flatir», denne fjældvej benævnes i Eb. (s. 15) **Flötr**; i formen Flötur forekommer den ved året 1181 (Dipl. isl. I, 273).

En mils vej syd for Raudamel, og lige så langt fra kysten, ligger ved Havfjardará **Hrossholt**; her lå Grettes ynkelige modstander Gisle længe syg efter at være flygtet over åen. Gården er for resten bekendt af, hvad der i Eb. og Heið. (J. O.s genfortælling) fortælles om Styr's spøgeri her, da Snorre gode er ved at flytte hans lig fra Jörve og hjem. — Navnet Havfjardará lader forudsætte en Hav- eller Havs-fjord (Hafs fjörðr) ved åens udløb; et sådant navn findes imidlertid ikke bevaret, indskæringen ved åens munding kaldes nu Havfjardaros (Haffjarðarós); vest for denne ligger Hausthúsavík, i hvilken Gnupå (=: Nupå) falder ud. I Hausthusavíg ligger tre småøer, af hvilke den midterste hedder Bæjars (—ey). Oprindeligt hed åen **Havsfjardars** (Hafs fjardarey, senere: Haffjarðarey); her stod tidligere en gård af samme navn. Ved gården oprettedes i begyndelsen af det 13de årh. en kirke, hvis måldage er aftrykt i Dipl. isl. I, s. 422, og som indledning til denne er givet en udsigt over gårdens og kirkens historie. Noget efter midten af det 16de årh. nedlagdes kirken, da søbrud havde vanskeliggjort forbindelsen mellem åen og fastlandet. Gården stod derimod endnu længe, indtil endelig åen helt lagdes i øde, i det gården flyttedes ind til det faste land under navnet Hausthús. Endnu i A. M. (1714) omtales Haffjarðarey som hovedjorden, hvor gården fandtes, Hausthús derimod som gårdens sætersted, som man den gang nylig havde gjort et mislykket forsøg på at benytte; på kirkegården blottede sø og vind jævnlig menneskebén. I E. O. (s. 369—70) fortælles om Havfjardarós tidligere forbindelse med det faste land og om et ulykkestilfælde, der skal have givet anledning til kirkens forflyttelse.

Vest for den lille smalle Eyjahrepp²⁾ ligger den aneligere

¹⁾ Raudamels elkilde beskrives i E. O. s. 300; det synes, at kildens tilstand siden den tid har forandret sig noget. Islands mineraliske kilder, der så godt som alle findes på Snefjældsnæshalvøen, omtales nærmere i E. O. s. 296 ff.

²⁾ hvis grænselinje mod sydvest på kortet er lagt fejlagtig i sydøstlig retning i stedet for ned hinsides Hausthús.

Miklaholts hrepp., der både mod nord og vest omgives af Snefjældsnes syssel. Også denne hrepps nedre del består for en stor del af ufremkommelige moser, hvorfor af de to hovedveje den ene går oppe under fjældene, den anden langs stranden¹). Fra den nordvestlige del af hreppen ligger gennem en sækning i bjærgkæden oven for bygden — det såkaldte Kerlingarskarð — en jævnlig benyttet vej mod nord til Helgafellssvejten i Snefjældsnes-syssel. Ved Seljafell er den nedre del af Kerlingarskarð (den såkaldte Hjardarfellsdal) skilt fra den vestligere Dugfusdal, som man oftere skal have gjort forsøg på at bebygge, nu er den imidlertid ubeboet. I sagaerne (Eb., BH.) forekommer navnet i formen **Dugfusdal** (Dugfusdalr); i følge Eb. s. 123 boede her en af Snorre godes sønner²). — Fra Dugfusdal løber den ikke ubetydelige Straumfjardará mod sydøst; den vokser ved fra øst at optage adskillige tilløb og falder tilsidst i havet gennem Straumfjardarós. Denne, en slags grund vig eller fjord, benævntes i ældre tid **Strömfjord** (Straumfjörðr) og benyttedes — lige så vel som Strömfjord i Alvtanæshrepp (M.) — af den tids handelskibe. Herom giver Eb. os oplysning, i det sagaen (s. 69) skildrer et lille optrin, der foregik blandt norske købmænd, der lå i denne Strömfjord, og til hvem en mand kom for at få plads på skibet, kort før de agtede at sejle ud; man ser, at købmændene havde deres boder på et sted, der hed „bodhamren“ (búðarhamarr). Selve dette stedsnavn (det må nemlig vistnok betragtes som et egennavn) er endnu bevaret, og betydelige bodlævninger ses her. Inderst ved Straumfjardarós, på vestsiden, neden for åmundingen, skyder nemlig en græsklædt, ikke høj hammer, der bærer navnet

¹) I sådanne sumpige omgivelser ligger i hreppens vestlige del præstegården Miklaholt. Mærkes kan, at i følge kirkens måldage (henført til år 1181) havde kirken ret til et indhegnet stykke agerland (akrgerpe) og salttilvirkning i den sydlige ved kysten liggende gård Skogarnes' land (Dipl. isl. I, s. 273). — I Miklaholts hrepp bør måske for navnenes skyld anføres de to gårde Hofstaðir og Hörgholt.

²) I Vm. og A. M., hvor dalen omtales som sætersted fra Stadarstad (Snf.), er navnet skrevet med gg (Duggas- og Duggus-dalr). — Af Eb. s. 75 ses, at den gang, ligesom nu, den vestligere nedstigning fra Kerlingarskarð var gennem denne dal. „Halsene“, som Snorre gode med følge ved denne lejlighed rider ud over efter at være kommen ned fra Dugfusdal, er Lágafellsháls, hvorover vejen fra dalen mod vest ind i Stadarvejft (Snf.) fører.

Búðarhamar, sig frem og falder mod øst lodret af mod åen, medens der nord for hamren dannes en lille vig. Oven på hamren findes flere bodtomter: I det nordøstlige hjørne af hamren, parallelt med dennes østlige affald og ikke langt fra randen, står to store boder, den ene bag ved den anden, den første er omtrent 9 fv. lang og synes desuden ved nordenden at have haft en mindre udbygning på et par favne; den anden er omtrent 10 fv. og har måske været tværdelt. En tredje tomt står en del sydligere og vender gavlenden ud imod hamrens affald; det er den største og tydeligste af dem alle, mere end 11 fv., og synes at have haft en udbygning ved den vestlige ende; indgangen har måske været på den sydlige langvæg tæt ved østergavlen. Foruden disse findes længere inde på hamren tre andre utydeligere tomter og på sydsiden af den lille vig, tæt ved bunden, en stor dyb tomt, måske resterne af et skibsskur (naust)¹⁾. Da Strømfjord i Eb. (s. 105) nævnes som det sted, hvor Raudmelingerne satte ting efter at have taget deres godord ud af Toranæs ting, kunde i og for sig bodernes antal bringe en på den formodning, at man her havde et fordums tingsted for sig; men på grund af beliggenheden og stedets nøje overensstemmelse med Eb.s »búðarhamarr« er der dog næppe tvivl om, at man her har gamle købmandsboder for sig²⁾. Neden for hamren skal der være et dybt »lon«, men derimod er længere ude i osen meget grundt og nu selv med flod ikke sejlbart; ved ebbetid ligger den stadig benyttede kystvej over denne ydre del af osen. — En mand nævnes i Eb. Gudlaug den rige fra Strømfjord — benævnt efter den her omtalte fjord af dette navn —; af Ldn. (s. 80) ses det, at han var stamfader til en familie »Strømfjordingerne« kaldet, og at han boede i Borgarholt; der har altså rimeligvis aldrig været nogen gård Strømfjord. Borgarholt ligger vest for Strømfjordså noget fra søen³⁾.

¹⁾ Desuden vil man i en af klipperne i hammerskrænten vise et hul (festargat), hvorved skibene siges at have været bundne.

²⁾ Sognebeskrivelsen omtaler disse tomter som lævningerne af en handelsplads; også i E. O. (s. 371—72) omtales hustomterne her som lævninger af handelsboder og pakhuse. Uagtet hamren i sognebeskr. nævnes »Fiskhamar« og i E. O. »Skiþhöfde«, er navnet Budarhamar dog næppe syelig genoptaget. Hos administrator A. Thorlacius, der i en særdeles pålidelig og nøjagtig afhandling om de i Eb. og Ldn. forekommende stedsnavne i Toranæs ting — hvorved han forstår Snf. med de tilstedende dele af Hnp. og D. —, beskriver havnen her, nævnes hamren Búðarhamar. A. Thorlacius' afhandling findes i Safn. t. s. Í. II, s. 277—98.

³⁾ Som et eksempel på den omfattende betydning, hvori navnet Borgefjord

Den over den ydre del af Strömfjordsosen førende fjærevej, der fører over de såkaldte »Löngufjörur« 3: Langefjærer, der strække sig langs kysten af største delen af Hnappadals syssel og Stadarsvejt (den vest for Miklaholtshrepp nærmest liggende del af Snf.), og som fortsættes mod sydøst af en lignende fjærevej langs kysten af »Myrerne«, er den bedste vej, man kan tænke sig; over faste, aldeles jævne ler- eller sandflader går det i strygende fart, ofte umiddelbart ved de opskyllende bølger, da sandbunden her er sikrest; — kun har vejen den ulæmpe, at man må passe tiden: indtræffer man ikke i rette øjeblik ved de forskellige ose og vige, ruller bølgerne en i møde der hvor man ventede at finde tørt sand, eller et vandløb, der ved ebбетid ser ud som en næppe bemærkelig grøft, danner nu en uoverstigelig hindring. Oppe under fjældene fortsætter sig også en anden, men noget længere vej ind i Snefjældsnaes syssel. — Hvilken af disse veje man end vælger, føres man hurtig og umærkelig over i dette nabosyssel, hvorfra Hnappadals syssel ikke er adskilt ved nogen naturlig grænse. Siden 1871 har også Hnp. i verdslig henseende været forenet med Snf., i det de to sysler nu bestyres af den samme sysselmand. Tidligere havde Hnp. i en årrække været forenet med M., til hvilket det henlagdes år 1786, da det lille syssel ikke alene var i stand til at underholde en sysselmand. Denne Hnp.'s vakkende stilling mellem M. og Snf. er ret betegnende, ti i forskellig henseende synes det virkelig at danne overgangen mellem disse to landskaber. I fysisk henseende slutter dets sydvestlige del sig naturlig til Myrebygderne; og for så vidt man med navnene på de gamle ting har forbundet nogen geografisk forestilling, er det vel også rimeligst at antage, at vestgrænsen for Tværa ting er faldet sammen med vestgrænsen for Skallagrims landnam; vi se jo straks de kort vest for boende Raudmelinger med det dem tilhørende godord oprindelig henhørende under Torsnaes ting.

stundum i ældre tid brugtes, kan det anføres, at Gudlaugs søn Gudleiv, den dristige sømand, der på en af sine farter skal være kommen til et fjært, vestligt, ukendt land, hvor han traf en landsmand som høvding, til denne sagde, at han var „fra Borgefjord“ (Eb. s. 120).

Snefjældsnes syssel (Snæfellsness sýsla).

[Indbyggerantal c. 3000.]

Snefjældsnes (Snæfellsnes, i ældre tid også Snjófellsnes), som har givet syslet navn, er navnet på den store bjærgfulde halvø, der som en fortsættelse af højlandet oven for Myre syssel strækker sig mod vest ud i havet mellem Fakse- og Bredefjord, endende længst ude med det imponerende fjæld Snefjældsæklen, der må have givet næsset navn, skönt fjældet kun i BSnf. findes benævnt Snjófell, medens det allerede i Ldn. ligesom nu benævnes Snæfellsjökull. Allerede oven for Borgarhraun begynder Snefjældsneshalvøen bestemt at udpræge sig; halvøen optages nu helt af Snefjældsnes syssel i forbindelse med den vestlige del af Hnappadals syssel, i ældre tid udgjorde disse landskaber en del af Torsnes ting. Hvor stor en del af halvøen, der i ældre tid indbefattedes under benævnelsen Snefjældsnes eller Næs (Nes, Eb. s. 99, 111), er vanskeligt at afgøre; navnet ses, som naturligt er, navnlig at være brugt om halvøens ydre del, men kunde utvivlsomt ligesom nu i det væsenlige bruges om halvøen i dens helhed. — Snefjældsnes syssels sydvestligste bygd Stadarsvejten (Stadarsveit) danner som nævnt en umærkelig fortsættelse af den østligere Miklaholts hrepp. Allerede her gör den imponerende, sammenhængende fjældmasse, der bedækker halvøens indre, en særdeles virkning; de høje, stejle fjælde falder brat af mod lavlandet og danner en besynderlig modsætning til den aldeles flade, jævne kyststrækning, der stedse indsnævres mere og mere. Østligst i

denne svejt står i fjældskråningen **Ellide** (Elliði), den gård, på hvilken den af Torsten Egilssön fordrevne Stejnar tilsidst bosatte sig (Eg. s. 224; også nævnt Krm. s. 90, 92). I Eg. siges gården at ligge på **Snefjældsstrand** (Snæfellsströnd), et navn, der omfattede det smalle kystland herfra og ud efter langs halvøens (Snefjældsnæssets) syd- og vestside¹⁾. — Længere ude, sydvest for Ellide, hæver sig op fra sletten præstegården Stadastad eller Stadarstad med tilhørende kirke; her er nu et af landets mest indbringende kald, og gården har også fra gammel tid hørt til høvdingegårdene. I ældre tid benævntes den **Stad** (Staðr) på Snefjældsnæs eller på Ölduryg. I Sturlungetiden var gården en tid sæde for Tord Sturlassön, der havde arvet den fra Are frodes slægt; senere bosætter Torgils skarde sig her. **Ölduryg** (Ölduhryggr), der også forekommer i Grt. (s. 134), er navnet på en banke eller lav ryg på dette strøg inden for kysten²⁾. — Nordvest for Stadastad hæver sig den skarptakkede Torgejrsfjældshyrna (Þorgeirsfellshyrna) frem fra fjældrækken; neden under står den efter fjældet benævnte gård **Torgejrsfell** (Þorgeirsfell, þK. s. 96); i E. O. omtales fjældet for en art der forekommende »bjærgkrystal», almindelig kaldet »islandsk demant». — Vest for Stadastad, omtrent midtvejs i svejten, står nær kysten de forskellige gårde af navnet **Gardar** (Garðar) med tilhørende hjålejer. Kort øst for ligger ødejorden **Hovgardar** (Hofgarðar, Eb.); senere byggedes her to huse, Hof og Hofkot, af hvilke dog nu kun tomterne er tilbage. I Eb. (s. 19) nævnes en Helge Hovgardagode, og man vil også påvise omgærdinger, der skal have stået i forbindelse med det gamle hov. — Fra Gardar må endnu tilbagelægges et par mil i vestlig retning, før man kommer til handelspladsen **Búðir** (ø: Boderne, — med fordærvet dansk form: Budenstad). Dette handelssted ligger nu vest for mundingen af en lille å i udkanten af et hraun, men indtil slutningen af forrige århundrede havde handelshusene deres plads øst for åen, lidt

¹⁾ Sml. þK. s. 97 og BH. s. 34.

²⁾ En beskrivelse af Ölduryg læses i E. O. s. 361. Denne banke kaldes også Lángholt (den Stadarstad nærmeste del: Stadarholt) og svarer fornødenlig til det Ldn. s. 81 nævnte Lángholt; det sammesteds forekommende Þórutóptir kendes ikke, men antages at have været i eller ved Stadarholt. — Til den på Stadastad hjemmehørende høvdingefamilie var vel det såkaldte Jökla­mannagoðorð (Sturl. II, 144) knyttet.

højere oppe ¹⁾. Denne som landingssted benyttede *Åmunding* benævnes nu efter handelsstedet *Búðaós*, men svarer til oldtidens *Hraunhövn* (*Hraunhöfn*) eller *Hraunhavnaros* (*Hraunhafnaróss*), og endnu bærer åen, der styrter ned fra den kort oven for liggende fjældhede, navnet *Hraunhavnarå* (*Hraunhafnará*). I denne havn finder landingen af de fra Danmark kommende handelsskibe endnu sted på den gammeldags måde; med storstrøm sejler skibet ind i osen, hvor det ved ebbetid ligger tørt, i det vandløbets bredde da ikke er større end en almindelig å. Oven for handelspladsen og det den omgivende *hraun* skyder fjældet *Öxl* sig frem fra fjældheden eller halvøens sammenhængende bjærgkam; i den derved frembragte dalrunding ligger gården *Hraunhövn* og lidt neden for *Hraunhavnarbakke* (*Hraunhafnarbakki*) ²⁾, hvilken sidste utvivlsomt er den gård *Bakke* (*Bakki*) i *Hraunhövn*, der i *Eb.* omtales som bolig for *Björn Bredevigkæmpes* broder *Arnbjörn*. Mellem *Öxl* og en noget længere tilbage liggende fjældknude ligger en kun et par mile lang fjældvej over den såkaldte *Frodåhede* til nordsiden af halvøen. — *Selve Öxl-fjældet*, samt den største del af *Búðahraunet* (bekendt for sin frodige og rige urtevekst), der viser sig at være kommet fra et midt i samme stående krater, ligger allerede i det følgende distrikt *Bredevigshreppen* (*Breiðuvíkrhreppr*), der strækker sig både syd og vest om jöklen, helt op til halvøens nordvestlige hjørne. I skråningen af *Öxl* — eller *Axlarhyrna*, som fjældet ofte benævnes og hvorved dets fra fjældmassen fremløbende retning endnu tydeligere betegnes —, endnu øst for dette, men længst ude mod udløberens ende står nu gården *Öxl*; men vest for udløberen, noget lavere nede, vises stedet, hvor gården fordem stod ³⁾. Her boede i følge *Ldn.* (s. 81) i sin alderdom *Asmund* fra *Langaholt*; efter hans død boede hans

¹⁾ Stedet kaldes endnu „*Gamli kaupstaðr*“; i følge *A. Thorlacius* bevirkedes flytningen ved stormfloden 1799; i *Löwenörns* beskrivelse af den islandske kyst (1788) ses handelshusene ligge på den gamle plads.

²⁾ Begge gårde nu hørende under og næsten opslugte af handelsstedet.

³⁾ Efter *Öxl* har den berygtede morder *Axlar-Björn* navn (se *Ísl. Þjóða.* II. 113 fig.); i følge nogles beretning skal han have været den første, der boede på den ny gård. Den antikv. indb. (1817) fortæller derimod, at gården først efter hans tid flyttedes på grund af spøgeri foranlediget ved de 18 mænd, som *Björn* her havde myrdet; hermed stemmer det også godt, at det kær, hvori *Björn* skal have skjult ligene, er kort neden for de gamle gårdtomter.

enke Tora der, berømt for sin gæstfrihed, så at hun endog byggede sin skåle tværs over landevejen, holdt stadig dækket bord dér og sad selv og indbød gæster. Asmund blev højsat i et skib i Ásmundarleiði og en træl medgivet ham, indtil den døde tilkendegav sit mishag herover, hvorefter trællen fjærnedes. Asmunds grav vil man endnu påvise, dog er man ikke ganske enig om den nøjagtige beliggenhed; snarest synes navnet at være knyttet til et temlig stort herværendeholt.

Hinsides det mod syd udløbende Öxl fjæld ligger **Bredevigen** (Breiðavík), en smukt afrundet lille dal, begrænset af det omtalte Öxl fjæld eller Axlarhyrna, højlandet bag ved og, længst mod vest, Snefjælds sjøklen med det foran liggende isolerede lille Stapafell, — grøn og frodig, med vid udsigt over søen; sit navn tager bygden efter en jævnt rundet bugt eller vig, som her skærer sig ind på halvøens sydside. — Hvor Öxl fjældet mod vest skiller sig ud fra højlandet, ses i fjældskråningen et lille stejlt skard, ikke stort andet end en kløft; dette er **Egilsskarð**, i følge Eb. (s. 79) benævnt efter trællen Egil, der dræbtes her, da hans forsøg på at ombringe en af de til boldleg neden for skardet forsamlede Bredvikinger, som han fra dette sit ophøjede stude havde udspjedit, var mislykket. Neden for det gennem kløften nedstyrtede stenskrød strækker sig tørre græssletter, der fortsætter sig i moser, indtil disse støder til det syd for liggende Búðahraun. De omtalte græssletter, der nu kaldes Skarðsvellir, er Eb.'s **Lejkskálavold** (Leikskálavellir), hvor bygdens folk samlede sig til boldleg og byggede store legeskåler; stedets beskrivelse i Eb. (s. 77) er meget nøjagtig¹⁾. — Følges derefter vejen langs under fjældene mod vest, kommer man først til Tord bligs bolig **Knör** (Eb. s. 71), med tilliggende jorder en af de betydeligste ejendomme i disse egne²⁾. Syd for Knör ligger neden for den vestlige del af Búðahraun gården Hraunlönd. I Eb. (s. 21) fortælles, at bonden fra Frodå sendte en mand syd over heden (utvivlsomt Frodåhede) til «under Hraun», hvor Spå-Gils boede, for at søge råd hos denne.

¹⁾ Sognebeskrivelsen kalder stedet endnu Leikskálavellir og beretter, at man neden for voldene ser spor af Bredvikingernes skåletomt.

²⁾ Som eksempel på, med hvilken kraft landbruget på de større gårde fordm dreves, kan anføres, at mellem denne gårds enge og græsningsland har i følge sognebeskr. været bygget et gærde (varnargarðr) lige fra fjældene og ned til hraunet, 6—700 fv. langt.

Nu findes ingen gård **Hraun** her i egnen, men den oven nævnte gård **Hraunland** er den, der på grund af sit navn og sin beliggenhed snarest kan antages at være den i sagaen omtalte. — Vest for **Knör** ligger gårdene **Kamb** (**Kambr**); den fra **Eb.** bekendte **Björn Bredevigskæmpe** antages at have bot på **Store Kamb** (**Lille Kamb** er nu i øde). Gården står umiddelbart under fjældene ved foden af en lav derfra nedskrående ryg. Oven for **Kamb** ligger et skard (**Kambsskarð**) op i fjældene; langs dette går en, nu sjældent benyttet vej, der forbinder denne gård med den nord for liggende gård **Frodå**; i det vejen fra heden fører ned gennem skardet, bøjer den af umiddelbart ned mod tunet på **Store Kamb**, så at fremstillingen i **Eb.** (s. 90), hvorledes **Snorre gode** ved nedridningen fra heden overrasker **Björn** arbejdende i tunet, viser sig nøjagtig svarende til forholdene her. Hedevejen kaldes i **Eb.** **Kambshede** (**Kambsheiðr**). — Vest for **Kamb** løber den lille **Gravará** (**Grafará**); vestlig ved denne ås udløb vises to tomter, kaldet »irske» tomter, hvorfra **Irerne** i tidligere tid skal have handlet. — Fra nu af indsnævres kystlandet igen og højner sig umærkelig; snart falder kysten med en lodret klippeskrænt af mod søen, og fra højlandet løber nær ved hinanden flere småer og bække ned til havet og danner alle, hvor de styrter ned fra skrænten, smukke fosser. **Snefjaldsjæklen** viser sig som en hvælvet, noget tilbageliggende og, på grund af fremstående knuder, noget ujævn hætte, hvis neden for liggende sneløse parti går umiddelbart i ét med halvøens fjældkæde, og hvorfra en lavastrøm ses at have væltet sig ned imod syd. Foran jæklen står det mindre, nøgne, spidst-kegleformige fjæld **Stapafell**, og neden for dette skyder et grønligt næs sig frem, hvorpå fiskerlejet **Stapen** (**Stapi**) står. Den stejle kystskrænt ud mod havet, umiddelbart før man kommer til **Stapen**, — med rugende mågeårter på klippehylderne — bærer navnet **Sölvahamar**. Denne egn's landnamsmand boede først på **Brenning** (**Brenningr**), senere på **Sölvahamar**, fordi han mente dér at kunne være andre mere til nytte (**Ldn.** s. 82—83). Overensstemmende hermed vises hans hustomter på **Sölvahamar** på begge sider af vejen. Hans første bolig **Brenning** skal i følge sognebeskrivelsen have ligget lidt længere nede; i **A. M.** nævnes **Brenning** i **Arnarstape** land som et sted, hvor gamle bygningslævninger fandtes¹⁾. — Selve **Stapen** eller, som navnet nøjagtig

¹⁾ **Sölvahamar** omtales også i den opdigtede **Bård Snefjalds**' saga, hvor navnets oprindelse forklares anderledes end i **Ldn.** Hovedskuepladsen for

lyder, **Arnarstape** (Arnarstapi — efter en uden for kysten fritstående klippe) er nu kun en almindelig fiskerplads, ikke i nogen henseende forskellig fra de øvrige omkring Snefjælds-jøklen; fælles for dem alle er den yderligste fattigdom og trang, bevirket ved det i de senere tider her højst usikre og, som det synes, stedse aftagende fiskeri. Oprindelig var Arnarstape en hovedgård (PK., BSnf.), hvoraf de forskellige fiskerhuse har udviklet sig. Efter gården bærer det betydelige kgl. jordegods i Snf. navnet »Arnarstape ombud», i følge GhM. I, 457, fordi godsets første kgl. forvaltere havde deres bopæl her. — Tidligere dreves fra Snefjælds-næsset det måske vigtigste fiskeri på hele Island; — syd for jøklen var fisketiden især om foråret, nord for jøklen også hele vinteren igennem. For øjeblikket fører det en hensygnende tilværelse på grund af fiskestimernes forandrede retning; de mange oplandsbeboere, der fisketiden igennem plejede at indkvartere sig i fiskerlejernes gårde eller i de såkaldte verboder, er næsten aldeles ophørte at komme, og den på næsset hjemmehørende befolkning, der for en stor del udelukkende er henvist til at leve af fiskeriet, må kæmpe med idelig nød og mangel. Jævnlig ligge flere af de større gårde med tilhørende landbrug øde, da der mangler kraft til at drive dem, og da det uhyre fattigudsvar bortskræmmer så vel købere som fæstere. Også præsterne bortskræmmes ved bygdens fattigdom og de forringede indtægter, hvoraf følgen er, at oplysningen (læsning og skrivning) sørgelig forsømmes.

Indtil århundredets begyndelse var der på Stapen en handelsplads, der dog i stedet for havn måtte hjælpe sig med den åbne ubeskyttede red ud mod Bredevigen. Senere havde amtmanden over Vesterlandet c. 30 år bolig her. Stedet fortjener stedse opmærksomhed ved sine forskellige naturmærkværdigheder. Nede ved stranden findes således en del af havet dannede grotter eller huler, hvoriblandt

de i sagaen fortalte begivenheder er den sydvestligste del af Snefjælds-næs, og der nævnes i sagaen et betydeligt antal stedsnavne fra disse egne, der har været forfatteren nøje bekendte. Stedsnavnenes bestemmelse volder med få undtagelser kun ringe vanskelighed, da sagaen tydensynlig til dels er opstået af lyst til at forklare forskellige almindelig bekendte stedsnavne, med benyttelse af de til sådanne allerede tidligere knyttede sagn. De i BSnf. nævnte steder kendes også af enhver af egnens beboere, og indholdet af sagaen erindres med forkærlighed. — Til nævnte saga tages i dette arbejde kun undtagelsesvis hensyn; oplysning om de i den forekommende stedsnavne har imidlertid A. Thoriaci givet: Safn. t. s. I, II, s. 299—308.

navnlig de såkaldte „gjæer“ (gjár). Øst for fiskerlejet er kysten stejl og overordenlig uregelmæssig med mange små bugtformede indskæringer mellem basaltklipperne. Fra det inderste af en sådan lille af stejle klippevægge begrænset bugt — ikke større end med plads for omtrent ét skib — ses en hule eller grotte strække sig ind i landet; tæt foran kysten står den lodrette, for oven flade og græsgroede Arnarstape; på hylderne og de fremstående basaltklipper ses ved sommertid rugende skegler (skegla — en blåligvid måge), hvis skrålende skrig bestandig lyder en i møde; søen neden for er bedækket med svømmende fugle af forskellig art. — Længere mod vest og mere syd for fiskerlejet findes de tre gjæer, store af søen udhulede grotter, hvis loft er faldet ned, så at kun den forreste, en portåbning lignende del står tilbage. Den første af disse gjæer er en langagtig dyb kløft i klipperne, fra dens bund ses søen glimte. Set fra enden frembyder denne et særdeles smukt syn. Portalen er nærmest i spidsbuestil, båren af lodrette basaltsøjler, og langs grotternes sider står ligeledes tætte rader af basaltsøjler af forskellig højde, men næsten alle (ved sommertid) med en rugende måge på søjlens top. Den følgende gjæ er bredere, portalen er hvælvet som en rundbue, men de enkelte piller i basalten ikke så fremtrædende. Den tredje viser sig kun som et skråt hul, der fører ned mod en fra søen kommende grotte. — Med urolig sø er brændingernes magt her ganske overordenlig; vand og skum sprøjtes da gennem gjæerne højt op i luften.

Oven for Stapafell findes i en fjældskråning ikke synderlig højt oppe den bekendte Sanghule (Sönghellir), således benævnt på grund af den her herskende stærke genlyd. Hulen nævnes i BSnf., men er bleven almindelig omtalt ved de binderuner og andre tegn, der findes indridsede i hulens vægge. Hulen er beskrevet i E. O. s. 273, uden at der dog udtales nogen mening om indskrifternes betydning. Jonas Hallgrimssön har senere besøgt den: i følge hans indberetning til F. Magnussön var de på de hurtig forvitrende klippeflader endnu bevarede indskrifter (binderuner, bømærker, forbogstaver, årstal) for største delen nye, og noget udbytte af gamle runetegn her ikke at vente. — Fra Stapen fører vejen over et lille hraun med stærke hævnings og sænkninger til fiskerlejet Hellnar eller, som navnet oprindeligt lød, Hellisvellir (A. M.). I følge ÞK. (s. 364) må dog Hellisvold (Hellisvellir) i ældre tid have haft en noget mere omfattende betydning, da Laugarbrekka-land siges at ligge på Hellisvold. Hellnar er en grøn, ret venlig plads tæt under jøklen, som man nu ser fra isse til fod.

Herfra synes kun den mindste del af det blålige kompakte fjæld bedækket med sne, og snelaget forholdsvis tyndt, da ligesom knuder eller knapper hist og her stikke frem; på frastand synes jæklen både større, regelmæssigere og mere imponerende end nær ved, hvor man som ved andre lignende ubrudte fjæld- og jæklemasser skuffes af deres tilsyneladende forholdsvis ringe højde; i virkeligheden er dette jøkelfjæld over 4500 f. og altså et af Islands højeste fjælde. — Vest for Hellnabygden strækker en smal dalsænkning sig op mod fjældene; her ligger gården **Laugarbrekka** med tilhørende kirke, tidligere en af de anseligste gårde i denne egn, nu efterhånden i den grad ødelagt ved slet behandling, at ingen kan eller vil drive den, så at den for øjeblikket ligger øde. I Ldn. (s. 83—86) fortælles om to herværende høje (landnamsmandens og hans søns), Sigmunds og Ejnars, af hvilke den sidste bestandig var grøn; men om disse vides nu næppe noget. I BSnf. gøres **Laugarbrekka** til **Bárd Snefjældsas'** bolig, så længe denne endnu opholdt sig i bygden blandt andre mennesker¹⁾. Noget vest for **Laugar-**

¹⁾ I den antikv. indb. af 1817 (fra Asgr. Vigfussön, der fra 1781 havde haft dette præstekald og fra 1798 havde bot på **Laugarbrekka**) findes forskellige oplysninger om denne gård og omegn. Kort fra **Laugarbrekka**, siger præsten, er 24 for største delen små oldtidsgrave; i følge sagnet skulde her være begravet besætningen fra et irsk handelsskib, der var landet nord for jæklen og hvis mandskab ved voldsom fremfærd havde opirret befolkningen. Præsten beretter, at der omkring hvert lig har været opstabelt en stenkreds noget højere end selve liget, der lå på den flade jord; oven over liget er der blevet rejst spærre (viðir) som i en stabel, derover er der lagt græstørv og så omkring spærrens nedre ende anbragt 1—2 stenrader. I somren 1794 undersøgte præsten dette sted; i hver dysse sås som en aflang fordybning. I den største dysse stødte han først på nogle stene, mos, lyng og brunlig jord som tørv; derefter rød jord omtrent et kvarter, hvori fandtes hen ved 10—12 store hestekindtænder, omtrent lige så mange, hen ved en tomme lange nagler med nitplader, hvormed han antog en skjoldrand havde været fastsømmet, samt et tvesægget spydsblad med en ophøjning midtvejs til begge sider og et rundt hul i den nedre ende, bestemt for skaftet. — År 1818 gravede præsten på ny i tre af dysserne, men fandt intet uden -den røde træjord- (viðarmold). — Om Sigmunds og Ejnars høje siger han, at på de steder, hvor højene efter sigende skal være, ses intet spor til sådanne. — I tunet på **Laugarbrekka** omtaler han en Þinghamar (med tomt), der dog synes at stå i forbindelse med nyere tiders tingvæsen, og nær ved gården en Þinghóll. — Ved **Laugarbrekka** påvises også det i BSnf. nævnte Hreiðaragerði (med tomter). — I sognebeskr. omtales et stort dybt hær oven for gården, kaldet **Bárdarlaug** (BSnf. s. 7), i følge sagnet med vekslende ebbe og flod.

brekka løber Dagverðará (Dagverðará), et ubetydeligt vandløb, men mærkeligt som det eneste på hele jøklen sydside, der fører jøkelvand. I tunet på gården af samme navn viser man et minde om en af personerne i BSnf., Torkel Skinnvevjas skåletomt.

Fra nu af bedækkes landet mellem Snefjældsjøklen fod og kysten uden afbrydelse af hraun, der under forskellige navne strækker sig syd og vest for jøklen, fra hvilken de have deres oprindelse, — des mere golde og øde, jo nærmere man kommer selve jøklen. — På vejen fra Dagverðará videre mod vest har man foran sig umiddelbart ved kystskrænten de bekendte Lóndrángar; først tror man at have en kirke med to tårne for sig; senere, når man ad den sædvanlige vej passerer tæt forbi dem, får man fuldstændig rede på de to fritstående, spidst tilløbende klippepir, der stå side om side. Den østligste drange hæver sig som en tårnlignende stræber op fra strandbredden, støttende sig til det bratte kystaffald, og rager derpå op i luften som et firkantet, for oven fladt tårn, fra hvilket dog mod øst et lille spir har skilt sig ud. Den anden drange står op fra hraunet som en uhyre kegle eller svær obelisk. For fuglefangstens skyld må disse 1—200 f. høje stejle klippe-spidses, navnlig den østligste, jævnlig bestiges. Kort vest for drangerne ligger på en lille tange gården Malariv (Malarif), Snefjældsnæssets sydligste gård, hvorefter kysten begynder at bøje mod nord. En mils vej nordvest for Malariv, ligeledes ved kysten, ligger fiskerlejet Lón (o: Einarlón). Her ud for ved kysten er en lille vig Dritvig (Dritvík), der indesluttet af to grene af **Beruvig-hraunet** (Beruvíkrhraun), som hraunstrækningen vest for jøklen til op mod Beruvig kaldes; yderst i den sydlige af disse hraunarme er en stejl, spidst tilløbende klippeknode, der indvendig er hul og således danner en hule eller grotte, hvis indgang vender ud mod søen. Grotten, der kun ved ebбетid er tilgængelig fra land, er den i BSnf. nævnte Troldekirke (Tróllakirkja)¹).

¹) I BSnf. (s. 7) fortælles, at Bárð ved sin ankomst til Island landede i det lon, der syd fra skærer sig ind i næsset (Snefjældsnæs), og som de kaldte Djúpalón. I E. O. (s. 275) berettes, at Diupalon eller, som det sædvanlig kaldes, Lon, hvoraf fiskerbyen haver fået sit navn, er en lille færsk sø mellem Lon og Dritvig, hvorfra fiskerne daglig hente deres drikkevand, adskilt fra havet ved en banke af strandsten, men dog med regelmæssig ebbe og flod; af befolkningen ansås den for bundløs og for at stå i forbindelse med havet. Samme lille sø omtales også af A. Thorlacius som Djúpalón. Det synes dog lidet rimeligt, at forholdene her på den tid Bárðs saga digtedes, har været således, at denne lille sø har

Ved Sneffjælds-næssets kyst omtales to strømhvirvler eller raster ud for Malariv og Dritvig. Det er ret interessant, at der med hensyn til disse raster går samme sagn som om den tilsvarende ved Reykjanæs (Gb.), at de skal være opståede ved, at under de vulkanske udbrud, her fandt sted, skal de æer, som forhen løb fra jøklen, være blevne begravede i jorden og senere være komne frem igen, hvor rasterne er, og som bevis anføres også her, at der i rasterne er rent og usalt vand, især ved flodtid øverst i søen. — I disse egne, f. eks. ved Malariv, kan man endnu se bådene stående i virkelige „naust“, indhegninger af græstørv og sten for en eller to både, aldeles lig bodtomter, hvor den ene endevæg mangler. — Efter at et vildt og besværligt hraun oven for Malariv og bag ved Ejnarslon er passeret, fører vejen videre mod nord, vest for jøklen, over flade vulkanske sandsletter, — blandt flere bække med klart vand viser sig et enkelt ubetydeligt vandløb med jøkelvand, — og man nærmer sig nu over græsgroede flader til Beruvig (Beruvík), en ubetydelig lille vig med tilhørende fiskerleje omtrent midt på næssets vestkyst. Omkring Beruvig, især nord for samme, ligger et gammelt, til dels overgrot hraun; over dette fører vejen mod nordøst til nabogården Saksahol (Saxahóll, ældre -hváll), hvor Björn Hitdælekæmpes faster boede; gården antages dog oprindeligt at have ligget, hvor nu en søehjåleje Forni Saxhóll vises. I Ldn. (s. 87) omtales en Kornahøj (Kornahaugr) ved Saksahol, hvorom nu næppe noget vides. — Allerede Saksahol tilhører et andet præstekald, og straks oven for gården kommer man også ind i en ny hrepp, den vestligste af de to „Næshrepper“, der indtage halvøens nordvestligste hjørne; også denne hrepp består, i al fald for den vestre halvdels vedkommende, for en stor del af hraunstrækninger. Således består Sneffjælds-næssets vestligste, imod nordvest udlebende pynt Öndverdarnæs (Öndverðarnes, Ldn: öndvert nes) af sammenhængende hraunstrækninger; yderst ude på næsset ligger et fiskerleje af samme navn, — ti også på den vestligste del af nordkysten af Sneffjælds-næs består bebyggelsen næsten udelukkende af sådanne fiskepladse (∴: en enkelt eller et par gårde omgivne af en del jordløse huse). — Også vejen fra Saksahol mod nordøst og hen i mod nordkysten fører over højtliggende hraun og højdedrag

kunnet tænkes nogen sinde at være brugt som landingssted; snarere menes med BSnf.'s Djúpalón den såkaldte „pollr“, et lille, men dybt „lon“, der fra Dritvig skærer sig mod nord ind i landet; indsejlingen er ved sin snæverhed farlig, men ellers frembyder den en særdeles god havn beskyttet mod alle vinde.

neden for de fra jæklen mod nord udløbende fjælde. Herfra åbner nu udsigten sig efterhånden over Bredefjord (Breiðifjörður) til kystfjældene mod nord hinsides denne fjord. En mils vej øst for Öndverðarnæs ligger på halvøens nordkyst fiskerlejet Guvuskálar (Gufuskálar — også dette sted har, som det ses af Ldn., navn efter Ketil guva). Vest for Guvuskálar ses en bred sænkning i granden, som lejet efter et anseligt vandløb, kaldet Guvuskála-móða (Gufuskála-móða, eller alene Móða ɔ: flod). Denne sænkning strækker sig i retningen fra syd til nord oppe fra fjældene ned til kysten, nu løber imidlertid heri kun en ubetydelig bæk (Móðulæk). At den anselige Snefjaldsjökul intet synligt afløb har, vækker stadig de ombøendes forbavselse; det forklares af dem ved, at Guvuskálamóða tidligere skal have været en bred elv — hvortil selve navnet menes at hentyde —, men at vandet fra jæklen senere har fået et underjordisk afløb, hvorefter kun det fordums åleje blev tilbage som vidne om tidligere forhold, ligesom også nogle tomter »Irske boder« oppe under fjældet skulde vidne om elvens besejling hertil¹⁾. Det eneste vandløb på nordsiden af jæklen, som indeholder jökulvand, er den ubetydelige Holmkelså (Hólmkelsá), der falder ud i Rivsøs (se d. fig.); ved begyndelsen af dette årh. skal den have forandret sit løb noget, så at den nu falder i søen noget vestligere, gennem lejet for en tidligere selvstændig bæk (Jarðfallalæk). Imellem de to nævnte vandløb løber Höskuldså (Höskuldsá, sml. Ldn. s. 88), der falder i søen mellem Kevlavig og Hellissand, to fiskerlejer, der ligger tæt ved hinanden, en halv mils vej øst for Guvuskálar. — Syd øst for disse sidst nævnte fiskepladser ligger noget længere fra søen på en høj på det her ud mod søen buede næs gården Ingjaldshol (Íngjaldshóll). Vest for Ingjaldshol ligger tomterne af Tráandarstad (Þrándarstaðir, Eb.), der i den senere tid vekselvis har været bebygget eller ligget i øde. Under Ingjaldshol hører fiskerlejet Riv (Rif ɔ: rev), der ligger nordøst for hovedgården. Stedet, der allerede nævnes i Eb. som skibsleje, benyttedes som handelsplads til ind i det 18de årh.²⁾; en imod øst fremgående

¹⁾ Dette sagn er allerede udførlig fremstillet af Egg. Olavssøn i Enart. hist. s. 103—06, mere ubestemt og flygtigere derimod E. O. s. 280).

²⁾ I A. M. (1711) omtales, at omtrent 20 år forud var Rivs havn bleven opgivet, efter at den var bleven så farlig, og erstattet af Olavsvig, hvor der i den anledning var bygget pakhuse; dog var Riv endnu bestandig den egenlige handelsplads og stedet for kramboden, hvortil værerne fra Olavsvig søvejs overførtes, når lejlighed gaves. — Sml. M. Ketilssøns forordninger III, 232.

klipperæвле danner også på en vis måde en god havn her, næsten som en smal dam med snævert indløb; her, i den såkaldte Rivos (Rifsós), måtte skibene da se at komme ind med flod for senere at ligge på tørt land her. På strandbredden ved Riv ses »Björnstén«, hvor Björn den rige dræbtes af Englænderne. Om denne mand, en af Islands bekendteste stormænd i den senere middelalder, hirdstyrer og adlet af den danske konge, beretter Espolin (árþ. II þ., s. 62, 69), at han 1467 selv ottende fandt døden i en kamp med de engelske ved Riv ved stridigheder med de den gang på Island handlende Englændere, hvori han var bleven indviklet ved efter kongens ønske at lægge beslag på disses varer¹⁾.

Også fra Ingjaldshol har man en god udsigt til Snefjældsjøklen; den viser sig nu lige i syd, tilsyneladende bredere og fladere, samt med et mere urent anstrøg. Fra Ingjaldshol foretog Bj. Póvllsón og Egg. Ólavssón den bestigning af jøklen, der er beskrevet i deres rejsebeskrivelse s. 270 fig. De beskrive jøklens øvre del som stærkt gennemfuret af rævner, deriblandt enkelte overordenlig store; kulden var meget stærk, og jøklens indfyldelse på kompasset var så forstyrrende, at dette blev aldeles ubrugeligt. Også i sognebeskrivelsen tales i følge beretning fra en mand, som i året 1821 besteg jøklen, om dennes mange og dybe rævner, i hvilke der hørtes lyden af rindende vand. Jøklens øverste del består af tre spidser, de såkaldte »jækeltuer«, der dog fra bygden viser sig som kun to. Jøklen er rimeligvis i den senere tid ikke tiltaget, om end vejen over den såkaldte jøkelhals umiddelbart øst for jøklen nu befares

¹⁾ Ingjaldshol med den nærmeste egn dér omkring er hovedskuepladsen for romansagaen Viglundar saga. I tunet på Ingjaldshol vises en Viglundarsteinn. Sydest for denne gård, nærmere fjældene og hinsides nogle småbække ligger Foss — i Vigl. og Ldn. nævnt Foss ved Holmkelsá, dog ligger gården ikke alene hinsides denne á, men også hinsides Laksá; kort fra den nuværende gård, der er hjáleje fra Sveinstaðir, vises tomter, hvor Foss tidligere skal have stået. I følge A. M. (1711) var bebyggelsen af Foss i de dalevende folks tid ophørt, i det bonden (Sveinn Jónsson) på grund af den skade, som bygningerne led ved vand og sten fra en bæk, der dér falder fra fjældet ned i et dybt klettagil, havde flyttet gården og opbygget den på et temlig langt derfra liggende sted, hvorefter den efter ham fik navnet Sveinstaðir. En i sognebeskr. anført anskuelse, at Sveinstad skulde være den i Ldn. (s. 88) nævnte Gotalækr, kan altså næppe være rigtig; derimod synes virkelig i følge A. Thoriaci (Safn. t. s. Í. II, s. 297, 303) dette for glemt antagne stedsnavn endnu at være bevaret vest for Holmkelsá. — Blandt såkaldte oldtidsgrave i denne egn kan mærkes en »Fossverjadyss«.

sjældnere end før. — De to Næshrepper skilles fra hinanden ved det berygtede fjæld **Enne** (Enni o: panden), efter hvilket de betegnes som Næshreppen »uden for» og »inden for» Enne. Dette stejle fjæld skyder sig frem mod kysten, sydøst for Riv og Ingjaldshol, begrænsende den lille bygd, der danner den østligste del af den nu beskrevne Næshrepp. Vejen fører langs søen ned under dette og kan kun passeres ved ebбетid; vel ligger der bag ved fjældet en anden vej gennem den såkaldte Ennesdal, men da den aldrig er bleven ordenlig istandsat, bruges den kun sjælden. Den vestligste del af vejen under fjældet frembyder intet særlig mærkeligt, men efterhånden bliver fjældet lodrette; nederst rejser sig en stejl fjældskrænt, højere oppe luder klipper og store blokke frem, opfyldte med og afbrudte ved fantastisk udhulede grotter og huller, — intet under, at folketroen gør denne del af fjældet til bolig for alvefolket, om hvis færden meget fortælles. Man begynder her at få øjet op for faren ved vejen, der består i, at større og mindre sten af og til løsnes fra fjældet og styrte ned. Senere aftager afstanden mellem sø og fjæld, og nærmest fjældet — den eneste strækning, som her kan passeres, — ligger en banke eller kam af løse, nævestore, vandlidte sten, hvorigennem hestene må trampe, en aldeles utålelig vej; denne strækning, »forvaðinn», står aldrig under vand. Et parti af denne er den farligste del af vejen, da fjældet oven for her danner en eneste brat skråning, bestående af en temlig løs, gruset klippemasse (sortegul af farve)¹.

Straks hinsides Enne ligger handelspladsen **Olavsvig** (Ólavsvík) ved en smuk lille bugt, begrænset af fjældhøjder; handelshusene tillige med en del fiskerhytter optager et lille dalhjørne mellem Enne og højlandet, derefter rykker højlandet umiddelbart ud mod kysten, indtil Frodåmundingens flade omgivelser, ører og enge, ligge udbredte foran en. På grønne banker, med stejle skrænter ned mod åen, står på hver sin side af denne de fra Eb. bekendte gårde **Arnarkel** (Arnarhóll, ældre -hváll) og **Frodå** (Fróðá); neden for breder åen sig over det flade land, hvorved der dannes en øs af form som en langagtig lille sø, der mod øst strækker sig en del forbi Frodå, men som kun imod vest har et lille udløb i stranden. Dette er den i Eb. lejlighedsvis nævnte **Frodåos** (Fróðáróss), der

¹) Enne er nævnt nogle gange i Eb.; om læsemåden i det andet vers Eb. s. 28 »fy Enni» er rigtig, må dog synes tvivlsomt, da det ikke er let at se, hvilken kamp »ud for Enne» der her kan være tale om.

i Ldn. (s. 88) nævnes som landingssted for havskibe¹⁾. Med hensyn til gården Frodås beliggenhed må dog bemærkes, at nordøst for den nu således benævnte gård, øst for øsen, hvor en mindre gård Forná Fróðá nu ligger og hvor ældre tomter af gården endnu påvises, skal i følge den almindelige mening oldtidens Frodå have ligget²⁾. Først nævnes i Eb. Torbjörn den digre som boende på Frodå; efter at han er falden i en strid, hvori han har indviklet sig med Torarin den sorte på Mávahlid, höjlægges han; om denne hans høj vides dog intet nu. Efter Torbjörns død giftes hans enke, Snorre godes søster Turid, med Torodd skatkøbende, som fæster bo her, og nu begynder de nærgående besøg af Björn Asbrandssön fra Kamb. — Fra Frodå tager så vel Frodåhedevejen som Kambs-hedevejen deres udgangspunkt. Oven for gården ses en højde fra fjældene strække sig frem i vestlig retning, langs hvilken Kambs-hedevejen ligger op; den kaldes nu Fróðármúli, men er måske Eb.'s Digromule (Digrimúli), inden for hvilken den fornærmede ægtemand en gang havde lagt sig på lur efter Björn, da denne begav sig tilbage fra Frodå³⁾. Senere fortælles i sagaen, at Björn en gang på hjemvejen fra Frodå overfaldes af en snestorm, så at han flere dage må opholde sig i en klippehule. Til dette eller lignende sagn knytter sig formodenlig stedsnavnene Björnshellir og Björnshlaup, der skal findes inden for mulen, og Björnsmýri, oppe på heden. — Efter kristendommens indførelse lod Torodd bygge en kirke på Frodå; også nu er gården kirkested. — Mest bekendt er dog Frodå bleven ved Eb.'s fortælling om de vidunderlige og gengangere, ledsagede af stor dødelighed, der, efter at være bebudede ved en »urdmåne«, som viste sig på skålens indre væg, længe plagede gården, indtil Snorre gode fordrev dem ved en lovformelig stævning. — Frodå med tilhørende besiddelser er en anselig ejendom, der helt optager lavlandet omkring Frodå, med et fælles navn kaldet Frodåhverve (Fróðárhverfi). Mod øst begrænses

¹⁾ Oven nævnte os eller bredning kaldes nu sædvanlig Buga- eller Fróðárvaðall, og selve udlobet i havet Bugaós.

²⁾ I A. M. berettes, at efter alle gamle folks fortælling skal hovedgården Frodå have stået her tilforn; også ses her spor til kirke, men så længe de dalevende folk kunde huske tilbage, havde den dog stået, hvor den nu står (på Frodå).

³⁾ Eb. s. 51. — A. Thorlacius (Safn. t. s. Í. II, 297) nævner Moldarmúli oven for Frodå som den højde, der med størst sandsynlighed kan antages at svare til Eb.'s Digrimúli.

denne lille bygd af et fjæld, Vallnafjall, der her skyder sig frem fra højlandet; neden for fjældet ligger fladere strækninger ud imod søen: først et par småholt, så lavland. Neden for holtene, nordøst for osen, ved søen, og på den anden side begrænset af en lille å, ligger gården Haugabrekka; dette sted svarer uden tvivl til Eb.'s Haugabrekkur, hvor der i følge sagaen holdtes en talrig sammenkomst, der også besøgte af folk fra halvøens sydkyst¹⁾. — Når man er kommen forbi Vallnafjaldsmulen, viser sig den øvrige del af det flade næs neden for denne, her ligger flådepladsen Brimilsvellir; og man ser nu ud over en anden lille bugt — svarende til den fra Olavsvig til Brimilsvellir — med tilhørende kyst, mod øst begrænset af den sig der fremskydende Bulandshövde (Búlandshöfði). Dette fjæld, ikke synderlig mindre berygtet end Enne, og som sammen med sidstnævnte næsten fuldstændig afslukker den indre Næshrepp fra omverdenen, ses som en tung, stejl fjælddryg at strække sig umiddelbart ud til søen og med sin nederste del at falde brat af mod denne; ned mod denne lodrette væg skræner den øvre del af fjældmulen i forskellige afsatser under konkave vinkler. Over Bulandshövde ligger den eneste vej, som fra denne bygd fører mod øst; om vinteren, når frost eller sne gør den ufremkommelig, har den vejfarende intet andet valg end gående ved ebbetid at se at nå frem neden under hövden, for så vidt han ikke vil foretrække at gå en omvej ved at tage syd på tværs over halvøens højland og så tilbage igen over dette ad en af de østligere fjældveje (en indsænkning bag om hövden (Höfðaskarð) fortjæner nemlig næppe navn af vej). Når man fra fjældlien vest under Bulandshövde når op i selve hövden eller mulen, ligger vejen temlig vandret i fjældskrånningen, noget oven for hvor denne støder sammen med hövdens nederste lodrette væg og omtrent midtvejs i fjældet. Fra vejen ses den nedre del af klippevæggen på grund af sin stejlehed ikke, derimod ses søen neden for hövden, hvad der vel kan gøre et noget uhyggeligt indtryk; ellers synes vejen i al fald om somren ikke så særdeles farlig, da stien er tydelig udtrådt og nogenlunde bred. Men ganske vist må man helst ønske sig fri for modrejsende på hövden. Det midterste parti af denne er det stejleste; her er fra oven ned efter en langagtig fordybning i skrån-

¹⁾ Med hensyn til sagaens udtryk undir Haugabrekkum inn frá Fróðarasi (Eb. s. 71) kan mærkes, at inn naturligvis altid i disse egne af Snefjaldsnæs må betyde mod øst.

ingen, opstået ved et fordums fjældskred, stedet kaldes **Trælleskríde** (Þrælaskriða). Under Bulandshövdes vesterkråning, endnu før fjældet ret begynder at udforme sig som fremløbende forbjerg, ligger gården **Mávahlid** (Máfahlid o: Mágeli) ved østereanden af en lignende os eller våg som den ved Frodá omtalte, sædvanlig kaldet **Mávahlid-vadal** (Máfahlíðarvaðall). I Eb. omtales Mávahlid ofte; her boede nemlig den fredsommelige, men mandige Torarin svarte, der med sin vilje indvikles i strid med Torbjörn på Frodá på grund af dennes uretfærdige beskyldninger. Anledningen til den første uenighed giver den som heks ansete Katla, der med sin søn bor på **Holt** vest for (út frá) Mávahlid. Gården Holt ligger ved vesterenden af den omtalte vadal. Senere beskylder Torbjörn Torarin for hestetyveri, hvad der foranlediger en kamp i tunet på Mávahlid; efter at denne er afbrudt, rider Torbjörns parti »op langs vågene« (upp með vågum) og forbandt deres sår under en hestaksindhegning ved navn **Kamgård** (Kamgarör); her indhentes de af Torarin, der ved at se, at hans kone under sit forsøg på at skille de kæmpende har mistet hånden, har besluttet at forfølge fjenden. Ved at se fjenderne blev en af Torarins ledsagere, Skotten Nagle, greben af panisk skræk, så at han løb forbi dem og op til fjælds. Da Torarins parti efter kampen red hjem, så de Nagle løbe oppe i lien; da de kom til tunet i Mávahlid, var han allerede kommen der forbi og tog retningen imod Bulandshövde. Til to af Torarins trælle, der var beskæftigede med at drive får ned fra hövden, fortalte han, at Torarin og hans mænd visselig var dræbte, og da de derpå så folk sætte efter dem — Mávahlidsfolkene vilde nemlig hjælpe den forstyrrede Nagle —, løb alle tre i den yderste forfærdelse længere frem i hövden; Nagle fik man i det yderste øjeblik fat på, men trællene styrtede sig ned fra kanten af hövden på det sted, der derefter kaldes **Trælleskríde**, og fandt selvfølgelig deden (Eb. s. 23—24)¹). — Af sammenhængen ses det tydelig, at stedet, hvor kampen fornyedes, må have været lidt vest for Mávahlid, på vejen til Frodá; stedsnavnet Kamgård kendes imidlertid nu ikke. Når der om Torbjörns mænd siges, at de red »op med vågene«, er dette udtryk ikke let at forstå, da naturforholdene her ikke give anledning til nogen sådan benævnelse, og i denne henseende vilde en læsemåde fra håndskriftet Bc. »op med vågen« være at foretrække; i Ldn. (s. 89) ved omtalen af samme begivenheder fore-

¹) Ud for, i seen, findes også et **Trælleskær** (Þrælaboði).

kommer imidlertid også udtrykket »upp med Vogum«, men som betegnelse for høstaksindhegningens befiggenhed. »Vågen« kunde være en ret naturlig betegnelse for Måvahlid-vadal; at ride »op med« denne lille fra vest til øst gående os eller våg, der har sit udløb mod vest, men er bredest mod øst, måtte vel så betyde at ride langs østsiden af denne i retningen bort fra søen.

Efter at være kommen over Bulandshövde befinder man sig i den såkaldte Eyrarsvejt (Eyrarsveit o: Øresvejt), en hrepp, der ligesom de foregående indtager en del af Snefjældsnæssets nordkyst, men her indskæres kysten af maleriske fjorde, adskilte fra hvorandre ved større og mindre næs, hvorfra karakteristiske fjælde hæve sig op, hvad der gør denne lille bygd, i al fald i stille og klart vejr, til en af de smukkeste egne i hele landet. Nærmest Bulandshövde viser sig en svagt rundet bugt Lårvig (Lárvík), mod øst begrænset af fjælde, der ved deres regelmæssige og ædelt formede bygning gøre en overordenlig virkning i landskabet. Længst ud i havet skyder sig fjældet Stöð, der synes næsten helt omgivet af søen; det har form af en langagtig, smukt formet kiste med låg, der bæres af en stejlt skrånende fod, neden for hvilken endnu en smal grøn flade, som bærer flere flere gårde, strækker sig ud til kysten¹⁾. Bag ved Stöð, lidt sydøstligere og adskilt fra dette ved en lille vig, står, ligeledes aldeles isoleret, et andet fjæld, Kirkefell (Kirkjufell)²⁾; dette er en regelmæssig, terrasseformig pyramide af knudret sten, ligeledes hvilende på en bredere fod. Trappedannelsen er i det hele udpræget i fjældene her; således navnlig i Mýrarhyrna, der bag ved Kirkefell skyder sig ud fra halvøens fjælde, og som bidrager til at begrænse dette lille parti og give det sin ejendommelige karakter. Stöð er øjensynlig den i Eb. (s. 14) nævnte Brimlárhövde (Brimlárhöfði); gården Krossmæs (Krossnes) under Brimlárhövde, som nævnes i sagaen, ligger på underlandet nordøst for fjældet. Om fjældets gamle navn minder endnu (foruden selve bugten Lårvík) en lille lav vig Lárvaðall, sydvest for fjældet, med dens udløb Lárós; op fra vigen strækker sig en lille dal Lárdalur, ud for hvis munding gården Lá står ved kysten. Navnet Brimlárhöfði må udledes af ordet lá, der bruges om de lange bølger nærmest bredden, og brim, brænding, og benævnelsen »den urolige søs hövde« skal

¹⁾ Fjældets form har foranlediget de danske sefolk til at give det det uskønne men i øvrigt betegnende navn Ligkisten.

²⁾ af de danske benævnt Sukkertoppen.

med stor ret kunne anvendes om Stöd. — Inden for Stöd og Kirkefell ligger vejen videre mod øst, og man kommer da, straks efter at være passeret forbi dette sidste, til den inderste del af den smukt afrundede, omtrent overalt lige brede Grundarfjord (Grundarfjörðr, dansk fordrejet: Grönnefjord); til alle tre sider omgives det hyggelige lille landskab af høje fjælde, mod vest Stöd og Kirkefell, mod øst svære trapdannede fjælde, kronede med store klippeknunder, mod syd halvøens sammenhængende til dels sneklædte fjælde, neden under hvilke det smalle, men frodige lille kystland strækker sig. Her ved fjordens sydøstlige hjørne ligger bygningerne af den forrige handelsplads Grundarfjord, der benyttedes som sådan til hen imod midten af dette århundrede, men siden den tid har handelen for stedets beboer kun været et bierhverv eller været helt opgivet. Fjorden har navn efter gården Grund, der lå øst for handelsstedet, men som har ligget øde siden slutningen af forrige århundrede, da ejendommen erhvervedes til brug for handelsstedet; den er bekendt som en god og sikker ankerplads¹⁾. Nordøst for handelshusene falder en lille å Grundará (Grundará) i fjorden; under den nederste del af sit løb, hvor den er adskilt fra stranden ved en høj rullestenskam, breder den sig endél; derved dannes et godt vinterleje for selv større skibe, som med flod kan føres herop. I Eb. omtales på to steder (s. 21, 36) en **Saltores** (Salteyraróss), hvor handelsskibe lander; den synes at måtte søges i den vestlige del af Eyrarsvejten, men om dens beliggenhed opstilles forskellige formodninger. Nogle antager den for

¹⁾ Grundarfjord antages i almindelighed (se således A. Thorlacius: *Safn. t. s. Í. II, 289*) for at være Ldn.'s Kirkefjord (Kirkju fjörðr), som dér (Ldn. s. 91—92) nævnes som grænseskel mellem to landnam i Øresvejten, medens derimod Grundarfjord ikke forekommer i Ldn. At dette ikke er tilfælde, men at Kirkefjord må betegne en fra Grundarfjord forskellig indskæring af havet, lader sig imidlertid slutte af den tidligere nævnte islandske fjordfortegnelse. Så vel papirhåndskrifterne (hvorefter den er trykt i Rimbegla) som et rimeligvis i det sekstende århundrede skrevet pergamenthåndskrift (nr. 5, 8vo i det kgl. bibl. i Stockholm), indeholdende brudstykker af Rimbegla, hvoriblandt denne fortegnelse, har nemlig navnet Grundarfjörðr umiddelbart efter Kirkju fjörðr. Den af Hauk Erlendsson nedskrevne fjordfortegnelse (AM. 415, 4to) er her delvis defekt, men ved sammenligning med de øvrige afskrifter af fjordfortegnelsen ses det, at også denne efter al sandsynlighed har haft samme navne i samme rækkefølge. Snarest har navnet Kirkju fjörðr været knyttet til den vig, der i sydvestlig retning skærer sig ind mellem Kirkefell og Stöd, den nu såkaldte Halsvadal (Hálsvaldall), hvad der også stemmer med Arne Magnussøns antagelse (i følge en i AM. 415, 4to indlagt notits af ham).

at være udløbet af Grundará; måske man dog med fuldt så stor rimelighed kunde antage den for at være udløbet af Halsvadal, vigen mellem Kirkefell og Stöð. Ved dette udløb, hvor vigen stærkt indsnævres, er forholdene meget gunstige for skibes landing og losning, navnlig ved osens vestlige, stejle bred, der bærer navnet Kviabrygge (Kviabryggja); osens østlige begrænsning Budatange (Búðatangi) minder ved sit navn om tidligere tiders handelsrørelse. Sydøst for Kirkefell er vel også en lille, efter fjældet benævnt, vadal, men mindre og nbetydeligere; her findes dog også om handelsforhold mindende stedsnavne, nemlig to åer af navnet Budaá (Búðaa)¹⁾.

Grundarfjord begrænses mod øst af et forholdsvis stort næs, der oven for handelsstedet indsnævres sig noget, men derpå igen udvider sig mod nord. Dets ydre, større del er for en stor del optaget af to så godt som sammenhængende fjælde, det langagtige, regelmæssig lagdelte, op efter aftagende Klakk (Klakkr)²⁾ og nord for dette Eyrarfjall. Sydvest for Klakk står præstegården Setberg, og blandt gårdene højere oppe er Tordisarstað (Þórdísarstaðir, Gísl.) sydvest for Eyrarfjall. På denne gård boede Snorre godes moder Tordis, efter at hun havde skilt sig fra sin anden mand Börk den digre, og i tunet her viser man nu til dags hendes gravhøj³⁾. — Nord for Eyrarfjall breder underlandet sig noget, med grønne flader og yderst ude ører, især mod nordøst, hvor en bred tange skyder sig frem. Her ligger tæt ved fjældets nordøstlige hjørne gården Hallbjarnarøre (Hallbjarnareyri). Da Tordisarstað i Gísl. (s. 73, sml. 159) siges at ligge på Øre (á Eyri), skulde man antage, at denne benævnelse oprindeligt havde omfattet hele næsset; navnet Øre er imidlertid ellers indskrænket til den nævnte gård Hallbjarnarøre, der i ældre tid benævntes Eyrr eller, til adskillelse fra en anden gård af samme navn, Öndurðeyrr (o: det forreste Øre). Dog synes benævnelsen »Øre land« i Ldn. (s. 92), hvor læsemåden under teksten måske er at foretrække, at være

¹⁾ Angående Salteyrarós se A. Thorlacius: Safn. t. s. Í. II, 291.

²⁾ På fjældet Klakks øverste top er en rundagtig lille sø, på hvis vandspejl i følge folketroen hver jonsmessenat i midnatsøjeblikket alle slags »naterstene« og »onskestene« skal danse (se sognebeskr.). Samme kilde beretter, at midvinters vindstillerne (spakviðrin) bærer navnet »Halkions kyrrur« da fuglen af det navn da antages at rugge ude på havet.

³⁾ Denne hendes høj omtales i den antikv. indb. fra 1817; tidligere skal på den have stået et fårehus, men i følge sagnet var altid de får, som holdtes dér, fundet kvalte.

taget i meget omfattende betydning. Gården omtales hyppig i Eb., da «*Ørbyggernes*», efter hvem hele sagaen har fået navn, boede her; de nedstammede fra landnamsmanden Vestars søn Asgejr, dennes søn var Torlak. Det er især Torlak på Øres fire sønner, der optræde i Eb., og af dem var igen Stentor den mest fremragende. Senere hen, i Sturlungetiden, tilhørte gården Tord Sturlassön. — Ved midten af det 17de årh. udlagdes denne gård tilligemed tre andre til hospital for spedalske, og bestod som sådant til 1848, da samtlige hospitaler nedlagdes¹⁾.

Ørbyggernes stamfader var Vestar, der i følge Eb. (s. 8) tog land «inden (var: uden) for Urthvalafjord (Urthvalafjörðr, var: Hvalafjörðr) og boede på Öndverð Öre». Varianten «uden» er dog her at foretrække for tekstens «inden», så at altså meningen bliver, at denne mand tog land uden for Urthvalafjord. Den isl. fjordfortegnelse viser nemlig klart, at Urthvalafjord må søges øst for Grundarfjord; men også uden denne vejledning kunde den rette sammenhæng med temlig bestemthed sluttes af de stedlige forhold²⁾. Mod øst begrænses Hallbjarnarørenæsset af en fjord, hvis ydre del er temlig bred, men længere inde deles ved et i nord fremskydende næs i to smallere arme. Den østligste af disse arme benævnes Hraunsfjord (Hraunsfjörðr, i ældre tider også Hraunfjörðr); den anden, der som en lang og smal, ved sin munding stærkt indsnævret fjord fortsætter sig mod syd, bærer efter en på sidstnævnte næs stående gård Kolgrafir navnet Kolgravafjord (Kolgrafa fjörðr), hvilket navn nu i almindelighed er udstrakt til hele fjorden. Dennes ydre del kaldes dog også stundum med et eget navn Hvalafjord. Denne del er det da, der har båret navnet Urthvalafjord; at navnet har været indskrænket til fjordens ydre del, fremgår ligeledes af fjordfortegnelsen, der efter «Urthvalafjord» har «Kolgravafjord» og «Hraunfjord»³⁾.

¹⁾ Gårdens ældre plads påvises nu sydøstligere ved fjorden. På Hallbjarnarere var i sin tid en kirke, i den tilhørende kirkegård er opgravet tre runeligestene, der, foruden i den antikv. indb., beskrives i Antk. Ann. IV, s. 347—50. Den antikv. indb. omtaler endvidere i tunet på Hallbjarnarere en «Gullhöll», hvortil flere af de sædvanlige sagn knyttede sig; i en odde øst for gården vistes store indhegningsrester, der udgaves for et langskibsnæst.

²⁾ Således har A. Thorlacius (Safn t. s. Í. II, s. 287—88, 93) rigtig angivet Urthvalafjords beliggenhed; sml. også Grl. h. M. I, 582.

³⁾ Om Vestar og hans fader Torolv fortæller l.dn. (s. 92), at de er højlagte på Skallanes; dette er formodentlig Skarfatangi nordligst på Hallbjarnarørenæsset, da ødejorden Skallabúðir ligger her i nærheden.

Lige over for Hallbjarnarøre hæver sig hinsides fjorden igen et fritstående fjæld (Bjarnarhafnarfjall). Drager man syd på langs østsiden af Hallbjarnarørenæsset, åbner sig en særdeles smuk udsigt over den ved det høje Kolgravanæs tvedelte fjord; og navnlig frembyder en smuk sommerdag Kolgravafjordens indre del, en lang og smal fjordarm, til alle sider begrænset af stejle, grønne eller rødlig-blå fjælde med smalt underland, et dejligt syn. Tværs over Hallbjarnarørenæsset går syd for den på dette stående fjældgruppe en indsænkning, der skiller disse fjælde fra Snefjældsnæshalvøens og som en smuk lille dal strækker sig mellem Grundarfjorden og Kolgravafjorden. I dalen står, nær ved denne sidste, den i Eb. nævnte gård **Ejd** (Eið, nu: Eiði). Gennem dalen og så videre mod syd langs Kolgravafjordens inderste del ligger vejen mod øst. Op fra fjordbunden strækker sig en lille dalrunding Eyrarbotn (således kaldet efter Hallbjarnarøre, hvortil den hører), tilsyneladende ganske indelukket af svære klippefjælde mod øst, syd og vest; dog ligger herfra en vej (Ólduhryggjarskarð) syd over fjældene til Stadersvejten, ligesom i det hele forskellige sådanne veje ligge over fjældene fra Øresvejten syd på. Mod øst hæver sig op fra Eyrarbotn bratte, ludende hamre, og umiddelbart op hertil støder en svær hals — eller et lavere, nordligere fjæld — **Tröllaháls** (Eb.), over hvilken vejen går ind efter mod øst. Ikke uden besvær passerer denne temlig brede hals, udsigten til Hraunsfjorden åbner sig, og man befinder sig nu allerede i den følgende bygd Helgafellssveit (Helgafellssveit).

Landskabet omkring Hraunsfjord er mærkere og ensformigere end Eyrarsvejten; imod øst udbreder fladere strækninger sig, og et sort hraun viser sig, der skyder en arm ned mod den smalle Hraunsfjord, hvis indre del herved næsten aflukkes, og derfra ligger videre mod nordvest langs fjordbredden. Denne lille fjord skærer sig nemlig først i sydøstlig, derpå i sydlig retning ind i landet. Navnet må — forudsat at læsemåden Seljafjörðr Eb. s. 112 er rigtig — stundum have været indskrænket til dens indre del, ti den i Eb. nævnte **Seljafjord** kan næppe være nogen anden end Hraunsfjordens ydre del; mærkes kan i denne henseende navnet Seljafell, et lille fjæld sydvest for Bjarnarhafnarfjall, neden for hvilket en odde, Seljaoddi, strækker sig frem og danner fjordmundingens nordlige begrænsning; sundet mellem Seljaodde og Kolgravanæsset (fjordens indløb) benævnes i sognebeskrivelsen for Eyrarsvejt Seljasund. **Seljahöfde** (Seljahöfði, Eb. s. 84), hvor Stentor fra Øre landede, da han en gang hjemme fra lod sig

sætte øster over fjorden, hører vel også til samme gruppe stedsnavne, med mindre en sådan benævnelse skulde forekomme nordligere ved Kolgravafjord lige over for Hallbjarnarøre. — Ved Hraunsfjordens inderste vig ligger gården Fjarðarhorn; denne er dog i følge A. M. af nyere oprindelse; om det i Ldn. (s. 92—93) nævnte Fjarðarhorn udtaler vistnok A. Thorlacius med rette, at det ikke er navnet på nogen gård, men at dermed betegnes Kolgravafjordens sydøstligste (inderste) punkt. Noget østligere end gården Fjarðarhorn syd for det oven nævnte hraun ligger gården Hraunsfjord; tæt ved denne er en lille sø Hornsvatn (eller Selvallavatn), der svarer til Eb.'s (og Ldn.'s) *Svínavatn*.

Det allerede flere gange omtalte hraun, hvis ene arm når mod vest til Hraunsfjord, strækker sig mod nord, øst for Bjarnarhavnarfjældet ligeledes helt ud i søen ved den såkaldte Hraunvík (kortets Hraunfjörðr). Det bærer helt igennem navnet Berserkjahraun, men er dog på de forskellige steder af temlig forskelligt udseende, i det dets øvre (sydlige) del er langt vildere, mere øde og tilsyneladende yngre. Ad en ujævn, besværlig vej mellem løst sammendyndede lavabrokker bevæger man sig mod nord over denne del af hraunet og derpå over flade grusstrækninger langs Bjarnarhavnarfjældet til gården Bjarnarhövn (Bjarnarhöfn), der står på græsklædte skrånninger under fjældets nordøstlige del. Herfra åbner udsigten sig til Bredefjordens mangfoldige øer og Dalasyssels fjælde, medens den vest fra kommende hidtil kun har haft Bardastrandens svagt blålige fjældkyst for øje. Blandt øerne bemærkes temlig langt ude en rundagtig, flad ø, det er Hösकुल्दø (Hösकुल्दøey). Bjarnarhövn er en fra sagaerne vel bekendt gård; her boede i følge forskellige sagaers samstemmende vidnesbyrd (Ldn., Eb., Laxd.) landnamsmanden Björn den østræne, en søn af Ketil flatnev. Især Laxd. (s. 6) beskriver hans ankomst til landet udførlig og nævner det høje fjæld på næsset øst for fjorden (ø: den ydre del af Kolgravafjord); kort fra landet lå der en ø. Nordvest for Bjarnarhavnarfjæld ikke langt fra land ligger øen Akrey (egl. to •Akreyjar•, hvoraf især den ene er ret betydelig), men måske der dog snarere ved denne ø menes den såkaldte Landey nord for Bjarnarhövn, der, som andre øer af dette navn, ved ebбетid er landfast. Mellem denne ø og den vestligere •Købstadstange• (Kaupstaðartangi) indesluttet en lille vig Kumba ravåg (—vogr), ved hvilken man viser lævningerne af Björns skibsskur, det såkaldte Bjarnarnaust, og hvor han antages at være landet. Det er vel denne vig, som Laxd. tænker på, når den lader ham finde sine højsædespiller opdvæne i

en sådan. Kumbaravåg danner en særdeles god havn, der i tidligere tid benyttedes af de danske handelsskibe¹⁾. Björn boede i følge Eb. og Ldn. i Bjarnarhövn i (eller på) **Borgarholt** og højlagdes ved **Borgarlæk** (-r). Borgarholt har vel altså været gårdens oprindelige navn, Bjarnarhövn derimod navnet på landingsstedet (o: Kumbaravåg). Omtrent parallelt med fjældet, øst for dette og gården, strækker sig holtedrag, i hvilke et af de højeste og nordligste bærer navnet Kjötborg; hele denne strækning, mener man, kan i ældre tid have heddet Borgarholt, og lævninger af den oprindelige gård vil stedets beboere finde i nogle tomter temlig langt sydøst for Kjötborg, hvor holtet kun er lidet fremtrædende, ved den vestlige bred af en lille bæk, der løber langs Berserkjhraun, og som da anses for at være sagaernes Borgarlæk; i øvrigt løber nærmere Bjarnarhövn en anden lille bæk Rollulæk(-r); af Björns høj ses intet spor²⁾. Fra Björns søn Kjallak nedstammede en mægtig og udbredt slægt, de såkaldte «Kjalleklinger»; særlig fremragende blandt disse var Kjallaks søn Torgrim gode, der erholdt sit tilnavn, efter at han, som det i begyndelsen af Eb. fortælles, havde tilkæmpet sig andel i Torsnæsingegodordet. En af Torgrims sønner var Vermund i Bjarnarhövn, om hvem Eb. fortæller, at han af Håkon jarl i Norge efter eget ønske erholdt til foræring to bersærker, der dog snart blev ham så besværlige, at han var hjertens glad ved at kunne bevæge sin krigeriske broder Styr (Viga-Styr), der boede hinsides hraunet, til at modtage dem. Selv denne nedtes til at anvende list for at faa bugt med dem, i det han nemlig efter at have udmattet dem ved at lade dem udføre forskellige herkulesarbejder dræbte dem på en svigefuld måde. Han pålagde dem nemlig — som betingelse for at give den ene af dem sin datter — at rydde en vej over hraunet ud til Bjarnarhövn og lægge et gærde (hagagarör o: skel mellem græsgangene) over hraunet mellem hans og Vermunds jorder, samt indrette en færefold (byrgi) inden for hraunet. Da bersærkerne udmattede af det voldsomme arbejde var blevne dræbte i badet, førte Styr deres lig ud i hraunet og dyssede dem umiddelbart ved vejen i en dal dér i hraunet, som var så dyb

1) «Kummerråg», som stedet kaldtes, nævnes i Kr. IV.s oktroj som en af de havne, der nødvendig behøvede årlig besejling.

2) A. Thorlacius antager Kjötborg = Borgarholt; gården, mener han, står endnu på sin oprindelige plads; Rollulæk anses = Borgarlæk; den anden østligere, bæk skal i følge mundtlig meddelelse af A. Th. hedde Hraunlæk ytri.

at man fra bunden af den intet kunde se uden himlen over sig (Eb. s. 47—48).

Denne samme vej, som i følge sagaen skal være bleven ryddet på oven nævnte måde, passerer man endnu den dag i dag, når man fra Bjarnarhövn begiver sig øst efter ind i Helgafellssvejten over nordenden af det efter de to bersærker benævnte Berserkjhraun. Hraunet er her noget mindre vildt end længere syd på, og vejen er til dels lagt i dettes nordlige affald ud imod kysten. Hist og her, hvor skråningen har været for stejl, er stene stablede op i kløfterne, andre steder har huller, hvorover vejen går, måttet opfyldes, og langs vejen til bægge sider ligger på mange steder stabler af mosgroede til side kastede sten. På denne måde er der frembragt en vej, just ikke så meget forskellig fra en af de almindelige hraunstier, kun jævner og måske lidt bredere end sædvanlig. Omtrent midt i hraunet kommer man til et af opstablede hraunstén (med kun én stens bredde) bygget gærde; det er landemærke mellem gårdene Bjarnarhövn og Berserkjhraun (Styrs gård) og synes aldrig at kunne have haft nogen anden anvendelse. Det strækker sig fra hraunets nordligste bred ved kysten til en hraunblok lidt på den anden side vejen. Noget østligere træffer man bersærkernes dys. Hraunvejen strækker sig her over en lavning, hvor vejen til dels har måttet opfyldes støttet til naturlige hraunblokke. Til bægge sider har man en af de ejendommelige kedelformige indsænkninger eller fordybninger i hraunet. Kedelen til højre (mod syd), der ligger lidt borte fra vejen, er størst, dybest og svarer så fuldstændig til sagaens beskrivelse af stedet, hvor bersærkerne dyssedes, at man på forhånd vilde ledes til at søge deres grav her. Imidlertid påvises dyssen på venstre hånd ved vejen, hvor en langagtig stendysse strækker sig noget ned ad skråningen af den herværende mindre kedel, på hvilken sagaens ord ikke så fuldstændig finde anvendelse; det påstås, at man ved i begyndelsen af dette århundrede at opbyrde denne dys har fundet benene af to mænd, ikke særlig store, men svære ¹⁾. Endnu noget østligere, i udkanten af hraunet,

¹⁾ At traditionen længe har henlagt bersærkernes dys til sidst nævnte sted, ses af Hendersons beskrivelse af Berserkjhraunet (Iceland, II, 62, rejsen foretaget 1814—15): „Omtrent midtvejs (i hraunet) steg vi ned i en dyb dal, hvor vi fandt Berserkjadis'en . . . Den er beliggende på nordsiden af vejen, og er omtrent 20' lang, 6' bred og 4' høj. Den består af større sten for neden, men den øvre del består af små stene, henlagte her fra tid til anden af de vejfarende.“

men en del til højre for vejen ses bersærkernes »byrgø», nu kaldet Krossrétt; det er en ligeledes af hraunsten med en stens bredde opbygget almindelig fold (rétt uden dilke); dens uregelmæssige form, i det den støtter sig til naturlige hraunblokke, har forskaffet den dens navn; den benyttes af vedkommende bonde vår og høst og afgiver desuden græs tjenligt til slåning.

Lige over for dette byrge, hinsides hraunet, ligger gården Berserkjakraun, sagaernes Hraun, hvor Styr boede; han lod her bygge en kirke (Eb. s. 92, sml. Heið. s. 292, 97), og endnu viser man i tunet stedet for kirken, skönt denne i umindelige tider har været nedlagt.

Efter at have passeret Berserkjakraun ser man den største del af Helgafellssvejten udbredt foran sig; egnen er et forholdsvis bredt underland under fjældene, fra dettes østlige del skyder sig den uregelmæssige, ikke meget høje halvø Torsnæs (Þórsnes) ud imod nord. Blandt de til Snefjældsnæshalvøens højland hørende fjælde dvæler øjet fornemmelig ved den lysfarvede, gulligrøde fjældknude Drápuhlidarfjæld (Drápuhlíðarfjall)¹⁾, der løber længst frem mod lavlandet; vest for dette hæver sig højere, mørkere, sneplettede fjælde, deriblandt Kerlingarfjall. Under dette fjæld står et Grettetak, en klippeblok, temlig bekendt, fordi alfarvejen fører der forbi, hvad enten man vil vester på, eller syd over fjældkræden ad den såkaldte Kerlingarskards vej, der åbner sig vest for sidst nævnte fjæld²⁾. Nordvest for Drápuhlidarfjæld ligger gården Drápuhlid (Drápuhlíð), hvor den i Eb. oftere nævnte Vigfus Ottarssón boede. Øst for denne gård i den nordlige del af fjældet er en lille dalsænkning Vatnsdal(-r), der mod nord begrænses af en højde Skálafell. Denne lavning er det åbenbart, der i Eb. kaldes Vatnsháls³⁾; i sagaen nævnes en gård Torbejnesstad (Þorbeinistaðir) på Vatnsháls, og stedet for denne skal i følge A. Thorlacius endnu kunne påvises ved en lille sø her. Igennem Vatnsdal går en af alfarvejene øster på; denne er det øjensynlig, at Stentor på Öre

¹⁾ I følge sognebeskrivelsen skal der her findes surtarbrand.

²⁾ Sognepræsten på Bredebolstad (Snl.) anfører i sin antikv. indb. (1817) blandt oldtidslævninger, han med egne øjne har set, »Styrs og Bolla dygjar» (!) på Kerlingarskard mellem Helgafellssvejt og Stadarsvejt.

³⁾ Måske dog snarere et enkelt strøg her; i en landemærkefortegnelse vedkommende Helgafell og nogle omliggende jorder (fra c. 1250) tales nemlig om græsningaret i Drápuhlidland »i Vatnsdal til den vej, der ligger op i halsen». Dipl. isl. I, 577.

valgte (Eb. s. 80), da han med mange folk begav sig til den sydøstligste gård i svejten (Kársstad), til sine fjender Torbrands-sønnerne, i anledning af trællen Egils mordforsøg og derpå følgende henrettelse på Lejkskálavold. I sagaen står, at hans vej faldt over **Vatnshalshöfde** (Vatnshálshöfði); måske menes hermed Skálafell, hvis ikke snarere variantens læsemåde *•Vatnsháls•* er at foretrække. Om Vigfus i Drápuhlid fortælles det (Eb. s. 41—42), at han til straf for et snigmordsforsøg dræbtes af Snorre gode, da han med sine trælle var ved kulbrænding under **Seljabrekkur**. Herved må forstås nogle kratgroede skråninger i nordsiden af Drápuhlidarfjældet neden for Vatnsdal¹⁾.

Berserkjährauns nordøstlige begrænsning udgøres af den førnævnte Hraunvig; ikke meget øst for denne møder den lille **Stavá** (Stafá), østgrænsen for Björns landnam, der strakte sig fra Hraunsfjord hertil. Lidt østligere ligger nede ved søen gården **Kongsbakke** (Kóngsbakki), og omtrent her ud for skyder sig en temlig betydelig vig eller lille fjord **Hovstadavåg** (Hofstaðavogr, ældre —vággr) frem imod øst og danner således på denne side adskillelsen mellem Torsnæsset og den øvrige del af Helgafellssvejten. På den modsatte side dannes adskillelsen af en lang, smal vig **Sauravåg** (—vogr), der skyder sig ind fra vest til øst lige over for Hovstadavåg; og så meget nærme de to vige sig hinanden, at der kun er imellem dem en knap 1000 al. bred tange²⁾ eller ejd. Dette ejd er så lavt, smalt og moradsigt, at de to vige om vinteren stundum næsten forenes. — På bægge sider af Stavá, men især øst for denne, strækker sig nærmest kysten jævne meler, der fortsætte sig langs sydsiden af Hovstadavåg, til helt hen imod fjordbunden, forbi den en god halv mils vej øst for Kongsbakke liggende gård **Stadarbakke** (Staðarbakki); disse grusflader bære til sammen navnet **Skejd** (Skeið). — Noget øst for Stadarbakke optager Hovstadavåg ved sit sydøstligste hjørne den syd fra kommende **Bakká** (Bakká), der udspringer i omegnen af Kerlingarfjæld, og som i forvejen har optaget den fra egnen om Drápuhlidarfjældet kommende **Grisholsá** (Gríshólsá); oprindelig skal denne sidste have haft sit eget udløb i Hovstadavåg gennem det såkaldte **Saurasike** (—siki), nu en lille bæk, der gennemløber

¹⁾ Navnet synes i følge A. Thorlacius endnu bevaret, sml. *•selia brun•*, Dipl. isl. I, 577.

²⁾ Afstanden mellem vigene er i følge A. Thorlacius endog kun 100 fv. ved flodtid.

den moradsige tange mellem Sauravåg og Hovstadavåg¹⁾. Disse to æer må, som det også ses af Helgafells landemærkefortegnelse fra c. 1250 (Dipl. isl. I, 576—78), være de i Eb. nævnte **Laksær** (**Laxár**), der nævnes i sagaen i anledning af en strid, som opstod ved en talrig fåresamling, der holdtes i «tungen» mellem disse æer. Efter hvad der vides om æernes tidligere løb, må fåresamlingen være holdt nede ved Hovstadavågens bund, hvad der passer ret vel til sagaens ord, at stedet var oven for (upp frá) Helgafell²⁾. Den nuværende ved æernes sammenløb dannede tunge, der for største delen består af vandskyttet grus (ører), er noget højere oppe, dog ikke langt fra vågen.

Over ejdet eller den smalle tange, der skiller Hovstadavåg og Sauravåg, kommer man ud på det ved sin oldtidshistorie så mærkelige Torsnæs. Det er en lille halvø, omtrent lige så lang som den er bred, af uregelmæssig form, indskåren af mange vige og med forskellige mindre næs, opfyldt af stenige banker. — Da den berømte Torolv Mostrarskegg, tilskyndet af Tor, hvis hov på øen Mostr han havde forestået, sejlede til Island, ledsaget af alle sine nærmeste og medtagende hovets tømmer, landede han i Hovstadavåg, som af ham fik navnet **Hovsvåg** (**Hofsvágr**). Højsædespillerne, af hvilke den ene bar Tors billed, havde han i forvejen kastet over bord; disse fandtes forrest (o: vestligst) på et nord for vågen værende næs, som derefter fik navnet Torsnæs. et navn, der senere siges at omfatte strækningen fra Hovsvåg til **Vigraffjord** (**Vigraffjörör**), hvilken sidste, som senere nærmere skal omtales, svarer til den nuværende Sauravåg. Ved Hovsvåg byggede han en stor gård, som han kaldte **Hovsstad** (**Hofstaðir**), og her rejste han det berømte hov, hvis indretning udførlig beskrives i Eb. På tungen (o: spidsen, den yderste del) af næsset, hvor Tor var drevet i land, lod Torolv også indrette et herredsting og gjorde stedet så helligt, at det ikke på nogen måde måtte besmittes; ja endog de naturlige udtømmelser turde ikke ske her, men tingmændene måtte begive sig ud i et skær

¹⁾ I følge sognebeskrivelsen, der fortæller dette, skyldtes forandringen præsten på Helgafell Gunnlaug Snorressön (1753—81), der ledede åen i sit nuværende leje.

²⁾ Et vink om den ene af disse æers tidligere løb giver også distriktslæge O. Hjaltalin i sin indberetning (1817) om oldtidsminder i Helgafells sogn, hvor han taler om en høj Fagerhol imellem Helgafell og gården Saurum tæt ved det gamle løb af Lakselven.

Dritskær (Dritsker, drit o: ekskrementer)¹⁾. Efter sin død blev Torolv højlagt på **Haugsnæs** vest for Hovstad (Eb. s. 10).

Gården Hovstad ligger på nordsiden af den efter denne benævnte våg, ikke langt fra fjordbunden. Lidt sydøst for gården ved vågens her noget stejle bred ses en uregelmæssig-halvcirkelformig indhegning (med en gærdehøjde af c. 1 al., gærdets bredde 1¹/₂ al., diam. fra nord til syd 12 fv., fra øst til vest 17 fv.), her siges almindelig det gamle hov at have stået, og man mener da, at søen senere har brudt en del af kredsen²⁾. Lidt vestligere ligger ud i vågen et stumpt næs Haugsnæs, men af Torolv høj ses intet spor³⁾. — Om Torolv Mostrarskøgs ærværdige tingsted er næppe noget synligt mindet bevaret. Den bedste vejledning til at finde dets omtrentlige beliggenhed giver navnet Dritsker. Dette skær kendes nemlig endnu under sit gamle navn. Det ligger ude i Hovstadavåg lige over for Haugsnæs. Det er et lille, temlig højt, for oven grønligt skær, der ved en klippe-»grande« (o: undersøisk tange) står i forbindelse med land, så at man ved ebбетid tørskoet kan passere derud. Lige inden for granden, på land, er en grønlig flade, der rigtignok temlig hurtig går over i myre (mose), hist og her begrænset af holt (oven på et af disse ses en utydelig 3—4 al. lang tomt); her kunde man måske snarest

¹⁾ Således fortælles, i til dels noget uklare udtryk, om Torolvs landnam og første indretninger på Torsnæs i Eb. s. 6—7. Ved at sammenholde håndskrifternes forskellige læsemåder med Ldn. (s. 97) synes det dog med temlig sikkerhed at fremgaa, at den del af Torsnæs, hvor Torsbilledet drev i land, var det nu såkaldte Jónsnæs, der danner den nordlige begrænsning for Hovstadavåg, og at tinget af Torolv indrettedes på netop denne del af Torsnæs.

²⁾ Kredsen, der kaldes „hofgarðr“, antages vel så som et gærde at have omgivet hovet (således A. Thorlacius). Den af kredsen indesluttede plads er for største delen meget opfyldt af tuer. I hr. købmand Boge Benediktssøns indberetning 1818 antages denne indhegning at have været hovtomten „snarere end den ældste domring, hvortil nu ingen spor ses“; om det er den samme indhegning, som præsten Gisle Olavsson i sin indberetning 1817 sigter til og mener har været en domring, kan ikke nøjagtig ses. Henderson (1814—15) bemærker, Iceland, II, 67: at tempelstedet endnu vises umiddelbart ved gården Hofstad på halvøens vestside.

³⁾ A. Thorlacius omtaler, at en lille højde, som tidligere var bleven antaget for Torolvs høj, viste sig i 1840, da Jonas Hallgrímsson lod grave i den, kun at være en græsrot klippeblok (klett), og mener, at højen i tidens løb er bleven revet bort af søgang; at dette også var J. H.s antagelse, ses af hans brev til F. Magnússon ¹/₁₀ 41 (Geh. ark.).

antage, at tinget havde stået. Den nærmeste egn er for øvrigt ikke indbydende til tingsted, den består af mosestrøg og holt uden græssletter, og af bodtomter skal intet spor findes på hele næsset (Jonsnæs)¹).

Om Torolv fortælles det også, at han viste et fjæld, som stod på Torsnæs, så stor tilbedelse, at ingen mand måtte utvættet kaste øjnene på det, og intet levende, af hvad der opholdt sig på fjældet (hverken dyr eller mennesker) måtte dræbes, uden det frivillig forlod det. Det fjæld kaldte han **Helgafell** og troede, at han og alle hans frænder dér på næsset skulde komme derhen, når de døde. Torolvs søn Torsten Torskabit var den første, der byggede den efter fjældet benævnte gård, og herhen flyttede han sin husholdning (fra Hovstad). Om hans død fortælles det (Eb. s. 12—13), at da han en gang var rot på fiskeri ud til Høskuldse, så Torstens færehyrde en høstaften, medens han var ved at gå til fårene nord for Helgafell, at fjældet åbnede sig på nordsiden; han fornå, at der var muntert gæstebud derinde, og hørte, at man bød Torsten Torskabit med hans ledsagere velkommen og anviste ham plads i højsædet. — Også i den følgende tid vedligeholdte fjældet sin anseelse; således ses det af Eb. (s. 46), at Torstens sønnesøn, den berømte Snorre gode, som boede på gården Helgafell, plejede at begive sig op på fjældet, når han skulde fatte beslutning i en vanskelig sag, og mente, at de planer slog sjælden fejl, som var bleven udkastede dér: Helgafell er et lille, hvælvet, kun mod

¹) Af stedet i Eb. (s. 10—11), hvor årsagen — undladelsen af Dritskers benyttelse og den deraf påfulgte kamp — til den efter Torolv Mostraskeggs død hurtig stedfindende forflyttelse af tingstedet berettes, kunde det synes, at tingstedet havde været lidt længere inde (østligere) på næsset. Der fortælles nemlig, at modstandspartiet efter at have spist til aften (i boderne naturligvis) tog deres våben og gik ud i næsset (for at forrette deres nødterft); men da Torsten Torskabit og hans parti så, at de drejede bort fra den vej, som lå til skæret, greb de til våben og løb efter dem. hvorpå kampen begyndte. Men på den anden side siges det, at kampen stod på selve tingstedet (sml. også Ldn. s. 98): ufredspartiet trængtes under kampen fra „sletten“ (volden) ned i fjæren, hvorfra de måtte gå om bord på deres skibe uden at få lov til at gå op på sletten; „volden“, hvor de kæmpede, var dog bleven blodig, og den derved foranledigede besmittelse var grunden til tingets forflyttelse. Hvor gården Hovstad ligger, kan desuden tinget ikke have haft sin plads; der lå sikkert allerede Torolvs gård. — På strækningen mellem Hovstad og Dritsker. der af A. Thorlacius angives til hen i mod 250 fv. er det næppe let at finde noget andet sted end oven nævnte, egnet til tingsted.

nord brat afskåret fjæld, der, med sin største længde fra øst til vest, står omtrent midt på næsset; set fra nord har det et særdeles karakteristisk udseende, i det den stejle fjældvæg med sine små basaltsøjler hæver sig frem som en mørk, hvælvet port. Fra syd af kan man med lethed bestige det svagt terrasseformede fjæld, mod øst falder det derimod noget brattere af; fra fjældet har man et prægtigt rundskue over land, fjord og øer. Midt under fjældets sydside står gården Helgafell; Snorre gode byggede i følge Eb. (s. 92) en kirke her. Senere skiftede Snorre bolig med den fra Laxd. bekendte Gudrun Osvivrsdatter; han flyttede til hendes gård i Dala syssel, og hun tog Helgafell i besiddelse. Om Gudrun fortælles det i Laxd., at hun henlevede sine sidste dage som en hellig eneboerske her, og her begravedes hun. I slutningen af det 12te århundrede oprettedes på Helgafell et kloster for munke af Avgustinerordenen (hvortil hentydes Laxd. s. 286)¹). Lidt højere oppe i foden af fjældskrånningen end gården Helgafell ligger, findes lave banker, ved navn »Klaustrhólar«, med svage spor af tomter; her mener man, at klosteret har stået. Neden for, noget lavere end gården, ligger kirken, som sædvanlig midt i kirkegården. Før har kirkegården strakt sig længere op efter; man viser endnu sporene af det gamle gærde, og en stor, langagtig, fra øst til vest gående tue i tunet inden for dette udgives for Gudruns grav. — Indtil den sidste tid har Helgafell været sæde for sognets præst, men nu bor han i den nærliggende handelsplads. — Til Helgafell hører 30 større og mindre øer og holme, de såkaldte Helgafellseyjar, der ligge nordøst for Torsnæs, og som nu ubetinget udgør den værdifuldeste del af ejendommen; af den måde, hvorpå de til Helgafell hørende øer omtales i Eb. (s. 16—17), hvor Snorre listig tvinger sin farbroder og stefader Bórk den digre til at afstå sig Helgafell, ses, at de også den gang har haft stor betydning²).

¹) Klosteret blev efterhånden rigt på jordegods (hvoraf, som tidligere anført, største delen nu udgør det såkaldte Arnarstape-ombud); ved reformationen inddroges klosteret med dets ejendomme under kronen, og dettes beboere synes at have lidt en temlig ublid behandling. Om klosteret og dets skæbne kan i øvrigt ses i F. Jonssöns Hist. eccl. IV B., Grönl. hist. M. I, 586—88, Dipl. isl. I, 280—82.

²) Sådanne småøer og holme er i virkeligheden også langt mere indbringende, end man skulde tro. Ikke at tale om at holmene, når der er æderfuglevarp, kan blive til rene guldgruber, er øerne af stor vigtighed ved deres græsrigdom, og hertil kommer for manges vedkommende anden slags fuglevarp, sælhundefangst o. s. v.

Til Helgafell knytter sig forskellige sagn fra munketiden (kostbarheder skjulte i Fagerhol, stedsnavnet Múnkaskörð m. m.)¹⁾.

Pladsen for det af Torolv Mostrarskegg stiftede ting blev, som allerede tidligere bemærket, ikke længe den samme. De mægtige Kjalleklinger betragtede den hellighed, hvormed Torolv havde omgivet tingstedet, som et tegn på Torsnæsingernes hovmod, og da Torolv var død, nægtede de en gang på vårtinget for fremtiden at ulejlige sig ud i skæret for at forrette deres nødtøft. Da de vilde gøre alvor af deres trusel, udspandt der sig den kamp mellem dem og Torsten Torskabits parti, hvis udfald i det foregående er berettet. Striden mellem de to partier endtes dog først ved en af Tordgelle afsagt voldgift, i følge hvilken volden (o: tingstedet) erklæredes for ved det udgydte blod at have mistet sin hellighed; desuden fik ved denne lejlighed Kjalleklingerens overhoved Torgrim Kjallaksson fra Bjarnarhövn del i godordet og hovets bestyrelse. Derefter flyttede man (Eb. s. 12, Ldn. s. 98) tinget »ind på næsset (o: længere øster på i Torsnæs), dér hvor det nu er.« Og da Tordgelle indrettede fjærdingstingene, gjorde han dette til Vestfjordingernes fjærdingsting. »Dér ser man endnu den domring, hvori folk dømtes til ofring,« siger Eb., »i den kreds står Torsstén²⁾, over hvilken de mænd rygbrødes, der blev tagne til ofring, og man ser endnu blodfarven på stenen«; også dette tingsted var meget helligt, dog var det enhver tilladt at forrette sin nødtøft her.

Fjærdingstingsinstitutionen synes vel ikke at være kommen til fuldstændig udvikling på Island; men som vårtingested benyttedes dette tingsted gennem hele fristatstiden og findes som **Torsnæs ting** (Þórsness þing) hyppig omtalt i forskellige sagaer. I Eb. nævnes flere gange kamp med blanke våben her. Den ene af disse kampe havde til følge, at Torsten fra Havsfjardarø, som tidligere berørt, tog Raudmelingegodordet ud af Torsnæs ting; Snorres

¹⁾ En del stedsnavne omkring Helgafell, hentydende til den katolske tid, er samlede af den omkring år 1700 dér værende præst og findes trykte i *Safn t. s. Í. II*, s. 304—06.

I *Hist. eccl. III*, 625 (noten) fortælles om en jærning i Hgfs kirkedør, som biskop Brj. Svendsson erhvervede sig, fordi det sagn (fejlagtig) havde dannet sig, at det var en af oldtidens edsringe. — Om de skriftlævninger, der formentlig skal være fundne i kirken, se *Grönl. hist. M. I*, 588.

²⁾ Ldn. lader domringen være ved Torsstenen.

truende samtale med Torsten, der bebudede striden, foregik i tingbrekken, en dag da folk var forsamlede her. Under tingtiden fordrev folk tiden på forskellig måde; således omtaler Eb. en gang (s. 74) en tørveleg (hvorunder store græstørv synes at være kastede) ved en af boderne. I Krm. (s. 110) omtales Olav på fra Dala syssel som en af de hövdinger, der havde bod på Torsnæs ting; og det ses af sagaen, at denne bod har haft et mindre, aflukket rum (afbúð). I følge samme saga fornøje tingmændene sig blandt andet ved svømning. I Sturl. omtales flere gange Torsnæs ting så vel som det efter den på Torsnæs oprindelig hjemmehørende hövdingefamilie benævnte Torsnæsinge godord; også folk fra Bardastrands syssel synes regelmæssig at have besøgt tinget, og det ikke alene for retsforhandlingernes skyld, men man gjorde her sine indkøb, f. eks. af mel (Sturl. I, s. 19). — Til Torsnæs ting hørte, som det ses af Sturl., det i sagaen så meget omtalte Snorrungegodord.

Påfaldende er det at se så gamle og pålidelige kilder som Ldn. og Eb. udtale sig på en så sagnagtig måde om domkredsens benyttelse, da dog både brugen af en domkreds som den dommerne omgivende skranke kan antages at have vedvaret, så længe de gamle retsformer bevarede, og på den anden side en sådan dømmen til ofring i domkredsen og henretten sammesteds må synes uforenelig med oldtidens love og samfundstilstande. — Den beskrivelse, der således i sagaliteraturen er givet af domkredsen på Torsnæs ting med tilhørende blótsten, har imidlertid bevirket, at dette tingsted længe har tiltrukket sig almindelig opmærksomhed, så meget mere som adskillige tomter fra ældre tid findes bevarede her. Tingstedet ligger, hvad der også passer til kildernes angivelse, i den nordøstlige del af Torsnæs, og efter den fordums tingslette fører en her beliggende gård navnet Tingvold (Þíngvellir). På den nordøstligste del af næsset skærer en lang, smal vig Næsvåg (Nesvogr) sig ind¹⁾. Lidt sydligere end dennes munding går en lille klippehøjde ved navn Tingvold borg (Þíngvallaborg) ud mod søen; nedén under (o: syd for) dette holt begynder fladt og sumpigt land, der strækker sig hen imod gården Tingvold. Denne ligger lige ved bunden, men dog på nordsiden af en smal, lille våg

¹⁾ Næsvåg er fjordfortegnelse Mjovafjord (Miovaþjórd), således som det ses af Helgafells landemærkefortegnelse (Dipl. isl. I, 578); begge steder er a trængt ind i nf. fra de andre forholdsformer; sådanne og tilsvarende former er i det hele taget gennemgående i fjordfortegnelsen.

Tingvoldvåg (Þíngvallavogr), og tunet strækker sig som en lang grønlig strimmel langs den nordlige og sydlige side af vågen, kun afbrudt på en kort strækning i fjordbunden. Gudbr. Vigfussön har sikkert ret, når han¹⁾ antager, at det er denne gård, der menes i Eb. s. 12, hvor der — efter at tingflytningen er omtalt — fortælles, at Torsten torskabit lod bygge gården Helgafell, hvorhen han selv flyttede, og derpå fortsættes: »han lod også bygge en gård dér i næsset i nærheden af, hvor tinget havde været, den gård lod han også meget omhyggelig opføre og gav den siden til sin frænde Torsten surt, som derefter boede dér.» Han forudsætter nemlig, at der efter ordene »havde været» (o: var bleven) mangler ordet sat eller flyttet. Dette kan heller næppe være anderledes: ti uden en sådan tilføjelse måtte fortællingen gælde Hovstad, men denne var jo allerede tidligere opført (af Torolv Mostrarskegg, og utvivlsomt bebod af sønnen Torsten Torskabit indtil dennes flytning til Helgafell). Tingvold antages for oprindelig at være opført i Helgafells land; dog kan det vel være, at gården ikke har været bebygget bestandig siden dens første opførelse, eller at den som en art hjåleje er bleven regnet umiddelbart med til hovedgården, i Helgafells landemærkefortegnelse fra c. 1250 findes den således ikke nævnt. Torsten surt, der er bekendt for sin kalenderforbedring (han indførte den for den islandske kalender ejendommelige indskudsuge »sommerregningen», der hvert 7de eller 6te år føjedes til det sædvanlige år), nævnes oftere i kilderne, men uden at hans bolig nærmere angives; i Laxd. siges i almindelighed, at han boede på Torsnæs, og sagaen fortæller (s. 56), at han druknede, da han var i færd med bortflytningen fra Torsnæs, hvor Torsten Torskabits sønner var blevne ham for mægtige.

I det til Tingvold gård hørende tun findes, så vel syd som nord for vågen, en mængde tomter, øjensynlig rester af de gamle tingboder. Deres antal udgør endnu omtrent 30, hvoraf nogle og tyve er meget tydelige; men mangfoldige er upåtvivlelig i tidens løb blevne ødelagte ved bygningen af de i tunet omkringspredte fårehuse; under nogle af disse ser man endnu de gamle boders grundvold stikke frem; andre boders vides med vished at være blevne ødelagte, da sognets præst for en del år siden opførte sig en bolig her. Bodtomterne er firkantede, omtrent 5 fv. lange og 3 fv. brede, dørene har været anbragte efter, som det var

¹⁾ i noterne til anden udg. af Islændernes færd, III, s. 14.

bekvemmost, snart på langsiden, snart på endevæggen; nogle synes at have været afdelte på tværs eller at have haft en mindre afdeling ved den ene ende. Langs vågens nordside findes 3—4 tydelige og temlig store tomter alle vendende langsiden (eller, om man vil, breddesiden 3: sidevæggen) ud mod vågen; derpå kommer i linje med dem, nær vågens ende, bondegården. Mod nord er det smalle tun begrænset af et lille holtedrag med grønlig skrænt (skulde tingbrekken have været her?); her findes på det lave holt en stor bodtomt i flere afdelinger, i linje hermed kommer så mod vest en græstørvshytte (kot), hvor præstens hus før stod, og hvor tre tomter er blevne ødelagte ved dets bygning. Vestligere end fjordbunden, på strækningen inden for gården og kotet findes desuden 5—6, dog mere eller mindre utydelige og tvivlsomme tomter. Syd for vågen findes ligeledes langs denne en række tomter, hvoraf især en klynge ved midten af denne er meget tydelig: man sér her tre store tomter, alle vendende gavlvæggen ud mod vågen. Lidt længere tilbage, sydøst herfor, findes en anden klynge på en lav bakke tæt ved søen; man kan her med vished tælle seks, midt imellem hvilke nu et færehus troner, og rundt omkring findes desuden utydelige tomter. Bag ved den sidst omtalte klynge går en ubetydelig lille vig ind i landet, og på et syd for denne dannet næs findes tæt ved hverandre fem tomter, hvoraf den ene nu halvt er afbrudt af søen. — Med hensyn til domkredsens beliggenhed synes i den nyere tid en dobbelt opfattelse at have gjort sig gældende; dels har man ansét en på Tingvoldborg værende tomt for denne, dels har man påvist blotstenen på en eng syd for Tingvoldvågen og i henhold til sagaens ord villet søge domkredsen uden om denne sten¹⁾. Den aflange ved en tværvæg afdelte tomt på borgen er dog så ulige en domkreds som vel muligt og er øjensynlig lævningerne enten af en bygning eller en færefold; derimod er stenen, der påvises som blotstén, rimeligvis den samme som Eb. og Ldn. sigte til. Den står lige vest for den sydligste oven for omtalte lille vig, hvor der neden for tunet findes et mose- eller engdrag; her ligger den midt i engen, en aflang, omtrent 3 al. lang, 2 al. bred og lige så høj sten; den er grå, med rødlig afskygning hist og her. Spor til nogen domring uden om denne

¹⁾ Dette fremgår også ved at sammenholde de orskellige beskrivelser af dette tingsted: dels omtaler Henderson det: Iceland II, 71 fig., dels haves adskillige antikv. indberetninger fra begyndelsen af dette årh., der er samlede i Grönlands hist. M. I, 520 fig.

ses nu ikke, grunden er overalt opfyldt med små ensartede mose-tuer, — og i følge den pålideligste af de nys nævnte indberetninger (Boge Benediktssöns 1818) må det antages, at man heller ikke ved århundredets begyndelse har kunnet se spor til en sådan, skönt det modsatte vel kunde synes at fremgå af nogle af de andre indberetninger. — At tingstedet er bleven benyttet i en forholdsvis sen tid, kan måske sluttes af stedsnavnet *Gálgasteinar* om to klippeblokke syd for Tingvold våg, mellem hvilke en bjælke i følge sagnet anbragtes, hvori så tyve hængtes. At tingstedet som sædvanligt er blevet valgt med megen omsigt, må indrømmes af enhver besøger, der ser dets rolige afsondrede beliggenhed omkring forskellige fortrinlige landingssteder, bekvemt for alle, der kom søvejs fra.

Mod nordvest begrænses den oven for nævnte Næsvåg af et langt smalt næs, Grunnasundsnæs, der udgør Torsnæssets nordligste del. Alleryderst på dette næs ligger handelspladsen Stykkesholm (*Stykkishólmur*) med en vid, men noget kold udsigt. Handelspladsen, hvis samlede indbyggerantal beløber sig til omtr. 300, består (foruden af islandske »bæer» og »kot») af hen ved en snes såkaldte tømmerhuse, hvoraf de fleste ligge i en klynge ved stranden: regelmæssige gader findes endnu ikke. Her findes 3—4 købmænd, apoteker, læge, sysselmand, desuden har præsten til Helgafell nu taget bolig her, og i den sidste tid, medens Vesterlandet endnu havde sin egen amtmand, var også Stykkesholm anvist ham til opholdssted. Lige over for Stykkesholm hæver sig en stejl klippeholm *Súgandisey*; det mellemliggende sund danner havnen, og midt i denne ligger et lille skær »Stykket», hvorefter handelsstedet har fået navn¹⁾. — Fra så godt som ethvert punkt omkring Stykkesholm ses mangfoldige større og mindre øer, de længere bortliggende dog ofte for øjet flydende sammen med det faste land.

En halv mil vest for Stykkesholm ligger *Skoræerne* (*Skoreyjar*): *Skåræerne*, — navnet på grund af udseendet), egentlig kun én ø, og i enkelttal nævnes også øen i *Laxd.* (s. 226), hvor der fortælles, at *Kjartans* brødre efter dennes død for at hævne ham overfalde

¹⁾ Da Grunnasundsnæsset ses tidligere at have været aflukket ved et gærde, som strækker sig fra den inderste del af Næsvåg mod vest ned mod øen, antager nogle, at hele dette næs i oldtiden har været ubebygget og benyttet som avrett; af Helgafells landemærkefortegnelse c. 1250 ses det dog, at gærdet har været et landemærkegærde, og som sådant benyttet det også nu.

og dræbe nogle af deltagerne under **Skorre** (Skorrey). — Gennem sundet til venstre for Sugandesø ses ude i havet den i Eb. nogle gange nævnte **Ellidæ** (Elliðæy), en næsten halv-måneformig ø med en overflade som bølgeformige knuder, stejl mod nordøst, fladere mod sydvest, hvor søns bekendte gode havn findes. Mere i vest ses den oftere nævnte Høskuldsø.

Øst for Ellidæ ligger Fagerø (Fagrey), der allerede ved sin beliggenhed nøje slutter sig til den talrige øgruppe, der ligger omkring Dala syssels vestligste næs (Dagverðarnes); søn fortjæner at nævnes som det sted, hvor den berømte historieskriver og skjald Sturla Torðsson døde, da han 70 år gl. opholdt sig på sin gård her. — Sydøst for Fagerø nær ved Bildsey findes på kortet afsat Feldarholm (Feldarhólmr), der i følge Ldn. (s. 95) har fået navn af, at skjalden Ejnar Skåleglams «feld» (o: kappe) drev i land her, da Ejnar selv druknede i farvandet her i nærheden. — Alle disse øer høre til Helgafellssvejten. — Det er ikke uden grund, at Eb. lader den driftige Torsten Torskabit drive sit fiskeri fra Høskuldsø, ti herfra drives endnu denne bygds havfiskeri høst og vår¹⁾.

Endnu står tilbage at omtale Torsnæs' sydøstlige begrænsning Sauravåg (omtr. 1/2 mil lang, 1000—1200 al. bred); den tager nu navn efter gården Saurar, der ligger lidt sydligere end vågen, på den indre del af det næs — nu kaldet Sauranæs —, som begrænses af Sauravåg og den fra nord til syd gående Alvtafjord. Sauravåg omtales i Eb. nogle gange under navnet **Vigraffjord** (Vigraffjörðr); således angives (Eb. s. 6) Torsnæs' begrænsning ved Hovsvåg og Vigraffjord. Ved sagaens **Tingskålanæs** (Þingskálanes, Eb. s. 84, 85), der nævnes i forbindelse med Vigraffjord, kan ikke menes noget andet end Sauranæs, uden at der dog kan angives nogen grund til, at næsset har fået dette om tingvæsen mindende navn. — Udførligst omtales Vigraffjord i anledning af en kamp, som stod her mellem Torlakssønnerne (Ørbyggerne) og deres bitre fjender, sønnerne af Torbrand i Alvtafjord. Stentor på Øre havde købt et skib (o: en tiåret båd) i Dala syssel og agtede at føre det hjem, men han fik modvind og dreves østen

¹⁾ Blandt ejendommelig overtro anføres i de antikvariske indberetninger, at i Akreerne og Ellidæ lukkes aldrig indgangsdørene, da de i følge sagnet så altid vil blive opbrudte. — På Ellidæ, hvor en lille del af fuglebjerget hedder Heiðnabjarg, møder det oftere genkommende sagn, at hvis man vil søge at tage fugle dér, kommer en hånd ud fra bjerget og skærer tovet over.

om Torsnæs, hvor de landede i Tingskålanæs og satte skibet op i Gruvlunaust (Grufunaust), hvorefter de gik ud over åsene til Bakke (Bakki, må være en af de to gårde Stadarbakke eller Kongsbakke); her boede en af Stentors brødre, og her fik de sig et skib, hvorpå de sejlede hjem. I løbet af den påfølgende vinter besluttede Stentor og hans brødre at hente det efterladte skib; de var i alt otte, men da de kom til Bakke, sluttede den her boende broder sig til dem. Hovstadavåg var islagt næsten ud til Store Bakke («at Bakka inum meira» Eb. s. 84, — herved må i følge sammenhængen betegnes den oven nævnte gård Bakke); de gik ind over isen og så ind over ejdet til Vigrafjord, denne var helt tilfrossen. «Den er således beskaffen, at ved ebбетid bliver hele fjorden tør, isen lægger sig på de tørlagte flader, når det er ebbe; men de skær, der var i fjorden, stode op af isen; omkring skæret (omtales nærmere i det følgende) var isen meget brudt og isflagerne op mod skæret stærkt skrånende.» Stentor og hans folk begav sig til Tingskålanæs og drog skibet ud af naustet, slæbte det ind gennem fjorden og så ud over ejdet til Hovstadavåg og helt ud til kanten af isen. Derefter gik de tilbage for at hente deres efterladte klæder og våben, men da de kom til Vigrafjord, så de seks mænd, der kom syd fra, fra Tingskålanæs, og hurtig bevægede sig ud over isen i retning mod Helgaføll. Dette var Torbrandssønnerne, Ørbyggerne skynder sig nu for at nå deres våben, Torbrandssønnerne tror, at de har til hensigt at angribe dem, og anstrænger sig for at nå skæret; dette lykkes dem, i samme øjeblik som Ørbyggerne løber forbi dette for at få fat i våbnene: et spyd slynges ud imellem dem, og kampen begynder. I denne sejr Ørbyggerne, en af brødrene bliver dog dødelig såret; han bære de med sig ind over isen og ud over ejdet til skibet og rør så om aftenen skibet ud til Bakke. Snorre godes færehyrde havde fra Öxnabrekkur set kampen, og på hans meddelelse herom afhenter Snorre de hårdt sårede Torbrandssønner.

Ligesom den her meddelte beskrivelse af Vigrafjords beskaffenhed er indtil de mindste enkeltheder nøjagtig (hvorom nærmere kan efterses hos A. Thorlacius), således er det også let at finde de forskellige i og ved fjorden nævnte lokaliteter. Ved gården Saurar ligger en lille sø Sauravatn, herfra løber en lille bæk Grufulætr, der falder i vågen omtrent midtvejs i denne; hvor den har sit udløb, er endnu et brugt landings- og opsætningssted for både; i sandskråningen ses sporene af et gammelt naust. At stedet for Gruvlunaust må søges her, kan næppe betvivles. Skrås herfor

(nærmere vågbunden) ses i den smalle våg et lavt skær — nu i det mindste kaldet Vigrasker —, øjensynlig det i sagaen som kampsted omtalte. Lige over for dette, på vågens nordside, er et lille næs Orrustunes (o: kampnæs, navnets oprindelse ubekendt); om vinteren skal den sædvanlige vej endnu være over fjorden kort foran skæret og så langs Orrustunæs. Nord for vågen strækker sig en række banker, der nu kaldes Illugabjörg, men som må svare til Eb.'s Öxnabrekkur. — På nordsiden af vågen findes længere ude Raudavigshövde (Rauðavíkrhöfði, Eb. s. 65, 80); herover finder nu som på sagaens tid den almindelige forbindelse sted (søvejs) mellem Helgafell og den indre del af Alvtafjorden¹⁾.

I Eb.'s beretning om kampen i Vigrafjord forekommer flere gange gårdsnavnet Bakke eller Store Bakke (Bakki inn meiri); også forud for de her skildrede begivenheder er samme gård nævnt et par gange i sagaen, navnlig skildres udførlig Stentors ridt fra Bakke »ind langs Skejd'ene til Dråpuhlid« o. s. v., da han agter sig til Torbrandssønnernes gård inderst i Alvtafjorden for at bringe dem bod for den dræbte træl Egil (Eb. s. 79—80). Angående hvorvidt denne gård (Store) Bakke er Kongsbakke eller Stadarbakke, har forskellige meninger gjort sig gældende; A. Thorlacius søger udførlig at påvise, at hermed har Kongsbakke været ment, og fremhæver navnlig, dels at Eb.'s ord om Stentors ridt passer bedre på Kongsbakke end Stadarbakke, i det der øst for denne sidste gård kun er så kort et stykke »Skejd« tilbage, dels at beretningen om, at Ørbyggerne efter kampen i Vigrafjord roede deres sårede broder fra kanten af isen i Hovstadavåg ud til Bakke, tyder på, at vejlængden til søs har været længere end det kan antages at have været tilfældet for Stadarbakkes vedkommende, da vågen i det mindste må have været tilfrossen ud til Dritsker, og da vilde de næppe have haft mere end nogle få favne at ro. Men herved må dog bemærkes, at sagaen selv siger, at vågen var tillagt næsten til Bakke, og den sædvanlige grænse for vågens tilfrysning skal netop nå hen imod Stadarbakke, — samt at en flytning af skibet langs ud gennem hele Hovstadavåg til hen imod Kongsbakke, der næppe nok kan siges at ligge ved denne, må have været så lang og besværlig, at man næppe kan antage, at de dermed beskæftigede har villet lade klæder og våben ligge tilbage i Vigrafjord for efter arbejds ends at begive sig den lange vej

¹⁾ A. Thorlacius læser »Rauðavíkrhöfn« og angiver, at stedet, hvis navn er bevaret, ligger på vestsiden af Alvtafjord, kort øst for Helgafell.

tilbage for at hente det efterladte. Endvidere passer enkelte andre angivelser særlig godt på Stadarbakke; således når der siges om Stentor, at han efter at have sat sit skib op i Gruvlunaust går ud over åsene til Bakke. Vest for Bakkå (Eb.s Laksåer) findes nemlig nogle holt, der kaldes «ásar», derefter begynder «Skeið» og så kommer gården. Da Stadarbakke tillige er den betydeligste af de to gårde¹⁾, turde der måske være fuldt så megen sandsynlighed for, med Grönl.s hist. M. (I, 737), at gøre denne til Eb.s Bakke, skönt dette ganske vist heller ikke er uden betænkkelighed.

Fortsætter man fra Saurar vejen videre i sydøstlig retning, ser man egnen fyldes med små skaldede holt, mellem hvilke den vejfarende klatrer op og ned; til venstre mellem disse ligger gården **Hólar** skjult. Noget efter kommer man over en lille bæk **Hauksá** (Hauksá), og derpå viser gården **Svelgsá** (Svelgsá) sig midt på en fladere strækning med lave grønne banker. Tæt på den anden side gården løber åen af samme navn, noget større end Hauksá. Disse stedsnavne forekomme i Eb. i anledning af et angreb, som nogle af Snorre godes folk på hjemvejen er genstand for her, og stedernes indbyrdes beliggenhed godtgør noksom rigtigheden af den i Eb. (udg. 1864) valgte læsemåde.

Svelgsås nabogård mod sydøst er **Hrisar**²⁾; oven for denne gård (og Hrisakot) strækker sig en lille dal **Torsádal** (Þórsardalr), begrænset mod øst af det temlig anselige **Ulvarsfell** (Úlfarsfell)³⁾, som i forening med den bag ved liggende **Ulvarsfellshals** (Úlfarsfellsháls), dalbundens fjælde i syd og det lille **Hrisafell** mod vest indeslutter dalen, der gennemstrømmes af en lille å **Torsa** (Þórsá)⁴⁾. Ved Hrisafell adskilles Torsådalen fra Svelgsådalen, der mod vest begrænses af Dråpuhlidarfjall. Torsá var grænsen for Torolv Mostrarskeggs landnam, der strakte sig fra Stavå og hertil, desuden omtales oftere Torsádal i Eb., navnlig som skuepladsen for den onde Torolv bægefods spøgeri⁵⁾. I levende live boede denne

¹⁾ I følge A. M. (1702) er Stadarbakke ansat til 30 hundrede, Kongabakke til 16 hundrede.

²⁾ Den antkv. indb. (1817) siger, at man sydøst for denne gård har fundet spor af «raudarsmiðja» fra fordums tid, i det man navnlig fandt i jorden «smiðjugjall», som vejede 9 pd.

³⁾ Som sædvanlig er her i daglig tale Úlfarr nu bleven til Úlmann.

⁴⁾ Dalens to gårde er på kortet fejlagtig ansatte øst for åen i stedet for vest for denne.

⁵⁾ Bægefod = lamfod.

mand på **Hvamm** (Hvammr) i Torsådal, efter at han ved en holmgang — der kostede ham en halt fod, hvoraf hans tilnavn — havde tilrevet sig landet omkring Ulvarsfoll. Gården Hvamm er forsvunden, men stedet for gården påvises endnu, skönt tomterne nu er skjulte af en dér opbygget stekk; den har ligget noget oppe i dalen skrås over for Hrisar, på den modsatte side af åen, i en lille dalskråning, der dannes af Ulvarsfell og en udløber fra halsen. Efter sin død dyssedes Torolv oppe i Torsådalen — hvor er ikke godt at sige, men hans spøgeri og ødelæggelser tog således overhånd, at alle gårde i dalen forlodes, og til slutning måtte hans ædle søn Arnkel, der havde sin bolig øst for fjældet, lade dyssen opbryde og gengangerens uforrådnede lig føre over halsen og jorde på et sikrere sted. — Skrås over for Hvamm (omtrent i lignende afstand fra Hvamm som Hvamm fra Hrisar) vil man i nogle meget tydelige tomter se sporene af **Spågilsstad** (Spågilsstaðir), hvor den fattige Spå-Gils boede, der af Torolv lod sig lokke til et snigmord på den hinsides halsen boende Ulvar, hvad der også kostede ham selv livet¹⁾. — Lige over for Spågilsstad begynder halsen som et lavere og jævner højdedrag at sondre sig ud fra Ulvarsfjældet, over denne ligger vejen til gården Ulvarsfell.

Ulvarsfjældets ende eller mule falder temlig stejlt af mod det underliggende land; den neden under liggende ikke store strækning mellem fjældmulen og Torså, der lidt nordligere falder ud i Alvtafjord, er **Kråkunæs** (Krákunæs), nu bestående af moer og opblæst land, uden mindste krat²⁾. Stedet er vel kendt fra Eb.; **Kråkunnæsskov** (Krákunæsskógr) var egnens ypperste pryde, og Torolv bægefods nedrighed, da han for at få hævn over sin søn Arnkel overdrog skoven til Snorre gode, var en af grundene til, at disse to mænd kom i et spændt forhold til hinanden, der tilsidst medførte Arnkels drab. Det oven omtalte angreb på Snorres folk mellem Svelgså og Holar blev netop udført af Arnkel på grund af Snorres hensynsløse hugst af denne skov.

Fra den mod **Alvtafjorden** (Álptafjörðr) brat affaldende fjældli stiger man ved mulens hjørne ned til fjorden ad en stejl,

¹⁾ Over for antagelsen af en endnu levende tradition om beliggenheden af Hvamm og Spågilsstad må dog bemærkes, at A. M. (1702) kun kender én ødejord under Hrisar med Hrisakot, nemlig Mosvellir, der allerede den gang ikke i mange tider havde været bebodt.

²⁾ I jorden og ved bredderne af åen findes dog stadig talrige lævninger af skov og til dels betydelige birkestammer.

snôt sti, Hrisasneiðingar, der svarer til det i Eb. (s. 58) omtalte klev (klif), »hvor man rider op fra fjæren«, og hvor Spá-Gils indhentes og dræbtes af Arnkels folk efter det af ham udførte snigmord. — Herfra har man i fjæren langs fjordbredden en tid en tung og temlig besværlig vej; snart viser sig en hammerformig klett, der springer frem i fjæren, stejl på de tre sider og kun ved en forholdsvis smal hals forbunden med lien. Den kaldes nu Torolvshövde (Þórólfshöfði). Eb. benævner den Bægefodshövde (Bægifótshöfði). Her lod Arnkel Torolv dysse efter at have ført ham bort fra Torsådal, og tværs over hövden oven for dyssen lod han bygge et gærde så højt, at intet kunde komme her over uden flyvende fugl. — »og deraf ser man endnu spor«, tilføjer sagaen. I følge A. Thorlacius skal denne sætning kunne gælde endnu; nu ser man dog næppe oven på hövden andet end en dyng af temlig store sten, der måske kan have været dyssen¹⁾. I øvrigt fik Torok heller ikke lov til at forblive her længe; efter Arnkels død begyndte hans gengangeruvæsen igen, og man greb nu til det råd at opbrænde hans legeme og kaste asken i søen. — Tæt inden for Torolvshövde åbner sig en ubetydelig dal, gennemstrømmet af Ulvarsfellså, på den modsatte side begrænset af en længere og større hövde Vadilshövde (Vaðilshöfði), egenlig et langt, højt holt, der falder af med en mindre hammer mod fjorden. Vadilshövde nævnes flere gange i Eb.; her lader således Arnkel de trælle hænge, som tilskyndede af hans fader, havde forsøgt at brænde Ulvar inde. På denne side åen tæt ude ved søen findes en rund, lav høj, omtrent 24 alen i diameter; dette skal være Arnkels høj, om hvilken Eb. (s. 68) udtrykker sig, at den var ved søen ude ved Vadilshövde. så vid i omkreds som en stor høstaksindhegning. Mån har i den senere tid forsøgt at udgrave den, hvoraf sporene endnu ses; den synes at bestå af lerjord og temlig store sten. Sydvest for denne høj længere inde mod åen påvises tomterne af Bølstad (Bólstaðr), hvor den almindelig afholdte Arnkel gode boede, men som nu længe

¹⁾ Den antkv. indb. fra nabosognet (Bredebolstad, 1817) anfører, at der oven på hövden er en lille lavning, omtrent 4 alen på hver led, hvor dyssen har været; oven for har der tværs over hövden været bygget et gærde af store sten, ti endnu sås spor af hele det »klettebælte«, og vest fra sås opstablingen (hleðslan) tydelig. — Præsten benytter lejligheden til at fremhæve, at af alle de Islændingesagaer, som han har set, er ingen skrevet med større nøjagtighed og overensstemmelse med alle synlige mindesmærker end Eb. — en bemærkning, der også er fuldkommen berettiget.

har ligget øde og endnu tidligere været hjåleje fra Ulvarsfell¹⁾. Gården Ulvarsfell, der spiller så stor en rolle i Eb., ses længst inde i dalen, stående på en terrasse under Ulvarsfellshals. Gården var bleven solgt af Torolv bægefod til en af Torbrandssønnernes frigivne ved navn Ulvar, og da denne sidste for at undgå Torolvs efterstræbelser havde overdraget Arnkel alt sit gods og givet sig under hans beskyttelse, opstod der derved et meget spændt forhold mellem Arnkel og Torbrandssønnerne, da disse anså sig arveberettigede til alt gods efter deres frigivne, Ulvar. I følge sagaen skulde man antage Ulvarsfell for en fortrinlig ejendom: den blomstrende forfatning, hvori Ulvars landbrug befandt sig, roses meget; oppe på halsen ejede han og Torolv i forening engstrækninger, og på Ulvarsfell, siges der senere, var der »så gode græsgange som på en ø«. Nu er der, hvor man skulde søge engene, kun nogle ikke meget betydelige mosedrag; forholdene i denne egn synes overhovedet, i forhold til Eb.'s skildring, besynderlig små, afstandene er korte, bebyggelsen må have været meget tæt. Nord for gården ligger vejen fra halsen ned, og herfra har man så formodentlig ført Torolvs lig langs lien til Bægefodshövde. Noget syd for gården ses et stort gil, hvorigennem Ulvarsfellså styrter sig ned; øverst oppe på halsen danner den en foss, sagaens **Ofejgsfoss** (Ófeigsfors), nu sædvanlig kaldet Dødmandsfoss (Dauðsmannsfoss).

Hinsides Vadilshövde med tilhørende højdedrag kommer igen en lille dal, hvori gården **Örlygsstad** (Örlygsstaðir) ligger. I følge Eb. solgtes denne gård af Torolv til Ulvars broder Örlyg, der ligeledes var Torbrandssønnernes frigivne; da Ulvar og Arnkel efter Örlygs død tog al dennes ejendom i besiddelse, forøgedes end mere Torbrandssønnernes forbitrelse. Efter Ulvars død måtte Arnkel selv drive bægge disse gårde foruden sin egen, da ingen fæster af frygt for Torbrandssønnerne turde overtage dem; en vinternat, da Arnkel var beskæftiget med at flytte hø hjem fra Örlygsstad, overfaldes han her af Snorre gode og Torbrandssønnerne og falder efter en heltedmodig modstand i hestaksindhegningen²⁾. Hans trælle derimod viste en næsten idiotisk sløvhed eller forfærdelse, en af dem,

¹⁾ A. M. (1702) omtaler, at i Ulvarsfells land havde der været en gård Bolstad, der da i lang tid havde ligget øde, og som for største delen var afbrudt af sø.

²⁾ En sådan hestaksindhegning eller stakkehave måtte, som sagaen skildrer det, være et godt forsvarssted, da de oftest, næsten som en lille bastion, er hævede flere alen over grunden.

Ofejg, blev så forfærdet, at han løb til fjælds og styrtede sig i den efter ham benævnte foss. — Den sidst nævnte lille dal gennemstrømmes af Örlygsstadaå (Örlygsstadaá)¹⁾; omtrent lige over for Örlygsstad, hinsides åen, har gården Hella (Eb. s. 119) stået. (I A. M. udtales, at, efter hvad man mener, skal der fordom have stået en gård kaldet Hella, hvor der nu er støkk fra Örlygsstad, men som antoges ikke at have været bebygget, siden Örlygsstad bebyggedes.) Neden for Hella skulde i følge Eb. sumpen Glæsis-kelda findes, hvori trolldyren fra Alvtafjord, i hvilken Torolvs djævelske natur for sidste gang kom til udbrud, forsvandt, således som senere nærmere vil blive omtalt. Neden for det holt, hvorpå gården har stået, findes i engene syd for fjorden mange mosehuller og dyndpytter, hvoraf især et nærmest Hella er farligt for kreaturerne, dette, antager man, er Glæsis-kelda.

Udsigten over den indre del af Alvtafjord er ret smuk. Den østlige side af fjorden begrænses af det anselige Eyrarfjall, der længere inde går over i den såkaldte Kársstaðaháls, der som en blålig, stejl fjældmur mod sydøst omslutter den afrundede lille dal (Kársstaðabotn), der strækker sig op fra fjorden, indtil hvor Snefjældsnesfjældene danne begrænsningen mod syd. Med den blå fjældmur til baggrund står østlig i dalen, hinsides Kársstadaå gården Kársstad (Kársstaðir). Her boede i følge Eb. Torbrand, hvis fem sønner var Snorre godes fostbrødre og derfor i ham havde en trofast hjælper. Gården benævnes i Eb. i almindelighed kun Alvtafjord; navnet Kársstad fik den nemlig, som det af sagaen (Eb. s. 119) ses, først efter Torbrands sønnesøn Kår. — I nærheden af Kårsstad står en af de betydeligere af de i Eb. omtalte kampe. Da Bredevikingerne nemlig havde besluttet at bringe Torbrands sønnerne bod for den af dem dræbte træl Egil, stillede den gennem svogerskab med dem forbundne Stentor på Øre sig i spidsen for foretagendet, der, som man kunde formode, næppe vilde løbe fredelig af. Da det lykkes Snorre at få Stentors spejdere til at tro, at han vil holde sig uden for sagen, lader denne uforsigtigvis Bredevikingerne med en del af folkene blive tilbage på Bakke; med den øvrige flok (omtrent 60 mand) begiver han sig selv over Ulvars-

¹⁾ I Eb. (s. 9) nævnes, at den holmgang, hvorved Torolv bøgefod vandt sine besiddelser, fandt sted i Alvtafjord; i den indre del af denne fjord findes imidlertid ingen øer, så hvis at gå på holm, her skal tages bogstavelig, må kampen vel have stået på en af holmene i engdeltaet ved Örlygsstadaås udløb i fjorden.

fellshals til Kårsstad. Her udspinder sig straks en kamp i tunet, og det viser sig nu, at Snorre søvejs er kommen hertil med 50 mand, hvorved Alvtfjordingernes styrke er vokset til 80 mand. Snorre søger først at forhindre kampen, men da det viser sig, at hans egen halvvoxne søn er bleven såret, giver han befaling til at forfølge de bortridende. Stentor og hans folk var da komne ud af tunet, da de så forfølgelsen; de red da over åen og begav sig derefter op i skriden **Gejrvör** (Geirvör), hvor de beredte sig til forsvar, da stedet på grund af sin rigdom på sten egnede sig dertil. Her kæmpes igen en tid lang, indtil velsindede folk lægger sig imellem; og uagtet Stentor under selve fredslutningen søger at hugge hånden af Snorre, viser denne sig uimodtagelig for alle op-hidselser og er forsonligheden selv. Senere mente man rigtignok, at det forsonlige sindelag havde sin årsag i, at han havde fået øje på Bredevikingerne, som, så snart de erfarede, at Snorre med mange folk havde begivet sig til Alvtafjord, skyndte sig afsted og netop var nåt op på halsen, da kampen i skriden fandt sted. — Vest for Kårsstadaå, omtrent ud for fjordbunden, midtvejs mellem Kårsstad og Orlygsstad, findes mod syd i fjældsiden et stejlt, næsten lodret gil, der strækker sig fra den øverste fjældkant til omtrent midt på fjældsiden; da begynder en skride, først stejlt skrånende, men derpå bredende sig ud over sletten, hvor vejen ligger over den, — dette er Gejrvör. Hvor gil og skride støde sammen, har man rimeligvis forskanset sig og således af gilvæggen været forhindret i at se Ulv-arsfellshals.

Denne nu beskrevne kamp gav atter anledning til den før omtalte kamp i Vigráfjord; efter denne sluttedes der endelig fred mellem Ørbygger og Alvtfjordinger, af hvilke et par udvandrede til Grönland, hvorfra en af dem (Snorre) drog med Torfinn Karlsævne til Vinland. En af brødrene, Torodd, omtales senere som drivende gården i Alvtafjord; han blev på grund af Torolvs fornyede spøgeri, hvorved hele omegnen, som fordum i Torsådal, truedes med at lægges øde, nødt til at lade dyssen på Bægefodshövde opbryde og Torolvs endnu uforrådnede lig opbrænde, hvorefter asken kastedes i fjorden. Men noget af asken kom en af Torolvs kær til at slikke i sig, den havde desuden omgang med en tyr, som ingen vidste hvorfra kom, og noget efter fødte den en tyrekalv (Glæsir, Glæse), som vel i begyndelsen syntes af noget unaturlig art, men dog op-fostredes. Fire år gammel stangede den husbonden ihjæl, hvor-efter den, forfulgt af tjenestekarlene, løb ned til åen, over skriden Gejrvör, ja lige til den kom til et morads neden for gården Hella,

hvori den forsvandt, og som siden bar navn efter den (Glasiskelda).

Med gården Kårsstad ender Helgafellssvejen; mod øst begrænses denne bygd af Skogarstrandshreppen (Skógarstrandarhreppr), hvis større del, hvorefter hreppen tager navn, strækker sig langs sydsiden af Hvammsfjorden, til hvor Dalasyssel begynder, i sagaen kaldet **Skogarstrand** (Skógarströnd, eller Skógaströnd, eller også blot Strönd). **Hvammsfjorden** (Hvammsfjörðr), der beskyller denne bygds nordkyst, er en anelig sidefjord fra Bredefjorden, der skærer sig i østlig retning ind mellem Snefjældsnes-syssel og Dalasyssel, hvis nordvestlige del den bidrager til at gøre til en halvø ved længst inde at bøje mod nord. Stundum nævnes denne fjord ikke ved noget særligt navn, men betragtes som en del af den store Bredefjord.

På østsiden af Alvtafjord, omtrent lige over for Hrisasneiðingar, ses i Eyrarfjældet en grønlig kløft, der derefter bøjer i syd og danner en smal dal i fjældlien; dette er **Borgardal** (Borgardalr), der dog er så lille, at det næsten synes utroligt, at her i denne nogen sinde skulde have ligget en selvstændig gård. I følge kilderne (Eb. s. 9, Ldn. s. 100) gav landnamsmanden på det nord for liggende Eyre sin søster Gejrrid bolig i Borgardal; hun lod bygge sin skåle tværs over landevejen og bød alle rejsende fri beværtning her. Gejrrids bolig har man længe (således f. eks. i den antikv. indb.) villet påvise i Borgardal, hvor der er nogle utydelige tomter; men det er vel rimeligere med A. Thorlacius at antage disse for sæter-tomter; skålen kan man i al fald ikke antage har ligget her, da vejen langs lien aldrig kan have ført her forbi. — Nordvest for Eyrarfjall, en fjærdingvej nordligere, ligger på det flade land under fjældet gården Narvøre (Narfeyri), der efter landnamsmanden passende kunde kaldes Geirróðareyri, men som i Eb. benævnes uden videre tillæg **Öre** (Eyrr); lidt længere i nordvest, ude ved søen på et lille næs, mener man at kunne påvise det oprindelige sted for denne gård. — Fra nu af udvider Alvtafjorden sig og går gradvis over i Bredefjorden.

Fortsætter man alfarvejen mod øst ved at stige over halsen nord for Eyrarfjall, ser man på sin højre hånd en smal dal Store Langedal; denne er ved en hals adskilt fra den østligere Lille Langedal; de gennemstrømmes af hver sin å, der nord for dal-mundingerne forene sig. I Eb. forekommer nogle gange stedsnavnet **Langedal** (Langidalr), og i Laxd. (s. 288) nævnes en dér hjemmehørende familie som indehaver af et godord. — Vejen fører videre.

i nordlig retning, påny over en hals; og nu viser udsigten til Hvammsfjorden sig; fra Bredefjorden synes den næsten fuldstændig aflukket ved tæt sammenliggende øer, hvorimellem vandet hist og her glimter frem. Fra halsen styrer man ned mod en efter denne benævnt gård (Háls) og befinder sig nu på den egenlige Skogarstrand, ad hvis gode veje man hurtig føres langs stranden til nabogården mod øst **Drangar** og derpå over et lille højdedrag til den noget længere fra kysten liggende præstegård Bredebolstad (Breiðabólstaðr) med tilhørende kirke¹).

De omtalte øer, der i et bælte fra nord til syd — fra Skogarstrandens kyst til Dalassyssels vestligste pynt — synes at spærre Hvammsfjordens munding, ordner sig dog hovedsagelig i to grupper, en sydlig og en nordlig, medens farvandet i midten er noget friere. Dette benævnes **Bredesund** (Breiðasund, Laxd. s. 62); her er den egenlige indsejling til fjorden, og her falder også grænsen mellem Snf. og D. Hovedvejen mellem øerne fra Bredesund ind i Hvammsfjorden hedder «Irske vej» (Írská leið) og er et af de ikke få stedsnavne i denne egn af landet, der minder om, at dette folk tidligere må have drevet en betydelig handel her. — Den sydlige øgruppe, der ligger nær land, omtrent lige over for gården Hals, består af 5—6 tæt sammenliggende større, beboede øer og en mængde mindre. Den betydeligste og mest indbringende er den i midten liggende **Brokø** (Brokey)²; men størst interesse i historisk henseende har den nordvestligere **Øksnø** (Öxney, Eb.: Öxnaey), der kun ved et smalt sund er skilt fra hin. Om den urolige Erik den røde, Grønlands senere opdager, fortælles det, at han fordreven fra sin bopæl i D., besatte (nam) Brokø og Øksnø og boede på **Traðir** i **Sydørs** (Suðrey) den første vinter (Ldn. s. 104); men det varede ikke længe, før han kom i strid med Torgest på Bredebolstad om nogle setstokke, som han havde lånt denne; imidlertid var Erik flyttet til Øksnø og boede på **Eriksstad** (Eireksstaðir). Da han ikke fik sine setstokke, hentede han dem på Bredebolstad; Torgest forfulgte ham, og kort fra gærdet på Drangar opstod en kamp

¹) En runeligsten fra Bredebolstad omtales i Antkv. Ann. IV, s. 349.

²) Under Brokø skal ligge 300 holme; sit navn skylder den formodentlig græsarten «brok». Man fortæller, at øen først i sidste halvdel af det 17de årh. bebyggedes, og at den inden den tid udelukkende benyttedes som sætersted og til græsningsland fra de omliggende beboede øer; imidlertid ses det af Espolin (årh. 7de d. s. 3), at ærdunsrensningen ved midten af det 17de årh. udgik fra denne ø.

imellem dem, hvori blandt andre to af Torgests sønner faldt. Erik blev som følge heraf erklæret fredløs på Torsnæs ting, han udrustede sit skib i Eriksvåg (Eiriksvágr) i Öksnø¹⁾ og slap ved gode venners hjælp ud forbi øerne, hvorefter han forlod Island i den hensigt at opsøge de såkaldte Gunnbjörnsskær, således benævnte efter en søfarende, der havde set dem, en gang da han af storm dreves vest for Island. Erik den røde opdagede ved denne lejlighed Grönland, vendte derefter på et kortere besøg tilbage til Island og begyndte så at kolonisere det nyopdagede land. — På Öksnø påvises endnu tomterne af Eriks gård på et sted forskelligt fra, hvor gården nu står. Den antkv. indb. (1817) beretter, at gården har stået på en høj med vid udsigt, og at man endnu ser spor af fire hustomter, hvoraf den største har været 12 al. lang, 7 al. bred. — I Eriksvåg på samme ø skal i følge oven nævnte kilde ses lævninger af tre tomter, rimeligvis af skibsskure (hróf)²⁾. Den antkv. indb. ved også at fortælle om, at Erik har haft sin smedje på Drangar, og at man endnu ser spor af dens vægge, da den hårde grund (grusbanke) har bevirket, at de ikke er sunkne i jorden. Huset har været 9 al. langt, 5 al. bredt (inden for væggene) og med dør på bægge ender. Stedet betegnes som bekvemt til sligt brug; der skal endnu være nogen skov, og slagger (smiðjusindr) skal findes i nærheden³⁾. — Sydligst af alle til Brokø hørende øer og nærmest land ligger Syderø. I følge meddelelse af bonden i Brokø findes på vestsiden af denne ubeboede ø sætertomter, der er opbyggede mellem ældre og mere udstrakte gårdtomter, som antages at være lævningerne af Erik den rødes gård; andre tomter findes ikke på øen⁴⁾.

Sydvest for Brokø ligger Olavsø (Ólafsey); mellem denne ø og fastlandet løber en strøm, der hedder Kollkøstung (Kollkøstúngr). Sådanne strømme findes i det hele i alle de smalle sunde mellem øerne; man må, når man vil gennem sådanne sunde, passe den gunstige lejlighed med hensyn til ebbe og flod; imod strømmen

¹⁾ Eb. s. 37, sml. þK. og Ldn. s. 104.

²⁾ I følge meddelelse af bonden i Brokø kaldes gårdtomterne, der findes vestlig midt på Öxney, Eiriksber, og der neden under er Eiriksvær; sognebeskrivelsen fra 1875 nævner blandt de om Erik den røde mindende stedsnavne på Öxney Eiriks naust og Eiriks tóptir.

³⁾ Et uddrag af bemeldte antkv. indb. vedrørende tomterne i Öksnø og ved Drangar er givet i Grönl.'s hist. M. I, 258.

⁴⁾ Sml. A. Thorlacius om Traðir i Suðrey.

er det umuligt at sejle igennem dem. Kollkøstung anses for at være den strøm, som i Laxd. (s. 56) kaldes **Kolkisteström** (Kolkistustraumr), i hvilken Torsten surt med en stor del af sin husstand druknede, da han agtede at flytte fra Torsnæs ind i Dala syssel. De sejlede op på et skær, og hovedgrunden til ulykken var netop, at de havde fået strømmen imod sig. Kun én mand reddede sig i land til de øer, der efter ham kaldtes **Gudmundarøer** (Gudmundareyjar); de således (eller sædv. Gvendareyjar) benævnte øer ligge noget vest for Olavø.

Endnu en gang omtaler Laxd. i anledning af en ulykkelig hændelse en del øer, hvoraf i det mindste nogle nærmest må henregnes til den hidtil omtalte øgruppe. Sagaen fortæller (s. 326), at Gudrun Osivirsdatters tredje mand Torkel Eyjolvssön havde i Norge hentet tømmer til en storartet kirke på Helgafell og derefter ladet det fra Nordlandet føre over land til den inderste del af Hvammsfjorden, hvorfra han agtede søvejs at flytte det hjem. Selv tiende sejlede han med tømret på en stor færge ud på fjorden; indtil de kom til Bjarnarø, kunde sejladsen iagttages fra bæggesider af fjorden; men da kuldsejlede skibet. Tørkel og alle hans ledsagere druknede, men tømret, han havde om bord, drev i land vidt omkring på øerne; hjørnestavene til den påtænkte kirke drev i land på den derefter benævnte **Stavø** (Stafey), og det Torkel tilhørende berømte sværd Skövnung fandtes ved **Skövnungø** (Sköfnungsey). Stavø er en af de såkaldte Gjarðeyjar, der ligger øst for Brokø, nord for de på kortet afsatte (i Sturl. nævnte) Valshamarseyjar. — Skövnungø kendes næppe længer¹⁾. — Derimod påvises selve stedet, hvor Torkel druknede, i det et omtrent midt

¹⁾ Rigtignok haves forskellige angivelser angående Skövnungøes beliggenhed, men de er indbyrdes modsigende, og andre stedlig kyndige folk erklære ikke at kende noget til et sådant stedsnavn. I sognebeskrivelsen for Hvamm og Fellsströnd (D.) 1839 siges, at Ölvesskær (Ölvissker) sydvest for den midt i Hvammsfjord liggende Lambø med tilhørende holme (se beskrivelsen af disse i det følgende under D.) tidligere nævntes Skövnungø. Den samme præst, der har været med at give denne indberetning, har imidlertid senere leveret nogle antikv.-topografiske meddelelser, og her (Safn t. s. I, II, s. 577) siger han, at Skövnungø er navnet på en til Öksnø hørende ø. A. Thorlacius anfører (Safn: II, s. 300), at Skövnungø nu kaldes Sköfnungssker og ligger noget vest for Stavø. Bonden i Brokø erklærer imidlertid, at han ikke kender nogen Skövnungø i hele Hvammsfjord, men at i følge beliggenheden kunde det være rimeligt, at Ölvesskær havde båret dette navn.

i Hvammsfjorden beliggende skær Torkelsbode (Porkelsboði) antages at være bleven benævnt efter ham, fordi han her fandt sin død, — hvad der vel også kan være rimeligt nok, skönt navnet ikke forekommer i nogen ældre kilde. Torkelsbode og hvad dermed står i forbindelse omtales imidlertid bedst under beskrivelsen af Hvamssvejt i Dala syssel, da det slutter sig nærmest til den herhen hørende ø Lambø.

Skogarstranden (ø: Skovstranden) må jo oprindelig have udmærket sig ved sine skove; af dem er der nu kun svage rester tilbage, og sognebeskrivelsen (1842) anfører, at hvor skriftlige vidnesbyrd tidligere nævne anselige skove, findes nu ikke spor til skov. Den antkv. indb. (1817) og den ældre sognebeskrivelse meddeler adskillige sagn og traditioner fra denne egn, blandt andet om «Illugi Tagldarbani», der synes at være en art heros for egnen. Af A. M. kan for fleres gårdes vedkommende ses de ældre og rettere navne; denne kilde nævner, at der i to til Håls hørende øer (Örfurseyjar) skal ses spor efter tidligere tids agerdyrkning.

For den, der gennem Skogarstranden fortsætter vejen mod øst, viser egnen sig temlig ensformig, med jævne højtliggende strækninger, lyng- eller kratgroede; udsigten til fjorden er i almindelighed skjult af lave bølgeformige højdedrag. Ind ad landet til på højre hånd findes heller ingen karakteristiske fjælde; oven for bygden strække sig lavere heder (Raudamelshøde), der adskiller den fra de østlige hrepper i Hnappadals syssel. Etsteds (lidt vest for den lille å Lakså, i Borga land) ligger vejen stejlt skrånende ned, til bægge sider omgivet af stejle klipper; dette sted kaldes Fyrirsátr, og der fortælles, at Nordlænderne på biskop Jon Aressöns tid en gang her havde lagt sig i baghold for Dade Gudmundsson, der er befolkningens yndlingshelt i denne egn; de havde spændt tre tove tværs over vejen mellem klipperne, det ene oven over det andet, men Dade overhuggede de to øverste, og hans gode hest «Brun» sprang med ham over det nederste.

Først fra den østligste del af Skogarstranden haves en fuldstændig udsigt over Hvammsfjordens indre del, omgivet af lave, langagtige fjælde. Skogarstrandens østligste gård er Hólmátr, hvor Erik den røde opholder sig en vinter efter sin tilbagekomst fra Grønland (P.K.).

Dala syssel (Dala sýsla).

[Indbyggerantal c. 2000.]

Øst for Skogarstranden begynder et nyt syssel, Dala syssel; dets sydlige og større del består af en række dale, der i nordlig, vestlig og sydlig retning løbe ud mod Hvammsfjordens indre del; i sag-aerne benævnes de i reglen **Bredefjordsdalene** (Breiðafjarðar-dalir) eller blot **Dalene** (Dalir), og efter disse har syslet taget navn. Sysselgrænsen mod Snefjældsnes syssel dannes af en mindre å Gjuvrå (Gljúfrá); øst for denne begynder Dala syssels syd-vestligste svejt, der sædvanlig i sin helhed benævnes Hördudal, hvor da dette navn bruges i en mere udvidet betydning: bygden udgøres ikke af en enkelt dal, men af flere ved højdedrag adskilte, dens nedre del består af flade strækninger langs Hvammsfjordens sydkyst. — Efter at være passeret Gjuvrå er man snart ved gården **Gunnarsstad** (Gunnarsstaðir), der ligger i et forholdsvis fladt landskab ikke langt fra fjorden. Gunnarsstad siges i HÞ. (s. 156) at ligge på Skogarströnd, og det er i og for sig heller ikke urime- ligt, at man har regnet Skogarstranden for at strække sig i det mindste til den noget østligere Skraumhlaupså, hvor Aud den dybriges landnam begyndte, der derfra strakte sig over den største del af det nuværende Dala syssel, medens strækningen fra Lakså (Snf.) til Skraumhlaupså udgjorde én mands landnam (hørte under Hólmlátr). — Straks efter at man er kommen forbi tunet på Gun- narsstad, ser man på højre hånd en lille dal, på hvis vestlige skråning, en halv mils vej fra Gunnarsstad, gården **Dunk** (Dúnkr) ligger; det er den i BH. nævnte **Dunkadarstad** (Dunkaðarstaðir). Fra denne gård ligger en fjældvej, den tidligere nævnte Fossavej,

over de såkaldte Fossabrekker til Hnappadalen¹⁾. — Højere oppe og østligere end Dunk ser man en å komme frem mellem stejle fjældkløfter; dette er den før nævnte **Skraumhlaupsa** (Skraumu- [Laxd.: Skrámu-] hlaupsá), nu sædvanlig benævnt Skrauma. Åen har sit udspring på heden oven for Hitardal (M. og Hnp.) og løber derfra mod nord gennem den smalle Selådal (Selárdalr, der vidner om, at åen oprindeligt i sit øvre løb må have båret navnet Selå) for sluttelig at falde i Hvammsfjorden. Temlig langt inde i dalen, vest for åen, står gården **Selådal** (Selárdalr. BH. s. 39); den ved samme lejlighed nævnte gård **Hurdarbak** (Hurðarbak) ligger endnu noget højere oppe i dalen, men på den modsatte (østlige) side af åen, — så sagaens angivelse, at tunene på de to gårde hang sammen, er ikke nøjagtig —; efter i lang tid at have ligget øde er gården nu påny bleven bebygget, traditionen gør det gamle Hurdarbak til en ved sine bygninger særdeles anseelig gård. En sidedal til Selådal er Bustardal, Sturl.'s Svinbjugsdal: Svinbjúgr eller Bust (bægge navnene betyder det samme, o: svineryg) er navnet på fjældet eller fjældheden syd for dalen, BH.'s Hitardalshede. — Ved et bredt holt adskilles Selådalens nedre del fra den egenlige Hördudal (Hörðudalr), ældre Hördadal (Hörðadalr), en smal, noget dyb dal, der gennemstrømmes af Hördudalså, som har sine kilder i to smååer, der komme fra sidedalene Laugardal og Vivildal (Vífildalr) og som ved deres sammenløb danner en tunge, hvori den herefter benævnte gård **Tunge** (Túnga) står, der i følge Laxd. (s. 248) var Torgils Hallassóns bolig. Gennem Laugardal ligger vejen over Sopandaskard²⁾ til Langavatnsdal. — Denne svejts østgrænse angives i det væsentlige ved Hördudalså, og der fremkommer således den besynderlighed, at Hördadalslandnams-

¹⁾ Til Dunk knytter sig saga om, at her oprindeligt har været smedje og raudablástr. fra gården Gautastadir og Gantes amboltsten vises i tunet. — Til et fjæld Helgufell, der står oven for Dunkárdal, på grænsen mellem denne og en fjælddal oven for Hitardalen, knytter sig adskillige sagn om Bård Snefjældeas' datter Helga, der skal have tilbragt de sidste år af sit liv her og være højlagt her i nærheden. — Om disse sagn og i det hele om stedsnavne i denne egn findes en afhandling af bonden Jon Jonsson trykt i Safn t. s. í., II, s. 319—27.

²⁾ Passet, der nu udelukkende bærer navnet Sopandaskard, benævnes også således i Sturl. (I, s. 271), så formen Sofandaskard (Laxd. s. 268) er utvivlsomt urigtig. — På det nævnte sted i Laxd. synes Laugardal at være indbefattet i Hördadal.

mandens bolig **Hördabolstad** (**Hörðabólstaðr**), nu Hörduból (**Hörðuból**) ikke kan siges at høre til Hördudalen, således som dette navn nu bruges i udvidet betydning som betegnelse for svejten. — Hördudalsåen har udløb til fælles med den østligere **Midå** (**Midá**) gennem en os til Hvammsfjordens sydøstligste hjørne (de såkaldte **Lækjarskógsfjörur**). Den flade kyststrækning mellem **Skraumuhlaupsá** og **Hördudalsá**, ad hvilken alfarvejen ligger, bærer navnet **Vestlidaøre** (**Vestliðaeyri**); her skal i følge sagn Irerne tidligere have haft handel, og Irske boder (**Írsku búðir**) benævnes endnu nogle tomter, hvorfra handelen antages at være foregået.

Allerede Hörduból ligger som sagt uden for Hördudalsbygden og tilhører den følgende svejt **Middalene** (**Miðdalir**), der indtager lavlandet sydøst for Hvammsfjorden; det samme er altså tilfældet med **Snoksdal** (**Snóksdalr**), der ligger i en lille dal, som skyder sig op i nordenden af den hals, der begrænser Hördudalen mod øst. **Snoksdal** er en betydelig ejendom med tilhørende kirke, i sin tid bolig for den oven nævnte **Dade Gudmundssön**, om hvem dog ingen minder findes her, med undtagelse af at man påviser en øre i åen neden for som det sted, hvor han satte sine skibe op. — Hinsides mulen, der begrænser **Snoksdalen** mod øst, åbner udsigten sig til **Middalenes** hoveddel; det er et smukt og venligt landskab, der gennemstrømmes af **Midå**, som oprindeligt har en nordlig retning, men som efter i sit nedre løb at have optaget den øst fra kommende **Tungeå** (**Túngná**) vender sig mod vest og, som før nævnt, falder ud i **Hvammsfjorden**. Mod nord begrænses **Middalene** af en lav fra øst til vest gående hals, der skiller denne bygd fra den nord for liggende **Haukadalsá**, og hvis sydlige affald hedder **Náhlid** (**Náhlíð**); længst i mod vest hen imod **Hvammsfjorden** dannes nordgrænsen af selve **Haukadalsá**. **Middalenes** nedre del udgøres af en grøn, græsrig slette, der syd efter fortsætter sig i flere smådale begrænsede af afvekslende ranke, spidse eller kuppelformede fjælde, afdelte ved mange tværdale og sænkninger. Blandt disse højder fremtræder især et langagtigt, hvælvet fjæld **Saudafell** (**Sauðafell**), omtrent midt for slettelandet, der deler sig om dette i to mindre dale, der dog bægge endnu indbefattes under den fælles benævnelse **Middalene**. Vest for fjældet løber **Midå**, og ved dets nordvestlige hjørne står gården **Saudafell**, en stor og god ejendom med tilhørende kirke og flere underliggende jorder¹⁾. Gårdens berømmelse

¹⁾ Mellem **Midå** og **Tungeå** strakte sig oprindeligt det til **Saudafell** hørende land (Laxd. s. 12).

skriver sig især fra Sturlungetiden, da den beboedes af den bekendte Sturla Sighvatssön, hvem hans fader havde overdraget den. Sturla byggede i nærheden af gården et virke; i hans fraværelse udfører to af Vestfjordenes hövdinger, brødrene Tord og Snorre fra Vatnsfjord, et med ualmindelig råhed gennemført overfald på gården: Sturla hævner sig senere ved, en gang da de på gennemrejse kommer forbi, at anfælde dem. Efter en hård kamp, under hvilken brødrene forsvare sig fra en høstaksindhegning, lykkes det Sturla at overmande dem, hvorefter de dræbes¹⁾. — Fra en senere tid kan anføres, at ved et mislykket angreb på Dade Gudmundssön i Saudafell var det, at biskop Jon Aressön og hans sønner sluttelig (1550) toges til fange.

Skrås over for Saudafell, hinsides åen, højere oppe, ses en lille sidedal skære sig ind imod vest; dette er **Hundadal** (Hundadalr), og her står i dalmundingen på hver sin side af Hundadalså de to gårde af samme navn. Med den i Laxd. (s. 154—56) indeholdte fortælling om den troldkyndige ufredsmand Stigande, der efter at være flygtet fra Laksådalen tog sin tilflugt hertil, hvor han overraskes hos fårevogtersken, er man her særdeles fortrolig. Efter pågribelsen drog man en bælg over hans hoved, fortæller sagaen, men der var et hul på den, hvorigennem det lykkes ham at kaste et blik på den over for liggende li: dér var tidligere smukt og græsrigt land, men da var det pludselig, som om en hvirvelvind kom, der væltede jorden om, så at der aldrig senere kom noget græsstrå op dér; stedet kaldtes siden **Brenna**. For enden af dalen står et bredt, hvælvet fjæld **Túngufell**, hvorom den egenlige Hundadal deler sig i to smådale; i den sydlige li, kort før forgreningen begynder, står omtrent midt i lien en stor klett kaldet «strákurinn»²⁾; den antages benævnt efter Stigande, der siges at være greben her. Lige over for i den modsatte li er et stort stenigt skred (skriða) kaldet **Urðarhausar**, her tænker man

¹⁾ Af denne kamp med de nærmest forangående begivenheder giver Sturl. I s. 305 ff. en skildring. Angående de her forekommende stedsnavne kan efteres en afhandling af provst Torleiv Jonssön om stedsnavne i Brødfjordsdalene (Safn t. s. I, II, s. 558 ff.). Kampen ses af sagaen at være foregået vest for åen omtrent lige over for Erpstaðir, der er nabogården syd for Saudafell. Sognebeskrivelsen anfører, at i det mellem Midå og Hundadalså indesluttede Hundadalsnæs findes en tomt Grænatópt, der udgives for stedet, hvor kampen stod.

²⁾ Strákr 3: knægt, dreng.

sig stedet for Brenna. Neden under Tungufell på en derfra fremskydende spids påvises dalens gamle sætertilkomter.

Den af Midåen gennemstrømmede dal fortsætter sig efter at have afsat Hundadal videre i sydøst (i samme retning som hidtil) under navnet **Sökkolvsdal** (Sökkólfsdalr); denne forgrener sig igen i to smådale, fra hvilke Midåen har sit udspring: Syderådal (Suðrárdalr), der beholder hoveddalens retning, og **Østerådal** (Austrárdalr), der, som navnet antyder, går mod øst¹⁾. Gennem Syderådal ligger en vej over **Brattabrekka**, det stejle fjæld syd for dalen, til Bjarnardal og derfra videre gennem Norderådal i Myresyssel. — De to smådale Syderådal og Østerådal dannes ved, at hoveddalen forgrener sig om et brat, mod nord fremløbende fjæld Bane (Bani); i den stejle fjældli her findes, kort før vejen fører op over Brattabrekka, et Grettesbæle (Grettisbæli) kort fra vejen, der dog her går på den modsatte (vestlige) side af åen. Bælet (tilholdsstedet) kan ikke ses fra vejen, men begiver man sig lidt op i liden, bemærker man her mellem stejle kletter en smuk stor græsflade med spor af tomter. Medens Grette opholdt sig her, lagdes i følge sagnet vejen over Brattabrekka af, og man drog i steden for ad Østerådal og derpå over det såkaldte Nautaklev (Nautaklif, ligeledes førende til en sidedal af Norderådal). I Grt. (s. 156—57) fortælles, at Snorre godes søn Torodd kommer til **Bredebolstad** (Breiðabólstaðr) i Sökkolvsdal og får dér at høre om den fredløse Grette; han ligger her oppe i fjældet, siger gårdens ejerinde. Torodd giver nu sin hest af sporerne og rider gennem dalen, til han kommer til højderne neden for Østerå, hvor han træffer Grette, med hvem han indlader sig i en uheldig kamp. Om Grette er der i sagaen sagt, at han på den tid opholdt sig i Østerådal — hvad der i følge den oven for anførte tradition, således som den er knyttet til lokaliteterne, ikke kan være ganske nøjagtigt — og lurede på de folk, der drog over Brattabrekka. Den oven nævnte gård Bredebolstad er den øverste gård i Sökkolvsdal, beliggende øst for åen.

Mod øst, mellem Nahlid og et sydligere fjældstrøg, udsender Middalene endnu en sidedal, der gennemløbes af Midåens før nævnte biflod Tungeå. — I Midå findes omtrent ud for (o: nord for) Snoksdalsmule en lang til dels græsgrøet øre Lejdarholme (Leiðarhólmi); det må være denne, der i Krm. (s. 76) benævnes

¹⁾ Denne sidste dal er utvivlsomt enten ikke afsat på kortet eller afsat for nordlig.

Lejdholm (Leiðhólmr) i Middalene. Når der i sagaen samstedts siges, at stedet senere benævntes **Orrostuholm** (Orrostuhólmr), er det næppe nøjagtigt, da Sturl. benævner denne lokalitet — som flere gange nævnes, blandt andet i anledning af en her afholdt hestekamp — Lejdarholm. Skåren af samme lodrette linje, men nord for åen, ligger den i Laxd. nævnte gård **Harrastad** (Harrastaðir). — I Nählid ligger den til præstesæde bestemte gård **Kvonnabrekka** (med tilhørende kirke), der dog nu ikke benyttes som sådan, da præsten bor på **Sandafell**¹⁾. — Den vestligste del af Nählid kaldes sædvanlig **Skovpladsen** (Skógsplássíð); her findes flere gårde med navnet »Skov« (Skógr), af hvilke den vestligste **Store Skov** (Stóri Skógr), der ligger for enden af lien, antages at være Laxd.s **Tykkeskov** (Þykkviskógr); i Fbr. (s. 25), hvor dette stedsnavn forekommer i flertal, siges, at der var store skove dér over hele lien.

Fra **Store Skov** ses mod vest ud over **Midåens** munding og den tæt nord for denne i søen løbende **Haukadalså** (Haukadalsá). Denne å kommer fra den nord for Middalene liggende **Haukadal** (Haukadalr), en temlig lang og forholdsvis smal dal, der adskilles fra Middalene ved den tidligere nævnte hals, hvis vestligste del Skogspladsen danner; i den nedre del af dalen gennemløber den en denne opfyldende sø (vatn) og fortsætter derpå sin vej ud mod **Hvammssjøen**. Både nord og syd for åen ligger en række gårde, der tilsammen udgøre denne svejt, til hvilken dog ikke landet omkring **Haukadalsåens** udløb regnes, da her Middalene strækker sig lige til åens sydlige bred, **Laksådalen** (i videre forstand) til dens nordlige.

På **Eriksstad** (Eireksstadir) ved **Vatnshorn** i **Haukadal** boede i følge **Ídn.** (s. 103—04) og den dermed overensstemmende **ÞK.** Erik den røde, men da hans trælle havde ladet en skride (et fjældskred) falde over gården **Valtjovsstad** (Valþjófsstaðir) og selv vare blevne dræbte ved **Skejdsbrekker** (Skeiðsbrekkur) ved **Vatnshorn** — hvorefter fulgte flere drab, hvoriblandt et ved **Lejkskålar** (Leikskálar) —, måtte Erik forlade dalen. **Vatnshorn** (**Store V.**) er en af de endnu bestående gårde i dalen, øst for **vatnet** (søen), nord for åen. **Torleiv Jonassön** (**Safn:** II, 561)

¹⁾ På **Kvonnabrekka** fødtes den af den islandske litteratur så højt fortjente **Arne Magnussön**. — Et stedsnavn **Blóthóll** neden for **tunet** på denne gård bringer folk på den formodning, at her fordem har stået et bor. Se **Safn** t. s. í. II, 567.

siger, at Eriksstad er et ødebol kort »fyrir framan.«¹⁾ tunet på Store Vatnshorn, og at det rimeligvis har ligget øde, lige siden Vatnshorn først byggedes. Denne angivelse er dog næppe nøjagtig; A. M. (1703) beretter nemlig, at den øst for Vatnshorn liggende, fra denne afbyggede, gård Skriðukot skal i gamle dage have heddet Eiríksstaðir, og at der her påvises adskillige gærdelævninger, som kunde tyde på fordums tilstedeværelse af en større gård²⁾. Navnet Skejdsbrækker er tabt, men man antager det har været de såkaldte Húsabrekkur oven for Vatnshorn. Lejkskålar er en endnu tilværende gård i dalen, nord for åen, øst for Skridukot. Syd for åen omtrent lige over for Lejkskålar ligger den i anledning af samme begivenheder nævnte gård Jörve (Jörfi). Om Valtjovsstad siger A. M., at der i det til Jörve hørende land har været et kot kaldet Valþjófstaðir, som skal have været landnamsjord, men som dog ikke i mands minde har været bebygget³⁾.

Den østligste af alle Haukadalsens gårde er det hinsides åen liggende Skarð. Lige øst for gården Skard ligger den efter Haukadalsskarð benævnte alfarvej op på fjældheden, som forbinder østenden af Haukadal med Hrutafjorden (Melar); den er 3—4 mil lang og benyttes jævnlig. Gården Skard nævnes i Grt. og lige ledes i Nj., hvor der fortælles, at Gunnar fra Hlidarende efter at have stævnet Hrut til betaling af den fraskilte Unns gods red til Haukadal fra fjældet (der skiller denne dal fra den nordligere Laksådal) og øst for Skard og så til Holtavörduhede og derfra hjem.

Landet nord for Haukadalså nærmest dennes udløb tilhører gården Lækjarskog (Lækjarskógr), der ligger i flade omgivelser ikke langt fra kysten. I denne gårds land, men noget østligere (omtrent vest for gården Store Skog) ses fra nordsiden af Haukadalså en lang hammer rage ud i åen; den bærer nu navnet Gálghamar, men er øjensynlig den i Laxd. (s. 256) nævnte hammer ved navn Hövde (Höfði), hvor Gudrun og Snorre gode efter aftale mødes for at lægge en hævnplan i anledning af drabet på hendes mand Bolle. Nord for Lækjarskog ligger Torbergsstad (Þorbergsstaðir) ved det sydvestlige hjørne af den hals, der adskiller

¹⁾ oven for »: højere oppe i dalen.

²⁾ På kortet findes også navnet Eiríksstaðir sat i parentes ved mærket for denne gård.

³⁾ Sammenlign hermed Torleiv Jonssöns bemærkning om Valþjófstaðir, Safn: II, 573.

Laksådalen fra Haukadalen. Nord for tunet på Torbergsstad findes tomterne af den i Laxd. og Nj. oftere omtalte gård **Hrútsstad** (Hrútsstaðir), hvor Höskulds halvbroder Hrut Herjolvsson boede, gården har nu i c. 100 år været i øde; den har ligget ud for vestenden af den her lave hals. Laxd. fortæller (s. 66), at Hrut havde et hov i tunet her, hvoraf man endnu ser mærke, det er nu kaldet **Troldeskejd** (Tröllaskeið), der er nu alfarvej. Om hovet ved man nu intet, men i følge Torl. Jonsson skal navnet Troldeskejd endnu være bevaret på den alfarvej, der ligger tæt oven for tomterne af Hrutstad. Øst for tomterne oppe i halsen ses en stenig høj **Hrútshóll**, som sagnet vil gøre til Hruts gravhøj. Nordvest for tomterne er et lavt holt, der strækker sig ud i engene for neden, dette er **Eldgrímsholt**, som i følge Laxd. bærer navn efter manden fra Borgefjord, som den 80årige Hrut dræbte, da han vilde borttage nogle af hans brodersøns, Torlejk Höskuldsøns, heste. De **Vaðlar**, som Eldgrim er ved at ride over, da man først bliver ham vær fra Hrutstad, svarer øjensynlig til det sydøstligste hjørne af Hvammsfjord, de såkaldte »fjærer» (fjörur), der strække sig fra den oven nævnte Vestlidaære i Hördudals hrepp til noget forbi Torbergsstad, og over hvilke den almindeligst brugte vej ligger. I Laxd. fortælles om troldmanden Stigandes åndsbeslægtede broder Hallbjörn slibestensøje, at Hrut og hans sønner efter at have pågrebet ham på fjældet (Laksådalshals), begiver sig ud på seen med ham og drukner ham; men noget efter driver hans lig op. Det dysses på **Knarrarnæs**, men siden viser han sig som en farlig genganger, der blandt andet forulæmper bonden i Tykkeskov. Navnet Knarrarnæs er nu tabt, men det antages at være et lille næs ved Lækjarskog (se Torl. Jonsson).

Oven for Hrutstad strækker landet sig som et bredt og fladt næs ud i søen, dette er **Kambsnæs**; gården af samme navn står lidt inden for det nordvestlige hjørne af næsset. Næsset har oprindelig, som Ldn. og Laxd. fortæller, fået sit navn af, at Aud (eller Unn) den dybrige her tabte sin kam¹⁾. I følge Laxd. boede Aud først her og senere Torlejk, efter at denne har dræbt en frigiven, som Hrut havde bosat her på sin broder Höskulds lunde-grænse. — På strækningen mellem Kambsnæs og den noget nordligere **Laksåos** (Laxáróss) ses på fladt land mellem to højder

¹⁾ I følge mundtlig meddelelse af provst Torleiv Jonsson skal også på Kambsnæs påvises et »hov», en omtrent firkantet tomt.

en kegleformig høj kaldet Melkorkuhóll¹⁾, hvor Olav pås moder, den irske kongedatter Melkorka i følge sagnet skal ligge begravet, Laxd. (s. 158) siger blot i al almindelighed, at hun og hendes mand Torbjörn skjup bægge ligger i høj (kuml) i Laksådal, men efter det sted, hvor Torbjörn boede, skulde man snarere søge deres grav højere oppe i dalen.

Fra den lave hals, over hvilken vejen ligger fra Hrutsstad videre mod nord, er der god udsigt over Kambsnæs og Laksåens nedre parti; også udsigten til Lakså dalen begynder snart at vise sig. **Lakså dalen** (Laxárdalur) er en lang, lige og jævn dal, med en flad, græsrig bund, gennem hvis midte **Laksåen** (Laxá) flyder, lave grønne halse begrænse den til begge sider og giver den et noget trist og ensformigt udseende, der dog til dels minder om Reykholtaldalens (Bgf.). Begrænsningen mod syd, den såkaldte Laksådalshals (Laxárdalsháls), der skiller Lakså dalen fra Haukadalen, er imidlertid længere inde et forholdsvis bredt og ikke uanseligt fjæld, der om somren på grund af sine mosetræg endog kan være vanskeligt nok at passere. Den tredje gård inde i dalen, af dem syd for åen, er **Höskuldsstad** (Höskuldsstaðir), der i følge Laxd. bærer navn efter Höskuld Dalakolls søn. Ved hjemkomsten fra en Norges-rejse fører han en købt trækvinde Melkorka med sig som sin frille; hun bliver ved ham moder til Olav på, og det viser sig senere, at hun er en hærtagen irsk kongedatter. Denne hemmelighed kommer Höskuld efter, da han en dag overrasker den hidtil for stumme ansete Melkorka, medens hun sidder og taler med sin lille søn, hvor en bæk løb neden for tunbrinken, og her, efter at Höskuld har taget plads hos dem på tunbrinken, kommer det nu til en forklaring imellem dem. Efter Höskulds død opkaster hans sønner en anelig høj over ham, og på Höskuldsstad står det storartede arvegilde efter Höskuld, hvorved c. 1100 mand var tilstede. — Efter at Höskulds i Norge fødte halybroder Hrut var ankommen til Island og havde taget bolig på Kambsnæs, var der i begyndelsen ikke noget godt forhold mellem brødrene; Hrut beslutter sig endog til at tiltinge sig udbetalingen af sin mødrearv ved ran fra sin broder. I den anledning kommer det til kamp mellem Hrut og Höskulds folk, da Hrut med sine mænd kun havde et kort stykke vej til tungærudet på Kambsnæs. Hrut går frem på en grusbanke (mel) og anfalder med stor kækhed fjenden, som drives tilbage; stedet

¹⁾ Allerede omtalt af Jon Olavsson fra Grunnavig, Antkv. Ann. II, 169.

for kampen hedder siden **Orrostudal** (Orrostudalr). Nogen Orrostudal kendes nu ikke, men kampen henlægges til en Orr-ostulåg¹⁾, hvis beliggenhed imidlertid ikke ganske svarer til den i Laxd. angivne, — det er nemlig en fordybning mellem et par grusbanker (melholt) kort vest for Höskuldstad tun. — Höskuldstad ligger smukt, midt på en lav og bred, for oven jævn og flad banke ved foden af lien. Vest for tunet langs bankens fod løber en lille bæk, mod denne falder især mod sydvest, ind imod lien, tunbakken brat af; bækken løber her i en kløft eller snæver dal, den grønne tunskrænt strækker sig ned mod denne og efterlader foran bækken en smal grøn fod; her er både smukt og afsides, man sidder i skrænten usét fra gården og dækket af en tilsvarende banke på den anden side bækken; her er øjensynlig tunbrekken (og denne benævnelse bruges da endnu stadig om dette sted), hvor Melkorka sad med den lille Olav. — Gårdens huse står nu i en række fra øst til vest, med gavlene mod nord (ud mod åen); bag ved det østligste hus vises en stor langagtig-firkantet flade, der herfra strækker sig i syd; den ligner aldeles et slettet stykke tun, men påstås aldrig at have været slettet; den kaldes Höskuldsstuen (Höskuldarstofa) og udgives for stedet, hvor det store arvegilde efter Höskuld holdtes; den er omtrent 50 fv. lang og 6 fv. bred. — Nord for gården, lidt til vest for en sti, der her ligger over tunet, påvises et sted, hvor Höskulds hov skal have været; af tomter ses nu intet spor her, da dette stykke af tunet for nogen tid siden er blevet slettet. I nord herfor, i den lavere liggende del af tunet, findes en lille spids kegleformig høj, omtrent af form som en stor tue; den bærer navnet Torgerdarhol (Þorgerðarhóll) og skal være Höskulds moders gravhøj, hvad dens udseende ikke modsiger, og som kan stemme med Laxd.s udsagn om, at Torgerd opholdt sig hos sin søn Höskuld til sin død, og at hun, da hun døde, blev sat i høj. Derimod vides intet om Höskulds gravhøj, og et besynderligt sagn synes at have dannet sig om, at han skulde være nedsænket i moradset Höskuldarfen noget vest for gården.

Skrås over for Höskuldsstad hæver sig **Hjardarholt** (Hjardarholt) temlig højt oppe i den modstående li; gårdene står omtrent over for hinanden, og fra den ene ses tydelig, hvad der foregår på den anden. Så når der fortælles (Laxd. s. 96—98), at Höskuld, da hans søn Olav flytter med hele sin besætning fra sin

¹⁾ låg 3: fordybning.

første bolig højere oppe i dalen, nord for åen, til det nyopbyggede Hjardarholt, står ude og ønsker lykke over Olav ved indtrædelsen i denne ny bolig, menes naturligvis, at han stod uden for sin egen gård og derfra så toget ankomme til Hjardarholt. Mellem de to gårde er der vad over åen, som dog om somren overalt er lav.

I Laxd. (s. 36) fortælles, at Höskuld anviste Melkorka bolig oppe i Laksådalen på det sted, »som siden hedder **Melkorkustad** (Melkorkustaðir), der er nu ubebot; det er syd for Lakså.» Efter denne beskrivelse skulde gården ligge noget højere oppe i dalen end Höskuldsstad, men stedet for den kendes nu ikke. — Øst for Höskuldsstad ligger som den anden gård i rækken **Lejdolvsstad** (Leiðólfsstaðir). Her bosatte Torlejk Höskuldsön fra Kambsnæs den ilde berygtede og troldkyndige familie Kotkel og Grima med deres to tidligere nævnte sønner, Hallbjörn og Stigande. Efter at disse i følge Torlejks tilskyndelse har øvet deres trolddom mod Hrut, overfalder denne dem på deres gård. Familien søger at undfly; først bliver, som alt omtalt, Hallbjörn greben; på halsen mellem Haukadal og Laksådal indhentes Kotkel og Grima; de stenes straks ihjel, og en stendysse opkastedes over deres lig; lævningerne af dyssen, der stadig var at se, kaldtes i følge sagaen (Laxd. s. 152) **Skrattavarde** (Skrattavarði). Skrattavarða kendes endnu som navnet på en høj temlig langt inde på fjældet eller halsen, i sydøstlig retning fra Lejdolvsstads nabogård mod øst er Tråndarkot (Þrándarkot); tæt vest for gården findes en kløft i lien, Þrándargil. I Nj. (s. 5) omtales et **Tråndargil** (Þrándargil), men det kan næppe være dette, eller også må forf. ikke tilstrækkelig nøje have kendt egnen her; ti det er dog altfor besynderligt, at Höskuld i anledning af Hruts bryllup med Unn skulde give ham foruden Kambsnæs og Hrutsstad land op til Tråndargil (altså Höskuldstad!). Den øverste gård i dalen på denne side af åen, den tredje i rækken af dem oven for Tråndarkot, er den ligeledes i Laxd. nævnte gård **Dunustad** (Dunustaðir). Over for Dunustad ligger nord for åen **Sámsstad** (Sámsstaðir, Grt. s. 112); men temlig langt oven for denne ligger endnu en gård, Sólheimar, ved dalens østende. Fra denne udgår forskellige fjældveje: Sölvamannagötur imod sydøst til Hrutafjordens indre del, **Laksådalshede** (Laxárdalsheiði, ældre -heiðr) til Hrutafjordens ydre del, og Hólmavatnshede, der fører til Hrutafjordens vestkyst endnu noget længere ude. Ingen af disse veje er mere end 2—3 mile lang. Både i Grt. og Nj. er

Laksådalshede nævnt. Af Grt. (s. 111) ses, at også Sölvamannagötur har været indbefattet under denne benævnelse; og under denne forudsætning er Nj.s omtale af heden endda ikke så påfaldende, som den ellers kunde synes. Mörd gígja fra Rangavoldene råder sin datter Unn, da hun hemmelig vil forlade sin mand Hrut, fra hvem hun ønsker skilsmisse, til at ride Laksådalshede og så til Holtavardehede — ti man vil søge efter dig i Hrutafjorden — og rid til du kommer til mig. (Nj. s. 32—33); denne vej, som oven i købet ikke er nogen stor omvej, skulde hun nemlig tage for at vildlede sine forfølgere, der så ikke så let vilde falde på, at hun var taget hjem. Ligeledes råder Njal Gunnar, da denne forklædt som Kaupahedin vil stævne Hrut til udbetaling af Unns gods, at ride ad Norderå dalen til Hrutafjorden og så til Lakså dalen (Nj. s. 83—84); denne vej måtte jo også have sine fordele, så vel fordi vejen gennem de tæt befolkede Middale lettere kunde foranledige en opdagelse, som med hensyn til, at ankomsten fra Hrutafjorden måtte gøre det lettere at skjule den vej, han virkelig havde taget. — Efter at have stævnet Hrut skulde Gunnar ride op fra hjemmegræsgangene og holde sig skjult der tre nætter, medens forfølgelsen antoges at ville stå på (Nj. s. 89). Dette sker også; efter stævningen rider Gunnar over åen og op gennem dalen på Hjarðarholtssiden til dalens ende, og holdt sig med sine ledsagere skjult dér i de fjælde mellem Haukadals skard, indtil eftersøgningen er standset, hvorefter de red til Haukadal ned fra fjældet og så øst for Skard til Holtavardehede og videre hjem (Nj. s. 93—95). Dette sidste sted bliver kun forståeligt ved at antage, at der i den islandske tekst efter millum (mellem) mangler ordet ok (og), i det meningen da bliver, at de har opholdt sig i fjældene mellem Laksådalens øvre del og Haukadal eller Haukadals skard¹).

Når man fra Samsstad følger vejen ned gennem dalen, nord for åen, er Lambastad (Lambastaðir) den anden gård, man kommer til. Her boede Torbjörn skrjup, der senere bliver gift med Melkorka, og efter disses død bebos gården af deres søn Lambe²). Kort vest for Lambastad ligger Goddastad (Goddastaðir) (lige over for det før nævnte Tråndargil); her boede i

¹) At en sådan indsætning af ok vil give den rette læsemåde, er allerede tidligere sét af prof. Rygh og Bugge. Se anmærkn. til det norske Oldskriftselskabs udg. af Hvervarar saga, s. 350.

²) I tunet vises en — naturligvis usægte — Lambhóll.

følge Laxd. Tord Godde med sin myndige kone Vigdis, og gården omtales nærmere i Laxd. i anledning af, at en slægtning af Vigdis mod hendes mands vilje finder tilflugt hos hende her efter drabet på Ingjald Saudeyjargodes broder. Da han opdages af Ingjald her, nødes han med sin ledsager til at svømme over den opsvulmede og til dels isfyldte å; ved sommertid er åen her ikke bred. — Efter at Vigdis har skilt sig fra sin mand, opfostrer den barnløse Tord Godde, for at sikre sig Höskulds bistand, dennes søn Olav på, og Olav bliver således arving til Tords store rigdom. Efter sin fosterfaders død lader Olav opkaste en høj over ham i det næs, som går frem i Lakså og hedder **Dravnarnæs** (Drafnarnes); derved er der et gårde, som hedder **Haugsgard** (Haugsgarðr, Laxd. s. 94). Disse navne er nu tabte¹⁾. — Fra Goddastad til Hjarðarholt er afstanden ikke ringe, omtrent tre fjærdingvej; imellem de to gårde ligger vel en tredje, men som ikke ses, da den ligger længere tilbage i halsen. Den knudrede vej eller sti fører langs ad lien midt i denne, der nu er aldeles skovløs. Hjarðarholt selv ligger midt i et stort af libakkerne båret tun, hvorfra der er en vid udsigt over dalen. I følge Laxd. hørte Hjarðarholts land oprindeligt til den længere nede i dalen liggende gård **Hrappstad** (Hrappstaðir); denne ejendom, der lå øde på grund af spøgeri, havde Olav, endnu medens han boede på Goddastad, tilkøbt sig. Hertil hørte store skove. Noget højere oppe end Höskuldsstad, nord for Lakså, var der hugget et »rød« i skoven, hvor Olavs får samledes om vinteren for græssets skyld. Her i dette holt bygger Olav sig en anselig gård, som han kalder Hjarðarholt (=: Hjordeholt); og hans kreaturer skal da i følge sagaen have været så mange, at den lange række, hvori han lod dem drive til den ny gård, nåede lige fra Goddastad til Hjarðarholt. På Hjarðarholt lod Olav bygge det berømte ildhus, hvis væggepanél og tag var så udmærket prydet med afbildninger af forskellige begivenheder, at det ansås for langt smukkere, når væggetæpperne ikke var ophængte; i dette stod nordmanden Gejrmund gnys bryllup med Olavs datter Turid, og ved den lejlighed kvad Ulv Uggessón sin »husdrapa« om de begivenheder, der var afbildede her. Olavs hustru var Egil Skallagrímssóns datter Torgerd. Blandt

¹⁾ Torl. Jonassón nævner rigtignok Drafnarnes, som om stedet endnu var kendt under dette navn, og vil også vide besked med Haugsgard; i Laksådalen syntes man imidlertid (1874) ikke at vide nogen besked med disse steder.

Torgerds og Olavs børn var Kjartan Olavssön den langt berömteste; sammen med ham opfostres her Torlejk Höskuldssöns sön Bolle¹⁾. — Kort vest for Hjärdarholt ligger gården Hrappstad, og noget længere i vest, neden for halsenden og noget fra åen, en anden gård Fjós; bægge disse to, tilligemed et par andre øst for Hjärdarholt, er hjålejer fra sidst nævnte gård. Hrappstad lå på Laxd.s tid øde. Her havde oprindelig den urolige Hrapp bot, der ved sin død befalede, at man skulde begrave ham stående i ildhusindgangen; på grund af spøgeri var han rigtignok bleven gravet op og dysset på et afsides sted, men hans fortsatte spøgeri bevirker dog, at gården ikke bebygges på ny, hvorefter Olav på køber denne ejendom for spotpris. Efter at også Olav er bleven forulæmpet af Hrapp, lader han liget opgrave og brænde og asken kaste i søen. Ud for Hrappstad oppe i halsen skal være en sammenfalden varde, som man udgiver for Hrapps dys. — Om Olavs sammensted med Hrapp, efter at han er flyttet til Hjärdarholt, fortæller Laxd., at den af Olavs hyrder, der vogtede okserne, kom til ham og bad om fritagelse for sit arbejde. Olav fulgte ham til fjøset, som var temlig langt fra gården; her træffer han i fjøsdøren Hrapp og har en kamp med ham, hvorefter han som omtalt lader hans dys opbryde. Ved den oven omtalte gård Fjós siges Olav pås fjøs at have været; her ligger to gamle tomter øst for gården, en på hver side af vejen. Nordligst ligger en temlig stor, langagtig-firkantet tomt, der udgives for Olavs fjøs med plads for i alt c. 20 kvæghoveder; på den anden side vejen ses en noget mindre, af samme form, kaldet fjøsemandens skåle.

Noget syd for gården Fjós falder Lakså i søen. — Laksåos, der i Laxd. omtales som landingssted, er nu opfyldt af sandgrunde; noget inden for Laksåos er en udvidelse af åen, kaldet Pape (Papi), det antages for det rimeligste sted til den i Laxd. (s. 130) omtalte svømmeøvelse af egnens unge mænd.

I Laxd. (s. 32) omtales, at Höskuld efter at være kommen hjem

¹⁾ Som så mange andre af de betydeligere gårde er Hjärdarholt i tidens løb blevet præstegård, og til gården hører den sædvanlige kirke. — I Laxd. fortælles om en udmærket okse Harre, som Olav ejede, at den en streng vinter som fører for Olavs okane vidste at finde græsgrønt til disse: om vinteren på det alt omtalte Harrastad, om våren på Harraból i Hjärdarholts land. Dette stedsnavn kendes nu ikke; i følge Torl. Jonassön gætter man på, at det har været ved Lakså i Fjösa land.

fra sin udenlandsrejse lader sit Skib sætte op •inden for• (o: nord for) Lakså, og at man dér ser tomten af hrovet (skibsskuret), som han lod bygge til det; dér tjældede han boder, og stedet kaldtes (derefter) **Budardal** (Búðardalr o: Boddal). Det samme hrov benyttes senere af Olav på. — Navnet Budardal var til for ikke lang tid siden bevaret, men nu kaldes stedet sædvanlig Stökkjarhvamm(r) efter en for en del år siden dér bygget stekk. Det er en lille dal eller hvamm, der noget nord for gården Fjos strækker sig fra kysten ind i landet; i dalmundingen breder en bakke eller høj sig, kaldet Búðarhóll, og under denne (mod sydvest) ses spor af flere tomter. Ud for dalen er imidlertid på grund af kletter ikke til at lande; landingsstedet er lidt neden for, hvor der oven for en lille vig findes en flad strækning Skipagrund, ligeledes med spor af naust e. d. l. Herfra har de, der har villet benytte Budardal til skibsopsætning, måttet føre skibet langs strandbredden under skrænten til dalmundingen.

Vil man fra Laksådalen videre nord på, går man enten fra Hjardarholt over halsen eller følger fjærevejen langs søen. Det er Hvammsfjordens inderste del, man nu rider langs med; fra Kambsnæs af drejer fjorden mod nord og danner som en arm eller sidegren af Hvammsfjordens ydre del¹⁾. — Nord for Hjardarholtshalsen løber en lille å Ljå (Ljá); på sydsiden af åmundingen findes en højere strækning Naustabót, passende til oplagsplads og skibsopsætning; det er formodenlig Laxd.'s Ljåere (Ljáeyrr, s. 320), hvor Torkel Eyjolvsson havde sit tømmer liggende, og hvorfra han agtede at flytte det søvejs til Helgafell; han får også tømret om bord, men drukner, som tidligere omtalt, på sejladsen hjem. Mellem Ljå og den nordligere løbende å Fåskrud (Fáskrúð) ligger nær kysten gården Ljåskogar (Ljáskógar, i sagaerne i reglen Ljárskógar); denne gård, der især omtales i Grt., var på den tid bolig for høvdingen Torsten Kuggessón, — denne mand nævnes også i Laxd., hos ham gæstede Torkel Eyjolvsson, medens han forberedte sin sidste ulykkelige sejlads. — Når gården i Grt. (s. 62) nævnes som liggende i Hvammsvejt, passer det ikke ganske med forholdene nu, da først Fåskrud danner grænsen mellem Laksådalshrepp og Hvammsvejt. Hos sin frænde Torsten i Ljåskogar finder den fred-

¹⁾ Mærkes kan, at ligesom der i Jonsb.s 2det kap. tales om Tværåting syd for Hvitå og Tværåting vest for Hvitå, således tales der også om Torsnæsting syd for Hvammsfjord og Torsnæsting vest for Hvammsfjord.

løse Grette oftere beskyttelse og tilbragte således en hel vinter her. Torsten var en meget driftig mand og en dygtig håndværker, der bestandig vidste at give sine folk nok at bestille, hvad der just ikke var efter Grettes smag. Torsten havde ladet gøre en kirke på sin gård. Han lod gøre en bro hjemme fra gården (til kirken?); den var meget kunstfærdig bygget, uden til i broen under de bjælker, der bare broen, var der ringe og bjælder, der rystedes, når nogen gik over broen, så at man hørte det tværs over søen, en halv mil bort. Dette foretagende kostede Torsten meget arbejde, han var nemlig en dygtig smed¹⁾, og Grette var, når han vilde, flink til at strække jærnet (Grt. s. 122). — Naturligvis mangler ikke hypoteser om, hvor denne bro har været og hvor sporene af den er at søge. I tunet øst for gården vises tomterne af den gamle kirke med tilhørende kirkegård, af meget ringe omfang; i en række ophøjede småtuer, der ligger fra kirkegården hen til gårdens huse, vil nogle påvise lævningerne af Torsten Kuggessöns bro, men da det bliver temlig uforståeligt, at han skulde have villet anlægge en sådan over det tørre højtliggende tun, vil andre søge den i en rad af ophøjede tuer, der ligger fra det uden for det nu mere indskrænkede tun værende, gamle tungærde og ned mod søen (men da synes broen rigtignok ikke at kunne have ført til kirken). — Sydvest for gården påvises i tunet en hovtomt bestående af to temlig store firkantede sammenbyggede tomter (henholdsvis 5 og 9 fv. lange, bredden af den mindre er omtr. 4½ fv., af den større sydligere omtr. 7 fv.)²⁾. — Også ved denne gård, hvor der tidligere antages at have været store

¹⁾ Järn-gjörarna är mikill. Dette udtryk er vistnok i almindelighed blevet forstået, som om dermed sigtedes til, at Torsten Kuggessön skulde have drevet megen jærnudsmeltning; og i overensstemmelse hermed vil man have fundet tydelige spor af slagger ved åen Fåskrud, desuden kul og slagger oppe i åsene i gårdens land og også slagger ved gravning hjemme i tunet. De omtalte spor ved åen Fåskrud synes dog ikke at bestå i andet, end at jorden her på begge sider af vejen er sortagtig og ligesom forbrændt på grund af en halvforvitret, grusblandet vulkansk stenart, som findes her.

²⁾ På Ljåskogar fortælles om en fordums stor skåle på gården dér, som skulde have optaget hele den østlige halvdel af gården, med tolv sængsteder til hver side. Desuden skal for en del år siden resterne af en mindre anseelig skåle være borttagne; af tømret fandtes (1874) endnu en del tilbage, således bitar prydede med på langs løbende brede furer og en såkaldt stolbrud (indtil for kort tid siden to), det var en firkantet stolpe, for oven udhugget som en knap, der bar en tærningformet kapital; en bred fure midt på to af siderne angav, at de vistnok havde været brugte som sængestolper. — En sængestue på Ljåskogar med udhugget

skove, er der kun få rester tilbage. — Heden nordøst for Ljåskogar, hvorfra åen Fåskrud har sit udspring, bærer navnet **Gavfellsheði** (Gaffellsheiði, ældre-heiðr, — efter et huslignende fjæld Gaffell); over den ligger en dog ikke meget benyttet vej (på kortet kaldet Orrustuhryggir), i det man fra Ljåskogar drager op langs åen Fåskrud, og derpå videre mod nord til Bitra i Strandaeyssel. [I Eb. (s. 112), hvor heden nævnes, tiltrædes dog vejen fra Sælingsdalstunge.]

Efter at være gået over Fåskrud befinder man sig i **Hvammssvejten** (Hvammssveit), der omgiver Hvammssjøens inderste del, bunden af den imod nord udgående forgrening. Vejen fører først over magre holt med udsigt til en bølgeformig egn bestående af forskellige ved dalsænkninger adskilte halse, kun bedækkede med en sparsom hodevegetation (overalt moer). Til bægge sider ses grunden bedækket med udgået skov, hvis visne grene endnu strække sig langs jorden.

Den første gård, der viser sig, er **Gleråskogar** (Glerárskógar). Denne gård valgte Bórk den digre sluttelig til sin bopæl, efter at Snorre gode havde fortrængt ham fra Helgafell; højere oppe og nærmere Glerå (Glerá) vises i følge sognebeskrivelsen de utydelige tomter af en gård Barkarstaðir, som skal være resterne af den af Bórk beboede gård. Det Gleråskogar tilhørende land, beliggende mellem Fåskrud og Glerå, bærer endnu navnet «mörkin» (skoven), og denne gård tilligemed nabogården nord for Glerå, **Magnússkógar** er øjensynlig de gårde, som i Laxd, (s. 204) benævnes «i Skógum»¹⁾. De folkene fra Laugar i Hvammssvejt nemlig af

arbejde (der sættes i forbindelse med Tord hreda) omtales af Jon Olavsson Antk. Ann. II, 181.

Mærkes kan, at i Archeologia Britannica 11te Tom. 1794, Tab. XXI findes afbildet et en engelsk privatmand tilhørende drikkehorn, der skal stamme fra denne gård; al den underretning, der gives om hornet, består imidlertid i et par linjer underskrift, efter hvilke hornet er fundet to fod under jordens overflade på gården Liaskogar i Island og vides at være over 200 år gammelt. Såfremt hornet er afbildet i naturlig størrelse, har det omtrent haft et kohorns længde og form; det er prydet med udskæringer af blad-, roset-, ringe- og drage- eller fletværks-form.

¹⁾ I de senere jordebøger opføres desuden Silfraskógar som en ødehjáleje til Magnússkogar; men ifølge A. M. (1703) skal denne aldrig have været nogen selvstændig gård. Jordebogen beretter nemlig, at på et sted i M's land, som kaldes S., findes tomter og gærdelævninger; her skal gården forud have stået. I mands minde har stedet ikke været bebygget, og kan umulig bebygges.

misundelse ved et gæstebud i Hjarðarholt har bortstjålet Kjartans ypperlige sværd, ledsager en af husfolkene dem for at holde øje med dem; de kom til de gårde, som hed Skogar, og steg her af hestene, og medens de andre ventede her, begav nogle sig bort fra gården til et krat, hvor de forsvandt. Efter senere at have taget afsked med dem vendte huskarlen fra Hjarðarholt tilbage til skoven og fulgte deres spor til en sump, hvor han fandt sværdet nedstukket; denne sump benævntes siden *Sverðskelda*. Dette navn kendes nu ikke; det er måske rimeligst at søge stedet i Gleråskoga land, her findes nemlig hist og her sumpe og moradser, hvad der ikke er tilfælde omkring Magnusskogar; forbi bægge disse gårde ligger i øvrigt vejen til Laugar¹⁾. Efter at Glerå er passeret åbner sig ud for Hvammsfjordens bund udsigten til en lille dalslette, fra hvilken Sælingsdalen strækker sig op i nordvest, og Svinadalen som en stor kløft skærer sig ind i fjældene mod nordøst. Den oven nævnte dalslette gennemstrømmes af en mindre å *Lakså* (*Laxá*), der først i sit nedre løb bærer dette navn, efter at dens to tilløb *Sælingsdalsá* (*Sælingsdalsá*) — nu sædvanlig *Sælingsdalstungeá* — og *Svinadalsá* har forenet sig. Det af *Laksåen* og dens tilløb gennemstrømmede lavland benævnes »*uppsveit*« i modsætning til den vestligere, langs *Hvammsfjorden* liggende »*útsveit*«.

Et lille stykke nordvest for Magnusskogar, under højdedragene, som begrænse den oven nævnte lille dalslette mod vest, står gården *Asgård* (*Ásgarör*); i det flade land neden under hæver sig en regelmæssig kegleformig klippe (*stapi*), til hvilken mange sagn om alvefolket tidligere knyttede sig. Nord for *Asgård* ligger *Leysingjastad* (*Leysingjastaðir*), hvor i følge *Gunl. Torgerd Egilsdatter* lod sin broderdatter *Helga* den fagre hemmelig opfostre, skönt faderen *Torsten* havde bestemt, at hun skulde udsættes. — Oven for *Leysingjastad* åbner sig den sydlige munding af *Svinadalen* (*Svínadalr*); denne dal, der egentlig kun er et smalt pas, forbinder *Hvammsvejen* med *Dalasyssels* nordligste bygd, den såkaldte *Saurbæ*; gennem den ligger derfor alfarvejen nord efter, og da *Kjartan* i *Svinadalen* overfaldtes af sin frænde og fostbroder *Bolle* samt dennes svogre fra *Laugar* — således som det fortælles i *Laksdæla*

¹⁾ Ud for gården *Gleråskogar* ned mod søen, på den anden side vejen, som ligger neden for tunet, findes således en sumpet strækning, hvor *Sverðskelda* kan have været. Længere borte, ved den nordlige bred af *Fiskrud*, findes en anden sump *Tóptarkelda*, som man også har gættet på.

saga —, var han netop på tilbagevejen fra et besøg i Saurbæ. Den adskiller sysseløts vestligste del, den bjærgfulde halvø, der mod syd begrænses af Hvammssfjorden, mod vest og nord af Bredefjordens indre del, fra højlandet vest for Hrutasfjorden. I sin munding er dalen nærmest en smal kløft mellem fjældene, gennemstrømmet af Svinadalså. Noget inden for munden skærer et temlig dybt gil (en kløft), græsrot i bunden, sig ned fra østsiden og danner en lille dal op i fjældet, mod nord begrænset af en temlig brat og høj gilskrænt; dette er **Havragil** (Hafragil), der ofte nu benyttes af de rejsende som bedested; de nord fra kommende ses ikke, og se intet, før de kommer over gilskrænten. Nord for denne udvider dalen sig noget, og udsigten begrænses mod nord ikke langt borte af banker i den østlige fjældskråning, de såkaldte **Norðrhólar**. Om trent midt i dalen noget oven for **Norderholar** indsnævres denne stærkt; denne snævring, **Mjosynde** (Mjósyndi), der tillige danner vandskellet i dalen, betegner grænseskellet mellem Hvammssvejten og Saurbæ. — I Laxd. (s. 218 fig.) fortælles, at, da man på Laugar har fået at vide, at Kjartan så godt som ene vil ride hjem gennem Svinadal, begiver Bolle og hans svogre **Osvivrs-sønnerne** — i alt ni — sig op i dalen og lejrede sig ved det gil, som hedder Havragil. Bolle lå forstømt oppe ved gilranden, indtil **Osvivrs-sønnerne** trak ham ned, da de var bange for, at han skulde advare den nord fra kommende Kjartan¹⁾. Da Kjartan var kommen syd for **Mjosynde**, hvor dalen begynder at udvide sig, gjorde han et forsøg på at få sine ledsagende venner til at vende om, hvad disse dog først indvillige i, da de kom syd for de sætere, som hedde **Norder-sel** (**Norðr-sel**); disse antager man har stået under **Norderholar**, hvor der endnu skal være spor af sætertomter. I Svinadal boede på gården **Havratindar** (Hafratindar) en mand ved navn Torkel, som så både Laugafolkene i bagholdet og Kjartan ride ned mod disse, men som dog undlod at advare ham; nu er Svinadal ganske ubebot, og hvor **Havratindar** har været, ved man ikke med bestemthed; det må vel have været på strækningen mellem **Norder-**

¹⁾ Efter beretningen om, at **Osvivrs-sønnerne** lejrede sig ved **Havragil** og at Bolle lå oppe ved gilranden, følger et papirhåndskrift af Laxd. (AM. 158, fol.) til: „það gil liggur norðan úr fjallinu og framm í á; lá þjóðgatan eptir hlíðinni nokkuru ofar enn þeir **Osvifurssynir sátu**“, — hvad der tjæner til endnu tydeligere at vise overensstemmelsen mellem sagaens **Havragil** og den nu således benævnte kløft.

holar og Havragil ¹⁾. — Da Kjartan med sine to tiloversblevne ledsagere kommer syd over gilet, ser de bagholdet; Kjartan springer da af hesten og vender sig imod dem, i det han støttede sig til en stor sten, som stod dér; her falder han for Bolles hånd efter en helt modig modstand. Nogen sådan sten finder man nu ikke ved Havragil, men skönt dette sted svarer så fuldstændig til sagaens beskrivelse, at der ikke kan være nogen tvivl om, hvor kampen har været holdt, har man dog alt længe påvist en Kjartanssten (Kjartanssteinn) ved Mjosynde, ved nordenden af snævringen (sundet) i en fra vest fremskydende pynt ²⁾. Dette afgiver et godt eksempel på, hvor let på Island en falsk tradition udvikler sig uafhængig af eller endog i modstrid med sagaerne.

Fra den vest for liggende meget kortere Sælingsdal skilles Svinadalen ved en mule Tungemule (Túngumuli), således benævnt efter gården Sælingsdalstunge (Sælingsdalstúnga), i sagaerne også ofte alene benævnt Tunge (Túnga), der ligger i den ved Sælingsdalsås og Svinadalsås sammenløb dannede tunge, i lien syd-vest for mulen. — På Tunge boede først i følge Laxd. en mindre bekendt mand Torarin, der sælger Osvivr på Laugar en del af sit land; senere, efter Kjartans drab, køber Bolle Tunge og flytter hertil. Da Gudrun Osvivrsdatter efter Bolles drab er bleven enke, bytter Snorre gode bolig med hende; hun flytter til Helgafell, han til Tunge, hvor han forbliver til sin død ³⁾. På Tunge lod Snorre i følge Eb. bygge en kirke, og ved den blev han begravet. Som det ses af Eb. (s. 124) blev denne kirke dog forholdsvis tidlig flyttet fra sit oprindelige sted, hvorimod der lige til midten af dette årh. har været en kirke på Tunge. Stedet for den af Snorre byggede kirke mener man endnu at kunne påvise. — Lige over for Tunge, om end i nogen afstand, hinsides åen, ligger gården Laugar. Så vel denne gård som Tunge kan siges at ligge i Sælingsdal, da dalen bærer dette navn, indtil hvor Sælingsdalså forener sig med

¹⁾ A. M. (1708) har herom følgende: I det gården Sælingsdalstunge tilhørende land i Svinadal, siger man, at der i gamle dage skal have været et bebygget kot, kaldet Hafratindar. Hvor det snarest kan have været ved ingen at sige, og ingen af de dér kendte folk har kunnet finde tomter eller gærdelævninger i dalen, som kunde lede på sporet.

²⁾ Lige over for skal endog findes en Bollalág.

³⁾ Også her må Snorre snart have erhvervet sig stor magt og indflydelse; og det såkaldte Snorrunga goðorð, som Sturlungerne gennem deres slægtalab med ham havde arvet, har han utvivlsomt erhvervet sig her.

Svinadalsåen. På Laugar boede i følge Laxd. den vise Osvivr med sine børn, hvoriblandt navnlig den berømte Gudrun, hvis vekslende skæbne — hun blev efterhånden gift med fire forskellige mænd, og dog ikke med den eneste, hun egenlig elskede, nemlig Kjartan, hvis død hun endog foranlediger — udgør en del af hovedbegivenhederne i Laxd. Så vel medens hun er gift med sin anden mand (Tord Ingunnssön), som under den første tid af hendes ægteskab med Bolle, bliver hun boende her; her foregår derfor også den grove fornærmelse, hvorved Kjartan ligesom fremtvinger hævn imod sig. Laugar bærer navn efter en ved gården værende *laug**, en varm kilde, der, som det ses af sagaerne, i ældre tid stærkt benyttedes til badning. Den besøgte hyppig af omegnens folk (hvad Sturl. indeholder forskellige eksempler på), og uagtet dens nærhed ved gården synes man frit at have kunnet bade sig her uden at behøve i forvejen at henvende sig til gårdens ejer. Også i Laxd. omtales *Sælingsdalslaug*; Gudrun spås her af den vise Gest Oddleivssön, der på en gennemrejse er standset ved laugen¹⁾; og medens kærlighedsforholdet mellem Kjartan og Gudrun er ved at udvikle sig, træffer de ofte hinanden her. Badningen i slige varme kilder er nu forlængst ophørt på Island, og hvad særlig denne kilde angår, har den haft en ugunstig skæbne. Oven for gården findes der et lille af to gil begrænset parti af lien. Dette skal til for en del år siden have været en smuk grøn skråning, men da bortrev en stor skride næsten al græsvæksten og bredte sig over det neden for liggende tun. Her oppe i lien ved det nordligste gil ligger laugen; den vælder som en kilde ud af fjældskråningen, og vandet, der holder c. 30—40° R., opsamles i et lille bassin lidt neden for for at benyttes i husholdningen. Dette bassin skal imidlertid være nyt og først dannet, efter at fjældskredet havde begravet og forstyrret det tidligere, der skal have været indrettet med stønsæder og tydelig beregnet på badning. Ved det andet gil i lien findes flere hverér, ret interessante ved at de ligesom udspringe i den lodrette kisel-(hveragrjóts-) væg gennem en lille tud, hvorfra vandet derpå løber ned ad væggen; dette vand er en del hedere end laugens, dog ikke kogende. — Oven for Laugar

¹⁾ Når der i Laxd. (s. 130) fortælles, at Gest efter samtalen med Gudrun red bort og mødte Olav pås bud ved tungærdet, menes der utvivlsomt tungærdet ved Laugar, og stedet *inde ved søen**, hvor Gest og Olav mødes, er formodenlig nord for Laksåos, — Gest er i så fald redet fjærevejen.

viser sig **Sælingsdalen** (Sælíngsdalr) som en ret smuk lille af fjælde omgiven dal, der længst oppe deler sig i to smådale: **Lambadal** (Lambadalr), der i nordvestlig retning strækker sig ind mellem fjældene, og en anden lille dal, der som hoveddalens forlængelse går imod nord. Disse yderste forgreninger af Sælingsdalen er kun ved en smal ryg, den såkaldte **Sælingsdalskede** (Sælíngsdalsheiði, ældre-heiðr) adskilte fra den sydligste del af Saurbæbygden; den herover førende, gennem Sælingsdalen liggende vej, benyttedes dog mere i ældre tid end nu. I Sturl. er Sælingsdalskedevejen oftere omtalt, navnlig stod på selve heden en afgørende kamp mellem Sturla Tordssøn den ældre (o: Hvamm-Sturla) og Ejnar Torgilssøn fra Saurbæ, efter hvilken den første ubetinget havde overmagten her i herredet. Kjartans vej vest på til Saurbæ kort før hans drab faldt ligeledes gennem Sælingsdal, hvorpå hjemvejen, som tidligere omtalt, lagdes gennem Svinedalen. I den nysnævnte lille Lambadal havde Laugafolkene i følge Laxd. (s. 138) sæter, da den forskudte Aud fra Saurbæ bereder sig til at tage hævn over sin tidligere mand Tord, der nu havde ægtet Gudrun: hun beder sin færehyrde at få at vide, hvorledes forholdene er på Laugar, og denne svarer, at det kan han med lethed, da der kun er en hals mellem den dal, hvori han vogter får, og den, hvor Tords færehyrde opholder sig¹⁾. Efter erholdt underretning rider hun over Sælingsdalskede til Laugar og sårer Tord farlig i hans seng.

Sælingsdalen selv er i Laxd. fornemmelig omtalt i anledning af Bolles her foregående drab. Kjartans brødre havde fået nys om, at Bolle befandt sig i sit sæter i Sælingsdal, de forenede sig derfor med nogle andre mænd, hvoriblandt især den ved Vatnshorn i Borgesfjordssyssel omtalte Helge Hardbenssøn, for at hævne Kjartans drab. „Der var på den tid tyk skov i dalen“, fortæller sagaen (s. 240 fig.), „...sæterne stode ved åen, på det sted, der nu benævnes **Bolletømter** (Bollatóptir); et stort holt går oven for sæteret og ned til **Stakkagil**, mellem lien og holtet er en stor eng, som hedder **Barm** (Barmr); der slog Bolles huskarle hø. Haldor (Kjartans broder) og hans ledsagere red til **Oksnagrøf** (Oxnagróf),²⁾ over

¹⁾ Læsemåden i noten „þvíat háls einn var í milli dalanna“ må foretraktes for tekstens „þvíat dalrinn var í milli áanna“, da Hvammadal, hvor Auds sæter var, er en lille sidedal fra Stadarhølsdal i Saurbæ og kun ved en smal hals er adskilt fra Lambadal. Desuden er der i selve sagaen lige i forvejen sagt, at Lambadal „gengr vestr í fjöllin at baki Hvammadal“.

²⁾ Dette komma må tilføjes.

Ranarvolde (Ránarvellir) og så oven for **Hamarenge** (Hamarengi), det er lige over for sæteret. Her skjuler de sig i skoven og begiver sig herfra til sæterne — der var nemlig to sådanne, et sovesæter og et bur —; Gudrun, som er hos Bolle, forlader efter dennes opfordring sæteret og »gik ned under skrænten (ofan fyrir brekkuna) til den bæk, som der løb, og begyndte at to sit lærred». Nu påfølger en kamp, som ender med Bolles drab, — hvorefter de, i det de går ud af sæteret, træffer Gudrun, som kom nede fra bækken, og efter på en skånseløs måde at have meddelt hende drabet red de hjem. — Hele denne skildring vidner om et nøje kendskab til de stedlige forhold. Straks efter at være kommen ind i den egenlige snævrere dal har man til højre et stort brat gil **Stakkagil**¹⁾. Til venstre har man et andet stort gil kaldet **Ránargil**, og nedens for det en flad skride kaldet **Ránarskriða** eller **Ránarvellir**. Beliggenheden af det i Laxd. nævnte **Oksnagrov** kan næppe bestemmes; derimod er der et strøg oven for (nord for) **Ránargil**, der vel kunde passe til sagaens beskrivelse af **Hamarenge** (dog er navnet tabt; men muligvis står benævnelsen **Koppshamar** på en syd for **Lambadal**, nord for pågældende strøg, sig fremskydende hammer i forbindelse hermed). Langs midten af dalen, dog øst for åen, strækker sig et langt, ikke højt, lyngrot holt (mo); her påvises tæt ved åen tomterne af Bolles sæter (**Bollatóptir**). Det er en langagtig-firkantet, gammel og til dels utydelig tomt, der står i retning fra øst til vest, omtrent 9 fv. lang og 3 fv. bred; ved det sydvestlige hjørne, nærmest åen, ses måske spor til en mindre udbygning. I den sydøstlige udkant af tomten finder man rødlig porøse jærnslagger²⁾. Døren synes at have været på gavlvæggen og at have vendt mod åen. Tæt nedens for tomten skræner holtet

¹⁾ **Stakkagil** danner nu nordgrænsen for det land, som hører til den umiddelbart oven for **Sælingsdalstunge** stående hjåleje **Gerde** (**Gerði**). En gang før er dette gil nævnt i **Laxd.** Der fortælles nemlig (s. 124), at **Osvivr** på **Langar** keber en del af det **Torarin** i **Sælingsdalstunge** tilhørende land, nemlig -alt fra **Gnupuskörd** (**Gnúpuskörd**) på bægge sider af åen til **Stakkagil**. — men hvor **Gnupuskörd** har været, kan næppe afgøres. — Sml. dog **Torl. Jonssöns** angivelse, **Safn**: II, 562.

²⁾ Disse slagger ere utvivlsomt lævninger fra en tidligere tids jærnudsmeltning af myremalm her. Det kan måske tillige tyde på, at **Laxd.s** beretning om, at der forud har været stor skov i **Sælingsdalen**, ikke er så aldeles ugrundet, om end den måde, det berettes på i **sagaen**, viser, at forholdet på **sagaskriverens** tid væsentlig har været det samme som nu, d. v. s. at dalen alt da har været så godt som skovløs.

med en lav brække ned mod åen, der kun er 9—10 skridt herfra. På den anden side holtet (østligere), mellem dette og fjældet, er et smukt og frodigt engstrøg, upåtvivlelig sagaens Barm(r), gennemstrømmet af en lille bæk, der længere nede falder i åen. Tværs over holtet fra Bollatóptir til bækken er imidlertid ikke så kort, som man i følge sagaens udtryk, hvor der fortælles om Gudruns gang til bækken, skulde vente.

Neden for (d. v. s. syd for) Laugar strækker sig fra lien ned imod åen en mængde holer, og hinsides disse ligger den derefter benævnte gård Hólar, der uden tvivl er Eb.s Ásgarðsholar, som i så fald må have båret navn efter Ásgarð(r), der står skrås over for, hinsides åen, noget længere nede. Neden for Holar finder Sælingsdals- og Svinedals-åens sammenløb sted. Endnu noget længere nede, i selve dalslettens munding, hæver sig på et fra fjældlien udgående holt tre borgformede kletter, den ene højere end den anden; de stå isolerede og med vid udsigt. Dette er de fra Ldn. (s. 111) bekendte Krosshólar (o: Korsholer), hvor Aud lod rejse kors og holdt sine bønner; senere viste hendes hedenske efterkommere højene megen tilbedelse, de indrettede hörg her, efter at afgudsdyrkelsen var begyndt, og de troede, at de ved deres død kom ind i højene. För Auds sønnesønssøn, den senere så bekendte hövding Tord-gelle, tiltrådte sin stilling, blev han ligeledes i følge Ldn. ført op i holerne, »således som det fortælles i hans saga« (denne er imidlertid forlængst tabt). — Allerede det, at Krossholerne således både ved form og stilling hæve sig frem over omgivelserne, gør det forståeligt, at man til dem har knyttet overtroiske forestillinger af samme art som til Helgafell på Torsnæs; men endnu naturligere synes det, når man ser disse klipper længere borte, bag fra, inde fra Tunge eller fra Svinedal. De flyde da såmmen i ét og har en aldeles påfaldende lighed med et stort hus (hal eller skåle) med et par mindre udbygninger foran (nord for)¹).

¹) I Sturl. (I, 63—65) fortælles følgende om hvad der gik umiddelbart for ud for kampen på Sælingsdalsheide: Sturla får i Hvamm underretning om, at Einar Torgilssøn har revet kreaturer fra en slægtning af ham på en af nabogårdene og nu er på tilbagevejen med sit rov. Han sætter sig da i bevægelse for at forfølge ham, og da han med sine folk kommer til Krossholar, ser de Einar med sin flok drage op over Ranarvolde. Ejnars folk ser nu også forfølgerne, men kan dog ikke bekvemme sig til at give slip på byttet. Da de kom op over Snorravad, drog Sturla og hans mænd over Ranarvoldene, og da Ejnars parti kun langsomt kan passere op over hedeskrænten, begynder snart efter kampen her. — Navnene Snorravad og

Når man kort ned en for Krossholar drejer omkring sydenden af den hals, der mod vest begrænser den hidtil omtalte »opsvejt«, har man for sig en lille, kort, af fjælde tæt omgiven dal, med en gård ved hver side af dalmundingen og desuden præstegården Hvamm (Hvammr) med tilhørende kirke højere oppe i dalen. Dalen, der nu bærer navn af Skøggjadal, og som gennemstrømmes af en lille å Hvammsså, deler sig højest oppe omkring et fjæld i dalbunden i to små sidedale, af hvilke den vestligste intet nyt navn antager, den nordligste bærer derimod navnet Tværdal (Þverdalr. Denne dal, der er nævnt i Sturl., hvor Hvamm-Sturla rider bort for at holde færandsom over Einar Torgilssøn, på samme tid som denne lader en tilsvarende afholde i Hvamm over Sturla, må ikke forveksles med en sidedal af samme navn i Saurbæbygden).

Skøggjadalens nordvestligste begyndelse strækker sig op imod den aldrig fuldkommen sneløse fjældknude Skøggðxl, der danner knudepunktet i det højland, som bedækker Dalasyssels tidligere omtalte mod vest udskydende halvø. Navnet Hvamm, som nu er indskrænket til oven nævnte gård, der står i lien øst for åen, har formodentlig oprindelig været tillagt hele den lille dal, der i grunden ikke er andet end en stor »hvamm«. Om den oftere omtalte berømte landnamskvinde Aud den dybrige fortæller Ldn. (s. 111), at

Ranarvolde er på oven anførte sted i Sturl. brugt aldeles rigtig, men Krossholar er utvivlsomt ved uagtsomhed kommet i stedet for holerne mellem gårdene Laugar og Holar, de såkaldte Laugahólar. Snorravad er navnet på et almindelig benyttet vadested over Sælingsdalså, der hvor åen passerer kort før man stiger op på heden; og at det ene parti passerer åen på samme tid som det andet drager over Ranarvolde, svarer aldeles til, at de forfulgte kort efter indhentes på vejen op på heden. Fra Krossholar til Ranarvolde er derimod så lang vej, at folk og kvæg på Ranarvolde umulig vilde kunne skelnes fra Krossholar, selv om udsigten var fri; men tilmed er fra Krossholar udsigten til næsten hele Sælingsdal og da navnlig til Ranarvoldene spærret; først når de store Laugholar er passerede, og i det en høj ryg inderst (nordligst) i holerne passerer, åbner udsigten sig til Ranarvoldene, som da ligge lige for den rejsendes øjne. (Disse meddelelser skyldes guldsmed Sig. Vigfussøn i Reykjavig.) — En formodning man måske kunde nære, at Krosshólar egentlig var et tabt stedsnavn, og at det sted, der nu bærer dette navn, først i en nyere tid ad hypotetisk vej (og fejlagtig) havde fået det, gendrives ved en randnote af Arne Magnussøn i et papirhåndskrift af Sturl. (AM. 115, fol.). Angående Sturlas beretning om mændene på Ranarvolde, der ses fra Krossholar, bemærker han nemlig: »Dette er umuligt, ti holerne er imellem, mellem Holar og Laugar. Herunder har Jon Olavssøn fra Grunnavig tilføjet: »Salig assessor Arne, som har skrevet dette, sagde til mig J. O. S.: Holerne er vistnok senere lebet ned fra fjældet oven for.»

hun tog land fra *Dögurðará* (*Dögurðará*) til *Skraumuhlaupsá* og boede i Hvamm ved *Örridaáos* (*Örriðááross*) på det sted, som hedder *Audartomter* (*Auðartóptir*); *Laxd.* (s. 10) siger blot, i al almindelighed, at hun byggede sig en gård på det sted, som senere kaldtes Hvamm, men tilføjer, at hun ledet af sine højsædesstøtter bevægedes til at vælge sig bolig der. Den å, som i *Ldn.* kaldes *Örridaá*, kan næppe være nogen anden end *Hvammá*: hvad *Audartomter* angår er man nu ikke i stand til at påvise dem, men det synes i følge *Ldn.* utvivlsomt, at *Aud* ikke har bot på det sted, hvor gården *Hvamm* nu står, men derimod nærmere søen ved åens munding, hvor man snarest vil søge stedet øst for denne. Ved strandbredden øst for åmundingen påviser man ligeledes en gammel nausttomt, der bærer navnet *Auðarnaust*.

Om *Aud* fortælles der end videre i *Ldn.*, at hun efter sin død blev begravet i strandbredden, hvor denne overskylles ved flodtid, da hun som døbt ikke vilde ligge i uviet jord¹⁾. *Laxd.* derimod fortæller, at hun blev højlagt. *Auds* hvilested vil sagnet endnu påvise (dog svarer stedet rigtignok ikke ganske til *Ldn.*'s udtryk, at hun begravedes «i flæðarmáli»). Ud for dalmundingen ses nemlig i stranden noget fra land ved halvfalden sø en stor sten (som ved flodtid altså står under vand), der bærer navnet *Auðarsteinn*, og hvorunder *Aud* skal ligge. — Efter *Aud* må *Tord* gelle nævnes som en af de bekendteste beboere af *Hvamm* i den første tid efter bebyggelsen.

I *Grt.* (s. 62) nævnes *Skegge*, søn af *Torarin fylsenne*, som beboer af *Hvamm*. Det er vel denne *Skegge*, der skal hvile under «*Skeggjasteinn*» i tunet på *Hvamm*, og måske også ham, efter hvem dalen bærer navn (sml. også *Skeggöxl*). — Navnlig i *Sturlungeperioden* tiltrækker *Hvamm* sig igen i en noget senere tid opmærksomhed. *Sturlungernes* bekendte stamfader *Hvamm-Sturla* tilkøbte sig gården og boede derefter her til sin død, hvorfor han også sædvanlig benævnes efter denne sin ejendom. I *Sturlas* tid var der omkring husene i *Hvamm* et virke, en befæstning af den art, som det var så almindeligt at have omkring høvdingegårdene i denne urolige tid. — *Hvamm* må også erindres som fødestedet for *Sturlas* berømte søn *Snorre*, hvorvel denne kun levede få år

¹⁾ A. D. Jörgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse, s. 211, forklarer *Auds* valg af gravsted som begrundet i en ydmyg følelse af, hvor lidt hendes liv havde svaret til det løfte, der knyttede hende til kirken. I flodmålet, siger forf., plejede forbrydere og uærlige kvinder at jordes.

her, men fik sin opdragelse på Odde på Sønderlandet. — Af Sturlas sønner erhvervede Tord sig sluttelig Hvamm og opslog sin bolig her; kort efter at dette er sket, fortæller Sturl. om et ubesindigt angreb, som Sturla Sighvatssøn foretager mod sin farbroder her, men som han straks fortryder; som sædvanlig synes virket ikke at gøre noget gavn¹). Til Sturl.'s beskrivelse af virket kan det næppe passe, at man viser virkets plads nordøst for gården i tunet, hvor der er en ophøjet aflang indhegning med store sten i grunden (omtrent 7 fv. lang, 5 fv. bred), stedet kaldes nu i følge Torl. Jonssøn virkisbali. — Foruden disse stedsnavne findes i lien oven for gården en høj bakke (hóll) kaldet Þínghóll, og tunfladen neden under den siges besynderlig nok at bære navnet »sýsla«. Neden for (vest for) gården og kirken, ud for denne sidstes vesterende findes en temlig stor tomt eller indhegning (omtrent 9 fv. lang, 7 fv. bred) kaldet »logréttá«²). Sluttelig skal her, beretter Torl. Jonssøn, også findes en Gvendarlind.

Sydvest for Hvamm ved dalmundingen står gården Akr, hvor man endnu vil påvise tomten af det fordums hov, der i følge sagnet skal have stået her, skønt man af fortællingen i Krstn. om Torvald vidförlé, der prædikede den kristne tro i Hvamm, på samme tid som husfruen var i hovet og blotede, og således at hver af dem hørte den andens ord, skulde antage, at hovet havde været hjemme ved gården³). Hovtomten beskrives i den antkv. indb. som 24 al. lang, 19 al. bred, med retning fra nord til syd, og måske med indgang fra øst (i følge mundtlig meddelelse af provst Torl. Jonssøn skulde den firkantede tomt være omgivet af et rundt gærde).

¹) I Sturl. (gl. udg. 1 b.'s 2 d., s. 94) siges det, at fjenderne først ses, da de red i Hvammsdalsgerde. Hvammagerde er vist den rettere form; således benævnes nu et landstykke syd for Hvamm, der ses at have været indealuttet af et sammenhængende gærde. (Torl. Jonssøn siger, at dette gærde har omgivet tunet og de nærmeste enge omkring Hvamm.)

²) I den antkv. indb. (1817) kaldes den et gammelt tingsted eller domring, utvivlsomt bevarende sit gamle navn, endnu kaldet »logréttá«, og der siges, at den efter udseende at dømme synes at have været et smalt og lavt gærde, næsten kreds rundt, 396 al. i omkreds (i følge Henderson ottokantet). — Fra Hvamm kirke er det i Worsåes »Nordiske Oldsager« som no. 509 afbildede stykke af et gammelt væggetæppe fra den ældre middelalder med fantastiske dyrebilleder og arabeskalynghninger. Det beskrives Antkv. Ann. III, s. 385, og omtales udførligere i den antkv. indb.; det har utvivlsomt hørt til de »tjöld umhverfis kirkju«, som Vm. opregner blandt kirkeinventariet.

³) Sognebeskrivelsen siger, at Akr tidligere hed Hofakr, efter det hov, som Tord Gelles frænde Torkel Mánakr rimeligvis først har bygget her. I Sturl. og Vm. er imidlertid gården ligesom nu nævnet Akr uden videre tillæg.

I sydvestlig retning fra den nu beskrevne Skeggjadal strækker den større del af den såkaldte Utsvejt sig endnu en tid langs Hvammsfjordens nordkyst. Den første gård syd for Ak er **Skarvstad** (Skarfsstaðir); den ligger skrås over for Ljåskogar, dog noget nordligere. Her hørte man, fortæller Grt. (s. 122), lyden af Torsten Kuggessöns klokke, når hans berømte bro benyttedes. — Ved den næste gård syd for Skarvstad begynder et lille højdedrag, der efterhånden går over i en fjældkam, som stryger gennem kystlandet fra øst til vest, i det den adskiller den beboede strimmel lavland i en Øvre bygd (Efri bygð) og Nedre bygd (Neðri bygð) med en række gårde i hver. I Nedre-bygd må mærkes en lille å, eller rettere bæk, Dögurðará, der falder i søen mellem gårdene Teig og Nedre-bygdens vestligste gård Ketilsstaðir, gennem en lille hvamm Dögurðarhvammr. Dögurðará var nemlig, som det vil erindres, vestgrænsen for Auds landnam.

Vest for Hvammsvejten ligger Fellsströnd, en bygd, der indtager den større, sydlige del af den oftere nævnte navnløse halvø, som mod syd afskæres af Hvammsfjorden, hvis ydre del den altså kommer til at begrænse mod nord. I sagaerne kaldes denne bygd **Medalfellsstrand** (Meðalfellsströnd), i Sturl. dog oftere Sydre Strand (Syðri Strönd) i modsætning til Nordre Strand (Nerðri Strönd) hvorved Skardsstrand, der indtager største delen af halvøens nordvestkyst, betegnedes. Fellsstranden udgør ikke noget selvstændigt prætekald, men er som anneksi lagt til Hvamm; egnens kirke findes på gården Stadarfell. Den fra øst til vest gående fjældkam, der allerede i forrige svejt skilte bygden i en Øvre og Nedre bygd, fortsætter sig ind på Fellsstranden. Denne fjældkam afsluttes vel snart med en mule mod vest, men kort vest for hæver sig en ny, aldeles tilsvarende, der strækker sig gennem største delen af kystlandet. Omtrent midt under dette sidst nævnte højdedrag står gården Staðarfell, i ældre tider kaldet **Fell** (undir Felli), en betydelig ejendom, navnlig når den derværende kirkes besiddelser regnes med. Til kirkens besiddelser hører den syd for Stadarfell omtrent midt i Hvammsfjorden liggende ø Lambø (Lambey), en lille, men jævn og græsrig ø. Lambø er den østligste af alle Hvammsfjordens øer. Sydvest for denne ligger tre mindre holme, de såkaldte Stendorøer (Steindórseyjar), lidt vestligere igen det tidligere nævnte Ölvekkær (Snf.), og kort herefter i sydvestlig retning skæret Torkelsbøde, der, som det allerede er fortalt s. 457-58, i følge sagnet skal have fået sit navn, fordi Torkel Eyjolvsson druknede her. Først en del længere i sydvest følger så Stave og

de andre til Skogarstranden hørende øer. Så vel Torkelsbodes beliggenhed som den hele fremstilling, der i Laxd. (s. 326) gives af Torkels sidste sejlads, viser, at det i sagaen forekommende stedsnavn Bjarnarø (Bjarnarey), der nu ikke kendes, må søges her i nærheden. Torkels sejlads, der jo tog sin begyndelse inderst i fjorden, sås, siges der, fra bægge sider af fjorden, til de kom i nærheden af Bjarnarø; da kæntrede de. Derefter beskrives, hvorledes godset driver i land vest og sydvest for Lambøgruppen. — Lambø er ubetinget den ø, der efter sin beliggenhed bedst svarer til sagaens omtale af Bjarnarø, og det kan vel også med størst rimelighed antages, at dette virkelig er denne, der tidligere har båret navnet Bjarnarø; størst betænkelighed i denne henseende volder det, at Lambø allerede i Vm. forekommer under dette navn, hvor Stadarfell kirkes besiddelser angives. Stendorsøerne, der er så små, har vel altid ligesom nu været sammenfattede under én benævnelse, så at det også af den grund er mindre rimeligt, at nogen af dem har båret navnet Bjarnarø. — På Medalfellestrand under Fell boede i følge Nj. Torvald Usvivrssøn, med hvem Halgerd mod sin vilje bliver gift, og hvem hendes onde fosterfader Tjostolv, efter at ægtefolkene har haft en strid indbyrdes, dræber¹⁾.

¹⁾ Der siges i Nj. (s. 41), at Torvald ejede de øer, der benævntes Bjarnreyjar (G.: Bjarnareyjar), som lå ude i Bredefjord; derfra fik han tør fisk og mel. Da hans forråd for tiden slipper op, begiver han sig ud til disse øer for at hente mere; Tjostolv ror efter ham og dræber ham ude i Bjarnøerne, derpå hugger han et hul i Torvalds fartøj, hvorefter han ror hjem. Torvalds folk må vente på øerne, til der kommer andre fartøjer til land, hvorpå de lader sig føre ind til Reykjanes og op søger Usvivr (Nj. 46—49, 51—52). — Der er adskilligt i denne fortælling, som må forekomme meget usandsynligt, og som vækker formodning om, at forf. ikke har været ret lokaliseret i disse egne. For det første er det aldeles nsandsynligt, at ejeren af Stadarfell skulde som sin privatbesiddelse have haft de nu med et par gårde bebyggede og i oldtiden for deres fiskeri meget berømte Bjarnreyjar (sml. Laxd. s. 38), der ligger midt ude i Bredefjorden, 5—6 mil fra Stadarfell; og i ethvert tilfælde er en sådan rotur med en seks-året båd frem og tilbage mellem Stadarfell og Bjarnøer, som den Tjostolv skal have foretaget, aldeles umulig. Endvidere er det sted (Reykjanes), hvor Torvalds folk lod sig sætte i land, så urimeligt som vel muligt. Her kendes i disse egne ikke andet Reykjanes end det langt nordvest for Bjarnøerne i Bardastrands syssel liggende, — og en landsætning her vilde oven i købet føre dem så langt hort fra Usvivrs bolig som omtrent muligt. Usvivr skulde i følge Laxd. bo på Laugar i Hvammssvejt. (For resten nævnes hverken i Ldn. eller Laxd. Torvald blandt Usvivrs sønner.) Da det nu, som oven for er vist, må antages, at Lambø eller en nærliggende

Stadarfell fortjæner ved siden af Hvamm at nævnes som Sturlungeslægten's vugge; Hvamm-Sturlas fader Tord Gilssön, i denne slægtlinje den første besidder af Snorrunge-godordet, boede nemlig her. — Ved Stadarfell og et par andre gårde her i egnen findes endnu nogle efter omstændighederne ret betydelige kratskovslævninger.

Til Stadarfell kirke hører en ret anelig dal Flekkudal(r), som oven for Stadarfell skærer sig fra Evre-bygden mod nord ind i højlandet. Dalen er nu ubeboet og bruges som avrett, men i følge sognebeskrivelsen fandtes her til omtrent ved det 14de årh. flere gårde, som endog udgjorde et eget kirkesogn; af disse skal endnu ses spor, og deres navne er endnu bevarede (Stadabakki, kirkested; Dýngja, Hólmkot, Túngaröshólar). Fra Flekkudal kommer en efter denne benævnt å, som derpå bøjer mod vest, langs ud gennem Evre-bygden, til den optager en anden mindre, nord fra kommende å Galtardalså (-á), hvorefter den i sydlig retning, forbi vestenden af den omtalte, i bygden stående fjældkam, falder ud i en lille våg, der benævnes efter gården **Kjallaksstad** (Kjallaksstaðir), efter hvilken også åen i sit nedre løb bærer navn. I Eb. (s. 17) fortælles, at da Börk den digre måtte forlade Helgafell, boede han først en tid lang på Medalfellsstrand på **Barkarstad** (Barkarstaðir) mellem **Orrahvål** (Orrahváll) og **Tunge** (Túnga). Orrahól er en gård, der ligger nord for Flekkudalså, den anden i rækken vest for Flekkudalens munding. Noget uden for (vest for) denne gård findes i lien et gil Barkastaðagil, hvor man, siger sognebeskrivelsen, endnu ser spor af Börk den digres bolig¹⁾. Tunge, som Eb. nævner, er gården Galtardals-túnga (Stóra G.), der står en del vest for Orrahvol under den fjældmule, der begrænser Galtardalen mod øst. — Den alt nævnte gård **Kjallaksstad**, som står nær ved den derefter benævnte våg, vest

e i Hvammefjorden har båret navnet Bjarnare, ligger det nær med Gudbr. Vigfussön (i en note til Isl's færd, II, s. 20, 2den udg.) at slutte, at Bjarnare på grund af sagaskriverens ukyndighed er bleven forvekslet med de mere bekendte Bjarnøer. Man må da tillige antage, at han, efter at forvekslingen først var indtrådt, videre har udmalet øens natur og farten derhen efter de forestillinger han gjorde sig om Bjarnøerne i Bredefjord. Endnu naturligere vilde denne hypotese falde, hvis man turde antage, at Lambøgruppen, eller måske Stendorseerne alene, havde båret navnet Bjarn- eller Bjarnar-øer, men hertil berettiger dog Laxd. ikke.

¹⁾ I følge A. M. (1703) kendtes i Orrahvols land et stedsnavn **Barkastaðir**: efter den almindelige mening skulde der dér have været en gård fordum, og der sås endnu tomter.

for Kjallakstadaå (o: den forenede Flekkudals- og Galtardalså), beboedes først af landnamsmanden Kjallak, sædvanlig benævnt Barna-Kjallak, der hørte til den store, omkring Bredefjord en tid så mægtige slægt, de såkaldte Kjalleklinger (se Eb. s. 10). Hans landnam strakte sig fra Dögurdarå over hele den strækning, der i ældre tid kaldtes Medalfellsstrand, af hvilken imidlertid den vestligste del nu ligger inden for grænsen for den følgende bygd. Om nogle stridigheder, som hans talrige sønner havde med folk dér i egnen, fortæller Ldn. (s. 118—20), men så kortfattet, at sammenhængen er vanskelig at forstå.

Kort vest for Kjallaksstad ender Føllsstrandens hrepp; den følgende hrepp Skardsstranden (Skarðsströnd) omfatter den vestligste del af halvøens sydkyst, samt det flade mod vest udgående Dagverðarnes med de talrige omliggende småøer og strækker sig derfra mod nordøst langs Bredefjordens kyst¹⁾. Det langagtige, smalle Dagverdarnæs, i oldtiden sædvanlig kaldet Dögurðarnes (Laxd., Ldn. o. fl.), bærer navn af, at Aud ved sin ankomst til disse egne med sit følge spiste davre (dagverðr) her; næsset bærer nu en gård af samme navn. I ældre tid synes her i følge sagaerne at have været et yndet landingssted for købmænd; landingsstedet, der kaldes Havn (Höfn), påvises endnu ude på næsset, hvor der ligeledes skal findes gamle bodtomter (sognebeskrivelsen 1842). Mod nord begrænses næsset af en vig Kvannaholsvåg, der skærer sig ind mellem Dagverdarnæs og det nordligere og mindre Lángeyjarnes. Til Dagverdarnæs hører den syd for liggende Skålø (Skáley), hvis navn udledes af, at Ejnar skál-eglams skåler (o: den bekendte skålvægt, han havde fået af Håkon jarl) skulde være drevet i land her. Sydvest for Skålø ligger den anselige ø Purkø (-øy), i Eb. (og Ldn.) kaldet Svino (Svíney)²⁾; her boede Eyjolv Æsassön, som hjalp Erik den røde i hans strid med Torgest på Bredebolstad (Snf.). Hans moder Æsa Kjallaksdatters grav (leiði) vises på den til Purkø hørende Stökkjarø (-øy). Også på Purkø er der en våg kaldet Havnen (Höfnin), hvor der skal have været landingssted i gamle dage, og der findes her nogle

¹⁾ Så godt som alle oplysninger vedrørende denne hrepp skyldes den udtømmende og i det hele fortrinlige sognebeskrivelse fra 1846 (af F. Eggerz) med tilhørende kort; desuden findes en anden fra 1842.

²⁾ Navneforandringen (uden forandring i betydning) forklares af, at det latinske *porcus* (svin, eng. pork) er bleven optaget i sproget, — se Oxfordordbogen: *purka*. I følge denne kilde benævnes øen Svíney endnu i et dokument fra 1533. — Betydning nok forekommer i denne del af Bredefjorden ikke mindre end fire *Purkø*-øer.

bodtomter »kaupmannabúðir» og desuden et andet om handel mindende stedsnavn »kaupmannalágar«. — Vest for Purkø går et sund Seljasund, der adskiller denne ø fra Hrappssø (-ey) og de nord for denne liggende Klakkøer (-eyjar). Seljasund er Ldn.'s Selasund (s. 95); på Ejnarsskær (Einarssker) i Selasund druknede Ejnar Skåleglam, siger sagaen, hans skjold fandtes i Skjoldø (Skjaldey), hans kappe (feld) på Feldarholm (Snf.). Skæret, på hvilket han druknede, ligger sydligst i Seljasund og bærer nu navnet Ejnarsbode (Einarsboði). På Hrappssø er der adskillige stedsnavne, som tyde på, at der forud har været drevet agerdyrkning her; ellers er øen mest bekendt af, at bogtrykkeriet for Skålholts stift en tid lang i sidste halvdel af forrige arhundrede (1773—94) havde sit sæde her. — De alt nævnte Klakkøer eller Dímunarklakkar er en lille øgruppe nordøst for Hrappssø, der bærer navn efter to karakteristiske topformede klipper eller »klakkar«, der stå tæt ved siden af hinanden og rage op i luften som fjælde, højere end nogen anden ø i Bredefjord, hvorfor de ses langt borte fra. Søkortet over Stykkesholm og omegn viser bedst forholdene ved Dimunarklakkar. Klakkerne (de topformede klipper) høre til en lille hesteskoformet holm, der ved en smal våg, som skærer sig ind fra sydvest til nordøst, næsten deles i to dele; vestnordvest for vågen hæve sig de to klakker, den ene bag ved den anden. Dimunarklakkerne med tilhørende holm synes i ældre tid tilsammen at være blevne kaldte Dímun; Eb. (s. 36) fortæller således, at efter at Arnkel gode havde skaffet Torarin et på Dagverdarnæs værende skib, førte de det ud i Dimun og udrustede det der. Samme lokalitet er det øjensynlig, der omtales, når det (Eb. s. 38) berettes, at da Erik den røde nødes til at forlade landet, skjuler Eyjolv hans skib i Dimunarvåg (Dímunarvágr), medens hans fjender søge efter ham. Dimunarvåg kaldes nu Eriksvåg (Eiríksvogr) og er den før nævnte smalle våg, der i nordøstlig retning skærer sig ind i holmen. Sognebeskrivelsen fra 1842 fortæller, at da Erik den røde skjulte sig her, var der så stor skov, at den nåede over vågen. Sognebeskrivelsen fra 1846 anfører mindre omstændelig, at Erik den røde skal have skjult sit skib under ris, der bredtes fra klakken ud over skibet, og gør opmærksom på dette sagns lighed med hvad der fortælles i Olav den helliges saga om Svend jarl i Masarvig.

Vest for Dimunarklakkerne (nærmest henhørende til den under Snf. omtalte øgruppe Feldarholm, Fagerø, Ellidæ) ligger Skjaldarø (-ey), der må være den i Ldn. nævnte Skjaldey, hvor Ejnars skjold fandtes. — Af øerne vestnordvest for Dagverdarnæs (der danne den

vestlige begrænsning for Kvannaholsvågens ydre del) er en Fremre Langø (Lángey), hvor der et steds på øen kaldet Búðarnes vises bodtomter fra ældre tid. — I Kvannaholsvåg nord for Dagverdarnæs falder øen Fåbejnsså (Fábeinsá) ud; med denne begyndte det land, som hovedlandnamsmanden på Skardsstrand, Gejrmund heljariskind, tog i besiddelse, men da Kjallak allerede tidligere havde besat en del af denne landstrækning, opstod der strid imellem dem. Kjallaks landnam strakte sig nemlig (Ldn. s. 117) til **Klovningar** (Klofn-ingar), det gamle grænseskel mellem Fellastranden og Skardsstranden. Klovningar eller, som navnet nu lyder, med enkelttalsformen, Klovning (Klofníng) er et klippestrøg, som fra det vinkelformig tilspidsede højlands vestligste pynt ligger, med flade omgivelser til begge sider, næsten helt ned til søen. Omtrent midtvejs er denne kam kløvet tværs igennem — heraf navnet —, så at der opstår en åbning eller gennemgang med 5—6 fv. høje klippevægge til begge sider; dette rum har man fra gammel tid vidst at anvende som rett eller færefold, i det man for hver ende har opført et sténgærde med kun en enkelt åbning i. Ldn. fortæller (s. 125), at Kjallak og Gejrmund i anledning af den omtalte landtvist kæmpede på »agrene» (ekrurnar) uden for (det vil her sige: syd for) Klovningar, hvor begge vilde slå, men at Gejrmund sejrede. Disse agre mener man har været på nogle flade strækninger syd for Klovningen.

I det man overskrider dette klippegærde, betræder man halvøens nordvestkyst, der består af en for det meste kun ganske smal strimmel lavland, hvorfra forskellige smådale skærer sig ind i højlandet. Den større del af dette kystland, hele dets nedre halvdel, optages af Gejrmunds landnam. Om ham fortæller Ldn. (s. 122—23), at han tog land til **Klovastene** (Klofasteinar); han landede i Gejrmundarvåg (Geirmundarvágr) og var den første vinter i Budardal (=: Boddal), men fæstede derefter bo på **Gejrmundarstað** (Geirmundarstaðir) under Skard; her døde han også og blev lagt i skib dér i skoven vest for gærdet, Sine rigdomme havde han forinden skjult i **Andarkelda** under Skard (Ldn. s. 125).

Den første gård, man støder på inden for Klovning, Melar, omtales her nærmest på grund af en lille vig Kumbaravåg i dens land, hvor der i følge sognebeskrivelsen 1842 findes bodtomter, der tilskrives de irske¹⁾. Nord for Melar ligger Ballarå

¹⁾ Ved denne lejlighed kan måske en fra kyndig side mundtlig fremset formodning berøres. Skulde »Kumbara» i dette hyppig genkommende stedsnavn ikke

(Ballará), hvor en af Gejrmunds venner fik sig anvist en bolig. — Oven for Ballará kommer først et par gårde uden historisk betydning, derefter, omtrent midtvejs på Skardsstranden, hovedgården og kirkestedet **Skard** (Skarö) med omgivende hjålejer, af hvilke Gejrmundarstad er den ene. Gården Skard drager navn af en sænkning i fjældet bag ved, gennem hvilken den sædvanlige vej ligger. Fra det lidt sydvestligere Gejrmundarstad er Skard adskilt ved en lille å. Landet omkring Gejrmundarstad er vide skovbevokset, dér vil man påvise Gejrmunds høj uden for tungærødet, den kaldes nu Skiphóll. Gejrmundarvåg skal i følge Torl. Jonssön endnu bære dette navn og findes ved kysten ud for gården. Andar- eller, som den nu hedder, Anda-kelda, hvor Gejrmund skjulte sine rigdomme, er endnu almindelig bekendt; den findes under lien øst for gården Skard, — og man vil naturligvis også her have kunnet mærke »guldkisten« nede i sumpen ¹⁾. — I Sturlungetiden var Skard sædet for en familie, af hvis medlemmer navnlig to mænd af navnet Snorre omtales i Sturl., nemlig lovsigemanden Snorre Hunbogessön og hans sønnesön præsten Snorre Narvessön eller Skards-Snorre. Ved midten af det 15de årh. hørte gården Skard til den bekendte Björn Torleivssön den riges ejendomme; han blev adlet af den danske konge Kristian d. 1ste og var kgl. befalingsmand (hirdstyrer) på Island. Om hans strid med de engelske købmænd og hans deraf følgende drab er tidligere talt (se Riv i Snf.). Efter hans død tilfaldt denne gård hans mandige hustru Olöf den rige; om den omfattende hævn, hun skal have taget over sin mand, véd man meget at fortælle (se således Esp. II, s. 69). Hun fik en mængde Englændere i sin magt, siges der; hinsides åen, i tunet, lod hun bygge en skåle og bevogtede der sine engelske fanger, — dér står nu en hjåleje Manheimar, der antages at skyldes denne omstændighed sit navn (»Trællehjem«, man o: træl). Andre fanger skal hun have ladet henrette på en klippehøjde i gården Reynikeldas land, som derefter bærer navnet Axarhóll (Øksehøj). Også andre stedsnavne på Skard sættes i forbindelse med hende ²⁾.

stå i forbindelse med folkenavnet »Kumrar«, indbyggere af Cumberland, og skulde disse ikke være henregnede under det, som det synes, meget omfattende »Írar«.

¹⁾ I følge antkv. indb. 1817, som fremhæver, at ulykke efter den almindelige mening antages at følge slige forsøg på at opgrave gods af jorden.

²⁾ I den omtalte sænkning mellem fjældene bag ved eller oven for Skard findes en dyse kaldet »Illþurka«, hvorunder Herdis (eller Herrid), Gejr-

Til Skard hører den indbringende øgruppe **Olavssørne** (Ólafseyjar), som oprindeligt hørte til Reykholar (Bst.), men som senere skal være komne til Skard i mageskifte for nogle andre øer. I Grt., hvor de omtales (s. 112), siges de at ligge omtrent 1½ mil fra Reykholar, og fra Skard er afstanden vel omtrent den samme. — Nord for Gravir (Grafir) falder Budardalsá (Búðardalsá) i søen; denne å kommer fra den smalle lille Budardal (Búðardalr), der her skærer sig ind mellem fjældene. I dalmundingen nord for åen står den efter dalen benævnte gård. Som tidligere omtalt tilbragte Gejrmund her sin første vinter. Budardal nævnes oftere i Sturl.; fra den indre del af denne dal ligger der en, rigtignok noget besværlig, vej over fjældheden syd for Skeggóksl ned i den lille Skeggjadal i Hvammssvejt.

Ude ved kysten nord for Budardalsá skal der findes et surtarbrands lag. — Nord for gården Budardal kommer Tindar, nord for denne gård igen Nýp(r); på grænsen mellem disse jorder står under lien, hver på sin side af vejen, de to såkaldte Ringstene (Hringsteinar), der antages at være de i Ldn. nævnte Klovastene (Klofasteinar = kløftstene); disse to tæt ved hinanden stående — ligesom sønderkløvede — klippeblokke kan virkelig også meget passende være bleven benævnt således; de skal have fået deres nuværende navn af en jærnring, som skal have været indsat i den ene af dem, men som i al fald i de sidste hundrede år ikke længer har været at se, medens man derimod mener at kunne påvise stedet, hvor den har siddet.

På den anden side Klovastene begyndte den landstrækning, som Gejrmunds rejsefælle Stenolv den lave besatte. Efter Nyp er den første gård her Hejnaberg (Heinaberg, egl. Heiðnaberg; siger sognebeskrivelsen 1846), bekendt for den herværende smukke basaltformation i det 6—7 fv. høje og 60—70 fv. lange fjæld, hvorefter gården tager navn. Basalten består af regelmæssige fritstående og til dels løse, fir-, seks- og otte-kantede søjler, der når lige fra grunden op til den øverste fjældkant, og som man for

munds kone, skal ligge; i det nærliggende efter hende benævnte Harisargil skulde hun have skjult sine kostbarheder. (Om en anden til denne dys knyttet tradition se Ísl. Þjóðs. II, 87.) — Skilt fra fjældet hæver sig fra lien ud mod kysten en fritstående drang. — syd for Skards nabo-gård mod nord Grafir eller Hvalgrafir —; op på denne skulde Gejrmund have kastet kniv og bælte. — Ved Manhejmar findes en Gvendarlækr.

største delen kan tage ned og stille op igen¹). — Noget nord for Hejnaberg åbner sig **Fagredalen** (Fagridalr), en lille, temlig højtliggende, af fjælde indesluttet dal, der længere inde spalter sig i to. Midt gennem dalen løber en dybt nedgravet lille å, der nu danner grænsen mellem Skardsstranden og den følgende bygd Saurbæen. Af dalens to gårde står den ene, Ydre Fagredal (Ytri Fagridalr), syd for åen. — I Fagredal på **Stenolvshjalle** (Steinólfsbjalli) boede Stenolv den lave (Gþ. s. 43, sml. Ldn. s. 126). Dennes bolig svarer nærmest til det nuværende Ydre Fagredal; Stenolvshjalle er nemlig en grønlig banke (som nu bærer tomterne af en stækk), ligeledes syd for åen, men noget højere oppe i dalen, hvorfra gården senere antages at være flyttet til sit nuværende sted. På Ydre Fagredal er mange sagn om Stenolv lokaliserede: i tunet forevises hans kreaturfolde (•hestarétt• og •kviar•), naturligvis langt større end de nu brugelige; neden for gården, hvor der nu er bygget en lade, vises sporene af hans hovtomt, en af de sædvanlige kredsrunde indhegninger, men hvoraf nu kun en mindre del står tilbage. Desuden skal Stenolv have ladet bygge den østlige del af tungærdet, og der fortælles, at han her dræbte sin huskarl (eller træl), fordi der blev en krumning på gærdet; så vel krumningen, som dyssen over huskarlen, der blev begravet dér på stedet (Búaleiði), påvises endnu²). — Fra bunden af Fagredal ligger ligeledes en ubanet vej over fjældet, men øst for Skeggökæl til Hvammssvejten, enten til Lambadal eller Skeggjadal.

Til Skardsstrandens hrepp regnes også **Akerøerne** (Akreyjar), en gruppe af 14 øer foruden flere mindre holme, der ligger ud for Fagredal, omtrent en mil fra land. De anses for de mest indbringende af alle Bredefjordsøerne ved høst, vintergræsning, æderdun, fuglefangst og sælhundefangst høst og vår³).

¹) På Hejnaberg skal der forevises en •hovtomt•.

²) Sml. Ísl. Þjóðs. II, s. 84–85.

³) Sælen er ved Bredefjorden et slags husdyr; for sælernes skyld er al skyden forbudt her, og det falder ingen ind at dræbe en voksen hunsæl: derimod har øernes og holmenes ejere stor indtægt af ungerne, der fødes her vår eller høst, eftersom de tilhøre den ene eller den anden af de to her almindelige arter. To gange om året finder derfor drab af ungerne sted. — dog anses det for nidingsværk at dræbe ungen uden først at have vækket den. — På grund af deres forplantningstid sammenlignes hestsælernes spøgende med •snemmbære• (tidlig, 3: om efteråret, fødende) keer, vår-sælernes med får. Navnlig for hestsælens vedkommende mener man, at

Den første gård i Saurbæ hrepp (Saurbæjar hreppr) er Indre Fagredal, der står nord for åen, omtrent lige over for den tidligere nævnte gård Ydre Fagredal. — Ldn. (s. 128) fortæller, at der på øren ved Fagredalsåos (Fagradalsáróss) stod en kamp mellem Stenolv og Torarin krok, der til søs havde forfulgt ham fra den lige over for liggende kyst af Bardastrands syssel. Der faldt Torarin selv femte og syv af Stenolvs folk, — og dér er de faldnes gravhøje (kuml), tilføjes der. Den samme begivenhed fortælles i Gþ. (s. 70–71), hvor anledningen angives noget forskellig; kampen siges at stå på øren ved naustene (skibsskurene) i Fagredal, mandsstyrken på bægge sider er noget større, de faldnes antal er ligeledes betydeligere, og dette siges at være angivet efter de høje (kuml), som man har fundet på kampstedet. Lidt nord for Fagredalsåens udløb findes en smal øre, hvor det sædvanlige landingsted er i en lille skærløs indbugtning af søen; her står endnu naust og et »søhus« (dette sidste brugt til indlægning af sæler o. d. l.), her findes også gamle naustetomter. Ud for søhuset ses i en række på øren tre kredsrunder lave stendynger med en fordybning i midten; disse udgives for dysserne af de i oven nævnte kamp faldne, og kampen antages almindelig at have stået her. — Beskaffenheden af kyststrækningen nord for Fagredal er ikke forskellig fra Skardsstrandens. Vejen ligger højt oppe i fjældskrånningen, og længe har man intet for øje uden fjæld, stenet li og søen, indtil man efter omtrent en times ridt er nåt den nordligste pynt af højtlandet på dette strøg. Omtrent midtvejs mellem Fagredal og denne fjældpynt, Tjaldanesshyrna, skyder der sig fra den høje stejle fjældskrånning, der her falder meget brat af, en aldeles flad, lille, trekantet øre ud i søen; den kaldes Tingøre (Þingeyri), men hvad slags sammenkomster der i sin tid har været holdte her, ved man ikke noget om¹⁾. — I Gþ. (s. 70)

hannen (brimill) har stor myndighed, både med hensyn til bestemmelsen af opholdsstedet o. a., og man vil derfor endnu nedigere dræbe en han end en hun (urta); ungen kaldes læpa.

¹⁾ Man vil have fundet dysser her, og nogle tale derfor også om en kamp mellem Torarin og Stenolv her. Også bodtomter vil man påvise her (se sognebeskrivelserne). På øren ses nu en besynderlig, langagtig samling af smågærder, omtrent et kvarter brede og høje, der i mange bugtninger, dannende firkanter, ovaler o. s. v., snor sig imellem hverandre. Af de omboende kaldes disse ophøjninger et »völundarhús« (o: en labyrint). Man kunde måske fristes til ikke at tage noget hensyn til denne benævnelse, men antage det hele for intet andet end sporene af

fortælles det, at da Stenolv roede hjem ad, forfulgt af Torarin, blev dette iagttaget af bonden på Knutsstad (Knútsstaðir), som sendte bud derom til Fagredal og selv begav sig derhen for at hjælpe. Hvor gården har ligget, kan ikke med bestemthed siges, — formodentlig etsteds i lien nær Tjaldanæshyrna, hvor der flere steder ses tomter¹⁾.

fordums torveskær. Imidlertid forekommer også andre angivelser om sådanne völundarhuse. Olavius omtaler i sin islandske rejsebeskrivelse (s. 187), at der ved en lille til handelsplads vel skikket vig (Holmarivsvig) ved Stengrimsfjorden i Stranda syssel ses endnu lævninger af en labyrint, samt to runde ildsteder og fem hustomter, hvilke sidste anses for at stamme fra fremmede, der tidligere måske kan have drevet handel her. Tegningerne til Olavii rejsebeskrivelse, der, således som de nu foreligge, er udførte af S. M. Holm (senere præst til Helgafell), findes tilligemed nogle andre samlede i et foliohefte, ny kgl. samling, nr. 1093, der i kataloget bærer titlen Tegninger af islandske Mærkværdigheder, ved S. M. Holm 1777. De første 12 blade optages af runetegn, derefter kommer de fra Olavii rejsebeskr. bekendte tegninger, og endelig følger som nr. 15 og 16 to tegninger af et völundarhus eller labyrint, af noget forskellig bygning, begge dog cirkelrunde, bestående af concentriske vægge, som på forskellig måde er satte i forbindelse med og afstukke fra hinanden; der findes en indgang på figuren, og gennem gangene når man sluttelig til et lille kreds rundt rum i figurens midte, — altså det hele tilsyneladende et slags legeværk, svarende til hvad man tit ser udført af drenge. — S. M. Holm anfører om disse tegninger, at han havde fået dem fra Island fra forskellige og udkopieret dem af gamle bøger. Angående fig. 16 bemærker han, at han havde udført en lignende tegning tidligere for kammerherre Suhm; labyrinten havde forud været aftegnet fra en stenstolpe eller et stenkors, som også ved denne lejlighed afbildedes, og hvorpå den havde været udhugget sammen med nogle rune bogstaver. Samme figur findes, anfører han endvidere, på det fig. 11 afbildede sted i Island (Holmarivsvig), bygget af de gamle, men der ses kun rudera eller grundvolde. Herefter synes det jo virkelig, som om labyrintfremstillinger fra ældre tid har sysselsat folk på Island, men i hvad hensigt sådanne grundplaner kan have været opført under fri himmel er rigtignok ikke godt at sige.

Under fig. 15 har S. M. H. sat det halvvers af strofe 92 i Lilja hvor den i labyrinten forvildedes stilling skildres.

¹⁾ I A. M. siges, at der skal have været tre beboede steder (byli) i Tjaldanæsland. Om det første af disse siges der, at det skal have heddet Hnútsstaðir, men at det aldrig i mands minde har været bebygget. Der er tomter og store gårdelevninger. Når eller hvorledes det er blevet ødelagt, kan ingen sige; det kan umuligt bebygges uden skade for hovedjorden. Om de to andre siges der, at de er ødelagte af skrider og sten og ingen sinde kan bebygges.

I det man drejer om Tjaldanæshyrna, åbner udsigten sig til den egenlige Saurbæ (Saurbær), et græsrigt og frodigt landskab, der som en bred dal i sydøstlig retning strækker sig op fra søen; men snart deler den sig i to smallere, én, Stadarholsdalen, der går i mere sydlig retning, en anden, Hvoltdalen, mere i vest, hver af dem benævnt efter kirkestedet. Om Sténolv fortæller Gp. (s. 43), at han tog land mellem Grjotvallarmule (Grjótvallarmúli) og Klovastenene; i Ldn. (s. 126) angives de samme grænser for hans landnam, og der siges dér, at han fra Fagredal gik ind på fjældet og så inden for en stor, skovgrot dal. Etsteds så han en åben plads i dalen, dér lod han bygge en gård, som han kaldte Saurbæ (saurr ɔ: smuds, skarn), ti der var meget moradsigt, og samme navn gav han hele dalen; det sted, hvor gården stod, hedder nu Torvnæs (Torfnes) — tilføjes til slutning. — Således forklarer altså Ldn. oprindelsen til bygdens navn, et navn, der er såre almindeligt som gårdsnavn, men som i virkeligheden ikke vel synes at kunne passe som navn på et helt landskab; vil man dømme efter navnet, får man i øvrigt for dårlig en forestilling om egnen, den er adskillig mere tiltalende end mange med et smukkere navn.

Navnet Grjotvallarmule er nu tabt; man har trot, at derved skulde forstås Tjaldanæshyrna, i hvilket fald vel så den egenlige Saurbæ måtte betragtes som et senere tillæg til Stenolvs landnam, men rimeligere er det at antage, at Grjotvallarmule betegner den Saurbæ mod nord begrænsende mule, den såkaldte Holtshyrna; ja det bliver en næsten nødvendig antagelse på grund af Ldn.'s ord om den følgende landnamsmand, der siges at have taget land inden for (ɔ: nord for) Grjotvallarmule og bot i Olavsdal. — Ud for enden af Tjaldanæshyrna, nord for denne, står gården Tjaldanæs (Tjaldanes). Saurbæens to hoveddale gennemstrømmes hver af sin å, Hvoltså og Stadarholså, der nord for Tjaldanæs forener sig i en større os, hvorigennem vandet føres ud i søen. Her i åmundingen ligger en lille holm, ved ebбетid omtrent landfast; dette er den i Krm. (s. 134) omtalte Orrestohelm (Orrostohólmr), hvor Berse og hans fordums svoger, Stengerds broder Torkel, holder holmgang. — Stadarholsdalen er en ikke ubetydelig dal med flere sidedale; desuden skyder sig længst inde fra dalbunden endnu en lille dal op mellem fjældene; dette er Hvammsdalen (Hvammsdalr), hvor i følge Laxd. (s. 138) folkene fra Hol var til sæters, da Tord Ingunnssöns fraskilte kone Aud foretog

sit angreb på Tord på Laugar; efter denne dal¹⁾ benævnes den øverste i Stadarholsdalen øst for åen stående gård. — Gården **Höl** (Hóll) i Saurbæ, hvor Auds velstående brødre i følge Lard. boede, er utvivlsomt den yderst i Stadarholsdalen vest for åen stående gård Saurhóll; efter Saurhol benævnes fjældet oven for gården Hólshyrna. Længere inde bærer den Stadarholsdalen mod vest begrænsende fjældstrækning navnet Torvfjæld (Torffjall), hvad der måske minder om det i Ldn. forekommende gårdsnavn Torvnæs. I følge meddelelse fra guldsmed Sig. Vigfussön skal endog en næsformig, højere strækning, der fra Holshyrna går frem i mosestrøget neden for, endnu bære navnet Torfnæs.

Stadarhol (Staðarhóll, Eb. s. 106, 112), gården, hvorefter dalen bærer navn, hæver sig smukt frem på dalsletten øst for åen, noget længere inde i dalen end Saurhol. Det er en betydelig gård, der endog skal være blandt de anseligste ejendomme på Vesterlandet. På Stadarhol boede hövdingen Torgils Oddessön, hvis stridigheder med Havlide Mávssön indlede den urolige Sturlungeperiode; efter ham bor hans kun lidet berømmelige søn Ejnar der. Senere ejede historieskriveren og skjalden Sturla Tordssön gården, boede en tid her, og herhen førtes hans lig fra Fagerø for at jordes ved kirken her, der var indviet til hans yndlingshelgen apostlen Peter. På Stadarhol er traditionen nu udelukkende knyttet til den bekendte Stadarhols-Povl, den i sidste halvdel af det 16de årh. levende stormand Povl Jonssön, der boede her; nede ved Stadarholsåens udløb viser man således i engen en langagtig udvidelse af en i åen faldende bæk, som han skal have ladet grave for at få et leje til sine skibe.

Saurbæens anden hoveddal, Hvolsdalen, begrænses mod nord af én sammenhængende fjældvæg, hvis øverste halvdel er lodret klippe, den nederste stejl skråning med grønlig li under; mod syd ligger derimod flere smådale ind mellem fjældene, der strække sig frem som lange, bratte muler, hvis øverste del er karakteristiske trap skjolde eller lignende dannelser, med lodrette og smukt stribede affald. Ud for mulen, der mod øst begrænser Stadarholsdal, står gården Store eller Nedre Mule (Neðri Múli), således kaldet til adskillelse fra den lidt østligere Øvre Mule (Efri Múli), der imidlertid skal være afbygget herfra. Hinsides mulen åbner sig en lille af trapfjælde omgiven dal, det er **Belgsdal** (Belgsdalr.

¹⁾ Den synes hos Bj. G. at være bleven for kort og ubetydelig.

Gp. s. 43), hvor gården af samme navn står på en høj terrasse. Den næste, lille sidedal, noget østligere, er **Hvitedal** (Hvítidalr), med gården af samme navn (Laxd. s. 214, 16). Længst inde forgrener Hvaldsdalen sig i to sidedale, af hvilke den ene, som ligger i sydlig retning, er den under Hvammssvejen nævnte Svinadal, som efter fra Mjosynde jævnt at have udvidet sig nord efter ender med at gå over i Hvaldsdalen.

Således er nu altså hele den mod vest udskydende af højland opfyldte halvø i Dala syssel beskrevet. Da de den bedækkende fjældheder kun ved den smalle Svinadal er adskilt fra de østligere heder (Hólkna-, i daglig tale: Hólkunnar-, heiði og Gaffellsheiði), er de formodenlig ofte blevne betragtede som sammenhængende. Hele dette højland tilsammentaget er det vel således, der tænkes på i Laxd. (s. 144), hvor der fortælles, at det forbydes den fra Bardastrands syssel fordrevne Kotkelske familie at opholde sig vest for **Dalahede** (Dalaheiðr).

Svinadal, fortæller Ldn. (s. 126—27), skal have fået navn af nogle svin, som Stenolv genfandt der stærkt formerede. Om Svinadalens nordre del nogen sinde har været bebodt er tvivlsomt; i Sturl. (I, s. 14) nævnes et sæter i Svinadalen fra gården Nedre Mule, hvis navn Snorrastad (Snorrastaðir) vel kunde tyde på, at det fordem havde været en bebygget gård. — Når der i Sturl. (I, s. 20) tales om Tunge-land (Tungu-land) i Svinadal, da er det utvivlsomt den nuværende gård Bessatunga, som ligger for enden af Hvaldsdal, hvor der imellem Svinadalen og den anden, nordligere og meget mindre sidedal, Brekkudalen, afskæres et fjæld med tilhørende græsgrøt fod. — Saurbæ og særlig Hvaldsdalen er skuepladsen for en del af de i Kormaks saga omtalte begivenheder; men mangel på lokalkundskab har øjensynlig bragt forfatteren dels til at begå ligefremme unøjagtigheder, dels til at give en så mangelfuld fremstilling af handlingens gang, at sagaen på sine steder bliver næsten uforståelig. I Midfjorden, nabofjorden øst for Hrutafjorden på Nordlandet, boede skjalden Kormak og hans elskede, Stengerd. I Saurbæ derimod boede Berse, bekendt for sine holmgange; denne mand, der sædvanlig benævnes Holmgange-Berse, omtales også i Laxd., og det ses dér (s. 108), at hans bolig var gården **Tunge** (Túnga), der må svare til den nys nævnte gård Bessatunge, som netop efter ham må antages at have fået sit nuværende navn. Berse er Kormaks heldige medbejler, og med ham bliver Stengerd gift. — I følge fremstillingen i Kormaks saga skulde man tro, det var en forholdsvis let og hurtig sag at

komme fra Hrutfjorden til Saurbæ; i virkeligheden er det en lang vej: enten må man over Laksådalsheden til Hvammssvejen og derfra gennem Svinedalen, eller man må mod nord langs vestsiden af Hrutfjord op i Stranda syssel, derfra over en lille hede ned til den nordligste gård i Saurbæ hrepp, hvorefter man så nord fra langs kysten begiver sig ned i den egenlige Saurbæ¹). Denne sidste vej ser det ud til, at Berse har valgt efter sit bryllup i Midfjord, hvad der også kan være rimeligt nok (Krm. s. 60 fig.). Kormak samler folk og forfølger dem, men da han kommer til Vale, får han at vide, at Berse er nåt til Mule — hvor hans daværende ven Tord Arndissön boede — og har samlet folk dér; Kormak begiver sig så ledsaget af Vale til Mule og har her en samtale med Berse. Den på dette sted, og oftere i sagaen, omtalte gård Mule (Múli) må være en af de to gårde Mule i Saurbæ, formodentlig Nedre Mule. — Ved en tidligere lejlighed (s. 56) er det sagt, at nys nævnte Vale boede på Valastad (Valastaðir) kort fra Hrutfjord. At denne gård skulde have ligget i Hrutfjord, er aldeles utænkeligt; den må åbenbart have ligget i Saurbæ. At den kaldes Valastad vil vel ikke sige andet, end at forfatteren ikke har kendt dens navn; og det er højst sandsynligt, at det i Saurbæ almindelig udbredte sagn, der lader Vale have bot på den lige over for Belgsdal liggende gård Hvol (Hvoll), er i overensstemmelse med sagaen, som den oprindelig har lydt. Hvis Kormak under forfølgelsen af Berse er kommen nord fra, vilde Hvol ganske rigtig være en af de første gårde i Hvaldsdal, som han traf på. — Denne beliggenhed af Vales bolig passer også med, hvad der senere (s. 140) berettes, da Berse, efter at Stengerd har forladt ham, bliver gift med Vales søster, — at denne får i medgift Brekka land. Navnet Brekka er nemlig knyttet til dalens to østligste gårde nord for åen, Nedre og Frøvre Brekka, beliggende mellem Hvol og Bessatunga. Og senere opstår der netop fjendskab mellem Berse og Vale, fordi Berses hustru tillader sin broder Vale at benytte det afståede Brekke land. Det fjendskab fører til sidst til Vales drab, i det Berse, der imidlertid er bleven meget gammel, og som på den tid har Olav pås søn Haldor til opfostring hos sig, ved en list lokker Vale til sig. Han lader en pige, som opholder sig hos ham (altså på Bessatunge), begive sig til Vale og beklage sig over den behandling, hun nyder, samt bede ham om at følge sig over klevet. Dette gør også Vale, men da han vil vende til-

¹) Fra Brekkudal fører ingen egenlig vej over fjældet til Hrutfjorden.

bage, kommer Berse og Haldor imød ham og dræber ham på det sted, som siden hedder Valafall (Krm. s. 158). — Dette stedsnavn er endnu bevaret, tilligemed et par andre formodenlig deraf afledte, dog således, at det deri indeholdte personnavn fra Vale er bleven Vole. Ved Svinedalens munding ud mod Hvaldsdal strækker sig fra fjældhjørnet i vest en kløft ned mod et lavere i lien liggende mosestrøg; kløften hedder Volagjá (Volagjá), mosen Volamyre (Volamýri); og neden for Volamyre, hvor vejen nu ligger ned fra Svinedal, skal selve navnet Valafall være bevaret. Ved det i sagaen nævnte klev forstår man nu almindelig den skræning — umiddelbart nord for Volagjá —, ad hvilken man fra Hvaldsdalens bund stiger op i den højere liggende Svinedal, når man ikke, som nu ofte, følger den fra Svinedal kommende å, hvorved man kommer lidt længere mod øst, før man drejer ind i dalen. Da det ikke er let at se, hvorledes vejen fra Bessatunge til Vales bolig kunde komme til at ligge over klevet, kan det have sin interesse at blive bekendt med sagnet om «Vole», således som det nu lever hos Saurbæingerne og kendes så godt som af enhver, medens derimod kun en ganske enkelt har læst Kormaks saga; dette sagn stemmer nemlig bedre overens med stedsforholdene: Berse, som havde taget Snorre godes (!) søn Haldor til opfostring, kom i strid med Vole fra Hvol, fordi Vole, der var en anmassende mand, lod sine heste gå i den Berse tilhørende Svinedal; han aftalte derfor med Haldor en dag, da Vole havde begivet sig til sine heste, at Haldor skulde tage post i tunet og råbe til ham, når Vole kom; selv begav han sig over åen (∅: det fra Svinedal kommende tilløb), og da Haldor råbte, afskød han en pil mod Vole og dræbte denne i Valafall neden for Volamyre. I bod for Vole måtte derpå Berse afstå Svinedalen til Hvol, som endnu ejer den¹⁾. — I Kormaks saga (s. 140) fortælles, at Berse lod bygge

¹⁾ Interessant er det at se, hvor nøje den i pastor Povl Gunnarssøns på latin skrevne antikv. indb. (1817) indeholdte gengivelse af samme sagn svarer til oven stående sagnform (der er nedskrevet 1874 efter mundtlig fortælling): «Denique vix credibile exemplum insignis olim duellationis, nomine Holmgöngu Berse, jam (in senectute) cæci (sit, si placet anecdotum) indicio pueri manufactoris, inimicum, sat longo spatio distantem, certissimo juxta ac validissimo hastæ missu vel jactu, inimicum inquam, cui nomen Voli, colonum prædii Hvol, lethaliter fertur prostravisse. Valafall nomen loci.

Om Voles rigdom går der også sagn; han havde således så mange får, at rækken af dem nåede fra Hvol til kløvet ved Volagjá.

et virke om sin gård; deraf ser man nu intet spor. Derimod mener man at kunne påvise sporene af Besses hov. I tunet findes nemlig en lav høj (ifg. den antikv. indb. kaldet *Goðahóll*), hvor der ses en næsten kredsformig tomt, med dörerne i nord; denne, der skal være 15—20 al. i diameter, udgives for hovtomten.

Af andre i Krm. nævnte gårde må også *Holm* (*Hólmr*, s. 58) nærmest søges i Saurbæ, men nogen gård af dette navn findes nu ikke her, og har vel aldrig været der.

Blandt gårdene i Hvoltsdal må endnu nævnes *Márskelda* (*Márskelda*), hvor Torgejr *Hávarssön* udførte et af sine mange hensigtsløse, kun ved et lune foranledigede drab. Manden, der dræbtes, hed *Böggul-Torve*. Gården, der er Hvolts nabogård mod vest, står på en besynderlig måde på fladt, lavt land lige under den meget stejle li, der bærer tunet. Øst for gården udspringer under lien en kilde, der som en bæk fortsætter sig gennem engen ned til åen; denne bærer navnet *Böggulslæk*, og på øren nede ved åen siges Torgejr at have dræbt *Böggul*. Denne begivenhed, om hvilken erindringen altså synes at være bevaret på stedet, berøres kortelig i *Gr.* (s. 64), men omtales udførligere i den vidtløftigere *Fostbrødre saga* (*Flatb.* II, 105—06). Huskarlen fra *Márskelda*, *Torve*, med tilnavnet *Böggul*, var gået ned til åen for at hugge ris, da den vest fra kommende Torgejr, der synes at være redet op langs åens sydlige bred, rider over åen og dræber ham af vrede over, at han ikke har hørt hans gentagne kalden. Stedet, siges der, kaldtes siden *Böggullæk* (*Böggullæk*).

Omtrent ud for *Márskelda* forener *Stadarhols-* og *Hvoltsdalen* sig, og lavlandet bliver her bredere; men på grund af dets fugtighed ligger vejen, som fører langs dalens nordside, temlig højt oppe i fjældskrånningen. Herfra har man en herlig udsigt over *Bredelfjordens* øer, og, mere til højre, over *Gilsfjorden* til *Bardastrands* sysseles små, men afvekslende og karakteristiske, til dels spids-takkede fjælde med grønlig fod. *Saurbæ-dalens* nordlige begrænsning under mod vest med den før nævnte *Holtshyrna*, en fjældpynt, som utvivlsomt er *Ldn.s* *Grjotvallarmule*. Den bærer navn efter en ud for den liggende gård *Holt*. — Her ud for tager *Gilsfjorden* (*Gilsfjörör*) sin begyndelse. Denne smalle, lille fjord, der kan betragtes som *Bredelfjordens* aller inderste del, skærer sig i nordvestlig retning ind mellem *Dala* og *Bardastrands* syssel, og er ikke langt fra i forening med en anden, nordøst fra kommende lille fjord aldeles at afskære *Islands* store nordvestlige halv fra det øvrige land, i det afstanden imellem dem kun er en mils

vej. Allerede ud for Holt tørlægges Gilsfjorden ved størst ebbe så stærkt, at der af hele fjorden kun er en smal rende tilbage. — Fra gammel tid har kysten her ydet beboerne et ikke ringe gode i den rigdom af spiselig tang (söl), som her findes. Tidligere var dog vistnok dette næringsmiddels betydning langt større end nu, og havde da en del betydning som indenlandsk handelsvare. Nu kan sölen her samles af hvem der vil, men er derimod i tilberedt tilstand (o: törret) genstand for salg. Den spises nu sædvanlig, efter at være bleven kogt, blandet i brødmél, som herved bliver drøjere og efter den almindelige mening også mere velsmagende; undertiden spises også den tørrede söl alene¹⁾. — Følger man vejen ind langs Gilsfjorden, viser denne sig tæt omgivet af fjælde, mellem hvilke man, efter temlig længe at have passeret langs ad lien, ser en lille dal kile sig ind; dette er **Olavsdal** (Ólafsdalr), som bærer navn efter den uheldige Olav belg, der endelig fandt ro her efter først at være drevet bort fra Olavsvig (Snf.), senere fra Belgsdal. Også i Olavsdal vil man — i en kredsformig indhegning nær dalmundingen — se resterne af et hov (Olavs); tomten ser dog temlig mistænkelig ud²⁾.

Mellem Olavsdal og Gilsfjordens bund ligger igen en li, hvad længden angår omtrent som den nys omtalte, en mils vej lang, men besværligere, da den hist og her falder stejlt af mod fjorden, så at vejen snart ligger langs søen, snart temlig højt oppe i lien eller, hist og her, over et par stejle og smalle «klev». — Ved Gilsfjordens bund åbner sig mod øst en smuk, forholdsvis bred, lille dal, omgivet af amfiteatraliske fjælde, fra hvilke bag ved gården en smuk foss styrter sig ned fra fjældkanten, over de såkaldte «kleifar». Dalens eneste gård **Klejvar** (Kleifar) bærer navn efter de nys nævnte klippeskrænter. Hinsides gården og fossen ligger en fjældvej op, som over den kun et par mil lange Tungehede fører til Bitruffjorden i Str. På Klejvar boede landnamsmanden i Gilsfjorden, hvis navn fjorden bærer. Dette er

¹⁾ I frisk tilstand har denne tangarts brede rødgrule blade en sødlig-salt smag.

²⁾ Måske man her kun har lævningerne af en fold (rétt) for heste. I det hele taget kan med hensyn til spørgsmålet om ægtheden af de mange såkaldte hovtomter på Island mærkes, at i følge de seneste iagttagelser på Grönland skal der hyppig ved ruinerne af de gamle nordboers gårde findes lævninger af kredsformige fårefolde. — J. Snorronius, De agric. Isl., anfører, at der ved Olavsdal findes spor af skrånende agre.

den nordligste gård i Dala syssel, og i gejstlig henseende hører allerede denne til Bardastrands syssel. Grænsen mellem de to sysler dannes af en lille å, som falder i fjorden mellem Klejvar og nabogården mod vest¹⁾.

¹⁾ Man kan her gøre opmærksom på den ejendommelighed, at i følge islandsk talebrug siger man både om de langs Gilsfjordens øst- og vestside kommende, at de drage ind til Klejvar, hvad der med hensyn til forståelsen af Guld-Tores saga er oplysende. — Ligeledes kan mærkes, så vel hvad Gilsfjorden som de vestligere fjerne angår, at i Gp. modsættes, overensstemmende med den nuværende talebrug, vest og syd hinanden.

Carl Orst 491

Bardastrands syssel (Barðastrandar sýsla).

[Indbyggerantal c. 2500.]

Bardastrands syssel optager i forbindelse med Isefjords og Stranda sysler den store af talrige fjorde indskårne halvø, som skyder sig ud længst mod nordvest og kun ved den omtrent en mil brede tange mellem Gilsfjorden og Bitrufjorden hænger sammen med det øvrige Island. Denne landsdel har fra gammel tid været benævnt **Vestfjordene** (Vestfirðir). Efter Vestfjordene tog en af Islands fjærdinger, Vestfjordingefjærdingen, navn; og deraf kommer det, at ordet Vestfjordinger (Vestfirðingar), der nærmest skulde betegne folk fra Vestfjordene, sædvanlig i den ældre litteratur bruges for at betegne Vestlandets beboere i det hele taget. Ja undertiden kan endog benævnelsen »Vestfjordene» bruges om hele Vestfjordingefjærdingen, således har Hauksbog som overskrift over landnamene i Vestfjordingefjærdingen »her begynder landnamene i Vestfjordene» (Ldn. s. 64). Vestfjordenes gamle hovedtingsted var Torskefjords ting, og fra den tid tingene optræde som bestemt afgrænsede landsdele, indbefattede Torskefjordsting Vestfjordene.

Fra Klejvar fører vejen langs fjordbunden, forbi nabogården Brekka — hvorfra en vej fører i nordøstlig retning over fjældet til Stranda syssel —, og derpå langs lien vest for fjorden, der er stejl, stenig og besværlig at komme frem over. Til dels ligger vejen mellem stenene i strandkanten, og et enkelt sted, hvor en klippe fra fjældet skyder sig brat ud imod fjorden, kan kun passeres ved ebбетid. Denne klippe eller hammer bærer navnet

Drivande (Drifandi). I den udførligere Fostbrødre saga (Flatb. II, s. 105) henlægges stedet for fostbrødrene Torgejrs og Tormods skilsmisse — på grund af den førstes spørgsmål om, hvem af de to der vel var den stærkeste — til Drivande, der her göres til en å i Gilsfjord; umiddelbart efter følger imidlertid en beskrivelse af hamren, ud for hvilken Tormod vender om, der aldeles svarer til forholdene ved Drivande. Det er formodenlig dette navn, der oftere forekommer som navn på en foss, der har foranlediget fejltagelsen. — Omtrent midtvejs i lien strækker sig en smal dal, næsten kun som en kløft, op mellem fjældene; den kaldes nu Má(ð)adalr, men dens egenlige navn antages at være Mårsdal (Mårsdalr)¹⁾, der er nævnt i Gþ. (s. 78), rimeligvis som bolig for Tores fostbroder Ottar. Dog gör den lille fjælddals beskaffenhed — den er kort og smal, uden underland, dog med gode fåregræsgange — det noget usandsynligt, at den tidligere skulde have været bebodt; desuden synes beliggenheden noget afsides i forhold til den måde Mårsdal omtales på i Gþ. — Enden af fjældet, der begrænser Gilsfjorden mod vest, hedder Gilsfjardarmule (Gilsfjarðarmúli); under mulen står gården Mule (Múli), som man får øje på lidt efter at være drejet om den yderste fjældpynt. Her boede utvivlsomt den i Gþ. (s. 43) nævnte Herfinn i Mule, en søn af landnamsmanden i Gilsfjord. Lidt før omdrejningen ses neden for den stejle skråning en smal engflade nærmest søen; dette er den strækning, der i Gþ. (s. 58) kaldes »teyg«, hvor der fortælles, at man fra Olavsdal (D.) så Tore ride fra sit bryllup på Klejvar »ud over teygen vest for fjorden«. Strækningen, der nu benævnes i flertal »teigar«, ligger lige over for Olavsdal, og mellem engen og stranden ligger fjærevejen.

På den anden side mulen åbner Garpsdalen sig, en hverken frugtbar eller synderlig stor dal, der gennemløbes af en dybt nedgravet å Muleå (Múlaá). Først noget hinsides den egenlige dalslette står på en jævn flade ikke langt fra søen gården Garpsdal (Garpsdalr) med tilhørende kirke. Umiddelbart før man kommer til tunet, rider man over den lille å Budará (Búðará), der i sydøstlig retning søger ned mod søen; vejen ligger nu lige oven for tunet. I Garpsdal boede i følge Laxd. (s. 132) Gudrun Osviversdatters første mand Torvald, en søn af Haldor Garpsdals-gode, og Garpsdal er der henregnet til Gilsfjorden. Fbr. fortæller om to

¹⁾ bedre Måvsdal (Másdalr).

her boende brødre Kalv og Stenolv, og her forefalder den uhyggelige begivenhed, at de to fostbrødre, brødrenes vintergæst Torgejr hovløse og Eyjolv fra Olavsdal, som noget forud har haft en strid sammen, ved et tilfældigt møde dræbe hinanden (Fbr. s. 60—62). Begivenheden indledes med et varsel, i det den da alt tidligere dræbte Torgejr Håvarssön viser sig selv tiende og med sit følge forsvinder ved den å, som løber inden for gården*; denne å må vel være Budarå. Kort efter kommer Eyjolv ridende forbi gården, Torgejr hovløse får det at høre og løber efter ham, Eyjolv fortsætter imidlertid sin vej, til han kommer til Garpsdalså (Garpsdalsá), hvor isen var brudt op, og som derfor var vanskelig at komme over; her falde de for hinandens hånd. Hvilken å der menes med Garpsdalså, om Budarå eller Muleå, er vanskeligere at sige, måske dog den sidste. Som tradition udgives, at de skal have dræbt hinanden i den dybe, snævre lavning med stejle bredder, hvor man rider over Muleå, men det er måske kun, fordi man har villet finde deres dys her (deres lig blev imidlertid i følge sagaen førte til kirke). Når man står på tunet i Garpsdal, ses Budarå slet ikke, derimod ser man den ved Muleås nedgravede leje frembragte skrænt, men ikke selve åen¹⁾.

Oven for gården Garpsdal og videre mod vest strækker sig igen liskråninger, men mindre stejle og høje, langs hvilke vejen fører til nabogården mod vest Grostad (Gróstaðir), der står på lavlandet nær søen. Her boede i følge Gþ. (s. 67 ffg.) den Tore velsindede husfrue Groa, der med en krigslist understøtter Toré i den store kamp mellem ham og Torarin krok på den ene side, Stenolv på den anden, som begyndte i egnen her omkring, men hvis sidste del, der alt er omtalt, først udkæmpedes ved Fagredalsåos (D.). Hun bragte nemlig fjenderne til at tro, at mange ridende folk kom til fra Grostad, ved at brede klæder over hornene på sit kvæg og således drive dette ud fra gården²⁾. Vest for Grostad skyder en

¹⁾ I den udførligere Fostbrødre saga (Flatb. II, 167), hvor samme begivenhed omtales, nævnes intet ånavn, men drabet tænkes vistnok her foregået ved samme å, hvor gengangerne forsvinde: „at a svinne er fellr firir innan bæ“.

²⁾ Hun synes i det hele — efter hvad sagnet fortæller om hende — at have, som man siger, kunnet mere end sit fadervor. Midtvejs mellem gårdene Garpsdal og Grostad fører vejen over holtet midt imellem en del sorte-brune vulkanske klippeblokke. Holtet hedder Kosteneholtet. (Kýrsteinaholt), og klippeblokkene — fortæller man — er Garpsdalskærne, der blev forvandlede til sten, fordi de hjemsøgte tunet på Grostad.

lang mule sig frem, nu kaldet Neshyrna, men svarende til Gþ.s **Kroksfjardarmule** (Króksfjarðarmúli). Neden for dette strækker et lavere, i forskellige tanger delt land sig ud i søen; den første af disse er en smal, flad sten- og grusodde, kaldet **Langøre** (Lángeyri, ældre: -eyrr); vest for denne, og adskilt derfra ved de såkaldte «våge», rager det større og højere **Kroksfjardarnæs** (Króksfjarðarnæs) frem, der kan siges at danne den vestlige begrænsning for den ydre del af Gilsfjorden i videste betydning. Dette sted er skuepladsen for en af hovedbegivenhederne i Guld-Tores saga, den nys nævnte kamp mellem Tore og Torarin krok på den ene side, Stenolv paa den anden. Kampen, der i sagaen har den fejlagtige overskrift «kamp i Torskafjord» (bardagi í Þorskafirði, Gþ. s. 67), indledes med, at Stenolv en gang, da han får at vide, at Tore er i besøg på Klejvar, samler folk, ror fra Fagredal (D.) til Kroksfjardarnæs ¹⁾ og landede syd (∴ øst) for næsset, hvorfra de sendte seks mand, i blandt hvilke Blyg, op under Mule (Múli) for at holde udkig; samtidig dermed ror også de med Stenolv forbundne folk fra Olavsdal over Gilsfjord og landede ved Langøre vest for Grostad (út frá Gróstöðum). Da Tore på hjemvejen nærmer sig øst fra, ser han først de seks mand ud for mulen og kort efter Stenolv med sine folk komme nede fra skibene. En af Tores ledsagere, den ustyrlige Vöflu-Gunnar, kommer her forud for de andre og red den «nedre» vej, hvor han træffer Blyg og de andre udkigsmænd. Han kæmper heltemodig med disse, én dræbes, fire slutter sig til Olavsdalsfolkene, som de så stige op ad skråningen mellem (sig og) ²⁾ Tores flok, Blyg derimod forfølger han og indhenter og dræber ham i en mose, som efter ham kom til at bære navnet **Blygsmyre** (Blýgsmyrr); **Blygasta** (Blýgsasteinn) benævntes stedet, hvor han dyssedes. Tores og Torgejrs folk kommer derefter i kamp sammen, og lidt efter kommer også Stenolvs flok til; men ved efterretningen om, at både en talrig skare mænd kommer ridende «ind forbi Kroksfjardarmule» (altså vest fra), og at andre nærmer sig fra Grostad — disse sidste var i virkeligheden Groas kær —, trækker Stenolv sig «ud under bakkerne» og ned til skibene. Her kæmpes påny, og de flygtende forfølges sluttelig til Fagredal, hvor dog lykken vender sig.

¹⁾ Sagaens tekst har én gang her, ligesom siden s. 76, fejlagtig for Kroksfjardarnæs Þorskafjardarnæs; noget næs af det navn findes ikke.

²⁾ Skulde ikke nogle ord af denne eller lignende betydning være udfaldne, hvor der fortælles, at de fire sluttede sig til Olav og Torgejr, som de så stige op ad skråningen „milli þeirra þóris“ (Gþ. s. 68).

Da Tore ved tilbagekomsten lander ved Langøre, finder han der ni mænd liggende døde, men seks, hvor den første kamp havde stået; de dræbtes antal, siger sagaen, er opgivet efter de dysser, som man har fundet, hvor kampene har stået

Den i sagaen omtalte mule er naturligvis Kroksfjardarmule eller Neshyrna; fra denne strækker sig et højt, stenet holt ned mod seen, imod hvilken det falder af med en terrasse, neden under hvilken et lavt, smalt mosedrag strækker sig langs stranden. På dette holt under mulen var øjensynlig de i Gp. nævnte udkigsmænd posterede, over dette ligger også vejen. Noget længere ude på holtet ses en enestående stor klippeblok med en grønsværsplet omkring sig; denne bærer navnet Blygsteinn, Blygs grav (leiði) påvises imidlertid i den mellem holtet og terrassen liggende Blygsmyre, bestående i en lav, rund jord- og stenhøj, indsunken i midten. I det smalle mosedrag langs stranden vil man indtil den nyeste tid have kunnet påvise tre dysser; ude på odden (Langøre) skal endnu én være at se.

Kroksfjardarnæs, der begrænser Gilsfjorden med vest, adskiller denne fjords ydre del fra den forholdsvis brede og korte **Kroksfjord** (Króksfjörðr), som formodentlig bærer navn efter den før omtalte Torarin krok, hvis landnam landet her omkring udgjorde. Hvor Torarins gård har ligget, siges ikke udtrykkelig, men det har utvivlsomt været den på næssets vestside liggende gård Kroksfjarðarnes, hvad der også synes at fremgå af Gp., der lader Torarin, da forfølgelsen til søs skal begyndes, ride hjem og dér gå om bord på sit skib. Neden for tunet på gården Kroksfjardarnæs, ved fjorden på næssets vestside, påvises fem dysser, flade, i midten indsunkne, aldeles som dem ved Fagredal; de skal, fortælles der, skrive sig fra samme kamp, men det passer ikke til sagaens skildring af kampstederne.

Op fra Kroksfjorden strækker sig den brede Gejradal (Geiradalr), efter hvilken denne hrepp, Bardastrands syssels østligste, bærer navn. Vestlig i dalen under en fjældmule står gården **Ingunnarstad** (Ingunnarstaðir)¹⁾, hvor Tord Ingunnssöns moder i følge Laxd. (s. 134) en tid lang boede. — Snart deler Gejradalen sig dog i to mindre, af hvilke den lange, smalle Bakkadal(r) er den østligste; gennem denne ligger en fjældvej til Stengrimsfjorden i Stranda syssel.

¹⁾ På B. G.s kort vistnok dalens tredje gård i retning fra sydvest til nordøst.

Over den fugtige, af en å og mange moradser gennemskårne Gejradal passeres kun med besvær, men endnu inden man er kommen helt igennem denne, befinder man sig i en ny hrepp, den såkaldte Reykhólasvejt (Reykhólasveit). Dennes østligere del, som nu i modsætning til det vestligere Reykjanæs kaldes -indsvejt- (innsveit), sammenfattedes — med undtagelse af et par af de aller-vestligste gårde — i ældre tid tillige med Gejradalen under benævnelsen Kroksfjord; ud i mod denne fjord vende også alle dalmundingerne og i denne falde de forskellige smååer. Den egentlige adskillelse mellem Gejradal og indsvejten dannes af det som en mule fremløbende Kambsfjæld(-fjall). I Gþ. (s. 44, 76 fig.) er talt om en Hejmlaug völve, som boede på Völvestad (Völvustaðir) i Kambshede (-heiðr). Denne gård er nu ikke til, men oppe i fjældskræningen er en indsænkning, Kambshede, hvor man mener hun har bot; herfra kan hun have haft den videste udsigt over egnen. Vest for Kambsfjældet ligger den lange, smalle Bæjardal(-r, ubebot), der bærer navn efter den neden for dalmundingen stående gård Bæ (Bær). Bæjardal benævntes oprindeligt Stenolvadal (Steinólfsdalr); da Stenolv den lave nemlig ikke syntes at have nok i sit landnam hinsides Bredefjord, tog han også Stenolvsdal og indrettede sig en husholdning i Bæ. Men da Torarin krok anså denne dal for at høre til sit landnam, opstod der på grund heraf fjendskab imellem dem. Dog omfattede måske Stenolvsdal i følge Gþ. (s. 44) også landet længere ned mod kysten, således må vel Bæ antages at være anlagt i selve dalen, og den på Kambshede boende Hejmlaug synes at være regnet med til dalens beboere. Da Stenolv en gang aflagde et besøg på sin Ejendom Bæ¹⁾, får Tore underretning derom af Hejmlaug. Han sætter sig strax i bevægelse, og det lykkes ham også at overraske Stenolv ved høsten oppe i dalen. Stenolv og hans folk flygter hjem efter, og her, ved tungærdet, begynder først den egentlige kamp, der afbrydes ved, at en af egnens ansete mænd, som med et anseligt følge kom „nord fra over heden“, skilte dem ad. Stedet, hvor de kæmpede, hedder, siger sagaen, Gråstensdæld (Grásteinsdæld), oven for Bæ. Noget vest for og oven for Bæ, men øst for den her dybt nedgravele Bæjarå, som gennemstrømmer dalen, viser man en langagtig, græsgrot fordybning i den stenige grund; oven for står en stor blågrå klippeblok. Da stenen benævnes Grástén (Grásteinn) og fordyb-

¹⁾ Gþ. siger (s. 77), at han var kommen „suðr yfir fjörð“, men det skal åbenbart være „sunnan“ eller „vestr“.

ningen Gråstensfordybningen (Gråsteinslág, lág = dæld), må den vel være Guld-Tores sags Gråstensdæld. Oppe i den smalle dal er hist og her så græsrigt land, at der kan slås, navnlig etsteds temlig højt oppe, hvor der også findes forskellige ved sammen-sætning med personnavne dannede stedsnavne, som man vil sætte i forbindelse med kampen. Omtrent på dette sted ligger fra dalens østside den såkaldte Bøjardalshedevej op på fjældet, den fører ligesom den fra Gejradalen (Bakkadalen) kemmende til Stengrimsfjorden i Stranda syssel, hvor der om somren også fra disse egne drives en del handel med de på fjorden liggende købmandsskibe, og hvor der allerede i oldtiden var et jævnlig benyttet landingssted. Aller længst oppe i Bøjardal mellem to kløfter, hvorfra åen kommer, vises en stor af sten og klippeblokke dannet, til dels mosgrot høj, øjensynlig dannet af naturen, der udgives for Stenolv's høj. Om Stenolv siges det, at han bosatte sine venner i dalen; således boede hans frænde Grim på Vellir; denne gård kendes nu ikke, man gætter på, at den skal have stået på en græsklædt flade i dalmundingen oven for Bæ¹⁾. Til hævn for sin ven Ketilbjörns drab overfalder Tore senere Grim og dræber ham, hans søn Hergils slip ud af huset, men indhentes og dræbes på det sted, som derefter kaldtes Hergilsgrave (Hergilsgrafir). Heller ikke dette stedsnavn er bevaret, men nogle fordybninger i dalen ved åen kaldes „grafir“. Sydvest for Bæ, hinsides Bøjara, ikke langt fra hvor åen Lakså (Laxá) falder ud, ligger Mýrartunga, en gård, der ikke må forveksles med den i GÞ. nævnte gård Tunga. — Da Tore red tilbage efter drabet på Grim, ser han tre mænd af dem, der havde deltaget i overfaldet på Ketilbjörn, ride ud fra Bæ; han indhentede dem ved (hjá) Stenolv'sdal og består her en voldsom kamp med Galte, under hvilken

¹⁾ Man vilde endog vide, at der her en gang skulde have været en hjåleje Fögur-Vellir. Dette er dog vistnok meget tvivlsomt. A. M., der omtaler to ødehjålejer umiddelbart ved Bæ, har ikke dette navn. Imidlertid forekommer ikke i A. M. nogen anden ødegård, som med rimelighed kan antages at svare til GÞ.s Vellir.

Hvad A. M. for Bst. angår, da mangler vel dette syssel i den i kongerigets arkiv opbevarede originale jordebog, men Addit. 48 p. fol. på universitetsbibliotheket indeholder jordebogsarbejdet til dette syssel; beskrivelsen af en del af hrepperne foreligger i endelig redaktion, med de originale underskrifter, for de andres vedkommende findes kun det indsamlede materiale, til dels egenhændig nedskrevet af Arne Magnussøn, tillige med forskellige karakteristiske bemærkninger på de for ham ejendommelige småsedler.

bægge viser sig som hamramme; endelig lykkes det Tore at dræbe Galte på det sted, som derefter kaldtes **Galtadal** (Galtadalr, Gp. s. 76). Om dette sted vides intet; som det efter beliggenheden sandsynligste sted gætter man på en lille indsænkning i højderne vest for Bæjardal, oven for Myrartunga, hvorfra den lille i Lakså faldende Gejtarå (Geitarå) har sit udspring ¹⁾.

Over for Myrartunga vest for Lakså hæver sig et karakteristisk, rundagtigt, for oven fladt fjæld, **Havrafell** (Hafrafell), og på en terrasse i dette ud i mod Myrartunge står gården af samme navn. Fra Havrafell udgår mod syd højder, der aldeles opfyldte et lille klippefuldt næs, der længe har været synligt som Kroksfjordens vestgrænse; nu kaldes det sædvanlig efter en derværende gård Borgarland ²⁾; i oldtiden har disse højder formodenlig været betragtede som en del af Havrafell. Havrafell, der var grænsen for Torarin kroks landnam, synes nemlig at være blevet betragtet som Kroksfjordens vestlige begrænsning. Med den hinsides Borgarland liggende **Beruffjord** (Beruffjörðr) begyndte i følge Ldn. et nyt landnam; i følge Gp. begyndte derimod Reykjanæslanndnamet allerede fra Havrafell, hvad iøvrigt også Ldn. beretter, hvorved sidstnævnte kilde kommer i modstrid med sig selv angående hvad den strax forud har berettet om Beruffjord ³⁾. Aller vestligst i Kroksfjord, lige inden for det høje Borgarland, udmunder den alt flere gange nævnte Lakså; i **Laksåos** (Laxáróss) landede Stenolv, da han agtede sig op i Tunge for at overfalde og dræbe Ketilbjörn, hvad der også lykkedes for ham. — På Havrafell boede i følge Gp. Holmgange-Kylan; da Tore kom til hans gård for at fordre bod for en af sine fostbrødre, som Kylan havde været med lumskelig at dræbe, løb han op på fjældet, men forfulgtes, indtil han kom til en sø, i hvilken han sprang ud, men Tore slyngede sit spyd efter ham, og ramt af dette sank han til bunds. Oppe på fjældet ligger virkelig

¹⁾ I øvrigt er der i beskrivelsen af denne kamp noget besynderligt, både i den måde, hvorpå Stenolvsdal omtales — fjenden indhentes „hjá Steinólfsdal“, skönt begge parter må siges at være i eller ud for denne dal, da de får øje på hinanden —, og endnu mere, at Tore, da han efter drabet på Galte giver sig til at lede efter en af de sårede fjender, **Hall fra Hovstad**, finder ham død ved tungærdet på Hovstad (Hofstaðir), som ligger i den betydelig vestligere Torskefjord, og først derefter igen forener sig med sine ledsagere og rider hjem (til vestkysten af Torskefjorden).

²⁾ En klett ved kysten her ansås forud for de underjordiskes (huldafalkets) købstad, fortæller sognebeskrivelsen.

³⁾ Se Ldn. s. 128—29, Gp. s. 42.

temlig dybt mellem banker og høje en lille sø, der, åbenbart med hentydning til den i Gþ. fortalte begivenhed, bærer navnet *Kýlonsvatn*.

Nord vest for *Myrartunga*, hinsides *Gejtará*, ligger **Gillastad** (*Gillastaðir*), en gård, der vel nævnes i Gþ., men som er mere bekendt af en begivenhed fra *Sturlungetiden*; her indebrændte *Ravn Sveinbjörnssöns* sønner hövdingen *Torvald Snorressön* fra *Vatnsfjord* (*Isf.*) en nat, da han på gennemrejse opholdt sig her; og han fik således sin fortjente løn for at have taget den ædle *Ravn*, hvem han frygtede som medbejler til herredømmet over *Vestfjordene*, af dage.

Den nederste del af denne egn, nærmest omkring *Havrafell*, er ret frodig og tæt bebygget, men lavlandet er dog kun smalt og indskrænkes snart til to smalle, ubebyggede, mellem fjælde og halse indknebne dale, *Laksådal* og *Nadrdsdal* (*Naðrsdalr*, nu undertiden *Naddalr*); i *Nadrdsdal* omtaler imidlertid Gþ. (s. 42) en gård. Hver af dalene er gennemløbet af en lille å, der ved enden af den dalene adskillende mule forener sig; den ved foreningen opstående å, der beholder navnet *Lakså*, er tidligere omtalt som faldende ud i *Kroksfjordens* vestligste del. I tungen mellem *Nadrdsdalså* og *Lakså* står sydvestlig i mulen ved indgangen til *Nadrdsdal* gården *Munadstunge* (*Munaðstúnga*, for *Munaðartúnga*)¹⁾. Dette er *Tunge* (*Túnga*) i *Kroksfjord*, hvor den i *Guld-Tores* saga så meget omtalte *Ketilbjörn*, *Tores* trofasteste ven, boede. Da *Stenolv* og hans folk overfalder ham, sætter de ild paa gården; *Ketilbjörn* og hans følgesvend *Asmund* slipper dog ud af huset. *Asmund* løber op på en høj, hvor han sluttelig dræbes og dysses — stedet benævntes derefter *Asmundshvål* (o: -hól, *Ásmundarhváll*). *Ketilbjörn* løb ned (egl: ud, út) til åen; i denne stod en sten, som *Ketilbjörn* var van at springe op på og derfra over åen, hvad dog ingen anden var i stand til, og hvorefter stedet kaldtes *Ketilbjarnarhlaup* (o: *Ketilbjörns* spring). Dette forsøgte han også nu, men fik ikke fodfæste på stenen og måtte springe tilbage, hvor *Stenolv* kom til og huggede først den ene fod af ham, hvorefter han endnu nogen tid forsvarede sig, inden han faldt (Gþ. s. 75). Om denne begivenhed har sagnet, ledet af stedsforholdene, antaget en meget fantastisk form. Om *Asmundshol* (*Ásmundarhóll*) er der dog intet særligt at bemærke; kun kan fremhæves, at højen, der bærer dette navn, er

¹⁾ Kortet er for denne egns vedkommende ikke ganske nøjagtigt.

lige over for gården hinsides åen, hvad man i følge sagaen næppe skulde vente. Ketilbjarnarhlaup derimod er nu noget andet end det af sagaen omtalte. Noget højere oppe i dalen (Nadrådal) end Asmundarhol, men på samme side af åen, ses et aflangt klippeholt, der bærer dette navn, noget (c. 50 al.) borte fra åen, der her løber oven for og øst for dette. I holtet ses hans fodspor, det er to huller langs efter holtets klipperyg med omt. 5 fv.s indbyrdes afstand, det ene, det nordligste, har en skuffende lighed med sporet af en menneskefod, det andet er et rundt hul, temlig dybt og regelmæssigt. I følge sagnet, som det nu fortælles, skulde nemlig Ketilbjörn, efter at den ene fod var afhugget, have sprunget fra den lavere østlige klippebred over på holtet. Skrås over for Munadstunga (i sydvestlig retning, men kun i ringe afstand) ligger hinsides åen gården **Hrishol** (Hrīshóll, ældre: Hríshvöll), mod vest begrænset af den lave hals, der skiller denne egn fra Torskefjorden. På Hrishol boede i følge Gþ. Hallvard hrise, hvis søn Máv det var, som Kylan selv anden forræderisk dræbte; de narrede ham nemlig bort med sig under foregivende af, at en af okserne fra gården var sunken i en mose. Syd for Hrishol findes netop sådanne ufremkommelige mosestrækninger, som sagaen omtaler. I mosen her findes et aflangt holt kaldet Ketilbjarnarrúst; her skal i følge sagnet Ketilbjörn sluttelig være bleven dræbt, eller være højlagt her. Hrishols nabogård mod sydvest er **Skaldstad** (Skáldstaðir, Gþ.), der allerede står tæt ved kysten af den lille Berufjord. Ganske kort vest for denne gård ligger gården **Berufjord** (Gþ.) ved fjordens inderste vig. Kort syd for denne igen kommer **Hyrningsstad** (Hyrníningsstaðir, Gþ.), vest for fjorden, og hermed kan det brede, anselige **Reykjanæs** (Reykjanæs), der skyder sig frem mellem Berufjord og Torskefjord, egentlig siges at tage sin begyndelse, om end sidst nævnte gård vel snarest må regnes til den foregående lille bygd ¹).

Den nævnte, vest for Berufjorden liggende del af **Reykholasvejten** udgør en forholdsvis bred og kort, omtrent trekantet halv, der så godt som aldeles er opfyldt af det anselige **Reykjanæs** fjæld, der kun mod syd lader plads åben for et fladt, sumpigt kystland, det egenlige **Reykjanæs**. Det brede og hvælvede fjæld er ret smukt, da det består af en mangfoldighed af småterrasser, knuder og gil, hvor den sorteblå klippe afveksler med grønne lier. Under fjældet

¹) I jordebogen er efter Hrishol med Arne Magnussöns hånd tilføjet .ber ender Kroksfjord.

ligger vejen ud på næsset langs ad en høj, men jævn og frodig li, den af Thoroddsen besungne Barmahlid¹⁾. Når udsigten mod syd åbner sig, ser man det lave næs, omgivet af en krans af flade holme og skær, og midt i de grønne engstrækninger står højt hævet på en regelmæssig bakke gården **Reykhólar** (ældre: Reykjahólar, stundum alene Hólar) med tilhørende kirke. Dette er en af Islands aller betydeligste ejendomme, med alle for en landejendom tænkelige herligheder, de talrige søer og holme yde sælfangst, ærdun og græsning, og desuden hører umiddelbart til gården et betydeligt landomraade; bevidstheden herom bidrager vel sit til, at dens beliggenhed synes befolkningen storartet og smuk som få andre ejendommers. Omkring højen, hvorpå gården er bygget, findes adskillige varme kilder, hvorefter så vel denne gård som hele næsset er benævnte. Den betydeligste af disse er Kravlande (Kraflandi), der ligger sydvestlig i tunet, en temlig stor hver med et dybt og regelmæssig rundt hul til munding. Sydøst for gården under tunskråningen findes en lille, mindre varm kilde, hvis afløb deler sig i to arme, hvor der i den ene har været bygget en til badested brugt firkantet udvidelse; fra badet ledes vandet gennem et trærer, som man efter behag har kunnet tilstoppe; ligeledes har man kunnet lede tilløbet bort til den anden arm. Denne kilde benævnes nu Grettislaug (Grettislaug), men da sognebeskrivelsen har en anden benævnelse, er navnet formodenlig ikke gammelt. I forrige århundrede tænkte der meget på at benytte Reykholahvererne, navnlig Kravlande, til saltkogning ved at lede havvandet op til kilderne og lade det fordampe over disse²⁾. På Reykholar boede i følge Fbr. og Grt. i begyndelsen af det 11te århundrede hövdingen Torgils Aressón, der nedstammede fra landnamsmanden på Reykjanes. Hans slægtskab med Torgejr Håvarssón gjorde, at denne ustyrlige drabsmand og hans ligesindede fostbroder Tormod jævnlig opholdt sig der, og da hans gæstfrihed bragte ham til i det hele ikke at nægte nogen fri mand underhold, fandt også den fredløse

¹⁾ Barmahlid, i *Kvæði*. 1871, s. 10.

²⁾ Herom kan nærmere ses E. O. I, s. 382—84 og Olavius, Forb. § 57; af først nævnte sted erfares tillige, at Kravlande den gang sprudlede noget og tidligere skulde have sprudlet endnu højere, men at gårdens folk, der brugte hvernen til at koge mad over, havde svækket den ved at kaste stene ned i den. Den af kilderne, som E. O. omtaler som en berømt sundhedskilde, er utvivlsomt den tæt ved Kravlande liggende Gvendarhola. Til flere af kilderne knytter sig sagn (Gullkver — om en i badstuen tabt rings tilsynkomst dér; Kötulung. Se *Isl. Þjóðs.*).

Grette en tid lang tilhold her¹⁾. I Grt. fortælles (s. 113—14), at Grette og de to fostbrødre en gang påtog sig at hente en fed okse for Torgils, som denne havde gående ude i Olavsøerne (Ólafseyjar); skibet, de skulde bruge, stod i Hvalshausholm (Hvalshaushólmr), og her lander de også med oxen efter med overordenligt besvær trods storm og modvind at være nåede med den tilbage; navnlig kniber det, da de på tilbagevejen kommer ind for Havraklett (Hafraklettr, var: Hamraklettr). Efter at de er landede, skal Grette føre oxen hjem, men da han kom ned fra forbi Titlingsstad (Titlingsstaðir), kunde oxen ikke gå længer. Fra Reykholar sender man folk ud for at se efter Grette; da de kommer ned under Hellishólar, ser de Grette komme, bærende oxen på ryggen. — De fleste af disse stedsnavne er endnu bevarede. Hellisholar er en høj tvedelt klippeknode, som man fra gårdens vinduer ser hæve sig sydvestlig i tunet i højens udkant (her under er Kravlande beliggende); i følge sognebeskrivelsen skal, efter hvad sagnet fortæller, de oven nævnte tre kæmper have moret sig med at springe fra den ene af de to klippeblokke til den anden; de er skilte fra hinanden ved en sadelformig fordybning og afstanden imellem dem er omtrent 9 fv. I samme retning fra gården, men uden for tunet i engstrækningen, har Titlingsstad stået, der endnu erindres som en fordums hjåleje fra Reykholar²⁾. Endnu videre i samme retning, men helt ude ved søen, findes Hvalshausholm (Hvalshaushólmi); det er en holm, ved ebbetid landfast, på hvilken der findes et stort, gammelt skibshus (naust), dannet af sten og naturlig klippe. Lader man blikket svæve videre ud over søen, ses sydvest i horisonten de i Grettes saga omtalte Olavsøer, der er beskrevne under Dala syssel, hvorhen de nu høre. Navnet Havraklett (eller Hamraklett) er derimod tabt; man antager, at dermed har været ment en fritstående høj klippe »Latr«, omtrent midtvejs mellem Olavsøerne og landet.

I Grt. (s. 114—15) er også talt om et puds, som Torgejr søgte at spille Grette, en gang denne gik fra laug, uden at laugens beliggenhed dog nøjagtig beskrives; men det kan næppe have været nogen anden end den før omtalte sydøst for tunet, der vistnok fra den ældste tid har været valgt til badested.

¹⁾ Mærkes kan udtrykket Fbr. s. 44: „Þorgeirr kemr skipi sínu í Vaðil. Hann ferr vestr á Reykjahóla“ — hvoraf ses, at sagaen ikke kan være forfattet i Vestfjorden og i det hele næppe på Vestlandet.

²⁾ A. M. benævner stedet, hvor Titlingsstad skal have været beliggende. Titlingsstaða nes.

I Fbr. omtales en storartet skåle, som Torgils lod bygge, og som skal have stået til ind i, eller vel endog gennem hele det 13de århundrede. Her har sikkert mangt et berømmeligt gæstebud været fejret, ti hövdingerne på Reykholar synes at have udmærket sig ved gæstfrihed. Udførlig og levende skildrer Sturl. en fest, som fejredes her i begyndelsen af det 12te årh. af den daværende ejer af Reykholar, den ansete hövding Ingemund præst. Denne mand, der nedstammede fra landnamsmanden på Reykjanes, men som havde overdraget det ham ved arv efter faderen tilfaldne Reyknesinga godord til sin fætter Torgils Oddessön på Stadarhol (D.), plejede hver sommer at holde et Olavsgilde (ved Olavsmesse tid, omtr. 1ste avg.), når blot det — formodenlig til ølbrygning — nødvendige korn kunde fås til købs på Torsnæs ting. I øvrigt siges der sammenteds (Sturl. I, 19), at der på Reykjaholar var »så godt land i den tid«, at agrene aldrig var golde, og at nyt mel jævnlig brugtes til forherligelse af dette gilde (man skulde dog næppe tro, at kornet til den tid kunde være modent). Ved den her (Sturl. I, 16 fig.) omtalte lejlighed holdtes sammen med det sædvanlige gilde en bryllupsfest, og festen forherligedes ved enhver da kendt art af morsskab: sagafortælling, kvæder, dans, brydning — men heller ikke nidviser manglede ¹⁾).

Om Ulv skjålge, der tog som landnam hele Reykjanes fra Havrafell til Torskefjord, siger Gp. (s. 42), at han boede på Midjanæs (Miðjanæs). Denne gård ligger en del vestligere end Reykholar og nærmere fjældet, omtrent midt på næssets sydside ²⁾).

Blandt de andre gårde på næsset fortjæner endnu kun at nævnes præstegården Stad (Staðr), »Stad på Reykjanes«, som den almindelig

¹⁾ Til Reykholar og til en af sagatidens hövdinger (landnamsmanden Ulvs sönnessön Mår — eller Máv — Atlessön og hans hustru Torkatla, se Ldn. s. 123) er et meget bekendt islandsk folkesagn »Kötludraumr« knyttet; om dets indhold se Ísl. Þjóðs. I, 59—64. (Sagnet fortælles med forskellige afvigelser, således, at Katla efter fra husdøren at have set sin søn drukne »lagði á«, at indgangen [bæardyrnar] aldrig i fremtiden uden bondens forðærelse skulde vende i syd.)

Nordvest for Reykholar i Höllustaða land findes en stor klippeblok, kaldet Grettistak; da den står på fast grund under fjældet, men skilt fra dette ved et mosedrag, er dette én grund, hvorfor man har antaget, at den er opstillet her ved menneskekraft. Sagnet siger, at Grette, Torgejr og Tormod har opstillet den, medens de opholdt sig på Reykholar.

²⁾ Midjanæs ligger noget vestligere end kortet lader antage; heller ikke med hensyn til beliggenheden af de nærmeste gårde øst for er det ganske nøjagtigt.

kaldes til adskillelse fra de mange andre gårde, der bærer dette fællesnavn for gejstlige stiftelser med tilhørende kirke. Den er beliggende nær fjældet ved dettes sydvestlige hjørne. Det må være denne gård, hvorom der er tale i Gp. s. 54, hvor der nævnes en mand Bréd boende i Gröf (Gröf), som nu kaldes Bredebolstad. (Breiðabólstaðr)¹). Sammesteds omtales et Knarrarnæs (Knarrarnes), som siges at ligge på den forreste del af Reykjanæs, og som efter sammenhængen tydelig nok må søges i nærheden af Stad (Bredebolstad). Dette navn er nu tabt, og hvilket næs eller hvilken lille tange på den sydvestlige del af næsset det har været, lader der sig næppe sige noget om uden ved aldeles løs gætning.

Ved omtalen af Reykjanæs må endnu erindres, at dette stedsnavn vel forekommer i Njåls saga, hvor der fortælles, at efter at Torvald Osviverssön er bleven dræbt i Bjarnærne af Tjostolv, låner hans ledsagere sig et fartøj ind til land, da folk vendte tilbage fra fiskeriet (alle andre end Torvald var nemlig på den tid drabet foregik roede ud); de roede ind til Reykjanæs, opsogte Osviver og berettede ham, hvad der havde tildraget sig (Nj. s. 51). Men hele denne beretning røber den groveste uvidenhed med hensyn til alle lokalforhold. For det første er Reykjanæs, der ligger 5—7 mil nordvest for Bjarnærne, et af de punkter på Bredefjordens kyst, som er aller længst fjærnede fra denne øgruppe; dernæst vilde de ved at ro til Reykjanæs have så lidt udsigt som vel muligt til at træffe Osviver, der som tidligere anført boede i Hvammssvejt (D.), men dennes bolig lader det ikke til, at sagafortælleren har kendt. Man kunde fristes til at tro, at der ved Reykjanæs mentes et andet sted af samme navn, men hverken på Skardsstranden eller Fellsstranden er der noget punkt, som enten bærer eller har kunnet bære dette navn, hvis forekomst er knyttet til nærværelsen af varme kilder.

Så snart man er kommen forbi fjældhjørnet oven for Stad, åbner sig en smuk udsigt over Torskefjordens nederste og bredere del, hvorfra flere smalle fjorde, adskilte og til dels skjulte af forskellige høje næs, skære sig ind mod nordvest og nord. Den egen-

¹) I Sv. Nilssöns „prestatal“, s. 115, anføres ligefrem, dog uden nogen angivelse af kilde, at Stad på Reykjanæs forud hed Bredebolstad. — A. M. fortæller, at i følge sagn skulde gården to gange have været flyttet, og at man endnu påviste tomterne af de andre gårde (Forni Staðr og Hraunstaðir — denne den ældste).

lige **Torskefjord** (Þorskafjörður) går først imod øst og antager derefter en nordlig retning. Torskefjordsegnen er den egenlige hovedskueplads for den allerede oftere nævnte Guld-Tores saga ¹⁾.

Mellem de nærmeste gårde oven for Stad er afstanden temlig betydelig og vejen ikke god, et enkelt sted kan endog ikke passeres uden ved ebbetid. I nærheden af den første gård (Laugaland) findes en »Gvendarbrunn(r)«, ellers er intet at mærke før ved den næste gård Hlid (Hlíð). I slutningen af Gp. — i den del af sagaen, som det først for en snes år siden er lykkedes dr. Gudbr. Vigfussón at læse (se Ný félr. 21 árg.) — fortælles, at Tore i den senere tid af sit liv foruden sin egenlige bolig vest for fjorden havde en anden husholdning i Hlid; tilsidst forsvandt han, uden at nogen vidste, hvad der var blevet af ham, men man troede, at han var bleven omskabt til en drage og i slangeskikkelse havde lagt sig på de guldkister, som han havde bragt med sig fra Finnmarken, og efter hvilke han benævnedes Guld-Tore; disse var allerede tidligere forsvundne, efter at det uhyggelige i bans natur havde begyndt at vise sig. I lang tid, efter at Tore var forsvunden, så man — tilføjer sagaen — en drage flyve tværs over fjorden til det fjæld, som står oven for gården Hlid. Dette tyder på, at man oprindeligt har tænkt sig Tore som drage rugende på sit guld i dette fjæld (formodenlig Flókavallargnýpa mellem gårdene Hlid og Laugaland); denne sagnform synes imidlertid i tidernes løb at være bleven glemt, hvad der agså i og for sig er naturligt, da den så længe ikke har haft sagaens beretning at støttes ved, hvorimod man almindelig har tænkt sig, at Tores kister måtte være skjulte et eller andet steds i jorden ²⁾. — Ldn. (s. 123) siger om Ingjald i Hergilsø, der en tid lang skjulte den fredløse Gisle Surssón hos sig, at, efter at Børk den digre til straf havde berøvet ham ærne, købte han Hlid i Torskefjord; Gp. (s. 58) fortæller, at Ingjald, der levede et par slægtled efter Tore, flyttede til Torskefjordsdalene og boede på **Ingjaldsstad** (Íngjaldsstaðir). »Torskefjordsdalene« er imidlertid et

¹⁾ Angående stedsnavnene i denne saga findes ret udførlige og, som det synes, i det hele pålidelige oplysninger af ungarl Sighvat Grimssón, Sagn til sögu Íslands, II, s. 578—92.

²⁾ Rigtignok kan man nu få at høre beretninger, der skulde lade formode, at sagn om Tores rugen over sine skatte i fjældet Flókavallargnýpa og Tores forvandling til en drage bestandig havde været bevarede, men disse fortællinger må dog vist snarest antages at være opståede, efter at sagaens slutning påny er bleven bekendt.

besynderligt udtryk, da der op fra fjorden egenlig kun strækker sig én dal, og Ingjaldsstad kendes ikke; der forekommer i Torskefjorden ingen gård af dette navn, og synes heller ikke vel at have kunnet være plads for nogen sådan. Det er næppe for dristigt at antage, at Ingjald virkelig, som Ldn. angiver, har boet på Hlid, men at GÞ.s nedskriver enten ikke har kendt hans bolig og derfor på lykke og fromme benævnt den Ingjaldsstad, eller at Hlid virkelig til en tid har båret navnet Ingjaldsstad, og at man da her har en lignende uagtsomhed som den, der bringer sagaskriveren til at omtale Uppsalir og Skógar som to forskellige gårde (se det følgende).

Ud for gården Hlid har allerede Torskefjorden antaget sin nordlige retning. Ud mod fjorden, langs bægge sider af denne, står alle egnens gårde; nord for Hlid, temlig nær, uden dog at være synlig fra denne gård, ligger Hovstad (Hofstaðir). Denne gårds første beboer var Hall, der kom ud med Ulv skjålge, og som på Hovstad rejste et stort hov, da Ulv ingen blotmand var; det medførte igen, at Hall snart, i følge GÞ., kunde optræde som en mægtig høvding. Gennem hele sagaen viser han sig som Tores uforsonligste fjende; tilsidst, efter at han har været med at dræbe Ketilbjörn, sårer Tore ham dødelig, da han efter at have hævnnet sig på Grim fra Vellir ser ham selv tredje ride ud fra Bæ; det er efter denne kamp, at Hall af Tore findes død ved tungærudet på Hovstad (se foran s. 512, note 1.). I tunet neden for gården ses en rund flad høj (9 fv. diam.) kaldet Hovhol (Hofhóll), der synes at have været omgivet af et gærde: midt i kredsen er en ikke stor ($4 \times 2\frac{1}{2}$ fv.) aflang-firkantet tomt, der synes at have haft dør i den fra gården vendende vestlige gavlvæg; dette skal være hovtomten. I linje med denne, men sydligere, vendende den ene gavl mod holen, den anden mod en lille vig, er en større (30×8 al.), langagtig-firkantet tomt, det skal have været gildeskålen; døren synes at have været på en af gavlvæggene. I modsat retning fra Hovhol, noget længere nede, straks nord for det gamle tungærde, er en lav lille høj, flad for oven, der synes opkastet af menneskehænder; den udgives for Hov-Halls gravhøj (kaldes alm. Hofhaugr). Ikke langt fra tunet findes desuden et dybt morads kaldet Gullkelda; dette synes at være et af de steder, hvortil sagnet med størst bestemthed har henlagt skjulestedet for Tores guldskister; så vel i den antkv. indb. (1822) som i sognebeskr. (1839) nævnes det som sådant. Fra Hovstad ligger en vej (næppe mere end $\frac{1}{2}$ mil lang) over den lave lille hals, der mod syd går

over i Reykjanæs fjældet, til Berufjordens bund¹⁾. — I Gþ. (s. 42) siges, at Halls søn Raud boede i **Raudsdal** (Rauðsdalr) mellem Hovstad og Berufjord; dette er en smal lille dal, der lidt nord for Hovstad i nordøstlig retning ligger op i halsen; tomter og tungærde af gården ses tydelig.

Fra Hovstad er der igen kun et kort stykke vej til den nord for liggende gård **Kinnarstad** (Kinnarstaðir); her boede i følge Gþ. (s. 42) Turid Drikkinn, som ejede land ind til **Musará** (Músará) d. v. s. helt ind til fjordbunden. Syd for gården skærer sig en lille vig ind; ud for denne ligger en lille holm, ved ebбетid landfast, kaldet **Hestholm** (Hesthólmi), her siges Tore at være kommen i land, når han lod sin hest svømme med sig over Torskefjord; denne sagnform grunder sig dog på en misforståelse af sagaens ord, ti når der fortælles, at Tore fra udlandet havde ført med sig en ypperlig hest, som han red over Torskefjord, hvad enten det var ebbe eller flod, menes der kun, at Tore selv ved flodtid red med denne hest over fjorden på det sted, hvor der for andre kun lå vej, når det var ebbe (se Gþ. s. 57, sml. s. 72). I øvrigt hører måske for en hest en sådan svømmetur tværs over den smalle Torskefjord ud for Hestholm ved ebбетid ikke til umulighederne. Andre vil antage, at dette sted er den i sagaen (s. 72) nævnte **Hesttange** (Hesttangi), hvad senere vil blive omtalt. I vigen udmunder en lille efter gården benævnt å, der kommer fra en i Hovstadahals beliggende lille sø **Berufjardarvatn** (Berufjarðarvatn); denne sø får igen gennem en bæk **Aléfskalæk** (Alífiskalæk), der sætter den i forbindelse med en anden lille sø, tilløb syd fra gennem den i noten omtalte dalsænkning i halsen. Efter at have fortalt, hvorledes Tore som dreng med sine kammerater holdt lege på Berufjords is, beretter Gþ. (s. 45), at de tog fiske fra »vatnet» og bare i den bæk, som er der i nærheden, og der voksede de til; den hed derefter

¹⁾ Nordøst for Hovstad oppe i halsen strækker der sig, hvor Hovstads og Berufjords jorder stode sammen, en lille dalsænkning; i denne, men inden for Berufjordsgårdens grænsekel, ses tydelig tomterne af en gård med omgivende tungærde. Når det af den daværende bonde på Hlid 1874 angaves, at den i Gþ. omtalte gård Uppsalir skulde have ligget her, har det vistnok kun været en aldeles løs gætning uden støtte i nogen tradition. At i hvert tilfælde gården ikke kan have ligget hér, vil senere blive vist. Måske kan tomterne være lævningerne af den i A. M. nævnte ødehjáleje fra Hlid Hlíðarkot (beliggende i »uthagerne»), den eneste i denne kilde anførte ødegård på østsiden af Torskefjord — bortset fra Skogar, som den gang tilfældigvis havde ligget et år øde.

Alefiskalæk (de opfødte fiskes bæk), og da den blev rig på fisk, fordrede Hov-Hall fiskeriet der som sin rettighed, Turid drikkinn derimod påstod, at det tilkom hende og hendes land, og hun bevarede det for drengene. Vatnet kan vel næppe være andet end Beruffjardarvatn; bækkens navn er som anført endnu bevaret. Men underligt er det rigtignok, at det skulde være nødvendigt på kunstig måde at føre fiskene op i denne bæk fra en sø, med hvilken den står i naturlig forbindelse. At der om fiskerettigheden i denne bæk — forudsat at den virkelig nogensinde har været noget værd! — har kunnet opstå strid mellem de to nabogårde Kinnarstad og Hovstad er derimod efter dens beliggenhed naturligt nok.

Den næste gård nord for Kinnarstad er **Skógar**; dette er egentlig den inderste gård syd for (ø: øst for) fjorden; den næste gård oven for denne ligger nemlig ud for selve fjordbunden, hinsides den Musará, hvortil Turids landnam strakte sig. Egnen omkring Skogar må altså oprindeligt have tilhørt hende. Da der nu berettes (Gp. s. 43), at Tores fader Odd Skraute købte land i Torskefjordskovene af Turid drikkinn, er det tydeligt, at hans ejendom må have været i eller omkring det nuværende Skogar, og her må hans gård **Uppsalir** have stået¹⁾. I Gp. s. 55 siges, at, medens Tore var udenlands, havde Hov-Hall efter Odd Skrautes død fordrevet hans enke (Tores moder) fra gården og nedsat dér Torbjörn stokk og Askmann den tunge, Askmann boede på **Askmannsstad** (Askmannsstaðir) uden for (út frá) Skogar. Dette gårdsnavn er endnu bevaret, og gårdens tomter påvises i en lille dal, som fra halsen kort inden for (nord for) Kinnarstad strækker sig op i de hvælvede højder, som danne fjordens nordøstlige begrænsning. Denne Askmannsstads beliggenhed er endnu et bevis for, at Uppsalir må søges inden for det nuværende Skogars område. Da Uppsala land således har indbefattet Askmannsstad, kan man ikke en gang antage, at — det kun den ene gang i sagaen nævnte — Skogar har været en umiddelbart syd for Uppsalir liggende gård (der vilde heller næppe være plads til nogen sådan; forholdene omkring Torskefjorden ere allerede med de gårde, som nu findes, små og fattige nok); snarere må det antages, at Skogar her enten bruges som tidligere Torskafjardarskogar kun for at betegne en vis strækning, men her med mere indskrænket betydning end för; eller, at Uppsalir alt på sagaskriverens tid har været et forældet navn, fortrængt af

¹⁾ Nu er der lige så lidt her som de fleste andre steder i Torskefjorden nogen skov; kun aller inderst i fjordbunden er endnu lidt krat tilbage.

Skogar, som på delte sted ved en uagtsomhed har trængt sig ind. Dette sidste bekræftes ved Ldn., som simpelt hen beretter, at Odd skraute boede på Skogar i Torskefjord. — Kort efter sin hjemkomst afstår Tore godvillig Uppsala land som bod for et af ham begået drab. Efter at Askmann og Kylan har dræbt Tores fostbroder Mår (Måv), angriber Tore Askmann hjemme på hans gård; han falder, men hans moder Katla undløber til Uppsala. Længe efter denne begivenhed beslutter Tore at anfalde Torbjörn stokk på Upsale. Torbjörn ser ham komme og sender sin søn afsted for at hente hjælp fra Hovstad; denne indhentes imidlertid og dræbes på vejen, som nu hedder **Tröllagata** (Gþ. s. 62). Dette navn tror man svarer til det nu brugelige Traustagata, der er benævnelsen på den jævne vej, der fra Kinnarstad fører nord efter ad Skogar til langs under en banke i lien. — Efter at Torbjörn en tid lang havde forsvaret sig i sit hus, flygtede han ud af dette og op til fjælds; men Tore indhentede ham på en hjalle (fjældafsats), hvor han dræbtes og som efter ham benævntes **Stokkshjalle** (Stokkshjalli). Stokkshjalle er endnu bevaret som navnet på en langagtig fjældafsats eller terrasse, der fra det inderste af dalen, hvor Askmann havde sit hjem, strækker sig nord efter langs de fjorden begrænsende højder hen imod Skogar. Også disse senere nævnte steds beliggenhed bestyrke den oven for fremsatte formodning om Uppsalirs identitet med Skogar¹).

Øst for gården Skogar hæver sig, bårne af de oven for omtalte hvælvede højder, som her danner halsens fortsættelse, de ejendommelige Vadalfjælde (Vaðalfjöll), der som en afstumpet tvillingkegle hæve sig i vejret. De to fjældtoppe ses vel ikke fra selve gården Skogar, da denne står så nær under lien, derimod har man allerede i Reykholasvejtens »indsvejt» haft lejlighed til at beundre dem; og for alle, der rejse over de nærmest liggende heder, er de en god vejviser; ligeledes retter man sig langt ude i Bredefjorden efter dem. — Ved strandbredden neden for Skogar er det i Gþ. nævnte **Vadilsære** (Vaðilseyri, ældre:-eyrr); herfra rides der sædvanlig ved ebetid tværs over fjorden.

Den indre del af Torskefjorden er ret afvekslende ved fjældenes senderdeling af forskellige smådale; den oven for liggende store, mørke, stærkt sneplettede **Torskefjordshede** (Þorskafjarðarheiði, ældre:-heiðr), der lige fra Saurbæ (D.) af bestandig har behersket

¹) Også i halsen i nærheden af Skogar findes et Grettistak.

landskabet, ses nu ikke længer, hvad der også bidrager til at gøre omgivelserne venligere. Efter at man er kommen forbi Skogar, ses selve fjordbunden. Op fra denne strækker sig den egenlige Torskefjordsdal, nu almindelig kaldet Kollabudadal (Kollabúadalr), i virkeligheden af en betydelig længde, man kun dens munding ses. Mellem fjordens inderste vig og fjældene er en bred, flad strækning, gennemstrømmet af to åer (Musará og Torskefjordsá), der hver for sig falde ud i fjordens inderste dél. I den mellem dem dannede tunge står oppe under fjældet gården Kollabúdir. I GÞ. (s. 63) fortælles det, at efter at Tore har dræbt Torbjörn stokk, tilkender han sig dennes besiddelser, landene både i Torskefjord bund (i Þorskafjardar botni) og Uppsáalir. Man må altså antage, skönt sagaen — i al fald den nu bevarede dél af den — ellers intet beretter derom, at Torbjörn foruden Uppsáalir har erhvervet sig en ejendom inderst i fjorden, svarende til det nuværende Kollabudir: denne har da formodenlig, som så mange andre gårde med en lignende beliggenhed, båret navnet Botn.

Endnu inden man har overskredet Musará, umiddelbart oven for fjordbunden (fjarðarhorn), øst for denne å, er lævningerne af det fordums **Torskefjords tingsted** (Þorskafjarðar þing). Dette var Vestfjordenes hovedtingsted, og Torskefjords ting må i forbindelse med Tværå- og Torsnæs-ting antages at have udgjort de tre Vestfjordingefjærdingen tilkommende vårting. I de ældre sagaer nævnes tinget et par gange. Ldn. fortæller således (s. 197), at da Odd Bredfjording vod det berømte arveel over Hjalte Tordssön fra Hor i Skagefjorden havde digtet en drapa over ham, besluttede Hjaltesönerne at hjælpe Odd, som i forvejen var stævnet til Torskefjord ting; de rejste da søvejs til Stengrimsfjorden (Str.) og gik så nord fra over heden ad den vej, som derefter kaldtes »Hjaldtæla laut» (Hjaldtælernes dalsænkning); og da de viste sig på tinget, var de så prægtig udstyrede, at man troede, at aserne var komne. — Men navnlig kommer dog Torskefjord ting til omtale i Gisl. (s. 54 ff. og 140 ff.) i anledning af den faderhævn, som Vesténs söner her udøve mod Torkel Surssön. I følge redaktionen II, der her som sædvanlig hvad topografien angår, er den nøjagtigste, sætter Gest Oddleijvssön drengene i land yderst ude på fjordens vestkyst: herfra begiver de sig landvejs til tinget og slutter sig til tiggere Hallbjörn, som plejede at drage om i herrederne med at følge på 10—12 mand, og som tæltede sig sin egen bod på tinget. Han går med dem ned til stranden og nævner dem navnene på høvdingerne efter som disse lægge til land. Også Torkel Surssöns navn

får de at vide, i det denne lægger til ved fjordens inderste vig (fjarðarhornit). Torkel går i land og sætter sig ned etsteds, medens hans folk fører varerne i land fra skibet; hans svoger Börk den digre tælder deres bod; drengene går nu hen til Torkel, låner hans sværd for at besé det, og med dette hugger den ene hovedet af ham. De løb derpå op forbi boden, som Börk tæltede, og forsvandt derpå i den nærliggende skov.

I Sturl. (I, 388) berettes om en på Torskefjord ting foretagen sag; efter aftale med sin frænde Ejnar Torvaldsson stævnedes nemlig Urækja Snorressön ham til Torskefjord ting for at få undersøgt, om han havde fuldhjemlet ret til forskellige for største delen i Saurbæ beliggende ejendomme, i hvilket tilfælde Ejnar havde forpligtet sig til at overdrage dem til Urækja. På tinget afgaves en gunstig kendelse, men der sad, fremhæves der, kun én mand i dommen fra Saurbæ, og Sturla Tordsson indstævner senere dommen som ulovlig for altinget; af det anførte sted i sagaen ses, at de tingbesøgende også ved denne lejlighed lå i boder på tinget.

Fra en senere tid har man kun få oplysninger om Torskefjord ting. Ved år 1320 anføres i flere annaler (sé således Flatb. III, 553) at Torskefjord ting det år holdtes — altså, som om det var en undtagelse. — Maurer anfører (Germ. X), at der i nogen afstand fra Torskefjord ting findes et gammelt rettersted »Kvalakrókr«.

Af de gamle tingboder er der endnu på Torskefjord ting en del tilbage. De synes hovedsagelig at have stået dels i en dobbelt række på det flade land mellem åen og lien, dels i selve den skovklædte li. Bodernes antal, der nu er c. 12 (den antikv. indb. 1822 angiver rigtignok kun deres tal til 5!), skal endog i dette århundrede være bleven formindsket ved brud af å og fjord, og man vil fortælle, at der oprindelig på øren øst for Musará, som da var smukt grøn, skal have stået en fuldstændig dobbeltrække af boder; af den vestlige rækkes boder er der nu kun ubetydelige rester tilbage af to; alle de andre skulde være ødelagte af Musará, som virkelig også ses at have brudt sig et senere — nu til dels opgivet —, mere østligt leje umiddelbart ved boderne eller imellem disse. Af den anden række er bevaret 3—4 boder, og desuden ses et par boder at have stået imellem rækkerne, længst oppe. Alle disse boder står på langs i dalen. I rummet mellem rækkerne, længere nede og nærmere fjordbunden end nogen hidtil omtalt bod, ses en tomt, der nu til dels er afbrudt og kommen i øre, da åen en tid også trængte sig ind her. Den har været kredsround og omtrent 5 fv. i diameter, og synes at have haft en indgang vendende ud

mod fjorden. 1874 forevistes den som en »lögrétta»; hvorvidt benævnelsen er støttet ved længere tids tradition må synes tvivlsomt, da hverken den antkv. indb. eller sognebeskrivelsen omtaler nogen sådan. Analogien fra andre tingsteder lader formode, at det har været en domring; ordet »lögrétta» brugt således kan for en senere tids vedkommende vel heller ikke tages for andet eller mere end en betegnelse for domsted. — Af boderne i den østlige række er den nederste (nær den kredsformige tomt) omtrent 7×4 fv.; denne udgives for Gest's bod. Den er imidlertid i den nyere tid bleven skæmmet, da man til brug ved et politisk møde (1851) byggede en stor ildhustomt heri, ligesom der ved samme lejlighed ved siden af byggedes en stor bodtomt¹⁾. I linje med »Gest's bod», bag ved denne, kommer en halvt i øre kommen bod. Bag ved denne ligger igen en meget stor tomt (10×4 fv.) med en mindre ved siden af sig (vest for sig); den større af disse udgives for »Haukdælernes (Torkels og Börks) bod»²⁾. Skrås (nordvest) for disse ligger en endnu større (12×4 fv.) bodtomt. — Oven for alle disse findes en lille, noget isoleret stående bod (6×3 fv.). I den kratgroede li øst for tingsletten skal ligeledes have været flere boder; nu ses kun tomterne af to. Den ene (6×3 fv.), omtrent i linje med fjordbunden, har som de andre boder retningen fra syd til nord; indgangen er på langvæggen tæt ved den søndre gavl, ned mod dalen. Den anden (5×3 fv.) står højere oppe i den kratgroede li og indtager fuldstændig en lille brat hammer, der falder af mod dalen lidt oven for »Gest's bod». Endnu er tilbage at nævne to bodtomter, en større og en mindre, der ligger umiddelbart ved fjordbundens østlige hjørne, mellem fjorden og vejen, og som altså er de første boder, der møder den syd fra kommende, endnu inden man har betrådt selve tingspladsen. — Ved disse boder — altså ved fjordbunden nær tingsstedet — kan landes med »halvfalden» sø (s: på overgangen mellem flod og ebbe). — Noget oven for tingsstedet ses østligere end Torskefjorddalen en kløft eller snæver dal strække sig op i fjældene; gennem den ligger en hedevej fra Stengrimsfjorden over Kollabuda-

¹⁾ Jon Thoroddsen fortæller i et brev fra 1851 (se fortalen til »Møbr og kona», XXII), at man til mødet havde indrettet en 24 al. lang bod, der var opført, dér hvor Gest Oddleivssøns bod var fordum.

²⁾ Allerede i den antkv. indb. nævnes så vel Gest's som Torkel Surasøns bod. Af et brev fra Arne Magnussøn til provst Hjalte Torstensøn (Vatnsfjord), hvori han takker for et tilsendt kort over Isefjord og Stranda syssler, ser man, at han har haft håb om at få en tegning af Torskefjord tingssted.

hede ned, ad denne er rimeligvis Hjaltessonnerne komne. — Kun et lille stykke vej sér man op i Torskefjordsdalen, som strækker sig mod nordvest, og hvorigennem den almindelig benyttede hedevej nord på til Isefjords syssel ligger; længst oppe i dalen antager åen navnet *Ísfróinga gil*¹⁾.

Om den urolige Vavla-Gunnar fortæller GÞ. (s. 71). at da Tore ikke længer vilde have noget med ham at gøre, fik han sig bolig i **Torskafjardardal** (Þorskafjarðardalr) og boede på **Gunnarsstað** (Gunnarsstaðir); tomterne af denne gård ses endnu i lien vest for Torskefjordså over for gården Kollabudir. Om Gisle Surssóns beskytter Ingjald siges der, som før nævnt, i GÞ., at han fik sig bolig på Ingjaldsstað i „Torskefjordsdale“. Det er ikke let at forstå, hvorledes der i Torskefjord kan være tale om mere end én dal, den nys nævnte. Har Ingjald virkelig bot i denne, kendes hans gård nu ikke, dog skal der i følge Sighv. Grimssón højere oppe i dalen indtil den sorte død have været en gård, hvoraf der endnu ses tomter; navnet kendes imidlertid ikke.

Den første (inderste) gård på fjordens vestside er **Mule** (Múli) eller, som den nu sædvanlig benævnes, **Múlakot**; dette er den sidste af de gårde i Torskefjord, der regnes med til Reykhola svejt. Grænsen mellem denne hrepp og den vestligere Guvudals hrepp (Gufudals hreppr) dannes af en å **Mulaå** (Múlaá), der gennemstrømmer den smalle lille **Torgejrsdal** (Þorgeirdalr), der i nordvestlig retning skærer sig ind i fjældene mellem Mule og nabogården mod syd **Hjallar**²⁾. Alle tre her fremhævede stedsnavne forekomme i Guld-Tores saga. På Mule boede Tores morbroder Eyjolv den rige. I Torgejrsdal stod den gang en gård, rimeligvis benævnt efter dalen; desuden må stedsnavnet **Raudafell** (Rauðafell, GÞ. s. 64) nærmest henføres dertil. Tore overrasker to troldekvinde, der er ved at stjæle lam fra ham; den ene var fra en gård i den vest for Torskefjorden liggende Guvufjord, den anden nævnte sig datter af Vade oppe fra Raudafell. Da der nu oppe over vest-

¹⁾ Torskefjords-å og dal benævnes nu også ofte Kollabuda å og dal. — Isfróingagil kan let tænkes at have fået dette navn, da alfarvejen til og fra Isefjorden går her forbi. Ved gilet findes et „Þingmanna rjóðr“, sædvanligt bedested, og hinsides heden, nærmest denne, en „Þingmannahóll“, — naturligvis minder fra den tid tingmændene til og fra altinget og Torskefjords ting færdedes her. — I. A. M. nævnes en vej ved Skogar i Torskefjord „Þingmanna götur“.

²⁾ På strækningen mellem Hjallar og Mule rides der ud eller op af de folk, der vil benytte ebben til at ride tværs over den indre del af Torskefjord.

siden af Torgejrsdal, omtrent midtvejs i dalen, findes et fjæld Raudafell, kan det vel næppe være noget andet stedsnavn end dette, der på det pågældende sted i sagaen er ment; og da troldkvinderne synes at være virkelige bondedøtre, må der vel i eller ved Torgejrsdal, foruden den efter dalen benævnte gård, have været en anden med navn efter oven nævnte fjæld. PåHjallar [Styrhjallar (o: Kamp-hjallar) siger A. M. at gården fordum benævntes] boede Tores uven Helge; mellem ham og Eyjolv i Mule var et stærkt fjendskab på grund af Helges overgreb med hensyn til græsning. Således, fortælles det (Gþ. s. 64 fig.), gik Helges kvæg som sædvanligt i tunet på Mule, da Vavla-Gunnar efter at have passeret fjorden til hest red op mod gården; han drev straks kvæget ud ad vejen langs søen og ned gennem det »énstige« (einstígi), som var ved åen. Men her kommer folkene fra Hjallar imod ham, og nu opstår en blodig kamp, der dog får et for Gunnar heldigt udfald. Det her omtalte »enstige« (eller klev, som det nu kaldes) er let at genkende, det ligger tæt syd for Mule og fører ned til Torgejrsdals munden; her indsnævres vejen mellem to rækker klippeblokke og skråner således ned mod dalen, så smal, at kun en enkelt hest ad gangen kan passere her. I kort afstand, hinsides dalmunden, ligger Hjallar. Den alt omtalte Helge, som boede her, overtalte en gang en fredløs Nordlænding, som søgte beskyttelse hos ham, til at efterstræbe Tore, når lejlighed gaves. Da Tore en gang som sædvanligt red sin ypperlige hest over Torskefjord, skjulte den fredløse Tormod sig i tanget, hvor Tore skulde ride i land, og da Tore red op fra »vaden«, angreb Tormod ham, men ramte hesten, som forskrækkedes og sprang i søen, Tore derimod var allerede sprunget af, og nu begyndte en kamp på strandbredden. Tormod dræbes, Helge forfølges ud til Kalvá (Kálfá) og dræbes under Helgasten (Helgasteinn) vest fra (út frá) Hjallar. Stedet ved søen, hvor Tormod faldt, benævntes senere Tormodstange (Þormóðstangi), og Hesttange det sted, hvor Tores hest kom i land (Gþ. s. 72). — Da Tore benyttede »vadal«-vejen over Torskefjord, kan deraf nogenlunde sluttet, hvor kampen må have fundet sted, nemlig omtrent ud for Hjallar. Navnet Tormodstange er vel glemt, men ud for Hjallar findes et lille skær (Reiðsker kaldet, fordi at fjorden kan rides, når dette er blevet landfast), som med nogen rimelighed kan antages at være det, som sagaen sigter til. Også navnet Hesttange er gået tabt, men denne tange kan måske antages at være den ved Kinnarstad omtalte Hestholm, i hvilket tilfælde hesten da måtte antages at have svømmet i skrå retning over fjorden. Kalvá er en lille å.

kort syd for Hjallar, nu sædvanlig kaldet Hjallaå; uden til ved den (o: syd for den) står i strandbredden en stor sten Helgasteinn, over hvilken søen i stærk flod går; det er øjensynlig den i sagaen omtalte sten af samme navn. — Hjallars nabogård mod syd er **Toresstad** (Þórisstaðir), gården ligger lige over for Hestholm; fjorden er så smal, at man med stor lethed ser de nærmeste gårde på den modsatte side, ja vel endog kan iagttage, hvad der foregår på disse. Toresstad har nu, ligesom i gamle dage, land vind fra Gröv mellem to åer (Gþ. s. 55), nemlig mellem Kalvá og Bulká (Búlká), men i øvrigt har gården længe været ubebot, og landet ligget under nabogården mod syd Gröv; først for en snes år siden er den bleven genopbygget¹⁾. Gården bærer, som Gþ. beretter, navn efter sagaens helt Tore. Da denne kom hjem efter sin æventyrlige udenlandsrejse, tilbød de vest for fjorden boende ham land her, og her byggede han en stor gård, hvorom han senere indrettede sig et virke; her angribes han en gang af sine fjender fra Hovstad, men angrebet slås tilbage²⁾. Kort fra (nord for) er en stor høj kaldet Guldhól (Gullhóll); nu anføres den som et af de steder, hvortil sagnet har knyttet nedgravningen af Tores skatte; i den antkv. indb. 1817 siges det, at Tore skal have begravet sine børn her — hvortil sagaen ikke har noget tilsvarende. I den del af Gþ., som det senere er lykkedes Guðb. Vigfussón at læse, og som allerede er omtalt i Anledning af gården Hlid, siges, at, efter at Tore var forsvunden, så man i lang tid en drage flyve ned over fra den side fra Toresstad, hvor navnet **Guldfoss** (Guldfoss) forekommer, og over fjorden til fjældet oven for Hlid. Efter navnet Guldfoss at dømme skulde man vente ved Toresstad at finde et vandfald. Der er imidlertid kun en lille bæk syd for tunet på Toresstad, men som

¹⁾ A. M. (1710) anfører, at Toresstad, der den gang benyttedes som sætersted fra Gröv, fra gammel tid ikke havde været bebygget. Allerede meget tidlig synes Toresstad at have tabt sin selvstændighed; i en måldage for Guvudals kirke, henført til tiden 1238—54 (Dipl. isl. I, 519—22), der nævner som tiendepligtige til kirken alle gårde på et vist strøg, som mod øst først ender med Hjallar incl., forbigås således Toresstad. Gröv anføres vel heller ikke, men utvivlsomt, fordi der alt da fandtes det kapel (bænhús), som senere vides at have været der. Når derimod Toresstad forbigås, er det sandsynligvis, fordi gården alt da var hjåleje fra Gröv; at den på den tid skulde være lagt øde, er nemlig mindre sandsynligt, da Gþ. ikke har nogen hentydning til, at gården, da sagaen nedskreves, ikke længer bestod.

²⁾ Gþ. s. 55, 57, 72. På sidst nævnte sted, 8die l. f. n., hvor der berettes om den tryldekyndige Kerlings ferelse af toget mod Tore, må der vistnok i steden for «til Hofstaða» læses «til Þórisstaða».

rigtignok, i det den falder ned fra klipperne, danner en lille foss. Denne skal endnu benævnes Guldfoos, og troværdige folk forsikre, at den har båret dette navn, så længe de erindre; indrømmes må det dog, at navnet kun er lidet bekendt dér i egnen, og det, at gården så længe har ligget øde, kunde også bidrage til at vække nogen tvivl om, hvor vidt man her virkelig har en ægte tradition for sig. At i øvrigt sagaskriveren har haft denne foss for øje, synes uagtet dens lidenhed utvivlsomt, da der ikke er nogen anden i nærheden.

Syd for Toresstad, omtrent over for Hlid, ligger Gröv (Gróf); imellem disse to jorder danner, som før nævnt Bulkå grænsen. Da Tore efter sin hjemkomst begiver sig til det ham anviste land, lossar han sit skib ved Bulkåes (Búlkáróss, GÞ. s. 55), det er vistnok samme sted, som kort efter (s. 56), hvor der fortælles om Tores første kamp med Hall fra Hovstad, kaldes Bulkåneses (Búlkárnesóss). — På den sidst omtalte gård Gröv boede den i GÞ. oftere nævnte Hromund.

Omtrent ud for Gröv går Torskefjorden sin tidligere omtalte højning, så at den oven for denne gård liggende del har en nordlig retning, den neden for liggende derimod retningen fra vest til øst. Aller vestligst, ved fjordmundingen, står gården Hallstensnes (Hallsteinsnes), der set fra den modsatte side af fjorden viser sig liggende meget smukt på en terrasse temlig højt oppe i fjældmulen. Grænsen mellem Gröv og Hallstensnes dannes af Grimkellsstadaå; inden for denne har den i GÞ. nævnte gård Grimkellsstad (Grímkellsstaðir) ligget, hvoraf der endnu ses spor nær ved Gröv kort fra åen nede ved søen¹⁾. — På Hallstensnes boede først Torolv Mostrarskegges²⁾ søn Hallsten, hvis landnam efter GÞ. indbefattede hele vestsiden af Torskefjorden. Forskellige kilder (GÞ., Gísl. II, Ldn.) fortælle om et af Hallsten foretaget offer. Han ofrede, som det synes, sin egen søn til Tor, for at denne skulde sende ham højsædespiller; derefter drev der et uhyre stykke tømmer i land ved det næs, som derefter kaldtes Gremitrésnes (o: Grantrænæsset; når Gísl. — s. 140 — har Nesgranatré, skyldes det vel kun en mekanisk omsætning af skriveren)³⁾. Af dette træ

¹⁾ Det er denne gård, som A. M. kalder Krínkellsstaðir; landet hørt under Gröv; der sås kun ringe spor af tomter og gardar, men det sagdes dog almindelig, at der havde stået en gård.

²⁾ Således GÞ. vistnok rigtigere end Ldn.'s og Eb.'s Mostrarskegg.

³⁾ Det kan måske her bemærkes, at drivtømmer i virkeligheden hverken forekommer her eller i det hele nogetsteds inden for Bredefjordens søer. Heller

blev der dannet højsædespiller på Hallstensnæs, som i følge Gísl. endnu da skulde være at se; Ldn. beretter (s. 131), at der heraf blev gjort højsædespiller næsten på enhver gård i »tværjordene« (o: fjordene, der i nordlig retning skærer sig ind fra Bredefjorden). I følge Gþ. (s. 55) gav træets landing anledning til opbyggelsen af et Tors hov; Hallsten fører også tilnavnet gode eller Torskefjordsgode (Ldn.). Det lille næs, hvor træet drev i land, bærer endnu navnet Grenitrésnes og findes kort øst for gården Hallstensnæs; ja sagnet vil endog udpege to klippeblokke, i en afstand fra hinanden af o: 20 fv., på hvilke træet hvilede, medens det savedes i stykker. I tunet påvises Hallstens grav. — Efter at Vesténs sønner er blevne satte i land af Gest på det omtalte »Grantrænæs« (Gísl. s. 140), går de op i Tejgsskov (Teigsskógr) og begiver sig igennem denne til Torskefjord ting; en skov af dette navn findes virkelig i lien øst for Hallstensnæs; men afstanden mellem denne gård og tinget synes sagaen at have forestillet sig altfor ringe, eller også at have gjort skoven meget for stor.

Fra den vest for liggende lille **Djupefjord** (Djúpifjörðr) skilles Torskefjorden ved en overordenlig høj og forholdsvis bred hals, nu sædvanlig kaldet Hjallaháls, den første af en lang række lignende eller værre, der skille de forskellige tværfjorde fra hverandre, og som gør rejser til hest i Vestfjordene så besværlige som i ingen anden egn på Island, ja på sine steder næsten umulige. I denne hals, ikke langt fra vejen, som fra Hjallar i sydvestlig retning ligger over denne, findes en del stedsnavne Gþ. vedrørende. — Sagaen fortæller nemlig (s. 66), at kort efter den ved klevet ved Hjallar forefaldne kamp beslutter bondesønnerne fra Hjallar, Helge og Bljug, samt deres ledsagere Kalv og Styr, at angribe Tore, og dette udføre de, da han en gang er beskæftiget med at skære sine hestes manker. Angriberne blive dog alle i den nu påfølgende kamp dræbte, og om stederne, hvor de faldt, mindede derefter navnene **Bljugslæk** (Bljúgslæk), **Frakkamyre** (Frakkamýrr), **Styrsbrekka** og **Kalvágjjuvr** (Kálfárgljúfr).

Kalvágjjuvr er en dyb kløft i halsen, hvori den før nævnte Kalvá løber. Styrsbrekka er en stejl skråning øverst oppe i halsen, det højeste punkt, som ses fra Hjallar, og så stejl, at den rejsende her sædvanlig står af hesten. Efter at denne skråning er passeret, kommer jævne strækninger, og her findes Frakkamyre til højre

ikke må man af Torskefjordens navn lade sig forlede til at tro, at her skulde være fiskeri, sådant er her ukendt.

(nordvest) for vejen. Bljugslæg skal være en lille bæk (nu Blýgs- eller Bleiks-læk), nær Frakkamyre, men med løb i sydvestlig retning ud mod Djupefjord, — over den ligger vejen ligeledes.

Er man først med besvær i bugtninger klatret op over det skaldede fjæld, finder man selve ryggen forholdsvis jævn og bred; derpå går det ned ad mod vest, mindre stejlt, langs en kløft, ofte over snedynger selv ved midsommerstid. Udsigten bliver nu smuk og venlig; mellem to fremskydende næs, Hallsteinsnes og Grónes, ligger den lille og korte Djupefjord smukt begrænset, og oven for fjordbunden er endnu plads for en venlig lille grøn dal, lunt inde-sluttet af høje fjælde. Djupefjorden udgjorde ét landnam, tilhørende den så vel i Ldn. som i Gþ. omtalte Torbjörn loka; han tog, siges der (Gþ. s. 41—42), foruden Djupefjord Grónæs (Grónes), — således hedder som anført det fjorden mod vest begrænsende næs, der skiller den fra Guvufjord, det bærer nu en gård af samme navn. Selv har Torbjörn utvivlsomt bot på Djupedal, fjordens mest frem-trædende gård, der ligger på sletten oven for fjorden, vest for en dalen gennemstrømmende å. Torbjörn gav sin ven Styrkár — hvis tryldekyndige datter Kerling hørte til Tores værste fjender — land i Barm (Barmr) til grænsen af Hallstens land. Gården Barm ligger omtrent midt på fjordens østside, noget sydligere end der hvor Hjallahals-vejen ligger ned. Foruden disse gårde findes der i fjorden endnu kun én, uemlig Miðhús (A. M. Heiðhús!) som ligger på fjordens vestside lidt syd for Djupedal; denne er imidlertid ikke nævnt i nogen saga (men i Guvudals måldagen), derimod siges Torbjörns søn Torgils at have bot på Torgilsstad (Þorgilsstaðir) i Djupefjord (Gþ. s. 42), en gård, der alt længe ikke har været til, men som formodes at have ligget øst for fjorden tæt ved hvor Hjallahalsvejen nu ligger ned. Her ejer den på den modsatte side af fjorden liggende gård Midhus en strækning land, og i denne findes noget oppe i lien, syd for vejen, gamle sætertomter, nu sædvanlig kaldte »forna sel» eller »Miðhúsa sel», men i følge tradition skal dette sted tidligere have båret navnet Torgilsstad; i og for sig synes også gårdens beliggenhed naturligt at måtte søges her¹⁾.

¹⁾ A. M. (1710) beretter under Heiðhús 3: Miðhús, at et sted i gårdens land bærer navnet Kot, og at nogle fortæller, at stedet skal have været bebygget fordem; der sås også nogle spor af tomter og gårde. Året i forvejen var dér bleven bygget et sæter. — Også for Torgilsstads vedkommende (sml. Toresstad) er der den ejendommelighed, at måldagen for Guvudals kirke fra midten af det 13de årh. ikke nævner gården, men at Gþ. omtaler den uden nogen hentydning til, at den på sagaens tid skulde have ligget odt.

Djupefjorden vinder en særlig interesse som skuepladsen for den store kamp mellem Tore og hans modstandere, der beskrives i slutningen af Gp., men hvorom desværre kun en ufuldstændig beretning er nåt til os. Af hvad Gudbr. Vigfussön i en senere tid (se Ný félagsrit, 21 árg.) har kunnet læse, synes at fremgå med sikkerhed, at så godt som alle Tores fjender her har været forenede mod ham. Med de egenlige Djupfjordinger havde Tránd Helgessön fra Hjallar forenet sig; men desuden synes også Torsten Stenolvs-son (?) og »Isfjordingerne» (måske Torbjörn stokks frænder?) at have sluttet sig til disse. At kampen står i Djupefjord — og herom kan der på grund af nogle i sagaen nævnte endnu bevarede stedsnavne ingen tvivl være — er besynderligt nok, da man dog næppe kan antage, at Tores parti har været det angribende. Efter den ufuldstændige beretning at dömmе ser det ud, som om Tores venner fra begyndelsen af forsvarede sig fra deres i fjæren stående skib, medens Tore selv først under kampen kommer til landvejs fra. Tore forfulgte Kerling op langs fjorden, indtil de kom til et stort gil; her styrtede Kerling sig i en stor foss, men Tore kastede et klippestykke efter hende, og der dræbtes hun. Stedet kaldes siden — tilføjes der — Kerlingaril og Kerlingarekra, og dér har man altid siden ment, at det spøjte. — Navnet Kerlingargil er endnu til; således benævnes en stor kløft til højre for Hjallahalsvejen, næsten helt inde ved fjordbunden, den danner grænsen mellem den oven nævnte Midhus tilhørende landstrækning øst for fjorden og Djupe-dal. Som i de fleste med navnet »gil» betegnede kløfter flyder der også i denne en strøm, og ganske rigtig dannes der, som sagaen angiver, i denne en foss. Den flade til dels græsgrøede strækning, neden for kløften, umiddelbart før man kommer til åen, benævnes Ekra [efter andre angivelser Kerlingarekra, Kerlingareyri] og svarer øjensynlig til Gp.s Kerlingarekra. Efter disse stedsnavnes beliggenhed at dömmе, og efter hvad der fremgår af sagaens fremstilling, må kampen altså antages at have fundet sted på fjordens østside, og vel snarest i omegnen af det fordums Torgilsstad. I øvrigt er bevarelsen af disse navne, så vel som af Guld foss i Torskefjorden, et interessant eksempel på den sejhed, hvormed virkelige stedsnavne på Island — selv uden at støttes af nogen tradition — har kunnet bevares i tidernes løb, endog sådanne, som angå kun lidet fremtrædende og blot af de allernærmest boende kendte punkter (næsten på enhver islandsk gård træffes i mængde stedsnavne, der sædvanlig kun kendes af selve gårdens beboere).

Medens sagaens fremstilling af Guld-Tores skæbne (forvandlingen

til drage) som tidligere anført utvivlsomt var ganske glemt, da det lykkedes Gudb. Vigfussön at læse håndskriftets slutning, havde der derimod dannet sig afvigende sagn om Tores endeligt, der dog alle havde det til fælles, at Tore styrtede sig, med i det mindste en del af sine skatte, i en i Djupedal værende »Gullfoss». Denne foss (også kaldet Rjúkandi), der dannes af den dalen gennemstrømmende å, og som findes længst oppe i dalen, så at den ikke er synlig fra bygden, skal fra en betydelig højde styrte sig ned mellem dybe kløfter, så at det er umuligt at komme nær til den. Den almindeligst udbredte form for sagnet synes at være den, at Tore på de neder for fossen liggende »Leikvellir» (o: legesletter) havde sin sidste kamp med sine fjender; efter at bægge hans hænder var afhuggede, stak han stumperne i hankene på sine guldkister og styrtede sig med dem i fossen. Kisterne må vel altså Tore have haft skjult ved fossen, og fjenderne antages netop at være kommet for at røve disse. I følge den almindelige fortælling er det »Isfjordingerne», som Tore her slås med; da disse kun nævnes i det først for nylig læste slutningsstykke af Gp., synes sagnet om dem at forudsætte en om end dunkel, så dog forholdsvis meget gammel tradition ¹⁾.

Fra Djupedal fører vejen først langs lien vest for fjorden og derpå over Gronæsset, hvorefter Guvufjorden (Gufufjörör) viser sig, lille og smal, den oven for liggende dalslette navnlig mod vest indesluttet af høje, lodrette fjældvægge, den såkaldte Guvudalshals, men i øvrigt frodig og ikke uvenlig. Omtrent ud for Gronæs afsluttes den lille Guvufjord af Melanæs, der her skyder sig frem vest fra ²⁾; men i øvrigt fortsætter sig Guvudalshalsen forbi dette under navnet Skálanæs (Skálanes) endnu længere mod syd til omtrent i linje mod Reykjanæs, og kommer således til at danne den vestlige begrænsning for Torskefjordens ydre del, hvorfra som allerede omtalt de tre mindre fjorde: den egenlige Torskefjord, Djupefjorden og Guvufjorden skærer sig ind i landet. Måske kunde man antage, at det er disse tre forgreninger fra fjordens ydre del, der i Ldn. hvor talen er om de mange højsædespiller, der forfærdiges af det ved Hallstensnæs i land drevne stykke temmer, betragtes som »tværfjorde», nemlig fra den ydre Torskefjord (foran, s. 531, er »tværfjordene» imidlertid forstået om samtlige fra Bredefjorden i nordlig retning udgående fjorde). At Guvufjorden undertiden har

¹⁾ Sml. Ísl. Þjóða. II, 85—86.

²⁾ Her findes endnn nogen skov, sml. Dipl. isl. I, s. 522.

været betragtet som en sidefjord fra Torskøfjord, synes i al fald at fremgå af Eg. s. 193, hvor der berettes om landnamsmanden i Guvufjord, at han bosatte sig i Torskøfjord. Den omtalte landnamsmand var den bekendte Ketil guva, der efter mange uheldige forsøg på bosættelse på forskellige steder, der alle bære navn efter ham, tilsidst havnede her, hvor stedsnavnene Guvufjord og Guvudal (Gufudalr) skylder ham deres oprindelse. Guvudal er nu navnet på to gårde i den oven for fjordbunden liggende lille dalslette, af hvilke Nedre Guvudal (Neðri Gufudalr) er præstegård. Den med tilhørende kirke ligger vest for en lille dalen gennemstrømmende å¹⁾. Af andre gårde i dalen bør måske for navnets skyld mærkes Hovstad (Hofstaðir) vest for fjorden (G.s nabogård mod syd og hjåleje fra præstegården).

Fra Guvudal ligger vejen videre mod vest over den for sin stejlehed berygtede lodrette Guvudalshals. Vejen er imidlertid ypperlig og snor sig i vel anbragte slangebugtninger op ad fjældssiden og ned ad den tilsvarende vestlige skråning (eller rettere væg), men for hestene er det et drøjt stykke arbejde, og nedstigningen endnu værre end opstigningen. Hvor vejen begynder at skråne nedad mod vest, træffes først en »Gullsteinn«, hvortil knytter sig sagn om et under den skjult guldbælte, som på grund af øjenforblændelser ikke har kunnet nås. Længere nede i halsens vestside findes på en afsats (hjalli) en flad sten, som kaldes »Gvöndar altari«; her skal biskop Gudmund have sunget messe og viet vej over halsen. — Er Guvudals hals passeret, kommer man til den lange smalle Kollafjord (Kollafjörör), hvis vestlige begrænsning ganske svarer til den østlige, d. v. s. er en mellem fjorde indesluttet hals (Klettháls), der ender mod syd i et næs (Bæjarnes). I Frakkadal (Frakkadalr) i Kollafjord boede i følge Gp. Helge på Hjallars to sønner Frakke og Bljug, hvis død tidligere er omtalt. Frakkadalen er en af de to smådale, der strækker sig op fra fjordbunden. Den større af disse, Fjardarhornsdal (Fjarðarhornsdalr) ligger i nordøst; gennem den ligger en hedevej over Kollafjordshede til Isefjorden. Den mindre dal, Frakkadalen, har en mere nord-nordvestlig retning; den gennemstrømmes af en å Frakkadalså. Vest for åen ved dalmundingen

¹⁾ Fra Guvudal kirke er en runesten, som nu befinder sig i Oldn. Museum, og hvorom det nærmere kan efterses i Stephens' »Runehal«.

Under Skálanæs hraun ejede kirken »akrgerði« (Dipl. isl. I, 522).

påvises tomter, som siges at være af en fordums gård Frakkastad (Frakkastaðir)¹⁾.

Vest for fjorden ikke langt fra fjordbunden ligger gården Klett(r); til denne rider man ved ebбетid tværs over den indre del af fjorden. Herfra ligger vejen mod vest over Klettshals og videre over fjældheden bag om den smalle Kvigindisfjord (Kvigindisfjörðr) — der ses liggende parallelt med Kollafjord, indealtuttet mellem Bæjarnes og det lige så høje, men noget bredere og større Svinanes — til Skalmarfjordens inderste vig, hvor gården Skalmardal ligger. Om udsigten ned mod disse småfjorde gælder det det samme som om næsten alle Vestfjordene. Det er egenlig kun indtrykket af deres uhyre afsideshed, der gør dem uhyggelige — og denne er tilmed mere tilsyneladende end virkelig, da adgangen til dem fra søsiden overalt er let —; vel er de stejle omgivende fjælde skaldede, men modsætningen mellem fjæld og fjord er smuk, og overalt i smådalene oven for fjordbunden træffer man en rigere og frodigere kratskov end de fleste andre steder på Island. Skalmarfjorden (Skálmarfjörðr) er en forholdsvis lang og anseelig fjord, begrænset af Svinanes og Skalmarnæs (Skálmarnes), længst inde spalter den sig om det lille, brede Vattarnæs i to sidefjorde, af hvilke den østligste beholder hovedfjordens navn. Yderst på Vattarnæs, sydvest for Skalmardal, ligger en efter næsset benævnt gård; set fra denne synes fjorden regelmæssig trekantet, med en bestandig ind efter tiltagende bredde. Landskabet har i det hele et forunderlig geometrisk-regelmæssigt og højt ejendommeligt udseende. Det oven nævnte Skalmarnæs (nu også kaldet Mulanæs) har nærmest form af et timeglas. Temlig tidlig indsnævres det sig til et ejd, så lavt og smalt, at man f. eks. fra Vattarnæs gård ser den hinsides ejdet liggende Kerlingarfjord. Derefter udvider det sig igen og antager skikkelse af en aldeles regelmæssig trekant, der med sin bredeste grundflade skyder sig frem i havet. Næsset er opfyldt med et tresidet, lige så regelmæssigt fjæld. — I det Klettshals passeres, sker overgangen til Mula hrepp (Múla hreppr); hele denne hrepp med undtagelse af et par af de østligste gårde er anneks til Flate sogn i Bredefjorden²⁾. Det i hreppens østligste

¹⁾ Dog må det bemærkes, at A. M. ikke nævner nogen odegård af dette navn. Heller ikke i Guvudalsmældagen (Dipl. isl. I, 522) forekommer Frakkastad.

²⁾ Af begge sogne har sognepræsten Olav Sivertsen 1840 givet en udtømmende beskrivelse, hvorfra også for Mula sogns vedkommende adskillige oplysninger er hentede.

del beliggende Svinanæs nævnes i Ldn.; der skal nemlig Gøjrmund heljarskind have haft sine svin. Om denne landnamsmands magt og rigdom ved Ldn. (s. 124) meget at fortælle: foruden sine besiddelser på Skardsstranden tog han sig et andet landnam i den aller nordvestligste del af landet, og desforuden måtte han holde sine hjoeder og sætere endnu andre steder i Vestfjordene. Fra en senere tid er der her på næsset forskellige tegn på, at udlændinge — i følge sagnet Tyskere — have drevet handel her. Yderst på næsset findes en lille våg Kumbaravåg, ved hvilken der endnu vises tomter fra den tid handel dreves herfra. Lignende tomter — som det antages af en tidligere tids handelshuse — vises desuden to steder på næssets vestside ud mod Skalmarfjorden, hvor der siges, at fremmede skibe tidligere er løbet ind; af disse foregivne handelssteder ligger endog det ene helt inde ved Skalmarfjordens bund. Fra fjordbunden ligger en vej mod nord over Skalmardalshede til Isefjorden¹⁾. Vattarnæs er nu hreppens tingsted. I følge sognebeskrivelsen skulde der allerede meget tidlig²⁾ her have dannet sig et stærkt besøgt tingsted for de egne af Vestfjordene, fra hvilke det faldt folk for besværligt at søge Torskefjordsting. Som minder fra den tid må fremhæves stedsnavnet »Dómarahvamr«, hvor tinget skal have været holdt.

Det før omtalte store, ligesidig trekantede Skalmarnæs må i følge Ldn. (s. 77) antages at have fået navn efter en hoppe Skalm. Der fortælles nemlig om Sel-Tore — den senere landnamsmænd på Raudamel (Hnp.) —, at han og hans moder, da de følgende en havmands spådom begav sig syd efter ledede af deres hoppe Skalm³⁾, opholdt sig en vinter her. I øvrigt kunde nok de forskellige betydninger af ordet »skálm«, sml. norsk »Skolm« (Ivar Åsen), og ft. »skálmir« bringe på andre formodninger om oprindelsen af navnene Skálmarnes-, -fjörör o. s. v., hvoraf vel den sandsynligste er, at fjorden er bleven benævnt efter sin kleftede form; dog forekommer Vattarfjörör om den vestlige sidefjord allerede temlig tidlig.

Om Hallsten gode, der selv havde hjemme i Torskefjord, fortæller Laxd. (s. 136), at han gav den tryldekyndige Kotkelske familie efter dennes ankomst til Island bopæl på Urðir (Urðir) på

¹⁾ I følge kortet skulde vejen gå over Glámu jökul; dette er dog ikke tilfælde; i det hele synes jöklen på kortet at have fået en altfor stor udstrækning mod syd og øst.

²⁾ »således som det ses af dokumenter m. m. fra 12te og 13de århundrede.»

³⁾ »Stórstig« forklarer sognebeskr. navnet.

Skalmarnæs. Omtrent på samme tid var Tord Ingunnssøns moder flyttet fra Kroksfjorden til Skalmarnæs. Hun begynder imidlertid hurtig at forulæmpes af Kotkels ran og trolddom, og klager til sin søn. Tord begiver sig straks afsted for at hente sin moder til sig, og efter ankomsten til Skalmarnæs begiver han sig tillige til Kotkels gård og stævner hele familien for trolddom. Derpå sejlede han bort. Troldfolket vækker imidlertid ved galder en storm imod ham; skibet drives vest for Skalmarnæs, om bord viser man dog megen raskhed, og tilskuerne ventede allerede, at skibet vilde kunne frelses, men da kæntrøde det pludselig kort fra land; de ombordværendes lig drev straks i land, og man opkastede en høj over dem på det sted, som derefter benævntes **Haugsnæs** (Haugsnæs). Tomterne af gården **Urdir**, om hvis bebyggelse intet erindres, vises omtrent midtvejs i **Urdarhlíð**, således kaldes fjeldskræningen langs **Skalmarnæssets østside**¹⁾. Oven for tomterne af **Urdir** vises indgangen til en hule, som man vil påstå strækker sig i en længde af c. 1½ mil tværs gennem det halvøen opfyldende fjæld, og hvis modsatte indgang man viser på fjældets østside (ved gården **Fjörðr**). **Skalmarnæssets østside** er nu ubeboet; mod sydøst udsender det en mindre og lavere næsodde (næssets sydligste punkt) kaldet **Haugsnæs**; yderst på **Haugsnæsset** viser man den høj, hvorefter næsset bærer navn. I følge den antkv. indb. 1820 blev højen, der for største delen består af opstablede sten, og som synes at have været ret anselig, i slutningen af forrige århundrede undersøgt, ved hvilken lejlighed man skal have fundet en ubetydelig jærnstump, der omdannedes til et knivblad. — Oven for **Haugsnæs** ved det sydøstlige hjørne af hovednæsset står gården og kirkestedet **Mule** (**Múli**), hvorefter næsset nu ofte benævnes. Neden for **Mule** strækker sig i sydvestlig retning en række småøer ud i havet; den yderste af disse er **Heiðnarey**, en god halv mils vej fra land. Om denne ø beretter sognebeskrivelsen, at da kristendommen på Island var nylig vedtagen med bestemmelsen om, at hemmelige ofringer var tilladte, fik bonden på **Mule** det således indrettet, at enhver, som ønskede at deltage i slige ofringer, kunde i begyndelsen af tvimåned (s: sidst i avgust) indfinde sig på denne afsides liggende holm og foretage sin offerdyrkelse, dog mod en passende betaling til ham for

¹⁾ Det er utvivlsomt samme sted A. M. omtaler under navn af **Urdaræl**, et sætersted i **Urdahlid** i **Mule** land; efter sagnet skulde stedet i oldtiden have været bebygget, men man så kun ringe spor derefter.

overfærgning o. s. v.; til bekræftelse herpå anføres, at der på *sen* findes en lille dal kaldet *Blóthvammr*, hvori en *Blótsteinn*, og kort derfra en fordybning (*lág*), benævnt *Saurlífsgjá*. — Mules nabogård mod vest er *Ingunnarstað* (*Ingunnarstaðir*), der vel må antages at være benævnt efter Tords moder *Ingunn*; i følge sagnet skal i øvrigt denne gård have været den ældste på næsset og oprindelig have haft hele dette under sig.

Op fra fjordbunden vest for *Vattarnæs* strækker sig en lille dal, hvorfra vejen ligger op på *Tingmannahede* (*Þingmannahéiði*). Denne hede, aldeles vegetationsløs, kun frembydende sort sten og klippe — men med en smuk udsigt over *Bredefjordens* søer —, strækker sig bag ved den indre oven for ejdet liggende del af *Skalmarnæs*, samt videre mod vest bag de to næst følgende næs *Litlanes* og *Hjarðarnes*, af hvilke kun det første hører med til denne hrepp. Over den 5—6 mile lange hede fører alfarvejen vester på, ingenlunde god, men dog den eneste, der forbinder den sydøstlige del af *Vestfjordene* med den øvrige del af landet. Heden har formodentlig sit navn af, at vejen herover er bleven benyttet af de til *Torskefjordstinget* eller *altinget* (i følge sognebeskrivelsen: *Vattarnæs ting*) rejsende *tingmænd*; og ved hedevejens endepunkter findes adskillige andre stedsnavne, der minder om det samme. Således benævnes, øst for heden, det sædvanlige bedested, før man rider op på denne, *Þingmannarjóðr*, stien op på heden *Þingmannakleif*; et *Þingmannatjörn* findes her også. — Omtrent midtvejs på heden står et meget omtalt *Grettestak*; det er en klippeblok som en af de sædvanlige, den synes indtil begyndelsen af dette årh. at have stået på et underlag af mindre sten (*hlóðir*) og oprindelig at have været endnu større end tilfældet er nu. I stenen er indhugget et tegn, som almindelig opfattes som en *binderune*, der skal betegne *Grette Asmundssöns* navn, men *Egg. Olavssön* har vist ret, når han ¹⁾ anser det for et *bomærke* af ny oprindelse.

Fra det omtalte *Litlanæs*, der svarer til sit navn og kun er lille og kort, er *Skalmarnæs* adskilt ved *Kerlingarfjord*, hvis indre del fra ejdet af har sit eget navn. Mellem *Litlanæs* og *Hjardarnæs* skærer *Kjalkafjorden* (*Kjálkafjörðr*) sig ind. Til den nærmer man sig kun med besvær fra landsiden; fra *Tingmannaheden* ligger her ingen som helst regelmæssig vej ned, dog kan kyndige folk over nedadskrånende strækninger, der fortsætter sig i en ned mod

¹⁾ E. O. I, 646,

fjordbunden førende kløft, finde en for heste brugelig vej ned mod denne; også her møder i lierne langs fjordbunden ret frodigt krat.

Kjalkafjorden nævnes vel i sagaer, men da kun østsiden hører til Mula hrepp, og der her slet ingen gårde findes, er det bedre at opsætte den nærmere omtale indtil videre, og først beskrive det med Mula sogn sammenhørende Flatsø sogn, der udgør en egen hrepp, sædvanlig benævnt Øhreppen (Eyjahreppr).

Øhreppen bærer sit navn med rette, da den består af ikke mindre end 600 øer og holme, de såkaldte Vesterøer (Vestreyjar); disse udgøre, som det vil erindres, igen kun en del af alle Bredefjordens øer, hvorfor også disse fra gammel tid af har fået ord for at være utallige. Alle Vesterøerne samle sig dog om 7 beboede øer. — Øgruppen indtager den midterste del af Bredefjorden og ligger nærmest fjordens nordlige kyst, særlig de nys beskrevne næs, af hvilke Skalmarnæsset rager længst frem mod syd. Af øerne er Flatsø (Flatey) i enhver henseende den betydeligste, den synes også at have været den eneste, der har været sæde for en landnamsmand; her boede nemlig Tránd mjóbén, som tog øerne vest for Bjarneyjarfloe o: hele øhreppen. Flatsø danner omtrent midtpunktet i øgruppen, dog ligger de allerfleste øer nord for denne ø. Afstanden til de to nærmeste punkter af fastlandet, Skardsstrand og Skalmarnæs, er c. 4 mil. Flatsø nævnes foruden i Ldn. i Gp. og Gísl. I Gp. fortælles, at Tore, der efter sin svigerinde havde fået øen, havde kornavl her. Agerdyrkning skal i det hele taget tidligere have været temlig almindelig på Bredefjordøerne; sognebeskrivelsen siger, at man på mange steder endnu ser spor til at der har været dyrket korn, så vel i tunene som på udøerne. Den seneste, der drev kornavl i Flatsø, skal have været Olöv d. rige; sætligst på Flatsø ses endnu en stor ager, der bærer hendes navn. Desuden ligger tæt syd for hovedøen en lille ø, der ved sit navn minder om agerdyrkning (Akrey). — I slutningen af det 12te årh. stiftedes på Flatsø et kloster, der dog kun stod her 12 år, hvorefter det flyttedes til Helgafell¹⁾. Tomten af klostret skal i følge sognebeskrivelsen endnu tydelig ses, sætligst og højest i Flatsø-tun; den er 10 al. lang, 6 al. bred, med gærde omkring og indgang mod vest. Ved indgangen i klostergården står en stor sten, næsten skjult i jorden; i den er der hugget en skålførmig fordybning, der rummer omtrent $\frac{1}{2}$ pot vand — vel sagtens et

¹⁾ Se Dipl. isl. I, 280—82.

fordums vievandskar, således som det også almindelig fortælles. På Flatø er sognets kirke, men desuden har her tillige det sidste hundrede år været et temlig besøgt handelssted. Handelshusene ligger på nordsiden af øen ved en lille våg Grylvåg (ifg. sognebeskr. ældre Munadarvåg; i Sturl. Ferjuvåg), ud for hvilken en lille ø Havnarø (Hafnarey) ligger, mellem hvilken og hovedøen havnen dannes. Hvor handelshusene nu står, skal man i følge Olavius (rejsebeskr. s. 641—42) tidligere have kunnet se tomterne af 9 boder, der skrev sig fra den tid »de tyske» handlede her. — Mest bekendt er dog øens navn blevet ved, at den berømte sagasamling Flateyjarbók, det største islandske håndskrift, der kendes, er opkaldt efter denne. Fra bonden på denne ø, hvor håndskriftet længe var gået som arvegods fra fader til søn, erhvervedes det nemlig ved midten af det 17de århundrede.

Nordvest for Flatøgruppen ligger Hergilsø (Hergilsey) med tilhørende øer. Hergilsø selv ligger temlig nordlig, omtrent 1½ mil fra Flatø¹⁾. I følge Ldn. bærer øen navn efter Trands søn Hergils, der boede her; hans søn var Ingjald, der omtales meget i Gísl. — Da Gisle efter at have tilbragt adskillige år som fredløs mand gør sit sidste forsøg på at få hjælp hos sin broder Torkel (der boede på den ydre del af Bredefjordens nordkyst, den såkaldte Bardastrand), nægtede denne det som sædvanligt, men tilbyder ham hest eller skib, så at han kan fortsætte sin vej. Gisle modtog da et skib, og på dette sejlede han til Hergilsø. Efter sin ankomst hertil kæntrer han skibet og lader det drive ind til næssene; disse næs er formodentlig de oven for omtalte næs i Mulahrepp. — Selv bliver han modtaget med venlighed af sin frænde Ingjald, og hos ham opholdt han sig tre vintre, — når fremmede kom til øen bestandig i et jordhus. Dog erfarer Gisles fjender tilsidst, at han er der, og Börk den digre begiver sig afsted fra Torsnæs for at dræbe ham. Samme dag er Ingjald og Gisle roede til fiskegrundene (á vastir) og lå i nærheden af nogle øer ved navn Skutileyjar (Gísl. II siger blot, at de er roede på fiskeri og ligge i nærheden af de øer, der kaldes Stykkiseyjar); på et andet skib var bondens træl og træl-kvinde. Da man bliver Börks skib vær, skifter Gisle klæder og plads med trællen for at kunne udgive sig for bondens idiotiske

¹⁾ og vel så langt fra de to nærmeste punkter af fastlandet: Hjardarnæs og Skalmarnæs. — Øen har tidligere, uvist hvor længe, ligget øde, men bebyggedes påny i slutningen af forrige årh.; øen selv er ikke stor, men forholdsvis høj.

søn Helge (kaldet Ingjalds-fivl o: Ingjaldstossen; om ham er der i forvejen sagt, at man lod ham græsse ude ligesom kvæget med en sten bundet om halsen). Ingjald derimod ror så hurtig som muligt hjem og begiver sig op på **Vadstenaberg** (Vaðsteinaberg), hvorfra han tidligere har foreslået Gisle, at de skulde værgе sig til det yderste. Gisle og trælkvinden ror så Börk i møde, det lykkes dem at narre ham, og så snart han er kommen forbi dem, ror de af alle kræfter ind mod Hjardarnæs. Hvad disse stedsangivelser angår, da volder de selve Hergilsø angående ingen vanskelighed. Vadstenaberg er endnu navnet på en stejl basaltklippe på vestsiden af øen. I Gísl. I (s. 49) lægges der Gisle de ord i munden, at hvis Ingjald og trællen begiver sig op på Vadstenaberg, vil Börk, når han syd fra sejler forbi næsset (Gísl. I, s. 134, har her: syd fra ind i sundet), antage, at Gisle er en af de to. Forholdene ved øen skal være således, at, når man kommer fra Flate og styrer vest om øen — hovedlandingsstedet er for resten på østsiden —, skal sydvestenden af øen hindre udsigten, til man er kommen Vadstenaberg ganske nær. Ikke langt fra Vadstenaberg viser man det såkaldte Fivlsgerde (Fiflagerði), hvor Ingjaldsfivlet siges at have været indespærret; det er et rundt stængærde (c. 10—12 fv. i omkreds), inden for hvilket man endog viser en stor jordfast sten, ved hvilken man nu vil mene, det skal have været tøjret¹⁾.

Med hensyn til stedet, hvor Ingjald og Gisle lå, da Börk kom sejlene, er de to redaktioner af sagaen ikke enige. Gísl. I siger, at det har været ved Skutiløerne (Skutileyjar). Ingen øer af dette navn kendes nu; men den almindelige mening er, at der ved Skutiløerne skal forstås de småøer, der nu kaldes Skjaldmeyjarøyjar (derfra er vel navnet Skutiley indkommet i kortet, således benævnes nemlig disse øer der). Skjaldmeyjarøerne ligge omtrent $\frac{1}{2}$ mil sydvest for Hergilsø; med hensyn til den i Gísl. brugte benævnelse på Ingjalds fiskegrunde kan bemærkes, at en strækning vest for Flate benævnes Vöst eller Vastir. — Gísl. II lader Ingjald fiske ved Stykkisøerne (Stykkisøyjar), hvad der omtrent kan have lige så meget for sig som den først nævnte angivelse. Stykkisøerne er navnet på to småøer c. $\frac{1}{2}$ mil øst for Hergilsø (det er de nordvestligste af de under Flate liggende holme, — beliggende nordvest

¹⁾ Sydlig på øen, hvor to banker (balar) indeslutte et fra øst til vest gående mosedrag, er formodentlig det dalstrøg, hvor i følge sagaen fivlet fandtes af Börks folk vædende græs; her, i den nordre bankes skråning med ved mosen, findes det omtalte Fivlsgerde.

for Lángey); dog er det måske mindre rimeligt, at her nogen sinde har været fiskegrund; derimod skal stedet være meget gunstigt til iagttagelse af alle skibe, der komme ad den sædvanlige vej syd fra og østen om Flåtø.

Af de under Hergilsø hørende øer må foruden Skjaldmøyjarøerne endnu et par andre nævnes. Nord for Hergilsø findes flere småøer (hvoraf en ved navn Reykø), der alle ved ebбетid stå i forbindelse med hverandre; mellem disse vælder der på tre sider varme kilder frem, der, skønt vandet ikke er kogende, dog benævnes hverer; desuden siver på et enkelt sted ved Reykø lunkent vand frem gennem sandet. Alle disse kilder stå under vand ved flodtid. Sydvest for Hergilsø ligge to skær, Drápsker (således kaldte, fordi her tidligere jævnlig dræbtes útsæler); ved disse findes to store, stærkt kogende hverer foruden flere andre kilder, der ligeledes alle ved flodtid er overskyllede af søen. — Endnu må omtales en lille ø Oddbjarnarskær (-sker), der i forening øjes af Flåtø og Hergilsø (som i øvrigt selv tilhører Flåtø kirke). Denne holm, der er den vestligste i hele øhreppen, ligger syd for Drápskærene og omtrent 1½ mil sydvest for Flåtø. Det er en lille af skær omgiven banke, omtrent 300 al. lang og ikke slet så bred. I lang tid var her en berømt fiskeplads, hvortil folk søgte ikke blot fra Vesterøerne, men også fra store dele af det omliggende faste land. I sag-aerne nævnes dette sted dog ikke, men allerede i det 14de årh. antages holmen at være bleven taget i brug som fiskerstation, og fra nu af tiltog dens benyttelse i lang tid bestandig; i den første halvdel af dette århundrede skal imidlertid fiskeriet bestandig være blevet ringere, indtil det tilsidst ganske ophørte¹⁾. Nu skal der vel være godt fiskeri ved Oddbjarnarskær, men det drives kun lidt på grund af stedets fjærne beliggenhed og den stærke søgang, der ofte forhindrer folk i at ro. — Medens fiskeriet blomstrede, var den lille holm aldeles bedækket med fisketørringspladser og »verboder«, der benyttedes af de mange, som fra det tidlige forår af slog sig ned her, og sandet ved kysten er endnu opfyldt af dyre- og fiskeknokler. En mangel var rigtignok vanskeligheden ved at få drikkevand, men den kunde dog overvindes; øst for holmen omtrent 100 fv. fra land vælder der nemlig en kogende hver frem fra stengrunden, men kun ved hver storstrøm er den oven vande, det gjaldt altså

¹⁾ Sognebeskr. — Om forholdene i den gode tid se også E. O. I, 387 og Olavius 640—41.

om at passe tiden og så hver gang at forsyne sig med et tilstrækkeligt forråd. Oprindeligt har kilden haft to udløb lavere i klippen, men disse har fra gammel tid været tilstoppede med bly (hardt træ, siges i E. O.).

Også de fleste af de andre beboede Vesterøer fortjæne af en eller anden grund i det mindste at nævnes. Øst for Flate ligger **Svevnørerne** (Svefneyjar = Sövnørerne)¹⁾. I Ldn. (s. 131) fortælles, at Hallstén gode sendte nogle trælle, som han havde røvet i Skotland, til salttilvirkning i Svevnørerne, og her, så vel som i Eb. (s. 92) omtales disse trælle på en måde, som om der var forefaldet noget mærkværdigt med dem, uden at man dog får at vide, hvad dette er. Nu fortælles der, at trællene havde forsovet sig dér på øen, så at de, da det var blevet ebbe, ikke var i stand til at komme bort; de havde nemlig deres skib i den såkaldte Hövn (Höfn = havn) mellem hovedøen og en holm øst for samme, hvor der ved ebбетid er tørt land; stedet, hvor de lå og sov, benævnes efter dem Trælledalen (Prætalág). Til straf for deres forsømmelighed drøbtes de af deres herre (herom se det følgende)²⁾. — Den sydvestligste ø i Svevnøgruppen hedder **Skjaldars** (-ey); det antages at være denne ø, som Laxd. sigter til, når den (s. 142) nævner Skjaldars som det sted, hvor den ved Haugsnes druknede Tord Ingunnssöns skjold drev i land; men at skjoldet skulde have fundet vej helt herved, synes rigtignok ikke meget sandsynligt.

Nord for Svevnørerne ligger en talrig, ejendommen Hvallátr indbefattende, øgruppe. Vest for hovedøen og stående i forbindelse med denne ligger to **Agerøer** (Akreyjar), hvor der skal ses meget tydelige spor af gamle agerindhegninger (akrgerði). Sydøst for den øvrige øgruppe ligger **Kjalars** (-ey), hvor Laxd. fortæller, at kølen af Tord Ingunnssöns skib drev op; herfra er der en mils vej til Skalmarnæs og farvandet temlig rent. Kjalars ligger tæt op til sydvestenden af den nordøstligste gruppe af Vesterøerne, nemlig Skálørerne (Skáleyjar), der i forbindelse med Svevnørerne danner en næsten sammenhængende fra nordøst til sydvest gående ørække. — Omtrent ud for denne række ligger noget østligere

¹⁾ På hovedøen findes hreppens tinghus, og i tunet findes en høj, som kaldes Þinghóll. Også her nævnes et vist stykke land (uden for tunet) Akrar; også her findes en Gvendarbrunnr.

²⁾ Se sognebeskrivelsen; de pågældende stedsnavne og sagnet om Hallstén-trællene, om end lidt afvigende, kendes i øvrigt allerede af Egg. Olavssón. se hans Enarrationes hist. de natura et const. Islandiæ, s. 107—08.

øgruppen Sviðnur¹⁾. I hovedøens vesterende ved Sviðnasund, hvorigennem vejen ligger for alle, der færdes på dette strøg, findes en c. 12 al. bred, af lodrette, c. 10 al. høje, klippevægge begrænset kløft. Stedet kaldes »galge» (gálgi) og siges at have fået sit navn af, at Hallsten her hængte sine forsømmelige trælle²⁾.

Endnu står tilbage at omtale øhreppens sidste og syvende beboede øgruppe **Bjarnøerne** (Bjarneyjar). Denne øgruppe, der er forholdsvis fåtallig (består af 10—11 øer og holme), ligger langt sydligere end de andre Vesterøer, fra hvilke Bjarnøerne er adskilte ved den et par mil brede såkaldte Bjarnøfloe, medens en tilsvarende »floe» skiller øerne fra Helgafellssvejen mod syd og Skardsstranden mod vest, fra hvis yderste øer (Rúfeyjar) de er omtrent 1½ mil fjærrede. Øerne omtales navnlig i Laxd. I følge sagaen (s. 38) benævnedes således en fiskeplads i Bredefjorden, bestående af mange øer, udmærket ved sin fiskerigdom. Herhen søgte mange folk for fiskeriets skyld, og hele året igennem var her en mængde mennesker samlede. Til Bjarnøerne³⁾ kom også Ingjald Saudeyjargodes broder Hall, der her dræbes af den Torolv, der senere tager sin tilflugt til Tord goddes hustru Vigdis. Den berømmelse, Laxd. giver øerne som fiskeplads, svarer til forholdene; indtil de sidste tider har fiskeriet været drevet med iver fra Bjarnøerne hele somren igennem; i følge sognebeskrivelsen skal også her i dette århundredes første halvdel fiskerigdommen være tagen sørgelig af. Nu anses dog Bjarnøerne for den bedste fiskeplads i den nordlige del af Bredefjord. — I Nj. (s. 41 ff.) nævnes vel Bjarnøerne som det sted, hvor Torvald Osviverssøn dræbtes af Tjostolv, men det er allerede tidligere fremhævet, at dette utvivlsomt må bero på en forveksling, rimeligvis med Lambey (fordum Bjarnarey) i Hvammsfjorden (D.)⁴⁾.

Fra denne udflugt til Vesterøerne er det naturligt igen at vende tilbage og fortsætte beskrivelsen af den på fastlandet liggende del af Bst. med strækningen vest for Mulahrepp, Bardastrands-hreppen. Grænsen mellem de to hrepper dannes som tidligere

¹⁾ I følge Oxforderordbogen skulde øgruppen have fået navn af der stedfunden salttilvirkning (saltsviða), som den tidligere fandt sted, ved at setangen brændtes.

²⁾ I følge sognebeskr.; sml. Ísl. Þjóða. II, 85.

³⁾ For tekstens Saudeyar må nemlig nødvendigvis læses Bjarneyar.

⁴⁾ Bjarnøerne plages meget af mus. Rigtigheden af den fortælling i E. O. s. 528, at mus ikke skulde kunne leve på Vesterøerne og navnlig ikke, hvor der findes »lunder», benægtes i det hele i sognebeskrivelsen.

omtalt af Kjalkafjorden, der mod vest beskyller det forholdsvis brede og korte Hjärdarnæs. I Eb. (s. 41, og overensstemmende hermed i den ved Jon Olavssöns genfortælling bevarede del af Heið.) fortælles, at Viga-Styr efter at have fået sin broder Vermunds bersærker drager med dem til Kjalkafjorden og dræber den her boende Torbjörn kjalke efter med besvær at have fået hans forsvarlige lukkede sæng opbrudt. Da Kjalkafjorden kun på vestsiden er bebodt, og da her tilmed kun findes én gård, Auðnir (som står temlig langt fra fjordbunden, omtrent midtvejs på Hjärdarnæssets østkyst), ligger det nærmest at antage, at Torbjörn har bot her, men derom kan der for resten intet siges. I lien, navnlig inden for Auðnir, findes endnu en del krat; tidligere må dog vistnok skoven omkring denne gård have været langt betydeligere. Espolin beretter således i sine årbøger for år 1778 om en skovbrand på Audnir, der varede et par måneder. Foruden Audnir bærer Hjärdarnæs nu kun to andre gårde, **Haug** (Haugr) eller Audshaug (Auðshaugr) og **Fosså** (Fossá, ældre Forsá), som begge ligger på næssets sydside. Af disse er Audshaug den østligste; gården står midt i tunet, kun nogle få favne fra kysten; og skönt den ikke ligger synderlig højt, er der dog herfra udsigt over en del af Bredefjordens øer: man ser således lige for sig i en klynge af holme den høje Hergilsø, og længst imod øst Stykkesøerne.

En halv mils vej vest for Audshaug ligger Fosså, omtrent midt på næssets sydside; kort øst for denne ses den nu ubeboede gård Hamar. Strækningen mellem Audshaug og Fosså er nu skovløs, men jordbundens beskaffenhed vidner dog om en tidligere tilværelse af skov. Denne del af næsset kommer til omtale i Gisl. ti her redder Gisle sig i land efter flugten fra Hergilsø. I sagaen fortælles, at da Börk ikke finder Gisle på Hergilsø, går han om bord igen og forfølger det fartøj, der førte Gisle ind mod land: han kommer også dette ganske nær, men det lykkes dog Gisle at springe i land på en ø, der ligger ud for Hjärdarnæs kort fra kysten, og her tager han stilling i en klippebæring¹⁾. Den første af fjenderne, der kommer imod ham, dræber han; derefter springer han i vandet og svømmer i land, skönt såret af et spyd. Efter at være ankommen til næsset skjulte han sig i en skov.

¹⁾ Dette fremgår især af Gisl. II. (s. 137), hvis tekst her er at foretrække: dog bliver også meningen i Gisl. I. den samme, når man (s. 51) retter »å Hjärdarnesi« til »fyrrir H.«.

men da denne omringedes og han så, at han vilde blive opdaget, så snart det blev lyst, begav han sig ned til søen og nåede ubemærket i nattemørket langs kystskrænterne ind til Haug., hvor han finder beskyttelse hos den dér boende bonde, og hvor Börks folk forgæves søger efter ham; Børk selv var bleven tilbage på Fosså. Gården Haug er den oven nævnte Aurdshaug, der ofte endnu benævnes med dette kortere navn. Så vel af udtrykket ind til Haug som af den omstændighed, at forfølgelsen på Hjardarnæs udgik fra Fosså, ses det, at Gisle må være kommen i land omtrent ud for denne gård. Dette passer også ganske med forholdene. Fra kysten ud for Hamar strækker sig en række af fire småøer (Hamarseyjar) i sydvestlig retning ud i Brødefjorden; den yderste af disse (Fremstaey) skal være klippefuld, og navnlig et sted på nordsiden skal opstigningen til søen ligge gennem en klippesnævring, der vel kunde egne sig til forsvar. På denne ø er det utvivlsomt, at Gisle har ladet sig sætte i land. Han må være kommen hertil ved flodtid; når det er ebbe, stå nemlig øerne i forbindelse med hverandre, og gennem den inderste af disse endog med selve næsset; ved flod er der derimod fra den yderste vel omtrent $\frac{1}{2}$ fjærdingvej at svømme i land. — Forskellige stedsnavne i denne egn minde endnu om Gisle: Sydøst for Fremstø skal der findes et skær Ambáttarsker, der siges at være opkaldt efter den trækvinde (ambátt), der roede Gisle fra Hergilø, men som da skulde være druknet på tilbagevejen. Vest for Fosså udsondrer sig fra det egenlige Hjardarnæs et lævere til dels kratgrot parti af næsset, kaldet Hørgsnes (også skrevet: Hørsnes); i klippegrunden her, ikke langt fra søen, men dog en del højere end kysten, findes en ret mærkelig hule, Súrshellir, der skal have fået navn efter, at Gisle Surssön — på sin vej fra Haug til sit hjem vester på, siges der — skal have skjult sig her. Indgangen til hulén (der nu holdes tildækket, da fårene stundum faldt i den) ligger, vandret ind mellem flere flade kratgroede klipper og er næsten umulig at finde uden af meget vel bekendte; gennem den snævre åbning kommer man ind i en ellers aldeles lukket rundagtig hule 4—5 al. i diameter (der 1874 ved et lille lavere liggende sidehul var omdannet til rævegrav).

Allerede fra Fosså åbner udsigten sig til munden af **Vatnsfjorden** (Vatnsfjörðr), hinsides hvilken et højt fjæld hæver sig; nu, efter at »Hørsnæs er passeret, fører vejen ad liskråningerne ind langs fjordens østkyst. Nogen egenlig »vej« findes der dog ikke, da her, som de fleste andre steder på næssene i disse egne

fjærevejen så godt som udelukkende benyttes. Lien på denne side fjorden er hele vejen kratgrot, og selve Vatnsfjorden viser sig som en smuk lille, af flere rader høje fjælde omgiven fjord; bag den forreste rad af til dels ved smådale afdelte fjælde hæver sig fra fjældheden »Hornatær» nogle høje for oven afskårne kegletinder, hver med sit ejendommelige navn. I fjordbunden udmunder to åer Tingmannaå (Þíngmannaá) og Vatnsdalså (—á). Længs den øst fra kommende lille Tingmannaå ligger vejen gennem Tingmannadalen ned fra den tidligere omtalte Tingmannahede. Hindsides, nord (eller vest) for åen, noget oven for dens udløb, men nær dennes bred findes midt i den temlig høje kratkov, der bedækker hele strækningen her, en meget nedfalden 4—5 fv.s tomt, der udgives for Gest Oddleijvssöns smedje; i tomten ligger en stenblok med et firkantet, omtrent et kvarter dybt hul; heri skal ambolten have stået, der altså vel har været af samme art som de nu brugelige små islandske jærnambolte, der indsættes i en træblok e. d. l. som fod. I »smedjen» har man selv i den nyere tid fundet jærnstumper og slagger, og at tomten virkelig er resterne af en smedje — hvor da i ældre tid jærnudsmeltning vel kan have fundet sted — derom vidner flere stedsnavne (smiðjukleif, smiðjuhnúkr), der er knyttede til nogle af de nærmeste omgivelser. I E. O. (I, 407—08), hvor denne tomt omtales, angives tillige, at odden, hvorpå den ligger, kaldtes Smiðjunes. Rejsebeskrivelsens forfattere besøgte stedet 1753 og erfarede da, at det fra gammel tid fortaltes, at Gest Oddleijvssön havde haft jærnværk og smedje der; allerede, da de besøgte stedet, var tomten overvokset med birkebuske, og i jorden fandt man kul, aske og svære jærnslagger.

Fra fjordbunden åbner sig ligeledes udsigten mod nord eller nordøst til Vatnsdalen; den har navn efter en sø i dalen, men skal oven for søen mod øst fortsætte sig betydelig længere end kortet lader formode, og også her synes jæklen på kortet at være kommen bygden for nær. Oven for søen skal der over åen, der her løber i et smalt klippeleje, af »fornmenn» være dannet en bro ved at vælte tre store stene tværs over bredderne og give dem et underlag ved den ene side. Man formoder, at herover har tidligere gået en vej fra Vattarnæs langs Glåma (jæklen) til Arnar- eller Dyrefjorden. — Tværs over den inderste del af Vatnsfjorden passerer sædvanlig ved ebbetid, og derefter fører vejen langs fjordens vestkyst forbi to nu ubebyggede gårde til kirkestedet og præstegården Brjámslæk (Brjámslæk; dog også Brjámslæk), der ligger omtrent midtvejs på fjordens vestkyst, der er betydelig længere end østkysten. Gården ligger

på forholdsvis jævn grund ud imod fjorden, medens derimod udsigten syd efter er begrænset af et højt fjæld, der skiller Vatnsfjorden fra den egenlige Bardastrand. I Vatnsfjorden og særlig på Brjánslæk befinder man sig på klassisk grund. Her levede nemlig Ravne-Floke den vinter, han tilbragte på Island, og, hvorvel han først er landets tredje opdager, er han dog både landets endelige navnegiver, og den, der ved sin fornyede opdagelse gav stødet til dets bebyggelse. Efter at Floke ved sin ankomst til landet var sejlet sønden fra tværs over Bredefjorden, landede han i Vatnsfjord (Ldn. s. 30). Da var fjorden fuld af fisk (i modsætning til forholdene nu, ikke mindre end på sagaskriverens tid), så at Floke og hans folk af iver for fiskeriet ikke fik høstet hø, hvorfor deres kvæg døde i løbet af vinteren. Også våren var kold; da gik Floke op på et højt fjæld og så nord over fjældene en fjord fuld af havis; derfor kaldte de landet Island, som det har heddet siden. Ved slutningen af den påfølgende sommer sejlede han og alle hans ledsagere bort. »Der ser man endnu deres skåletomt inden for Bránslæk, og ligeledes skibsskuret (hróf), samt deres ildsted» — tilføjer redaktionerne C. og E. af Ldn. — Tomter fra Flokes tid vil man endnu påvise inden for Brjánslæk nede ved søen. Tæt inden for (o: nord for) gården Brjánslæk falder en lille å Lækjará gennem en smal dal ned fra fjældene; omkring dens nederste løb udvider underlandet sig til en smuk grønlig lille slette eller liskråning, hvori præstegården står noget fra søen. Inden for åen, nede ved søen, findes på en jævn græsflade en del gamle tomter, almindelig benævnte Flókatóptir. De ere 4—5 i tallet, men til dels temlig uklare; nærmest seen står en lille firkantet tomt kun et par favne lang; noget højere, skrås ind fra denne, er et par langagtig-spidse under en vinkel sammenstødende tomter, som man måske snarest kunde ansé for »naust», hvis de ikke lå forholdsvis langt fra kysten; endnu lidt længere inde (mod nord), men ikke slet så højt oppe, er to sammenbyggede tomter, hver omtrent 4 fv. i diam., med åbning ned imod kysten. Hovedtomten er en langagtig firkantet tomt (9 fv. lang) stående noget oven for de andre og nordligere end disse; den ligger fra øst til vest, og indgangen har rimeligvis været mod øst, ned mod kysten. Også et næs, Hrófsnes, findes her, men det ligger rigtignok på den anden side åen, hvor den almindelige landingsplads er. — Den lille bæk (endnu kaldet Brjánslæk), hvorefter gården har fået navn, løber tæt uden for

(syd for) gården¹⁾. — Sognebeskrivelsen omtaler endvidere en firkantet stenindhegning kort fra tunet kaldet *Þrælatröð*.

Når der fortælles i Ldn., at Floke om foråret gik op på et højt fjæld og så nord over fjældene en fjord fuld af havis, er det naturligt at antage, at det høje fjæld har været et af de omtalte *Hornetå-fjælde*; men da må fjorden, han så, rigtignok have været *Arnarfjorden*, og kan i intet tilfælde, som man let af navnet fristes til at antage, have været det langt nordligere *Isefjordsdyb*. Ser man *Vatnsfjorden* en smuk sommerdag, forstår man vel, at fjorden med de grønne flader om *Brjánslæg*, den kratgroede østkyst, smådalene op fra fjordbunden og øerne uden for fjorden kunde gøre et tiltalende indtryk på nybyggerne; men om vinteren, når de kolde vinde står ned fra de nære fjælde, skal den lille fjord til gengæld udmærke sig ved sit strænge klima. — I en senere tid er *Brjánslæg* bleven bekendt af, at der i fjældet oven for gården findes den såkaldte *surtarbrand* hovedsagelig i to lag, som af og til er bleven benyttet til brændsel (se i øvrigt E. O. I, 412).

Ud for fjældet (*Arnórstaða fjall*), der begrænser *Vatnsfjorden* mod sydvest, ligger en øgruppe *Sauðerne* (*Sauðeyjar*) omtrent $\frac{1}{2}$ mils vej ude i havet, af hvilke hovedøen er bebodt; det er disse øer, der omtales i Laxd. (s. 38), hvor der nævnes en *Ingjald Sauðeyjargode*.

Vest for *Arnórstaða fjældet* strækker sig *Bardastranden* (*Barðaströnd*, eller *Strönd*, som den undertiden med afkortet form kaldes i sagaerne) i en længde af flere mil imod vest; det er en lang smal kyststrækning under fjældene, udmærket ved de ypperlige veje, der i modsætning til de fleste andre steder i *Vestfjordene* findes her; kysten består nemlig uden afbrydelse af aldeles jævne flader af grusblandet ler, der allerede ved *Brjánslæg* tage deres begyndelse, og over hvilke ridtet går med den snækkeligste lethed. En af de første gårde på *Bardastranden* er *Hvamm* (*Hvammr*), bekendt af *Gísl*. som bolig for *Gisles snæverhjættede broder Torkel*. Vest for *Hvamm* skyder en lille grund fjord (vejle) *Haga-Vaðall* kaldet, sig ind i landet. Denne med sine nærmeste omgivelser udgør et særdeles smukt lille parti, der — i al fald en smuk sommerdag — navnlig fra den oven for liggende fjældhede, hvorover en vej fra *Brjánslæg* nord på til *Arnarfjorden* fører, tager sig ypperlig ud. Efter at man er stegen op fra *Brjánslæg* gennem

¹⁾ kommende fra en under fjældet liggende våd mose «Gormr».

en sænkning i fjældet, hvor udsigten mod vest en tid lang begrænses af højdedrag, åbner denne sig pludselig på en overraskende måde ned til Bardastrand. Omgiven af en jævn, regelmæssig-halvcirkelformig lille slette ses den nyreformige Hagavadall at strække sig ind i landet; mod øst og vest begrænses det lille dalparti af to trapfjældes lodret-fremspringende pynter, bag til af den lavere hede, foran breder sig det uendelige hav; under lierne ned mod Vadalen ligger forskellige gårde. Af disse må navnlig mærkes de to gårde af navnet **Vadal** (Vaðall, ældre: Vaðill), der ligger på vadlens østside, temlig langt inde, samt gården **Hage** (Hagi), der ligger vest for vadlen, men noget fra denne og tæt under fjældet. Denne »vadel» (vaðill) er hyppig nævnt i sagaerne som en yndet og meget besøgt havn, hvorfra udenlandsrejser foretoges, hvor de hjemkommende landede, og hvor der derfor sædvanlig stod et eller flere skibe »oppe». I selve vadelmundingen skal der være stærk strøm, og kun med stigende vande skal et fartøj kunde passere derind, men længere inde skal være et dybere parti (pollr), som selv ikke ved ebбетid bliver tørt. I den indre del af vadlen findes en lille holm, kaldet Rævsholm (Rafshólmi); her vises en tomt Rævshrov (Rafshróf), hvor det af Ræv byggede skib skal have stået; i følge sognebeskrivelsen skal der desuden være en anden tomt, som udgives for Rævs smedje. Denne Ræv er helten i den æventyrlige Krókarefssaga; i følge sagaen opholdt han sig en tid lang hos sin morbroder Gest Oddleijvssøn på Hage, der erkendte hans store kunstfærdighed og lod ham bygge et skib, som han sejlede til Grønland på. Af sagaen synes det i øvrigt, som om Gest's skibsskur (hróf), hvori skibet byggedes, tænkes at have stået på det faste land ved kysten i nærheden af Hage. Det til holmen lokaliserede sagn er dog vist forholdsvis gammelt, ligesom det er overordenlig almenbekendt og Ræv en velkendt personlighed.

I følge Gísl. boede Gest Oddleijvssöns moder i Vadel; senere benævntes gården Vadal, og først i en forholdsvis ny tid er af den opstået to ejendomme (Neðri- og Efri-V.). Etsteds i sagaen (Gísl. II, 129) forekommer vel den angivelse, at Gest's moder boede i Hage, men af fortællingen i det hele taget fremgår det tydelig, at moderen har bebod sin egen gård, — og på Hage boede Gest. Hun, der så venlig tog sig af den fredløse Gisle, og hos hvem han tilbringer den bedste tid af sin fredløshed, plejede ofte at tage imod skovmænd, fortælles der; hun havde et »jordhus«, hvis ene munding var ved åen (som løber nær ved gården — til-

føjer II, 129), men den anden i hendes ildhus, •og af denne ser man endnu spor•. Disse spor vil man endog påvise den dag i dag. På gården Evre Vadal vises lævningerne af Gisles löngang, der som en forholdsvis bred, noget ophøjet stribe strækker sig fra ildhuset over en jævn græsklædt bakke i en længde af c. 50 skridt, hvorpå den ender bag ved højen ved den lille å, der kort nord for gården løber ned imod vadlen¹⁾. Den hinsides vadlen liggende gård Hage, hvis beliggenhed allerede tidligere er omtalt, nævnes i forskellige sagaer som bolig for den vise og retsindige Gest Oddleivssön, om hvem man endog troede, at han kendte folks skæbne forud. Han har utvivlsomt været denne egnns hövding; dog skal intet andet minde om ham nu påvises end en tomt •Gestsfjós•.

Af de øvrige gårde på Bardastranden har ingen historisk interesse. Mellem de to vestligste gårde findes en høj grusstrækning, hvor man antager, at en kamp i fordums tid må have stået, da en mængde menneskeben er fundne her. — Længst mod vest skilles Bardastranden fra den påfølgende bygd **Rødesand** (Rauðisandr) ved et langt fremskydende, forholdsvis bredt, lodret fjæld Stål (Stál), hvis yderste del benævnes **Skor**. Det er dette stødsnavn, der forekommer i Eb. (s. 94), hvor der fortælles, at Frodåunderne indlededes med, at en sort skybanke viste sig på himlen •nord over Skor•.

Fra Bardastrands hrepp, der både mod øst, nord og vest er omgivet af høje sammenhængende fjældmasser, der fuldstændig afgrænser den fra de omliggende bygder, føre — foruden Tingmannahede og en vej mellem Hornetå-fjældene mod nord, der dog så godt som aldrig benyttes — ikke mindre end fem fjældveje, der sætter denne bygd i forbindelse med de nærmeste beboede egne nord og vest for samme. Alle udmærke de sig ved deres stejlehed og deraf følgende besværlighed; som et eksempel, der må gælde for alle, kan den østligste af dem, Lækjarhedevejen, nævnes. Denne fører fra Brjånslæg mod nord til en af Arnarfjordens biforde Trostansfjorden og er vel omtrent tre mile lang. Fra Brjånslæg er opstigningen endda ikke så besværlig; en kort tid glædes man ved den oven omtalte smukke udsigt til Hagavadal. derefter har man kun til alle sider hede. Denne taber snart al vegetation, men er ret ejendommelig bølgeformig med en mængde

¹⁾ Højen, hvorover •löngangen• går, hedder Þinghóll.

kedelformige fordybninger, nogle fyldte med småsøer og kær, andre tørre, atter andre med snedriver i bunden eller langs skråningerne, ad hvilke man rider. Den utydelige vej forsvinder hyppig mellem sten og klippebrokker, hist og her, hvor der er jævne flader, kommer den igen til syne. Efterhånden udformes hedesænkningen, man følger, til et skard eller jævnt pas, og pludselig viser flere af Arnarfjordens fremspringende trapfjælde deres toppe.

Efterhånden som man kommer frem hvor nedstigningen til det egenlige Trostansfjords-skard begynder, viser en ganske ejendommelig alpeudsigt sig. Næsten af form og stejlehed som en bølgeformig rutschbane strækker den smalle kløft, ad hvilken nedstigningen foregår, sig ned mod Trostansfjorden, på begge sider omgivet af stejle ud mod fjorden løbende trapfjælde; det synes, som skulde man rutsche ned i selve den lille fjord, over for hvilken der hæver sig lige så stejle fjældvægge, som dem, den indesluttet af. Ad den smalle utydelige sti glides mellem sten og skærver ned ad, ofte så stejlt, at man næsten får den glidende hest, som man må trække efter sig, i ryggen, — ned, næsten lodret, med den store Arnarfjord for sine fødder og dens lodrette fjældmure lige for øjnene, så at man samtidig nyder udsigten over et af de stolteste fjældpartier som Island har at opvise. — Noget vestligere end denne hedevej fører en anden fra Hage mod nord til en af Arnarfjordens biforde.

De tre andre hedeveje have alle en mere vestlig retning. Nordvest for Bardastranden strækker sig nemlig mellem Bredefjorden og Arnarfjorden tre halvøer ud i havet — tilsammen dannende som de tre flige af en trefork; fra Bardastranden adskilles de ved sammenhængende fjældstrækninger, der mod syd går helt ud til kysten med det omtalte Stålfjæld. Bag om dette fører den sydligste hedevej over den såkaldte Sandshede til Rødesand; de to andre føre til fjordene Patreksfjord og Tålkna fjord, ved hvis indskæring adskillelsen mellem treforkenes flige fremkommer. — Med Rødesand begynder en ny, efter denne benævnt hrepp. Selve navnet Rødesand tilkommer kun den nærmest følgende strækning, mellem Skor og Vestfjordenes sydvestligste punkt, en smal kyststrækning et par mil lang. Rødesanden omtales ikke ofte i sagaerne, og ved flere af de lejligheder, hvor dette stedsnavn forekommer, synes der oven i købet at være en forveksling tilstede. I Ldn. (s. 139) nævnes kun ganske kort Rødesand som et landnam for sig, i udstrækning nøje svarende til, hvad der nu benævnes således; mod øst begyndte det, hvor Bardastranden endte, nemlig

ved »Berghlíðar«, der må svare til de nu såkaldte »Skorarlíðar«, Stálffjældets stejle kystaffald. I Ldn. fortælles der (s. 154) om Hrolv den rødsandske, der med Snøbjörn galte var draget ud på den æventyrlige polarfat for at opsøge Gunnbjörnsskær, men som under vinteropholdet i det af dem opdagede land havde dræbt sin stalbroder, — at han efter at være kommen tilbage til Island, hvor han landede i Vadai, gjorde sig et virke på Strandarhede; her overlistedes han på den måde, at hans ven Gest Oddleivssón i Hage lod sig narre til at sende Hrolv en lejet snigmorder på halsen. Skulde denne Strandarhede ikke være den nys nævnte Sandshede mellem Bardastranden og Rødesand? i alt fald er det tydeligt nok, at den »Strand«, den bærer navn efter, er Bardastranden. — I Gisl. benytter en af redaktionerne (I, 54) hvor der berettes om Gest's rejse til Torskefjordsting, sig af udtrykket, at han drager afsted vest fra »fra Rødesand på Bardastrand«; det er dog kun en unøjagtighed af sagaskriveren, ti dels boede Gest ikke på Rødesand, dels betragtedes, som det ses af Ldn., heller ikke den gang Rødesand som en del af Bardastrand, men begge navne betegnede da aldeles det samme område som nu.

I Háv. endelig, hvor (s. 34—39) Rødesand vidtløftigere omtales, har øjensynlig en forveksling med Ingjaldssand (Isf.) fundet sted. De to af sagaens tre recensjoner (den tredje følger Ldn.) fortæller, at der på Rødesand boede en mand Holmgange-Ljot, som havde en strid med sin nabo — der her siges at bo på Øre (Eyri, ældre: Eyrr) —, hvis to unge sønner dræbte ham. Fortællingen er øjensynlig den samme som den i Ldn. (s. 145—47) forekommende, men som der fortælles om Ljot den vise på Ingjaldssand og den på gården Brekka boende nabofamilie. Da nu dette sagn, i al fald, hvad det topografiske angår, mangler enhver tilknytning til Rødesand — nogen gård Øre findes her slet ikke —, medens man derimod på Ingjaldssand véd god besked med de, oven nævnte begivenheder vedrørende, lokaliteter, er det næppe for dristigt at antage, at forfatteren af Háv., for hvem sagnet om Ljots død har stået temlig dunkelt, og som udmærker sig ved den fuldstændigste forvirring hvad alle stedsangivelser angår, uden videre har forvekslet Rødesand og Ingjaldssand. Ljot er da tillige her, uvist af hvad grund, bleven kaldt Holmgange-Ljot, et navn, som han besynderlig nok også bærer i Laxd.¹⁾

¹⁾ Om G. Brynjulfssons forsøg på at hævde Holmgange-Ljot på Rødesand som en fra Ljot den vise forskellig person se „Om Haavard og hans

Mod vest begrænses Rødesanden af det mærkelige fuglebærg Låtrabjærg (Låtrabjarg), der består af et aldeles stejlt omtr. 1000 f. højt og flere mile langt fjæld, der hæver sig lodret op fra stranden. I fjældets mange parallelt løbende afsatser, de såkaldte hylder, ruge utallige svartfugle (alker), hvis æg og kød er et vigtigt fødemiddel for omegnens beboere¹). Låtrabjærg svarer åbenbart til Ldn.s Barð; når sognebeskrivelsen vil udlede Bardastrands syssels navn af en klippe i fjældet ved navn Barði, kan dette ikke være rigtigt, da Bardastranden aldrig har strakt sig så langt. — Straks vest for Låtrabjærg ender Vestfjordenes vestligste pynt; ud for den findes en heftig strømhvirvel Låtraröst. Dette punkt har betydning ved, at havisen under almindelige forhold sjældnen når syd for dette. Oven for fuglebærgstangen trækker kysten sig noget tilbage, og det viser sig nu, at denne sydvestligste forgrening af Vestfjordene danner et temlig stumpet næs, i det den næste fjord Patreksfjorden først noget nordligere skærer sig ind mod sydøst. Patreksfjorden (Patreksfjörðr) og den nord for liggende Tålkna fjord (Tålkna fjörðr) er først i deres indre del adskille, ved at et lancetformigt næs (Tålkni) skyder sig ud imellem dem. Patreksfjorden opkaldte Örlyg [som senere boede på Esjuberg (Kj.)] af taknemlighed efter den hellige biskop Patrek, da han på sin fart fra Syderøerne til Island landede her, i vigen Örlygshavn (Örlygshöfn) på sydsiden af fjorden²). På nordsiden af Patreksfjord ligger Vatnøre (Vatneyri), i forbindelse med nabogården Gejrsøre (Geirseiri), disse egnenes handelssted. Hinsides Tålkne-næssets yderste pynt begynder en ny hrepp, der væsenlig omfatter Tålkna fjorden. — I Gísl. nævnes en af gårdene på nordsiden af fjorden, Kvigandafell (nu sædvanlig Kvíndisfell); lidt

Viser“ s. 160 ff. (tillæg til Háv.); sml. dog Gudbr. Vigfussön: Tímatal s. 365—66.

- ¹) Angående fuglefangsten her og hvad dermed står i forbindelse henvises til E. O. s. 562 ff. Der findes også interessante meddelelser om den til slige fuglebærgene knyttede overtro, om forskellen mellem de indviede og uindviede dele af bjærgene (höld og heiðnabjarg) m. m.
- ²) Noget længere inde end Örlygshavn ligger præstegården Saudlauksdal (Sandlauksdalr, oprindelig Sandlausdalr). Egg. Olavssön boede i længere tid her, og i E. O. fortælles, at biskop Gudmund, som i sin modgangstid havde sit hovedtilhold i Vestfjordene, og som ved bestænkning med vievand indviede en mængde forskellige steder i disse egne, således en del af Låtrabjærg og en varm kilde i Tålkna fjorden, også viede en lille fiskerig sø i Sandlauksdal.

inden for ligger gården Laugardal(r), hvor to varme kilder findes, deriblandt den i E. O. omtalte Gvöndarlaug. Tålknafjorden er en smal fjord og som alle fjordene i denne egn af landet omgivet af høje stejle fjælde. I Tålknafjorden, bemærker sognebeskrivelsen, ser man i to måneder af året ikke solen¹⁾.

Mellem Tålknafjorden og Arnarfjorden skiller et anseligt af høje fjælde bedækket næs, der yderst mod nordvest ender med pynten Kópanes. Selve Arnarfjorden (Arnarfjörðr) er en af Islands interessanteste fjorde. Den 4—5 mile lange fjord er for den ydre større dels vedkommende 1—2 mile bred; længere inde deler den sig i to sidefjorde mod nordøst og sydøst; den sidste af disse forgrener sig igen i fire småfjorde, de såkaldte Sydfjorde (Suðrfirðir). På begge sider er fjorden omgivet af vældige forunderlig regelmæssige fjældmure, der ligesom støttes ved stræbepille-lignende udløbere, der umiddelbart beskylles af søen, kun adskilte ved smalle korte smådale eller sænkninger. Som følge heraf er vejene langs Arnarfjorden overordenlig besværlige og på mange steder næsten ufarbare, da man, hver gang et sådant mod fjorden udløbende fjæld skal passeres, må klatre hen over en stejl stenet li med søen under sine fødder, eller ved ebбетid lade hestene vade i strandbredden neden under fjældpynterne mellem klippeblokke og glatte sten. — Efter de mange, mellem de parallelt ud mod fjorden løbende fjælde indesluttede, smådale benævnes den ydre del af Arnarfjordens sydkyst Dalene (Dala svejt). Præstegård og kirkested her er Selådal (Selárdalr), længst ude ved fjordmundingen. Stedet er i folkesagnene berømt som den fordums bolig for den store troldmand, præsten Árum-Kári, hvis levetid sagnet lægger til tiden kort efter kristendommens indførelse. Om de mange stedsnavne i og omkring Selådal, der knytte sig til ham og hans nærmeste omgivelser, beretter både den antikv. indb. (1821) og Ísl. þjóðs (I, 505—08), til hvilken sidste samling her henvises²⁾. — Hvor Dalasvejten ender, begynder den følgende hrepp Sydfjordssvejten (Suðrfjarðasveit), som optager den indre halv-

¹⁾ Vestfjordene har fra gammel tid været det rette hjemsted for al slags overtro. Endnu sognebeskrivelsen fra 1852 ved at berette om, at firenes bråðapest eller svartidauði af nogle kaldes andi-, fordi de tror, at den bevirkes af en ond ånd, der stundum ses i fugleskikkelse.

²⁾ I følge den antikv. indb. skal der i nærheden af Selådal være en høj kaldet Fífuhof. (efter den første beboer af det nærliggende Fífustaðir. men det synes, som man nu tænker sig, at hovet har været inde i højen.

del af Arnarfjordens sydkyst med de af denne afsatte småfjorde. Det vestligste bebyggede sted, her er handelsstedet Bildudal (Bildudalr), der står nede ved kysten ved munden af den lille dal, hvorefter stedet bærer navn. Til egnen om Bildudal har et sagn om Gisle Surssön uddannet sig, der i tidens løb har antaget fantastisk form. Oven for handelsstedet hæver et anseligt fjæld Torvgravaryg (Torfgrafahryggr) sig frem; dettes yderste del, der kaldes »Envige» (Einvígi), er ved en lodret kløft afsondret fra det øvrige fjæld. Over den kløft siges Gisle at have sprunget for fra »enviget» at forsvare sig mod sine fjender. På fjældet hinsides kløften vises nogle tuer (3—5), der skal være opkastede over de af Gisle dræbte fjender.

I den næste lille dal, øst for Bildudal, ligger præstegården og kirkestedet Otrardal (Otrardalr, i sagaerne også skrevet Otrardalr); øst for Otrardal skærer de fire oftere nævnte Sydfjorde sig ind, den første (Fossfjord) i sydlig retning, den anden og tredje (Reykjarfjord og Trostansfjord) i sydøstlig, den fjerde, Gejrtjovsfjord, i østlig retning. På Otrardal boede (som det fremgår af Nj., Eb., Gísl., sammenholdte med Islb. og Ldn.) i slutningen af det 10de og til noget ind i det følgende århundrede hövdingen Eyjolv den grå, en søn af den berømte Tord gelle; ikke desto mindre lader Háv., hvis begivenheder må tænkes at foregå i Eyjolvs dage, Otrardal være bolig for den Atle, der i sagaen siges at være en svoger til »Stentor på Øre«, og som sluttelig viser sig som Håvard haltes ivrigste hjælper, medens han først, medens Håvard opholdt sig hos Stentor, tilsyneladende viste en overordenlig snæverhjærtethed og umandighed. Skal man dømme efter de i Háv. brugte udtryk, som der dog på grund af denne sagas store unøjagtighed i alle enkeltheder, og ikke mindst hvad lokalforhold angår, ikke kan tillægges stor vægt, kan Stentors gård Øre (Eyri, ældre Eyrr) næppe være nogen anden end den på nordsiden af Gejrtjovsfjorden liggende gård Krossøre (Krosseyri); sagaens betegnelse, at Otrardal lå »længere ude på den anden side fjorden lige over for Øre« (út öðrum megin fjarðarins gegnt Eyri), passer nemlig til de to gårdes indbyrdes beliggenhed, da Otrardal ligger omtrent vest for Krossøre, hinsides fjorden, medens derimod den anden gård Øre (det nuværende Ravnsøre — Rafnseyri, Isf.), som der her kunde være tale om, at sagaen sigtede til, ligger på nordsiden af selve hovedfjorden Arnarfjord omtrent nord for Otrardal, men således at udsigten fra den ene gård til den anden er spærret ved pynten af det Arnarfjord tvedelende næs. Spørges der derimod

om, på hvilke gårde de mænd, som Háv. må antages at mene med Atle og »Stentor«, har bot, da bliver sagen mere indviklet. Det er allerede af andre ¹⁾ fremhævet, at den i Háv. nævnte »Stentor på Øre«, hvis dermed menes den fra Eb. bekendte høvding af dette navn, umulig kan have haft noget med disse begivenheder at gøre; langt rimeligere er det, at Håvard, således som Ldn. fortæller (s. 147), er bleven hjulpen af Eyjolv den grå og hans søn Stengrim, hvilken sidste Háv har forvekslet med Stentor, efter at sagaen først, uvist hvorledes, havde forvekslet Stengrims (& Eyjolvs) og Atles boliger. På Otrardal er der ikke plads for nogen Atle, derimod kan det vel tænkes, at sønnen Stengrim (Háv.'s Stentor) i faderen Eyjolvs alderdom har været den, der styrede gården, og derfor er bleven erindret fremfor denne i Háv. ²⁾.

Den næste lille dal, sydøst for Otrardal, er Duvansdal (Dufansdalr) med en gård af samme navn; dalen, der nævnes et par gange i Ldn., udmunder på vestsiden af Fossfjord. Ned mod selve Fossfjordens dalbund ligger den fra Hage førende hedevej, hvorimod den derpå følgende lille fjord Reykjarfjorden (navnet naturligvis efter derværende varme kilder) er uden nogen sådan forbindelse med omverdenen. Øst for Reykjarfjord kommer Trostansfjord; som allerede tidligere omtalt fører Lækjarhedevejen ned i denne fjords dalbund. Som de andre Sydfjorde er også denne ret venlig og skråningerne under fjældene bedækkede med en frodig vegetation. Mellem Trostansfjord og Geirtjovsfjord (Geirþjófsfjörðr) strækker sig et klippenæs ud i fjorden, der, som tilfældet sædvanlig er med Arnarfjordsfjældene, falder næsten lodret af imod fjorden. Den stejle li på bægge sider af fjældpynten ud mod søen (Sperlahlíð) frembyder en af de mest berygtede veje i fjorden. Den smalle, mellem klippeblokke og løse sten liggende

¹⁾ Gudbr. Vigfussön: Tímatál, s. 366; G. Brynjulfsson: Om Håvard og hans Viser, s. 156—60.

²⁾ Som et ret karakteristisk kuriosum kan anføres, at man indtil begyndelsen af dette årh. i tunet i Otrardal ned mod søen, hvor der nu er have (kålgård), viste tomterne af »forðabúr Atla«. — Hvor sagaen (Háv. s. 45 fig.) beretter om Torgrim Dyressöns tog fra den nordligere liggende Dyrefjord (Isf.) mod Atle i Otrardal, synes det, som sagaskriveren, forudsat at han har været sig de lokale forhold bevidst, har tænkt sig, at Torgrim havde faret »fjallasýn«, som det her kaldes, d. v. s. havde søgt til fjælden og begivet sig frem over fjældene, hvorefter han da tilsidst måtte være draget ned gennem en af smådalene oven for Otrardal.

sti afbrydes idelig af nys tilkomne stenskrød, over hvilke man så må krydse oven eller ned for vejen; på sine steder er lien så brat, at man må krybe hen ad stien hældende sig ind ad og holdende sig ved forskellige klippeblokke; et andet sted ligger stien lodret ned mellem løse sten og skærver, hvorpå den gør en pludselig svingning om en klippeblok, der indsnævrer vejen, så at en kofferthest kun med største besvær kan manøvreres her omkring. Hinsides pynten af næsset viser Gejrtjovsfjorden sig som en lang, lige fjord, der navnlig mod nord i hele sin længde begrænses af ubrudt, lodret fjældvæg; det er den stejle li af det høje klippenæs **Langanes**, som skiller Gejrtjovsfjorden fra Arnarfjordens indre del, og langs over hvilket grænseskellet mellem Bst. og Isf. går. På nord-siden af fjorden ses omtrent midtvejs i denne gården Krossøre ved foden af lien tæt ved søen og kun omgivet af en ubetydelig grøn plet. På sydsiden indsnævres Gejrtjovsfjorden inden for det omtalte Sperlahlidsnæs to gange, hvorved der hver gang dannes en lille pynt. Ved den første af disse ligger gården Sperlahlid (-hlif), som man først når til efter med største besvær at have ladet hestene vade et stykke i den klippefulde strand. Den sidste lille pynt er ganske nær ved fjordbunden, og herfra åbner sig udsigten til den for enden af fjorden stående gård Botn. Fjorden er fra nu af meget smal, indtil den tilsidst går over i Botnsåens ører. Gården Botn står nord for og noget fra åen, der gennemløber en rundagtig lille dal med amfiteatralsk begrænsning af fjælde, der synes en umiddelbar fortsættelse af Langanæshalsen, og med kratgrot dalbund, hvad der giver det lille parti et ret venligt præg. — Denne Gejrtjovsfjordens inderste del har en ikke ringe interesse som hovedtilholdsstedet for Gisle Surssön i hans lange fredløshedstid; her boede i alle disse år (13) hans trofaste hustru Aud, hos hende tilbragte han i reglen somren, og her faldt han den sidste sommernat 978 bukkende under for sine fjenders gentagne efterstræbelser. Da Gisle forudser, at han vil blive dømt fredløs, sælger han sit land og begiver sig søvejs til Gejrtjovsfjord¹⁾, hvor han indretter sig en bolig; et mere ensomt, afsides liggende og fra landsiden vanskeligere tilgængeligt sted kunde han næppe have fundet. Gisles stadige forfølger Eyjolv i Otrardal benævner det i en samtale med Aud «denne ødefjord», og utvivlsomt må fjordbunden inden Gisles ankomst have været ubebot,

¹⁾ Gisl. II udtrykker sig herom nøjagtigst.

hvad der i øvrigt er besynderligt nok; selv under denne forudsætning må det overraske, at nabogårdenes ejere har villet tillade en sådan indtrængen på hvad der vel måtte betragtes som deres enemærker. Måske kan man antage, at den kratgroede fjordbund har været betragtet som en art almenning; i al fald berettes der om Eyjolvs spejdere, at de en gang opholder sig flere dage i fjordbunden under påskud af at hugge gavntømmer i de derværende skove. — I nærheden af sin gård havde Gisle indrettet sig flere skjulesteder, det ene var, som det synes, ved åen, det andet syd for gården og åen ved »klevene« (kleifarnar)¹⁾. Desuden skal han have haft et jordhus under sin seng. Når sagaredaktionerne angiver det ene skjulested udelukkende i forhold til åen (Gisl. I, s. 40 »syd for åen«, II, s. 125 »nord for åen«), da er denne betegnelse ikke tilstrækkelig oplysende, da den lille Botnså, der nu kun under sit nederste, meget korte løb gennem dalbunden bærer dette navn, lige oven for tunet på Botn opstår ved foreningen af to åer Tungeå (Túgná, nordligst) og Østerå (Austrá), der i et klippefuldt leje styrtede sig ned fra fjældene, og som tilsammen indesluttede en lille tunge med kratbevokset klippegrund. Medens bredderne af disse to åer består af stejle klipper, dog uden huler eller grotter, løber Botnså kun i flade omgivelser. — Sydøst for den nuværende gård findes i tunet, tæt ved åen, tomter, der kaldes »Gislabær«; som navnet antyder, vil man heri se lævningerne af Gisles gård. Lige over for tunet, syd for åen, findes temlig højt oppe i lien en fremspringende, omtrent 30 al. lang og 10 al. høj, klippe, der nu kaldes Enhamar (Einhamar). Klippen, der er afdelt i 3—4 små hamre, er for til og til siderne så høj og brat, at det kun undtagelsesvis er muligt at klatre noget op efter og nå den på klippen stående med sydstik; derimod kan den med lethed omgås, og adgangen er da åben bag fra, men vedkommende vil altid ved at trække sig ud på en af hamrene kunne have ryggen fri. Neden under klippen ligger nedfaldne stenblokke opdyngede, men ellers er hele lien heromkring kratgrot. Klippen kaldes som sagt nu Enhamar, men det er dog måske rettest at antage, at det er dette sted, som i Gisl. nævnes »Klevene«, og at hvad der i sagaen nævnes **Enhamar** (Einhamarr, Gisl. I, 70: II, 156) kun har været en enkelt klippeblok i klevene; ellers

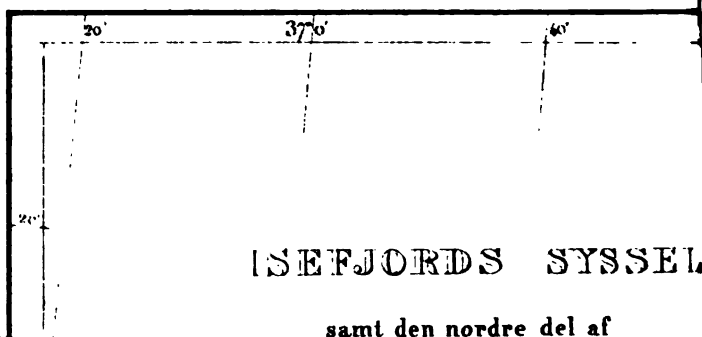
¹⁾ Der er angående lokaliteterne i Gejrtjovsfjord små uoverensstemmelser mellem de to sagaredaktioners angivelser; II. synes helt igennem at være at foretrække.

bliver det nemlig umuligt at forstå, hvad det er, sagaen betegner som klevene. Under (eller: i, ved) klevene — Gisl. II. bruger også en gang udtrykket »kletterne« — syd for Æen havde Gisle som sagt sit ene skjul; derhen begiver han sig med sin hustru og fosterdatter den skæbnesvangre nat, da hans fjender kommer til gården og over den rimdækte jord kan forfølge deres spor til skjulestedet. Da fjenden nærmer sig, går de alle tre op i klevene, hvor de finder stedet bedst til forsvar, og værges sig herfra med knipler. Kvinderne overmandes tilsidst, men længe stræber fjenderne forgæves at komme op i klevene. Pludselig, da modstanderne er komne Gisle tæt på livet, springer han fra klevene over (I. »op«, II. »ned«) på den hammer, der hedder Enhamar, og forsvarer sig herfra. Umiddelbart før Gisle falder, springer han ned (I. »fra hamren«, II. »over kløften«) og dræber endnu en mand, men må så bukke under for overmagten. Efter at have dysset Gisle drog fjenderne derpå bort; Aud forlod senere hen landet.

I Ldn. (s. 141) siges besynderlig nok landnamsmanden Gejrtjov, der besatte alle Sydfjordene, at have bot i Gejrtjovsfjord, uagtet — i det mindste nu — gårdene i de andre Sydfjorde er langt betydeligere ejendomme. Da nu selve fjordbunden næppe har været bebygget før Gisles tid, og da gården Sperlahlid syd for fjorden er en højst ubetydelig ejendom, er det vel rimeligst at antage, at han har bot på den allerede tidligere nævnte gård Krossøre på Gejrtjovsfjordens nordside, ihvorvel også denne ejendom kun er lidet skikket til at være noget høvdingesæde; den smalle landstrimmel under det stejle fjæld, på hvilken gården ligger, er ved så godt som ufremkommelige fjælsskråninger adskilt så vel fra fjordbunden som fra nabogården mod vest¹⁾. — Det er tidligere omtalt, at det efter udtrykkene i Háv. (beliggenheden i forhold til Otrardal) ligger nærmest at antage, at det er denne gård Øre, som Háv. lader være Stentors (σ: Stengrims) bolig; men da sagaen forveksler »Stentors« og Atles gårde, er det altså Atle, som i følge Háv. må antages at have bot her. Dette vinder i sandsynlighed ved, at denne Atle (der som slægtning af Håvard kan have haft sine gode grunde til at hjælpe ham) netop var en sønnesøn af landnamsmanden Gejrtjov. Kun den omstændighed, at Krossøre

¹⁾ Også i Sturl. fremtræder gården (Geirhjófssjárðareyrr) som en fattig bondegård.

er så lille, Ravensøre derimod en gammel høvdinggård, hvor Atles rigdom vilde være bedre på sin plads, kunde bringe en til at gætte på, om ikke muligvis Gejrtjovs slægt allerede på Atles tid var flyttet til Øre i Arnarfjord (Ravnsøre), hvor den senere findes bosat, så meget mere som allerede sønnen af den første beboer af dette Øre ikke længer boede dér (Gisl: I., s. 8; sml. Ldn. s. 140—41).

ISEFJORDS SYSSEL.

samt den nordre del af

Isefjords syssel (Ísafjarðar sýsla).

[Indbyggerantal c. 5000.]

I Gísl. fortælles, at Véstens sønner efter drabet af Gísls broder Torkel på Torskefjords ting søgte tilflugt hos deres faster Aud i Gejrtjovsfjord (Bst.); ved ankomsten dertil havde de ligget ude i fem døgn og havde i den tid været uden mad. Hendes mand Gísl var den gang tilfældigvis bjemme, men Aud lader dem skjule sig i skoven og sender dem siden over halsen, til Mosdal (Mosdalr) til Bjartmars sønnerne, som var hendes farbrødre. Den her nævnte hals er den Langanæsset opfyldende fjældmasse, der som tidligere bemærket skiller mellem Bardastrands og Isefjords sysler. I nordsiden af denne fjældstrækning skærer sig et par smådale ind, af hvilke den næst yderste og største er Mosdal, med fem gårde, af hvilke dog ingen bærer dalens navn. Af gårdene er den vestligste Laugaból; fjældstrækningen her oven for er det, som i Gísl. (II., 123) kaldes Laugabólshlid (Laugabólshlíð); og yderst i dette fjæld vil sagnet, at Gísl skal have stået, da han, som sagaen beretter, på vejen til Gejrtjovsfjord gik i land ved Laugabólshlid og kastede en stor klippeblok ud i det foran landet liggende skær, hvorefter han roede ud for at overbevise sig om, at klippestykket havde ramt. I nordvestlig retning fra Laugabólshlidens ende ligger også i Arnarfjorden et skær, fjordens eneste. Det kaldes Gíslaskær (Gíslasker) og er øjensynlig det, som sagaen på oven nævnte sted hentyder til; men heraf ses rigtignok, at sagnene om Gísl allerede på sagaskriverens tid må

have antaget fantastisk form, ti skæret ligger omtrent en fjærding-vej fra land.

Fra Botn i Gejrtjovsfjord fører der, som Gfsl. antyder, en vej i nordvest over heden til Mosdal; fra samme gård ligger også en anden vej, mere lige i nord, over den såkaldte Dynjandeshede til gården Dynjande (Dynjandi) ved den sydligste af de to vige, hvori den nordlige arm af Arnarfjorden inderst inde deler sig. Denne vej, der må følges af alle, som fra den sydvestlige del af Vestfjordene agter sig længere nord på landvejs, er en af de værste, hele Island har at opvise, og navnlig volder det besvær at passere den med heste, fremfor alt med belæssede, hvorimod hedens længde (et par mil) ikke er betydelig. Heden er så at sige vejløs, og hvorvel opstigningen fra Botn ikke er så stejl endda, besværes man dog meget af løse sten og klippeblokke, som i stedse tættere mængde bedække grunden. Men navnlig efter at hedens højeste punkt Kølen (Kjölr — der dog ingenlunde fremtræder som nogen skarp ryg) er nåt og nedstigningen begynder, bliver vejen ligefrem pinlig slet, og man har ikke en gang som ved Lækjarhede (Bst.) den trøst at have en smuk og ejendommelig udsigt for øje. Grundens sten og klippebrokker — urden — bliver bestandig større, løsere og værre; på venstre hånd har man et fjæld, som ikke med urette bærer navnet urd-fjæld (Urðarfjall), til højre en lavere højde; foran og ned for sig ser man intet uden urd — uden spor af sti; og ned over og gennem denne må de ulykkelige heste slæbes næsten lodret, halv faldende og rivende store sten med sig¹⁾. Endelig ses gården Dynjande i en ubetydelig lille dal ved en vig, der mod nord begrænses af et mindre, men højt næs, Medalnæs (Meðalnæs). Gården Dynjande tager navn af en foss, som ses allerede oppe fra hederanden, men bedst tager den sig dog ud nede fra. Bestandig går det endnu næsten lodret ned efter; efterhånden begynde urderne at veksle med små græsflader, disse blive større og større, og endelig nås dalbunden og gården, hen imod hvilken næppe mere end de sidste hundrede skridt er jævn vej. — Lige oven for gården styrter den omtr. 90 fv. høje Dynjande-foss sig ned; trapfjældets væg danner en mængde små terrasser, hvorover fossen falder temlig stejlt.

¹⁾ Værst er det som sagt for lasthestene; på grund af de mange stejle fjælde have disse i egnene her omkring foruden som sædvanligt at være forsynede med halerem også som oftest paksadlerne befæstede med et særligt bånd bag om lårene.

men dog ikke fuldkommen lodret ned. Øverst oppe ved fjældranden begrænses den af to små klippehjørner; derfra udvider den sig bestandig ned efter, indtil den, efter at være falden ned over omtrent $\frac{2}{3}$ af fjældet samler sig i et klippeleje, hvorefter den som en å gennem dette søger ned til vigen, dannende endnu 3—4 småfusser på sin vej. En af disse »Gangfossen» (Göngufoss), temlig højt oppe i lien, er meget mærkelig ved, at man kan gå under eller bag ved den. Fossen er omtr. 15 al. høj og omtrent lige så bred, den falder i en samlet vandmasse ned over klippen og lader kun ved hvert hjørne en plads af omtrent én alen åben, så at man kan smutte ind mellem fossen og klippevæggen og så langs en svagt hulet væg eller grotte komme tørskoet (men rigtignok ikke tør, da en bestandig fin støvregn hersker her) over åen. At stå under fossen her inde er noget højest forunderligt, øjet blændes af det med rivende hurtighed umiddelbart foran en nedfaldende vand, og sanserne bedøves ved vandets dundren over hovedet på en, dets fornyede buldren og plasken, når det slår imod klippegrunden for nedenu, og den uafsladelige rysten, hvori klippevæggene, der mangfoldiggør lyden, synes at befinde sig.

Nord for Medalnæs åbner sig Arnarfjordens inderste vig, nu sædvanlig kaldet Borgarfjord efter en oven for fjordbunden stående gård Borg. Gården, der i øvrigt allerede forekommer i Ravn Sveinbjörnssöns saga (Bsk. s. 663), har utvivlsomt opslugt den i Gísl. (II., 91) nævnte gård Þ (Ey) i Arnarfjordsbund, hvor Bjartmar, en søn af landnamsmanden Ån — i følge Gísl. II. selv landnamsmænd — boede. Gísl. I, s. 8 siger mere ubestemt, at han boede i Arnarfjord, inde i Botn (o: bunden), hvilket sidste ord her næppe skal tages som noget egennavn. Gården Þ har formodentlig draget navn af sin beliggenhed mellem de samme to åer, af hvilke Borg er indesluttet; syd for denne gård løber nemlig Mjólká (Mjólka), og lidt nordligere, ved Borgarfjordens nordøstligste hjørne, falder den noget større Hóvsá (Hófsá) i seen. Nogen virkelig ø dannes dog ikke, da de to åer hver for sig falder i fjorden¹⁾. — Ude på Medalnæspynten viser man nu

¹⁾ En virkelig ø synes derimod at måtte dannes af Mjólká, i det sognebeskrivelsen siger, at den delt i to arme løber ned over fjældskråningen. Dog er det næppe denne ø , den gamle således benævnte gård har taget navn efter. — Blandt flere edehjælejer i Borgs land nævner A. M. Hóvsákot (Hófsáarkot), hvis fremtidige genopbyggelse var umuliggjort ved Hóvsåsens edelæggelser. Arne Magnússon har i marginen tilføjet: •Eyarkot

en dysse, hvor Már (man tænker herved på Bjartmár) skal være højlagt.

Fra Arnarfjordens nordøstligste hjørne, hvor Borgs nabogård (Rauðstaðir) ligger, strækker en smal dal sig op mellem fjældene. Gennem denne foregår opstigningen til den bekendte jøkel Gláma (Gláma) eller Glámuhede (Glámuheiður), som den i ældre tid oftere findes benævnt, der — hen ved 3000 f. høj — optager hele det indre højland mellem Bardastrands syssel og den syd for Isefjordsdybet liggende del af Isefjords syssel. Fra Arnarfjordens bund viser den sig som en stærkt snepletet fjældhede oven for dalen, efter at den syd fra kommende allerede fra Dynjandeshede har haft den første udsigt til den. Over Gláma må de få, som agter sig landvejs mellem Arnarfjorden eller den nord for liggende Dyrefjord og Isefjordsdybets indre sidefjorde, søge sig vej; ti fra sydsiden af den oft nævnte store fjord Isefjordsdybet skærer sig en sådan mængde sidefjorde ind i landet, at vejen langs disses kyst, hvis man søgte nordvest om Gláma ned i en af de ydre, i ethvert tilfælde vilde medføre en urimelig tidsspilde; men hertil kommer, at kystfjældene i disse fjorde er så stejle, at de på mange steder blive ligefrem ufarbare; og at drage tværs over halsene, som bedække de mellem fjordene liggende næs, er ikke at tænke på. Uagtet Gláma således er den eneste landvej mellem disse store fjorde, er den dog kun meget sjælden befaret; og for nogle år siden (1874) levede i Arnarfjorden og Dyrefjorden kun en eneste, tilmed fra Isefjordsdybet indvandret mand, der trøstede sig til at være vejviser over jøklen; de enkelte gange, den vest fra passeres, foregår opstigningen i reglen fra Dyrefjorden. — I sagaerne findes rejser over Gláma et par gange omtalt, således i Fbr. og i Sturl., hvor den nedrige Torvald i Vatnsfjord vælger denne vej, da han vil overfalde den ædle Ravn Sveinbjörnsson; i bægge disse tilfælde finder nedstigningen sted i Arnarfjorden. Oven for Arnarfjords skardet, hvorigennem Gláma-vejen ligger op, findes en høj, Sjófnrið, hvorfra man skal kunne se Isefjordsdybet og den retning, man skal tage for at komme ned i denne eller hin af de forskellige sidefjorde¹⁾.

har det også været kaldet“. Sighv. Grimsson meddeler i nogle endnu utrykte topografiske optegnelser, at der findes en måldage på pergament for gården Hvamm i Dyrefjord, som er skrevet på Ey i Arnarfjord.

¹⁾ Sagnet vil, at fra Sjófnrið skal 18 veje have gået ud.

Den første gård på Arnarfjordens nordside, der fortjener nærmere omtale, er Øre (Eyri, ældre: Eyrr), der efter den ædle Ravn Svejn-björnsson, som i Sturlungetiden boede der, senere er bleven kaldet Ravnsøre (Rafnseyri). Den er sognets præstegård og er ubetinget den betydeligste ejendom i hele Arnarfjorden. Det er tidligere nævnt, at man måske kunde gætte på, at det i Háv. nævnte Øre egentlig skulde være denne gård. Fra fjordbunden ud til Ravnsøre er et par timers vej; man bevæger sig frem langs lien ad dårlig vej, og lige til man kommer til selve gården er underlandet kun ringe. På denne strækning findes nu fire gårde, og da her tillige nævnes et par ødehjålejer, har der måske i ældre tid været 1—2 flere; samtlige beboere på alle disse gårde lod Torvald binde, da han fra Glåma-hede kom ned til bygden, for at de ikke skulde mælde Ravn hans ankomst. Ravnsøre-gården ligger neden til i tunet, der strækker sig op ad høje græsbevoksede banker, som danner fortsættelsen af fjældryggen, der her skyder sig ned mod kysten¹⁾. Der hvor man, kommende øst fra, rider fra fjorden op på det høje tun, hedder vejen «Afglapastigr», i følge sagnet, fordi Torvalds mænd her skal have redet en dreng ned, der var sendt for at bringe Ravn bud om den truende fare. På Ravns tid var gården omgivet med et virke, der dog som sædvanligt intet gavnede, her fordi man den nat havde forsømt at holde vagt. På Ravnsøre beskæftiger sagnet sig naturligvis fornemmelig med Ravn; nede ved landingstedet sydvest for gården viser man en anelig tomt af et næst eller skibskur (hróf) — 12 fv. lang, passende til et ti- eller tolv-året fartøj, siger sognebeskr. —; i følge sidst nævnte kilde skal Ravn her have haft et skib, hvorpå hans sønner undflyede fra overfaldet; desuden vil man i den omtrent over for liggende Laugabolshlid vise nogle kløfter eller grotter, hvori Ravnssønnerne skal have skjult sig²⁾. Syd for gården ligger kirken; dens ældre tomt ses lidt sydligere i tunet, hvor den formodenlig har stået i Ravns tid. I kirkedøren sidder en gammel fjæl, hvori ses 3—4 aflange huller; man fortæller, at disse skal være mærker efter pile, der udskødes af en vis Gudmund (skotsk), som stod på en grusbanke (Guðmundarhóll) vest for tunet (nogle hundrede alen borte), og som med disse nedlagde

¹⁾ Det er interessant, at den høje fjældmule nordøst for gården hedder Ánarmúli, da navnet upåtvivlelig stammer fra landnamsmanden Án, Bjartmars fader, som først bebyggede Øre.

²⁾ Dette sagn om Ravnssønnernes flugt synes at have uddannet sig (eller holdt sig?) uden støtte i nogen sagaberetning.

præsten for alteret; som følge heraf flyttedes kirken til sin nuværende plads. Også på Ravnsøre findes en *lovrette* (*lögrétta*), det er en aflang-firkantet tomt (4—6 fv.) i tunet sydvest for gården¹⁾.

Fra Ravnsøre fører en meget benyttet og vel vedligeholdt vej nord efter over den halvø, der adskiller Arnarfjorden og Dyrefjorden; den er et forholdsvis bredt og stumpt næs, der er aldeles opfyldt med fjælde, i det en høj bjærgkæde, for det meste bestående af trapknuder for oven og stejle skrider (stenskred) ned efter, strækker sig langs dette og udsender talrige forgreninger mod nord og syd. Langs skråningen af en sådan forgrening stiger man op, på højre hånd har man en smal og dyb dal, og til bægge sider udsigt over forskellige tværdale. Kun hvor vejen går over selve fjældryggen er den særlig stejl; ryggen selv er så smal, at opstigning og nedstigning næsten følger umiddelbart på hinanden. — Hele den sydlige halvdel af dette store næs langs Arnarfjordens nordkyst i forbindelse med fjordens sydkyst til Langanæs indtages af én hrepp (*Auðkúlu hreppr*, Arnarfjarðarströnd kaldes den i A. M.), der bærer navn efter Ravnsøres nabogård mod vest *Auðkúla*, og til hvilken igen *Tjaldanes* (Ldn. s. 140) grænser. Næssets vestligste pynt er *Slettanæs* (*Sléttanes*, *Gísl. II.*, 123); noget nordligere kommer halvøens (næssets) nordvestligste punkt *Havnarnæs* (*Hafnarnes*), hvormed overgangen til Dyrefjorden allerede er gjort.

Dyrefjorden (*Dýrafjörðr*) — således kaldet efter landnamsmanden *Dyre* — er mindre og navnlig betydelig smallere end Arnarfjorden; vel er også den omgivet af høje fjælde, men dog i det hele af et venligere udseende, med mere grønt underland og uden den næsten trættende regelmæssighed, der udmærker Arnarfjordens fjælde; tværtimod giver de mangfoldige stejle, ranke, ved smådale afsondrede fjælde landskabet omkring Dyrefjord en livlig og behagelig afveksling. Fra det omtalte Havnarnæs ved Dyrefjordens munding drive omegnens beboere fiskeri, og man har derfor her opbygget nogle boder. Havnarnæs antages at være det samme som det *Husanæs* (*Húsanes*), hvortil *Gísl. I.* (s. 38) henlægger det stenkast, som *II.* lader ham foretage fra *Laugabolshlid*. Også ud for dette

¹⁾ Endvidere kan mærkes de såkaldte lævninger af en løngang, en lang, buet fordybning mellem to banker, der strækker sig fra husene ned mod stranden, hvor den oven til i den græsgroede skrånt ender med en fordybning eller et hul; fremdeles er her en *Gvendarbrunn(r)*, rundt om i egnen *Grettestag*, ja endog lævningerne af en såkaldt *skrifstofa Hrafn* (!) kan man nu få påvist.

næs skal findes et skær, men rigtignok kun c. 10—12 fv. fra land; derimod skal der længere fra land findes en klippe Gíslahnakk(r), hvortil sagnet på dette sted skal være knyttet; men klippens størrelse skal i forhold til dens afstand fra land (c. 100 fv.) være så ringe, at det at ramme denne med en sten i endnu højere grad vilde være et bevis på skudsikkerhed end på styrke; sagaen derimod synes ved fortællingen af nævnte træk væsenlig at ville fremhæve hans styrke på en måde, som passer bedre med forholdene ved Laugabolshlid og Gíslaskær¹).

Den første dal, der øst for Havnarnæs skyder sig ind mellem fjældene på Dyrefjordens sydside, er **Keldudal**(-r), hvor den i Gísl. oftere nævnte Torkel Erikssön boede på gården **Saurar**, der ligger vest for åen, inderst i dalen. Den næste større dal øst for Keldudal, men skilt fra denne ved stejle fjælde, er **Haukadal**(-r), hovedskuepladsen for de i Gísl. fortalte begivenheder. Her bosætter Torbjörn sur og hans sønner Torkel og Gisle sig ved deres ankomst til landet på gården **Sæbol** (Sæból); Torbjörn og hans hustru dør dog snart og højlægges (stedet angives ikke), gården Sæbol overlades til svogeren Torgrim gode, og efter at Torkel er flyttet til ham, bor Gisle alene på den op til Sæbol liggende gård **Hol** (Hóll). Et spændt forhold mellem Gisle og hans svoger Vestén på den ene side, Torgrim og Torkel på den anden, udvikler sig hurtig; Vestén dræbes på Hol i en stormnat, da alt her var i forstyrrelse, og højlægges i sandbanken lige over for kæret **Sevtjörn** (Seftjörn), på hvilket der om vinteren legedes boldleg, og med hvis siv gulvene ved højtidelige lejligheder bestredes. Gisle vader fra Hol til Sæbol langs gennem bækken, der tjænte til vandforsyning for bægge gårde, går ind gennem kóstalden, hvor de 30 kør stod, og dræber Torgrim, ligeledes ved nattetid. Da højen, hvori denne lagdes i skib, skal tillukkes, henter Gisle fra åmundingen en uhyre sten, som han lægger i skibet, med ord, der svarede til dem, Torgrim havde brugt ved Vesténs højlægning. Under legene på isen den følgende vinter sætter Gisle sig en dag ned og med øjnene vendt mod Torgrims høj kvæder han en vise, som hans søster, Torgrims enke, der sad blandt kvinderne oppe i brækken, forstod antydede ham som Torgrims drabsmand. En gang da hun [følger sin anden mand, Torgrims

¹) Med hensyn til sagaens udtryksmåde, hvor Gisles rejse fra hans hjem i Dyrefjorden over Arnarfjord til Gejrtjovsfjord omtales — og undervejs var det netop, at han udferte oftnævnte stenkast — kan mærkes, at i disse fjorde modsættes **nord** og **vest** hinanden.

broder, Bórk på vej hjemme fra og kommer til Torgrims høj, åbenbarer hun ham alt. Denne stævner senere Gisle til Torsnæsting, Gisle selv undkommer med nød til skoven og ser fra fjældet bag ved sin gård alt, hvad der foregår.

Haukadalen er en lille, lige dal, omgivet af høje fjælde; mod øst begrænses den af et langt trapfjæld *•højden•* (Hæð, Medalshæð), mod vest af et lignende efter dalen benævnt *•fell•* (Haukadalsfell), og fra dalen hæver sig flere høje lodrette tinder, der aldeles lukke for den. Dalen er ikke længere, end at den kan gennemrides på en knap halv time og alle forholdene — afstanden mellem de ældre gårdes tomter og udstrækningen og størrelsen af de forskellige i sagaen omtalte lokaliteter — i det hele i en overraskende grad små. Haukadalen gennemstrømmes af en å *Haukadalså* (— á), i hvis munding *Haukadalsóss* landnamsmanden Torbjörn sur landede (ved storstrøm falder sø i almindelighed op i åerne her omkring); ved åen deles den nederste del af dalen i to ulige store dele, i det åen løber østen til i dalen og lader den bredeste og græsrigeste del af dalbunden vesten for sig. Adgangen til dalen er — med undtagelse af fra Keldudal med nærmeste omgivelser — udelukkende øst fra langs kysten. Vest for åen fyldes dalmundingen til dels af et par mindre grus- og stenbanker (melholt), og foran disse tæt ud til stranden ligger over midten af dalmundingen et grønt sivgrot kær; dette bærer endnu navnet *Sevtjörn* (Seftjörn). Regelmæssig hver sommer slås det, da sivet benyttes som kofoder. Der går nu vej både tæt oven for og neden for kæret. Den østligste del af *Sevtjörn* er dybest og mest udpræget kær; ned imod kæret falder melen (grusbanken) af med en brække (skrænt), mellem brekken og kæret ligger vejen. Øverst på melranden er et par græsbevoksede tuer omkring en klippeblok; her gætter man på, at Torgrims høj har været; beliggenheden passer meget godt; i *•brekken•* må kvinderne tænkes at have siddet¹⁾. Den vestligere del af *Sevtjörn*, der mere har udseende af eng, begrænses i sydvest og vest af en noget lavere melstrækning adskilt ved en lille indsænkning fra den forrige; her påvises nogle græstuer som *Vestens* grav; retningen er lige i nord fra det sted, hvor det fordums *Sæbol* har ligget.

Efter at være passeret forbi *Sæbol* og drejet lidt op i dalen kommer man til det eneste nu beboede sted i denne; her ligger de

¹⁾ Skildringen i *Gisl.*, særlig af *Haukadal*, vidner i det hele om nøje kendskab til egnen; overalt hvor der er uoverensstemmelse mellem redaktionerne I og II, vil II. vise sig at have det i topografisk henseende rigtige.

tre gårde Haukadal, tæt sammen, vestlig oppe under fjældet ved dalmundingen. Gårdenes beboere ere velstående, dog mere ved søfart (fiskeri) end ved landbrug; og som eksempel på, hvor langt større besætninger der holdtes på oldtidens gårde, kan måske anføres, at der nu i hele dalen kun findes 13 køer, 10 heste, 150 får. Lidt oven for Haukadalsgårdene (o: højere oppe eller længere inde i dalen end disse) findes en bakke Miðhóll, og oven for denne, adskilt derfra ved et mosedrag, en anden »Gíslahóll« — på bægge disse står nu fårehuse —; på den første af disse siges Gisle at have haft sin smedje — vel kun, fordi man der har fundet »sindr«; på den anden har den i Gísl. omtalte gård Hol stået. Gården har vel ligget i grønne og flade omgivelser — dalsletten er i det hele grøn og fugtig —, men dog ikke langt fra »fjellet« og lige under dets højeste parti »borgen«, på et sted, hvor voldsomme vindstød rase, især med sydøstlig vind. Neden for holen strækker sig et mosedrag (Hólasund), der fortsætter sig ned gennem dalen, og som gennemskæres af en meget smal (omtrent et kvarter bred), nede i den bløde enggrund rislende og næsten overvokset bæk (Hólasundslæk); på et enkelt sted bliver den ud for holen lidt bredere, så at man snarest her kan tænke sig drikkevandet fra Hol hentet, i hvilket tilfælde der da formodentlig har ligget en lille dæmning (bro) over det vel ikke brede, men fugtige mosedrag ned til bækken.

Nordøst for Hol, i en afstand af nogle hundrede favne, har Sæbol ligget. Gården har optaget den laveste, midterste og nederste del af dalen; tunet er vel kommet i moer, men tungærde rundt om dette ses endnu tydelig. Langs dette har Holasundslæk løbet, ti også neden for Sæbol strækker det i nordøstlig retning strygende Holasund sig; mod nord har tunet nåt ned til melerne oven for Sevtjörn. Ud for Sæbolstunet forener Holasundslæk sig med en anden fra Haukadalsgårdene kommende — af samme natur og endnu brugt til drikkevandsforsyning —, hvorefter dette vandløb falder i søen vest for Sevtjörn. Omtrent midt i Sæbolstunet findes en lille af et firkantet gærde omgivet tomt (ligeledes firkantet), der kaldes »bænhússtöpt¹⁾«. Straks vest for denne er tomter, hvor i følge nogles mening den fordums gård skal have stået. Nu står imidlertid et husmandshus (kot) ved navn Sæbol oven for bønhus-tomten, sydligere i tunet, og her skal også have været tomter²⁾.

¹⁾ Men som dog ikke desmindre siges at have været »goðahús« (!).

²⁾ Også A. M. (1710) omtaler de store indhegninger og mange tomter på det den gang ganske ubebyggede Sæbol, som alt da længe havde ligget

Foruden Hol og Sæbol nævnes i Gísl. endnu fire gårde **Annmarkastad** (Annmarkastaðir), **Nevstad** (Nefstaðir), **Orrastad** (Orrrastaðir) og **Skammfotarmyre** (Skammfótarmýrr, yngre: — mýri), som alle må antages at have ligget i Haukadal, og hvis beliggenhed også for alles vedkommende endnu ved begyndelsen af forrige årh. var bekendt, uagtet de alt da længe ikke havde været bebyggede. A. M. (1710) udtrykker sig nemlig på følgende måde efter udførligere at have omtalt ødegården Sæbol kort øst for Haukadalsstunet; »Gislahol, Annmarkastad, Orrastad nu kaldet »Kolltur.¹⁾, Skammfotarmyre og Nevstad hedde fem ødegårde, som alle ligge her i Haukadal og Haukadalsland, ind (fram) fra Haukadals gård omkring dalen i den orden, som de her er skrevne; på hver af disse ødegårde ser man tydelig vidnesbyrd om bebyggelse i tomte-lævninger og på sine steder af tungærderester, med undtagelse af på Annmarkastad, hvor et stort jordskred har bedækket stedet og skal have ødelagt gården og dræbt folkene. Alle disse ødegårde har fra gammel tid været ubebyggede«. Hvad denne beretning angår, skulde man antage, at en forveksling har fundet sted mellem Annmarkastad og Skammfotarmyre. Gísl. fortæller nemlig, at på Skammfotarmyre faldt der, bevirket ved trolddom, et skred (jordfald) ned fra lien over gården, så at tolv mennesker dræbtes, af dette »jordfald« så man bestandig senere spor. Ligeledes siges nu til dags gården Skammfotarmyre at have stået, hvor man noget længere inde i dalen end Hol (Gislahol) viser et til dels græsgrøt skred kaldet »jordfaldet«, i sin tid nedstyrtet fra Haukadalsfjell. — Orrastad ved man nu ingen besked om. — Derimod påvises lidt inden for det omtalte jordskred tomterne af Annmarkastad. — Den eneste af de i Gísl. nævnte gårde i Haukadal, der har stået øst for åen, er Nevstad²⁾, hvor troldmanden Torgrim nev boede: tomterne af denne gård påvises nær åen, skrås over for Skammfotarmyre, men noget længere nede i dalen³⁾. Den aller øverste (inderste) del af dalen bærer spor af at have været afgærdet, måske

øde; også omtales en tomt, der i følge sit udseende kunde bekræfte sagnet om, at her havde været bønhus.

- ¹⁾ Olavius (rejsebeskr. s. 60) har »Koltur« som en selvstændig (øde)gård. nævner derimod ikke Annmarkastad.
- ²⁾ Dette passer med Gísl. II. (s. 90, 101), der lader Torgrim nev bo »inden for åen«, hvorimod Gísl. I. (s. 18) har »uden for åen«.
- ³⁾ Foruden disse gårde vil man endnu længere nede, nordøst for Nevstad påvise tomter af en ødegård Sólheimar.

til avrett; fra denne øverste del af dalen strækker sig også en lille højtliggende sidedal, Lambadal(r), mod sydvest; her gætter man helst — men vel uden synderlig grund, skoven synes at have været nærmere gården — at skoven har været, hvori Gisle, medens stævningen gik for sig, skjulte sig, og hvorfra han nåede hen til «follet-bag ved gården. Nu er der ingen skov i Haukadal, lige så lidt som noget andet sted i Dyrefjorden, undtagen aller inderst i fjordbunden.

Fra Haukadal ses tværs over fjorden tydelig gårdene på den anden side; blandt dem, som en af de nærmeste, Alvidra, skrås over for i nordvestlig retning. Ud for dalen er en lille bugt Haukadalsbót, der nu afgiver et ypperligt skibsleje; mod øst begrænses denne bugt af et fra «hæð» en fremskydende stenet næs, Saltnes. Her stenes i følge Gísl. først den tryldekyndige Audbjörg fra Annmarkastad, der havde voldet Skammfotarmyres undergang, og derefter Torgrim nev, hvorefter bægge dyssedes på den oftere nævnte «højde» (hæð), der i sagaen kaldes ryggen (II.: holerne) mellem Haukadal og Medaldal. **Medaldal** (Meðaldalr), efter hvilken gård det oftere nævnte, som «højden» (hæð) betegnede fjæld benævnes Medaldalshæd, står straks østen for fjældpynten; sydøst for denne gård kommer **Hólar** (Gísl. II., 121) noget længere fra kysten. Derefter åbner sig ud mod fjorden det betydeligste dalstrøg syd for Dyrefjorden, Brekkudal, som gennemstrømmes af Sandaå (den betydeligste å her i egnen), der bærer navn efter den her liggende præstegård Sandar; gennem dalen ligger den for omtalte fra Ravnsøre mod nord førende hedevej. Den almindelige fra Haukadal ind efter (mod øst) førende vej ligger langs kysten; det må være denne, som i Gísl. (II., s. 120) er kaldet **Sandaleið**; i virkeligheden er åens nederste omgivelser også lave og sandede, navnlig vest for denne. Inden åen mod nordøst finder udvej til fjorden, antager den en øsformig udvidelse. **Sandaóss** nævnes oftere i Gísl. som et punkt, der lå på alfar vej; i Sandaós landede også norske købmænd¹⁾.

Øst for den af Sandaå gennemløbne dal strækker sig et fjæld, neden for hvilket et regelmæssig trekantet, fladt næs **Tingere** (Þingeyri, ældre: þingeyrr) skyder sig frem i fjorden. På dettes østside står temlig langt inde et handelssted af samme navn; tidligere fandtes her en gård af dette navn, som allerede nævnes i

¹⁾ Som karakteristisk for forholdet mellem de to recensioner af Gísl. kan anføres, at hvor II. (s. 120) naturlig og rigtig har «Sandaós», har I. (s. 20) «til sandahúss».

Gísl. (og Ravens saga: Bsk. s. 675). Hvorvidt næsset virkelig allerede i tiden for de i Gísl. fortalte begivenheder har båret navnet Tingøre, må dog synes tvivlsomt; det ses i al fald af sagaen, at Dyrefjordens ting den gang holdtes et andet sted i fjorden. Af næssets navn fremgår det imidlertid tydelig, at denne egns ting en tid lang må være afholdt her; og det bliver vel rimeligst at antage, at tinget i en senere tid er bleven henlagt hertil, og at det f. eks. i Sturlungetiden har haft sin plads her. — I Sturl. (I. 177, 81) og Ravens saga (Bsk. s. 641) omtales et par gange Dyrefjords ting, men uden at dets beliggenhed angives; derimod fremgår det så vel af disse kilder som af Gísl., at Dyrefjorden har haft sit eget varting, uagtet der efter landets inddeling i et bestemt antal tinglag egentlig ikke var nogen plads for dette, da Vestfjordingsfærdingen foruden Tværfå- og Torsnæs-ting kun indbefattede Torskefjordsting, hvis regelmæssige vartings-sted må have været Torskefjord. Nu påvises Tingøre udelukkende som Dyrefjordens fordums tingsted, og en del tomter af temlig forskelligt udseende, der opfyldte den indre del af Tingørenæsset sydvest for handelsstedet, og som til dels befandt sig i dettes tun, udgives for bodtomter. Tre til fire af disse have et meget alderdomligt udseende og vise sig som lave, i den udyrkede jordbund nedsunkne (•i mo komme•) aflangt-firkantede tomter 6—7 fv. lange; andre ere meget høje med flere alen høje græsgroede vægge og synes næppe at kunne skrive sig fra gammel tid; nogle af disse sidste er desuden af en overordenlig størrelse. En aflang, svagt ophøjet banke eller plet, temlig regelmæssig afgrænset fra det øvrige terræn, af betydelig størrelse, udgives for domstedet (dómhringr, lögrétta), og i midten, hvor nu en udhustomt står, påstår man bænkene har været. Ved siden af denne og øst for ligger den største tomt, ny af udseende, som, vistnok kun på grund af sin størrelse, udgives for Ravn Svejnbjörnssöns¹⁾.

Langs Dyrefjordens sydkyst inden for Tingøre strækker sig et smalt underland under fjældene, hvorved vejen her ingen besværligheder frembyder. Den første gård øst for Tingøre er Hvamm (r), som af nogle antages at være den i Ldn. nævnte gård •at Hálsum•, hvor Dyre boede. Øst for Hvamm ligger Ketilsøre (Ketilseyri, ældre: —eyrr); derpå kommer endnu et par gårde, inden det inderste

¹⁾ Arne Magnússon omtaler i et brev til provst Hjalte Torstensön (1787), at der på Tingøre i Dyrefjord er overmåde mange bodtomter; han har talt omtr. 40, og en del af disse er utvivlsomt tingboder. Addit. 5, fol.

af fjorden nås, hvor Glåma ses som et højt, hvælvet, stærkt snepletet fjæld. — Vil man fra Dyrefjord passere Glåma, stiger man op fra den som sædvanlig amfiteatralsk dannede dalbund, der afslutter fjorden. Opstigningen frembyder ingen særlig vanskelighed, men vej findes her i begyndelsen ikke. — Længst oppe i lien ses nogle store snepletter; efter at man er passeret disse, ophører vegetationen, og nu har man nogen tid en svag sti at følge, indtil man midt på en stor sneflade har valget mellem at holde mere til venstre og drage over Hestfjords heden (Hestfjarðarheiði, en nogle timers hedevej, der ligger fra Dyrefjorden mod nord til en af Isefjordsdybets sidefjorde, Hestfjorden), eller mere til højre over de stedse større og større snepletter og mellemliggende holt og urder ad Glåmavejen, der ligger i østlig retning langs jøklens nordlige kant, og ad hvilken man efter en sædvanlig dagsrejse (hvad vej-længden angår) kommer ned i Isefjordsdybets næst inderste bifjord Mjovefjord (dog kan nedstigning også foregå til den mellem Hestfjorden og Mjovefjord liggende Skötufjord). Noget oven for Dyrefjord findes to småsøer, Øvre og Nedre Tingvatn (Þingvatn), som ved deres navn minde om, at Glåmavejen til Dyrefjord tidligere har været benyttet af tingmændene, formodenlig af dem, der fra de nordligere fjorde agtede sig til Dyrefjordsting¹⁾. I lang tid fører vejen bestandig højere op, over større og større snepletter, der efterhånden bliver næsten sammenhængende og bedækker lange holteskråninger, indtil man tilsidst rider i skråningen af den uhyre, jævnthvælvede som et æg eller en kugle skrånende jøkel, der er som en aldeles jævn snebanke, hvor hestene ofte synker i op over hovskæg eller halvt op på knæet. Medens stien endnu fører op efter, har man til venstre en højst ejendommelig, mørk og vinterlig udsigt over de nøgne fjælde til Isefjordsdybet og dettes nordkyst. Oven for sig (til højre) har man længe kun en hvælvet snekugleflade; derpå begynder igen enkelte holt at stikke frem, og mellemliggende urder afbryder snefladerne. Ved en rævne i fjældene til venstre antydes Skötufjorden; længere mod nord hinsides »Dybet« ses Islands nordligste jøkel, den højtliggende, men forholdsvis flade Drangajøkel. En stor snefyldt sænkning, hvorover man rider, påvises som stedet, hvor det gælder om at vælge mellem Arnarfjordsvejen og Dyrefjordsvejen. Af varder ses hele heden over næsten intet

¹⁾ Vm. nævner også et „Þingmanna rjóðr“ i Dýrafjarðarbotn; oven for dette „Tingmande rød“, „på venstre hånd, når man rider op på Glåma“, ejede nemlig kirken i Holt i Önundarfjord (Isl.) skov.

spor; dette gør denne farlig for de vejfarende, så snart uvejr indtræffer, medens derimod vejen blot ved opbygningen af et passende antal varder kunde blive ret bekvem, uden at man behøvede at ulejlig sig med nogen egenlig vejforbedring; det gælder for den rejsende kun om at søge at holde sig til sneen så længe som muligt. Derfor er også det sidste stykke, inden man når ned i Mjovefjorden, medens man, efter at sneregionen er forladt, må klavre om mellem urderne, ubetinget det besværligste. En vanskelighed ved rejsen over Glåma er, at sneen de forskellige år når ulige langt ned på fjældheden, så at retningen måske for hver gang man berejser jæklen må forandres noget, efter som denne er mere eller mindre løst. Nær den sædvanlige hedevej, noget oven for Mjovefjord, skal der på Glåma findes et holt •Fjølkskylduholt•, mærkeligt ved sine mange varder og ved talrige lævninger af ældre måltider. Jøkelrævner møder man hist og her, dog i almindelighed ingen betydelige, men alle udmærkede ved den ejendommelige blågrønne farve, der udstråler fra deres vægge, og som især kommer stærkt til syne i de dybere, hvis vægge længere nede består af stærkt sammenpresset sne eller is.

Med Dyrefjordens nordkyst tager en ny hrepp, Myre hrepp (Mýra hreppr), sin begyndelse, Fra den inderste gård nord for fjorden, Botn, der står lige ved fjordbunden, til nabogården mod vest (Lambadal) er et temlig langt stykke vej; omtrent midtvejs på denne strækning skyder et hvælvet, men forholdsvis bredt og kort næs Valsøre (Valseyri) sig frem i fjorden; fra en fjældkleft (et gil) oven for næsset er der faldet et stenskred over den midterste og største del af næsset, og den dermed forbundne vandflod har ødelagt store partier af dettes indre del. Der kan næppe være tvivl om, at det er på dette sted, at det i Gísl. nævnte Valsøreting (Valseyrrarþing, II., 92) har været holdt, da navnet Valsøre aldeles uforandret genfindes. Sagaens redaktion I. (s. 9) har vel Hvålsøreting (Hvålseyrarþing), men den første form af navnet må utvivlsomt foretrækkes, da den stemmer med den nuværende udtale. Dog kunde et •Hvålsøre• vel finde sin forklaring i næssets form, da det er hvælvet som en bred og lav hól (hváll); derimod er den i Gísl. I. (s. 11) brugte benævnelse om næsodden •Eyrarhvalsoddi• besynderlig og kun forståelig, når man tager •Eyrarhvoll• i samme betydning som •Hvålseyr•. Læsemåden i redaktion II. •oreodden• falder langt naturligere. Det er snarest vesten til i næsset, at der dannes en odde, i det en smal sandflade skyder sig ud i søen. Valsøreting omtales i Gísl. som vátting og som Dyrfjordingernes

ting, Torsten Torskabits sønner fra Torsnæs begiver sig herhen for at træffe Sursønnerne. På ødden her foregår det mislykkede forsøg på fostbrødrelags indstiftelse mellem brødrene Torkel og Gisle, deres fælles svoger Torgrim og Gisles svoger Vestén; på dette ting var blandt andre også Gest Oddlejvssøn, der dog ikke synes at have haft nogen bod her, da han var i bod hos en af hövdingerne fra Dyrefjordens nordkyst. — Imidlertid har ingen tradition bevaret sig om, at Valsøre nogen sinde har været tingsted; man fortæller, at her, før den danske handel begyndte, skal have været handelssted, og at de tomter, her findes, skal skrive sig fra den tid¹⁾. Tomterne, hvoraf man nu kun ser rester i næssets østlige del noget fra søen, kan imidlertid efter udseendet at dømmes lige så godt være tingbodtomter. Man ser her tre tydelige bodtomter, 6—8 fv. lange, desuden en af skred til dels afbrudt, og en tvivlsom — alle af et meget alderdomligt udseende, stående på tværs i næsset; dér ses kun på den største tomt og har dér været på midten af langvæggen og vendt ind imod lien.

Noget vest for Valsøre ligge de to ejendomme **Lambadal(-r)**, hver på sin side af en lille å, der gennemløber en mellem fjældene indesluttet smal dal (hvor der på et sted i fjældene skal findes et betydeligt lag surtarbrand — sognebeskr.). Den anden gård i vest fra Lambadalene er Høvde (Höfði), som nævnes her, da den antkv. indb. (1818) fortæller, at lævninger af et gammelt tingsted eller en domring menes at være på Høvde. Indhegningen (garðrinn) er kredsrund, omtr. 100 fv. i omkreds, og i midten af kredsen er der ubetydelige lævninger af tomter; den står på en flad øre neden for tunet. Desuden findes i tunet et firkantet gærde (garðr), som en lille kirkegård, med en tomt i midten, som almindelig siges at have været »hov» — i hvert fald har her forud bot mægtige folk, hvorfor nogle mener, at landnamsmanden Dyre »undir Hálsun» har bot her, hvad der dog benægtes af andre. — Omtrent nord for Høvde ligger de to ejendomme Hjarðardal (Hjarðardalr); vest for disse findes et stort gil i fjældet, som kaldes Jarðfallsgil, der antages at

¹⁾ Hermed stemmer Olavius, rejsebeskr. s. 15, der anfører, at handelsstedet skal have stået på Valsøre i de tyskes eller hansestædernes tid, og at man der endnu ser lævninger af husene. Hvor længe handelsstedet har stået på Tingøre, er ikke let at afgøre, A. M. (1710) omtaler det som stående dér, og den plads har det vel haft under hele den danske enehandels periode. Dyrefjord nævnes allerede blandt handelsstederne i Kr. IV.s første oktroj (1602).

være det i Ldn. med samme navn omtalte, som dannede grænsen mellem Dyres og Alvidra-landnamsmandens besiddelser. — Den næste gård imod vest er **Gemlufall**, der står tæt ved søen, lige over for Tingøre. Straks vest for Gemlufall, hinsides en lille å, ligger gården **Lækjaros** (Lækjarós, ældre: -óss). Kort vest for Lækjaros, mellem denne gård og Mýrar, vises tomterne af en ødegård **Bessastad** (Bessastaðir). — Oven for Gemlufall strækker sig en dal, der sædvanlig benævnes efter gården Gemlufall, op mellem fjældene. Gennem denne ligger alfarvejen mod nord, over den såkaldte **Gemlufallshede** (Gemlufallsheiði, ældre: —heiðr), som i grunden kun er en lav hals, ad hvilken den sædvanlige forbindelse finder sted mellem Dyrefjorden og Ónundarfjordsbygden samt nord for liggende egne. Gemlufall, hvorfra overfarten sker til Tingøre, er derfor også det mest benyttede færgested ved Dyrefjorden.

De af de senest nævnte stedsnavne, der forekomme i Gísl., omtales alle i anledning af Vesténs rejse fra Ónundarfjorden til Haukadal, medens Gísl., der har fået underretning om hans tilbagekomst til Island, forgæves søger at forhindre hans ankomst til Haukadal, hvor hans fjender vente ham. — Gísl.'s to huskarle ror fra Haukadal til Lækjaros, hvor de hos bonden på Bessastad får sig heste. Ved et uheld træffer de ikke Vestén, før han er kommen på Gemlufallshede, og da nægter han at vende om (Gísl. II. benævner heden Gemludalshede efter Gemludal=Gemlufallsdal). Vestén sender derpå bægge huskarlene, der imidlertid har mistet deres heste, forud til Haukadal; selv følger han senere efter, i det han lader sig sætte over fjorden fra sin frænke Lutas (II.: Lukas) gård. Denne frænke lader Gísl. I. bo på Gemlufall, men også her har vistnok II., der lader Vestén ride ind langs fjorden til Lambadal og blive sat over herfra, det rette; thi havde han ladet sig sætte over fra Gemlufall, kunde Gísl.'s huskarle næppe have fået noget forspring for ham.

Vest for Myrar, efter hvilken gård hreppen bærer navn, er der igen en hel række gårde, før man en mils vej længere mod vest kommer til **Alvidra** (Alviðra), hvor den i Gísl. oftere omtalte Torkel audge, søn af landnamsmanden Tord Vikingssøn boede. Alvidra ligger allerede temlig yderlig i fjorden, men ikke des mindre strækker dog dennes nordkyst sig endnu c. 1½ mil i nordøst, før kystlinjen antager en helt nordlig retning og udelukkende beskylles af det åbne hav. Fjordens yderste begrænsning mod nord dannes af et anseligt fjæld, hvis yderste pynt (ifg. sognebeskr.) kaldes Þúfa og svarer til Ldn.'s Þúfa á Hjallanesi, ydergrænsen for Tord Vikingssøns

landnam. Efter at kysten derefter en mils vej har haft en nordlig retning, skærer sig igen en fjord ind i landet, **Önundarfjord** (Önundarfjörður); den går parallelt med Dyrefjord, men er kun halvt så lang som denne.

På sydsiden af Önundarfjord ligger yderst ude en lille bygd **Ingjaldssand** (Ingjaldssandr), der regnes med til Myre hrepp; den består kun af en mindre dal, som i sydlig retning skærer sig ind mellem fjældene, men som besynderlig nok i sin helhed har fået navn af »Sanden» (Ingjaldssand) efter de sandstrækninger, der ligger langs kysten ud for dalmundingen; med den øvrige del af Myre hrepp står den i forbindelse ved en et par mile lang fjældvej, der fra det øverste af dalen ligger mod syd til en af de fra Dyrefjordens nordkyst udgående sidedale. — På Ingjaldssand boede i følge Ldn. (s. 145) og den dermed overensstemmende recension af Håvarðs saga (Háv. s. 54—55) Ljot den spage; på samme tid boede på gården **Brekka Grim** kögur. Ljot havde som betaling i anledning af en mellem dem foregået handel afstået Grim en bæk **Osome** (Ósómi, i Háv. af udgiveren rettet til Túnsómi), som faldt mellem deres lande, men da Grim ved at lede den ind over sin eng skadede Ljots land, påtalte Ljot det, hvorover der opstod et fjendtligt forhold imellem dem. En vår, da Ljot sad på en høj hos sine trælle, løb Grims sønner til og dræbte ham. Gest Oddleivssön, der den foregående høst havde besøgt Ljot, havde vist sin spådomsgave ved at advare Ljot mod Grims sønner og senere, da en østmand fra Ljot fulgte ham op på heden, ligeledes at give denne en advarsel angående fremtidige forhold, men i begge tilfælde forgæves. — Hvad de her forekommende stedsnavne angår, er det allerede tidligere sagt, at navnet Ingjaldssand omfatter den hele, bygden indesluttende dal. Denne, der i hele sin længde fra syd til nord gennemstrømmes af en å, Sandså (Sandsá, A. M. Langá), indeholder seks gårde. Vest for åen findes helt ude ved kysten Sæból; noget oven for denne gård ligger Alvaldal (Álfadalr), så Hraun¹⁾, og atter øverst oppe i dalen Háls; øst for åen findes kun to gårde Brekka og Villingadal (Villingadalr), af hvilke Villingadal ligger nederst (og nordligst), dog kun i ringe afstand fra Brekka. Om Brekka som Grims bolig udtrykker Ldn. sig med tilstrækkelig tydelighed. Det ligger da nærmest at antage, at Ljot må have bot på Villingadal, og bækken Osome, der løb imellem gårdene, synes da at måtte

¹⁾ Mærket for gården Hraun synes på kortet fejlagtig afsat øst for åen i i steden for vest for denne.

svare til en bæk Kattarlágarlækr, der først løber langs med Brekka-tun og derefter tæt inden for tunet på Villingadal. Imidlertid lader traditionen Ljot have bot ikke på Villingadal, men på Alvadal, og, som det navnlig fremgår af sognebeskr. (1840) med tilhørende tillæg (1847), hvori dette æmne udførligere afhandles, er der omstændigheder, der taler imod, at Villingadal kan have været Ljots bolig. Oprindeligt skal, siges der, Brekka have ejet landet øst for åen helt ud til kysten, og Villingadal skal i følge den almindelige mening først senere være opstået som en hjáleje fra Brekka, en mening, der allerede fremsættes i A. M. som også herskende på den tid. — Når man overensstemmende med den almindelige mening lader Ljot have bot på Alvadal, der står skrås over for Brekka, noget længere nede i dalen og, som omtalt, hinsidens åen, antages den i Ldn. omtalte mellem jorderne løbende bæk Osome, der gav anledning til uenigheden mellem Ljot og familien på Brekka, snarest at have været selve hovedåen i dalen, da de andre vandløb på grund af landets beskaffenhed næppe kan have været brugt til kunstig-vanding.

Øst for Sæbol, der længe har været dalens største gård, findes indhegnede strækninger, som bærer navnet Akrar. Længere oppe i dalen løber inden for gården Hraun en lille å fra vest ud i hovedåen; i den findes en foss kaldet Gálgafoss. Neden for fossen skal man tidligere have brugt at hænge tyve, de hængtes dysser påvises endnu. I tillægget til sognebeskr. fortælles endvidere, at lidt højere oppe er en stor regelmæssig kreds, opbygget af græstørv, men nu sammensunken af ælde, omtr. 12 fv. i diam.; den bærer navnet domring og skal tidligere være kaldet vekselvis «dómhríngur» eller «löggarðar»; i kredsens øvre udkant vil man på ét sted finde antydning til sæder, hvor nogle høje sammenhængende tuer indslutte en lille, jævn flade. Omtrent 200 fv. højere oppe er tre småtomter, som kaldes lovrette boder (lögréttubúðir); den største er 2 fv. lang og hen ved 1½ fv. bred, de andre er meget mindre, især den ene; bægge støde op til den største søndervæg, og den mindste er så lille, at den næppe kan have været andet end kogehus e. d. l. I beskrivelsen hævdes, at de ikke kan være sætertomter; men fra hvilken tid de stammer, derom kan ingen oplysning gives¹⁾.

¹⁾ I fjældet vest for Sæbol påvises en Ingjaldshøj, hvori landnamsmanden Ingjald, Ljots oldefader, skal ligge; den skal se ud til at være menneskeværk. Desuden påvises i Myre hrepp endnu et par andre «formanna-høje»

Med undtagelse af Ingjaldssand udgør hele den øvrige del af Önundarfjorden én hrepp og ét præstekald. Midtvejs på fjordens sydside strækker et højt, stejlt fjæld sig helt ud til fjorden, i udkanten af hvilket ligger den for sin farlighed berygtede vej Dalsófæra (sml. Ldn.: Ófæra s. 145; navnet er i øvrigt et hyppig genkommende fjældpyntsnavn i disse egne), der blandt andet er præstens stadige anneksivej. Under stien langs ad de stejle klipper bruser søen, og på et enkelt sted bliver vejen endog kun farbar ved anbringelsen af tre ved siden af hinanden lagte bjælker, hvorover man må passere. Noget længere inde ligger ved sydsiden af fjorden præstegården Holt¹⁾. Endnu lidt længere inde strækker sig en dal fra kysten mod syd op mellem fjældene; denne, der fører navn af Bjarnardal(-r), og gennem hvilken Gømlufallshedevejen ligger, nævnes tillige med forskellige andre stedsnavne i Önundarfjord i Gísl., hvor der berettes om Gísls mislykkede forsøg på at advare Vestén mod at komme til Haukadal. Arnkelsbrækka, hvor sendebudene endelig indhentede Vestén efter først at være redet fejl af ham, ligger højere oppe i dalen end nogen af de nuværende gårde; her antages oprindelig at have stået en gård, men i lange tider har stedet kun været benyttet som sætersted fra Holt²⁾. — Nederst i dalen, øst for den dalen gennemstrømmende å ligger Møsvold (Mösvellir).

og nogle Grettistök. — Den antkv. indb. (1818) beretter, at der vide i disse sogne findes såkaldte „Landdísasteinar“, hvori almuefolk mener, at landdísar bor; derfor er det forbudt børn at lege der omkring, og ingen må der i nærheden drive spøg og munterhed; man må ikke rykke græs af dem eller slå græs der i nærheden — sker dette, tror man forvist, at der vil hændes folk en eller anden ulykke.

I Alvidra ses (ifg. sognebeskr.) kort fra tunet en aflang firkantet indhegning af knap hundrede størø; sådanne skal findes på adskillige steder uden for gårdenes tun, og det er den almindelige mening, at folk fordum plejede at give trællene som løn for tro tjeneste så meget land, som de pågældende kunde omgærde på én dag, og at disse indhegninger skulde skyldte denne skik deres oprindelse.

I et af fjældene oven for gården Gerðhamrar vest for Alvidra findes en lille sø, hvor i følge sagnet en „nikr“ (vandhest) skal bo.

I fjældene vest for Ingjaldssand ud mod søen findes, som vide andet steds i Vestfjordene, surtarbrand (sognebeskr.).

- ¹⁾ En senderbrudt runesten skal findes foran kirkedøren på Holt (F. Magnussons isl. brevsamling ²⁰/₁₂ 41, Geh. ark).
- ²⁾ A. M. beretter, at man endnu da så tomter kort neden for Holts sel på det Arnkelsbrækka benævnte sted, hvor der i følge sagnet en gang skulde have stået en gård, men rigtig nok for meget lang tid siden, og uden at nogen vidste, når den var lagt øde.

Efter at have passeret Gemlufallshede rider Gisles sendebud fra Mosvold ind under Hest (Hēstr), hvor Vestén boede, men denne rider på samme tid hjemme fra, og det træffer sig således, at han rider »under melen ved Mosvold«, medens huskarlene ride den øvre vej (hit efra), og således passerer de forbi hinanden uden at see. Den omtalte gård Hest, der nu sædvanlig kaldes Havrshest (Hafrshest), ligger inderst i fjorden op fra fjordbunden. Hele den indre del af Önundarfjorden fra Holt af ligger ved ebbetid tør; dette parti kaldes Vadlerne (Vaðlarnir) eller Vadene (Vöðin), og over dem rides der på fem forskellige steder, de såkaldte vad. Vejen ud over vadlen er det åbenbart, som Vestén har valgt, så meget mere som han ses på sin vej at have tage retningen mod Holt; huskarlene derimod har redet ind med fjorden langs hien; i så tilfælde skal det forholde sig ret, at en nedен under liggende grusbanke må have forhindret dem i at se Vestén ¹⁾.

Gemlufallshedevejen fortsættes på en måde nord for Önundarfjorden — efter at nemlig et af »vadene« er passeret — af Brededalshedevejen (Breiðadalshéiði), der ligger imod nord til Isefjordsdybets vestligste sidefjord Skutilsfjord, først gennem Brødedalen, derpå over en meget stejl fjældhede; denne vej er det åbenbart, at de Østmænd valgte, som Torgrim (Gísl. 12, 95) så kækt forfulgte, efter at de havde dræbt hans søn Torodd.

Længere ude findes på nordsiden af Önundarfjorden handelsstedet Flatøre (Flateyri). Desuden fører fra den ydre side af fjordens nordkyst flere kortere hedeveje nord over fjældet til Sugandafjord (Súgandafjörður). Denne fjord, langt mindre end nogen af de nærmest foregående, skærer sig ind i landet nord for Önundarfjord omtrent parallelt med den. Sugandafjorden er helt omgivet af høje stejle fjælde, hvad der gør denne bygd meget util-

¹⁾ Da der således også i Önundarfjord dannes en »vadal«, kunde det tænkes, at stundum dette sted var ment, når der i sagaerne tales om landing i Vadal. Når således Torbjörn Tjodrekssøn, der havde hjemme i den inderste del af Isefjordsdybet, i Háv. (s. 21) fortæller, at han agter sig med et fartøj »vestr í Vaðil« for at hente en fra udlandet hjemkommen slægtning, og at han tænker at være borte omtrent en uge, passer en sådan tidsangivelse og det hele foretagende bedre til Önundarfjordens nogenlunde nære beliggenhed end til den fjærne Vadal på Bardastrand. Men Háv. er dog, hvad det topografiske angår, så upålidelig, at man næppe af denne angivelse tør slutte noget bestemt. Sandsynligheden af en sådan antagelse formindskes også ved den måde, hvorpå Vadlen (bevislig Bardastrandvadlen) omtales f. eks. i Fbr., som gaves der kun én sådan.

gængelig og afsondret fra de omliggende egne. Efter Ldn. beretter Grt. (s. 8), at Hallvard (sugande) besatte Sugandafjord og Skálavíg (Skálavík) til Stige (Stigi) og boede der. Skálavíg er en nord for Sugandafjord liggende dal, der strækker sig op fra en lille vig, hvorefter den bærer navn, mod syd ved stejle fjælde næsten helt afskåret fra forbindelse med Sugandafjordsbygden, mod nord begrænset af en fjældstrækning, hvis vestligste pynt bærer navnet Stige (navnet bruges dog også stundum om hele fjældstrækningen).

Ved forbjærget Stige tager Isefjordsdyb (Ísafjarðardjúp) sin begyndelse. I sagaerne er det oftere i sin helhed nævnet Isefjorden (Ísafjörðr), hvilket navn nu er indskrænket til dets østligste sidefjord, der dog også kan betragtes som hovedfjordens inderste del. Ligesom de fleste andre af Vestfjordene skærer også denne fjord sig i sydvestlig retning ind i landet, men har en længde af 8—10 mil og flere miles bredde. I sydvestlig retning afsætter den, som alt tidligere berørt, en hel række af sidefjorde, i alt 8—9. Uagtet det polarpræg, som er udbredt over dette landskab, frembyder dog en udsigt fra det indre af Isefjordsdybet ud over dette et lige så smukt som ejendommeligt — ja en stille sommeraften endog et henrivende — skue. Mod syd begrænses den store fjord ud efter af parallelle rækker af høje, blålige, stejlt affaldende fjælde, sammentrykte som tagrygge eller endnu stærkere som lister eller kamme; alle disse, kun adskilte ved smalle dalstrækninger, løber umiddelbart ud mod dybet. Fra dette — der ved sin fiskerigdom giver beboerne rigelig erstatning for kystens nøgne fjælde — svæver blikket mod vest ud over det umålelige hav, men mod nord standses det atter, længst ude, af et højt, dunkelt fjæld, og nærmere inde af dybets nordkyst, den mærke sneplettede Snefjældsstrand; medens så vel over fjældene nord som syd for Dybet en jækellignende breder sin hvide flade.

Yderst mod vest strækker langs sydsiden af Dybet fjældet Stigahlíð sig fra Stige i vestlig retning. Omtrent midtvejs i denne ligger et højt, stejlt fjæld, der ikke udmærker sig ved nogen særlig størrelse, skal i følge den antk. indb. (1821) en kæmpe Ólve (Ólver) være højlagt, men hans skib og kostbarheder være lagt i en anden, kort derfra, kaldet Ólvers-naust¹⁾. Mellem Stigahlid og det østligere liggende fjæld

¹⁾ Om de ude Ólve skal i følge samme kilde gå nogle „ómerkar drauga historiar“ mellem almuen, ligesom indberetningen også omtaler, at en runesten (?) skal være fundet dér i nærheden i Ólversdal. Ólveshøj

Óshlíð ábnor sig plads for en vig **Bolungarvig** (Bolungarvík, Fbr.: Bulungarvík), hvorfra forskellige smådale strækker sig op. I Bolungarvig bosatte i følge Ldn. en kvinde Turid sundefylder sig og boede tilligemed sin søn på Vatnsnes; om hende fortæller samme kilde, at hun havde fået sit tilnavn af, at hun, da der en gang blev uår i Hålogaland, sejdede hvert sund fuldt af fisk; også i sit ny hjem gjorde hun sig fortjent, i det hun (mod betaling) indrettede en fiskebanke i Isefjordsdybet (Kvíarmið, ud for Stigahlid, se Olavius, s. 76). Allerede i Fbr. nævnes Bolungarvig som en fiskeplads; her havde således Tormod Kolbruneskjalds fader Berse, som boede langt inde i Dybet, oplag af fisk; og på en rejse for at hente disse var det, at Tormod gjorde Torbjörg kolbruns bekendtskab. Nu er Bolungarvig den vigtigste fiskeplads ved Dybet; foruden de herværende egenlige gårde skal langs stranden findes hen ved hundrede verboder, hver beregnet på at rumme et fartøjs besætning, som da indkvarterer sig her i fisketiden og i alle henseender sørger for sig selv; herhen sendes næsten fra hver gård ved Dybet folk for at drive fiskeriet ¹⁾.

Øst for Bolungarvig strækker sig en tid langs kysten fjældet Oshlid afdelt ved flere indsænkninger, hvorpå **Skutilsfjorden** (Skutilsfjörðr), den første af Isefjordsdybets sidefjorde, skærer sig

omtales nærmere og beskrives (rigtignok temlig sagnagtig) af Jon Olavsøn fra Grunnavig i en lille afhandling (Antkv. Ann. II., 159 fig.), der er interessant ved sin naive troskyldighed. Forf. står på folketroens standpunkt, og navnlig fra Isf., hvor han var barnefødt, gengiver han vistnok med megen troskab flere af den tids lokalsagn. — Om en til et kors på heden mellem Bolungarvig og Skålavig knyttet overtroisk frygt se hos samme forf. Addit. 44 fol., 8de afh.

¹⁾ Sognebeskr. for Øre og Hol (1845) indeholder forskellige sagn om Turid sundefylder, der er aftrykte i lal. Þjóða. I., 211—12, således det karakteristiske sagn om Turid og hendes broder Tjodolv, til hvilket der dog af præsten er føjet forskellige forbehold: „relata refero“, „risum teneatis“. Et andet af sagnene — der kommer igen på mangfoldige steder i landet knyttet til et eller andet af de bekendteste hedenske oldtidsmennesker hjemmehørende i vedkommende egne — fortæller, hvorledes Turid i forudfølelsen af, at Hol (kirkestedet i Bolungarvig) vilde blive et helligt sted — hun så lys brænde der — fattede nag til stedet, forbed at lade kvæget græsse der, ja lod endog en enkelt ko dræbe, som ved uagtsomhed var kommen op på holen. — Angående stedet for Vatnsnes berettes også her. I den tredje af de smådale, der strække sig op fra Bolungarvig, ligger en lille sø, hvorfra en „ós“ løber ud til fjorden; hvor osen falder ud fra søen, dannes et næs, hvor man mener, at Turids gård har stået. Dog siger sysselbeskrivelsen, at Turids gård er „ordinn að agissandi“.

ind mod syd, på alle sider omgivet af høje og stejle fjælde. Fra vestsiden af fjorden udgår i sydøstlig retning en smal tange eller øre, ved grunden af hvilken præstegården og kirkestedet Øre (Eyri, ældre: Eyrr) lå. Bemældte tange, der nærmer sig den modsatte kyst så meget, at på et enkelt sted kun et indløb på et par skibslængder bliver tilbage, danner den indre del af fjorden til et ganske fortrinligt skibsleje, kaldet «pollen» (o: dammen), med plads for omtrent hundrede skibe; og des foruden afgiver også den ydre del af fjorden en god ankerplads. Denne udmærkede havn, måske den sikreste i hele landet, måtte naturlig foranledige anlæggelsen af et handelssted. Allerede Olavius (rejsebeskr. s. 22) fremhæver denne handelsplads' gunstige vilkår, og Isefjord (Ísafjörðr, Ísafjarðar kaupstaðr) — som er stedets almindelige navn — var også en af de seks handelspladse, som 1786 fik købstadsprivilegier. I løbet af dette århundrede, og navnlig siden Isefjord 1866 blev gjort til en egen kommune og således til «købstad» i streng forstand; har den lille by været i rask opblomstring og skal nu tælle 400 indbyggere. Handelsetablissementerne, der tillige med de vigtigste af byens andre ihuse have plads på øren, er ret talrige (fem). Her findes af embedsmænd foruden byfogden (der tillige er sysselmand i Isf.) en læge, og for nylig er også præsten bleven udelukkende købstadborger, i det præstegården (gården Øre) er nedrevet og dens jord og grund indtaget til benyttelse for byens borgere. Endvidere er i den nyeste tid en kommuneskole oprettet ¹⁾. — Øre i Skutilsfjord er nævnt i Gísl. som den gård, hvor de to i Dyrefjord landede Østmænd, som Torgrim dræbte til hævn for sin søn Torodd, havde taget sig vinterophold.

Efter at have dræbt Torodd begiver de sig landvejs fra Dyrefjord til deres vinteropholdssted. De rejser hele dagen og den påfølgende nat (d. v. s. over Gemlufalls- og Brededalshede), til de kommer til den dal, som strækker sig op fra Skutilsfjord; her spiser de davre og lægger sig derpå til at sove, — og her overrasker og dræber Torgrim dem; om disse begivenheder mindede stedsnavnene **Dögurdardal** (Dögurðardalr o: Davredal) og **Austmannafall** (o: Østmandsfald). Af de fem dale, som ligge op fra Skutilsfjorden, er Dagverdardal den midterste og mindste. Den strækker sig i

¹⁾ Medens Isefjord således har hævet sig til Vestlandets eneste købstad, har den anden vesterlandske handelsplads Grundarfjord (Snf.), der samtidig med Isefjord i slutningen af forrige årh. fik købstadsprivilegier, haft en ublidere skæbne og er bleven stillet i skygge af Stykkesholm (se disse).

sydvestlig retning op fra fjordbunden indesluttet mellem to fjælde; gennem denne dal og så over en ringe sænkning i det stejle fjæld fører en hyppig benyttet vej til Brededalen i Önundarfjord. I Dagverdardal findes to banker, den ene noget højere oppe i dalen end den anden, som kaldes Øvre (Efri) og Nedre Austmannafall.

Af de fem dale i Skutilsfjord åbner de to sig ud imod fjordmundingen vest og øst for denne. Dalen, der fra Skutilsfjordens nordøstlige hjørne strækker sig mod syd op i det næs, der adskiller denne fjord fra den østligere Alvtafjord, hedder Arnardal (Arnardalr). Den gennemstrømmes af en å; i dalen findes egenlig kun to jorder (om end nu flere gårde), af hvilke Nedre Arnardal — som er den betydeligste — står øst for åen ude ved søen, medens Fremre Arnardal står hinsides åen langt oppe i dalen. I Arnardal (eller Arnardalene, således som sagaen også udtrykker sig) boede i følge Fbr. enken Katla med sin datter Torbjörg kolbrun, der skaffede skjalden Tormod Kolbruneskjald sit tilnavn på grund af de elskovsviser, han kvad til hende, medens han opholdt sig i Arnardal, hvor det fartøj, han var på, havde måttet søge ly for modvind, og hvor han blev fjorten dage, medens faderens huskarle sejlede videre til Bolungarvig for at hente fisk der.

Øst for Arnardalen ligger igen et højt, stejlt fjæld, og derpå skærer Alvtafjorden (Álptafjörðr) sig ind mod syd; denne og de nærmest følgende fjorde — Seydisfjorden (Seyðisfjörðr), Hestfjorden (Hestsfjörðr) og Skötufjorden (Skötufjörðr) — følge slag i slag, kun adskilte ved smalle næs; Seydisfjorden er dog betydelig kortere end de andre og når ikke længere ind end i den yderste del af det næs, der adskiller Alvtafjorden og Hestfjorden. Blandt fjældene i Alvtafjord kan for sit navns skyld mærkes Kovre (Kofri ǝ: en slags hue), der viser sig som en karakteristisk højtstående bikubeformet tinde¹⁾. Et andet højt karakteristisk fjæld

¹⁾ I Ísl. Þjóðs I., 648 er fra Olavii rejsebeskr. anført et også nu kendt sagn om, at der i en lille sø øverst oppe på Kovre skal findes naturstene. Omtrent neden for dette fjæld strækker sig fra vestkysten en tange Længere (— eyri) ud i fjorden, hvorved der inden for øren dannes en fortrinlig havn. På øren (hvor der nu skal være bygget et færbus) fandtes i følge Olavius, rejsebeskr. s. 23—24, den gang betydelige lævninger af ældre tyske handelsbygninger: i alt 14 tomter, en art skanse eller gærde tværs over øren, en dam skipatjörn, hvor skibene om vinteren skulde have ligget. — Jon Olavsson har i Addit. 44, fol. 6te afh. beskrevet

er Hesthorn, der hæver sig op fra det smalle næs, som skiller mellem Seydisfjord og den ydre del af Hestfjord. Så vel fra den lige over for liggende ø Vigr, som fra Glåma viser det sig som en ved grunden bred, spidst tilløbende pyramide, der øverst bærer en regelmæssig firkantet, foroven afskåren, af traplag dannet søjlefod. Fra Hestfjordens inderste del ligger den tidligere omtalte, forholdsvis korte vej over Hestfjardarhede til Botn i Dyrefjord. Hestfjorden og Skötufjorden er i deres ydre del forenede, da det dem adskillende næs ikke strækker sig så langt frem som de omgivende næs. Fra Skötufjordens bund, så vel som fra den øst for liggende Mjovefjord, fører som tidligere berørt en vej over Glåma ¹⁾).

Medens de, de her nævnte næs opfyldende, fjælde har haft højde, stejthed og den hele karakter til fælles med fjældene ud efter, blive derimod fra nu af fjældene langs Dybets sydkyst ind efter både lavere og mindre stejle. Langs de oven nævnte fjorde er vejen, om end ikke aldeles ufremkommelig, dog yderst besværlig; og da der tilmed øst for Skötufjorden ligger endnu to sidefjorde, oven i købet de længste og de ved de bredeste og største næs adskilte, vil det let indses, at en rejse til lands langs Isefjordsdybets sydkyst — hvor man med få undtagelser bestandig må følge kysten af de forskellige sidefjorde uden at kunne passere tværs over de mellem-liggende næs — er forbunden med sådant besvær og tidsspilde, at den så at sige aldrig foretages ²⁾).

Ud for Hestfjorden og Skötufjord, en god halv mil fra de nærmeste næssepynter, ligger den for sin skönhed og mange andre fortrin bekendte ø Vigr (ø: spyd); sit navn skylder den åbenbart sin som en spydspids langagtig-smalle form. Den frodig grønne lille ø hæver sig mod nord med to kække, smukt formede terrasser, mod syd bliver den derimod bestandig lavere, indtil den tilsidst ender som i en spids. Næsten på ethvert punkt af kysten kan landes; det egenlige landingssted er dog på sydsiden, hvor den øst fra kommende efter at være rot om øens sydspids befinder sig i en

en oldtidsbegravelse — stensat, dækket af en stor sten, med ubrændt lig — der i hans tid skulde være funden på gården Fót(r); men beskrivelsen ser noget mistænkelig ud.

¹⁾ Egg Olavssön anferer i sine Enarrationes (s. 108), at Glåma har kun som afløb nogle få bække, af hvilke den største falder ud i Skötufjord.

²⁾ En unøjagtighed ved B. G.s kort, som der måske her er bedst lejlighed til at gøre opmærksom på, er, at den på kortet „Skálavik“ benævnte gård på østsiden af Skötufjord hedder „Kálfavik“, hvorimod „Skálavik“ er den yderste gård på østsiden af Mjovefjord.

nydelig, svagt rundet, lille våg, oven for hvilken den anselige til dels af tømmerhuse bestående gård står. Ænen afgiver et smukt billede på en vesterlandsk storgård, udstyret med al den velsignelse (adgang til fiskeri, fuglevarp, græsning), som naturen i disse egne formår at skænke. I havnen (den omtalte lille våg) svømmer æderfuglene omkring som husdyr snappende affaldet fra fiskeopskæringen, som foregår på strandbredden straks ved landingspladsen neden for gårdens huse. På ænen er et betydeligt æderfuglevarp, og overalt støder man på fuglenes reder; i tunet og på andre steder, hvor jorden er dækket med grønsvær, stikkes der huller til rede for dem; omkring ved gærder, bygninger og klippeblokke bygges der af sten småhuse for dem (af form som firkantede kasser med én side åben); på udhusenes og gårdens tage yngle fuglene ligeledes. Især flokkes de omkring fugtige pletter på den for resten tørre ø. Hele den sydlige halvdel af ænen er indtaget til tun og er ved et gærde skilt fra den nordlige, hvor græsset dog står fuldt så frodigt og grønt. Hinsides gærdet begynder ænen at hæve sig stærkere, den øverste terrasse afsondrer sig som en »borg«, og vestkysten bliver stejlere. I hele den nordlige del af æns vestaffald yngle talrige lunder, og overalt vrimler her i sommertiden af disse ved deres ligesom stive og kejtede væsen pudsérilige fugle. På afsatserne langs de grønklædte skråninger ses de sidde, den ene ved siden af den anden, uden for deres huller; når de flyve op, formærke de næsten luften, og ænen uden for er opfyldt af dem. Rundt omkring deres boliger står græsset særlig grønt og frodigt. På æns øverste del, nærmest omkring borgen, holder de fine og sirlige, men kække og larmende tærner til og sværme uafadelig om i luften.

Omtrent parallelt med borgen fremtræder her på vestsiden af ænen et klippestrøg, der — navnlig for den sydligste stræknings vedkommende — falder lodret af mod ænen. Dette klippeparti benævnes nu Månaberg (Månaberg), et navn, der forekommer i Háv. som benævnelse på den gård, hvor Ljot, en broder til den isefjordske hövding Torbjörn, boede. Mellem »borgen« og »berget« ligger et langagtigt dalstrøg, der åbner sig i sydvestlig retning ud imod en lille vig; i denne dalsænkning vises tomter, som kaldes Forne bæ (Forni bær o: den gamle gård). Disse samme tomter omtales i A. M. (1710) med samme benævnelse, og der siges dér, at på dette sted havde æns gård oprindelig stået, men var allerede da for mere end »et stort hundred« (o: 120) år siden flyttet til sin senere plads. Nu er det en fast antagelse, at den i Háv. nævnte Ljot har bot her; et ubetydeligt kildevæld lidt oven for tomterne

kaldes »Ljots brönd« (Ljóts brunnr), også »Ljots grav« (Ljóts leiði) vil man påvise; ja man udmaler endog — i overensstemmelse med lokaliteterne, men mindre med sagaens udtryk — enkelthederne ved Håvards overfald på Ljot her. I sagaen er dog intet, der tyder på, at Månaberg har været en ø eller ligget på en ø. Ljot siges (s. 2) at bo »på Månaberg i Iseffjord«, ligesom en gård Hvål på nordsiden af Iseffjordsdybet samme steds ganske på samme måde kaldes »Hvål i Iseffjord«. Da Håvard længere inde ved Iseffjordsdybet har dræbt Torbjörn, beslutter han (s. 29—30) med sine folk at »holde under Månaberg« for at overfalde Ljot; de ro ud efter fjorden til lige ud for Månaberg, hvor de lægger til, som det synes neden for gården ¹⁾. Også disse udtryk gør det temlig utvivlsomt, at sagaskriveren tænker sig gården liggende på fastlandets kyst. Dette har imidlertid på grund af de særlige forhold i Háv. i topografisk henseende mindre at sige. Vigtigere er, at der rejser sig forskellige andre betæneligheder mod at henlægge Ljots gård til øen Vigr. For det første vilde det være besynderligt — ja vel endog enestående —, om den på Vigr værende gård (og flere end én gård har her sikkert aldrig været) skulde have båret et fra øen forskelligt navn; heller ikke lader det sig godt antage, at Månaberg oprindelig skulde have været hele øens navn og først senere være afløst af »Vigr« (et ældgammelt poetisk ord). Mistænkelig er endvidere den tavshed, Olavius i sin rejsebeskrivelse iagttager om disse forhold; han giver (s. 26—28) en forholdsvis udførlig beskrivelse af øen Vigr, men ikke med et ord omtaler han Ljot eller noget om ham eller Háv. mindende stedsnavn. Værst af alt er det dog, at A. M., der om Vigr i antikvarisk henseende kun ved at berette, at øens gård tidligere — og det, som det synes, ikke så særdeles langt tilbage — har stået, hvor Fornebæs-tomterne er, og som for denne øs ved-

¹⁾ Efter ved et spydkast at have dræbt en vagtpost ved et udebur i tunet og efter at have truffet forsigtighedsregler, for at ikke Ljot, der havde en løngang, som førte fra sengeskabet ud bag om husene, skulde undslippe gennem denne, trænger de ind i husene, hvor alle overraskes sovende. — Neden for Forne bæ er der en lille vig, hvor det sædvanlige landingssted i sin tid må have været; efter som man nu udmaler sig begivenheden, antager man imidlertid, at Håvard er rot nord om øen og er landet i en af de såkaldte »básir« eller »skot« (mellemmrummene mellem de ned mod øen lodrette klipper), hvor de kunde være ganske ubemærkede; derfra er de så klatrede op over Månaberget, fra hvis kant man forestiller sig, at spydet slyngedes efter den flygtende vagt; afstanden til tomterne er vel 50—100 al.

kommende ikke nævner noget stedsnavn Månaberg, udtrykkelig anfører en *ædegård* Månaberg — der imidlertid nu ikke længere erindres — på den nordlige side af Isefjordsdybet. Denne angivelses pålidelighed tør man næppe forkaste (uagtet et og andet kunde synes at tale derimod — hvorom senere); og er først beliggenheden af en fordums gård Månaberg ved Isefjordsdybet givet, må næsten med nødvendighed denne antages at have været Ljots bolig, selv om en sådan antagelse i visse henseender kan frembyde vanskeligheder. — Den så bestemt udprægede tradition om Vigr som Ljots bolig må vel synes overraskende, men nogen særlig vægt kan man næppe tillægge dem. Tør man gå ud fra, at Månaberg er et virkeligt stedsnavn på Vigr (o: navnet på et klippestrøg på søn), må det næsten følge af sig selv, at den almindelige antagelse, når intet andet Månaberg kendes, og når der tilmed i nærheden findes gårdtomter, kommer til at henlægge den i egnen velbenedte sagagård af samme navn hertil. Men når man ved, hvor let en helt tilfældig gætning vedrørende sagalokaliteter på Island gribes af almenheden og overgår til tradition, vil heller ikke den mulighed synes at ligge fjærnt, at den hele forbindelse af Vigr og Månaberg kan skyldes en eller anden sådan løs hypotese.

Hovedskuepladsen for så vel Háv. som Fbr. — de to sagaer, der omhandle »Isfjordingernes« historie — er det forholdsvis betydelige næs, der begrænses af Skötufjorden og Mjovefjorden, og hvis nordvestligste pynt er fjærnet omtrent $\frac{3}{4}$ mil fra Vigr; mod nord beskylles næsset på en længere strækning af Isefjordsdybet, og her strækker sig én større og to mindre dale op fra kysten; det har intet eget navn, men dets langt betydeligste del indbefattes i den såkaldte Ógrssvejt, kun landet langs Mjovefjorden regnes til den følgende svejt eller hrepp. — Den indre del af næsset er højt hvælvet, længere ude bliver fjældet imidlertid noget lavere, og her kan man — i det mindste øst fra, fra kysten af Mjovefjord — passere over dette ned i **Laugardalen** (Laugardalr, Fbr. s. 19: Laugadalr), det midterste og uden sammenligning største af næssets tre dalstrøg. Laugardalen er en temlig lang og dyb dal. Højest oppe i dalen ligger en lille sø, der ved en gennem dalen løbende å Laugardalså forbindes med en anden omtrent midt i dalen liggende sø Laugarbólsvatn. Ved den øverste lille sø ligger nu to gårde; noget oven for Laugarbólsvatn, sydøst for dette, kommer en tredje gård. Til dalens anseligste ejendomme hører **Laugaból** (Laugaból), der nu står i lien kort fra den efter gården benævnte søs sydvestlige hjørne, men som tidligere har ligget midt

i dalsletten syd for søen. Øst for søen, tæt ved dennes bred ligger gården Ravnabjörg (Hrafnabjörg); lidt nord for søen, men i dalens vestside, kommer derpå Blåmyrar (Blámýrar); nærmere kysten har der oprindeligt næppe ligget nogen gård.

Ved Isefjordsdybet findes vel to gårde af navnet Laugabol (navnet lyder dog vistnok for bæggens vedkommende nu Langarból), men det er utvivlsomt Laugabol i Langardalen, som Háv. tænker på, når sagaen straks ved sin begyndelse beretter, at hövdingen Torbjörn Tjodrekssön boede på Laugabol i Isefjord. Dette stemmer også med Ldn., der beretter, at Torbjörn boede i Laugardal. — Blåmyre (Blámýrr), hvor Håvard halte med sin hustru Bjargey og sønnen Olav boede, er naturligvis den oven nævnte gård Blåmyrar. — Hvilken gård der menes med Bakke, hvor Tormod boede, og hvis enke Olav måtte beskytte mod hendes afdøde mands gengangerfærd, er derimod mere tvivlsomt. Det er øjensynligt, at gården må have ligget i Langardalen, men her findes nu ingen gård af dette eller lignende navn. Den almindelige mening er, at Bakke er den samme gård, som nu benævnes Ravnabjörg; dens beliggenhed gör en sådan antagelse meget rimelig, og navnet Bakke (o: bred) vilde ret naturlig kunne tillægges denne gård på grund af dens nærhed ved søens bred. Dog må på grund af Háv.'s unøjagtighed i alt topografisk heller ikke den mulighed overses, at gården slet ikke har heddet Bakke, men at navnet er indkommet ved en eller anden fejltagelse ¹⁾.

I den måde, hvorpå sagaen (s. 3) fortæller om Isfjordingernes afsøgen af deres avretter, skjuler sig vistnok også mangel på kendskab til de virkelige forhold. Langardalen f. eks. har slet ingen avrett; men får, lam og beder må man lade gå somren over i hjemmegræsgangene, som de kan bedst. — Når sagaen lader Olav, som stadig indlægger sig fortjæneste ved at finde savnede får, drive Torbjörns beder ned til Laugabol, kan dette udtryk vel heller ikke være rigtigt, forudsat han kommer hjemme fra.

Meget afvigende fra de virkelige forhold er den beskrivelse, Háv. giver af kysten ud for Langardal. Dalen åbner sig ud imod en lille bugt, Laugardalsvigen, der nærmest landet tunger sig ud i tre mindre våge, alle frembydende god lejlighed til landing; strand-

¹⁾ Ved den anden gård Laugabol (Langadalsstrand) fandtes ifg. A. M. en gammel ødehjáleje Bakke eller Bakkakot; skulde navnet Bakke fejlagtig kunne være kommet ind i sagaen ved en forveksling mellem de to gårde ???

bredden er overalt flad og jævn, men lidt oven for kysten falder dalen af mod strandbredden med stejle grusbanker, sønderdelte ved forskellige pas eller kløfter. Dette stemmer ikke synderlig med fortællingen om Olavs anden brydekamp med gengangeren Tormod, i følge hvilken man snarest skulde antage, at selve fjæren ved en stejl skrænt var skilt fra den oven for liggende strandbred. Senere hen, hvor Håvards angreb på den fra Vadil tilbagevendende Torbjörn beskrives, gives en udførligere skildring af kysten her, der noksom vidner om, at forfatteren aldrig har set dette sted og frit har ladet sin fantasi råde, men som desuagtet vel kan bringe en til at formode, at der til grund for denne omdigtning har ligget en nøjagtigere beskrivelse af stedsforholdene. Først og fremmest er det temlig tydeligt, at forf. har tænkt sig Laugabol liggende ved kysten (Håvard og, senere, Torbjörn lande »fyrir« eller »við« L.); her havde Torbjörn ladet indrette en ypperlig havn og landingsplads; oven for var en høj strandbanke (malarkämp), og oven for denne stod et stort skibsskur; til den anden side var oven for banken et stort lon (en vandsamling, dam); fra naustet var der ingen udsigt til fjæren, men fra strandbanken både til naustet og fjæren. Håvard lader efter sin ankomst båden bære op over banken til lonet, og skjuler ligeledes sig selv og sine folk oven for strandbanken. Da Torbjörn noget efter lander, skal en af dennes folk bære våbnene op til naustet, men i det han ved synet af fjenderne vil vende om og flygte, styrter han i lonet og drukner. Derefter løber Håvard og hans folk ned fra banken, og striden begynder. — Som man vil se, er enkelthederne urigtige, noget »lon« findes her ikke; derimod ligger det nær at antage, at der til grund for beskrivelsen af »malarkampen« ligger en dunkel erindring om de stejle grusbanker oven for strandbredden. Om Torbjörns havn og »Torbjörnsnaust« (porbjarnarnaust) tales der meget her i egnen, men ingen synes dog nu at vide rigtig besked. Det parti af kysten, der passer bedst til sagaens ord, er, hvad der ligger oven for den lille våg tæt øst for åen; her strækker sig en kløft op mellem grusbankerne, der bag disse udvider sig til et lille af et mosedrag gennemfuret dalstrøg, som når op mod den højere liggende hoveddal (selve Laugardalen). Her kan vel tænkes at have stået et hus til opbevaring af årer o. d. l.; vejen hjemad for Torbjörns folk måtte i øvrigt også naturlig falde gennem dette pas — men mosebækken er rigtignok næppe så dyb og bred, at noget menneske kunde drukne der; bankerne dækker heller næppe de oven for disse værende så fuldstændig, som sagaen lader formode.

Da Torbjörn ser Håvard, kaster han sig i søen, men Håvard svømmer straks efter ham, og fælder ham i et skær langt ude i fjorden, hvor Torbjörn havde søgt tilflugt. Har der ligget noget i topografisk henseende sandt til grund for denne fortælling, kan her ikke være tænkt på noget andet skær end det lille »Breiðsker«, der ligger ud for Laugardalsvigen, tilsyneladende midt i fjorden; men en svømning herud og tilbage igen synes rigtignok temlig utrolig. Andre småskær ligge derimod i fortsættelse af det vigen mod øst begrænsende næs »Breiðfirðinganes«; men at svømme ud til disse vilde ikke være noget mærkeligt¹⁾.

Noget (om end måske ikke meget, se Tímatal 365 ff. samt 462 ff.) senere end Håwards nysnævnte kampe falder de i Fbr. skildrede begivenheder, for hvilke også Ögrsvejten, i det mindste til dels, er hovedskuepladsen. Ikke længe efter at Tormod havde nåt ynglingealderen, flyttede — i følge sagaen — hans fader Berse til Langabol i Laugadal²⁾, og her havde så Tormod sit hjem alle de følgende år, så længe han opholdt sig på Island. Hans tid er, efter at Torgejr har skilt sig fra ham, for en del optaget af kærlighedsæventyr; foruden med Torbjörg kolbrun i Arnardal knyttede han også en forbindelse med den velstående enke Grima datter Tordis. Grima boede på gården Ögr, som ligger i det vestligste af de tre dalstrøg, som fra nord strækker sig op i Ögrsvejt-næsset. Når man fra Laugardalsvigen følger kysten mod vest, ad en vej, der mod sædvane ingen besvær volder, når man inden lang tid dette sted. Midt i den nedre rundagtig-afsluttede del af den lille dal, som omgiver den af to næs mod øst og vest begrænsede Ögrsvig (Ögrsvík), ligger den anselige gård Ögr.

Sagaen beretter, hvorledes Grima tilsidst måtte besvære sig over Tormods hyppige besøg i Ögr; dette hjalp dog kun kort, og navnlig næste vinter, da det blev stærk frost og godt føre, så at endog Ögrsvatn (Flatb. vistnok rettere: Ögrsvig) tillagdes, fornyr

¹⁾ Angående Breiðfirðinganes (Bredfjordingenæsset) fortælles, at det skal have sit navn af, at Bredfjordingerne her en gang fordom skal have tabt i en kamp mod Isfjordingerne (ligesom en kamp mellem indbyggerne fra de samme bygder, men med omvendt udfald, skulde have fundet sted ved Isfirðingagil senden til i Torskefjordshede) — skulde det være dunkle reminiscenser fra den tabte del af Gp.; i Laugardal boede Torbjörn stokks broder Tord.

²⁾ Således benævner sagaens ene recension dalen, II. har: Langadal, Flatb. Langardal.

han sine besøg her. Grima lægger nu et baghold for ham; for-gæves anmoder datteren Tordis ham, da han vil hjem, om at vælge en anden vej oven for vigen Ögrsvig og den øvre vej ind langs lien til Laugaból — isen på vigen kan måske på grund af det indtrufne tøvejr være bleven skrøbelig, mener hun. Tormod lover det vel, men da han er kommen afsted, vælger han dog som sædvanlig den nærmeste vej og begiver sig ind. (Flatb.) over den islagte vig. Her overfalder han, ved et fårehus, der stod inden for vigen, af Grimas træll Kolbak, som tilføjer ham et alvorligt sår. Hvad udtrykket ind. angår, som Flatb. — der i det hele synes at indeholde den i topografisk henseende nøjagtigste recension af Fbr. — har, menes hermed åbenbart retningen øst efter langs kysten, og Tordis' bøn til Tormod indeholder kun en anmodning om denne gang at vælge sin vej oppe i lien i steden for som sædvanlig tværs over dalmundingen neden for denne¹⁾. Fårehuset har vel stået omtrent der, hvor hjålejen Garðstaðir står sydøst for vigen. At den nærmeste og naturlige vej for Tormod fra Ögr og hjem skulde falde over isen på Ögrsvig er i øvrigt ikke så let at forstå; over vigens is har kun den fordel af at fare, der kommer fra næsset vest for vigen. Måske tænkes der i sagaen nærmest på en lille syd for vigen liggende vandsamling (poll), og vejen over denne er da formodentlig bleven valgt af Tormod som den bedste, men kortere end vejen oppe i lien kan den næppe have været. Vilde man lægge vægt på læsemåden Ögrsvatn, kunde man endog gætte på, at det var den omtalte poll., der i sagaen benævnes vatn.. Nu bruges Ögrsvatn om en lille sø oppe i den højere liggende del af dalen; den lige vej fra Ögr i sydøst til Laugaból vilde vel føre herover, men den benyttes sjældent eller aldrig, da halsen, som skiller denne dal og Laugardalen, her er meget stejl og brat.

Kolbak bliver i anledning af det Tormod tilføjede sår fredløs, men Grima fører ham over Glámuheide til Arnarfjord og så videre over fjældene til Vadil på Bardastrand, hvor han går om bord på et norsk skib. Ved denne lejlighed er altså Gláma formodentlig bleven besteget fra Skötufjorden, som skærer sig ind straks vest for Ögrsnæsset.

¹⁾ Ved Isefjordsdybet og dets sidefjorde falder ellers ingenlunde i det hele betegnelserne ind. og ud. sammen med „øst“ og „vest“, men de bruges kun simpelt hen for at betegne retningen længere ud efter eller ind efter i vedkommende fjord.

Endnu står kun tilbage at omtale den østligste del af Ögrsveitsnæsset, der danner kysten langs **Mjovefjord** (Mjófifjörður). Denne — som det ligger i navnet — forholdsvis lange og smalle fjord skiller det hidtil omtalte brede næs fra et andet ret anseligt mellem denne fjord og Isefjorden indesluttet næs; heller ikke dette har noget særligt navn, men da det udgør største delen af Vatnsfjordssvejten, kan man måske benævne det derefter; på nordsiden skærer sig to mindre fjorde ind, af hvilke den vestligste og mindste er Vatnsfjorden, ved hvilken den bekendte gård af samme navn står. — Langs vestsiden af Mjovefjord er ingen gård af betydning¹⁾. Dog kan det mærkes, at nær fjordbunden, hvor gården Heydal(r) ligger, strækker sig op fra denne gård en lille dal af samme navn; den er nu ubebot, men man ved at fortælle om en talrig bygd, som her forud har været, og om, hvorledes dalens bønder druknede i en lille å på vejen fra Vatnsfjord kirke. I følge A. M. (1710) kendte man den gang navnene på fem fordums gårde i dalen, hvor der på mange steder sås tomter; på en af gårdene skulde der i følge sagn have været kirke. — Mod Heydal (=: Hødal) styre de fleste, der fare Glåma, deres kurs, dog kan man også komme ned gennem den selve fjordbunden fortsættende dal, der ved et langagtigt, smalt fjæld er skilt fra Heydal; også her findes en gård.

På Mjovefjordens østside ligge, fra syd til nord, tre gårde Hørgshlíð, Kelda og Skálavík — den sidste omtrent i linje med Vatnsfjord, fra hvilken den er adskilt ved en ubetydelig hals. Fbr. fortæller, at Torgejrs fader Håvar oprindelig boede på gården **Jöklahelda** (Flatb. Jokulskellda), men at hövdingen Vermund i Vatnsfjord tvang ham til at flytte herfra og forlade herredet, efter at de to fostbrødre, Torgejrs og Tormods, uroligheder var begyndte. Denne gård, som det i og for sig er naturligst at søge i nærheden af Vatnsfjord, kan med temlig sikkerhed antages at være den oven nævnte gård Kelda ved Mjovefjord. I Vm. nævnes blandt de Vatnsfjord-kirke tilkommende rettigheder kulsvien (kolgjörð) i Jökulkeldas skov, og ret til skovhugst ejer netop kirken endnu i Keldas land²⁾.

¹⁾ Midt på vestkysten ligger gården Eyri; Arne Magnussön forespørger sig i et brev til Hjalte Torstenssön (1727) om tomterne ved Öre i Mjovefjord, om hvis betydning han er uvis (Addit. 5. fol.).

²⁾ Dette stemmer aldeles med en mundtlig meddelelse fra præsten i Vatnsfjord (provst Torarin Kristianssön); kirke-måldagerne for Vatnsfjord gjorde

Tormods fader Berse skal i følge Fbr. oprindelig have bot på Dyrdilmyre (Flatb., II., 92 udelader dog klogelig gårdsnavnet og indskrænker sig til at sige, at Berse boede i Isefjord, 3: ved Isefjordsdybet); denne gård ligger langt ude på den nordlige kyst af Isefjordsdybet. Af sagaen er det imidlertid tydeligt nok, at de to fostbrødre som unge må have bot ganske nær ved hinanden, rimeligvis på to nabogårde. At Berses gård må have ligget nær ved Vatnsfjord fremgår også af et senere sted i sagaen (Fbr. s. 19), hvor der fortælles, at Berse flyttede til Laugabol i Lauga(r)dal, da Vermund ikke vilde lade Torgejrs og Tormods tilholdssted være så nær sin gård¹⁾. Det kan vel synes besynderligt, at Berse, når han skulde forlade sin gård for at fjerne sig fra Vermunds bopæl, kunde slippe med at flytte så kort som til Laugardalen; og den omstændighed, at hans fader var en af landnamsmændene i Ögrsvejen, kunde vel vække formodning om, at netop denne egn havde været hans oprindelige hjemsted; men hvis man med G. Brynjúlfsson²⁾ lader Laugabol i Laugardalen være hans oprindelige bolig, hvorfra han så tvungen af Vermund antages at være flyttet hinsides Dybet til Dyrdilmyre, — da bliver både Tormods og Torgejrs nøje bekendtskab fra ungdommen af vanskeligere at forstå, og alle enkelthederne i fortællingen om Tormods besøg i Ögr må da anses for fuldstændig opdigtelse, efter at den oprindelige sammenhæng i sagaen var glemt. Dette synes lidet rimeligt; sikrere bliver det vistnok derfor at antage, at Berse først har bot på en Kelda og Vatnsfjord endnu nærmere liggende gård (efter beliggenheden snarest Skálavík; — eller Eyri lige over for Kelda hinsides fjorden?) og derfra virkelig er flyttet til Laugardal, som ganske vist ikke nær i samme grad som Mjovefjorden kan have hørt under Vatnsfjordshøvdningens umiddelbare område, — men hvorledes

det i følge ham klart — så vel ved gårdenes plads i opregningen som ved bestemmelsen om det omtalte „skógar itak“ —, at den deri nævnte gård Jökulkelda måtte være Kelda ved Mjovefjord. Af de to former for gårdens ældre navn er vel Jökul- (eller Jökuls-) kelda at foretrække. Navnet er i øvrigt noget besynderligt, da det ikke er let at se, hvorfor denne gård særlig skulde være benævnt efter nogen jøkel (vel sagtens Gláma). Ved den anden jøkel — Drangajöklen nord for dybet — hvor efter en gård i denne del af landet kunde tænkes at være bleven benævnt, har utvivlsomt aldrig ligget nogen gård Kelda.

¹⁾ Flatb. (s. 102) har et endnu stærkere udtryk, at Vermund ikke vilde lade fostbrødrenes tilholdssted være „ved sin gård“.

²⁾ Se „Om Haavard og hans Viser“, s. 140.

så navnet Dyrdilmyre har sneget sig ind som benævnelse på gården lader sig da næppe forklare¹⁾.

Adskilt fra Mjovefjorden ved en smal hals eller fjældkant strækker sig i retning fra nord til syd **Vatnsfjardardalen** (Vatnsfjarðardalr) op i Vatnsfjordssvejten, til omtrent i linje med Hörghlid. Dalen er smal, og navnlig i dens øverste del er de jævnt skrånende lier bevoksede med lyng og ris; her ligger også to småsøer, den ene oven for den anden. Grt. fortæller, at da Grette i sin fredløshedstid havde opholdt sig en vinter på Reykholar, begav han sig over Torskefjordsheden til Isefjord, hvor han levede af, hvad han kunde afpresse beboerne. Da han kom til Vatnsfjardardal, slog han sig ned ved sæteret her, lå i skovene og sov og viste ingen forsigtighed; men her overraskes han og gribes af bønderne, der vilde have ladet ham hænge, hvis ikke husfruen fra Vatnsfjord, der netop var på vejen til sit sæter, var kommen til og havde frelst ham. Skuepladsen for denne begivenhed er i følge sagnet den øverste del af dalen. Ved den nordlige ende af den øverste lille sø strækker sig nemlig et smalt lille næs ud i denne, som benævnes Grettetange (Grettistangi), og yderst ude på næsset står en sten, bag ved hvilken Grette siges at have været, da han blev grebet; stenen egner sig imidlertid mere til dækning under et forsvar end til skjul. Kort herfra, ved det nordøstlige hjørne af søen, står lidt oppe i lien gården Vatnsfjardarsel.

I dalen ligger langs vesterlien et par gårde, og desforuden i selve dalmundingen præstegården **Vatnsfjord** (Vatnsfjörðr, ofte efter udtalen skrevet Vazfjörðr). Gården ligger sydøst for den lille fjord af samme navn, der ikke er stort mere end en almindelig vig, temlig lavt. Nord for gården er kirken; i linje med denne ses østligere i dalen en lille sø »Hopet» (hóp), der ved et udløb står i forbindelse med fjorden. Til gårdens vigtigste besiddelser hører den ved sit græs og æderdun indbringende Borgarø (—ey), en halv mils vej fra land. I følge forskellige samstemmende sagsvidnesbyrd boede i begyndelsen af det 11te årh. i Vatnsfjord Viga-Styrs broder Vermund mjove, som, medens han endnu boede i Bjarnarhövn (Snf.), var indviklet i en del af de i Eb. fortalte begivenheder. Vatnsfjord og stillingen som hövding i denne egn nåede han ved giftermål med den her hjemmehørende enke Tor-

¹⁾ Skulde gårdsnavnet Eyri kunde give et tilknytningspunkt: Eyri — Mýri (ved fejllæsning) — Dyrðilmýri.

björg digre, der nylig er nævnt som den, der i mandens fraværelse frelste Grette fra hængning. Efter denne begivenhed opholdt Grette sig nogen tid i Vatnsfjord; under dette besøg, fortæller man nu, ladede Grette en stor varde (Grettisvarða), som står på liens øverste afsats (Grettishjalli) nordvest for gården¹⁾.

I Sturlungetiden var Vatnsfjord sædet for en bekendt, men ilde berygtet hövdingeslæggt, hvis mest udprægede medlem var Ravn Sveinbjörnssöns utaknømlige drabsmand Torvald Snorressön; og ofte var gården en ligefrem røverrede, hvor man levede på de omboendes bekostning, som man bedst kunde²⁾.

Også i den senere middelalder hørte gården til de mest ansete på Island. Blandt dens beboere i denne periode kan især mærkes Björn Einarssön med tilnavnet jorsalafare († 1415), bekendt af sine mange og vidtløftige rejser, på hvilke han besøgte de fleste lande i Vest-Europa, Rom (tre gange), Jerusalem, ja blev endog forslået til Grönland, hvor han opholdt sig to år. Hans dattersön var den oftere omtalte Björn Torleivssön, der var gift med Olöv rige. Mellem en sönnesson af denne mand af samme navn og en af hans slægtninge (Björn Gudnessön) udspandt der sig i slutningen

¹⁾ Desuden nævnes et „Grettistak“ (antkv. indb. 1820).

²⁾ I det oldnordiske museum findes blandt genstandene fra den ældre middelalder en bronceløve, der tiltrækker sig særlig opmærksomhed, ved at den bærer en runeindskrift, hvorefter den skulde være skænket til Vatnsfjord kirke af den oven nævnte hövding Torvald Snorressön og hans hustru, Snorre Sturlassöns datter Tordis. Løven er et såkaldt lavatorium, et af de for det 12te og 13de årh. karakteristiske, fantastiske vandbækkener, der havde deres plads på alteret, for at præsten efter messen kunde have vand til at overgyde sine hænder med. Angående dens nærmere beskrivelse se Antkv. Ann. IV, s. 526 og 616. På brystet bærer den et på skrå anbragt skjold, der er støbt i ét med løven og utvivlsomt lige så gammelt som denne; dette indeholder i fem linjer, der næsten helt udfylde skjoldet, den oven omtalte indskrift, som lyder således: „Leon þetta er gefet guði til dírðar ok hinom *helgaulaf* at uatsfirþe af þoruvaldi ok þordiso“. Indskriften er dog tydelig nok et bevidst falsum fra den nyere tid. Derom vidner så vel sprogform som runetegn. Hvad sprogformen angår, er nogle af de mest anstødelige ting oven for fremhævede: i i steden for y, og to vilkårlige kunstlerier for at gøre sproget antikt. Hvad runetegnene angår, kan blandt andet mærkes et tegn for Ð dannet af þ og et almindeligt K brugt som K-rune. — Det vides, at bronceløven har tilhørt Suhm, efter hvis død den købtes af rektor Sk. Thorlacius, hvis søn skænkede den til museet. Og det bliver vel rimeligst at antage, hvad Thorkelin også mundtlig oftere skal have antydnet, at indskriften er bleven indgravet for at gøre løven interessantere

af 15de årh. en vidtløftig arvestrid¹⁾, der først afgjordes 1530, ved hvilken lejlighed gården Vatnsfjord tildømtes kirken, efter at den i 257 år havde været et tvistens æble mellem gejstlige og verdslige.

Ved en lav hals er Vatnsfjorden skilt fra den lille, smalle Reykjarfjord (Reykjarfjörör), der skærer sig betydelig længere ind i Vatnsfjordssvejten mod syd, men som kun ved et lavt og overordenlig smalt næs mod øst er skilt fra Isefjordsdybets østligste sidefjord Isefjorden. Temlig langt inde ved Reykjarfjordens vestkyst står en gård af samme navn, hvorefter hreppen (Reykjarfjarðar hr. = Vatnsfjarðarsveit) har navn; yderst ude på næsset øst for fjorden — Reykjanæs (eller Reykjarnes?) —, hvor dette udvider sig lidt, ses en hvidlig røg at hæve sig. Der findes 3—4 hverer, ikke meget store, men bekendte af det forsøg, her i sidste halvdel af forrige århundrede gjordes på saltkogning²⁾.

Fra Reykjarfjordens inderste del går man sædvanlig over halsen øst for denne og befinder sig således kort efter ved den vestlige bred af Isefjorden (Ísafjörör). Denne lange smalle fjord er egenlig selve Isefjordsdybets inderste del, der, med en stedse aftagende bredde, bøjer først i sydøst, så i syd. De fleste rejsende lade sig sætte tværs over fjorden for at spare den trættende 3—4 timers vej omkring dennes indre del; dog kan den meget vel

som antikvitet, måske netop da den tilbødes Suhm. — At leven oprindelig er kommen fra Vatnsfjord, kan være rimeligt nok; således omtaler Jon Olavssön (Antkv. Ann. II, 162) blandt genstande, der skal være opgravne af en høj i nærheden af Vatnsfjord præstegård ved midten af det 17de århundrede, en kobberleve. (Om al slags gammeldags kirkeinventarium synes man den gang i følge nævnte forfatter at have næret den forestilling, at det var opgravet af høje.)

¹⁾ Se det nærmere herom: M. Ketilssöns Kgl. Forordninger ang. Island. Rappsee 1776. I, 185 fig.

²⁾ Om dette saltværk — der indrettedes 1773, og som Olavius (rejsebeskr. s. 29) roser meget, men som dog allerede efter 13 års forløb nedlagdes — findes en udferligere beretning i Islandske Månedstidender for juli 1776 (sml. nvb. 1774). Det synes, som om kun den ene hver (c. 100 fv. fra søen) er bleven benyttet — da tre andre omtales højere oppe på næsset —; havvandet pumpedes op i render og førtes til en større under tag værende beholder, hvorfra det lededes til kogepanderne, der befandt sig i huse, hvor det hede vand vældede op af 31 åbninger. De til saltværket hørende bygninger var ikke få. — I følge Vm. havde Vatnsfjord kirke ret til så meget sæd-land (sábjörö) i Reykjanæs, som man vilde, og fri benyttelse af tangen (para nytjar).

passeres (og hestene må jo i ethvert fald denne vej), kun på vestsiden er etsteds inden for gården Øre en stenet og ubanet li. Også Øre (Eyri, ældre Eyrr) var en af de gårde, som Grette gæstede efter sin ankomst til disse egne. — Isefjorden gør grænsen mellem Vatnsfjordsvejten og Langadalsstranden (Langadalsströnd), som strækker sig langs fjordens østkyst og derfra videre, mod nordvest¹⁾. Den inderste gård på Langadalsstranden er Klejvakot (Kleifakot); lidt længere udé ligger Gjørvedal (Gjørfidalr, Gervidalr: Grt., Fbr.)²⁾. Op fra Klejvakot strækker en dal, Gjørvedalen, sig, hvorigenom vejen ligger op på den såkaldte Skalmardalshede, benævnt efter vejens andet endepunkt Skalmardal i Mulasvejt (Bst.). Vejen er kun 2—3 mile lang, selve heden endnu kortere, da Gjørvedalen er temlig lang, vejen er god og jøkel findes her ikke; på grund af vejens korthed benyttes den ofte, navnlig af fodgængere om vinteren, frem for den mindst dobbelt så lange Torskefjordshede. — I Fbr. (s. 19, 21) fortælles det, at Torgejr en gang hos den gerrige bonde i Gervedal traf sammen med sin uven Butralde; bægge agtede de sig syd på over heden. De brød også op samtidig næste morgen; den øvre del af dalen med den gennem den løbende å beskrives. Fra dalen op mod heden var en stejl snefyldt skrænt; medens Butralde stiger op ad denne, lader Torgejr, som er kommen forud, sig i susende fart glide ned efter og dræber Butralde i forbifarten med et øksehug. Sagaens beskrivelse skal passe meget godt til stedsforholdene. I følge Sighv. Grimssón (utrykte meddelelser) er der op fra dalbunden vesten til, der hvor vejen er, en høj bække, stenig og bar om somren, fyldt med hård sne om vinteren; den benævnes nu »Butraldabrekka» eller af andre, mindre rigtig, »Brautaldabrekka». Længden, som Torgejr har gennemløbet, er en 10 fv.s temlig stejl strækning. Torgejr har formodentlig agtet sig over heden til Kollafjord (Bst.), da det

¹⁾ »Langidals» og »Langadalsströnd» herer man endnu her med den gammel-dags udtale, i det i Vestfjordene — samt Dala syssel; mon også gennemgående i Snefjeldsnæs syssel? — det uakcentuerede a er bleven bevaret foran ng. — Også ordforrådet i Vestfjordene har en del ejendommeligheder, og omkring i fjordene mod vest vil man kunne finde et og andet gammeldags i skikke og landboforhold. Som en vesterlandak, men mere udbredt ejendommelighed kan også nævnes, at en særlig præf. plur. af koma (kónum) er bevaret; i Vestfjordene udtales ligeledes endnu f i fð (og fl?) som v.

²⁾ I følge A. M. skal gården, der den gang, frasét nogle ødegårde, var den øverste i dalen, tidligere have haft en noget anden beliggenhed.

er let derfra at komme over Torskefjordens ydre del til Reykholar, som var målet for hans rejse.

Et par mil fra fjordbunden står på Isefjordens vestside gården **Laugaból**. Foruden i Grt. skal i følge Jon Olavssöns gengivelse af den tabte del af Heið. gården have været nævnt i denne saga, og tilmed som bolig for Styrs broder Vermund; ja beretningen lader ham endog bo her, da han fører bersærkerne med sig til landet. Hvad enten nu disse angivelser skyldes sagaen eller ej, må de utvivlsomt, når hensés til andre kilder (Fbr., Eb., Grt.), bero på en misforståelse. — At det Laugabol, der i Háv. angives som hövdingen Torbjörn Tjodrekssöns bolig, ikke kan være denne gård, men må være det i Laugardalen liggende Laugabol er tidligere omtalt; både andre stedsnavne (Blåmyrar), den enstemmige opfattelse af sagaen i disse egne nu om stunder, og sagaens egen beskrivelse af sølivet på fjorden (o: Dybet), som det dreves fra Laugabol, medens der inde i Isefjorden aldrig har været fiskeri eller søfart af nogen betydning, viser det¹⁾.

Op fra Laugabol strækker sig i sydøstlig retning en ikke ubetydelig dal Laugabolsdalen, hvorigennem vejen fører op på Kollafjardarhede, og derefter over denne ned til Kollafjorden i Guvudalsvejt; den er noget længere end Skalmardalshedevejen, men ligesom denne ofte befaret til fods om vinteren.

Øst for Laugabol strækker sig fra syd til nord en hals Kirkjuból's háls, der skiller kystlandet fra den hinsides denne liggende **Langedal** (Langidalr)²⁾. Det er en lang smal dal, gennem hvilken vejen ligger op på Torskefjordshede; vejen over denne regnes til 5—6 mil, men er ret bekvem og vel vedligeholdt, den har også fra gammel tid været hovedvejen i denne del af syslet; både nord og syd for den egenlige hede passeres et langt ubeboet dalstrøg. I den nedre del af Langedalen ligger flere gårde, deriblandt et par af navnet Bakke. — Fra østsiden af Langedal, eller almindeligere fra den lidt nordligere Lavedal (Lágidalr), begynder en hedevej, der ligger mod øst — af længde omtrent som Torskefjordsheden — til Steugrimsfjorden i Str. Heden er højtliggende, men jævn og stenig; medens man passerer de skaldede, svagt bølge-

¹⁾ G. Brynjúlfsson (Om Haavard og hans Viser, s. 148) synes med hensyn til Laugabols beliggenhed tilbøjelig til at antage det modsatte; nogen Laugardal, som det dér angives, findes imidlertid ikke her.

²⁾ Langedal er nævnt Grt. s. 117; også „halsen“ omtales dér — i denne et Grettistak.

formede strækninger, lader intet ane, at man befinder sig højt til fjælds; den ensformige udsigt viser hverken fjældtoppe eller dale, men kun lignende i højde med heden liggende banker.

Langedalen åbner sig ud mod den ydre del af Isefjorden; men oven for dalmundingen fortsætter Langadalsstranden sig i det mindste lige så langt endnu i nordvestlig retning, indtil den ved Kaldalón skilles fra Snefjældsstranden (Snæfjallaströnd), som indtager den ydre del af Dybets nordkyst. Kaldalon er en aflang, grund bugt, der strækker sig — forholdsvis lang og smal — ind fra Dybet i nordøstlig retning; til bægge sider omgives det (lonet) af en stejl, regelmæssig fjældskråning; længst inde skyder sig derimod — tilsyneladende helt ned til selve kysten — en bred, smudsig skridjækkel frem; mellem den og lonets bund skal der dog ligge et stykke underland, gennemfuret af en fra jæklen kommende skidengrå å med alle en jøkelelvs ejendommeligheder. Jæklen, hvorfra den omtalte skridjækkel ligger ned, er den allerede tidligere nævnte Drangajækkel (eller Lonsjækkel), der strækker sig bag ved så vel Snefjældsstrandens som Langadalsstrandens fjælde. — Navnlig om Snefjældsstrandens fjælde gælder det, at de ud mod Dybet frembyde skuet af en sammenhængende, stejl li eller fjældmasse — kun på to steder brudt ved et bredt skard (en kløft), fra det ene af disse styrter en lille foss sig ned —, selv hele somren igennem prydet (om dette udtryk tør bruges her) med talrige store snepletter, men dog i sin nedre del frodig grøn imellem disse, da sneen netop ved at ligge så længe (de ni måneder af året) beskytter vegetationen. Langadalsstrandens fjælde er derimod ikke så fremtrædende.

Blandt gårdene på Langadalsstranden kan mærkes Melgrasøre (—eyri), hvor præsten bor. Denne gård, der er en af de nordligste på Langadalsstranden, skal, efter hvad man nu almindelig fortæller, være den i Háv. forekommende Valbrandsstad (Valbrandsstaðir). I sagaen (s. 21—25) nævnes tre gårde: Valbrandsstad, Torbrandsstad (Þorbrandsstaðir) og Asbrandsstad (Ásbrandsstaðir), som boliger for Hávards hustru Bjarges tre brødre med de tilsvarende personnavne. Navnene på gårdene, af hvilke altså enhver skulde være opkaldt efter den dér boende bonde, er øjensynlig opdigtede, og skal vel endog ved selve deres form betegne, at gårdenes rette navne ikke erindredes; heller ikke findes omkring hele Isefjordsdybet nogen gård eller ødegård, hvis navn har, endog kun den fjærreste, lighed med disses. De tre gårde må, efter sagaens omtale af dem at dømme, have ligget

temlig nær ved hverandre, utvivlsomt nord for Dybet, og Valbrandsstad vestligst. — Først fortælles, hvorledes Bjargø, som den gang med sin mand boede på Snefjældsstranden, på sit fartøj besøgte den ene broder efter den anden for at bede dem om hjælp ved det forestående angreb på Torbjörn, hvorpå hun om aftenen vender hjem; derefter skildres, hvorledes Håvard, da kampen skal gå for sig, stiger på sit seksårede fartøj og ror til Valbrands gård. Der var en lang øretange, som gik ud i søen; der lagde de båden til, og lod en mand blive tilbage til dens bevogtning. Selv gik Håvard op til gården, hvor han traf Valbrand og hans to sønner beskæftigede med hørarbejde på tunet; »brødrene» (Valbrands to sønner) havde taget deres høje sko — foruden flere andre klædningsstykker — af og stillet dem på tunet; da de høre, at Håvard ønsker deres bistand, gør de sig i hast færdige, skoens skind var skrumpet ind, men de skyndte sig så meget med at få dem på, at huden gik af hælene og skoene fyldtes med blod. Derfra begav alle sig til Torbrandsstad, hvor ligeledes gårdens to sønner sluttede sig til Håvard, så til Asbrandsstad, hvor flokken endvidere forøges med to, — og derefter begiver man sig tilbage til fartøjet. Det var nu blevet sent på dagen, de roede over fjorden i hårdt vejr¹⁾ og landede »ved Laugabol», hvor det tidligere omtalte overfald på den hjemvendende Torbjörn finder sted. — Noget vest for gården Melgrasøre strækker en lang og bred grustange sig ud i søen (nu sædvanlig efter de oven for liggende sandbanker benævnt Sandhólar); i tunet nordvest for gården findes en af et par grøftlignende fordybninger begrænset flade, kaldet »Bræðratunga» eller »Bræðraflöt», der ved sit navn skal minde om tildragelsen under de to »brøders» hastige omklædning. Hvorledes det nu end forholder sig med oprindelsen til denne benævnelse, er det sandsynligt, at den almindelige opfattelse har ret, når den gør Melgrasøre til ét med Valbrandsstad; ti øretangen, hvorpå der i sagaen lægges en vis vægt, lader sig genfinde her, men næppe ved nogen af de andre gårde, hvis beliggenhed kunde gøre det muligt også at gætte på dem som stedet for sagaens Valbrandsstad. Er Melgrasøre Valbrandsstad, må Torbrandsstad og Asbrandsstad antages at være et par af de nærmest liggende gårde på Langadalsstranden; dog knytter sagnet sig her ikke til nogen bestemt gård²⁾.

¹⁾ »Þeir fóru yfir sundit (!), ok var hvasst mjök á firðinum». Háv. s. 26.

²⁾ Den Langadalsstranden omfattende hrepp er benævnt efter gården Nauteyri. Som kuriositet kan bemærkes, at i følge A. M. (1710) skulde

Omkring Kaldalón, der danner grænsen mellem Langadalsstrand og Snefjældsstrand, findes nu kun én gård, **Lonsøre** (Lónseyri, ældre — eyrr); denne står yderst ved lonet på dettes vest- (eller nord-) side. Tidligere har der desuden været endnu en gård på samme side, men temlig langt inde i lonet, nemlig Lónhóll, samt en tredje, Trimbilsstad (Trimbilsstaðir), øst (syd) for lonet; flere gårde har der næppe nogen sinde ligget ved dette¹⁾. De to af de oven nævnte tre gårde, nemlig Lonsøre og Lónhóll, denne sidste under navnet **Hvål** (Hváll), omtales i Háv., men med samme unøjagtighed og mangel på virkelig kendskab til egnen, som viser sig overalt i denne sagas stedsbeskrivelser. På Lonsøre boede i følge sagaen Toralv, hos hvem Olavs elskede, Sigrid, tog ophold efter at have forladt Torbjörn; på Hvål boede Torbjörns søster Tordis med sin søn Skarv.

Efter at Håvard for at komme bort fra den voldsomme og overmodige Torbjörn var flyttet til Snefjældsstranden, omtrent halvanden mil vest for Lonsøre, kunde hans får i begyndelsen ikke ret vænne sig til det nye opholdssted. En dag gik hans søn Olav ud for at opsøge de manglende: »han går ud med fjorden, indtil han kommer til Lonsøre», hvor han træffer alle fårene nede på øren, på det sted, hvor de i sin tid var blevne landsatte. At Håvard har ladet sine får sætte i land ved Lonsøre i steden for at sejle med dem lige til sin ny gård, kan være ret naturligt, da dette sted ligger lige over for Laugardalen; men udtrykket »ud med fjorden» er derimod en påfaldende fejltagelse for »ind med fjorden». Da Olav var kommen til Lonsøre, gik han til gården for at tale med Sigrid, men da de så Torbjörns fartøj sejle over fjorden og nærme sig land, gik han ned på øren og hjalp Torbjörn med at trække fartøjet på land. Torbjörn agter sig til sin søster Tordis og foreslår Olav, at de skal følges ad, men Olav svarer, at de ikke skal samme vej, da han skal drive sine får hjem; dog følges

gården være flyttet fra Forn Nauteyri på grund af »ókyrleiki af sæneytum».

Fra den nordlige del af Langadalsstranden (fra Skjaldfannardal) fører en ved midsommerstid temlig benyttet vej over Drangajökels østre ende i nordøstlig retning til gården Drangar i Str.; egnene deromkring er nemlig rige på drivtømmer, som så ved hjælp af heste føres over jöklen ned til gårdene omkring Dybet.

¹⁾ Se A. M. — Olavins (rejsebeskr. s. 62) har vel en herfra noget forskellig, men næppe nøjagtig, angivelse angående ødegårdene ved Kaldalón.

de et stykke ad — »allt fram fyrir hólinn«, der skiltes vejene. Torbjörn og hans ledsager (Tordis' anden søn Vagr) berede sig nu til at angribe Olav; da denne ser det, trækker han sig op i bakke-skrænten, hvorfra han forsvarer sig. Tordis hører hjemme fra sin gård larmen af de kæmpende, hvorimod hun ikke kunde se dem; men da hun får at vide, hvad der går for sig, ægger hun sin søn Skarv til at komme sine frænder til hjælp. Han løber ud og ned over skrænten (brekken) til kampstedet, dræber Olav, men falder selv. Derefter går Torbjörn op til gården og siger sin søster kampens udfald. — Der er i denne skildring i flere henseender en underlig forvirring. Gården Lonsøre ligger på en lav højde neden for lien inden for en i lonet fremskydende grustange (øre). Fra gården strækker tunet sig ned over en mod tangen affaldende brekke og bedækker tillige den øverste del af øren; umiddelbart neden for brekken ses i det grønne, jævne tun en stor, af nævestore strandsten opstaltet stendynge eller dysse, der stikker betydelig af mod sine omgivelser. Denne kaldes »Ólafs rúst« og udgives for Olavs »leiði«¹⁾. Torbjörn og Olav kan kun have fulgtes ad det korte stykke vej fra øretangens odde til nys nævnte brekke, under hvilken kampen må have stået. — Fra Lonsøre gård kan man både høre og se, hvad der foregår under brekken; her går det desuden ikke an at lade Tordis bo, da pladsen alt er optaget af en anden (Torolv, hos hvem Sigrid var i huset). Fra Lónhóll derimod, som har ligget hen ved en halv mils vej herfra, ikke langt fra bunden af lonet, hvor man i følge A. M. endnu da så tomterne, lader enkeltheder omkring Lonsøre sig slet ikke iagttage. Sagaskriveren har formodenlig ved en urigtig opfattelse eller generindring sammenblandet den »hol«, ved hvilken Olav faldt, med den »Hol«, på hvilken Tordis boede; og på dette grundlag er så den i sagaen indeholdte fortælling om Olavs død bleven formet.

Langs foden af den stejle li står Snefjældsstrandens få gårde i lang afstand fra hinanden. Den tredje gård vest for Lonsøre er Myre (Mýri) eller Tyrðil-Myre (Tyrðil-Mýri), der må svare til Dyrðilmyre (Dyrðilmýrr, Fbr. s. 5), hvor Tormods fader Berse

¹⁾ Dette „lejde“ omtales også i sognebeskrivelsen (1839), og der siges dér, at man gör sig umage for at holde det ved lige. — Efter hvad der fortæltes 1874, var det så vel vedligeholdt, fordi efter gammel skik hver ankomende kastede en sten på den; ligeledes skal ældre folk have brugt „áheit“ på dyssen o: lovet sten, hvis et eller andet ønske gik i opfyldelse.

oprindelig boede¹⁾. Nogle hundrede favne vest for Myre påvises tomterne af en ødegård *Hávardsstad* (*Hávarðsstaðir*); da *Háv.* s. 10 fortæller, at *Hávard*, vigende for *Torbjörn*, drager „ud hinhides fjorden“, hvor der var vide landstrækninger, og bygger sig der en gård *Hávardsstad*, kan det næppe være nogen anden end oven nævnte ødegård, som der i sagaen tænkes på. Dette er også almindelig antaget. Samme antagelse kommer ligeledes til orde i *A. M.*, i det der berettes, at efter sigende skulde *Hávard* halte have grundet gården *Hávardsstad*; man mente, at *Hávardsstad* og *Myre* altid kun havde udgjort én jord, så at *Myre* først var bleven bebygget, i det gården fra *Hávardsstad* flyttedes hertil²⁾.

Omtrent ud for *Myre* ligger kort fra land den udmærket indbringende *ø Ædø* (*Æðey*, *Háv.* s. 2). *Øen*, *Isefjordsdybets* største *ø*, er omtrent en fjerdingvej lang; den ligger i retning fra nordvest til sydøst, er temlig bakket og indskåren af småvige, men ikke så ejendommelig skøn som *Vigr*, hvorimod den er en langt værdifuldere besiddelse; den er således en af de ejendomme i *Island*, der frembringe mest æderdun (c. 400 pund). På *øen* er egentlig kun én gård, foran hvilken der ved *øens* sydøstlige hjørne er en udmærket af en lille holm beskyttet havn; overalt vrimler her af skrigende tærner, der som myg sværme i luften. I sundet, som mod nordvest skiller *Ædø* fra *Snefjældsstranden*, ligger en lille holm (*Ædøholm*). Lige over for denne på fastlandet står *Ædøgårdens* sæter, *Bergsel* kaldet, — til *øen* hører nemlig en ikke ubetydelig landstrækning på den lige over for liggende kyst, der navnlig når temlig langt imod vest. Det er vistnok dette sæter, som der i *A. M.* (1710) sigtes til, når der berettes, at *Mánaberg* (*Mánaberg*) hedder den plads, som sæteret fra *Ædø* nu står på, på fastlandet og i *øens* land; efter folks sigende skal der forðum

¹⁾ Den anden gård vest for *Lonsere* er *Unadsdal* (*Unaðsdalr*); i tunet her skal der findes en kredsround indhegning, som i sognebeskrivelsen antages for en gammel „domring“.

²⁾ *Gisle Brynjúlfsson* (*Om Haavard og hans Viser*, s. 147) mener derimod, at *Hávard* har bot inderst inde i *Kaldalon*.

Når der i *Háv.* (s. 20) siges, at *Bjarge*, da hun en dag var på fiskeri fra *Hávardsstad*, så *Torbjörn* på vejen til *Vaðil* sejle „ind efter fjorden“, er det dog vel kun en skrivefejl for „innan“, da der udtrykkelig siges, at han skal „vestr i *Vaðil*“, og noget senere, at han da ventedes „vestan“. Desuden kan det ikke vel antages, at nogen *Islander* skulde være uvidende om *Isefjordsdybets* og i det hele *Vestfjordenes* hovedretning.

have stået en gård (þad er sögn manna, að þar hafi í fyrndinni bygð verið), hvoraf der dog nu kun ses ringe spor i nogle tomte-lævninger. Stedet kan heller ikke bebygges på ny af mangel på tunstykke.

Under beskrivelsen af søen Vigr er det allerede fremhævet, at denne omtale af en ødegård **Månaberg** ved Isefjordsdybet måtte medføre, at traditionen om, at den fra Háv. bekendte »Ljot på Månaberg« havde bot på Vigr, ikke kunde antages for ægte. Vel er det besynderligt, at stedsnavnet Månaberg på Sneffjældsstrand nu slet ikke skal kendes, end ikke af den nærmeste omegns beboere, af hvilke dog f. eks. folkene i Ædø længe har været knyttede til denne øgn; men på den anden side er meddelelserne i A. M. med så stor omhyggelighed indhentede fra hver enkelt gårds beboere, at man næppe på noget punkt tør forudsætte forvirring. Har navnet Månaberg været knyttet til dette sted og, som det synes, i al fald som gårdsnavn kun til dette ene sted ved hele Isefjordsdybet, må det naturlig antages, at det er den her beliggende gård, som Háv.'s Månaberg skal betegne. Stødende er det ganske vist, at denne gård da har ligget i så umiddelbar nærhed ved Håvardstad. Det synes lidet troligt, at Håvard har villet bosætte sig i nogle få hundrede favnes afstand fra sin værste fjendes broder; ja selv fjendskabet fraregnet er det noget usandsynligt, at man så tidlig har bygget to gårde så tæt ved siden af hinanden på den tyndt befolkede Sneffjældsstrand¹⁾.

Uden for Ædøbesiddelserne på det faste land strækker Sneffjældsstranden sig endnu flere mil i nordvestlig retning indtil Bjarnanúp(r), der skiller mellem Isefjordsdybet og de såkaldte Jøkelfjorde. På denne strækning ligger præstegården, præst findes her dog ingenlunde altid; nu f. eks. betjænes den lange strækning fra Bjarnanup til Isefjordens bund af præsten på Melgrasøe²⁾.

¹⁾ Hvad man end vil mene herom, er det klart nok, at der — topografisk set — ikke er nogen grund til at søge gården Månaberg uden for Isefjordsdybet. G. Brynjúlfsson (Om Haavard og hans Viser, s. 148) antager dog sagaens Månaberg for Måberg (i følge A. M. også Móberg) på Rødesand (Bst.).

²⁾ Isefjordsdybet, denne afukkede, ud mod oceanet vendende store fjord, synes med sit rige dyreliv af fiske, fugle og søpattedyr, med sin opblomstrende købstad, til og fra hvilken talrige både bevæge sig, og med sin i flere henseender højt stående befolkning at danne som en lille verden for sig selv. Indbyggerne her — og det samme gælder til dels

Adalvigssvejen nævnedes i den forudgående anmærkning som Islands nordvestligste bygd; den er ved en anden bygd Grunnavigssvejen skilt fra den øvrige del af Vestfjordene. Hoveddelen af Grunnavigssvejen ligger omkring Jökelfjordene (Jökulfirðir, ældre: Jökulf—), der oven for Snefjældsstranden skærer sig ind mod øst. Vel udgør også disse fjorde en forgrening af Isefjordsdybet, dog slutter Jökelfjordsbygden sig i flere henseender nærmere til landet nord for end til de øvrige bygder omkring Dybet, af hvilke den jo kun, og det alene ved en stejl fjæld- eller hedevej, står i umiddelbar forbindelse med Snefjældsstranden. For den ydre dels vedkommende viser Jökelfjordene sig som én større fjord, hvorfra først længere inde udsendes — mod nordøst, øst og sydøst — fem mindre fjorde, hver med sit særlige navn. Ved dette fjordsystem afsondres næsten fuldstændig den aller nordligste forgrening af de så stærkt sønderdelte Vestfjorde — et af høje fjælde opfyldt næs, der selv indskåret og uregelmæssigt hvad kystform angår strækker sig frem i vestlig retning, mod nordøst, nord og vest beskyttet af det åbne hav. Foruden den del af Grunnavigs-

om dem i Arnarfjord og Dyrefjord — gör, tværtimod hvad man måske efter den afsides beliggenhed vilde antage, indtryk af at være livlige, opvakte og forholdsvis velstående folk. Omkring Dybet drives med iver landbrug så vel som fiskeri hele året rundt; den ikke synderlig tætte befolkning er fordelagtig for de enkelte ejendomme, og den lette adgang til drivtømmer gör gårdenes bygning bedre end sædvanlig. Dybet er berømt for sin rigdom på fisk, som endog går ind i de fleste sidefjorde. Det storartede flakeri i den indre del af Dybet skal dog først ret have udviklet sig i den sidste menneskealder, siden „vödussælen“ (=: floksælen, den grønlandske sæl — angående dens nærmere beskrivelse se Olavius s. 83 ff.), der tidligere opholdt sig her i store mængder hver vinter — dog uden at kaste sine unger her — ophørte at komme. Dog var heller ikke sælernes besøg uvelkomment for alle, i det mange havde opnået en stor færdighed i at harpunere dem. Harpunering bruges i disse egne — navnlig i Arnarfjorden — også over for „hvalkalvene“, de unge hvaler, der ledsagede af deres mødre opholde sig inde i fjordene, hvor man ofte kan se hvaler gå ganske tæt inde under land.

De i mange henseender begunstigede Vestfjorde, der f. eks. har været så godt som forskånede for de i Island tidligere så almindelige uår, har dog én fjende, som kan falde besværlig nok, nemlig havisen. den grønlandske drivis, der ofte fylder fjordene og omspænder kysten til langt ud på sommeren. Dens hovedtilholdssted er dog Islands nordvestligste bygd, den ud mod det åbne hav vendende Adalvigssvej; ved beskrivelsen af denne vil det derfor være naturligt nærmere at omtale havisens mange ejendommeligheder.

svejen, der ligger omkring Jøkelfjordene, indbefattes i samme hrepp og sogn også nogle østligere strækninger hinsides fjældene, langs Vestfjordenes nordøstlige kyst, så at kun den yderste (nordvestligste) del af det omtalte næs lævnes Adalvigssvejen. Også denne udgør én hrepp (Sléttu hr.) og ét sogn, benævnt efter præstegården (Stad i Adalvig). For Grunnavig-sognets vedkommende hedder ligeledes præstegården, der ligger syd for Jøkelfjordene, ikke langt fra Dybet, ved den lille vig Grunnavig (—vik), Stad (navnet, Staðr, betyder jo kun kirkelig stiftelse). Om bægge de her omtalte præstekald gælder det, at de er de måske mest afsides og besværlige på hele Island — Grimse på Nordlandet undtagen —, des foruden kun lidet indbringende, og som følge heraf vanskelige at få besatte, men dog aldeles uundværlige.

Den sydligste af Jøkelfjordenes forgreninger er den lille Lerefjord (Leirufjörðr), der skærer sig mod sydøst ind i landet. Imod fjordbunden skyder sig en stejl skridjækkel ned fra Drangajæklen, der her når længst mod nordvest, hvorfra en jøkellå finder afløb til fjorden. I langt tilbage liggende tid skal en gård her inderst i fjorden være bleven ødelagt af denne skridjækkel¹⁾.

De andre fire fjorde har en nogenlunde parallel, mere eller mindre bestemt udpræget nordøstlig retning. — Den sydøstligste af dem er Ravnsfjorden (Hrafnfjörðr), en forholdsvis smal fjord, langs hvis sydside der ligger to gårde; på nordsiden ligger temlig nær fjordbunden gården Álfstaðir, men vest for denne er ødejorden Sviðningsstaðir, hvor man i følge A. M. (1710) endnu da så tydelige spor af gårdens bygninger og indhegninger, men gården havde alt da ligget så længe øde, at ingen vidste anden besked om bebyggelse her, end hvad man kunde læse sig til i sagaerne (i fornsögum). Det er denne gård, som i Fbr. (s. 13) kaldes Sviðinsstað (Sviðinsstaðir), og som nævnes i sagaen i anledning af, at fostbrødrene Torgejr og Tormod dræbte den her boende bonde Ingolv og hans søn til tak for den gæstfri modtagelse de havde fundet hos enken Sigrfjod i Jøkelfjordene. På vejen til «Strandir» blive fostbrødrene nemlig nødte til at søge ind i Jøkelfjordene; de styre ind i en fjord, i fjordbunden finder de skibaskure og skibe; her lander de med deres fartøj og træffer omsider på en lille gård, hvor Sigrfjod boede. Mellem hendes og

¹⁾ Omtrent midtvejs mellem Stad og Lerefjord omtaler Olavius (s. 34) ved gården Kollsa spor af fordums agerdyrking.

Ingolvs bygder (3: gårde) var en fjord, siger sagaen, og hun forulæmpedes jævnlig af denne ubillige mand. Da fostbrødrene drager ud til angreb, begiver de sig over fjorden på is og kommer ubemærket til Ingolvs gård, hvorpå en for dem sejrrig kamp følger. — Herefter må man antage, at også Sigrfljods gård har ligget ved Ravnsfjorden, men på dennes sydside; at fostbrødrene landede i fjordbunden, må vel ikke tages for bogstavelig, i al fald er ingen gård der i nærheden. Omtrent midtvejs ved sydsiden af fjorden ligger derimod gården Øre (Eyri); måske man også som Sigrfljods bolig kunde tænke på gården Kjos (Kjós), der ligger yderlig ved fjorden, men ved bunden af en lille vig, der her skærer sig ind mod syd. Den antkv. indb. nævner en Sigrfljods høj ved Ravnsfjord, men desværre uden nærmere angivelse af dens beliggenhed¹⁾. Jøkelfjordene ere adskilte fra hinanden ved høje klippe-næs og pynter, af hvilke fjældpynten mellem de to østligste fjorde tillige danner grænsen mellem de to bygdelag²⁾. Den østligste Jøkelfjord, Hestørefjord (Hesteyrarfjörðr), hører nemlig til den følgende hrepp (Sléttu hrepp) og Adalvig sogn.

Vest for Hestørefjorden strækker sig langs kysten det hen ved to mil lange sammenhængende fjæld Grænahlíð, et af hovedfindestederne for det islandske brunkul, surtarbranden³⁾. Med Rit(r), Grænahlidens nordvestligste pynt, er hovednæssets vestligste punkt

¹⁾ Ulfhildar haugur og Sigurfljodur haugur eru grasivaxnir holar vid Rafsfjörð. — Olavius (s. 85) beretter, at omtrent ved bunden af Ravnsfjord påvistes ved «Skipere» tomten af en såkaldt «Irske Krambod». — Den antkv. indb. omtaler nogle flere høje der i sognet, hvoriblandt Hildar haugr (sml. Antk. Ann. II, s. 160). Blandt indberetningens andre meddelelser bør måske anføres, at på Steinólfstaðir (i Veiðileysa) skal der findes et «grjóthlað» af form som et omvæltet skib, hvorunder Stenolv skal være højlagt.

²⁾ Denne fjældpynt hedder Lás; dette navn findes derimod næppe, som på kortet, på noget fjæld inde i landet.

³⁾ Surtarbrand forekommer også et par steder i Adalvigsvejt. Vestfjordene er i det hele den del af Island, der er langt rigest på denne ejendommelige planteforstening, der ofte i en påfaldende grad ligner smukt ibenholt. — Om surtarbrandens forekomst og natur se E. O. s. 412 fig. samt registret hos Olavius; sml. Pajkull «Bidrag til kannedomen om Islands bergsbyggnad», Stockh. 1867 (K. Sv. Vetensk-Akad. Handlingar 7 B, 1), s. 45 fig. Denne sidst nævnte forf. er mest tilbøjelig til at antage, at surtarbranden har sin oprindelse fra oprindelig underseiske affejringer, der i sin tid er hidførte af havstrømmene, hvilket dog bestrides af andre.

nåt, og kysten antager nu en nord-nordøstlig retning¹⁾. Nord for Rit skærer en forholdsvis stor bugt Adalvig (Aðalvík) sig ind; op fra denne strækker sig blandt flere smådale én i sydøst, i hvilken præstegården Stad står. Den egenlige Adalvig, landet om bugtens sydøstlige vig, er til bægge sider ud imod kysten indesluttet af næsten uoverstigelige fjælde. Mod vest skiller et sådant fjæld vigen fra den nærmest Rit liggende Skåladal (Skáladalr), hvorfra svejtens indbyggere foråret igennem drive fiskeriet. Men navnlig mod nord over fjældet, som skiller mellem Adalvigen (Tværdal) og den nord for liggende Midvig, findes en berygtet vej, den såkaldte Hyrningsgata. Stien, der er meget stejl og smal, ligger yderst i fjældpynten ud mod søen; den er overordenlig farlig, især om vinteren, og hyppige ulykkestilfælde indtræffe. Ofte må den vejfarende hugge sig trin i sneen med økse og ved hjælp af et tov klatre op og ned.

Med Adalvig begynder i følge Lda. (s. 124) Gejrmund heljar-skinds andet landnam; han fandt nemlig, fortælles der, Skardsstranden (D.) alene for lille for sig og drog vest på Strandene (Strandir) og tog der land fra Rýta-gnúp(r) mod øst til Horn og videre øst på til Straumnes. Rýtagnúp må være det nuværende Rit; ganske nøjagtig efter den nuværende talebrug er det dog ikke at lade »Strandene» begynde allerede med Rit; de tage nemlig deres begyndelse først hvor kysten antager en fuldstændig østlig retning. Men i hvert fald hørte den langt største del af Gejrmunds landnam, der strakte sig mod øst betydelig ud over Adalvigssvejten, til Strandene. I dette landnam havde han fire gårde, som han lod bestyre af sine trælle — bestyreren af gården i Adalvig kaldes dog hans »årmand».

Mod nord begrænses Adalvigsbugten af en længere fjældstrækning Látrafjall, båg ved hvilket en smal vig skærer sig ind, ved en ud mod kysten gående fjældpynt adskilt fra det endnu nordligere liggende Fljot²⁾. Fljot (Fljót) er navnet på en ikke ubetydelig

¹⁾ I Antkv. Ann. II., s. 159 berettes, at der i fjældet Rit skulde være et »Grettes-Skaar», som kunde ses fra Olvers-Höy i Stigahlid; under dette skår skulde Olves kammerat være begravet. Oven på fjældet skulde »Grettes Flad-Steen» stå; i den sagdes der at være et hul, hvorigennem man skulde kunne se Gunnbjörnsskær. — Om disse Gunnbjörnsskær og om de ofte i forbindelse med dem nævnte Krosseyjar, der bægge antages at være øgrupper ved Grönlands østkyst, se Grl.'s h. M.

²⁾ I den sydøstlige del af Látrafjældet er en lille indelukket dalsænkning (Látrakvi); i denne findes en höj, Virkishóll, hvorpå en stentomt. I følge

dal, der mod nord begrænses af en mod vest udløbende fjældkam, hvis yderste pynt Kõgr danner grænsen mellem den egenlige »svejt- og »Strandene«. — Hinsides Kõgr bøjer kysten bestemt imod øst indtil hen mod det bekendte forbjerg Horn, hvorefter den antager en sydøstlig retning, som fortsættes langt ud over dette syasels grænser. Ved »Strandene« forstår nu særlig den tyndt befolkede, uvejsomme kyststrækning på bægge sider af Horn, hvoraf den vest for Hornet liggende del i sognebeskrivelsen benævnes Vester-Strande (Vestrstrandir). Egenlig tilkommer »Strande«-navnet dog ikke disse egne alene, men omfatter hele Vestfjordenes nord-østlige kyststrækning, hvoraf største delen nu hører til Stranda syssel, der jo også bærer navn efter »Strandene«.

Gennem Fljót-bygden strækker sig en langagtig indsø, der optager største delen af dalbunden, og som vel oprindelig har givet bygden navn, skønt den nu selv bærer et andet. Dalen skildres som græsrig, fiskerig og med flere andre fortrin, men i den grad hjemsegt af uvejr, kulde og tåge, at den kan anses for den dårligst beliggende plet på hele Island; den har også en tid lang i forrige årh. ligget øde, hvad der tillige gælder om adskillige gårde på »Strandene«. Af gårdene i Fljot kan mærkes Atlastad (Atlastaðir) noget fra kysten, nord for indsøens afløb. Gården har formodentlig navn efter Gejrmunds træle »Atle i Fljot«, hos hvem landnamsmanden Vebjörn Sygnakappe med søskende fik en gæstfri modtagelse og underhold vinteren over, efter at de ved egen brøde var strandede (Ldn. s. 149). De var nemlig allerede landede ved Hlõuvík på Vester-Strandene, og Vebjörn var ved at forberede en stor ofring, der skulde modvirke en anden, som deres fjende Håkon jarl samme dag foretog dem til fordærv; men da lod Vebjörn sig af sine brødre overtale til påny at stikke i søen uden at bryde sig om ofringen og samme dag led de skibbrud under nogle store hamre; her slap de med nød og næppe op, i det Vebjörn viste vej ved at gå foran; stedet kaldtes derefter Sygnaklev (—kleif 3: Sygnernes eller Sogningernes klev.) Sygnaklev er en stejl klippe, der skyder sig frem i søen hinsides fjældet nord for Atlastad; oppe

sagn skal beboerne fra Látrar en gang her have skjult en »stimand- (stigamaðr), som indrettede sit virke her og ved hjælp af et tov kunde fra sit tilflugtsted komme ned og op igen til dette. Sagnet kan vel være rimeligt nok; i det mindste klager E. O. (s. 515) over den overdrevne tilbøjelighed hos disse afsides egne beboere til at huse flygtede misdædere.

på klippen står en stor sten, som Vebjörn med følge (18 mand) skal have flyttet til sin nuværende plads; han brugte den nemlig, fortælles der, til derom at slå det tov, ved hjælp af hvilket de lode sig glide ned over klevens vestside, da de havde lidt skibbrud øst for klevan; med det af godset de havde bjærget, siges der, drog de så ud til Atlastad, hvor de indrettede sig en skåle og opholdt sig deri om vinteren. Skåletomten vil man endnu påvise på en høj dér i tunet ¹⁾). Betydningfuldt nok er det ellers, at Ldn., hvor der tales om Gejrmunds fire gårde, ikke nævner nogen gård i Fljot, men derimod lader Gejrmunds mest betroede træl Atle bo i Barösvík (hinsides Horn). Foruden denne gård og den i Adalvig nævnes som det tredje sted, hvor Gejrmund havde en træl boende, de såkaldte Vestre Almindinger (Vestri almenningar); de skulde nemlig være opståede ved, at landet, da den herboende træl efter Gejrmunds død grebes i færetyveri, udlagdes som almindung til fælles brug. Den fjerde gård var i Kjaransvig. De Vestre Almindinger høre til de første strækninger, der møde en på Vester Strandene; men da kortet her ikke synes at være ganske nøjagtigt, og da navnlig stedsnavnene til dels er mindre rigtig anbragte, må de forskellige lokaliteters beliggenhed her udførligere angives. Straks vest for Køgr møde to små vige Kagravík og Sandvík, adskilte ved en højde Grjótleiti og for Sandvigs vedkommende med Sygnaklev som den østlige begrænsning; oven for disse steder hæver sig fjældet Sandvíkrfjall ²⁾). Drivgodsrettigheden ud for disse steder tilhører Adalvigskirken; men hinsides Sygnaklev begynder Almindingerne. Disse skildres som en i forhold til bredden meget kort dal, bag til og til siderne begrænset af en sammehængende fjældstrækning og indskåret af en række ved højder og næs adskilte småvige (disse angives i sognebeskr. i følgende orden fra vest til øst: Sygnakleif, Ytri Haugavík, Vestri Haugar, Eystri Haugavík, Nyröri Haugar, Kirfisbás, Balatrönd, Brimilshöfn, Hafnarskegg, Lagnabás, Krosshamar, Selvogr, Kjararárnúpr — hvor alle vigene er udhævede). Mod øst adskilles Almindingerne fra Kjaransvig ved Kjararånupen; deres udstrækning langs søen angives til hen ved 1½ mil. Som det fremgår af navnet, er her (så vel som i de

¹⁾ Således sognebeskr.; om stenen også den ankv. indb. 1821. Foruden denne sten findes i svejten forskellige andre særskilt benævnte klippeblokke (Fornmannatak, Leifatök), som skal i sin tid være leftede af enkelte mænd.

²⁾ Navnet Atlastaðahlíð må være indskrænket til fjældstrækningens sydside oven for Atlastad.

endnu større Østre Almindinger hinsides Hornet) landet med hvad udbytte det kan give fælles for alle. Udbyttet, som man her kunde erhverve sig af drivhval og frem for alt drivtømmer, vilde i og for sig ikke være så ringe, men betydningen af disse herligheder formindskes betydelig ved, at enhver transport herfra ad landvejen er en umulighed, og til søs lader tømmertransporten sig kun med vanskelighed udføre ved hjælp af Islændernes nu brugelige fartøjer¹⁾. — Strandene og særlig Almindingerne her besøgte i oldtiden hyppig af løse og ledige folk som Torgejr og Tormod (Fbr.), eller af driftige bønder som Torgils fra Lækjarmot, med hvem fostbrødrene havde en strid på Øster-Almindingerne. De her forekommende drivhvaler var for bægge klasser et fristende bytte. Fostbrødrene har dog vel især holdt til på Vester-Almindingerne, i al fald fremhæves det særlig (Flatb, II., 159), at de en gang var draget helt nord til Horn; her er det, at Torgejr giver et bevis på sin dødsforagt ved uden at ville råbe om hjælp at hænge i lang tid båren af en enkelt hvannplante højt oppe i en stejl fjeldskråning, indtil Tormod tilfældigvis fik øje på ham og kom ham til hjælp; stedet benævntes derfor, siger sagaen, Torgejrsto (Þorgeirstó).

Kjaransvig, der som oven for bemærket ved Kjarlaránup er skilt fra Almindingerne, er ved en anden fjældpynt adskilt fra den øst for liggende Hlöðuvík, som igen ved et næsten ufremkommeligt fjæld er skilt fra den nord for liggende Hælavík, (A. M.: Hælavík, kortet: Heljarvík). Mellem denne og den øst for liggende Rekavik skiller Hælavíkrfjæld, frembydende lignende vanskeligheder, som det nys nævnte²⁾. Ved en fjældpynt er Rekavik mod øst adskilt fra en rundagtig lille bugt, op fra hvilken et noget større underland

¹⁾ Veddet, som erholdes af de således opdrevne træstammer — let kendeligt ved den overløst, det har lidt af insekter og borende sødyr — anses både for varigere og i alle henseender langt bedre end det tilførte tømmer og benyttes derfor med stor forkærlighed, især i udhuse og andre bygninger, hvor der hersker stærk fugtighed. Om drivtømret, dets forskellige art (mest nåletræer) o. s. v. udtaler sig både E. O. (s. 410—12) og Olavius (s. 126 fig.); om mærkelige småbåde uden jern (Troldeflaker), som undertiden drive på land med tømret, se Olavius s. 440—41. Hvad drivtømrets hjemstavn angår, må det vel snarest antages oprindelig ved de siberiske floder at være ført ud til Asiens nordkyst og derefter af en eller anden polarstrøm at være bragt til det nordvestlige Island. — Om den tidligere måde at transportere drivtømmer på, i de dertil indrettede byrdinger, se E. O. s. 408—10.

²⁾ I hver af disse fire vige ligger en efter vigen benævnt gård.

strækker sig; vestlig i dette dalstrøg ikke langt fra kysten står gården Hövn (Höfn), mod øst begrænses bugten af det kileformig fremløbende Hornbjærg; i et lille dalstrøg vestlig under dette står Vestfjordenes nordligste gård Horn.

Som det nordligste punkt i denne del af landet er Horn (Grt. s. 102) et af de bekendteste islandske forbjergene, af fremmede i reglen kaldet Kap Nord; ikke alene om Horn, men om Vester-Strandene i det hele gælder det, at uagtet disse egne ikke ligefrem skæres af polarcirklen (dette er derimod tilfælde med visse egne i det nordøstlige Island), når de dog så nær op under denne — den falder kun nogle minutter nordligere end Horn —, at også herfra set synes solen ved midsommerstid at svæve hen over havfladen uden, selv når den står lavest på himlen, at forsvinde under horisonten. — Olavius beretter, at man på Hövn havde ladet en del af tunet indvie for at have et sted, hvor ligene om vintoren kunde begraves, når det var umuligt at føre dem til kirke, og at man på hans tid viste 10 sådanne gravsteder der. Det er forklarligt, at man har måttet gribe til en sådan udvej; til Stad i Adalvig er der fra disse længst borte liggende gårde over fem mil, og vejen fører tilmed over de vanskeligste og besværligste fjælde, man kan tænke sig; ligeledes er hele svejten igennem og særlig på Strandene de enkelte gårde næsten fuldstændig aflukkede fra hinanden ved fjælde, der i almindelighed ikke lade sig passere af heste og ofte ikke uden fare af gående; så de slette veje er unægtelig en af de største ulæmper i denne svejt, som den omgivende sø kun delvis afhjælper. Ti den længste tid af året er det naturligvis farligt eller ugørligt at færdes længere strækninger i åbne både; havet er ofte oprørt, og stærke strømme ligge ud fra omtrent ethvert næs ¹⁾.

Hornbjærget, der strækker sig i en længde af hen ved halvanden mil fra sydøst til nordvest, stejlt affaldende mod søen og længst i nordvest endende med en lodret pynt, udmærker sig ved sin rigdom på bjærgfugle (alker); med disses fangst er man beskæftiget hele forsommeren igennem, og heri deltager ikke alene gården

¹⁾ I følge sognebeskrivelsen går der talrige sagn om en fordums beboer af Hövn, Dýra-Steinþór (tilnavnet fordi han havde dræbt hen ved 20 bjørne); en klippeblok Steinþórsstandr, hvorfra han en gang værgede sig mod 18 mænd, bærer navn efter ham.

I følge samme kilde skal der, foruden de mange strømme (rastir) her i svejten, ud for Hornbjærget findes en virkelig dragtformig malstrøm (ved navn Kringla), hvoraf en udførligere beskrivelse gives.

Horns beboere og de, som for fiskeriets skyld opholde sig her; men ved fuglebjærgene aflægges der fra de fleste gårde i svejten et besøg i løbet af forsommeren for at nyde godt af det udbytte, de give. Først er man kun beskæftiget med at opsamle de døde eller vanføre fugle; »vanføre» kaldes de fugle, der bedøvede eller sårede af de fra bjærgene nedstyrtende sten falde til jorden. Dette sker navnlig efter regn. Når det regner, løses nemlig grus og sten i bjærgsiderne og rammer både de fugle, som sidder i fuglebjærgene, og dem, som er ved at flyve til og fra. Disse enten dræbes eller bedøves; og fuglenes mængde er så uhyre, at man af således nedstyrtede fugle ofte finder mange hundrede ad gangen. Senere »siger» man et par gange efter æg, og de sidste uger, medens fuglefangsten står på, gælder »siget» kun selve fuglen¹⁾. Den højeste tinde i Hornbjærgene er over 1600 f., bjærgene gennemgaaende vel omtrent 1500 f. Østen for dette falder grænsen mellem Adalvig og Grunnavig svejt ved den lille Låtravig.

Uagtet, som det kan tænkes, fjældene i Adalvigsvejen er nøgne og øde, mangler det lavere liggende land dog ingenlunde frodighed, og på mange steder skal dalstrøgene endog være usædvanlig græsrig²⁾; men fordelen herved tilintetgøres for en stor del ved den idelige tåge og slud, som hersker her om sommeren (navnlig på Strandene) og som ofte forhindrer indbyggerne fra at få gavn af deres hø. En hovedulæmpe for disse egne beboere er, som alt tidligere berørt, havisen, der her er en jævnlig gæst. »Altid kommer her nogen havis», siger sognebeskrivelsen, »og som oftest megen. For det meste driver den længe om uden for kysterne, fjærrt eller nær; og i den tid hersker bestandig uroligt vejr af alle kanter og voldsomme storme med vekselvis kortvarig tå af syd og vest og tågesnefald og isslag af nordvest eller stundum nordøst, dog er nordvinden den fremherskende. Men når isen er bleven landfast, indtræffer altid stille vejr og nogle dages tå, men aldrig

¹⁾ At »siga» (o: glide) er det stående udtryk for at besøge fuglebjærgene ved at lade sig hisse ned i dem i tove.

Foruden i Hornbjærgene er der i denne svejt fuglefangst i Rit og Hælavirkbjærg; i Rit er den ikke betydelig, i Hælavirkbjærgene er der derimod adskillig bedre lejlighed til fangst, men den bedste del af bjærgene har hidtil (ifg. sognebeskr.) ikke været benyttet, fordi det er »hedensk» (ikke indviet af biskop Gunmund d. gode).

²⁾ For enkelte gårdes vedkommende fremhæves det i sognebeskrivelsen, at malkofærene give et eksempelst udbytte; men desværre holdes i hele svejten i følge samme kilde kun meget få kreaturer.

stadigt tøvøj; bestandig er søen fri for brænding, når den er i nærheden. Stundum kommer den så pludselig, at skönt intet ses til den om aftenen fra de højeste fjælde, da kan dog næste morgen alle vige være fulde af den, og med samme hurtighed forsvinder den som oftest igen fra det faste land. Da den største del af den er under vandet, har strømmene mere magt over den end vindene undtagen i vedholdende storme, da får vinden som oftest overmagten. Sjældnen slår det fejl, at fiske- og håkarlestimer kommer forud for isen; ligeledes kan det ske, at bjørne kommer på den, men det er dog kun sjældnen, at de blive tilbage, når den går igen; de er stundum blevne dræbte her med ægvåben. Hvordan som vejret er, når isen er ud for landet, så er det altid mere råt og kulden ubehageligere end i samme vejr under andre forhold. Man har lagt mærke til, at når isen længe ligger nær land eller landfast, da hæmmer den græsveksten om foråret, og kreaturerne forårsager den uro og fugtigt udslæt, så at de ikke vil trives og undertiden dør heraf; ligeledes bevirkes for menneskers vedkommende uro og utålelig kløen i huden, selv om intet udslæt følger efter. Stundum følger hvaler med isen, o: de dø i den og drive siden på land; det kan også ske, at de løbe ind i vigene for isen, men at denne da lukker således for dem, at de ikke kan komme ud igen (på denne måde fangede man i 1837 elleve store hvaler i Adalvigsvejt). En gang — i én måned (o: marts-april) 1817 — fik man en masse vadesælsunger på isen; der var en sådan mængde af disse, at man kunde fylde den ene båd efter den anden med dem. For isens ankomst kan ingen regel gives — strømmene antages ikke at have fuldstændig herredømme over den —; hvis den er kommet ved midvinterstid eller lidt før (o: i januar), forsvinder den oftest allerede i februar, og derfor siger man: »Sjældnen er mén ved midvinters is» — det står formodenlig i forbindelse med strømskiftet; efter midsommerstid ses den sædvanlig ikke længer fra landet af, men efter hvad der berettes fra fiskeskibene skal den i mange somre ikke have forladt havene her. Undertiden kommer drivtømmer forud for isen, men som oftest indeslutter den tømret i sig; og det er hændt, at man har set tømmerbunker brænde ude i havet, og da driver der ofte en stor mængde brændt og svedet tømmer i land — årsagen til en sådan brand antages at være den, at tømret er bleven gnedet så voldsomt sammen i isen, at der er gået ild i det ¹⁾).

¹⁾ Sml. med denne beskrivelse E. O. s. 517—22.

I tidligere tid var de få beboere af disse afsides egne fattige og oven i købet — skønt med urette — ilde berygtede (mistænkte for trolddom o. d. l.); nu er forholdene her en del forandrede. De fleste sødegårde er efterhånden blevet bebyggede, og med produkternes stigende pris og den større ævne til at benytte de herværende indtægtskilder er også velstanden stegen betydelig. For Strandenes vedkommende giver i følge sognebeskrivelsen drivtømret ejerne det forholdsvis største udbytte; det købes nemlig af de fjærnere boende på det sted, hvor det tilfældig er drevet i land, og i løbet af vinteren sender da køberne folk til stedet for at save tømret. Men hvad der ubetinget nu mest bidrager til at hæve de mere heldig stillede til en større velstand, er håkarlefangsten, der på Island navnlig foregår fra nord- og nordvestkysten ¹⁾.

¹⁾ Håkarlen (håkarl) er som bekendt en stor haj (længden indtil 25 f.), der opholder sig i de nordligere have, og som fornemmelig efterstræbes for leverens skyld, der giver en betydelig mængde tran. Den fanges på krog: hestekød er den bedste mading. Tidligere dreves håkarlefangsten af Islænderne omtrent som enhver anden fiskefangst. Når fisketiden, som indfalder i forårsmånederne, begynde, begav man sig til den sædvanlige fiskeplads (for Adalvigssvejtens vedkommende Horn), og herfra dreves så fangsten, i det man i store, åbne fartøjer søgte håkarlen 5—6 mile fra land, og, når man havde fået fuld last, begav sig ind til land igen med denne. Foruden leveren benyttedes nemlig både håkarlenes kød og skind. Kødets er vel i frisk tilstand ufordøjeligt og volder nyt således i større mængde døden; men efter at det er undergået en delvis forrådnelse og tørret i luften, afgiver det et — rigtignok ingenlunde vellugtende — fedemiddel, der af dem, som er vante til det, anses for ret velsmagende. Nu derimod drives håkarlefiskeriet mest ved hjælp af dæksfartøjer, hvis bygning med stor iver er bleven fremmet af de driftige Nordlændinger, der har dannet et søforsikringsselskab for sådanne skibe. Derved er det blevet muligt at opsøge håkarlestimerne langt fjærnere fra land; men derved er denne art fiskeri måske tillige bleven endnu mere anstrængende end før. Allerede tidligere måtte man ofte ligge mange dage i rød lang fra land i storm og uvej; men nu begive skibene sig langt ud i det åbne hav nord for landet 20—30 mile bort, hvor dravis og uvej stadig true. Her er der ikke længer lejlighed til at opbevare selve håkarlene; leveren skæres ud, efterhånden som de fanges, og kroppen kastes så straks over bord. Denne adfærd beklages af mange; thi da disse grådige rovskab lokkes af deres udkastede døde kammerater, hindres de derved i at nærme sig land, ja fjærnnes endog mere og mere fra dette, efter som skibene for at finde ny fiskestrøg fjærne sig mere og mere fra land. Håkarlefangsten er i øvrigt, drevet på denne måde, overordenlig indbringende, når man har held med sig, men med hensyn til at finde håkarlestimerne kan der være den største forskel på de deltagende skibes lykke.

At man i disse afsides egne må kunne finde mange lævninger af en ældre tids anskuelse, overtro o. d. l. er utvivlsomt; også gårdenes bygning synes at have et vist gammeldags præg. Således er i følge sognebeskr. hølader og kostald sædvanlig sammenbygget med gårdens hovedbygninger, så at der fra disse er umiddelbar adgang til hine; og kostalden er som oftest anbragt under badstuegulvet.

Østen for Horn strækker kysten sig fra Låtravig i sydøstlig retning til det høje forbjerg Gejrolvsgnup (Geirólfsgrúpr, nu sædvanlig kaldet Geirhólmr), der danner grænsen mellem Isefjords og Stranda sysler. Denne lange, men tyndt befolkede strækning, der, som tidligere nævnt, hører til Grunnavigsvejt, benævnes til forskel fra de Vestre Strande Nord-Strande (Norðrstrandir), stundum også Hornstrandene (Hornstrandir) — et navn, der i de ældre kilder også omfatter en strækning hinsides Gejrolvsgnup. Straks hinsides Låtravig begynde de såkaldte Østre Almindinger (almenningar hinir eystri, Grt. s. 61). Deres udstrækning langs søen skal være omtrent dobbelt så stor som de vestres, og ligesom disse skal de så at sige kun være tilgængelige fra søsiden. Østlig i Almindingerne har et sted Bjarna næs (—nes) undertiden været bebygget; kreaturer er det dog på grund af mangel på græs umuligt at holde her. Hvis dette Bjarnanæs er det samme som det i Ldn. (s. 156) nævnte Bjarnanæs, hvor Skjalda-Björn, hvis landnam dog først begyndte noget østligere, havde sin anden gård, så skulde man her i sin tid have kunnet se hans store skåle-tømter. Øst for Almindingerne ligger Smiðjuvík, hvor der findes en bebod gård: det samme er tilfælde med den derpå følgende Barðsvík, der skal være ret frodig og indbydende til beboelse, — her havde jo også allerede Gejrmund heljarskind en af sine gårde. Mellem Bardsvig og Bolúngarvík (i følge A. M. Bolunga-vík, opr: Buðlunga-vík) skiller forbjærget Straumnes; ved dette begynder Skjalda-Björns landnam. Også i Bolungarvig står en enkelt gård. Sydøst for denne vig skære tre noget større fjorde sig ind: Furufjord (Furufjörðr), Taralátrsfjord (Þaralátrsfjörðr) og Reykjarfjord (Reykjarfjörðr), der nu alle er beboede. Oven for disse ligger den nordligste del af Drangajökul, som udsender en skridjökul ned mod hver fjord, ja er i Taralátrsfjord endog kun en halv mil fjærnet fra kysten. Denne fjord, der før sin nuværende temlig unge bebyggelse længe havde været ubebod, nævnes i Eb. som opholdsted for den voldsomme Ospak fra Bitra (Str.), der med sine tilhængere måtte flygte for Snorre gode; til ham kom en anden ugærningsmand, der

havde ligget ude på Norderstrandene, og de indrettede sig nu en af et virke omgiven gård her, som de dog tvungne af de omboende bønder snart nødtes til at forlade. — I Reykjarfjord, der bærer navn efter nogle varme kilder, findes to gårde; ved den ene, Kirkjuból, skal i følge A. M. efter traditionen fordem have været en kirke eller et kapel (ødelagt af søen). Også her, ved gården Reykjarfjord, har man i følge Olavius måtte udsøge en plads til at begrave de døde, som man ikke kunde føre til kirke. Det er beklageligt, at så vel dette kapel som et tilsvarende i Furufjord (ifg. A. M.) er bleven nedlagt; ti fra den til Grunnavig sogn hørende del af Strandene er kirkevejen om muligt endnu besværligere end fra Vester-Strandene. Vejlængden er 7—8 mil, fra Smidjuvig må man bryde op om fredagen, hvis man vil have nogen udsigt til at nå kirken om søndagen, og rejsen går så over tre besværlige fjælde. I øvrigt er forholdene naturligvis i hele denne sidst beskrevne strækning meget ensartede med dem på Vester-Strandene. Her er den samme velsignelse af drivtømmer, men også de samme af havisen, tåge og kulde flydende ulæmper. Sete fra søen skal Norder-Strandene frembyde et endnu vildere, mere goldt og øde udseende end strækningen vest for Horn.

Reykjarfjord med den tilhørende lille Sigluvík er mod øst begrænset af Gejrolvsgnup, der, som oven for nævnt, danner grænsen mellem Isøfjord syssel og og Stranda syssel.

Stranda syssel (Stranda sýsla).

[Indbyggerantal c. 1700.]

Stranda syssel omfatter den lange, men smalle og tyndt befolkede kyststrækning, som fra Gejrolvsgnup når, i sydøstlig og sydlig retning, lige til bunden af Hrutafjord. Det udgør kun seks hrepper og er nu delt mellem fire præster. Af sognene har det nordligste, Ånæs (Árness) sogn, uden sammenligning den betydeligste udstrækning. Dette, der tillige udgør én hrepp, vil det måske være passende at betragte for sig først. For dette sogns større nordlige halvdels vedkommende er forholdene omtrent de samme som på de hidtil omtalte »Strande«; der findes her kun ganske enkelte gårde med lang afstand mellem hver og uden nogen indbyrdes forbindelse, da de mellemliggende fjælde er så at sige ufremkommelige — nord for Trekyllisvigen, siger sognebeskrivelsen, kan man selv om somren næppe komme med heste fra den ene gård til den anden. Af gårdene er Skjalda- (nu Skjaldar-) bjarnarvig (—vík) den nordligste; den ligger ved vigen af samme navn, som skærer sig ind straks østen for Gejrolvsgnup; i sognebeskrivelsen roses gårdens land overordenlig, fårene f. eks. skal her malke vidunderlig meget og længe. I Skjaldabjarnarvig bosatte sig den tidligere omtalte Skjalda-Björn; han var en vældig viking ved navn Hellu-Björn, der fik benævnelsen Skjalda-Björn, fordi han på sin landnamsfærd førte et aldeles skjoldbesat skib til Island, med hvilket han landede i Bjarnarfjord (—fjörör). Bjarnarfjord er en smal, lille fjord sydøst for Skjaldabjarnarvig. Vigens østlige begrænsning udgøres af en tange, hvorpå der ligger tre banker eller høje, kaldte »Þáfur« (o: tuer),

i den ene af disse ligger i følge sagnet hans skib, i den anden hans gods, i den tredje han selv. — En mils vej øst for Bjarnarfjord ligger **Drángar**; fra denne gård ligger en vej i sydvestlig retning over østerenden af Drangajøkel ned til Skjaldfannardal på Langadalsstranden (Isf.); den skal kun kunne befares midt om somren, og benyttes som tidligere anført mest af folk fra Isefjordsdybet, når de hente drivtømmer. Om Erik den røde, Grönlands senere opdager og bebygger, og hans fader Torvald siges det, at de ved ankomsten til Island fra Norge tog land på Hornstrandene og boede på Drangar, hvorfra så Erik senere efter faderens død flyttede til Haukadal (D.). — Sydøst for gården Drangar strækker Drangafjæld, et af denne egns højeste og værste fjælde, sig frem mod søen; længst ude mod søen hæver sig i en række op fra fjældet de syv dranger, den ene bag ved den anden. Det er høje fjældtinder, der aftage i størrelse undtagen den yderste, som er meget høj; på to steder kan de mellemliggende kløfter eller pas (skörð) passeres; også længere inde fører en vej over fjældet ¹⁾).

Syd for Drangafjæld kommer Drángavík med en gård af samme navn; den derpå følgende **Eyvindarfjord** (—fjörðr) er derimod ubeboet. Syd for Eyvindarfjord ligger den betydelig større **Ufejgafjord** (Ú- eller Ó-feigsfjörðr); øst for denne skærer **Ingólfsfjord** (Íngólfsfjörðr) sig ind; hver af disse sidste to indeholde et par gårde. Disse tre fjorde bærer navn efter tre brødre, der tog land på Strandene og hver besatte sin af disse fjorde (Ldn., Grt.). Fra Ofejgafjord ligger en vej mod vest til Isefjordsyssel ²⁾).

Hvad rigdom på drivtømmer og i det hele naturforholdene angår, finder naturligvis også en gennemgående overensstemmelse særlig sted mellem Isefjords-Strandene og den nu beskrevne nordligste strækning af Ánæs sogn. Dog nævner sognebeskrivelsen drivtømmer som en vigtig indtægtskilde for sognet i det hele taget og fremhæver den dygtighed, som disse egne beboere have i at for-

¹⁾ Disse *drángar* må den oftere nævnte Dránga jökull skyldes sit navn: denne Islands nordligste storjøkel når ligesom Gláma en højde af hen ved 3000 f.

²⁾ Vejen, der skal være temlig betydelig (full þingmannaleið), går fra gården Ofejgafjord over Ofejgafjordshede til Hraundal — en lang dal op fra Langadalsstranden med gård af samme navn, næppe afsat på kortet; heden skal være god at passere om somren, når sneen på den er smeltet. Af disse angivelser ses det, at også Drangajøkel på kortet er gjort for stor og navnlig utvivlsomt strækker sig altfor langt mod syd.

færdige trækar, som afsættes vidt omkring — en kunst, som allerede E. O. roser dem for (s. 500). Også gælder det om sognet i dets helhed, at det fugtige og tågefulde vejr om somren, så snart nordenvinden hersker, er til stor skade for høhæsten; havis er vel en jævnlig gæst her, dog synes den i den senere tid (i følge sognebesk. 1852) både at være kommen sjældnere og i mindre mængde end tidligere; jo senere den kommer, desto senere går den bort — man har således eksempel på, at den først er kommen i slutningen af april og ikke været helt borte før midt i avgust.

Mod øst er Ingolvsfjord adskilt ved høje fjældstrækninger fra de tre følgende fjorde **Trekylisvig** (Trékylisvík), **Reykjarfjord** (Reykjarfjörður) og **Vejdeleysa** (Veiðileysa, i sagaerne stundum Veiðilausa), der skærer sig ind fra nord til syd. Øst for Ingolvsfjord går nemlig kysten en bestemt bøjning mod syd, og beskylles tillige nu ikke længere af det fuldstændig åbne hav, men af den såkaldte Floe (Flói), den store bugt eller fjord, der ligger mellem Stranda syssel og den nordligere del af Hunavatns syssel, og som efter det forskellige strøg benævnes enten **Strandafloe** (—flói) eller **Hunafloe** (Húnafloi). Det er derfor naturligt nok, at, som det synes at fremgå af Grt. (s. 13), denne del af Strandene er bleven benævnt Syd- eller Ind-strandene i modsætning til den nordligere kyststrækning. — Ved bunden af den forholdsvis korte og brede Trekylisvig, der mod nordvest udsender en mindre fjord, står præstegården **Ånæs** (Árnes) med tilhørende kirke; denne gård afgiver et glædeligt eksempel på, hvorledes omhyggelig behandling af æderfuglevarp i kort tid har kunnet forvandle et uanseligt kald til et af landets betydeligste. I følge Grt. var Ånæs bolig for Erik snare, hvis landnam strakte sig fra Ingolvsfjord til Vejdeleysa (det meste af denne fjord medindbefattet). Medens Eriks søn Flose boede her, skete det, at nogle købmænd led skibbrud i vigen; disse byggede sig af vraget et nyt skib, med hvilket de virkelig også senere stak i søen for at forlade landet; men det var naturligvis kun dårligt, og af dets brede og korte form kaldte man det Trékylillir (o: træsækken), hvorefter vigen (der også oftere nævnes alene Vík) så fik navn. I den nordlige del af tunet på Ånæs ved bunden af Trekylisvig viser man endnu tomterne af Trékylisnaust¹⁾; det har været 12 fv. langt og 3¼ fv. bredt, — her, siger man, er skibet Trékylillir blevet bygget og har haft sin plads. Ånæs ligger

¹⁾ Allerede omtalt i E. O. s. 494.

nord for *Ånæså*, der kommer fra den lille *Ånæsadal*, som i vestlig retning strækker sig op fra *Trekylisvigens* bund. Lige over for, på åens sydlige bred, ligger gården *Bæ(r)*, og umiddelbart øst for denne ved vigens kyst *Finnbogastad* (*Finnbogastaðir*) — alle tre gårde meget nær ved hverandre, for de to sidstes vedkommende nå tunene endog næsten sammen. *Finnbogastad* har navn efter *Finnboge* den ramme, som i følge *Finnboges* saga (*Finnb.* s. 75 fig.) tilbragte den sidste del af sit liv her som *Trekylisvigens* hövding; hans stadige fjende *Jökul* fra *Vatnsdal* (*Hv.*) sender to gange en snigmorder for at røve hans liv, men *Finnboge* dræber lykkelig dem begge. Den anden af disse, i sagaen kaldet *Torbjörn Sleggfall* eller *Sleggja*, dræber *Finnboge* under høsten på et stykke land, som den første snigmorder havde omhegnet for ham; dette omhegnede landstykke (*gerði*), hvor *Torbjörn* faldt, kaldtes derefter *Sleggjufall* (*Finnb.* s. 82). *Sleggjufall* er nu navnet på en ikke ubetydelig klett, der står omgivet af mosegrund et stykke vej sydøst for *Finnbogastad*. — Senere hen kommer *Finnboge* i en strid med den, i følge sagaen, østfjordske hövding *Brand* den raske, der med 25 mand hjem søger ham i *Trekylisvig*. Ved den lejlighed beskrives stedforholdene ved *Finnboges* gård: Der var ikke synderlig langt mellem fjæld og fjære, oppe lige over for gården var der tre afsatser (*hjallar*), og man kunde kun komme til gården fra én side; da *Brand* og hans folk er komne til den nederste afsats, kendes de, medens man tidligere har antaget dem for fremmede, der vilde købe tørfisk. *Finnboge* går nu ud og op til brækkerne, — der var en stor kløft (*gil*) og en kam for oven, og kun fra én side kunde man angribe; her stiller *Finnboge* sig med sin ledsager, *Brand* vender sig mod ham, men snart får *Finnboge* hjælp, og *Brand* nødes til at slutte forlig (*Finnb.* s. 86 fig.). — Denne beskrivelse skal ikke kunne passe på den af de syd fra kommende nu benyttede vej, der fra bunden af *Reykjarfjord* fører over fjældet ned i *Ånæs dalen*, men skal derimod vise, at *Brand* har benyttet en ældre, nu aflagt vej til *Trekylisvigen*, af hvilken sporene endnu på mange steder ses. Denne vej har ligget op fra den øverste del af *Selå dalen*, der i nordvestlig retning strækker sig op fra den sydligere i *Stranda syssel* liggende *Stengrimsfjord*. Derfra har den ført bag om *Trekylis hede* og *Reykjarfjord* til sydsiden af *Ånæs dalen*. Ved sydsiden af denne en mils vej lange dal, lidt oven for dalens midte, findes banker eller højdedrag, som efterhånden blive lavere og nede i dalen helt tabe sig. Denne vej må *Brand* tænkes at have redet med sin flok; medens han var ved at passere oven

nævnte banker, har man kunnet iagttage ham fra alle gårde i vigen.

Sagaen fortæller, at Finnboge lod bygge en stor kirke på sin gård, og at han selv tillige med sin kone blev begravet ved denne. Den af Finnboge byggede kirke antages imidlertid at have været på Bæ; i tunet her påvises nemlig endnu kirkegården med mange endnu kendelige grave. Det er vel derfor rimeligst at antage, at Bæ oprindelig ikke har udgjort nogen fra Finnbogasstad forskellig gård. Fra Bæ til Ånæs skal kirken være flyttet på grund af katolsk overtro. I følge E. O. (s. 494) skal Finnboge den rammes høj vises på gården Finnbogastad, hvad der jo vilde forudsætte en fra sagaens fortælling forskellig tradition; nu skal imidlertid ingen i egnen vide noget om Finnboges høj, men alle antage ham for begravet på Bæ. Ligeledes må det fremhæves, at den antkv. indb. (1817), der ellers er overordenlig omhyggelig i opregningen af høje (optæller 10 sådanne), ikke har nogen Finnboge-høj, men derimod beretter, at Finnboge den rammes grav (leiði) ses på Bæ i den der afmærkede kirkegård, så at man måske tør antage, at beretningen om hans høj er opstået ved en forveksling med det oven nævnte »lejde»¹⁾. — Finnb.'s beretning om Trekyllisvigens daværende blomstrende tilstand må være meget overdreven; denne, hvori der nu ligger 7—9 gårde, skulde den gang have haft 35.

I Sturlungetiden kommer Trekyllisvigen til omtale, da Tord kakale lagde ud herfra til den store søkamp i Floen mod Kolbén unge, og efter kampen flygtede han ligeledes tilbage hertil forfulgt af Kolbén, så at han med sine folk må søge over fjældene vester på hjem, som hver kan bedst.

Mellem Trekyllisvigen og Reykjarfjorden ligger et forholdsvis stort og bredt næs **Reykjanes**, for den større vestlige dels vedkommende opfyldt af fjælde; øster efter bliver det lavere, dets sydøstligste pynt kaldes **Gjögurstánga**. De varme kilder yderst på næsset ved og i selve strandbredden, hvorefter det har navn, skal ikke være betydelige. Syd for Reykjanæs skærer sig ind mod vest den et par mile lange og forholdsvis smalle **Reykjarfjord**. På sydsiden af denne ligger **Reykjarfjords handelssted** (tidligere også kaldet **Kúvíkr**) med én fast købmandshandel. Fra handels-

¹⁾ De oven anførte oplysninger om de i Finnb. nævnte lokaliteter skyldes stedets præst provst Sv. Eyjolvsson. — I *Skýrsla um forngripasafn Íslands*, II, s. 114—15 omtales et par udskårne fjæle fra Ånæs kirke.

stedet, ligesom fra fjordbunden, ligger en vej op på den godt og vel tre mile brede Trekyllishede, der strækker sig op fra Reykjarfjorden i sydvest, og hvorover en efter omstændighederne god vej ligger mod syd til Stengrimsfjorden. Fra dette højland udgår mod øst et højt, smalt fjæld **Kamb** (Kamb r), der fylder det lille næs, som skiller Reykjarfjord fra den sydligere og langt mindre Vejdeleysa. Ud mod denne fjords sydkyst løbe flere fjælde, af hvilke det østligste er Byrgisvíkrfjall, nord for hvilket gården **Byrgesvig** (Byrgisvík) ligger, hvorimod der i følge sognebeskr. ikke kendes nogen vig af dette navn. Syd for Byrgesvigsfjældet skærer en lille vig **Kolbénsvig** (Kolbeinsvík) sig ind, hvor der findes en efter denne benævnt gård. Som omtalt tilhørte største delen af de her omtalte landstrækninger syd for Ingolvsvik landnamsmanden Erik snare; til ham kom Önund træfod for at få oplysning om, hvilke strækninger der endnu ikke var besatte her (Gr. s. 14). Erik drog med ham ind til sydgrænsen for sit landnam, **Uføra** i Vejdeleysa og viste ham, hvor stort et stykke syd for dette der endnu var utaget. **Uføra** er (ifg. Sv. Eyjolvssön) navnet på en fremspringende klippe på sydsiden af Vejdeleysa, der omtrent midtvejs ved fjorden går brat ud imod søen, så at man kun med besværighed kan passere forbi. Hvad der således tilfaldt Önund var de tre vige **Byrgesvig**, **Kolbénsvig** og **Kaldbaksvig** (Kaldbaksvík — ligger i det følgende sogn). Men tillige gav Erik ham hele Vejdeleysa og Reykjarfjord med den tilgrænsende del af Reykjanæs, og Önund havde nu foruden sin egenlige gård »i Kaldbak« en anden i Reykjarfjord (foruden at være fjordens navn bruges Reykjarfjörðr nu som benævnelse på en gård i fjordbunden). Man havde imidlertid forsømt at træffe aftale om drivgods, og dette medførte senere store stridigheder mellem Erik snares søn Flose og Önunds sønner. Et mordforsøg på en af disse i Reykjarfjord mislykkes, men senere opstår der en blodig kamp imellem dem i anledning af en ved **Rivskær** (Rifsker) opdreven hval. Hvalen fandtes først af en af Floses undergivne, som boede på Reykjanæs; således hedder nu den østligste gård på Reykjanæssets nordside, øst for fjældet Reykjaneshyrna; **Rivskær**, hvis navn (ifg. Sv. Eyjolvssön) er bevaret, ligger længst ude på sydsiden af Reykjanæs, altså ved Reykjarfjordens nordlige kyst. Bonden på **Gjögr** (således hedder den østligste gård på sydsiden af næsset; i sognebeskr. nævnt som den fornemste plads, hvorfra kákarlefangsten drives) fik imidlertid nys om, at en hval var dreven i land, og sendte ufortøvet sine herrer, Önundssønnerne bud — og således traf bægge partier sammen ved **Rivskær**. Enden på stridig-

hederne blev, at Önundssønnerne måtte afstå Røykjarfjorden og landet nord for denne, men skulde beholde Kamb.

I ældre tid synes der i følge sagaerne fra disse egne at være drevet et betydeligt fiskeri (sml. således — foruden adskillige af de, ældre forhold skildrende, kilder — også Sturl., f. eks. hvor forholdene i Ávík, som er en af gårdene i Trekyllisvig, skildres (i gl. udg. I., s. 10 ff.); nu derimod fremhæves fåreavl, håkarlefangst og drivtømmer som afgivende de vigtigste erhvervskilder, hvorimod torsk ikke er hyppig her.

Da Erik snare drog med Önund træfod ind til Uføra i Vejdeleysa for at vise ham, hvor han kunde tage sig land, kastede Önund øjnene på et stort sneklædt fjæld, som gik frem hinsides fjordene, og kvad en vise om den tunge skæbne at få Kaldbak(-r) til bytte for de forladte agre; dog tog han som omtalt land her — foruden Byrgesvig og Kolbénsvig Kaldbaksvig helt til **Kaldbaksklejv** (—kleif) og boede i Kaldbak. Kaldbak(r) er nu kun navnet på en gård, der ligger på nordsiden af Kaldbaksvig, som — noget større end Kolbénsvig — skærer sig ind syd for denne. Vigen er helt omgivet af høje stejle fjælde, hver med sit særlige navn. Kaldbak, som Önund træfod kvad om, har vel snarest været det nu Kaldbaksfjall benævnte fjæld, der siges at ligge »nordvestlig ved Kaldbaksvigen» (det vil vel sige: yderst ude ved vigens nordlige kyst). — Langs sydsiden af vigen strækker sig den for rejsende farlige fjældli Kaldbaksklejv; længst i sydøst går fjældet **Kaldbakshorn** frem mod søen. Vigen er ilde berygtet for sit stormfulde og ublide vejrlig, og fuldstændig snefri er de den omgivende fjælde aldrig. Fjældet Kaldbakshorn (Kallbakshorn) nævnes i Nj. (s. 66), hvor der fortælles, at da den tryllekyndige Svan fra den syd for liggende Bjarnarfjord druknede ved Vejdelausa, syntes de fiskere, som var i Kaldbak (o: gården K.), at se ham gå ind i fjældet Kaldbakshorn, hvor han modtoges med glæde.

Op fra Kaldbaksvigens bund strækker sig en dal Kaldbaksdal(r). Önund træfod døde i følge Grt. i Kaldbak og ligger i **Træfodshøj** (Tréfótshaugr); denne høj vises øverst i Kaldbaksdal. Den omtales, men temlig unøjagtig, af Jon Olavssón (Antkv. Ann. II., s. 167—68); ved sammenligning af den antkv. indb. og bægge sognebeskrivelserne synes det at fremgå, at højen selv er temlig stor til at være menneskeværk, men at den er omgivet med en sten-indhegning (garðr). I samme dal skal findes flere andre seværdigheder, således en fordum til badning indrettet laug (med tilhugget bassin).

Syd for Kaldbaksvig ligger i række fra nord til syd fire gårde (Eyjar den nordligste), hvorefter ved **Bjarnarfjorden** (Bjarnarfjörðr) igen en større indskæring af kysten forårsages¹⁾. Den herværende landnamsmand Björn var i følge Laxd. Höskulds svigerfader; Björns søn var Svan, som boede på Hóll eller — som gården også efter ham kaldtes — Svanshóll i Bjarnarfjord. Navnlig i Nj. omtales Svan nærmere; han var Hallgerds morbroder og beskyttede ved trolddom den onde Tjostolv, som Halgerd havde sendt til ham, så at Usviver ikke kunde få ham i sin magt. Svanshóll er navnet på en gård, der ligger noget oven for fjordbunden. Op fra fjorden strækker sig flere dale, deriblandt en Goddal (Goðdalr); til denne knytter sig sagn om, at en gode skulde være højlagt her, og flere andre oldtidsbegravelser vil man påvise her i egnen. I Bjarnarfjord findes flere varme kilder, hvoriblandt den til badning indrettede Klúkulaug er den mærkeligste (se E. O.: Klunkelaug s. 386). — På sydsiden af fjorden ligger kirkestedet Kaldrananæs (ældre: Kallaðarnæs); i følge almindeligt sagn (se bægge sognebeskrivelser) skal der tidligere have ligget en gård á Eyrum• noget nærmere fjordbunden end Kaldrananæs. Er dette rigtigt, da er det formodenlig denne, der tænkes på i den bekendte fortælling om Selkolla (Bsk. s. 604 ffg.), og udgiveren har da næppe ret i at forandre håndskriftets á Eyrum• til á Eyjum•.

Imellem Kaldrananæs og Stengrimsfjorden skiller et forholdsvis kort og bredt næs bestående af et lavere højland, som tilsammen kaldes Halsene• (Hálsar); i sagaerne betragtes hele strækningen som udgørende én hals; således tales både i Laxd. og Nj. om halsen mellem Stengrimsfjorden og Bjarnarfjorden, og i følge Nj. voldte Svans trolddom Usviver forskellige genvordigheder her, så at han nødtes til at vende om uden at kunne nå til Bjarnarfjorden og hævne sin søn Torvalds drab på Tjostolv. Over halsene ligger en alfarvej af omtrent en halv mils længde; de er for en stor del opfyldte med udstrakte mosestrøg (flóar), men derimod ikke meget bratte. I følge den antkv. indb. vises på Bjarnarfjordshals (mellem Skard i Bjarnarfjord og Stengrimsfjord) Selkollusteinn, sagaens Mikla-steinn, hvor denne onde ånd først kom til syne.

Sténgrimsfjorden (Steingrímsfjörðr), der er den langt betydeligste af Stranda syssels fjorde, skærer sig syd for halsenæsset i en længde af flere mil i nordvestlig retning ind i landet. Langs

¹⁾ Blandt holmene i denne fjord findes en •Dimon•.

fjordens nordkyst, den såkaldte Selströnd¹⁾, ligger en række gårde, af hvilke måske Hafnarhólmur — her et Akranes med indhegninger — og det øst for liggende Gautshamar (bægge nær fjordmundingen) kan nævnes; mellem disse gårde vises nemlig Selkollutóptir, hvor biskop Gudmund for sidste gang manede Selkolla ned. — Så vel på Selstranden som ved Eyjar tyder i øvrigt forskellige stedsnavne og traditioner på, at egnen tidligere har været hjem søgt af franske og spanske voldsomme og røverske sømænd.

Nær Stengrimsfjordens bund strækker en større dal, Selådalen (Selárdalur, Nj.), sig i nordvestlig retning op fra fjorden; ned mod dalmundingen her fører den nord fra kommende Trekyllishede-vej. Lidt østligere ligger gården Bassastad (Bassastaðir), hvorfra Usviver lagde op på halsen til Bjarnarfjord²⁾. — Op fra bunden af Stengrimsfjorden strækker sig en ret betydelig, jævn og grønlig dal Stadardalen, der indeholder adskillige gårde; en af de nederste er præstegården Stad (Staðr) med tilhørende kirke; gården står på flad grund, og så langt fra fjorden, at denne netop skimtes. Det er utvivlsomt denne dal, der i Nj. (s. 52) kaldes Ljótådalen (Ljótárdalur) — Usviver rider på toget mod Svan til Stengrimsfjord og til Ljótådal og derfra til Selådal og så til Bassastad og derfra over halsen til Bjarnarfjord —, ja navnet synes endnu at være bevaret som benævnelse på den øvre del af dalen; i det mindste anfører den antkv. indb. (1818) en høj nær Skerpingsstad i Ljótådal, og Skerpingsstad (Skerpingsstaðir) er i følge Jh.'s jt. en ødegård, der ligger mellem præstegårdens to hjålejer længst oppe i dalen.

Til Stadardalen fører den tidligere nævnte fra Langadalsstranden (Isf.) udgåede Stengrimsfjordshede-vej; over en temlig brat skråning skyder den i vel anlagte bugtninger ned mod dalens bund, hvor de forskellige kløfter eller sænkninger i fjældheden, som den rejsende alt i nogen tid har haft for øje, samler sig til en regelmæssig dal, lidt oven for den øverste gård. Desuden fører også fra Stadardalen en vej over Kollabudahede mod syd til Torskøfjorden (Bst.)³⁾.

¹⁾ Navnet skyldes formodentlig den her stedfindende sælefangst.

²⁾ Ved Selådal ender Kaldrananses sogn; også her findes et par Gvendarbrönde.

³⁾ Den antkv. indb. omtaler et parstensatte grave (grafir), som skal vise, at mænd er faldne og begravede her. Et sted i Stadardalen, hvor der tidligere skal have været kirke, synes der desuden at være ret interessante bygningslævninger. — På en ødegård Hofstaðir siges i følge samme kilde et hov at have stået (dog ingen tomter).

Langs sydsiden af Stengrimsfjorden ligger vejen videre syd efter, — men som ikke des mindre netop benyttes af alle, der rejser »nord på« : til Nordlandet, hvortil jo også hører det hovedsagelig sydøst for Stengrimsfjorden liggende Hunavatns syssel. Således ved udtrykkene nord, vest, syd, øst i forbindelse med et bevægelsesverbum at betegne ikke nøjagtig retningen man rejser i, men fjærdingen man begiver sig ind i eller hen i mod, har allerede fra gammel tid været fast sprogbrug; dog kan mærkes, at man i reglen finder »nord på Strandene«, selv om rejsen udgår fra Nordlandet (sål. Bdm. Vd.).

Nær Stengrimsfjordens sydkyst står en række gårde, af hvilke **Skeljavig** (—vík) er den fjærde; navnet tilhører oprindeligt en vig eller lille bugt, som her skærer sig ind, og som gården er benævnt efter, skönt den står noget fra vigen. På Skeljavig ligger hver sommer et eller flere købmandsskibe (tilhørende såkaldte spekulanter) for at drive handel med omegnens beboere. Også i oldtiden benyttedes havnen jævnlig af de mellem Norge og Island færende skibe (Gísl., Gunl.). — En halv mils vej længere ud med fjorden ligger gården **Hrová** (Hrófá, også Róvá) ved en å af samme navn, der danner grænsen mellem Stads og Tröllatunges præstekald. Den vestligste del af sidst nævnte sogn udgøres af flere mod Stengrimsfjorden udmundende dalstrøg; selve præstegården (Tröllatúnga) står noget oppe fra kysten i den tunge, der dannes af Hrovás to tilløb¹⁾. Hrová nævnes i Fbr. i anledning af et drab, Torgejr udfører her for at hævne en af kong Olavs hirdmænd. Torgejr har haft let ved fra Reykholar (Bst.) at nå hertil; fra Reykholasvejten ligger nemlig forskellige veje til sydsiden af Stengrimsfjorden: fra Laksádalen fører en vej over Laksádalshede ned lidt vest for Hrová; fra Bæardal og Gejradal fører to veje, der bægge ligge ned oven for Tröllatunga (i Arnkötludal og Tungudal)²⁾.

Over den ydre del af Stengrimsfjorden viser sig en smuk udsigt; ude ved fjordmundingen nær nordkysten hæver sig en høj lille ø Grimse (Grímsey). Svæver blikket videre ud over Floen.

¹⁾ Om en „Gullhóll“ ved Tröllatúnga taler E. O. s. 491—92 og Jon Olavsson. Antk. Ann. II, s. 166—67; den antk. indb. (1818) derimod nævner som den eneste rimelige oldtidsgrav her i sognet et Gestaleiði.

²⁾ Derimod er den vej nu opgivet, der omtales i E. O. som førende fra Gílsfjord til Middal (øst for Tröllatungedalene), og erstattet af den endnu estligere Sténadalshede-vej (Steinadalshéiði).

standses det hinsides denne af et langt, blåligt land Skagastranden (Hv.), der yderst ender med et lille lavt næs, men ellers viser sig som en fortsat fjældrække. — Den sidste del af vejen ud med fjordens sydside er ejendommelig ved den bratte næsten udadludende og dog grønne fjældvæg, hvorunder man rider langs en smal neden under liggende græsslette. Det nærmeste stykke af kysten syd for fjordmundingen udmærker sig ved flere spidse kletter eller dranger, der hæve sig op fra det flade land under lien; men snart viser sig **Kollafjorden** (Kollafjörðr, Bdm.), der næsten som en arm af Stengrimsfjorden skærer sig ind i sydvestlig retning straks syd for dennes munding. Op fra den lille Kollafjord ligger i sydvestlig retning Stenadalen (Steinadalr), fra hvilken den tidligere nævnte (højst to mile lange) meget benyttede vej over Stenadalshede til Gilsfjorden ligger. — Fjældstrækningen øst for fjorden ender længst mod nordøst med det mod søen fremskydende fjæld **Skridnesenne** (Skriðnis-, eller Skriðins-enni, Eb. s. 106: Enni); hvis yderste pynt sædvanlig kaldes Ennesstige (Ennisstigi) eller Enneshövde (Ennishöfði). Længere inde benævnes den fra sydvest til nordøst strygende fjældstrækning Bitruháls; den skiller nemlig Kollafjorden fra den sydligere Bitrufjord eller **Bitra**. Foruden som benævnelse på den ydre del af den mellem de to fjorde skillende fjældstrækning forekommer navnet Skridnesenne nu også som benævnelse på en gård, der ligger sydøst for fjældet, ved kysten, omtrent midtvejs mellem Enneshövde og Bitrufjordens munding. Denne gård synes dog først senere (om end forholdsvis tidlig) at have afløst den i Eb. nævnte gård **Kjallakså** (Kjallaksá). Medens Skridnesenne i Ldn. kun forekommer som fjældnavn og i Bdm. og Grt. nævnes således, at det efter omstændighederne kan betegne en større strækning eller en enkelt gård, siges i Eb. (s. 105) om Ospak fra Øre i Bitra, at han var en søn af »Kjallak fra Kjallakså fra Skridinsenne«, hvor Skridinsenne nødvendig må betegne egnen, Kjallakså en i denne egn liggende gård. Grt. (s. 22) siger om samme mand kun, at han var »fra Skridinsenne«, Bdm. (F. s. 6) om Uspaks søn Glum ligeledes kun, at han »boede på Skridinsenne«. Kjallakså skal være navnet på en å syd for Skridnesenne; det er åbenbart samme å, som i A. M. kaldes Kjallaksstaðaá, benævnt efter en gammel ødegård i Skridnesennes land Kjallaksstaðir; af denne gård skal man i følge sognebeskrivelsen endnu se tomterne nær ved Skridnesenne.

Bitrufjorden er en køn lille fjord, der ligesom Kollafjorden

skærer sig ind i sydvestlig retning — i Bitra havde Gejrmund heljarskind sit sætersted, siger Ldn. — Fra fjordens nordside strækker sig en smal langagtig dal **Krossådal** (**Krossárdalur**, Eb.) mod vest ind i landet; gennem den ligger en kort og bekvem vej, næppe mere end en mil lang, mod vest til Klejvar i Gilsfjord. I Krossådal udmunder ligeledes vejen fra Kollafjord over den temlig høje og brede Bitruhåls. — På nordsiden af fjorden, men noget længere inde end Krossådalens munding, ligger gården **Ospaksøre** (**Óspakseyri**), i Eb. nævnt **Öre** (**Eyrr**) i Bitra, bolig for ransmanden **Ospak**, som **Snorre** gode til sidst måtte væbne sig imod. **Snorre** i forening med **Sturla Tjødrekssön** fra **Stadarhol** i **Saurbæ** (D.) havde en hård kamp at bestå, inden de kunde indtage det virke, hvormed **Ospak** havde omgivet sin gård; men af dette ses nu intet spor. Neden for gårdbygningerne falder kysten med en grusskrænt brat af mod fjorden; vest for disse strækker sig et fladt næs frem, som bærer tunet, og straks oven for gården hæver sig de fra lien udgående holt og holer. I fortsættelse af fjordbunden ses en grønlig af en å gennemløbet dalflade; op fra denne strækker sig flere ved lavere fjældstrøg adskilte smådale. Den nederste gård i dalen, nord for åen, er **Snartartúnga**, Eb.'s **Tunge** (**Túnga**), hvor **Sturlas** ombudsmand **Tore**, en bestemt modstander af **Ospak**, af hvem han til sidst dræbes, boede¹). En gang, da **Ospak** har revet på sydsiden af fjorden, bemærker man fra gården **Fjardarhorn** (**Fjarðarhorn**) deres færd og sender bud til **Tunge**, hvorfra **Tore** begiver sig med sine folk ned til fjordbunden; da var **Ospak** på tilbagevejen nåt ud forbi **Fjardarhorn**, **Tore** indhenter ham, og det kommer til kamp. Denne gård **Fjardarhorn** har formodenlig ligget, hvor man nu længst inde på nordsiden af fjorden, tæt ved fjordbunden, påviser tomterne af en ødehjåleje fra **Ospaksøre Fjarðarhorn**²).

Fra **Snartartunge** ligger en vej mod vest, over **Tunge-hede**, til **Klejvar** i **Gilsfjord**, lige så kort og let at passere som den nys omtalte; denne vej er det åbenbart, som **Sturla** har passeret, da

¹) I følge **A. M.** ødelagdes i begyndelsen af forrige årh. gården **Tunges** bygninger og tun af åen **Túgná**, hvorfor man bestemte i stedet at oprette to ny gårde, den ene **Kjóastadir**, hvor en gård af samme navn forud havde ligget, den anden **Hóll**, hvor færehusene havde stået; på dette sted ligger formodenlig den nuværende gård **Snartartúnga**.

²) Dette er vistnok det ødede i **Ospaksøres** land, som i **A. M.** omtales under navnet **Efra Horn**.

han i følge opfordring fra Snorre gode skulde træffe sammen med denne i Tunge i Bitra på toget mod Ospak. — Fra hoveddalen, Brunngilsdal(r), der i sydsydvestlig retning strækker sig op fra Bitrufjorden, fører to andre veje til Dala syssel, bægge korte og lette at passere, den ene, Gavfellshede, mod syd til Gleråskogar i Hvammssvejt — denne valgte Snorre —, den anden mod sydvest til Brekka i Saurbæ.

Bitrufjordens sydkyst er for den indre dels vedkommende på en strækning høj og brat klippe; noget længere ude åbner sig **Tambådalen** (Þambárdalur) ud mod fjorden; den i dalen liggende gård kaldes nu **Tambávoid** (Þambárvellir). I Tambådal boede i følge Eb. Snorres tingmand Alv den lille, der lider megen overlast af Ospak, både ved ran og på anden måde. Blandt Ospaks mange overgreb er også, at han en gang fratager bønderne, navnlig Tore og Alv, en stor del af en hval, som var opdrevet uden for **Stika**, mellem dette sted og **Guðlaugshövde** (Guðlaugshöfði). Guðlaugshövde er den yderste hövde syd for fjorden; navnet **Stika** kendes derimod nu ikke, dog ses det af A. M. — hvor drivgodsretten langs sydsiden af Bitrufjorden omtales, at en del uden for þambá var **Stikubúfa**, og længere ude igen var **Stikuvík**¹⁾. Mellem vigen og hövden strækker sig en hals **Stikuháls**. **Stika** (egl. en kæp) har da sandsynligvis været navnet på en klett ved fjordens sydside.

Over den lille **Stikuháls** går vejen videre syd på langs kysten; en af de første gårde, man træffer på, er **Guðlaugsvík**, ved hvilken gård der i følge sognebeskr. findes en fritstående klippe (**Vikdránger**) af et meget overraskende udseende, der står som en væg fra øst til vest, 15 al. lang, 13 al. høj, og 1 al. tyk. Længere syd på når Floen ikke; alt på en længere strækning har den været betydelig indsnævret ved det hvælvede **Vatnsnæs** (Hv.), der skyder sin nordspids frem til i højde med **Stengrimsfjordens** munding, og hinsides hvilket den afsætter en større fjord; nu begynder dens sydlige fortsættelse **Hrútafjorden** (Hrútafjörður) at vise sig, mod øst begrænset af et forholdsvis lavt næs, der skyder sig frem sydvest for **Vatnsnæsset**. Hermed må vel altså den lange kyststrækning ende, som i ældre tid indbefattedes under benævnelsen **•Strandir•** (Strandene). Strandene i det hele taget var i mange henseender

¹⁾ Interessant nok er det, at kirken i **Sælingsdalstunge** (D.), hvor Snorre gode boede, har drivgodsret fra **Stikubúfu að Höfðaleiti á Stikuvík**.

en art forråds-kammer for de omliggende egne beboere; navnlig synes (i følge Bdm. og PH.) en regelmæssig fragtfart at have fundet sted mellem Sydstrandene og den lige over for liggende del af Hunavatns syssel (Midfjord), hvor man med fordel må have kunnet afsætte Strandenes overflødighed — tørfisk, og vel tømmer-varer; selv langs Bitrufjorden ser man således grene og stammer af drivtømmer ligge omspredte.

Den vel hen ved fire mile lange Hrutfjord har for den ydre halvdels vedkommende en bredde af omtrent en mil, længere inde bliver den derimod så smal, at den lige vej over fjorden næppe er mere end en halv fjerdingvej. Fra gammel tid har den dannet grænsen mellem Vest- og Nordlandet; og dens ringe bredde og den enkelte gårdække langs hver af fjordbredderne gør det forståeligt, at Grågåsa for denne fjords vedkommende har gjort en undtagelse fra den regel, at ingen måtte høre til et tinglag udenfor den landsfjerding, hvori han var bosat — kun i Hrutfjorden, når en mand flyttede tværs over fjorden, var det ham tilladt at blive i sit gamle tinglag. — Siden midten af det forrige århundrede (1758) falder grænserne for den verdslige og den gejstlige inddeling ikke fuldstændig sammen her, i det de fire sydligste gårde i Stranda syssel hører til det nærmeste præstekald i Hunavatns syssel.

Hrutfjordens vestkyst har overalt gode og let fremkommelige veje; omtrent midtvejs ligger på denne side af fjorden præstegården Prestbakke (—i); det er øjensynlig den gård Bakke (Bakki), som nævnes i Grt. (s. 69), hvor der siges om en mand hinsides fjorden, at han tog land til lige over for Bakke¹⁾. Fjældene oven for kysten her er lave og grønklædte, jævnt skrånende ned fra og gående i ét med heden, hvorover forbindelsen med Dala syssel er hurtig og let; omtrent fra Prestbakke ligger en vej over heden (Hólmavatnshede) til Laksådal i Dala syssel. En anden vej til samme svejt (ad den såkaldte Laksådalshede) ligger op noget sylligere fra gården Laksådal (Laxárdalr), der bærer navn efter den dal i Hrutfjorden, hvori den ligger, som ligeledes benævnes Laksådal. — Syd for Prestbakke begynder fjorden at indsnævre sig og når nu hurtig den omtalte ringe bredde. Hele kyststrækningen

¹⁾ Gården er i en fortegnelse fra 13de årh. (Dipl. isl. I, s. 580) nævnt „Bakki i Hrútafirði“.

Den antkv. indb. (1817) nævner som sædvanlig nogle oldtidshøje, og ligeledes to „Grettistök“.

ind efter vedbliver at vise sig som et lavt, jævnt hvælvet bankestrøg, der umærkelig går over i og fortsættes af det indre ikke meget højere højland. Vejen ligger enten langs søen eller over jævne grusbanker langs denne, forbi mundingen af flere smådale eller sænkninger i heden. En halvanden mil syd for Prestbakke ligger **Bordøre** (Borðeyri, ældre: —eyrr), hvor der allerede længe hver sommer har fundet en livlig handel sted fra de her liggende handelsskibe, men hvor der først for nylig er blevet opbygget handelshuse og indrettet fast handel hele året rundt af et indenlandsk handelsselskab. Handelshusene ligger på en flad, trekantet lille øre, der neden for nogle grusbanker strækker sig ud i fjorden her; ved husenes anlæggelse skal forskellige bod- og nausttomter være blevne ødelagte. At sådanne bodtomter fra en ældre tid fandtes på Bordøre, bekræfter også sognebeskrivelsen, uden dog nærmere at angive deres antal. At købmandsboder i mængde i oldtiden har været rejst her, er der ingen grund til at betvivle, når man ser, hvor hyppig dette sted i sagaerne omtales som landingssted for købmandsskibe. Indtil handelshusene bleve byggede, stod her en gård ved navn Bordøre; at denne allerede fandtes i oldtiden, ses af Grt.; navnets oprindelse fortælles i Vd. (landnamsmanden Ingemund fandt her en stor nyopdrevet fjæl — borð).

Syd for Bordøre står nær fjordbunden endnu et par gårde; i den inderste del af fjorden falder gennem forskellige munding den syd fra, fra Holtavardehede, kommende Hrutafjordså (Hrútafjarðará). Fra fjorden strækker sig en jævn dalflede op langs åen, mod vest begrænset af flere fra lien udløbende melholt (o: banker eller højdedrag bestående af grus og stén). Ikke langt fra fjordbunden ligger **Fagrabrekka**, dog skjult for øjet af lien. Gården står under lien ved foden af en smuk, jævn, men temlig stejle banke, op ad hvilken tunet ligger. Syd for gården strækker sig et langt melholt ud imod dalen, og først på den anden side dette og flere andre lignende ligger **Melar**, Stranda syssels sydligste gård. Fagrabrekka — eller Brekka, som den også kaldes nævnes, tilligemed Melar, i Grt. og Ldn., og navnlig Ldn. fortæller udførligere om Hromund den haltes berømte kamp her mod de norske vikinger, der havde tilhold på Melar. Omkring Brekka var et godt virke — hvoraf man imidlertid nu som sædvanlig ikke ser noget spor —, som vikingerne efter en hård kamp dreves ud af, efter at de ved forsvarernes uforsigtighed var komne ind i dette.

Kort syd for Melar begynder Holtavardehede, og fra denne

gård ligger den sædvanligst benyttede vej op på heden; man stiger op ad en jævn skråning langs Hrutafjordså, følger i længere tid en kløft langs et mindre vandløb, og derefter går vejen videre syd på over en temlig jævn strækning, med udsigt over vide, svagt bølgeformige flader, lige til hvor vandskellet midt på heden findes og landet begynder at sænke sig ned mod Norderådalen i Myre syssel.

Tillæg og rettelser.

- S. 31, l. 2, f. n. er udfaldet et i.
- 33, l. 12, f. n. Ved gården Utskålar burde i stedet for den løselige omtale af en runesten dér med større nøjagtighed være angivet, at der fra denne gård opbevares to runestene på oldn. museum, hvoraf i al fald den ene er en utvivlsom runeligsten. Se Stephens' Runehal s. 23—24. — Fra Hvalsnes kirke på Rosmhvalanæs — annekskirke til Utskålar — er ligeledes indkommet en runeligsten til museet. Se Stephens' Runehal s. 25.
 - 37, l. 25, f. o., tagen, læs tage.
 - —, l. 13, f. n., ø læs ö.
 - 59, l. 1, f. n., læs: Hallgrímssön.
 - 64, l. 7, f. o. Bemærkningen om, at navnet Ingunnarstad måske senere har afløst det i HGrk. forekommende gårdsnavn Hrisar holder næppe stik, da Ingunnarstadir allerede nævnes i en måldage fra år 1180, Dipl. isl. I, s. 265.
 - —, l. 19, f. o., Kattarhövdi, læs Kattarhöfði.
 - 73 ffg. er i kolonnenitlen .Ånæs syssel. den øvre del af Å på flere steder knækket af.
 - 74, l. 11, f. o., ut, læs at.
 - 83, hvor Torlakshavn kommer til omtale, kan bemærkes, at dette sted nu (i følge en af altinget 1877 vedtagne lov) har fået autorisation som handelsplads.
 - 94, l. 18, f. o. (anm.) burde med hensyn til altingskortet være tilføjet, at grunden til, at der på kortet over altingsstedet efter ordene .En højde øst for Miðaptansdrang. er tilføjet (?) er, at originalen her har .Bunga austan Miðaptansdrang., som dels næppe kan være korrekt islandsk, dels i intet tilfælde synes at give mening, da i følge kortet de to såkaldte .Miðaptansdrangar. står på Almagnagjá's vestre kant.
 - 126, anm. 3, hvor personalhistoriske oplysninger om Jon Olavsson fra Grunnavig meddeles, burde det være fremhævet, at adskilligt om hans levned og skrifter er meddelt af Werlauff i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed III og AnO. 1853; hans dødsår angives her til 1779.

S. 129, anm. 1. Med hensyn til de to grupper af lovrette-tegninger må bemærkes, at i et eksemplar af Resens *Descriptio Islandiæ*, der findes i det kgl. bibliotek i Stockholm (nr. 8, fol., i følge kataloget skrevet 1684) findes de to former af lovretten stillede over for hinanden, hver tegning optagende en side; den firkantede tomt angives som *Hæc novi generalis fori facies*, den kredsrunde som *hæc autem antiqvior*. Tegningerne er forsynede med latinske oplysninger, ganske svarende til de i de øvrige eksemplarer af Resens *Descriptio Islandiæ* forekommende; kun findes desuden langs ydersiden af den kredsrunde tomt (med åbning i syd og nord) omskriften *Þetta heita ve-bönd*.

- 295. For at undgå misforståelse bør måske bemærkes, at handelen på Skage med handelssted ved Lambhússund har afløst en tidligere handel fra den nærliggende Krossvig (Krossvík).
- 324, l. 4, f. n., Spörgsmálet, læs Spörgsmålet.
- 431. l. 9, f. n., Gnúpuskörð, læs (Gnúpuskörð).

Når man, som tilfældet er i dette arbejde, vælger at gengive person- og stedsnavne i en efter dansk tillæmpet form, vil nogen inkonsekvens, navnlig i stedsnavnenes gengivelse, vanskelig kunne undgås: En nærmere angivelse her af de fulgte regler vil medføre for stor vittløftighed; imidlertid bedes det bemærket, at en inkonsekvens, som forfatteren kunde ønske borte, er opstået ved en for stor tilbøjelighed i de første ark af bogen til i sammensatte stedsnavne at gengive første leds endevokal ved *e* i steden for at bibeholde den (således *Bessestad* for *Bessastad*, *Guveskålar* for *Guvuskålar*, *Esjeberg* for *Esjuberg*). I gengivelsen af personnavne har også hist og her nogle unøjagtigheder indsnøget sig (således *Halgerd* for *Hallgerd*, *Gunlaug* for *Gunnlaug*, *Ejolv* for *Eyjolv*, *Pjeturssön* vekslende med *Peterssön*). — Angående anvendelsen af stort eller lille begyndelsesbogstav i folkenavne og dermed beslægtede ord (*Borgfjordinger* o. d. l.) er der i bogen nogen vaklen; fra 21de ark af skrives de af praktiske hensyn konsekvent med stort begyndelsesbogstav. — De fra den her behandlede sagaliteratur kendte stedsnavne er som regel første gang de omtales anførte med halvfede typer; den i parentes tilføjede islandske form skal da stå med spærret skrift; hvor dette er undladt (f. eks. nogle gange s. 477 og 78) beror det på en forglemmelse.

T-3

